

KÖZPONTI
STATISZTIKAI
HIVATAL

Magyarország 2014

INTERNETES
MELLÉKLETTEL

MAGYARORSZÁG, 2014

Nyilvántartási szám: Y/4895

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL

**MAGYARORSZÁG,
2014**

Budapest, 2015

© Központi Statisztikai Hivatal, 2015

ISSN: 1416-2768

A kézirat lezárásának időpontja: 2015. május 6.

Készült a Tájékoztatási főosztályon, a szakstatisztikai főosztályok közreműködésével.

Felelős kiadó:

Dr. Vukovich Gabriella elnök

Felelős szerkesztő:

Freid Mónika főosztályvezető

Vezető szerkesztő:

Andrejcsik Linda osztályvezető

Szerzők:

Andrejcsik Linda, Bakos Norbert, Dr. Bocz János, Deák Tiborné, Herzog Tamás,
Jávorszkykyné Nagy Anikó, Kátainé Marosi Angéla, Kelemen Nóra, Kovács Benedek,
Kovács Krisztián, Majoros Marcella, Molnár Beatrix, Nagyné Pakula Urszula

A kéziratot gondozta:

Benedek Szabolcs

Tördelőszerkesztők:

Bada I. Csilla, Dobróka Zita, Simonné Horváth Gabriella,
Trybek Krisztina, Zombori Orsolya

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítóterv: Lounge Design Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2015.053

*

Internetes melléklet

Elérhető: www.ksh.hu/polc

Ehhez szükséges az egyszeri ingyenes regisztráció, illetve az alábbi kötetazonosító aktiválása, melynek eredményeként a melléklet felkerül az Ön felhasználói polcára, ahonnan bármikor elérheti azt.

<<Kötetazonosító>>

TARTALOM

KÖSZÖNTÖM AZ OLVASÓT!.....	7
1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP.....	9
2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS	23
Munkaerőpiac	25
Köznevelés, felnőttképzés, felsőoktatás	39
3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK	49
Jövedelem.....	54
Szociális gondoskodás.....	62
A háztartások fogyasztása	66
Fogyasztói árak, infláció.....	74
Lakáshelyzet	80
Egészségügy.....	83
Kultúra.....	89
Bűnözés – igazságszolgáltatás.....	95
Életminőség – szubjektív jóllét	97
4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK	103
Nemzetközi gazdaság	105
Makrogazdasági folyamatok Magyarországon.....	114
Külkereskedelem	124
5. PÉNZÜGYEK.....	131
Pénz- és tőkepiaci folyamatok.....	133
Fizetési mérleg, külföldiadósság-állomány	134
A háztartások pénzügyi vagyona.....	138
Lakáshitelezés	142
Államháztartás és alrendszerei	143
6. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK	151
Hazai vállalkozási környezet	155
Kutatás, fejlesztés és innováció.....	158
Mezőgazdaság.....	161
Ipar	166
Építőipar.....	176

Szállítás, közlekedés	179
Távközlés, internet	182
Kiskereskedelem	186
Turizmus, vendéglátás	192
7. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA	199
Környezet.....	201
Energia	206
ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	211
TÁBLÁK JEGYZÉKE	215
SUMMARY	217

Jelmagyarázat

- = A jelenség nem fordul elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- x = A mutató nem értelmezhető.

Megjegyzés

A kiadványban szereplő – 2014-re vonatkozóan többnyire előzetesnek tekintendő – adatok elsődleges forrása a Központi Statisztikai Hivatal, a nemzetközi adatok pedig elsősorban az Eurostat adatbázisából és kiadványaiból származnak. Minden egyéb forrást a felmerülés helyén jelöltünk. Az Európai Unióra közölt 2014. évi adatok a legtöbb esetben már a 28 tagú integrációra, a régebbi adatok 27 tagra vonatkoznak, melyet a felmerülés helyén jeleztünk. A módszertani információk a KSH honlapján (www.ksh.hu) található.

KÖSZÖNTÖM AZ OLVASÓT!

A Központi Statisztikai Hivatal több mint 20 éve indította el Magyarország című kiadványsorozatát, hogy a rendszeres, részletes és a felhasználók széles köréhez eljutó tájékoztatási formákon túlmenően bemutassa hazánk – statisztikai adatokkal megragadható – társadalmi és gazdasági helyzetét. Az Országgyűlés és a Kormány évenkénti tájékoztatását az ország társadalmi, gazdasági és népesedési adatairól – amit a statisztikáról szóló törvény rendel el – ezzel az összefoglaló kötettel teljesítjük immár több mint két évtizede.

A Magyarország, 2014 kiadványban az elemzések elsősorban a 2014-ben lezajlott folyamatokra összpontosítanak, azonban a 2014. évi adatok önmagukban nem elegendők a folyamatok, a mélyebb társadalmi és gazdasági összefüggések ismertetéséhez. Ezért legalább az elmúlt évekre, de a bemutatott folyamatok, jelenségek természetétől függően esetenként hosszabb távra is visszatekintünk, vizsgálva azt is, hogy Magyarország hol tart a gazdasági válság előtti szinthez képest. Annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet adjunk Magyarország társadalmáról és gazdaságáról, a hazai és a nemzetközi statisztikai szolgálatok adatain túlmenően más szervezetekben, kutatói műhelyekben készült szakmai és tudományos elemzések eredményeit is felhasználtuk.

Bemutatjuk a társadalom legfontosabb jellemzőit, demográfiai és munkaerő-piaci helyzetét, a megélhetési viszonyokat és az életkörülményeket, valamint a társadalmi jóllét néhány aspektusát. Kitekintünk a nemzetközi gazdasági környezetre, vizsgáljuk helyünket, kapcsolatainkat a világ és Európa gazdaságával, és részletes áttekintést adunk a magyar gazdaság teljesítményéről. Emellett kitérünk a természeti környezet állapotára és az infrastruktúra legfontosabb elemeinek helyzetére is.

A kötet internetes melléklettel egészül ki, amely tartalmazza az ábrák számanyagát Excel-formátumban, továbbá a közelmúltban megjelent Magyar statisztikai zsebkönyv, 2014 című kiadványunkat pdf-, illetve Excel-formátumban.

Tekintettel arra, hogy a kötet célja a 2014. év bemutatása, a 2015. évi történések, folyamatok, adatok még nem tükröződnek az elemzésben. A friss adatok iránt érdeklődők figyelmébe ajánlom a KSH honlapján (www.ksh.hu) található letölthető kiadványokat és táblákat, valamint a felhasználók igényei szerinti adatletöltéseket lehetővé tevő tájékoztatási adatbázist.

Bízom benne, hogy a Magyarország, 2014 című kötet – más kiadványainkhoz hasonlóan – hasznos támpontot ad mind a döntéshozóknak, mind a gazdasági-társadalmi folyamataink iránt érdeklődőknek.

Dr. Vukovich Gabriella
elnök

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

• Magyarország népessége 2015. január 1-jén 9 millió 849 ezer fő volt, 28 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. 2014-ben a fontosabb népmozgalmi folyamatok kedvezően alakultak: emelkedett a születések és a házasságkötések száma az előző évihez képest, ugyanakkor kevesebben haltak meg és váltak el, számottevően csökkent a terhesség-megszakítások száma, és rekordalacsonyra süllyedt a csecsemőhalálozások aránya. A nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege viszont tovább mérséklődött a korábbi évekhez képest.

• A 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett **népesség becsült lélekszáma** 2015. január 1-jén **9 millió 849 ezer fő** volt. Magyarország jelenlegi területén 1981-ben éltek a legtöbben (10 millió 713 ezren), azóta a népesség száma folyamatosan csökken. Ennek legfőbb oka az alacsony **termékenység**, amelyhez – európai mércével – magas szinten állandósult halandóság párosul. A **születések** éves száma 1998 óta folyamatosan 100 ezer alatti. 2014-ben 91 500 gyermek született, az előző évinél 3,2%-kal több.

• A **halálozások** száma az utóbbi két évtizedben alapvetően csökkenő trendet mutat, először 2011-ben süllyedt 130 ezer alá és azóta is e szint alatt maradt. A 2014. évi halandóság (126 100 fő) volt a legalacsonyabb az elmúlt évtizedekben.

• 2014-ben mérséklődött a **természetes fogyás** mértéke az előző évhez képest: a halálozások száma 34 600 fővel haladta meg a születéseket, ami 9,2%-kal kevesebb volt a 2013. évinél. A fogyságot a nemzetközi bevándorlási többlet (6,6 ezer fő) csupán mérsékelni tudta.

• Az elmúlt fél évszázadban jelentősen változtak a párkapcsolatok és társadalmi elfogadottságuk. A csökkenő házassági kedvvel párhuzamosan az élettársi kapcsolatok egyre elterjedtebbé váltak, 2014-ben már csaknem minden második gyermek házasságon kívül született. A **házasságkötések** számának csökkenése az elmúlt négy évben megállt és lassú emelkedésbe fordult. 2014-ben 38,7 ezer pár járult az anyakönyvvezető elé, mintegy 1700-zal több, mint a megelőző évben.

• A többi európai országhoz hasonlóan Magyarország számára is az egyik legnagyobb demográfiai kihívás a **társadalom öregedése**. A tartósan alacsony termékenységgel és a várható élettartam emelkedésével a gyermekkorúak aránya csökken, miközben az idősebb korosztályoké nő, így az aktív korosztályokra jelentős eltartási teher nehezedik.

Népességszám

Demográfiai öregedés

• Uniós összehasonlításban hazánk az 1990-es évek óta az alacsony, de pozitív **nemzetközi vándorlási** egyenlegű országok közé tartozik. Az utóbbi években a kivándorlás üteme felgyorsult, így a bevándorlási többlet kisebb mértékben mérsékli a természetes csökkenés ütemét.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
Népesség száma, ezer fő ^{a)}	9 909	9 877	9 849
Eltartottsági ráta, % ^{b)}	46,2	47,0	47,9
Öregedési index, % ^{c)}	118,9	121,5	123,6
Ezer lakosra jutó			
élveszületés	9,1	9,0	9,3
halálozás	13,0	12,8	12,8
természetes szaporodás, fogyás (-)	-3,9	-3,9	-3,5

^{a)} December 31.

^{b)} A gyermekkorú (0–14 éves) és az időskorú népesség (65 éves és idősebb) a 15–64 éves népesség százalékában, december 31.

^{c)} Az időskorú népesség (65 éves és idősebb) a gyermekkorú népesség (0–14 éves) százalékában, december 31.

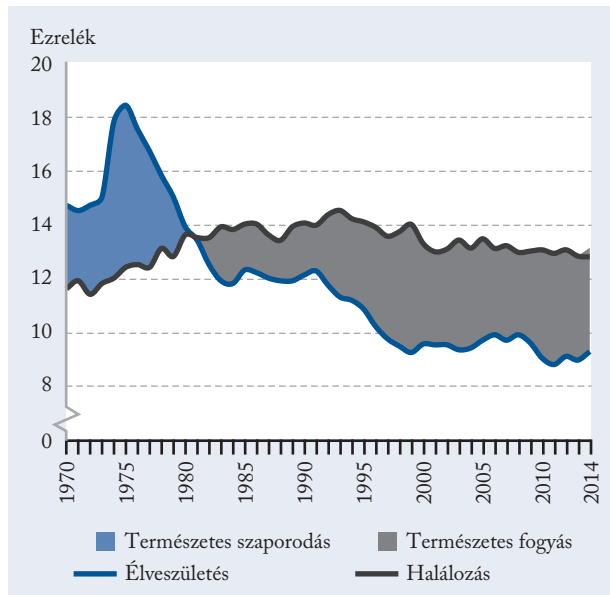
Magyarország népessége 2015. január 1-jén 9 millió 849 ezer fő volt, 28 ezerrel kevesebb, mint egy évvel korábban. 2014-ben a fontosabb népmozgalmi folyamatok kedvezően alakultak: emelkedett a születések és a házasságkötések száma az előző évihez képest, ugyanakkor kevesebben haltak meg és váltak el, számottevően csökkent a terhességmegszakítások száma, és rekordalacsonyra süllyedt a csecsemőhalálozások aránya. A nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege viszont tovább mérséklődött a korábbi évekhez képest.

Mérséklődött a természetes fogyás üteme

Magyarországon az 1980-as évek elején vette kezdetét a népesség csökkenésének hol gyorsuló, hol lassuló folyamata, ekkortól a halálozások száma meghaladta a születéseket. (Hazánk lélekszáma 1981 óta 864 ezer fővel, 8,1%-kal csökkent.) A természetes fogyás mértéke az 1990-es években felgyorsult, a mélypontot az 1999. év jelentette, amikor 48,6 ezer fővel többen haltak meg, mint ahány gyermek született. 2014-ben mérséklődött a **természetes fogyás** mértéke az előző évihez képest: a halálozások száma 34 600 fővel meghaladta a születéseket, ami 9,2%-kal kevesebb volt a 2013. évinél. A népességszám tényleges fogyását némileg fékezte a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege, az ebből adódó nyereség 6600 főre becsülhető.

A természetes fogyás gyakorlatilag az ország egész területét érintette, a régiók és megyék mindegyikét. Volt azonban négy olyan nagyobb területi egység, ahol a belföldi és a nemzetközi vándorlásnak köszönhetően a lakosság lélekszáma ténylegesen gyarapodott: a Közép-Magyarország régiót alkotó Budapest és Pest megye mellett Győr-Moson-Sopron és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye.

1.1. ábra
A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása

Az elmúlt 25 évre visszatekintve a legtöbb (127 ezer) újszülött 1991-ben jött világra, ezt követően csökkenő trend vette kezdetét. A **születek** száma 1998-ban 100 ezer fő alá esett és azóta is ez alatt maradt. 2011-ben már a 90 ezret sem érte el, az akkori 88 ezer újszülött a legalacsonyabb születésszám volt a hazai népmozgalmi statisztika történetében. A 2014. évi 91 500 születés 3,2%-kal meghaladta a 2013. évit.

Ezer lakosra számítva 2013-ban az uniós országok közül csak négyben – Portugáliában, Németországban, Görögországban és Olaszországban – született kevesebb gyermek, mint Magyarországon. A legtöbb újszülött Írországból jött világra,

1.1. tábla

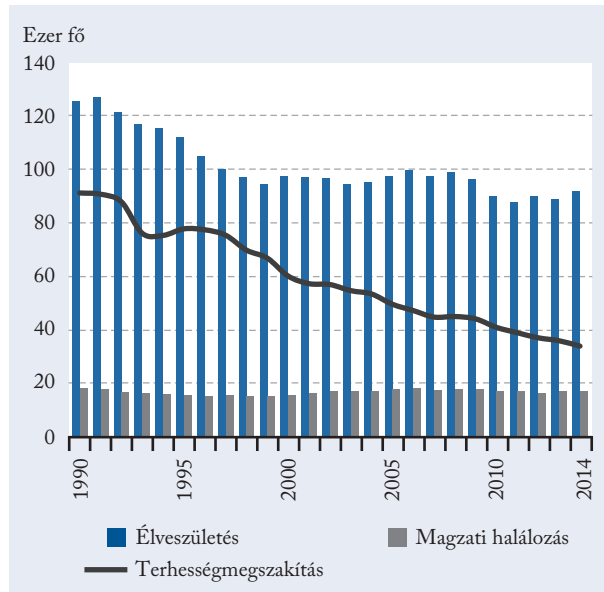
Fontosabb népmozgalmi események

Népmozgalmi esemény	1990	2011	2013	2014	
	fő				előző év=100,0
Élveszületés	125 679	88 049	88 689	91 500	103,2
Halálozás	145 660	128 795	126 778	126 100	99,5
Csecsemőhalálozás	1 863	433	454	420	92,5
Házasságkötés	66 405	35 812	36 986	38 700	104,6
Válás	24 888	23 335	20 209	19 500	96,5
Terhességmegszakítás	90 394	38 443	34 891	32 700	93,7
Természetes fogyás	-19 981	-40 746	-38 089	-34 600	90,8
Tényleges fogyás	-1 670	-27 991	-31 433	-28 000	89,1

ezer lakosra számítva 15, a magyarországinál 67%-kal több. A magyar születési ráta közel két évtizede jellemzően 9–10 ezrelék körül mozog, 2014-ben ezer lakosra 9,3 élveszületés jutott.

1.2. ábra

A szülészeti események alakulása

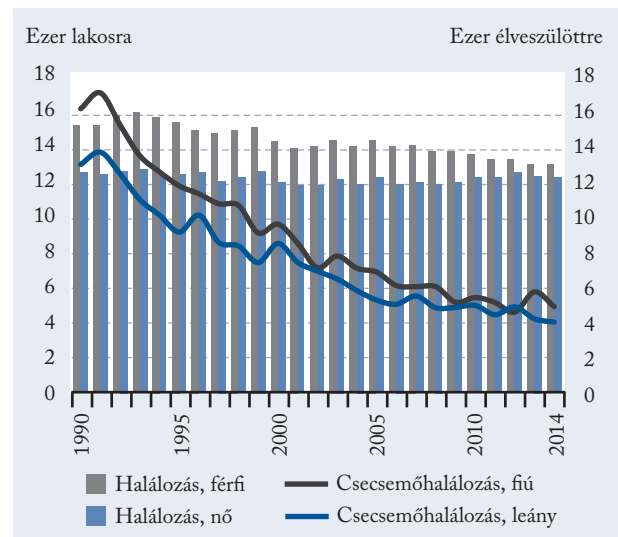
Magyarországon 1969-ben végezték a legtöbb **művi terhesség megszakítást** (207 ezer), számuk azóta – egy-egy megtorpanással – folyamatosan csökkent. 2014-ben ennél 84%-kal kevesebb, 32,7 ezer beavatkozásra került sor, ami az egy évvel korábbihoz képest 6,3%-kal kevesebb. Mivel a művi vetélések száma az előző évihez képest csökkent, a születéseké pedig emelkedett, 2014-ben száz élveszületésre 36 terhességmegszakítás jutott, szemben a 2013. évi 39-cel. A **magzati halálozások** 16,5 ezres száma (ami a spontán vetélések és halvaszületések együttes számát jelenti) stagnált az elmúlt két évben. A születésszám emelkedése miatt 2014-ben száz élveszületésre valamivel kevesebb magzati halálozás (18,0) jutott, mint az előző évben (18,6).

A **halálozások** száma 1993-ban volt a legmagasabb (150 ezer), ezt követően folyamatosan mérséklődő tendenciát követve 2011-ben 130 ezer alá csökkent és 2014-ben sem haladta meg ezt a szintet. 2014-ben 126 100-an – ami tízezer lakosra számítva 128 halálozást jelent –, az előző évinél 0,5%-kal kevesebben hunytak el. A halálozási ráta három évtizeden át – 1980 és 2010 között – a 13–15 ezrelék közötti tartományban mozgott, 2011-től

azonban 13 ezrelék alá csökkent. A férfiak halálozási rátája (13,2 ezrelék) továbbra is meghaladta a nőkéét (12,4 ezrelék), bár az elmúlt években a férfiak esetében lassú javulás mutatható ki. A halálozások szintje – az elmúlt évek kedvező folyamatai ellenére – nemzetközi összehasonlításban változatlanul magas. A legutolsó, 2013. évi uniós adatok szerint a magyarországi halálozási ráta az uniós átlagot közel harmadával meghaladja. Ez a legkedvezőbb ciprusinak több mint duplája, a sereghajtó bolgárnál 11%-kal alacsonyabb.

1.3. ábra

Halálozási és csecsemőhalálozási arány nemek szerint

A nemek életkor szerinti halálozása eltérően alakult. A nők valamennyi korcsoportjában csökkent vagy változatlan maradt a mortalitás, a legjelentősebb javulás a 45–54 éves és a 70 évnél idősebbek egyes korcsoportjaiban volt. A fiatal férfiak 15–34 éves korcsoportjában enyhe emelkedés, a 45–54 évesek körében, valamint a 75 évnél idősebbek egyes korcsoportjaiban javulás következett be.

A halálozáson belüli kis súlya ellenére a **csecsemőhalandóság** kiemelkedő fontosságú, mivel megmutatja egy ország egészségügyi fejlettségét, a terhesgondozás és az újszülöttellátás színvonalát. Az újszülöttek mortalitása 2011-ben csökkent először 5 ezrelék alá, 2012-ben is e szint alatt maradt. 2013-ban a kedvező tendencia megtorpant és ismét 5 ezrelék fölé emelkedett a csecsemőhalandóság. 2014-ben a mutató értéke 4,6 ezrelékre mérséklődött, azaz tízezer újszülött közül átlagosan 46 nem élte meg az első születésnapját, ez az eddig

mért legalacsonyabb érték a hivatalos népmozgalmi statisztika történetében.

Az unió egyetlen tagországa sem reprodukálja népességét

Hazánkban a **teljes termékenységi arányszám**¹⁾ az 1990. évi 1,84-ről 2011-re 1,24-ra esett vissza. Azóta emelkedő tendencia jellemzi a rátát, értéke 2014-ben 1,41 volt.

Európában jelentősek a különbségek az egyes tagországok között, az egyszerű reprodukciós szintet (2,1) – a legutolsó 2013-as adatok szerint – egyetlen ország sem érte el, és csak Franciaország (1,99), Írország (1,96) és Svédország (1,89) termékenysége közelítette meg. Az unió 28 tagországában a teljes termékenységi arányszám 2001-től

2010-ig 1,46-ról 1,62-ra nőtt, majd enyhén csökkent. 2011 és 2013 között az unió átlagos termékenységi szintje 1,55-ra mérséklődött. A legalacsonyabb termékenyséű országok 2013-ban Portugália (1,21), Spanyolország (1,27) és Lengyelország (1,29) voltak. A magyar népesség teljes termékenységi arányszáma (1,35) a 28 tagország rangsorának utolsó negyedébe sorolható.

A termékenységi ráták egy-egy, észak és nyugat, illetve dél és kelet között húzódó választóvonal mentén szóródnak: míg az észak- és nyugat-európai országok zömében a ráta 1,7 feletti, addig Kelet- és Dél-Európában 1,3–1,5 közötti. Az átalakuló gazdaságú országok termékenysége – Litvánia és Szlovénia kivételével – az uniós átlag alatt volt.

A VÁLSÁG HATÁSA A TERMÉKENYSÉGRE

A gazdasági folyamatok hatással vannak a társadalom szerkezetére, ugyanakkor a társadalmi folyamatok lassabban változnak a gazdaság tendenciáinál. A gazdaság és a születések száma közötti kapcsolat hosszú ideje vitatott. A termékenység általában késéssel követheti – recesszió és konjunktúra idején egyaránt – a gazdasági ciklusokat.²⁾ A termékenységet több tényező is befolyásolja: elsősorban a leendő szülők gyermekvállalással kapcsolatos mikroszintű döntései, azokat pedig közvetetten a makroszintű kulturális, szociális, intézményi környezet, valamint élöhelyük gazdasági folyamatai és adottságai.

A 2008-ban kitört pénzügyi és gazdasági világválság során jellemzően csökkent a bruttó hazai termék (GDP) és emelkedett a munkanélküliség. A válság 2009-ben érte el mélypontját, amikor az uniós GDP volumene 4,4%-kal elmaradt az egy évvel korábitól. A teljes termékenységi arányszám csökkenése időeltolódással ment végbe: a 2008. évi 1,61-es érték 2013-ra 1,55-ra mérséklődött. Az egyes tagállamokat tekintve 2013-ra – a 2008. évihez képest – a termékenység 22 országban csökkent és 2 országban stagnált. Eközben a tagországok többségében kevesebb gyermek született, mint azt megelőzően. Míg 2010-ben az észak- és nyugat-európai országokban a termékenységi ráta értéke 1,7 feletti volt, addig Kelet- és Dél-Európában 1,30–1,50 közötti. Néhány dél-európai országban (Görögország, Spanyolország, Portugália) a válság elhúzódott, vélhetően ennek is szerepe lehetett abban, hogy 2013-ra ezekben a tagállamokban a termékenységi ráta értéke többéves mélypontra, Portugália esetében 1,21-ra süllyedt.

¹⁾ A teljes termékenységi arányszám azt fejezi ki, hogy egy nő élete során mennyi gyermeket hozna világra, amennyiben az adott év termékenységi viszonyai tartósak lennének. A népesség utánpótlása abban az esetben biztosított, ha a mutató 2,1 körül van.

²⁾ *Forrás:* Lanzieri, G.: Towards a 'baby recession' in Europe?, Eurostat, Statistics in Focus, 13/2013.

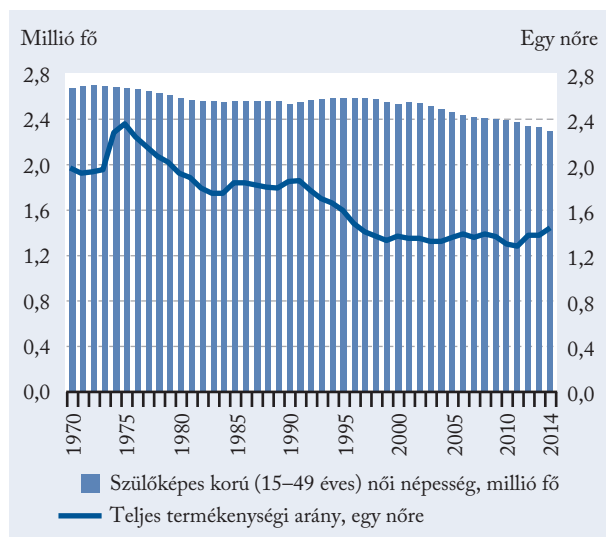
Folytatódott a gyermekvállalás életkorának kitolódása

Az évenkénti születésszámot alapvetően a szülőképes korú nők száma, valamint a **gyermekvállalási magatartásuk**, azaz a termékenységük befolyásolja. Az 1990 és 2014 közötti időszakban a szülőképes korú nők száma kisebb mértékben esett vissza, mint a születéseké: a 15–49 éves nők száma 9,3%-kal, az élveszületéseké közel háromtizedével csökkent.

A 2014. évi születésszám-emelkedés a szülőképes korú nők létszámának csökkenésével párhuzamosan ment végbe: az előző évihez viszonyítva 16,3 ezer fővel csökkent a 15–49 éves nők száma. Ennek következtében növekedett a szülésgyakoriság, az anyák a korábbinál több gyermeket vállaltak. Véltetően a nők próbálják „behozni” a szülés halasztásával kialakult gyermekvállalási hátrányukat. Az ezer megfelelő korú nőre vetített születésszám szerint évtizedeken keresztül a 20–24 éves nők vállalkoztak a legnagyobb arányban az anyaságra, az 1990-es évek közepétől már a 25–29 évesek, 2010-től pedig a 30–34 évesek. 2014-ben 2811-gyel több gyermek született, mint 2013-ban, és a 44 év feletiek kivételével a szülő nők minden korcsoportjában keletkezett többlet, a legjelentősebb a 35–39 éves nők körében. 2010 óta a 30 éves és ennél idősebb nők hozták világra a megszületett csecsemők több mint felét, 2014-ben 54%-át.

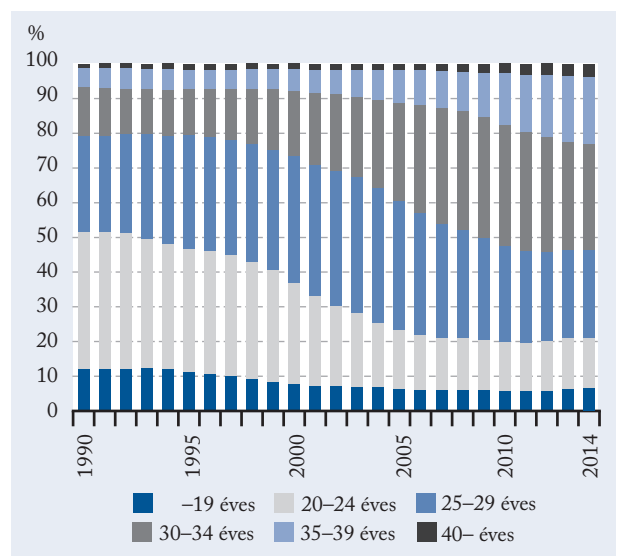
1.4. ábra

A szülőképes korú női népesség és a teljes termékenységi arány alakulása

1.5. ábra

A születések megoszlása az anya életkora szerint

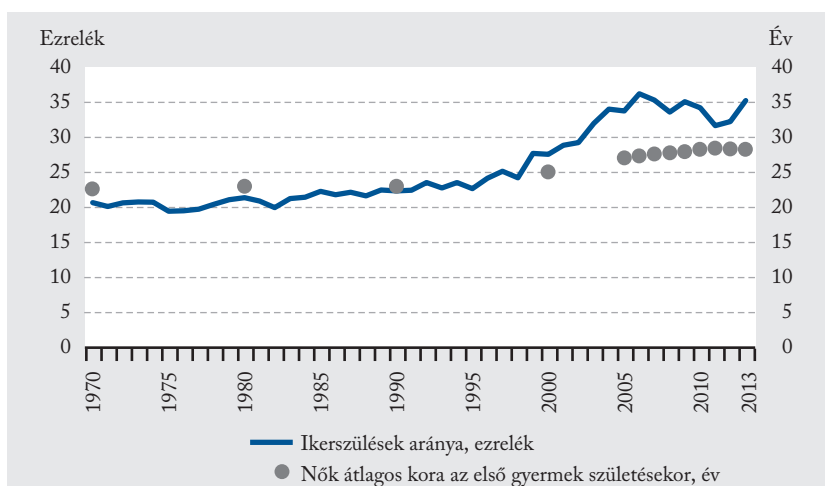
MEDDŐSÉG, MESTERSÉGES MEGTERMÉKENYÍTÉS

A meddők³⁾ pontos számáról sem hazai, sem nemzetközi statisztika nem áll rendelkezésre, a WHO becslése szerint⁴⁾ 2010-ben 48,5 millió pár küzdhet termékenységi problémával. A témával foglalkozó szakemberek egyértelműen állítják, hogy a teherbeesési problémákkal orvoshoz fordulók száma folyamatosan nő. Ugyanakkor az is igaz, hogy míg korábban sokáig rejtve maradt a probléma, ma viszonylag rövid ideig tartó próbálkozás után orvoshoz fordulnak a párok.

Nincs idő a kivárára, hiszen egyre magasabb életkorban szánják el magukat az emberek a gyermekvállalásra. A meddőségi esetek 40%-ában a férfi, 40%-ában a nő meddősége miatt nem jön létre a terhesség, a maradék 20%-ban mindkét félnél fennáll valamilyen gátló tényező. A férfiaknál inkább életmódbeli okok, a nőknél egészségi gondok lehetnek a terméketlenség legvalószínűbb okai.

Európa az asszisztált reprodukciós eljárások⁵⁾ élenjárója,⁶⁾ itt végzik a világ beavatkozásainak több mint felét. A kezelések igénybevétele – lakosságszámra vetítve – az északi országokban és Szlovéniában a legmagasabb. Észak-Európa igyekszik kikerülni az ikerterhességek fokozott kockázatát (egy embrió stratégia). Magyarországon a biztosabb fogantatás érdekében több embriót ültetnek be egyszerre. Hazánkban az ikerterhességek aránya jelentősen nőtt az utóbbi évtizedben, Magyarország a legmagasabb aránnyal rendelkezők harmadába tartozik az uniós országok között.

1.6. ábra
Az anyák átlagos életkora az első gyermekük születésekor és az ikerszületések aránya

Változó együttélési formák és családi munkamegosztás

Az életkor meghosszabbodásával az egyes éleletszakaszok új értelmezést kapnak. A fiatalok hosszabb ideig ülnek az iskolapadban, később önállósulnak, és később választanak párt maguknak. A változó élethelyzetekkel átfőmálódik a családról alkotott hagyományos felfogás, a családi szerepek, együttműködések és a munkamegosztás. Az első ízben házasságot kötő férfiak átlagéletkora 1990-ben 25, a nőké 22 év volt. Közel negyedszázad elteltével,

2013-ban a férfiak 7, a nők 8 évvel idősebb életkorban házasodtak először. Ugyanakkor rohamosan nő azoknak a pároknak a száma, akik nem feltétlenül házassági kötelékben képzelik el a családalapítást. A házassági mozgalom vizsgálata ezért a múlthoz képest fokozatosan veszít jelentőségéből. Egyre nagyobb viszont a jelentősége annak, hogy a jellemzően dolgozó nő mennyi segítséget kap akár a családjától, akár a társadalmi környezetétől ahhoz, hogy gyermeket vállalva meg tudja felelni a több oldalról érkező kihívásoknak.

³⁾ Meddőnek tekintethető az a pár, ahol egy év próbálkozás után nem jön létre terhesség.

⁴⁾ Forrás: Mascarenhas, M. N. et al: National, Regional, and Global Trends in Infertility Prevalence Since 1990: A Systematic Analysis of 277 Health Surveys, PLoS Medicine, 9(12), 2012.

⁵⁾ ART (Assisted Reproductive Technology).

⁶⁾ Forrás: Sorenson, C.: ART in the European Union, Euro Observer, Volume 8, Number 4, 2006.

KETTŐSÉG A MAGYAR FIATALOK CSALÁDDAL KAPCSOLATOS ÉRTÉKEIBEN, ATTITÚDJEIBEN⁷⁾

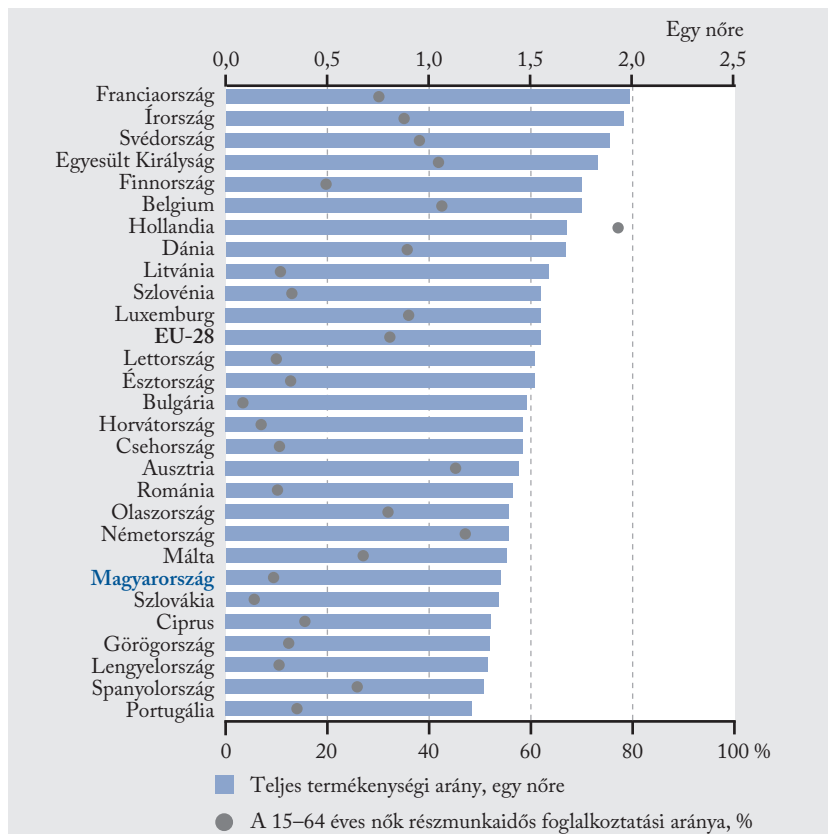
A legutóbbi (2013) Magyar lelkiállapot vizsgálat eredményei szerint a megkérdezett magyar fiatalok (18–35 évesek) többsége szeretne házasságban élni, és fontosnak tartják, hogy legyen gyerekük. Az előző vizsgálatokhoz képest folyamatosan növekszik azoknak az aránya, akik a házasságon és az élettársi kapcsolaton belüli gyermeknevelést is teljes mértékben elfogadják családnak. A gyermekvállalás előtti házasságkötést a megkérdezettek 32%-a tartotta fontosnak, 68%-uk szerint azonban ez nem lényeges. A nők és a magasabb iskolai végzettségűek számára fontosabb a kapcsolat hivatalossá tétele, de az életkorral, a családi állapottal és a gyerekszámmal a válaszok nem mutattak összefüggést. A megkérdezettek leginkább a két állítással értettek egyet, hogy „a fiataloknak először a saját megélhetésükről kell gondoskodniuk, meg kell tudni önállóan állniuk a saját lábukon, mielőtt gyermeket vállalnának”, valamint „mindenkinek a magánügye, hogy hány gyermeket vállal”.

A megkérdezett gyerekes szülők 90%-ánál nem merült fel, hogy a pár férfitagja maradjon otthon a gyerekekkel. A vélemények szerint a legalkalmasabb átlagéletkor a gyermekvállaláshoz a nőknél a 27., a férfiaknál 29. életév, de nőknél a 20 és 40, a férfiaknál a 23–45 közötti életkor még elfogadható. A magasabb iskolai végzettségűek magasabb életkort határoztak meg, csak úgy mint azok, akik még egyedül élnek.

A felmérés gyermekes szülőket vizsgáló eredményei szerint 2013-ban már nem volt különbség a házassági és az élettársi kapcsolatból született gyermekek aránya között. A gyermekvállalási hajlandóságot nem elsősorban az együttélési forma, sokkal inkább a családi munkamegosztás, valamint a nők munkaerőpiacra való visszatérésének biztosítása befolyásolja. Egyik lehetőségként a részmunkaidős foglalkoztatással a gyermeket nevelő nők kapcsolata nem szakad meg a munkaerőpiaccal, és a család érdekei is kevésbé sérülnek. A termékenységi rangsor végén álló Szlovákiában és Lengyelországban ennek elterjedtsége szintén rendkívül alacsony.

1.7. ábra

Részmunkaidős foglalkoztatás és termékenység az unióban, 2013

⁷⁾ Forrás: Susánszky É. – Szántó Zs.: Magyar lelkiállapot 2013, Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest, 2013.

Minden harmadik 15 év feletti nőtlen vagy hajadon

Az együttélési formák terén látványos változásoknak lehettünk tanúi az elmúlt évtizedek során. A házasságban élők aránya 1980 óta jelentősen, 67,4%-ról 42,5%-ra csökkent 2014-re. Ezzel párhuzamosan emelkedett a nőtlenek, illetve hajadonok, valamint az elváltak aránya, és az élettársi kapcsolat is egyre inkább elfogadottá vált. Az özvegy népesség aránya érdemben nem változott, 11–12% között ingadozott az elmúlt húsz évben. A legalább 15 éves népesség körében először 2004-ben szűnt meg a házasságban élők dominanciája, azóta a nem házasságban élők súlya egyre erőteljesebb. A házassági „mintaváltás” inkább a fiatalabb korosztályoknál érvényesül. A párkapcsolati szokások változása Európa-szerte általános, a folyamat azonban eltérő időben zajlott az egyes országokban.

A családszerkezeti változások egyik hozadéka, hogy a fiatalok számára a tartós „elköteleződés”, a „megállapodott” párkapcsolat létrejötté és a gyermekvállalás későbbre marad, de szélesedik azok rétege, akik akarva vagy akaratlan az egyedüllétet választják. Hazánkban a családalapítás halasztása abban is megmutatkozik, hogy a fiatalok későn költöznek el a szüleiktől, emiatt a gyermekkor (az ún. gyermekstá-

tus) sokkal tovább tart az életpályán. 1990-ben a 20–24 éves korosztálynak 47, 2011-ben 71%-a élt – a késői önállósodás következtében – gyermekstátusban. A 25–29 évesek körében 17-ről 43%-ra növekedett az érintettek aránya. A „kapunyitási pániknak” vagy a „mamahotelek”⁸⁾ jelenségének térhódítása mögött a fiatalok megváltozott értékrendje, a felsőoktatás expanziója, az önálló egzisztencia megteremtésének nehézségei és a megnövekedett munkaerőpiaci kockázatok is szerepet játszhatnak.⁹⁾

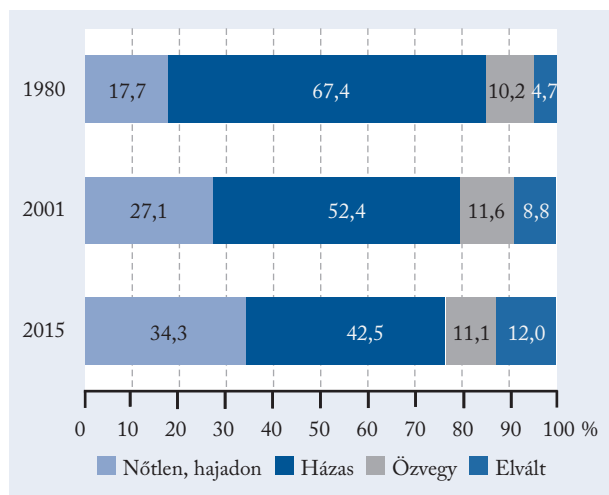
Az utóbbi 4 évben lassan emelkedik a házasságkötések száma

A házasságkötések száma – az I. világháború éveitől eltekintve – 2010-ben érte el mélypontját, amikor is 35,5 ezer pár járult az anyakönyvvezető elé. A csökkenés az elmúlt négy évben megállt és lassú emelkedésbe fordult. A 2014-ben megkötött 38 700 házasság 4,6%-kal meghaladta az előző évit.

2009. július 1-jétől új kategóriával, a **bejegyzett élettársi kapcsolattal**¹⁰⁾ bővült a családi állapotra használt fogalmak köre. 2009 második felében 67, 2010-ben – az első teljes évben – pedig 80 bejegyzett élettársi párkapcsolatot létesítettek. 2013-ig évről évre csökkent az e párkapcsolatot létesítők száma, 2013-ban mindössze 30 kapcsolatot regisztráltak az

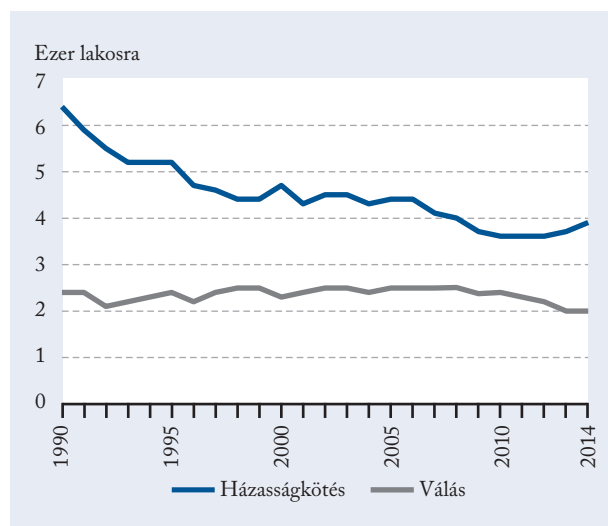
1.8. ábra

A 15 éves és idősebb népesség megoszlása családi állapot szerint, január 1.

1.9. ábra

Házasságkötés, válás

⁸⁾ „Mamahotelként” értelmezik azt a jelenséget – főleg a dél-európai országokban –, amelynek az a jellemzője, hogy a felnőtt fiatalok nem akarják otthagyni a számos előnyt kínáló szülői házat, részben a változékony gazdasági viszonyok, részben kényelmi okok miatt.

⁹⁾ Forrás: Harcsa I. – Monostori J.: Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. Társadalmi R riport 2014, Társi, Budapest, 2014.

¹⁰⁾ A bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2009. évi XXIX. törvény alapján a hivatalosan eljáró anyakönyvvezető előtt – két tanú jelenlétében – két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy között létesített kapcsolat.

anyakönyvvezetők. A 2014. évi 38 bejegyzett párkapcsolatból 27 férfi és 11 női pár volt, a párok több mint fele Budapesten és Pest megyében lakott. A férfiak átlagosan 38, a nők 32 évesen kezdeményezték a hivatalos eljárást.

A házasságok stabilitása leginkább a válások gyakoriságával mérhető. A **válások** száma az 1980-as évek második felében tetőzött (közel évi 30 ezer), amit az 1990-es évek elején először mérséklődés majd ingadozás követett. A 2010-től indult csökkenés eredményeképpen 2014-ben már csak 19,5 ezer bontóperi végzést hoztak, az előző évinél 3,5, a két évvel korábbinál pedig közel 11%-kal kevesebbet. A válások csökkenő száma azonban az elmúlt években nem feltétlenül jelenti a párkapcsolatok stabilitásának javulását, mivel a házasságban élők száma és aránya – az elmúlt négy év lassú emelkedése ellenére – hosszabb távon egyaránt számottevően visszaesett. A házasságok mérlege is 37 éve folyamatosan negatív, vagyis több házasság szűnik meg válás vagy özvegyülés miatt, mint amennyi újat kötnek.

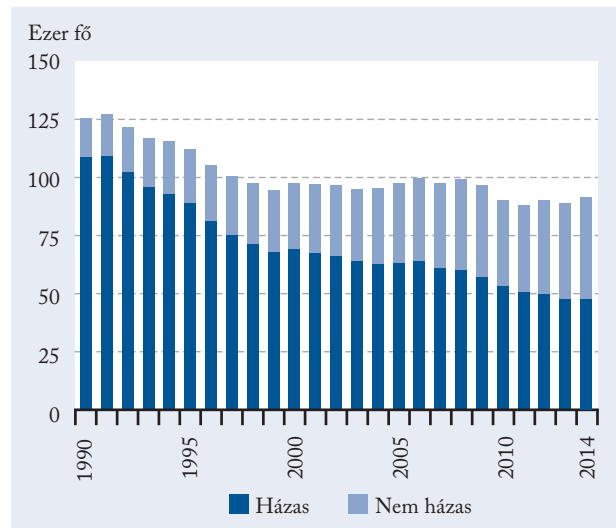
A válás továbbra is a húszas éveikben járó nők és a 25–34 éves férfiak körében a leggyakoribb. 2014-ben száz házasságkötésre 164 házasságmegszűnés jutott, ami nemcsak az előző évinél alacsonyabb (175), hanem az elmúlt közel két évtizedet tekintve is a legkedvezőbb arány, de még mindig jóval magasabb, mint az 1990-es évek elején vagy azt megelőzően volt.

Házasságon kívül születik csaknem minden második gyermek

Az ezredfordulót követő évtizedben a **házasságon kívüli születések** aránya dinamikusan emelkedett, és 2014-ben az eddigi legmagasabb (47,6%) volt. A nem házas párkapcsolatból született gyermekek aránya 1990 óta több mint három és félszeresére emelkedett. (A 2011. évi népszámlálási adatok szerint az élettársi kapcsolaton alapuló családok száma tíz év alatt a másfélszeresére, 1990-hez viszonyítva pedig több mint háromszorosára emelkedett, és a párkapcsolatban élő szülőképes korú nők 28%-a élt ilyen párkapcsolatban.) Az előző évhez viszonyítva 2014-ben 6,2%-kal emelkedett a házasságon kívül világra jött gyermekek száma, ami közel 2550 fős többletszületést jelentett, az összes többletszületés 91%-át. A házasságon kívüli gyermekvállalás (a 15 év alatti gyermekkorúak kivételével) a nők valamennyi korcsoportjában gyakoribbá vált.

1.10. ábra

Élveszületések az anya családi állapota szerint

2012-ben az EU tagországainak többségében – Spanyolország és Észtország kivételével – tovább emelkedett a házasságon kívül született gyermekek aránya. Az eltérések jelentősek: a házasságon kívüli születés Görögországban a legalacsonyabb (7,6%), Észtországban a legmagasabb (58,4%). Magyarország e tekintetben a középmezőnybe tartozik.

Idősödő társadalom

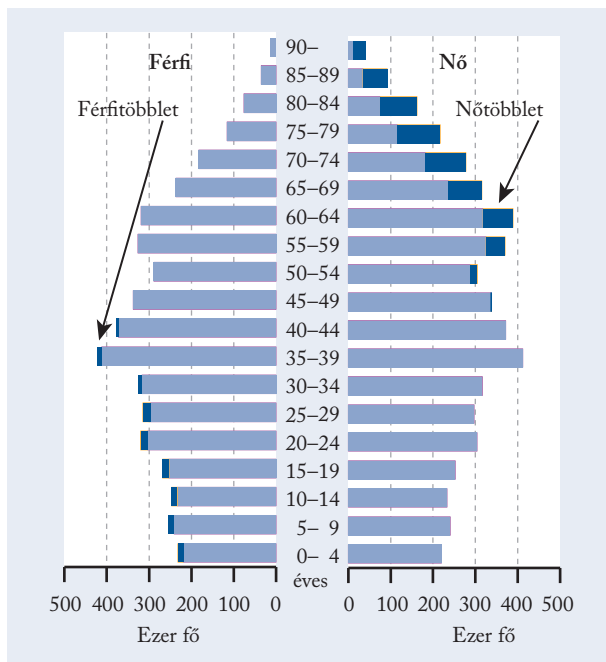
Az élettartam hosszabbodásával a modern társadalmakban, így hazánkban is egyre több az idős ember. Számuk és népességben belüli arányuk növekedése általános jelenség, ami egyre nagyobb terhet ró a társadalmi ellátórendszerekre. Ez a tendencia minden uniós tagállamra jellemző, de különböző mértékben. Az átlagéletkor és a várható élettartam emelkedésében a fiatalok számának és arányának csökkenése is fontos tényező. Az uniós országok népesség-összetételében nagyok a különbségek: vannak „fiatal” és „öregedő” társadalmak. 2014-ben száz gyermekkorúra (15 év alatti) Írországból 57 idős (65 éves és idősebb) jutott, a fiatalok aránya meghaladta az idősekét Luxemburgban, Cipruson és Szlovákiában is. Száz fiatalra számítva Németországban (159) és Olaszországban (154) jutott a legtöbb időskorú. Magyarország az uniós rangsor utolsó harmadát nyitja.

Ez a jelenség is, hasonlóan más demográfiai változásokhoz – mint a termékenység csökkenése, együttélési formák arányeltolódása, és a családalapítás

halasztása – a rendszerváltás után vált egyre markánsabbá Magyarországon. 1990 óta a 15 éven aluli gyermekek aránya 20,5-ről 14,5%-ra mérséklődött, miközben a 65 évesek és idősebbek aránya 13,2-ről 17,9%-ra gyarapodott. Az **öregedési index** szerint 2015. január 1-jén száz gyermekkorúra közel 124 időskorú, azaz 65 éves és idősebb személy jutott, az egy évvel korábbinál kettővel több. Az **idős népesség eltartottsági rátája** – ami az idősek számát a munkaképes korúak arányában fejezi ki – jelenleg 26,5%, vagyis kevesebb mint 4 aktív korú állampolgár jut minden 65 éves és annál idősebbre. Az előrejelzések szerint az eltartottsági ráta 2080-ig megduplázódik. Az unióban a legnagyobb időseltartási teher várhatóan Szlovákiára, Portugáliára és Németországra nehezedik majd, a legelőnyösebbnek Litvánia, Írország és Lettország jövőbeli helyzete tűnik.

1.11. ábra

A népesség nem és korcsoport szerint, 2015. január 1.

Az élénkülő belső vándorlás fő iránya: keletről nyugatra

A belföldi lakóhely-változtatások iránya és mértéke lényegesen módosíthatja egy adott terület népességének a – születések és halálozások által meghatározott – lélekszámát. 2014-ben az országon belül mintegy 489 ezren választottak más települést lakóhelyül, 7,6%-kal többen a 2013. évinél. Ezen

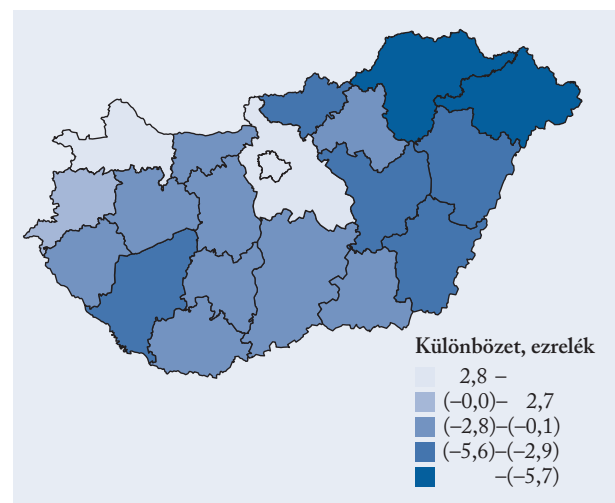
belül az **állandó vándorlások** száma a korábbi évek csökkenő tendenciájától eltérően 215 ezerre növekedett, ezzel megközelítette az 5 évvel ezelőtti szintet. A 2014-ben bejelentett 275 ezer tartóz-kodásihely-változtatás közel 5%-kal nőtt az előző évhez képest.

A településtípusok közötti mobilitásban 2013-hoz viszonyítva nem történt jelentős változás. Budapest esetében 2014-ben változatlanul pozitív, az egy évvel korábbinál nagyobb, közel 5400 fős vándorlási többlet keletkezett. A többi várost 2014-ben is az elvándorlás (3600 fő) jellemezte, ennek mértéke tovább erősödött a korábbi évekhez képest. A községek népességmegtartó ereje kismértékben javult az előző évhez képest, azonban így is 1800 főnyi negatív egyenleg keletkezett. Az **ideiglenes vándorlásokat** tekintve Budapesten a bevándorlási többlet (4650 fő) mérséklődött az előző évihez viszonyítva. A többi városnál mintegy 80%-kal csökkent az elvándorlás, így 2014-ben mindössze 200 fővel többen hagyták el ideiglenesen azokat, mint ahányan odaköltöztek. A községek 2014-ben több mint 4400 fős vándorlási veszteséget szenvedtek el.

A belföldi vándorlási mozgalom az ország különböző területi egységeit eltérően érintette. A hagyományosan vándorlási többlettel rendelkező Közép-Magyarország mellett Nyugat-Dunántúl vándorlási egyenlege volt pozitív. A többi régióra továbbra is az elvándorlás a jellemző, Észak-Magyarország és Észak-Alföld népességmegtartó ereje volt a leggyengébb, következésképpen a Dunától keletre eső területeket továbbra is az elvándorlás jellemzi.

1.12. ábra

Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2014

Mérsékelt bevándorlás

Az 1990 utáni időszakban a migrációs politikában jelentős változások történtek. A határok átjárhatók lettek, ennek következtében Magyarország ismét bekapcsolódott a nemzetközi vándorlás áramlataiba. Az uniós csatlakozásunk (és az abból fakadó schengeni övezeti tagság, valamint a szabad munkaerő-áramlás) is befolyásolta a hazánkat érintő nemzetközi vándorlási folyamatokat.

Hazánkat az 1990-es évek eleje óta folyamatosan **bevándorlási többlet** jellemzi. A Magyarországon érvényes engedéllyel rendelkező, huzamosan itt tartózkodó külföldi állampolgárok száma 2015. január 1-jén 139 700 fő volt, az ország népességének 1,4%-a. Uniós összehasonlításban hazánk az alacsony, de pozitív nemzetközi vándorlási egyenlegű országok közé tartozik.

A nemzetközi vándorlás az ország régióit, megyéit eltérően érinti és egyes területeken enyhíti a természetes fogyásból és a belföldi elvándorlásból adódó veszteségeket. A legnagyobb pozitív hatása Észak-Alföldön van, ahova szívesen telepednek le a határ túloldaláról érkező magyar állampolgárok: ezen belül is leginkább az Ukrajnával határos Szabolcs-Szatmár-Bereg

megyébe. Ugyanakkor kiemelkedik Budapest, ahova 2014-ben egyaránt az átlagosnál sokkal magasabb arányban érkeztek külföldről. Ezzel ellentétes a tendencia Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya megyékben, ahol a legjelentősebb a nemzetközi vándorlásból adódó veszteség.

A **bevándorlók** túlnyomó többsége, 70%-a Európából, ezen belül főként a környező országokból (Romániából, Ukrajnából, Szlovákiából), valamint Németországból érkezett. Az itt tartózkodó külföldiek 22%-a Ázsiából (jellemzően Kínából és Vietnámból), illetve 3–4%-uk az amerikai kontinensről és Afrikából származik. A külföldiek között összességében több a férfi, mint a nő. A bevándorlók korösszetétele fiatalabb, mint a honos népességé. Mindkét nem esetében a 20–39 éves korosztály aránya a legnagyobb (45%). A külföldiek 45%-a Budapesten, 35%-a fővároson kívüli városokban, 20%-a községekben telepedett le.

A Magyarországon élő külföldiek egy részének szándékában áll hazánkban tartósan letelepedni, és egyúttal magyar állampolgárságot szerezni. 2014-ben 8 ezer Magyarországon élő külföldi szerezte meg a magyar állampolgárságot, döntő többségük határon túli magyar.

MENEKÜLTEK A VILÁGBAN

A világban zajló fegyveres konfliktusok, emberi jogi jogsértések, romló biztonsági és humanitárius feltételek miatt a menekültek száma világszerte 2013 végére több mint 51 millióra emelkedett. Kétharmaduk hazája határain belül, de más ország részben talált nagyobb biztonságot, míg harmaduk kénytelen volt más országban menedéket keresni. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) 2014-es menekültügyi jelentése szerint a benyújtott menedékkérelmek száma az egész világon ugrásszerűen megnőtt. A fejlett ipari országokban 22 éve nem kértek ennyien (866 ezren) menedéket.

A legtöbb menedékkérelem 2014-ben Németországba (173 ezer) érkezett, negyedét a Szíriából érkezők adták be. Az Egyesült Államokba benyújtott 121 ezer kérelem többsége mexikói eredetű volt, míg a fogadók rangsorában harmadik helyen álló Törökországban (összesen 87 ezer) főleg a Szíriából érkezők nyújtották be kérelmeiket. Magyarország 42 ezer menedékkérővel hetedik volt a listán. A hazánkban menedékkérők 88%-a Koszovóból, Afganisztánból és Szíriából érkezett, és túlnyomó többségük rövid idő után tovább utazott más uniós országba.

1.2. tábla

A menedékkérelmet benyújtó személyek származási országainak rangsora és a menedékkérők száma

Származási ország	Menedéket kérők száma, ezer fő, 2014	Rangsor	
		2013	2014
Szíria	149,6	1.	1.
Irak	68,7	3.	2.
Afganisztán	59,5	4.	3.
Szerbia és Koszovó együtt	55,7	5.	4.
Eritrea	48,4	8.	5.
Pakisztán	26,3	6.	6.
Kína	22,3	10.	7.
Nigéria	22,1	11.	8.
Irán	20,2	9.	9.
Szomália	19,9	7.	10.

Forrás: UNHCR.

1.3. tábla

A menedékkérők legfontosabb célországai, 2014

Rang-sor	Ország	Beadott menedékkérelmek száma		Menedékkérelmek számának változása (2013-hoz képest, %)
		ezer	ezer lakosra	
1.	Németország	173	2,1	+58
2.	Egyesült Államok	121	0,4	+44
3.	Törökország	87	1,2	+96
4.	Svédország	75	7,8	+38
5.	Olaszország	64	1,0	+148
6.	Franciaország	59	0,9	-2
7.	Magyarország	41	4,2	+123
8.	Egyesült Királyság	31	0,5	+5
9.	Ausztria	28	3,3	+60
10.	Hollandia	24	1,4	+66

Növekvő elvándorlás

Az elvándorlás mérése minden országban nehéz feladat elé állítja a migrációkutatókat. Magyarországon felerősödött az érdeklődés – különösen a gazdasági válság óta – arra vonatkozóan, hogy hányan hagyják el az országot, külföldön keresve a boldogulást. A szakemberek, a hazai és külföldi adatrendszerek lehetőségei alapján különböző forrásokból próbáltak becsléseket adni az elmúlt években.

Az adminisztratív nyilvántartásokból rendelkezésre álló adatok alapján 2014-ben 31 500 magyar állampolgár távozott legalább egy évre külföldre, 46%-kal több az egy évvel korábnál. Külföldre túlnyomó részt a fiatal korosztályok tagjai költöznek: a kivándorlók 44%-a 30 év alatti, 77%-a pedig még nem érte el a 40 éves kort. Az országot elhagyók többsége férfi (54%), túlnyomó részük nőtlen, hajadon (63%).

A SEEMIG kísérleti felmérés szerint 2013 elején nagyságrendileg 350 ezer olyan kivándorolt magyar élt a világban, akik 1989 után, és legalább egy évvel a pilot kérdőíves felmérés előtt hagyták el Magyarországot. A migráns magyarok iskolai végzettsége átlag feletti, a diplomások aránya körükben 32%, az átlagnál 9 százalékponttal

magasabb. A három legfontosabb célország Németország, az Egyesült Királyság és Ausztria. Míg a nőtlenek és hajadonok aránya az Egyesült Királyságba távozottak között kiemelkedő (73%), és Ausztriában is ők a legnépesebb csoport, Németországba leginkább (49%) házasok távoznak.

TÖRTÉNELMI DEMOGRÁFIAI ESEMÉNYEK – REKORDOK ÉS ÉRDEKESSEGEK 2014-BŐL

- Legmagasabb a házasságon kívül született gyermekek aránya (47,6%)
- A legtöbb gyermek 30 éves vagy ennél idősebb anyától születik (53,7 %)
- 2014. január 1-jén legmagasabb a gyermektelen nők aránya 30 éves életkorban (50,3 %)
- Legalacsonyabb a csecsemőhalálozások száma (420 fő) és ezer élveszülettre jutó aránya (4,6)
- Az elmúlt 60 évben a legalacsonyabb a terhességmegszakítások száma (32 700)
- Az elmúlt négy évtizedben 2014-ben hunytak el a legkevesebben (126 100 fő)
- Az elmúlt fél évszázadot tekintve a legalacsonyabb a válások száma (19 500)
- 2014-ben a legrövidebb házasságtartam mellett bíróság által kimondott válás 32 napos volt.

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

Munkaerőpiac

• A gazdasági válság **munkaerőpiacot** érintő negatív hatása következtében 2008–2010-ben jelentős mértékben csökkent a foglalkoztatás és nőtt a munkanélküliség. Az elmúlt éveket viszont már kedvezőbb munkaerőpiaci folyamatok jellemezték: a foglalkoztatottság négy éve folyamatosan bővül, a munkanélküliség pedig két éve mérséklődik.

• 2014-ben a 15–64 éves **foglalkoztatottak száma** 210 ezer fővel, 4 millió 70 ezerre nőtt, a **foglalkoztatási arány** 61,8%-os értéke pedig 3,7 százalékponttal volt magasabb az egy évvel korábinál.

• Hazánkban a foglalkoztatottak döntő többsége hetente rendszeresen 36 és 40 óra közötti időtartamot dolgozott 2014-ben. Az elmúlt évben a teljes munkaidőben foglalkoztatott magyar nők szokásos heti munkaideje 40,5, a férfiaké 41,3 óra volt. Előbbi 0,5 órával hosszabb, utóbbi 1,1 órával rövidebb az unió átlagánál.

• Míg a munkanélküliség 2012-ben nem változott, addig 2013-ban kisebb, 2014-ben pedig nagyobb mértékben csökkent. A 15–64 éves **munkanélküliek száma** egy év alatt 98 ezer fővel, 343 ezerre, a **munkanélküliségi ráta** pedig 10,2-ről 7,8%-ra mérséklődött. A munkanélküliségi mutatók visszaesése a férfiak körében némileg nagyobb mértékű volt, mint a nőknél.

• A javuló munkaerő-piaci mutatók következtében hazánk pozíciója **uniós összehasonlításban** is kedvezőbbé vált. A hazai foglalkoztatási arány uniós átlaghoz viszonyított lemaradása – a 20–64 éves korcsoportban – egy év alatt megfeleződött (5,4-ről 2,5 százalékpontra csökkent), miközben a hazai munkanélküliségi ráta – a 15–64 évesek népességén belül – 2,5 százalékponttal volt alacsonyabb az uniósnál.

• Az **üres álláshelyek száma és aránya** az elmúlt két évben jelentős mértékben nőtt. 2014-ben nemzetgazdasági szinten átlagosan 36,6 ezer betöltetlen álláshely volt, 11%-kal több, mint az előző évben. A versenyszférában 31%-kal emelkedett, a költségvetési szférában 13%-kal csökkent, míg a nonprofit szervezeteknél lényegében stagnált a betöltésre váró üres álláshelyek száma az egy évvel korábbihoz képest.

• A népesség **iskolai végzettsége** folyamatosan javul. A legalább érettségivel rendelkezők aránya 2014-ben közel 55% volt, a diplomások pedig a 25–64 éves népesség több mint 23%-át tették ki.

• A 2014/2015-ös tanévben az **iskolarendszerű oktatásban** – a köznevelésben és a felsőoktatásban együtt – összesen 1 millió 927 ezren tanul-

*Köznevelés,
felnőttképzés,
felsőoktatás*

tak, 3%-kal kevesebben, mint egy évvel korábban és 15%-kal kevesebben, mint 2005-ben. Ezt a demográfiai folyamatok – a javuló oktatási részvételi arány mellett is – alapvetően meghatározzák.

- Az **óvodás gyermekek** száma alatta maradt a férőhelyszámnak: 321 ezer volt, ami az egy évvel korábbinál 2,6, a 2005. évinél 1,6%-kal kevesebb. A férőhelyek száma növekvő mértékben meghaladja az óvodásokat.
- Az **általános iskolák** nappali tagozataira beiratkozott tanulók száma 748 ezer volt, csekély mértékben több, mint a 2013/2014-es tanévben. Az egy pedagógusra jutó diákok száma 10 alá csökkent. Nőtt a napközi otthoni ellátásban (54%), illetve az iskolai étkeztetésben (78%) részesülők aránya.
- Az ún. **korai iskolaelhagyók** – 18–24 évesek közül azok, akik legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkeznek és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben – aránya valamelyest csökkent, 2014-ben az uniós átlagnál valamivel alacsonyabb (11,1%) volt.
- **Középfokon** a tanulólétszám 6,2%-kal csökkent az előző évhez képest, így 471 ezer főt tett ki. A szakiskolai képzésben tanulók aránya csökkent, 2014-ben 21% volt, nőtt viszont a gimnáziumi képzésben résztvevőké (39%), ezzel majdnem utolérte a szakközépiskolákban tanulókat.
- Tovább csökkent a **felsőfokú oktatási intézményekben** tanuló hallgatók száma, a 2014/2015-ös tanévben 307 ezer volt, 71%-uk nappali képzésben tanult. A teljes hallgatói létszám jelenleg az ezredforduló körülinek felel meg, ám a 1999/2000-es tanévben a diákok több mint kétötöde nem nappali tagozaton tanult.
- A nappali képzésre járó hallgatók között több mint duplájára emelkedett 2005 óta a **külföldi hallgatók** száma és aránya. A 2014/2015-ös tanévben mintegy 22 ezer hallgató volt külföldi, arányuk közel 11%.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
Foglalkoztatottak aránya, % ^{a)}	56,7	58,1	61,8
Munkanélküliségi ráta, % ^{a)}	11,1	10,2	7,8
Sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma összesen	64 839	58 409	55 353
a szakiskolákban	32 642	26 855	26 573
a szakközépiskolákban	32 197	31 554	28 780
A felsőoktatás nappali tagozatán hallgatók a 18–22 éves népesség százalékában	37,5	36,5	36,6

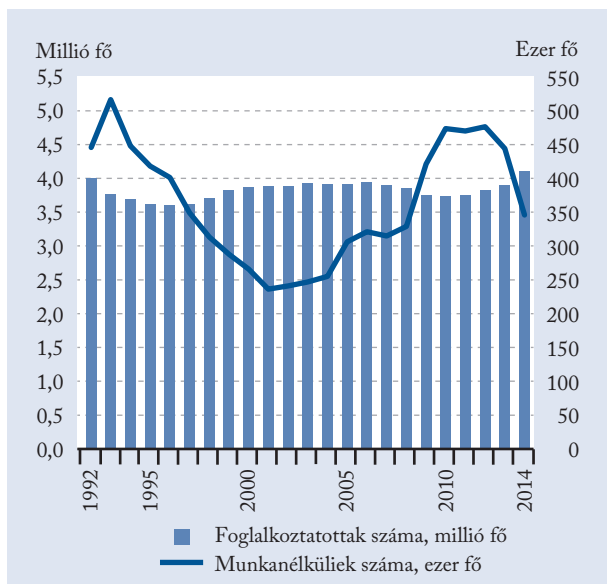
^{a)} A 15–64 éves népességben belül.

MUNKAERŐPIAC

Az elmúlt 25 év alatt legerőteljesebben a rendszerváltást kísérő gazdasági visszaesés és a 2008 őszi kibontakozó válság befolyásolta a munkaerőpiacot Magyarországon. Olyan struktúra alakult ki, amelyet alacsony foglalkoztatási, valamint magas munkanélküliségi és inaktivitási szint jellemez. Az elmúlt években ugyanakkor kedvezően alakultak a munkaerő-piaci folyamatok: a foglalkoztatási arány négy éve folyamatosan nő, a munkanélküliségi ráta pedig két éve csökken. Ezen belül 2014-ben a foglalkoztatottak száma és aránya az elmúlt két évtized messze legmagasabb értékére emelkedett, miközben a munkanélküliségi ráta szintje alatta maradt a 2008. évinek. Mindez a nemzetközi munkaerő-piaci környezetben is hazánk helyzetének javulását eredményezte.

2.1. ábra

A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása

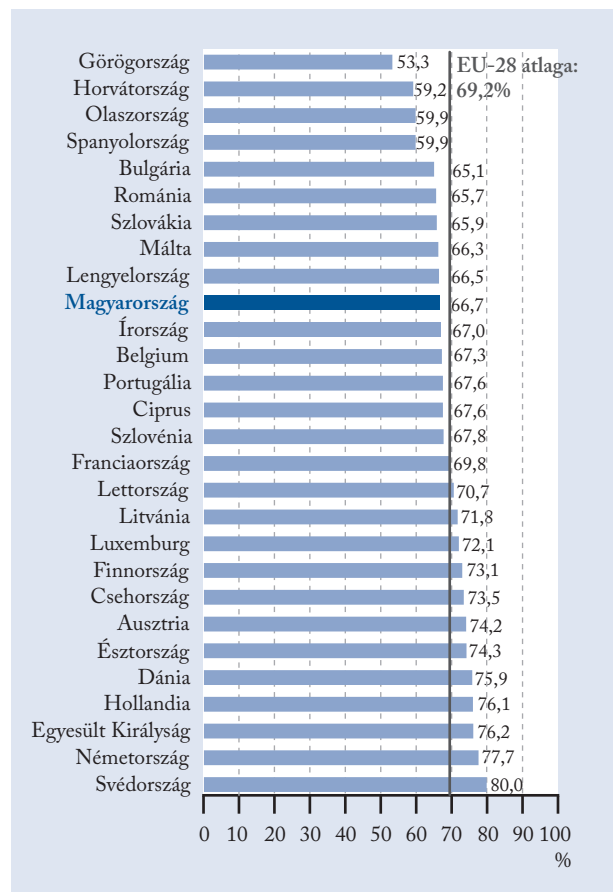
Az uniós államok többségében a foglalkoztatás szintje lassan közelít a válság előttihez

A gazdasági válság Európa-szerte éreztette hatását: csökkent a foglalkoztatási arány és emelkedett a munkanélküliségi ráta, viszont a változás trendje és mértéke országonként eltérően alakult. 2010-ben a negatív tendenciák visszaszorítása érdekében a közösség tíz évre szóló gazdasági programot fogadott el, aminek kulcsfontosságú eleme volt, hogy a 20–64 éves népesség körében a foglalkoztatási szint

az akkori jóval magasabbra, 75%-ra emelkedjen. (A növekedés forrását különböző foglalkoztatási szegmensek aktivitásának előmozdításában jelölték meg, így a nők, a fiatalok, az idősebb vagy az alacsony végzettségű munkavállalók nagyobb arányú foglalkoztatásában, továbbá a bevándorlók munkaerő-piaci integrációjában.) Az elmúlt négy évben lassú előrelépés történt a foglalkoztatási cél elérésében. (Ezen belül az elmúlt évet uniós szinten és a tagállamok döntő többségében a foglalkoztatási arány bővülése jellemezte.) Az uniós átlagos foglalkoztatási aránya – csekély, 1 százalékpont alatti mértékben – 69,2%-ra bővült, míg a 75%-ot elért tagállamok köre mind 2010-ben, mind 2014-ben öt volt. Legtávolabb – a jelenleg is pénzügyi válsággal küzdő – Ciprus és Görögország került a kívánt foglalkoztatási szint elérésétől, mivel 2010 és 2014 között a foglalkoztatási arány 7–10 százalékponttal esett vissza, miközben a balti államok, Magyarország és Málta nagyarányú, 6–8 százalékpontos növekedést ért el.

2.2. ábra

A 20–64 évesek foglalkoztatási aránya, 2014

2014-ben a 20–64 évesek foglalkoztatási aránya 66,7% volt hazánkban, az előző évinél 3,7, a 2010. évinél 6,8 százalékponttal több. A szignifikáns növekedés következtében lemaradásunk az uniós átlaghoz képest négy év alatt 8,7 százalékponttól 2,5 százalékpontra mérséklődött, ezen belül az utolsó esztendőben megfeleződött. Így jelentősen előreléptünk, az unió foglalkoztatási rangsorában hazánk a középmezőnybe került.

2014-ben az unió 28 tagállamának döntő részében – a 20–64 évesekre számítva – a foglalkoztatás szintje elmaradt a 2008. évitől. Közülük legnagyobb mértékben Görögország foglalkoztatási aránya csökkent (13 százalékponttal), de jelentősen (9 százalékponttal) mérséklődött Spanyolországé és Ciprusé is. Magyarországon és nyolc másik uniós országban a foglalkoztatás szintje már felülmúlta a 2008. évit.

Folytatódott a gazdaságilag inaktívák számának és arányának csökkenése

A gazdaságilag inaktívák rétege a munkaerőpiacon értelmetlen potenciális tartaléka. Inaktívak azok, akik a munkaerőpiacon sem foglalkoztattaként, sem munkanélküliként nincsenek jelen. A gazdasági válsággal összefüggésben a foglalkoztatási kilátások romlása, illetve a társadalombiztosítási ellátások szűkülő köre az inaktívakat aktívabb szerepvállalásra ösztönözte.

A **gazdaságilag inaktívák** száma és népességen belüli aránya az elmúlt években folyamatosan csökkent. 2014-ben száz 15–64 éves közül 33 volt inaktív (egy évvel korábban több mint 35, 2008-ban pedig közel 39), vagyis tanult, valamilyen nyugdíjból élt, gyermekgondozási ellátáson gyermeket nevelt, rászoruló családtagot gondozott, vagy se nem tanult, se nem dolgozott. A jelentős arány-

TAGÁLLAMI INTÉZKEDÉSEK A MUNKAERŐ-PIACI HELYZET JAVÍTÁSÁRA

A gazdasági válság a munkaerőpiacon is érezte negatív hatását, ami a tagállamokat aktívabb szerepvállalásra ösztönözte. Az elmúlt években hazánkhoz hasonlóan az uniós tagállamok is lépéseket tettek a munkaerő-piaci krízis felszámolására. Az Európai Bizottság és az Európai Tanács – az éves növekedési jelentés részeként – közös foglalkoztatási jelentést¹⁾ készített, amiben többek között a munkaerő-piaci részvétel növelése és a strukturális munkanélküliség csökkentése érdekében tett tagállami intézkedéseket foglalták össze:

- jó minőségű és megfizethető gyermekgondozási szolgáltatások a női foglalkoztatás elősegítése céljából,
- a munkaidőszabályok rugalmasabbá tétele, valamint a szülői szabadság szabályozásának módosítása,
- a férfiak és nők javadalmazása közötti különbségek csökkentése,
- a munkabérek és a termelékenység közötti nagyobb összhang érdekében újraszabályozott bér-megállapodási mechanizmusok, valamint – különösen a minimálbéreken keresztül – a háztartások rendelkezésére álló jövedelmek támogatása,
- az adózás területén bevezetett intézkedések (például az adójóváírás lehetőségének szélesítése),
- a munka adóterhének csökkentése (például a hátrányos helyzetű személyek esetében),
- a be nem jelentett munkavégzés elleni fokozottabb fellépés,
- az ifjúsági garancia létrehozásáról szóló tanácsi ajánlás végrehajtása,
- a fiatal álláskeresőket aktivizálása a munkaerő-felvétel célzott ösztönzése vagy a pályakezdőknek nyújtott támogatás révén,
- az állami foglalkoztatási szolgálatok által a fiataloknak nyújtott szolgáltatások fejlesztése,
- az állami foglalkoztatási szolgálatok reformja,
- a vállalkozásindítás ösztönzését szolgáló rendszerek,
- a munkahelyvédelmi jogszabályok korszerűsítésének folytatása.

¹⁾ Forrás: Európai Bizottság: A Bizottság és a Tanács közös foglalkoztatási jelentésének tervezete (7. számú foglalkoztatási iránymutatás), Brüsszel, 2014.

csökkenés ellenére hazánk mutatószáma továbbra is a tagállamok rangsorában a magasabbak között van (egyedül a horvát, a máltai, az olasz és a román haladta meg), és az uniós átlagnál is számottevően (2014-ben 5,3 százalékponttal) több volt.

2014-ben a 15–64 éves népességben belül 2 millió 175 ezer fő tartozott az inaktívok kategóriájába, ami az egy évvel korábbinál 171, a 2008. évinél 453 ezer fővel kevesebb. Az elmúlt évben az inaktívok valamennyi csoportjában – ha eltérő mértékben is – csökkent a létszám. Ennek hátterében a legnépesebb csoport, a nyugdíjasok, járadékosok esetében döntően a nyugdíjkorhatár változása, a tanulóknál a demográfiai ok mellett a tankötelezettség korhatárának leszállítása, a gyermekgondozási ellátást igénybe vevők esetében pedig elsősorban a munkaerőpiacra történő visszatérést ösztönző intézkedések álltak. Számottevően csökkent a munkanélküliként ellátásban részesülő inaktívok száma a pénzügyi munkanélküli-ellátás igénybevételének korlátozása miatt, miközben az ún. egyéb inaktívok munkaerőpiaci belépését a közmunkaprogramok kiterjesztése és a gazdaság élénkülése segítette.

Demográfiai ismérvek alapján a gazdaságilag inaktívok eltérnek a teljes népességre jellemzőtől. Körükben az átlagosnál magasabb a nők (60%), a 15–24 éves fiatalok, valamint az 55–64 évesek aránya. (A fiatalok döntően nappali tagozatos tanulók, az idősebbek pedig elsősorban a nyugdíj valamelyik formájában részesülnek.)

2014-ben az inaktívok 56%-a rendelkezett rendszeres és kimutatható **jövedelemmel**. Négytizedük nyugdíjban, 11%-uk gyermekgondozási ellátásban, 3%-uk álláskereső járadékban vagy foglalkoztatást helyettesítő támogatásban, 2%-uk pedig árvaellátásban, ápolási díjban részesült. A jövedelemmel

nem rendelkező, ún. klasszikus eltartottak túlnyomó többsége, 32%-a tanuló volt, fennmaradó részük pedig olyan egyéb inaktív, akiknek megélhetéséről részletesebb információ nem áll rendelkezésre, feltételezhető azonban, hogy egy részük alkalmi munkavállalóként időszakosan jelen van a munkaerőpiacon.

Az inaktívok **elhelyezkedési esélyeit** számos tényező korlátozza, így az alacsony iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya, az elavult szakmai ismeretek, a tartós betegség, az egészségkárosodás, a rokkantság, a fogyatékoság, esetleg más társadalmi hátrány. Sok esetben az inaktivitásból a munka világába vezető út – különösen tartós passzivitás után – csak speciális programok, rehabilitáció után válik lehetségessé. Mindezen akadályok ellenére a munkát végezni szándékozó inaktívok aránya 2008 és 2014 között 12,5-ről 15,0%-ra emelkedett.

A hazai foglalkoztatás szintje számottevően meghaladta a válság előtti

A rendszerváltás időszakában kialakult alacsony foglalkoztatási szinten összességében csak keveset sikerült javítani, a gazdasági válság begyűrűzése a munkaerőpiacra pedig jelentősen rontotta a foglalkoztatási mutatókat. A krízist megelőző években a foglalkoztatási arány stabilan 56–57% körüli volt, 2009–2010-ben 55%-ra csökkent. (Ugyanezen időszak alatt a foglalkoztatottak 3,8–3,9 millió fős száma a válság mélypontján 3,7 millióra mérséklődött.) Az utóbbi években azonban érdemi előrelépés történt: előtérbe került a munkaerőpiac belső, szerkezeti hibáinak korrigálása, továbbá – a munkanélküliség mérséklése mellett – a foglalkoztatás növelése, célirányosan – az uniós direktívákkal összhangban – a társadalom különböző, esetenként hátrányos helyzetű csoportjaira szabva. Mindezek következtében

2.1. tábla

A 15–64 éves inaktívok munkaerő-piaci távollétük oka szerint

Megnevezés	2014			Változás az előző évhez képest		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
	ezer fő			%		
Nyugdíjas, járadékos	358,2	512,1	870,4	-8,4	-5,7	-6,8
Gyermekgondozási ellátásban részesülő	3,0	234,8	237,8	-22,2	-6,8	-7,1
Munkanélküliként ellátásban részesülő	37,5	34,7	72,1	-21,7	-17,6	-19,8
Tanuló	352,7	348,8	701,5	-6,2	-3,7	-5,0
Ápolási díjban és árvaellátásban részesülő	13,9	30,1	44,0	1,7	-2,3	-1,1
Egyéb inaktív	97,3	152,0	249,3	-16,2	-9,4	-12,2
Összesen	862,6	1 312,6	2 175,1	-9,1	-6,1	-7,3

2014-ben a **foglalkoztatási arány** a 15–64 éves népességen belül 61,8%-ot ért el, 3,7 százalékponttal²⁾ meghaladva az egy évvel korábbit, miközben a 2008. évit 5,4 százalékponttal felülmúlta, egyúttal ez az elmúlt két évtized legkedvezőbb mutatója volt. A foglalkoztatás növekedése egyaránt érintette a férfiakat és a nőket; a fiatalokat (15–24 éveseket), az ún. legjobb munkavállalási korúakat (25–54 éveseket) és az idősebbeket (55–64 éveseket); a legfeljebb alafokú, a középfokú és a felsőfokú végzettségűeket. A bővülésben szerepet játszottak:

- a dinamikus gazdasági növekedés (a GDP volumene 2013-ban 1,5, 2014-ben 3,6%-kal emelkedett az előző évhez képest),
- a foglalkoztatást elősegítő rétegprogramok (fiatalok, idősebbek, nők és alacsony iskolai végzettségűek számára),
- az idősebb korosztályokat érintő strukturális intézkedések (idesorolható a nyugdíjkorhatár emelése, a rokkantnyugdíjazás feltételeinek szigorítása vagy az ellátások felülvizsgálata),
- az aktív munkaerő-piaci eszközök alkalmazása (mint a közfoglalkoztatás, a munkahelyteremtés és -megőrzés dotálása, továbbá a bér- és járulékalapú támogatások),
- a munkaerőpiac rugalmasságát elősegítő intézkedések (például atipikus foglalkoztatási formák támogatása, új Munka Törvénykönyve).

2014-ben a 15–64 éves népességen belül a **foglalkoztatottak száma** átlagosan 4 millió 70 ezer fő volt, a 2013. évinél 210 ezerrel, a 2008. évinél pedig 252 ezer fővel több. Jóllehet a támogatott formában történő foglalkoztatás szerepet játszott – a 2013. évinél kisebb mértékben – a foglalkoztatás bővülésében, azon belül is elsősorban a téli közmunkaprogram támogatása, az elmúlt évben a növekedés döntő tényezője mégis a versenyszféra munkaerő-felvevő képességének további javulása volt. (A foglalkoztatási mutatók szezonális jellege mérséklődött, az éven belül a foglalkoztatottak száma és aránya az első három negyedévben folyamatosan emelkedett, a IV. negyedévben pedig szinten maradt.)

A közfoglalkoztatás szerepe mérséklődött a foglalkoztatás bővülésében

A gazdasági válság negatív munkaerő-piaci hatásainak enyhítését és a tartósan munkanélküliek munkaerőpiacra történő visszavezetését célozta a **közfoglalkoztatás**³⁾ keretében alkalmazottak számának növelése. 2012-ben és 2013-ban a foglalkoztatottak létszám-bővülésének mintegy hattizede származott a közfoglalkoztatottak számának növekedéséből, miközben 2014-ben az ötöde. Tehát a foglalkoztatottsági helyzetben az elmúlt évben bekövetkezett fordulat már csak kisebb részben magyarázható a közfoglalkoztatás kiterjesztésével.

LEDOLGOZOTT MUNKAÓRÁK AZ UNIÓBAN

Hazánkban a 15–74 éves foglalkoztatottak döntő többsége hetente rendszeresen 36 és 40 óra között dolgozott 2014-ben. Számuk az elmúlt években folyamatosan emelkedett, akárcsak az ennél (40 óránál) többet dolgozóké, miközben mérséklődött a részmunkaidőben foglalkoztatottaké. A teljes munkaidőben foglalkoztatott magyar nők szokásos heti munkaideje 40,5 óra volt 2014-ben, az uniós átlagnál 0,5 órával hosszabb, míg a magyar férfiaké ennél 1,1 órával kevesebb, 41,3 óra. A tagországok közötti különbség legfőbb forrása az önfoglalkoztatottak arányában rejlik. Ugyanis azokban az országokban, ahol ez jelentős (például Görögország) a heti munkaidő hossza számottevően meghaladja az uniós átlagot. A férfiak között a legtöbb munkaórát a görögök teljesítették (45,8 óra), a legkevesebbet a dánok (39,6 óra). A nőknél kisebb a különbség: míg a görögöknél 41,9 óra a heti munkaidő hossza, addig az íreknél és a dánoknál 37,7 óra. Összességében a magyar férfiak rendszeres heti munkaidejét tekintve az uniós rangsor alsó harmadához tartoztak 2014-ben, míg a nők a középmezőnyhöz. Részmunkaidős foglalkoztatásban a nők és a férfiak hazánkban közel azonos időt, 22,8 és 22,7 órát dolgoztak hetente. Ez jelentősen, 2,4 és 3,7 órával meghaladta az uniós átlagát. A tagállami rangsorban mind a nőket, mind a férfiakat tekintve a leghosszabb időt dolgozó részmunkaidősök között volt Magyarország 2014-ben.

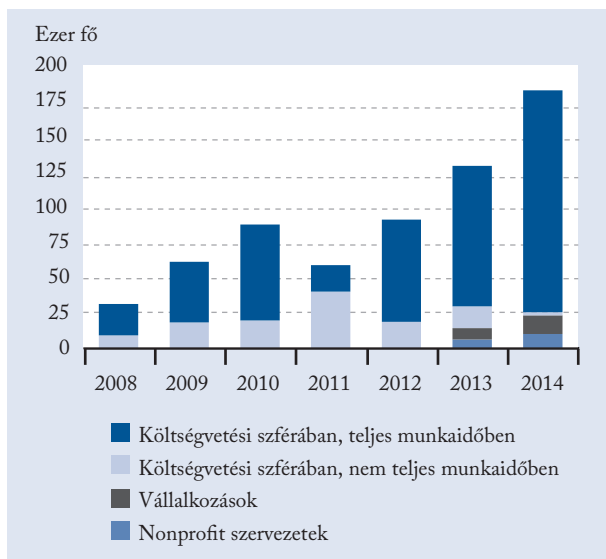
²⁾ A növekedésből 0,6 százalékpontot demográfiai folyamatok magyaráznak, vagyis a mutató nevezőjét jelentő 15–64 éves népesség számának csökkenése.

³⁾ A közfoglalkoztatás a munkaviszony egy támogatott, speciális formája, amelynek célja, hogy a közfoglalkoztatott sikeresen vissza-, illetve bekerüljön az elsődleges munkaerőpiacra. Átmeneti munkalehetőséget biztosít azok számára, akiknek az önálló álláskeresése hosszú ideig eredménytelen volt.

A korábbi évekkel szemben 2014-ben, a téli közmunkaprogramok beindításával a közfoglalkoztatás rendszerére kevésbé volt jellemző a szezonális. Közfoglalkoztatás keretében átlagosan mintegy 183 ezer főt alkalmaztak, 53 ezer fővel többet a 2013. évinél. A közfoglalkoztatás fő terepe a költségvetési szféra, itt átlagosan 160 ezer fő dolgozott, további 13 ezer főt a versenyszférában (jellemzően többségi állami tulajdonú vállalkozásoknál), 10 ezret pedig a nonprofit szervezeteknél foglalkoztattak. A korábbiaktól eltérően ez döntően teljes munkaidős foglalkoztatást jelentett, részmunkaidős formája elenyésző volt. (A közfoglalkoztatottak átlagosan bruttó 78 100 forintot kerestek 2014-ben.) A közfoglalkoztatás fékezte a területi különbségek további növekedését, mivel ez a foglalkoztatási forma koncentráltan az ország legkedvezőtlenebb munkaerő-piaci helyzetű régióiban volt hangsúlyos: Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön és Dél-Alföldön.

2.3. ábra

A közfoglalkoztatottak éves átlagos száma a nemzetgazdaságban

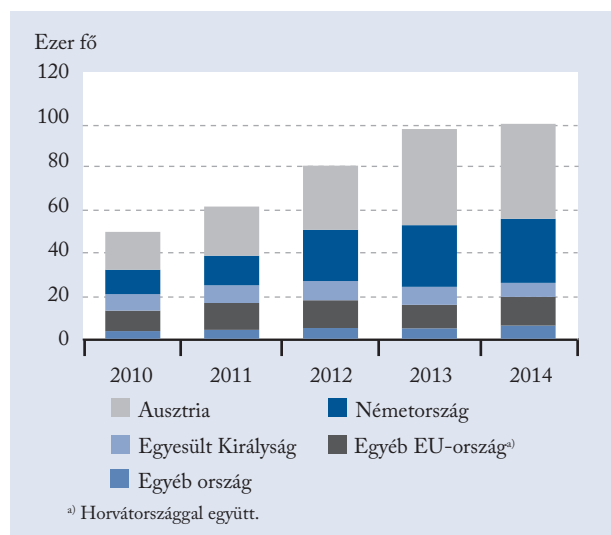
Mérsékelt ütemben nőtt a külföldön munkát vállalók száma

A külföldön dolgozó magyarok számát pontosan meghatározó statisztika nem áll rendelkezésre, a munkaerő-felmérés a külföldön dolgozók közül azokat veszi számba, akiket a válaszolók háztartásuk tagjaként jelölnék meg, ami azt jelenti, hogy az érintettek rendszeresen hazajárnak, és jövedelmükkel hozzájárulnak az adatot szolgáltató háztartás tagjainak megélhetéséhez. (A felmérés nem terjed ki azok-

ra a háztartásokra, akiknek minden tagja külföldön tartózkodik, így a háztartás megélhetési költségei is külföldön realizálódnak. Szintén nehezen meghatározható azok létszáma, akik idényjelleggel – szezonzonban, nyári szünetben, mezőgazdasági betakarításkor – vállalnak rövid időszakokra külföldön munkát.) A 2008 őszi gazdasági válság hatással volt a munkavállalási célú migrációs folyamatokra is, 2010 és 2014 között összességében duplájára emelkedett az országhatáron kívül munkát vállalók létszáma. A német és az osztrák munkaerő-piaci korlátozások 2011. májusi megszűnése szintén szerepet játszott a külföldön dolgozó magyarok számának emelkedésében. A korábbi éveket jellemző erőteljesebb létszám-növekedési ütem az elmúlt évben a töredékére csökkent, 2014-ben éves átlagban – a 15–64 éves népességben belül – 100 ezer fő, az összes foglalkoztatott 2,5%-a jelölt meg a munkaerő-felmérésben külföldi telephelyet. Döntően Ausztriában, Németországban és az Egyesült Királyságban vállaltak külföldön munkát honfitársaink, akik jellemzően középfokú végzettségű (szakiskola, szakmunkásképző, gimnázium vagy szakközépiskola), párcapcsolatban élő, 25–54 év közötti férfiak voltak. Munkavégzésük helyeként három ágat – a feldolgozóipart, az építőipart és a vendéglátást – emelhetünk ki. Jelentős számban dolgoznak külföldön a Nyugat-Magyarországon élők, sokan közülük napi ingázóként Ausztriában, miközben az észak-magyarországi lakóhellyel rendelkezők gyakorta Németországot jelölik meg munkavégzésük helyeként.

2.4. ábra

A munkaerő-felmérésben külföldi telephelyen történő munkavégzést megjelölők létszámának alakulása

HÁROM ÁGAZATBAN JELENTŐS MUNKAHELY-TEREMTÉSI POTENCIÁL REJTŐZHET

Az Európai Bizottság és az Európai Tanács közös foglalkoztatási jelentéstervezetében három olyan nemzetgazdasági területet határozott meg, amelyekre alapozva középtávon a foglalkoztatás kismértékű javulása, további munkahelyek létrejötte prognosztizálható. A bővülés több tendencia, köztük a nemzetgazdaságok várható növekedése miatt is előrevetíthető. Munkahely-teremtési potenciál rejlik az információs és kommunikációs ágazatban, az egészségügyi szolgáltatás területén, valamint a zöld gazdaságban. A technológiai fejlődés újabb munkahelyeket hoz létre az információs- és kommunikációtechnológiai (IKT) ágazatban. (2015-re 900 ezer betöltetlen álláshely várható ebben a szektorban az unióban.) A csúcstechnológiára támaszkodó más ágazatokban, köztük a közlekedésben – a légi közlekedésben és a személyszállításban bekövetkezett növekedés miatt – jelentős számú közepesen és magasan képzett munkaerő felvételére lehet számítani. A népesség várható további elöregedése középtávon az egészségügyben, az egészségügyi szolgálat területén foglalkoztatottak iránti kereslet növekedését vonja maga után, az állami egészségügyi költségvetésekre jellemző szigor ellenére. A zöldebb gazdaság kialakítására irányuló törekvések pedig zöld munkahelyek létrejöttét vetíti előre.⁴⁾

Változtak a foglalkoztatottak demográfiai jellemzői

A foglalkoztatás **nemek** közötti különbségét a gazdasági válság mérsékelte. Ebben az időszakban a nők foglalkoztatása kevésbé csökkent, mint a férfiaké főként amiatt, hogy a negatív hatás elsősorban a férfiakat alkalmazó ágazatokat (feldolgozóipar, építőipar) érintette. Az utóbbi években ismét nőtt a különbség, mivel a bővülés nagyobb részben a férfiak foglalkoztatását növelte. 2014-ben a 15–64 éves férfiak foglalkoztatási aránya 67,8, a nőké 55,9% volt, előbbi 4,1, utóbbi 3,3 százalékponttal haladta meg az előző évit. Ez a növekedés az uniós országok viszonylatában mindkét nem esetében a legnagyobb volt 2014-ben, aminek következtében jelentősen mérséklődött mind a férfiak, mind a nők uniós átlagtól való elmaradása, továbbá az uniós rangsorban elfoglalt helyünk javult, a középmezőny tagjává váltunk.

A nők egyre nagyobb számban vannak jelen a munkaerőpiacon foglalkoztatottként. 2014-ben mintegy 1 millió 867 ezer nő volt foglalkoztatott, az előző évinél 92 ezer fővel, a 2008. évinél 125 ezerrel több. A növekedés ellenére a nőket továbbra is alacsonyabb munkaerő-piaci aktivitás jellemezte mind az uniós országok többségéhez képest, mind a férfiakhoz viszonyítva. Ez leginkább azzal

magyarázható, hogy a gyermeket nevelő anyák – akár gyermekgondozási ellátás melletti – munkavállalása hazánkban kevésbé elterjedt. Jóllehet a kormányzati intézkedések az elmúlt években célzottan érintették a foglalkoztatás területén hátránnyal küzdő csoportokat, így a gyermeket nevelő nőket is. Ez összhangban áll az unió céljaival, ami arra irányul, hogy növelje a nők foglalkoztatását, továbbá a családi élet és a munka összeegyeztetését. Ennek érdekében a tagállamok többek között intézkedéseket hoztak a gyermekgondozási szolgáltatások hozzáférhetőségének javítására (pl: megfizethető és minőségi gyermekgondozás), a szülői szabadság feltételrendszerének módosítására, vagy a munkaidő-szabályok rugalmasabbá tételére. 2014-ben a **gyermekszám szerint differenciált női foglalkoztatás** mindegyik kategóriájában – a gyermekektelenek, az 1, a 2, valamint a 3 és annál több gyermeket nevelők esetében – egyaránt nőtt a foglalkoztatás az egy évvel korábbihoz képest. Leginkább a 2, illetve a 3 vagy annál több gyermeket nevelők körében bővült a foglalkoztatási arány. A nőknél a nevelt gyermekek száma befolyásolja a foglalkoztatás szintjét. 2014-ben a foglalkoztatási arány az 1 gyermeket nevelőknél volt a legmagasabb (59,6%), a gyermekszám növekedésével párhuzamosan pedig csökkent.

⁴⁾ Forrás: Európai Bizottság: A Bizottság és a Tanács közös foglalkoztatási jelentésének tervezete, Brüsszel, 2014.

2.2. tábla

**A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya
a háztartásban élő gyermekek* száma szerint**

(%)

Megnevezés	2010	2013	2014
Gyermektelen	52,1	55,0	57,8
1 gyermeket nevelő	55,0	56,6	59,6
2 gyermeket nevelő	50,1	52,2	56,4
3 vagy annál több gyermeket nevelő	28,8	31,9	35,4
Összesen	50,2	52,6	55,9

* 0–24 éves gyermek státusú személy.

A gazdasági válság – a foglalkoztatottak **korcsoportjai** közül – a legnagyobb mértékben a fiatal (15–24 éves) és az idősebb (55–64 éves) munkavállalókra volt hatással. A válságot követően nehezebbé vált a fiatalok elhelyezkedése, munkavállalói esélyeiket rontotta, hogy a munkaerőpiacot elhagyók helyét nem töltötték be, az idősebbek pedig a korábbiánál egyre magasabb életkorban mentek nyugdíjba. Mind a három kiemelt korcsoportban nőtt a foglalkoztatás az elmúlt két évben. 2014-ben a foglalkoztatottak közel 7%-a volt fiatal, számuk és foglalkoztatási arányuk (20,1-ről 23,5%-ra) jelentősen meghaladta a 2013. évit. A legjobb munkavállalási korú, 25–54 évesek 79,2%-os foglalkoztatási aránya 3,5 százalékponttal magasabb volt az előző évinél, továbbá a 2014. évi létszám-bővülés több mint hattizede ebben a korcsoportban reali-

zálódott. Az idősebb, 55–64 éves foglalkoztatottak száma és aránya a gazdasági válság időszakában is töretlenül emelkedett, a korosztályt érintő adminisztratív intézkedések – nyugdíjkorhatár emelése, a nyugdíjas munkavállalókra vonatkozó szabályok változása – következtében. Körükben a foglalkoztatási arány 41,7% volt 2014-ben, szemben az egy évvel korábbi 37,9%-kal. A gazdasági válság óta eltelt években mérséklődött mindhárom korcsoport foglalkoztatási arányának uniós átlaghoz képesti lemaradása, mi több, a legjobb munkavállalási korúak esetében a magyar mutató értéke már közel 2 százalékponttal meg is haladta az EU-28 átlagát 2014-ben.

Az elhelyezkedési esélyeket az **iskolai végzettség** is befolyásolja. Ennek foglalkoztatottakon belüli megoszlása az elmúlt évben némileg módosult: mérséklődött a középfokú és emelkedett a legfeljebb alacsonyfokú, valamint a felsőfokú végzettségűek aránya. A 15–64 éves foglalkoztatottak 11%-a legfeljebb alacsonyfokú, 62%-a középfokú, 27%-a pedig felsőfokú végzettségű volt 2014-ben. 2013-hoz hasonlóan az elmúlt esztendőben is mindhárom végzettségi szint foglalkoztatási aránya nőtt, a legnagyobb mértékben a legfeljebb alacsonyfokúaké. Ennek hátterében elsősorban a közfoglalkoztatás kiterjesztése állt, mivel esetükben a foglalkoztatás ezen formája – ha átmeneti jelleggel is, de – lehetőséget biztosít a munka világába való bekapcsolódásra. Mindezek ellenére továbbra is a legfeljebb alacsonyfokú végzettségűek fog-

2.3. tábla

A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya fontosabb jellemzők szerint

Megnevezés	2008	2010	2013	2014	Változás, 2014/2008	Változás, 2014/2013
	%				százalékpont	
Nemek						
Férfi	62,7	59,9	63,7	67,8	+5,1	+4,1
Nő	50,3	50,2	52,6	55,9	+5,6	+3,3
Korcsoport						
15–24 éves	20,2	18,3	20,1	23,5	+3,3	+3,4
25–54 éves	74,5	72,5	75,7	79,2	+4,7	+3,5
55–64 éves	30,9	33,6	37,9	41,7	+10,8	+3,8
Iskolai végzettség						
Legfeljebb alacsonyfokú	27,0	25,4	26,9	31,5	+4,5	+4,6
Középfokú	63,0	60,7	63,3	66,7	+3,7	+3,4
Felsőfokú	79,2	77,5	78,8	80,8	+1,6	+2,0
Összesen	56,4	54,9	58,1	61,8	+5,4	+3,7

lalkoztatási aránya a legalacsonyabb (31,5%), a felsőfokú végzettségűeké pedig a legmagasabb (80,8%). 2014-ben a legfeljebb alacsony fokú végzettségűek foglalkoztatási aránya számottevő mértékben, közel 12 százalékponttal alacsonyabb volt hazánkban az uniós átlagértéknél, jóllehet 2008 óta mintegy felére mérséklődött a különbség. Az uniós tagállamok sorában – az elmúlt évet jellemző jelentős foglalkoztatási arány-növekedés ellenére – a mutató így is az egyik legalacsonyabb volt. A középfokú és a felsőfokú végzettségűek esetében a korábbi töredékére, 2014-ben 1,5 százalékpont körülire csökkent az EU-28 átlagához mért különbség. Foglalkoztatotti arányunkkal hazánk a középfokúak tekintetében az uniós tagállamok középmezőnyének elején, a felsőfokú végzettségűeknél annak végén helyezkedik el.

2014-ben – a munkaerő-felmérés adatai szerint – a foglalkoztatottság javulása a **nemzetgazdaság** valamennyi **szektorát** érintette: egyaránt bővülés jellemezte a mezőgazdaságot, az ipart, az építőipart és a szolgáltató szektort. A 15–64 éves foglalkoztatottak közel 5%-a dolgozott a mezőgazdaságban, számuk egy év alatt 2,5%-kal, 185 ezerre nőtt. Az iparban mintegy 1 millió főt foglalkoztatottak (az összes

foglalkoztatott több mint 24%-át), 7,9%-kal többet, mint 2013-ban. Ezen belül a legnagyobb ipari ágazatban, a feldolgozóiparban, valamint a bányászatban és az energiaiparban is nőtt a létszám, miközben a víz- és hulladékgazdálkodás területén mérséklődött. (A 13 feldolgozóipari ág közül 12-ben nőtt a foglalkoztatottak száma az előző évihez képest, leginkább a nagy létszámú élelmiszeripar és járműgyártás területén.) Az építőiparban egy év alatt 5,2%-kal, 257 ezer főre bővült a foglalkoztatottak köre, szemben a 2008 és 2012 közötti csökkenéssel. A szolgáltatásban több mint 2,6 millió főt foglalkoztattak (ez az összes foglalkoztatott 65%-a), 4,8%-kal többet a 2013. évinél. A közszolgáltatás túlsúlyával jellemzett három ágazat – a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy – létszámnövekedésének háttérében döntően a közfoglalkoztatottak számának bővülése állt. Az üzleti szolgáltató ágak közül számottevő növekedés a kereskedelem, a vendéglátás, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység, a művészet és szabadidő, valamint az egyéb szolgáltatás területén következett be. Létszámcsökkenés az információ és kommunikáció, a pénzügyi szolgáltatás és az ingatlanügyletek nemzetgazdasági ágban következett be.

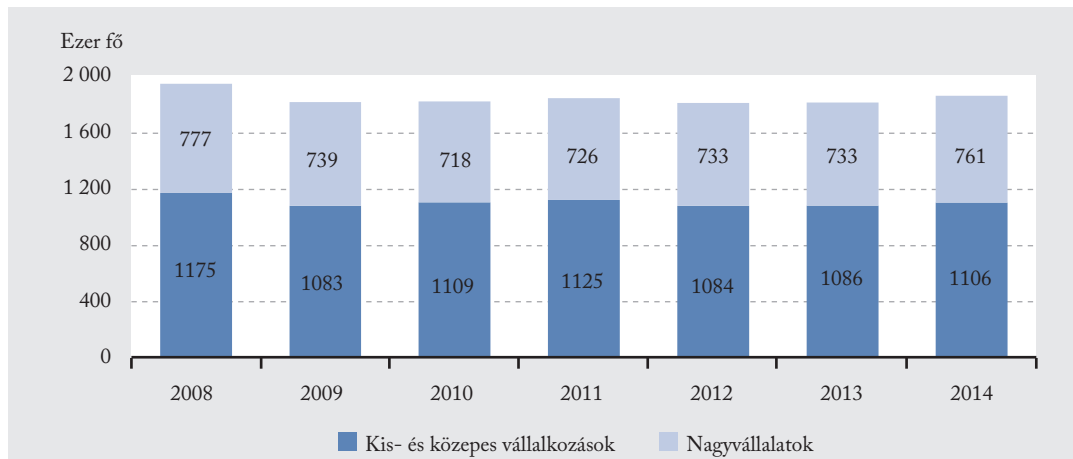
KIS- ÉS KÖZEPES VÁLLALKOZÁSOK LÉTSZÁM ÉS KERESETI JELLEMZŐI

A hazánkban működő vállalkozások döntő többsége kis- és középvállalkozás (kkv)⁵⁾ volt. A gazdaságban betöltött szerepük az utóbbi években felértékelődött, míg korábban a kkv-k a helyi gazdaságban, azon belül is a lakossági szolgáltatásokban vállaltak szerepet, újabban viszont az innovatív üzleti szolgáltatások területén is megjelentek. A kkv-szektor mind gazdasági (jövedelemtermelés, külföldi tőke működtetése, beruházás), mind társadalmi (munkahelyteremtés, foglalkoztatás) szempontból egyre nagyobb jelentőségűek. A kkv-szektor a válság alatt is megőrizte a munkaerőpiacon betöltött jelentős szerepét, habár a létszámcsökkenés ezt a területet is érintette. 2014-ben – az intézményi munkaügyi statisztika adatai szerint – a legalább öt főt foglalkoztató versenyszférában 1 millió 867 ezer főt alkalmaztak, ennek 59%-a, 1 millió 106 ezer fő a 250 fő alatti, kis- és középvállalkozásoknál állt alkalmazásban. (2008 és 2014 között 85 ezerrel mérséklődött a vállalkozásoknál alkalmazottak száma, aminek 81%-át a kkv-szektor létszámcsökkenése adta.) A kis- és közepes vállalkozásoknál (akárcsak a nagyvállalatok esetében) 2014-ben fizikai foglalkozásukat alkalmaztak nagyobb arányban (64%). (2008-ban ennél némileg magasabb, 65% volt ez az arány.) 2014-ben a versenyszférában alkalmazottak 11,8%-a részmunkaidőben dolgozott, arányuk a válság kezdete óta folyamatosan emelkedik, akkor 8,4% volt. Ezen belül jelentős részük – az alkalmazottak háromnegyede – a kkv-szektorban dolgozott, 2008 és 2014 között a részmunkaidőben alkalmazottak aránya 9,5-ről 14,8%-ra bővült. (A nagyvállalkozói kör kevésbé alkalmazza munkavállalóit ilyen formában, arányuk 7,5% volt 2014-ben.) A kis- és közepes vállalkozásoknál alkalmazásban állók 58%-a három ágban: a feldolgozóiparban, az építőiparban és a kereskedelemben dolgozott 2014-ben. (A 250 fő feletti nagyvállalkozások esetében a feldolgozóipar, a szállítás és a kereskedelem területén foglalkoztatottak aránya számottevő.)

⁵⁾ Létszám-kategóriák szerint kisvállalkozásnak a legfeljebb 49 főt, közepes vállalkozásnak pedig az 50–249 főt alkalmazó vállalkozások minősülnek.

2.5. ábra

A vállalkozásoknál alkalmazásban állók létszámának alakulása létszám-kategóriák szerint

A bérek tekintetében is jelentős különbségek vannak, mivel a nemzetgazdaság különböző területét más és más méret, struktúra jellemzi a vállalkozások esetében. A versenyszféra egészében a havi **nettó átlagkereset** 165,5 ezer forint volt 2014-ben, a kisvállalkozásoknál dolgozók kézhez kapott bére ettől mintegy 26%-kal maradt el, míg a közepes vállalkozásoknál foglalkoztatottaké lényegében megegyezett az átlaggal. A válság kezdete, 2008 óta a versenyszféra átlagához képest az 5–49 fős vállalkozások lemaradása emelkedett, akkor 20%-kal volt alacsonyabb. (A nagyvállalkozásoknál magasabb a kereseti lehetőség, a közel 200 ezer forintos nettó bér összege ötödével meghaladta a versenyszféra átlagát, a különbség némileg még nőtt is a 2008. évihez viszonyítva.)

2.4. tábla

A nettó átlagkereset alakulása

(forint)

Megnevezés	2008	2010	2013	2014
Kisvállalkozás (50 fő alatti)	95 095	103 489	116 322	123 310
Közepes vállalkozás (50–249 fő)	119 940	134 162	159 342	167 241
Nagyvállalkozás (250 fő feletti)	139 570	159 185	191 832	198 364
Versenyszféra összesen	119 054	133 764	158 702	165 525

A rugalmas foglalkoztatási formák továbbra sem elterjedtek

Hazánkban kevésbé elterjedtek az **atipikus foglalkoztatási formák**, a munkavégzés hagyományosan teljes munkaidős munkavégzést jelent. A gazdasági válság hatására a tömeges elbocsátások alternatívájaként előtérbe került a rugalmas foglalkoztatási formák (határozott idejű munkaszerződés, részmunkaidő, távmunka, önfoglalkoztatás, munkaerő-kölcsönzés stb.) alkalmazása. Előnye, hogy rugalmasabb kereteket biztosít a foglalkoztatáshoz, ami a munkaadók mellett olyan társadalmi csoportok szá-

mára is kedvező, akik a szokásos feltételek mellett a munkaerőpiacon kívül rekednének. A gazdasági válságot megelőző években – a 15–64 évesek körében – a részmunkaidős foglalkoztatás alacsony szintű volt (3–4%-os), majd a krízis kezelésének eszközeként arányuk 2012-re 6,7%-ra nőtt. Az utóbbi két évben viszont ismét csökkent az arány, és 2014-ben 6,0% volt. Létszámuk 2008 és 2014 között így is mintegy 80 ezer fővel, 245 ezerre emelkedett. A gazdasági válság hatással volt a határozott idejű alkalmazásra is, az ilyen formában alkalmazottak aránya 2008 és 2014 között 7,8-ról 10,8%-ra nőtt, ezen belül

2014-ben nem változott. A nőket gyakrabban foglalkoztatják részmunkaidőben, miközben a határozott idejű munkaszerződéssel alkalmazottak között némileg magasabb a férfiak aránya. Nemzetközi összehasonlításban mind a részmunkaidős foglalkoztatottak, mind a határozott idejű munkaszerződéssel alkalmazottak aránya hazánkban alacsonyabb volt az uniós 19,6 és 14,0%-os átlagánál.

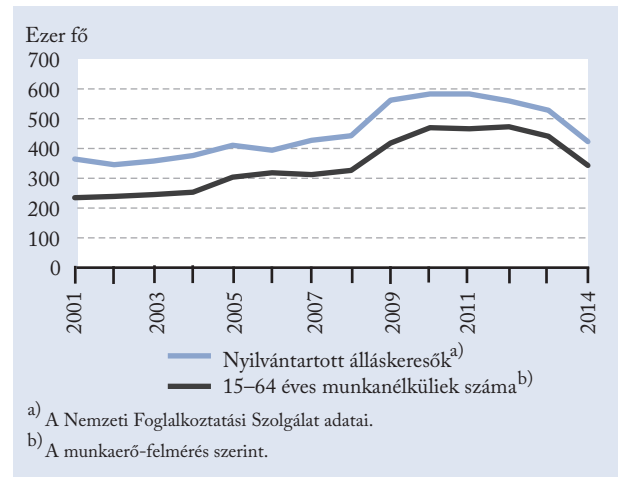
A munkanélküliségi ráta a gazdasági válság előtti szint alá került

2014-ben a foglalkoztatási mutatók kedvezőbbé válása mellett a munkanélküliek száma és aránya is jelentős mértékben csökkent. A gazdasági válság hatására – ami termeléses csökkenéssel, üzembeszakadásokkal, létszámleépítésekkel járt – lényegében annyival nőtt a munkanélküliség, mint amennyivel az utóbbi két évben visszaesett, így az elmúlt évben a munkanélküliek száma megközelítette a 2008. évi, a ráta értéke pedig némileg kisebb volt annál. 2014-ben a **munkanélküliek száma** – a 15–64 évesek körében – 343 ezer fő volt, 98 ezerrel kevesebb a 2013. évinél, miközben a **munkanélküliségi ráta** 2,4 százalékponttal,

7,8%-ra mérséklődött. (Az éven belül szintén kedvezően alakultak a folyamatok: negyedévről negyedévre csökkent a munkanélküliség, így a IV. negyedévet jellemezték a legalacsonyabb mutatók. 2014. október–decemberben a munkanélküliek száma 318 ezer főre, a munkanélküliségi ráta pedig 7,2%-ra mérséklődött.)

2.6. ábra

A nyilvántartott álláskeresők és a munkanélküliek számának alakulása

MINDEN TIZEDIK FOGLALKOZTATOTT DOLGOZOTT MÁR TÁVMUNKÁBAN

Az otthon végzett munka egyik legelterjedtebb formája a távmunka, ami a kommunikációs és információs technológiák fejlődésével egyre nagyobb teret nyer. A vállalkozások döntő többsége rendelkezik valamilyen internetkapcsolattal, és jellemzően a cég méretének növekedésével párhuzamosan az xDSL-típusú internetkapcsolat aránya csökkent, a mobilkapcsolatoké viszont emelkedett. A 2014. évi adatok szerint az internetet használó alkalmazottak 34%-a használ mobilinternetet, ami elősegíti az irodától távoli munkavégzést is. Ez a foglalkoztatási forma, mivel rugalmas, kevesebb rezsiköltséggel jár, javíthatja a teljesítményt, kedvező mind a munkaadók, mind a munkavállalók számára.

2006-ban – a 15–74 éves népességen belül – a foglalkoztatottak 2,3%-a dolgozott jellemzően távmunkaként⁶⁾, ez az arány nőtt 2014-re 3,5%-ra hazánkban. Az elmúlt évben további 6,3%-ukat alkalmazottként foglalkoztatották ilyen formában, így összességében, a távmunkában foglalkoztatottak aránya 9,8% volt. 2006-ban a nők dolgoztak nagyobb arányban jellemzően vagy alkalmazottként távmunkában, 2014-ben viszont alkalomszerűen már a férfiakat foglalkoztatták inkább. 2006–2014 időszakában összességében a távmunkában foglalkoztatott nők aránya 7,7-ről 10,0%-ra, a férfiaknál pedig 6,8-ről 9,6%-ra emelkedett. Jelentősek a területi különbségek: leginkább Dél-Alföldön és Dél-Dunántúlon dolgoztak jellemzően távmunkában (4,2 és 4,3%), Észak-Alföldön a foglalkoztatottak mindössze 1,7%-a tartozott ide 2014-ben. Jóllehet az elmúlt nyolc évben mindegyik régióban bővült a jellemzően távmunkában foglalkoztatottak aránya, az alkalmazottkénti távmunka ennél elterjedtebb volt. A jellemzően vagy alkalmazottként távmunkában foglalkoztatottak aránya Közép-Magyarországon volt a legmagasabb, meghaladta a 14%-ot 2014-ben, ezzel szemben Észak-Alföldön 4,5%-ot tett ki.

⁶⁾ Távmunkás az a dolgozó, aki munkáját részben vagy egészben otthon, illetve megbízójától vagy megbízója telephelyétől távol eső helyen végzi, és annak eredményét információs- és kommunikációtechnológiai eszköz közvetítésével juttatja el az alkalmazójának.

A KSH munkaerő-felmérése mellett a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adminisztratív forrásából is rendelkezésre állnak munkanélküliségi adatok. A **nyilvántartott álláskereső**ok száma átlagosan 422 ezer fő volt 2014-ben, 105 ezer fővel kevesebb az egy évvel korábinál. Jóllehet a változás – a közmunkában való részvétel lehetősége és az álláskeresőként való megjelenés közötti közvetlen kapcsolat miatt – jelentősebb mértékű a munkaerő-felmérés szerintinél, iránya viszont megegyezett azzal. A két fogalmi rendszer között 80–90 ezer fő volt a létszámtérítés az utóbbi két évben. (Korábban a differencia akár a 150 ezret is megközelítette.)

A **férfiak és a nők** munkanélküliségi mutatói egyaránt javultak az előző évihez képest, a férfiaké jelentősebb mértékben: munkanélküliségi rátájuk 2,7 százalékponttal, 7,6%-ra, a nőké 2,2 százalékponttal, 8,0%-ra csökkent. (A férfiak és a nők munkanélküliségi szintje alacsonyabb volt az uniós 10,2 és 10,4%-os arányánál, egyúttal az uniós országok rangsorának középmezőnyéhez tartozott.)

A munkanélküliségi ráta **korcsoportos** bontásban hosszú idő óta a 15–24, illetve a 25–29 éves fiatalok között a legmagasabb, esetenként többszöröse

a többi korcsoportban mértnek. Munkavállalási esélyeket elsősorban az idősebb generációk „feltorlódása”, az alacsony iskolai végzettségűek magas aránya, illetve a képzési kibocsátás és a munkaerő-piaci igények közötti eltérés határozza meg. 2014-ben minden ötödik munkanélküli 15–24 éves volt. Az elmúlt évben mind létszámuk, mind munkanélküliségi rátájuk jelentősen csökkent. A korcsoportra jellemző 20,4%-os munkanélküliségi ráta 6,2 százalékponttal volt alacsonyabb a 2013. évinél, egyúttal megközelítette a 2008. évit. (A mutatók kedvezőbbé válásában a közmunka mellett az első álláshoz jutást segítő intézkedéscsomag is szerepet játszott.) A munkanélküliek legnépesebb csoportja, vagyis a 25–54 évesek száma egy év alatt közel negyedével esett vissza. Munkanélküliségi rátájuk a 2013. évihez képest 2,3 százalékponttal, 6,8%-ra csökkent, emellett jóval alacsonyabb volt a 2008. évinél. A munkanélkülieken belül egyre többen tartoznak az 55–64 évesek korcsoportjába, arányuk 2008 és 2014 között 7-ről 12%-ra emelkedett. Körükben a munkanélküliségi ráta 6,4% volt, szemben az egy évvel korábbi 8,1%-kal. A rátacsökkenés ellenére az 55–64 évesek generációjához tartozók munkanélküliségi szintje jóval magasabb, mint a válságot megelőzően.

MUNKANÉLKÜLISÉG – OKOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A gazdasági válság hatására egyre többen veszítették el munkájukat, így míg a válság kezdetekor tízből öt munkanélküli azért vált állástalanná, mert addigi munkaadója megvált tőle, addig 2010-ben már tízből hat. Az arány az utóbbi években nem emelkedett tovább, és 2014-ben a munkanélküliek közel fele –, vagyis a 2008. évivel megegyező – jelölte meg előző munkahelyének megszűnése okaként állásának elvesztését. A közfoglalkoztatás jelentősége az utóbbi években nőtt, 2008 óta a munkanélküliek körében 9-ről 12%-ra bővült azok köre, akiknek a közfoglalkoztatás befejeződése miatt szűnt meg előző munkahelye. Ezzel szemben 9-ről 8%-ra csökkent azok aránya, akik azért váltak munkanélkülivé, mert felmondtak vagy vállalkozásuk megszűnt, illetve 6-ről 5%-ra azoké, akiknek időszakos-szezonális munkájuk véget ért. A munkanélküliek 3%-ánál a családi kötöttségek miatt szűnt meg az előző munkahelyük 2014-ben, szemben a 2008. évi 4%-kal. A munkanélküli státusból történő kilépés nehézségére mutat rá, hogy az elmúlt évben tíz munkanélküliből majd minden második még soha nem dolgozott. Arányuk 2008 után csökkent, majd 2013-tól újra emelkedni kezdett, és 2014-ben némileg meghaladta a válság előtt mértet is.

A munkanélküliek számára a munkakeresés leggyakoribb módja a hirdetések közötti keresgélés, valamint a rokonoknál, ismerősöknél való érdeklődés, ezeket felhasználva igyekezett álláshoz jutni a munkanélküliek közel 90%-a. Emellett sokan próbálkoztak közvetlenül a munkáltatóknál, illetve a munkaügyi központokon keresztül munkához jutni. Aktív munkakeresésnek számít és a munkanélküliek harmada használta a magán-munkaközvetítőket álláskeresőként, egytizedük pedig az állás elnyerése érdekében tesztet írt, vizsgát tett vagy meghallgatáson vett részt. A munkanélküliek mintegy harmada 2014-ben passzívan keresett munkát, vagyis a munkaügyi központ értesítésére, illetve a megpályázott állásról szóló döntésre várt.

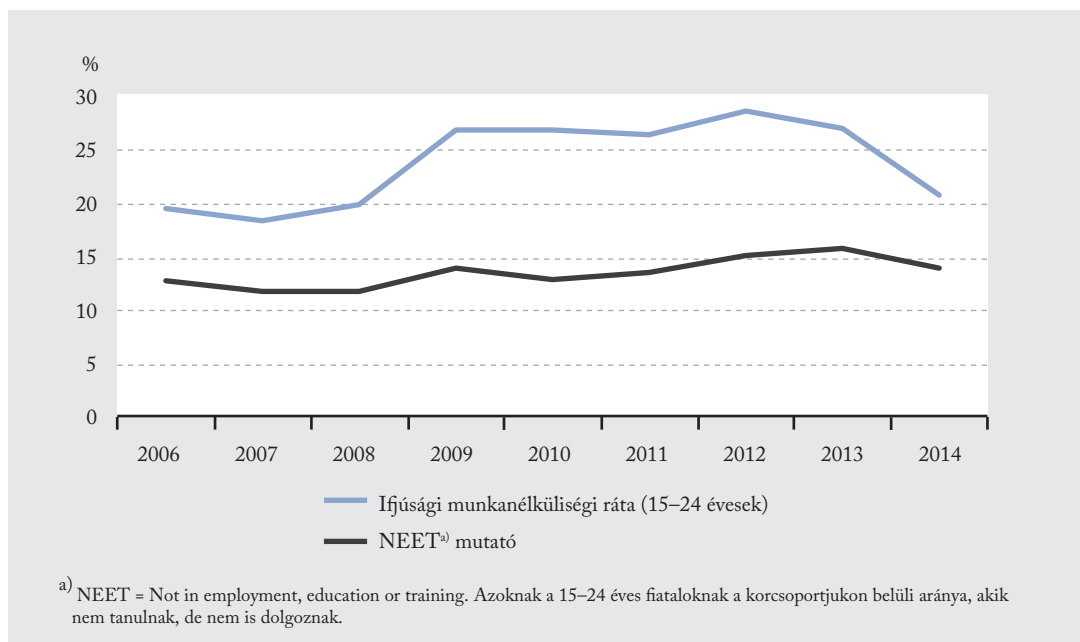
MÉRSÉKLŐDÖTT AZON 15–24 ÉVES FIATALOK ARÁNYA, AKIK NEM TANULNAK ÉS NEM IS DOLGOZNAK

A fiatalok munkaerő-piaci helyzetének jellemzésére hosszú ideig a foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta szolgált. Ezek a hagyományos indikátorok azonban csak korlátozottan tudják leírni a fiatalok munkaerőpiacon betöltött pozícióját, mivel a megfigyelési körükből hiányzik egy szűk réteg, a nem tanuló, nem dolgozó fiataloké. Nemzetközi szervezetek (ILO – International Labour Organisation, Eurostat) ajánlása alapján dolgozták ki a NEET-rátát, ami átfogóbb képet nyújt az ifjúság helyzetéről. A NEET-ráta azoknak a 15–24 éves fiataloknak a korcsoportjukon belüli aránya, akik nem tanulnak, de nem is dolgoznak. Hazánkban ez az arány 13,6% volt 2014-ben, szemben az egy évvel korábbi 15,5%-kal. Arányuk a nők körében magasabb (15,3%) volt, mint a férfiak esetében (12,8%). Területi szinten jelentősek a különbségek: 10 és 18% között változnak az egyes régiókhoz tartozó rátaértékek. A nem tanuló és nem is dolgozó fiatalok arány Észak-Magyarországon volt a legnagyobb, Közép-Magyarországon a legalacsonyabb. A hazai átlagot az észak-magyarországi, az észak-alföldi és a dél-dunántúli régió rátaértéke meghaladta, viszont Nyugat-Dunántúlon, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon, valamint Dél-Alföldön elmaradt attól. Mindez a NEET-mutató és a munkanélküliségi ráta régiós megoszlása közötti kapcsolatra mutat rá.

Nemzetközi kitekintésben a hazai átlagérték az uniós középmezőny végén helyezkedett el 2014-ben, és némileg meghaladta az uniós 12,4%-os átlagát, bár a különbség az előző évihez képest mérséklődött. A NEET-ráta a mediterrán országokban (Cipruson, Görögországban, Olaszországban, Spanyolországban), valamint Bulgáriában és Horvátországban a legmagasabb, 17–22% közötti. Ezzel szemben Dániában, Hollandiában, Luxemburgban és Németországban a mutató értéke 5–6% volt. (Fontos megjegyezni, hogy egyes uniós tagországokban a fiatalok életében a munkaerő-piaci részvétel és a tanulás párhuzamosan van jelen, mi több, a képzési rendszert eleve ezt összehangolva alakították ki.)

2.7. ábra

Az ifjúsági munkanélküliségi ráta alakulása

A munkanélkülivé válás kockázatát a magasabb **iskolai végzettség**, a megfelelő szakképzettség mérsékli. Azonban a gazdasági válság iskolai végzettségtől függetlenül növelte a munkanélküliek számát és arányát. Az elmúlt évet viszont kedvező irányú elmozdulás jellemezte: a legfeljebb alapfokú, a középfokú, illetve a felsőfokú végzettségűek körében egyaránt érezhető mértékben csökkent a munkanélküliség. 2014-ben a legfeljebb alapfokú végzettségű 15–64 évesek voltak leginkább kitéve a munkanélküliségnek, tízből három munkanélküli tartozott ide, miközben körükben a munkanélküliségi ráta 18,6% volt, az egy évvel korábbi 23,8%-kal szemben. Ezzel szemben a felsőfokú végzettségűek (a munkanélkülieken belül tízből egy tartozott ide) munkanélküliségi szintje jóval átlag alatti, 2014-ben 3,2% volt.

A gazdasági válság hatására – amellet, hogy a munkanélküliek száma gyors ütemben emelkedett – jelentősen hosszabbodott az álláskeresés időtarta-

ma is. Ez utóbbi elhúzódása nagyban mérsékli az egyén munkaerő-piaci értékét, egyúttal alkalmazását gátló tényező. (Egy idő után pedig csak speciális programok segítségével érhető el az állástalanok visszavezetése a munka világába.) Az **álláskeresők** átlagosan 18,5 hónapot **töltöttek munkakereséssel** az elmúlt évben. A **tartós munkanélküliség** régóta fennálló probléma, 2014-ben a munkanélküliek 49,5%-át érintette, arányuk 0,9 százalékponttal mérséklődött az előző évihez képest. (Körükben némileg magasabb a férfiak aránya.) Uniós szinten arányuk az utóbbi években folyamatosan emelkedett, és 2014-ben a tagországok többségét ez a növekedés határozta meg. Széles a skála a két végpont között: míg Svédországban a tartósan munkanélküliek aránya 19%, addig Görögországban 73%. Hazánkban a mutató értéke – évek óta először – alacsonyabb volt az unió átlagánál, a tagországi rangsor középmezőnyéhez tartozott.

2.5. tábla

A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája fontosabb jellemzők szerint

Megnevezés	2008	2010	2013	2014	Változás 2014/2008	Változás 2014/2013
	%				százalékpont	
Nemek						
Férfi	7,7	11,7	10,3	7,6	-0,1	-2,7
Nő	8,0	11,1	10,2	8,0	0,0	-2,2
Korcsoport						
15–24 éves	19,5	26,4	26,6	20,4	+0,9	-6,2
25–54 éves	7,2	10,4	9,1	6,8	-0,4	-2,3
55–64 éves	5,1	7,9	8,1	6,4	+1,4	-1,7
Iskolai végzettség						
Legfeljebb alapfokú	19,2	25,4	23,8	18,6	-0,6	-5,2
Középfokú	7,1	10,6	10,0	7,4	+0,3	-2,6
Felsőfokú	2,7	4,6	4,0	3,2	+0,5	-0,8
Összesen	7,9	11,3	10,2	7,8	-0,1	-2,4

A LEGTÖBB MUNKANÉLKÜLI RÉSZMUNKAI DŐS ÁLLÁSSAL IS MEGELÉGEDNE

2008-ban a legtöbb munkanélküli csak teljes munkaidős állást keresett, emellett jelentős volt azok aránya is, akik elsősorban teljes munkaidős állást kerestek, ennek hiányában azonban részmunkaidős állást is elvállaltak volna. Ez 2014-re megfordult, mert míg a munkanélküliek 45%-a teljes munkaidős állás hiányában részmunkaidőssel is megelégedne, addig 39%-uk kizárólag teljes munkaidős állást keresett. 2008 és 2014 között némileg (10-ről 12%-ra) nőtt azon reményvesztett munkanélküliek aránya, akik bármilyen típusú munkát elvállalnának. Kevesen vannak azok (2–3%), akik csak részmunkaidős állást keresnek, önálló vállalkozás indítására pedig a munkanélküliek közül elvétve vállalkoznak.

A munkanélkülieken felüli **munkaerő-piaci tartalékként** tekinthetők mindazon inaktívak, akiknél – a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) munkanélküliségre vonatkozó hármasképzésű definíciójából⁷⁾ – vagy a keresés, vagy a rendelkezésre állás kritériuma nem teljesül. További tartaléknak tekinthetők az alulfoglalkoztatottak, vagyis azok, akik teljes munkaidős állás hiányában kényszerülnek részmunkaidőben dolgozni. 2014-ben a munkaerő-piaci tartalék létszáma 280 ezer fő volt,⁸⁾ ebből mintegy 96 ezer fő tartozott az alulfoglalkoztatottak kategóriájába.

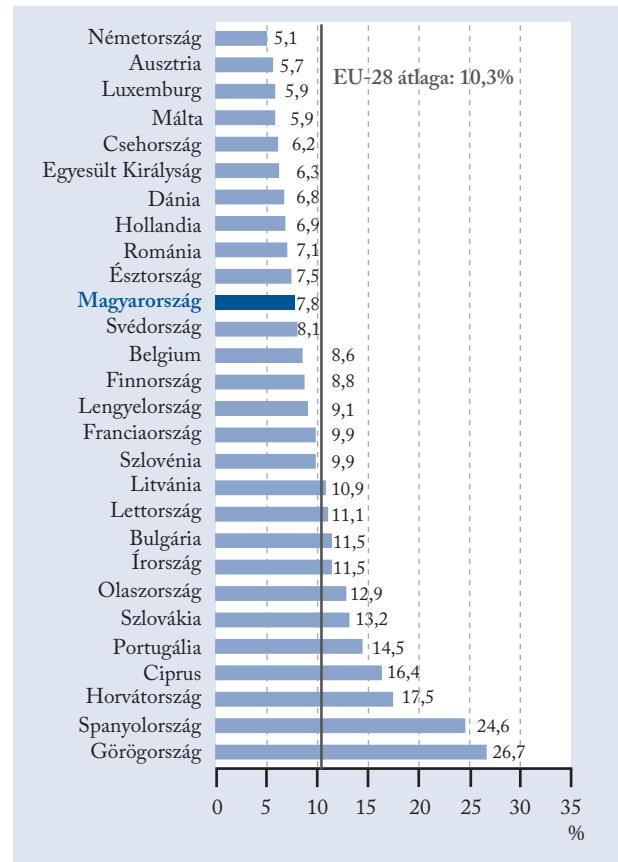
Az **uniós országok** mindegyikében a **munkanélküliség** növekedését eredményezte a munkaerőpiacra begyűrűző gazdasági válság. Annak mértéke azonban országról országra változott. Az elmúlt évben az uniós országok többségét a munkanélküliség mérséklődése jellemezte. Számos – főként dél-európai – tagállamban a gazdaságot és a pénzügyi rendszert érintő nehézségek következtében kiugróan magas szinten állandósult a munkanélküliségi ráta. Ezek közé tartozott Görögország és Spanyolország, ahol a mutató értéke 26,7 és 24,6%-ot ért el, miközben az EU-28 átlaga 10,3% volt 2014-ben. A munkanélküliség által legkevésbé Ausztria, Luxemburg, Németország és Málta érintett, itt az állástalanok aránya – a gazdaságilag aktívakon belül – 5,1–5,9% között alakult. A magyar mutató (7,8%) jóval alacsonyabb az uniós átlagnál, továbbá a jelentős rátacsökkenés következtében 2014-ben előrébb léptünk az uniós országok rangsorának középmezőnyébe. Emellett hazánk (Máltával és Németországgal együtt) azon három tagország egyike, ahol a munkanélküliségi ráta már alacsonyabb volt a 2008. évinél.

A **fiatalok munkanélkülisége** 2014-ben az uniós államok döntő többségében csökkent, néhány országban viszont kiugróan magas az állástalan 15–24 évesek aránya. A görög és a spanyol fiatalok vannak leginkább kitéve a munkanélküliségnek, náluk az 50%-ot is meghaladta a munkanélküliségi ráta, emellett Olaszországban és Horvátországban szintén nehéz a fiatal állástalanok helyzete, a mutató értéke 43 és 45% volt. Mindössze – a duális képzési rendszert alkalmazó – Németországban egy számjegyű (mintegy 8%) a fiatalok munkanélküliségi rátája, emellett igen alacsony, 10%-ot kissé meghaladó Ausztriában és Hollandiában is. A

hazai mutató (20,4%) hosszú idő után újra alacsonyabb az uniós átlagnál (21,9%), egyúttal az uniós rangsor középmezőnyéhez tartozott, értéke a finnhez és a szlovénhez hasonló.

2.8. ábra

A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája, 2014

Jelentősen nőtt az üres álláshelyek száma a versenyszférában

A betöltésre váró **üres álláshelyek** száma és aránya konjunktúramutatóként tükrözi a gazdasági helyzet változását, egyúttal az aktuális munkaerő-kereslet alakulását is mutatja. A foglalkoztatási kilátások előrejelzésére szolgáló üres álláshelyek száma – nemzetgazdasági szinten – 2008 végétől mérséklődött, 2009-ben érte el a mélypontját. Az azóta eltelt években növekedés és csökkenés egyaránt előfordult, ezen belül 2013–2014-ben jelentős mértékben bővült. 2014-ben átlagosan 36,6 ezer betöltetlen álláshely volt hazánkban, 11%-kal több mint az előző évben, egyúttal a mutató ér-

⁷⁾ Nincs munkája, aktívan keres munkát és rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni.

⁸⁾ A 15–74 éves népességén belül.

téke meghaladta a 2008. évit. Az üres álláshelyek számának alakulása szezonális jellegű, vagyis az éven belül az I. negyedévben a legmagasabb, a IV. negyedévben pedig a legalacsonyabb. A betöltésre váró üres álláshelyek 63%-a a versenyszférában, 33%-a a költségvetési szférában, a fennmaradó pedig a nonprofit szervezeteknél állt rendelkezésre. Munkaerő-piaci szempontból kedvező jelenség, hogy az előző évihez képest jelentős mértékben, 31%-kal, 23 ezerre bővült a betöltésre váró álláshelyek száma a versenyszférában, megközelítve ezzel a válság előtti nagyságrendet. Ezzel szemben a költségvetési szférában 13%-os csökkenés történt, a nonprofit szervezetek esetében pedig lényegében az előző évi szintjén maradt. 2014-ben az üres álláshelyek aránya – nemzetgazdasági szinten – 1,5% volt, némileg meghaladta a 2013. évit. Ezen belül magas a mutató az információ, kommunikáció (2,5%), a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (1,6%), illetve a feldolgozóipar területén (1,5%). Továbbá jelentős a betöltésre váró álláshelyek aránya a költségvetési szférában, illetve azok ágazataiban is. Területi szinten Közép-Magyarországon, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúlon meghaladta az átlagot az üres álláshelyek aránya, a többi régióban – a legnagyobb mértékben Dél-Alföldön – viszont elmaradt attól.

Valamennyi régióban bővült a foglalkoztatás és csökkent a munkanélküliség

A régiók közötti munkaerő-piaci különbségeket a gazdasági válság mérsékelte, mivel a termelés-visszafogás foglalkoztatási hatása elsősorban a kedvezőbb munkaerő-piaci helyzetben lévő – iparosodottabb – régiókat érintette, miközben a közmunkaprogramok kiterjesztése döntően a kedvezőtlen helyzetben lévő területekre koncentrált. Ezzel párhuzamosan a munkanélküliség valamennyi régióban jelentősen emelkedett. A területi polarizáltság az elmúlt években hektikusan változott, egyik évről a másikra növekedés és csökkenés egyaránt jellemezte a főbb munkaerő-piaci mutatókat, így a régiók közötti különbségek is folyamatosan változtak. Ezen belül 2014-ben csökkent a különbség, összefüggésben valamennyi régió foglalkoztatási arányának jelentős mértékű növekedésével, továbbá

az ország kedvezőtlenebb munkaerő-piaci adottságú területire koncentráló közmunkaprogrammal. A foglalkoztatási arány az előző évihez képest a legnagyobb mértékben Nyugat-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön bővült, bár a két északi régió esetében a foglalkoztatás szintje továbbra is a legalacsonyabb. A munkanélküliség tekintetében nőtt a területi differencia, – annak ellenére, hogy minden régióban csökkent a munkanélküliségi ráta –, mivel leginkább azokban a régiókban (Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl) mérséklődött, ahol a munkanélküliség szintje egyébként is a legalacsonyabb.⁹⁾ Összességében a jelenős területi egyenlőtlenségek 2014-ben is megmaradtak, Közép-Magyarországot, Közép- és Nyugat-Dunántúlt az országos átlagnál kedvezőbb munkaerő-piaci mutatók jellemezték, miközben Dél-Dunántúlt, Észak-Magyarországot, Észak- és Dél-Alföldet kedvezőtlenebbek.

2.6. tábla

A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta alakulása régióként (a 15–64 éves népességben belül)

Régió	Foglalkoztatási arány			Munkanélküliségi ráta		
	2008	2013	2014	2008	2013	2014
Közép-Magyarország	62,7	62,7	66,0	4,6	8,8	6,2
Közép-Dunántúl	59,9	60,7	64,3	5,8	8,8	5,6
Nyugat-Dunántúl	61,6	61,8	65,8	5,0	7,7	4,6
Dél-Dunántúl	50,8	54,8	58,6	10,3	9,3	7,9
Észak-Magyarország	49,4	51,6	55,7	13,4	12,6	10,5
Észak-Alföld	49,5	53,2	57,3	12,2	14,3	11,9
Dél-Alföld	54,0	56,3	59,7	8,7	11,1	9,0
Ország összesen	56,4	58,1	61,8	7,9	10,2	7,8

KÖZNEVELÉS, FELNŐTTKÉPZÉS, FELSŐOKTATÁS

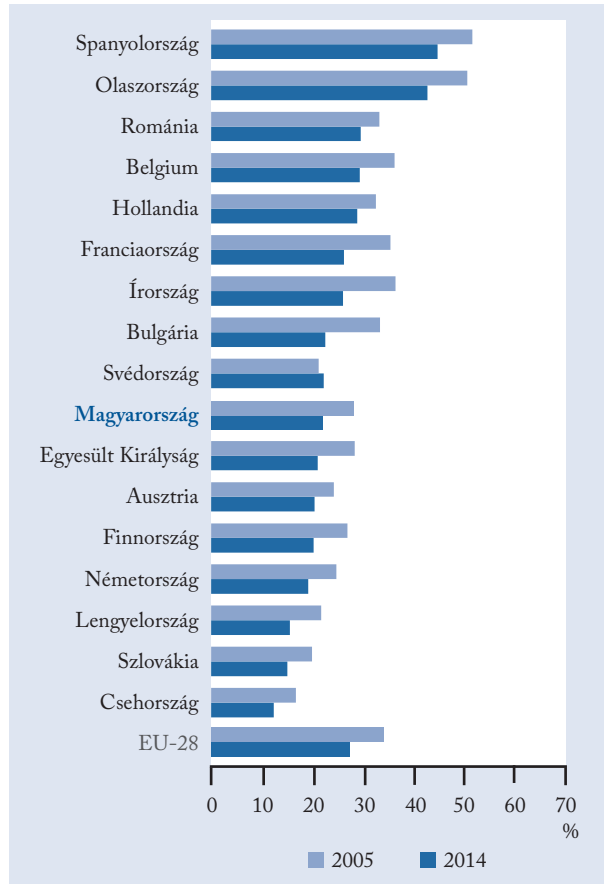
Az iskolai végzettség tekintetében európai összehasonlításban nem vagyunk rossz helyzetben, a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya az uniós átlag alatt van, azonban a felsőfokú végzettséggel rendel-

⁹⁾ Megyei szinten Csongrád és Nógrád megyében nőtt a legnagyobb mértékben a foglalkoztatási arány (6,3 és 7,3 százalékponttal) és csökkent a munkanélküliségi ráta (5,2 és 6,7 százalékponttal) a 2013. évihez képest. A legkedvezőbb munkaerő-piaci helyzetben pedig Győr-Moson-Sopron és Vas megye volt, mivel itt volt a legmagasabb a foglalkoztatási arány (67,2 és 66,9%) és a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta (3,0 és 3,6%).

kezők aránya is elmarad attól a teljes népesség körében. Magyarországon a jelentős többség középfokú végzettséggel rendelkezik.

2.9. ábra

A legfeljebb alapfokú* végzettséggel rendelkezők aránya néhány uniós országban, a 15–64 éves népességben

* Az ISCED nemzetközi besorolás alapján vett 0–2 kategóriákat tartalmazza.

Javult a népesség iskolai végzettsége

A népesség iskolai végzettsége folyamatosan javul, a népszámlálás adatai alapján 2001 és 2011 között a 25–64 éves népességben az érettségivel rendelkezők aránya 28-ról 32%-ra emelkedett, míg a diplomásoké 7 százalékponttal, 21%-ra nőtt. Ez alatt az általános iskolai végzettséggel rendelkezők száma és aránya jelentősen csökkent. Hosszabb időtávban még jelentősebb a változás. A munkaerő-felmérés adatai szerint a legutóbbi népszámlálás óta tovább emelkedett a népesség iskolázottsági szintje, a 25–64 éves, legalább érettségivel rendelkezők aránya 2014-ben közel 55% volt – ezen belül a diplomások a népesség 23%-át tették ki –, miközben a

legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya tovább csökkent, 17%-ra.

2.7. tábla

A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján

Iskolai végzettség	1980	1990	2001	2011
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	29,2	14,4	4,1	1,9
Általános iskola 8. évfolyam	35,4	37,1	30,6	16,9
Középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel érettségi	9,9	16,1	23,5	28,7
Érettségi	17,9	21,0	27,6	31,5
Egyetem, főiskola stb. oklevéllel	7,6	11,5	14,3	21,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a felsőfokú végzettséggel rendelkezők negyede az oktatás, pedagógia, 29%-a a társadalomtudományok, gazdaság, jog, 17%-a műszaki területén szerzett diplomával rendelkezik. Az egészségügy és orvostudomány, a természettudományok, a humántudományok és művészetek, az agrártudományok (ide értve az állatorvosi képzést is), valamint a szolgáltatások aránya külön-külön 5–8% körüli.

A 2014/2015-ös tanévben az iskolarendszerű oktatásban – a köznevelésben és a felsőoktatásban együtt – összesen 1 millió 927 ezren tanultak, 3%-kal kevesebben, mint egy évvel korábban és 15%-kal kevesebben, mint 2005-ben. Eközben a leginkább érintett korcsoport, a 6–22 évesek létszáma ezen időszak alatt 13%-kal esett vissza. Az iskolába járók számának nagyobb fokú csökkenése mögött a felsőoktatás expanziójának az elmúlt évtized második felében, végén bekövetkező lecsengése áll: a felsőfokú oktatási intézményekbe nappali és nem nappali képzési formákra járók száma együttesen kilenc év alatt 28%-kal esett vissza.

Az általános iskolát sikeresen (nappali képzés keretében) befejezők száma 2014-ben 90 ezer volt, 2,2%-kal kevesebb, mint 2013-ban és mintegy negyedével kevesebb, mint 2005-ben. 77 ezer diák, az előző évinél 595-tel többen tettek sikeres érettségi vizsgát, kilenczetedük nappali képzésben. A korábbi években – a gyermeklétszám mérséklődéséből adódóan – csökkent az érettségizettek száma mind a nappali, mind a nem nappali képzésben, így a 2014/2015-ös tanév kivételt jelent ebből a szempontból. 2014-ben tovább mérséklődött a szakmai vizsgát tett

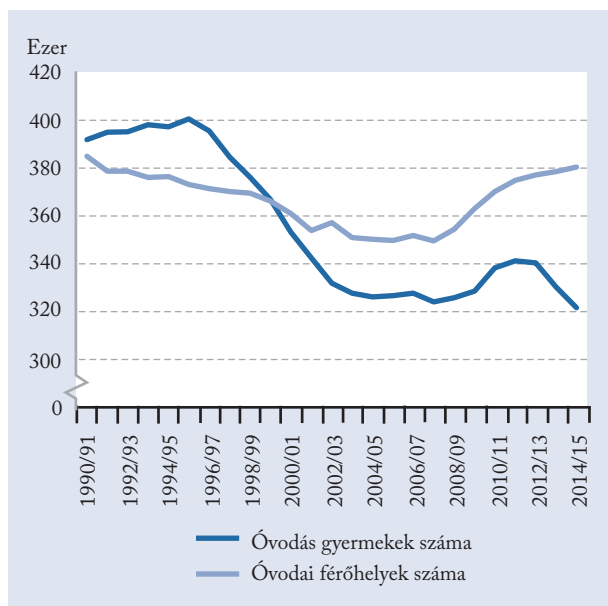
tanulók száma. Összesen több mint 55 ezer fő szerzett szakképesítést, négyötödük nappali képzésben. Felsőfokú oklevelet 54 ezer hallgató szerzett, nappali képzésben 39 ezren. A nappali képzés növekvő súlyát mutatja az is, hogy az ebben a képzési formában felsőfokú végzettséget szerzők aránya 2007 óta növekvő, 2014-ben 73% volt. A felsőfokú oktatási intézmények nem nappali tagozatain 14 ezren végeztek, 41%-kal kevesebben, mint 2005-ben.

Több óvodai férőhely

Az iskolával töltött éveket megelőző **óvoda** a köznevelés részét képezi, jelentősége nem merül ki a gyermekek felügyeletében, ugyanis kötelező iskola-előkészítő évfolyama alapvető fontosságú, egyrészt a hátrányos helyzetű családok gyermekeinek szocializációja szempontjából, másrészt a nők gyermekgondozási periódust követő munkaerőpiacra történő visszatérését – és éppen ezért közvetve magát a gyermekvállalást is – nagymértékben elősegítheti, hasonlóan a bölcsődei ellátáshoz. Az óvodai ellátás a bölcsődei ellátáshoz képest viszonylag fejlett. A 3–5 éves népességből az óvodába járók aránya a 2005. évi 87-ről 2014-re 90%-ra emelkedett.

2.10. ábra

Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása

Az **óvodai feladatellátási helyek** számának korábbi csökkenése 2013-ban megállt és 2014-ben már emelkedett. A **férőhelyek száma** 2008 óta emelkedő és ez a tendencia 2014-ben is tovább folytatódott, jóllehet a növekedés kismértékű volt. 2014-ben az országban 4545 helyszínen mintegy 380 ezer férőhelyet biztosítottak. Az óvodás gyermekek száma (321 ezer) alatta maradt a férőhelyszámnak és 2,6%-kal kevesebb volt, mint egy évvel korábban, és 1,6%-kal kevesebb, mint 2005-ben. A viszonylag kedvező ellátottság azonban nem minden településre jellemző, egyes területeken még kiegyenlítetlen a férőhelyek és a gyermekek száma.

A sajátos nevelési igényű gyermekek aránya változatlanul 2,3% (több mint 7,5 ezer gyermek) volt, ezen belül gyógypedagógiai nevelésben a korábbi évekhez hasonlóan másfél ezer gyermek részesült. Az óvodapedagógusok száma 2008-ig csökkent, azóta emelkedett. A 2014/2015-ös tanévben több mint 31 ezer óvodapedagógus dolgozott, 2,3%-kal több, mint 2005-ben. Az **óvodai csoportok átlagos létszáma** 21,7 lett, valamivel kevesebb, mint az előző évben és 2005-ben.

Nemzetközi összehasonlításban a közoktatás legkorábbi szakaszában való részvétel¹⁰⁾ tekintetében Magyarország a középmezőnyben foglalt helyett 2012-ben, 94%-os aránnyal. 100%-os volt a részvétel Franciaországban és Máltán, közel ennyi Hollandiában, legalacsonyabb pedig Görögországban (75%), Finnországban (75%) és Horvátországban (71%).

Tovább emelkedett az általános iskolai pedagógusok száma

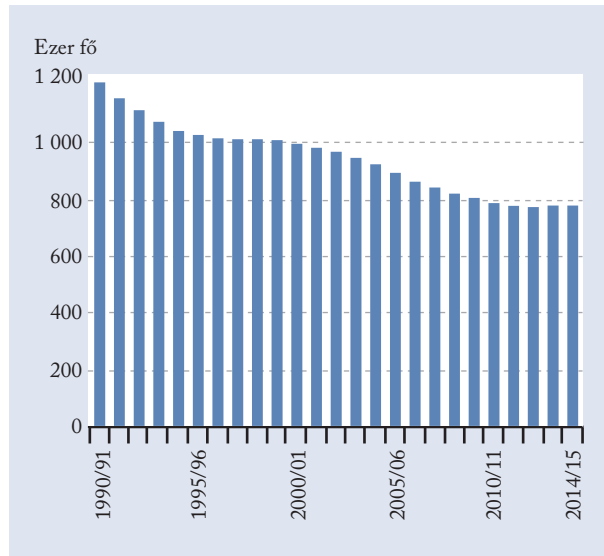
2014-ben folytatódott az **általános iskola** nappali rendszerű képzésére járók számának kismértékű – a nappali tagozaton mindössze 740 főt kitevő – növekedése. A beiratkozott tanulók létszáma 3621 iskolai feladatellátási helyen meghaladta a 748 ezret. Az általános iskolákban tanulók számát alapvetően az érintett gyermekkorosztály létszáma határozza meg, de az előző évben ehhez a beiskolázási életkor szigorítása is hozzájárult. A 2014/2015-ös tanévben az **első évfolyamot megkezdők** száma a megelőző év magas bázisához képest 5,6%-kal csökkent, 101 ezer volt.

¹⁰⁾ Az Eurostat adatai a 4 évesnél idősebb és a kötelező köznevelésben való részvétel korhatára (Magyarországon 6 éves kor) alatti gyermekpopuláció köznevelésben való részvételét mutatják.

Gyógypedagógiai oktatásban közel 17 ezer gyermek részesült, 1%-kal kevesebb, mint a 2013/2014-es tanévben. A 37 ezer osztályból közel 2 ezer (5,2%) esetében nyújtottak gyógypedagógiai oktatást. Az integrált oktatásban részesülők aránya évek óta emelkedik.

2.11. ábra

Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben

A **pedagógusok** számának évek óta tartó csökkenése a 2013/2014-es tanévben megállt, és előbb 2,6, majd a 2014/2015-ös tanévben újabb 2,4%-kal emelkedett. Ekkor közel 76 ezer pedagógus dolgozott az általános iskolákban. Az egy pedagógusra jutó diákok száma 10 alá csökkent (9,9). A korábbi éveknél 2,7 százalékponttal többen, a tanulók közel 54%-a részesült **napközi otthoni** ellátásban (az alsó tagozatokon ez az arány még magasabb volt). Az iskolai étkeztetésben részesülők aránya kisebb mértékben, de szintén nőtt, 78%-ra.

Az oktatásból, képzésből való lemorzsolódást mutatja az ún. **korai iskolaelhagyók** – a 18–24 évesek közül azok, akik legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkeznek és nem vettek részt sem iskolarendszerű oktatásban, sem felnőttképzésben – aránya. A lisszaboni stratégia folytatásaként 2010-ben elfogadott Európa 2020 stratégiai prog-

ram egyik célkitűzése a korai iskolaelhagyók arányának 10%-ra való csökkentése. Ez Magyarországon 2014-ben az uniós átlagnál valamivel magasabb, 11,4% volt. A mutató értéke a 2013. évinél 0,5, a 2005. évinél 1,1 százalékponttal kisebb. A leszakadók aránya a férfiaknál (12,5%) magasabb, mint a nőknél (10,3%), az Európai Unió átlagában azonban a két nem közötti különbség még nagyobb.

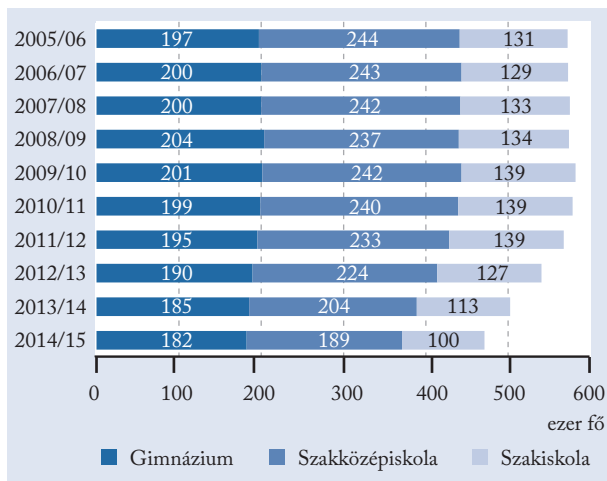
A gimnázium súlya növekvő a középfokú oktatásban

A képzési idő meghosszabbodása,¹¹⁾ valamint kisebb részben az iskolázottság javulása is azt eredményezte, hogy az elmúlt évtizedben a nappali rendszerű **középfokú oktatásban** tanulók száma az érintett gyermeklétszám csökkenése ellenére is kismértékben emelkedni tudott. Ezt követően azonban fordulat következett be, és azóta a tanulósám jelentősen, 2014-ben 6,2%-kal csökkent, összesen 471 ezer főt tett ki. Az elmúlt évtized végén a **szakiskolai képzésben** résztvevők aránya ismételen növekedni kezdett, 2012-től azonban újra csökken, 2014-ben 21% lett, alacsonyabb a 2005. évinél is. A **gimnáziumi képzésben** résztvevők aránya az elmúlt években újra emelkedett, 2014-ben mintegy 39%-ot tett ki (4,2 százalékponttal magasabbat a kilenc évvel korábbinál) és ezzel a részesedése majdnem utolérte a másik érettségit adó oktatási intézményt. **Szakközépiskolába** a tanulók 40%-a járt, 2,6 százalékponttal kevesebb, mint 2005-ben.

A középfokú oktatásban az egy pedagógusra jutó tanulók száma a három iskolatípusban hasonló volt (10,1–10,3). E mutató javulása a korábban elmaradottnak számító szakiskolák esetében volt a leglátványosabb (három év alatt 13,2-ről 10,3-ra), ami abból adódott, hogy az itt tanulók számának csökkenése az elmúlt években számottevően meghaladta a pedagógusokét. Az egy osztályra jutó tanulósám a szakiskolákban volt a legalacsonyabb (18,5) és – az előbbi mutatóhoz hasonlóan – szintén alapvetően a tanulósám csökkenése miatt alakult így az elmúlt években. A szakközépiskolák esetében 24,4, a gimnáziumokban 27,9 volt az egy osztályra jutó tanulók száma.

¹¹⁾ A képzési idő meghosszabbodása először a szakképzésben jelent meg még az 1990-es években az iskolarendszerű szakképzés megreformálásával. Ezt követően 2004-től lehetővé vált a középfokú 9. évfolyamain nyelvi előkészítő osztály indítása, ami a gimnáziumi képzésnél is növelte a képzésben töltött időt, a szakközépiskolák egy részét pedig újból érintette.

2.12. ábra
A középfokon tanulók iskolatípus szerint

A szakiskolai képzés átrendeződésének eredményeként a tanulók 4,5%-a részesült általános képzésben, a többiek szakképző évfolyamokon tanultak. 2011-től az új szakképzési törvény bevezetésével a **szakképzés átalakítása** az ún. duális szakképzés elvére építve a korábbinál gyakorlatorientáltabb képzést eredményezett (pl. valós munkahelyi gyakorlat, tanulószervezési lehetőség a képzés második évétől), éppen ezért a korábbi évekhez képest a szakképző évfolyamok aránya jelentősen nőtt. A szakközépiskolákban ugyanakkor az elmúlt két évben az általános képzés súlya erősödött meg. 2014-ben általános képzésben a tanulók háromnegyede, szakképző évfolyamokon egynegyede tanult (2012-ben 70–30% volt ez az arány).

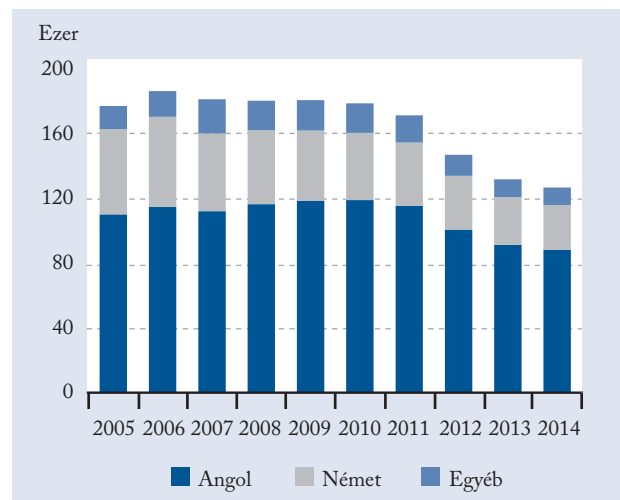
Kevesebb nyelvvizsgából egyre több a felsőfokú

Az Oktatási Hivatal Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központjának adatai szerint¹²⁾ az akkreditált **nyelvvizsgák száma** az elmúlt évtized második fele óta kisebb mértékű, majd az elmúlt években gyorsabb ütemű csökkenést mutatott. A korábban tapasztalt kisebb mértékű csökkenés – tekintve, hogy a nyelvvizsgázók több mint kilenczede 40 évesnél fiatalabb – demográfiai folyamatokkal is magyarázható, azonban a 2012-ben és 2013-ban tapasztalt nagyobb visszaesés mögött más okok is meghúzódnak. Feltételezhetően, amit a Nyelviskolák Szakmai Egyesületének személyes

közlése is megerősít, a nyelvvizsgák számának alakulását – a demográfiai folyamatokon túl – a felsőoktatási felvételi pontszámítási rendszer megváltozása, azaz az emelt szintű érettségik elterjedése is befolyásolta. Az új felvételi eljárás a korábbiakhoz képest kevésbé motiválja, pontosabban időben eltolja a nyelvvizsgák letételét, amelyekre várhatóan később jelentkeznek, hiszen továbbra is szükségesek a diplomák megszerzéséhez.

2014-ben összesen 123 ezer nyelvvizsgát tettek le, 70%-át angolból, 22%-át németből, a harmadik legnépszerűbb az eszperantó volt (2,7%), és a francia csak a negyedik helyen állt (1,8%). Mind a felsőfokú, mind a középfokú nyelvvizsgák aránya hosszú távon növekvő tendenciát mutat, míg az alacsony fokú nyelvvizsgáké csökkent az elmúlt tíz évben. Az összes nyelvvizsga 11%-a volt felsőfokú és 82%-a középfokú 2014-ben. Az előző évhez képest a felsőfokú nyelvvizsgák részaránya és száma is nőtt (545-tel).

2.13. ábra
A nyelvvizsgák számának alakulása

2012 elején az Európai Bizottság az európai uniós polgárok nyelvtudásáról, nyelvtudáshoz való viszonyulásáról készített Eurobarométer felmérést.¹³⁾ A kutatás szerint a tagállamok közül hazánkban a legmagasabb azok aránya, akik egyetlen idegen nyelvet sem beszélnek (65%), utánunk az olaszok (62%), az Egyesült Királyság és Portugália (61%) következik.

¹²⁾ Forrás: Oktatási Hivatal Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központjának honlapja.

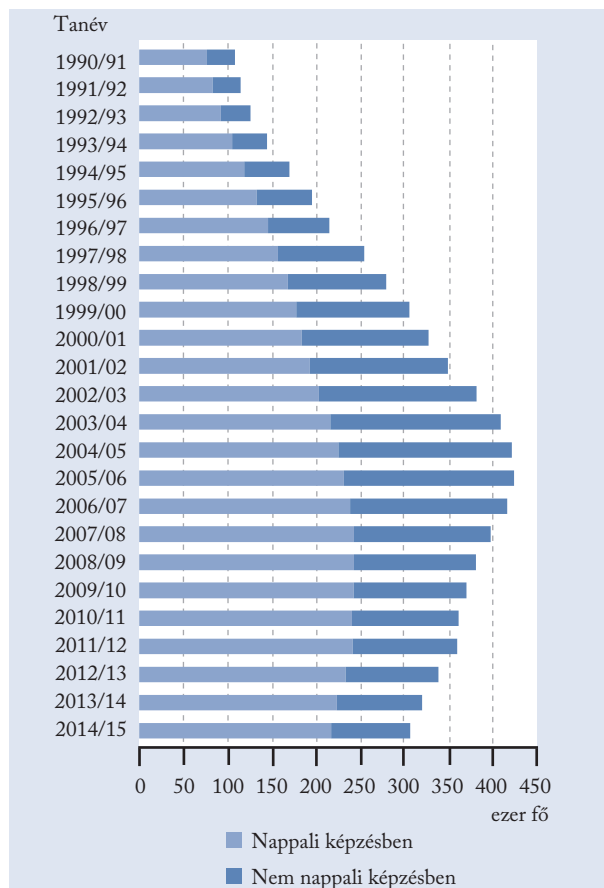
¹³⁾ Forrás: Europeans and their Languages, Special Eurobarometer 386.

Minden tizedik hallgató külföldi

A felsőoktatásban a 2014/2015-ös tanévben felsőfokú alapképzésre – nappali képzésre – 55 ezer fő jelentkezett és 70%-ukat vették fel. A **felvettek aránya** az előző évhez képest csökkent, de magasabb a 2010. évinél, és hasonló a múlt évtized közepén mérthez (2005-ben 71, 2010-ben 66, 2013-ban 78% volt). Mesterképzésre 25 ezren jelentkeztek, közülük 16 ezret vettek fel (66%). Alapképzésre a természettudományi (90%) és a társadalomtudományi (85%) szakterületre, a mesterképzésben pedig a jogi (78%) és a tanárképzési (75%) szakterületekre volt a legnagyobb esély bekerülni. Az alapképzés esetében a szolgáltatás, a mesterképzés esetében a művészetek szakterületre volt a legnehezebb bejutni, legalább is ezeknél volt a legalacsonyabb a felvettek aránya.

2.14. ábra

A felsőoktatásban tanulók létszáma

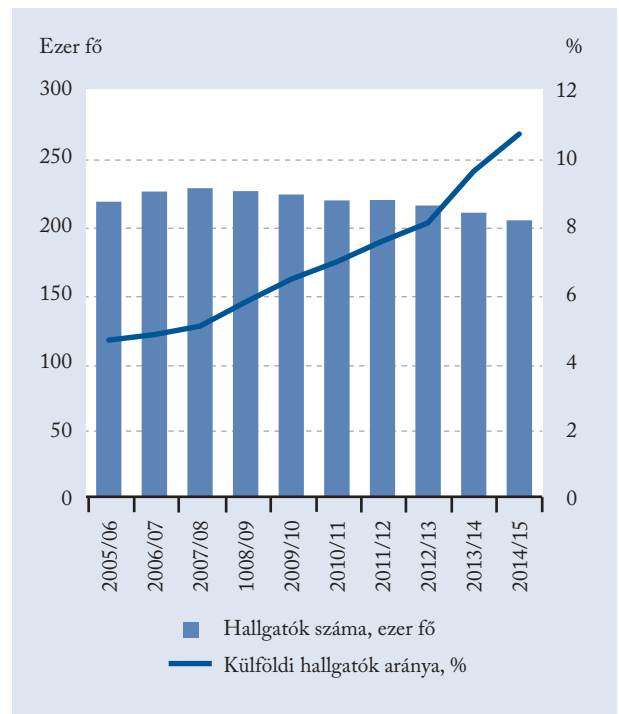
A felsőoktatásban az 1990-es évek elején kezdődött expanzió 2004-ben lassult, majd az évtized második felétől csökkent a hallgatói létszám. A nem

nappali képzésben már 2005-től, a nappali képzésben 2009-től csökkent a létszám, ami az utóbbi képzési formában 2011-ben átmenetileg stagnált, majd tovább mérséklődött. 2014-ben a **hallgatók száma** összesen 307 ezer volt, 71%-uk nappali képzésben tanult. A teljes hallgatói létszám jelenleg az ezredforduló körülinek felel meg (2000-ben 39, 2015-ben 41%-át tették ki a 18–22 éves népességnek), ám a 1999/2000-es tanévben a diákok több mint kétötöde nem nappali képzésben tanult.

A lisszaboni stratégia folytatásaként elfogadott Európa 2020 stratégiai program a korábbi lisszaboni stratégiához hasonlóan célul tűzte ki a versenyképesség növelését és a tudásalapú gazdaság és társadalom létrehozását. Az oktatás kitüntetett szerepet kapott benne, egyik célkitűzése a felsőfokú végzettségűek számának növelése. Ennek kulcsindikátora a 30–34 éves népességre vonatkozóan mutatja a felsőfokú végzettségűek arányát. A kijelölt cél az egyes tagállamok számára különböző, Magyarország esetében 30,3%. 2014-ben a célértéket meghaladó, 34,1% volt, 2005 óta 16 százalékponttal emelkedett.

2.15. ábra

A hallgatók* számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben

* A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók.

2005 és 2014 között a nappali felsőfokú alap- és mesterképzésre járó hallgatók között több mint duplájára nőtt a **külföldi hallgatók** száma és aránya. Az aktuális tanévben mintegy 22 ezer hallgató volt külföldi, számuk 8,4%-kal haladta meg az előző évit. A legtöbben Németországból és a határon túli magyarlakta területekről érkeztek, de viszonylag sokan – küldő országoként ezer fő körül – jöttek még például Brazíliából, Iránból, Norvégiából és Nigériából.

A hallgatók **képzési terület** szerinti megoszlása jelentős változáson ment keresztül 2005 óta. A tanárképzés súlya erősen visszaesett, majd az utóbbi években, különösen a 2014/2015-ös tanévben valamelyest emelkedett, a jelenlegi, 8%-os arány is jóval alacsonyabb a 2005. évinél (12%). A társadalomtudomány képzési terület súlya fokozatosan csökkent, 14%-ról 8%-ra. Ugyanakkor – eltekintve a legutóbbi évtől – erősödött a műszaki tudományok szerepe, valamint nőtt az egészségügy, szociális gondoskodás és kismértékben a természettudományok, a gazdaság és irányítás, illetve a szolgáltatások részaránya. A 2014/2015-ös tanévben a korábbi években vezető műszaki tudományokat megelőzte a gazdaság és irányítás súlya a képzésszerkezetben (az utóbbi 20%-kal, az előbbi 19%-kal képviseltette magát).

2.8. tábla

Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint

Képzési terület	2005/2006		2014/2015	
	(%)			
Tanárképzés, oktatástudomány	11,8	7,9		
Művészetek	2,2	2,6		
Humán tudományok	9,6	6,8		
Társadalomtudományok	13,8	8,0		
Gazdaság és irányítás	14,9	20,1		
Jog	4,5	4,5		
Természettudományok	3,2	3,7		
Informatika	4,4	3,3		
Műszaki tudományok	16,8	18,9		
Mezőgazdaság	3,1	2,7		
Egészségügy, szociális gondoskodás	8,9	10,9		
Szolgáltatás	6,6	8,0		
Nem besorolható	0,0	2,6		
Összesen	100,0	100,0		

A magyar felsőoktatás 2006-tól a korábbi duális rendszerről áttért a bolognai (többciklusú) képzési rendszerre. Az ebbe illeszkedő felsőfokú szakképzés és **PhD-képzés** már ennél korábban, az 1990-es években megjelent, az ezekre jelentkezők és felvettek száma szintén dinamikusan emelkedett. A 2014/2015-ös tanévre ez a folyamat megállt, és 1,7%-kal csökkent a PhD-hallgatók száma, ekkor 7224 doktorandusz volt, háromnegyed részük nappali képzési formában tanult.

A **felsőoktatási** (korábban felsőfokú) **szakképzés** népszerűsége jelentősen csökkent az elmúlt három évben, különösen a nappali képzésé (2014-ben 8,3%-kal). E képzési szinten – akár állami finanszírozás mellett – már két év után is képzettség szerezhető, és lehetősége van arra, hogy a később továbbtanulni szándékozók a felsőfokú alapképzésbe (BA/BSc) bekerülve a korábbi felsőfokú szakképzésben szerzett tanegységeiket beszámíthassák. A képzési forma az 1990-es évek végén jelent meg, és az erre jelentkezők és felvettek száma 2011-ig gyorsan nőtt. A programokban részt vevők létszáma a 2014/2015-ös tanévben több mint 10 ezer volt, hasonló, mint 2005-ben. A képzésre járók több mint háromnegyede nappali képzési formában tanult.

Felnőttképzés, felnőttoktatás: mérsékelt részvétel

Míg a **felnőttoktatás** szerepe a köznevelésben az elmúlt évtizedekben – már az 1980-as évektől – csökkent, addig a felsőoktatásban az elmúlt évtized első harmadáig nőtt. Az alapfokú oktatásban a felnőttoktatás részaránya mindig is alacsony volt, azonban a rendszerváltás után tovább csökkent, az 1990-es évek vége óta 0,3% körüli, ami az elmúlt években évente mintegy 2–2,5 ezer főt jelentett. A 2014/2015-ös tanévben az általános iskolákban felnőttoktatásban részt vevők száma 1,5%-kal csökkent, miközben a nappali képzésre járóké lényegében változatlan maradt. A felnőttoktatásra járók száma (2548 fő) így csaknem azonos volt, mint 2005-ben. Középfokon a felnőttoktatás súlya az elmúlt években nem változott, a 2014/2015-ös tanévben 14% volt. A szakiskolai képzésben ugyanakkor a 2013/2014-es tanévig erőteljesen nőtt a felnőttoktatás szerepe, míg legutóbb valamelyest csökkent: 2005 és 2013 között részaránya 6,7 százalékponttal, 9,7%-ra nőtt, majd a 2014/2015-ös tanévben 9,0%-ot tett ki, ekkor 10 ezren tanultak a felnőttoktatásban. A gimnázium-

mokban 34 ezren (az összes gimnazista 16%-a), a szakközépiskolákban ennél kevesebben, 32 ezren (az összes szakközépiskolai tanuló 15%-a) tanultak ebben a képzési formában.

A felsőoktatásban az expanzió alatt a nem nappali képzésben részt vevők egyre nagyobb arányt képviseltek, számuk 1993 és 2003 között gyorsabban nőtt, mint a nappali képzésben részt vevők. A nem nappali képzésre járó hallgatók aránya a 2003/2004-ös tanévre 47,1%-ra emelkedett. Ezt követően visszarendeződés történt, a nem nappali képzésben részt vevő hallgatók aránya fokozatosan csökkent és a 2014/2015-ös tanévre 29% lett (ami

az 1990-es évek elején mért szintnek felel meg). A legutóbbi tanévben 89 ezer hallgató tanult nem nappali képzésben.

A **felnttkezés** az iskolarendszeren kívüli képzési formákat jelenti, amit sokféle szervezet nyújthat, többek között vállalkozások, nonprofit szervezetek vagy akár köznevelési intézmények. A képzések többfélék lehetnek, így OKJ (országos képzési jegyzékben szereplő) -képzések, szakmai képzések, nyelvi képzések vagy akár szabadidős célú képzések. A 2012-ben végrehajtott felvétel szerint a 25–64 éves felnőtt népesség egynegyede vett részt iskolarendszeren kívüli felnttkezés-

A NÉPSZÁMLÁLÁS KONGRUENCIA-VIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

Ismeretes, hogy egyes foglalkozások esetében viszonylag tág az a képzettségi kör, amellyel el lehet látni az adott tevékenységet, pontosabban a foglalkozáshoz kapcsolódó tevékenységet el lehet végezni oly módon, hogy a tevékenységet végző személy nem rendelkezik megfelelő, azaz kongruens iskolai végzettséggel, képzettséggel. Más foglalkozások esetében viszont (pl. orvos, ügyvéd, bíró) szigorú előírások – jogszabályok – határozzák meg, hogy kik tölthetik be az adott pozíciót, munkakört. A képzettség és foglalkozás megfeleltethetőségének, kongruenciájának nincs általánosan leírható mintázata, inkább csak konkrét foglalkozások, foglalkozási csoportok vizsgálhatók e tekintetben. Valószínűnek tűnik, hogy az ún. nem kongruens foglalkozások esetében a nem megfelelő (iskolarendszerű) végzettséggel rendelkezőket a munkáltatók a korábban megszerzett munkatapasztalatuk alapján, vagy az általuk szervezett tanfolyamok biztosította ismeretek segítségével tudják foglalkoztatni. Ugyanakkor egyes képzettségek is adhatnak olyan általános ismereteket, melyek segítségével akár rövid időn belül más, elvben azzal nem kongruens foglalkozások ellátásához szükséges tudást valaki megszerezhesen. Minél speciálisabb egy-egy foglalkozáshoz szükséges ismeretanyag, és minél hosszabb az elsajátításához szükséges idő – a jogi előírásoktól függetlenül is –, annál nagyobb a rá jellemző kongruenciaszint.

A 2011. népszámlálás képzettség és foglalkozás kongruencia-vizsgálatának eredményei alapján a teljes foglalkoztatotti állomány foglalkozásainak 41%-a megfelel, 16%-a csak részben felel meg, és közel egyharmaduk nem felel meg a képzettségeknek. A női foglalkoztatottak kongruenciája magasabb, mint a férfiaké, ugyanakkor nincs jelentős eltérés a fiatalok és idősek képzettségének és foglalkozásának megfelelése között. A két nem közötti eltérés oka az, hogy a nők száma és aránya jelentősebb bizonyos foglalkozásokban (pl. a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásokban), ahol a foglalkozás és a képzettség kongruenciája erősebb. A kongruencia és az iskolai végzettség szintje egyébként sem független egymástól: azokban a foglalkozásokban, melyekben főleg felsőfokú képzettség szükséges a feladatok ellátásához, erősebb a kongruenciaszint, mint azokban a foglalkozásokban, ahol a munkatevékenység ellátásához elegendő a középfokú végzettség.

A különböző foglalkozási főcsoportok között legnagyobb inkongruenciával az irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások rendelkeztek, amelyeknél 44% volt a nem megfelelés aránya. A főleg szellemi tevékenységet igénylő foglalkozási főcsoportokban inkább az idősebb korosztályok körében erőteljesebb a kongruencia, a fizikai jellegű munkát jelentő foglalkozási főcsoportokban pedig a fiatalok kongruenciája az erősebb. Az összevont nemzetgazdasági ágak szerint elemezve az adatokat megállapítható, hogy a szolgáltatásszektorban a legnagyobb, és a mezőgazdaságban legalacsonyabb a foglalkozás és a képzettség kongruenciája.

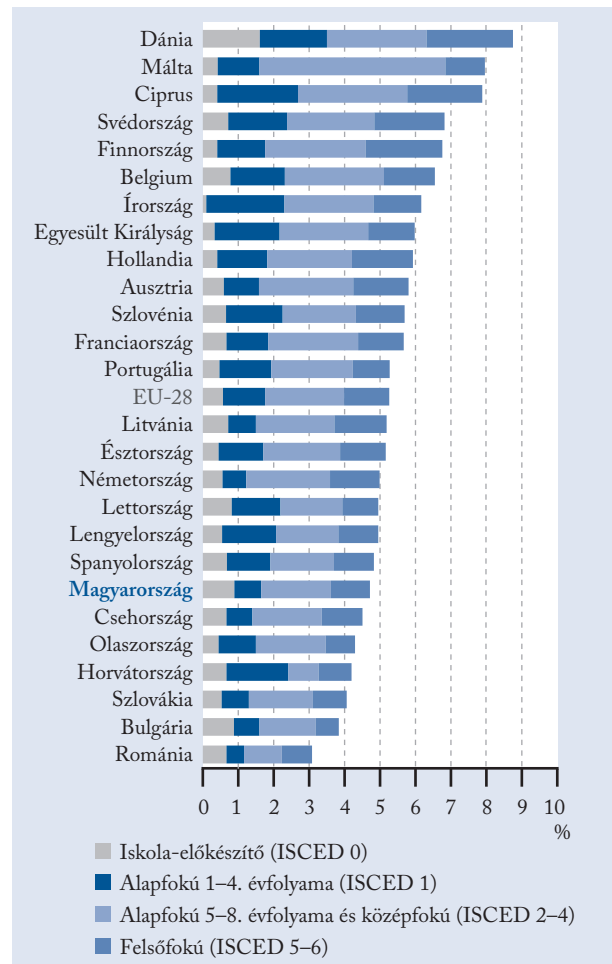
ben, jellemzően inkább a fiatalabb korosztály: a 25–34 évesek több mint harmada, az 55–64 évesek csaknem 14%-a látogatta ezeket a képzéseket. A gazdaságilag aktívak – ezen belül is a foglalkoztatottak – lényegesen nagyobb arányban vettek részt valamilyen felnőttképzésben, mint a gazdaságilag inaktív népesség. Az összes foglalkoztatott több mint egyharmada tanult ilyen képzésben, ezen belül a nők közel 37, férfiak kevesebb mint 32%-a. Ugyanakkor a munkanélküli férfiak részvételi aránya meghaladta a munkával nem rendelkező nőkéét.

A költségvetés oktatási kiadásai

A költségvetés oktatási kiadásai 2012-ben 1154 milliárd forintot tettek ki, a GDP 4,1%-át. Ez az összeg folyóáron 4,8%-kal volt alacsonyabb az előző évinél. Az óvodai nevelésre fordított hányad, 1,1 százalékponttal emelkedett 2005 és 2012 között, utóbb 16% volt. Az általános iskolai köznevelés részesedése ebben az időszakban 3,5 százalékponttal csökkent (34%). A hazai oktatási kiadások GDP-hez mért nagyságát 2011. évi adatokon keresztül tudjuk összevetni a nemzetközi adatokkal. Eszerint hazánkban az összes oktatásra költött kiadás GDP-hez mért aránya (4,7%) valamivel alacsonyabb az EU-28 átlagánál (5,3%), azonban a keleti blokk országai között nem számít különösebben alacsonynak. Nemzetközi viszonylatban feltűnően magas az óvodai ellátásra fordított nemzetijövedelem-arányos kiadásunk.

2.16. ábra

Az oktatásra fordított költségvetési kiadások a GDP százalékában, 2011

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

Jövedelem

- 2014-ben a **keresetek** alakulását egyaránt befolyásolta a minimálbérre és a garantált bérminimumra vonatkozó éves megállapodás, a szociális területen dolgozók bércorrekciója, a 2013. szeptemberi pedagógus béremelés áthúzó hatása, továbbá a közfoglalkoztatottak létszámalakulása. 2014-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 237 700, ennek – családi kedvezmény nélküli – nettó összege 155 700 forint volt. A kereseteket terhelő járulékok és személyi jövedelemadó-szabályok változatlansága következtében a bruttó és a nettó átlagkeresetek egyaránt 3,0%-kal haladták meg a 2013. évit. Az elmúlt évben a keresetek – családi kedvezmény figyelembevételével számított – reálértéke 4,0%-kal magasabb volt a 2013. évinél.

- **Nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra** 3478 milliárd forintot – a GDP 11%-át – fordították 2014-ben. Az ellátásokban részesülők átlagos létszáma 2 millió 755 ezer, a népesség 28%-a volt.

- 2014 decemberében 2 millió 18 ezer fő **öregségi nyugdíjas** volt az országban, 0,6%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál. Az egy ellátottra jutó havi átlagos 116 ezer forint ellátás nominálisan 2,7, reálértéken – 99,4%-os nyugdíjas fogyasztóiár-index mellett – 3,5%-kal több volt az előző évinél.

- A **gyermekvállalással** a családok szegénységi kockázata emelkedik. Az unióban használt terminológia szerint 2013-ban a gyermektelen háztartásoknak 8,2, a gyermekeseknek 21%-a élt relatív jövedelmi szegénységben.

- 2013-ban a **gyermekes háztartásokban** az egy főre jutó nettó jövedelem 793 ezer forint volt, 1,1%-kal több, mint az előző évben. Figyelembe véve az 1,7%-os inflációt, reálértéken a kétgyermekesek kivételével minden gyermekes háztartás jövedelmi helyzete javult.

- A **szociális védelmi kiadások** 2012-ben hasonló arányt képviseltek (a GDP 21,8%-át), mint az elmúlt évtized közepén, ami jóval kevesebb, mint az uniós átlag. Ennek ellenére a 2004 óta csatlakozott tagállamok között így is viszonylag sokat fordítunk szociális védelemre.

- A szociális védelmi kiadások legnagyobb és növekvő súlyú tétele szerte Európában a nyugellátást is magába foglaló **idősek ellátása**. 2005 és 2012 között növekedett az idősek ellátásának a részaránya a szociális védelmi kiadások között.

Szociális gondoskodás

A háztartások fogyasztása

Fogyasztói árak, infláció

- A **pénzbeli ellátások** aránya az elmúlt hét évben növekvő volt, 2012-ben 70%. A rászorultságtól – tipikusan jövedelemtől – függő ellátások aránya a szociális védelmi juttatásokon belül valamelyest csökkent az elmúlt években és az uniós átlag kevesebb mint felét tette ki.
- A jövedelemtől függő ellátások tipikus formája a **szociális segélyezés**. Erre 2013-ban 138,9 milliárd forintot fordítottak, folyó áron 4,4%-kal kevesebbet, mint az előző évben. A csökkenés mögött egyrészt a lakásfenntartási támogatás méltányossági alapon nyújtott típusának fokozatos kivezetése, másrészt az aktív munkaerő-piaci eszközök előnyben részesítése áll.
- A **bentlakásos intézményekben ellátottak** – akik kétharmada az idősek otthonában élőkét jelenti – száma 2005 óta tovább emelkedett. 2013-ban a tartós ellátást nyújtó intézményekben több mint 77 ezer, az átmeneti ellátást nyújtó intézményekben 14 ezer ember élt.
- Közel 37 ezer gyermek részesült **bölcsődei ellátásban**, 22%-kal több, mint a múlt évtized közepén. A viszonylag gyorsan gyarapodó családi napközikben további 12 ezer gyermek kapott ellátást. A **gyermekjóléti szolgálatot** igénybevevők száma 2011-ig emelkedett, 2013-ban 141 ezer gyermek részesült ebben az ellátási formában, kevesebb, mint az előző évben. A **gyermekvédelmi szakellátásban** lévő gyermekek és fiatalok száma 2013-ban a korábbi évekhez hasonlóan közel 22 ezer volt – közülük 19 ezer volt kiskorú.
- Tovább javult a szociális és gyermekjóléti szolgáltatások elérhetősége az elmúlt években, széleskörűen a családsegítés, a házi segítségnyújtás és a gyermekjóléti szolgálatok hozzáférhetők.
- 2014-ben – közel 8 éves csökkenés, illetve stagnálás után – reálértéken 2,7%-kal nőtt a **lakossági fogyasztás**. A háztartások legnagyobb kiadási tételét 2014-ben továbbra is az élelmiszerre fordított kiadások tették ki: összes kiadásuk mintegy negyedét fordították étkezésre a háztartások.
- Az **alapvető szükségleteikhez kapcsolódó kiadások** – vagyis az étkezés és lakhatás – kifizetése után a háztartásoknál átlagosan 52% maradt a közlekedésre és egyéb (pl. kultúrára, szórakozási) kiadásokra, ami a 2013. évihez képest 2,1 százalékpontos növekedést jelentett.
- 2014-ben a több személyből álló gyermek nélküli és az egyedülálló háztartások egy főre jutó átlagos fogyasztása nőtt a legnagyobb mértékben, míg a gyermeket nevelőké változó mértékben csökkent.
- 2014 folyamán az **infláció** fokozatos lassulásához, illetve alacsony szintjéhez a szabályozott energiaárak csökkentése mellett a mérsékelt keresleti környezet, valamint a visszafogott külpiazi infláció is hozzájárult. A szeptembertől életbe lépett újabb hatósági árcsökkentés, valamint az üzemanyagárak év végi jelentős csökkenése tovább erősítette a dezinflációs hatást. Így 2014-ben összességében a **fogyasztói árak** 0,2%-kal vol-

tak alacsonyabbak, mint egy évvel korábban. A főcsoportok közül csak a szeszes italok, dohányárúk, valamint a szolgáltatások drágultak 2013-hoz képest.

- 2014 a **lakásépítésben** is fordulatot hozott, az építési kedv kissé élénkült, 8358 új lakás épült, 15%-kal több, mint egy évvel korábban. Az építési hatóságok által kiadott lakásépítési engedélyek száma 9633 volt, 28%-kal nőtt 2013-hoz képest. Az ezredforduló óta a természetes személyek által épített lakások aránya többségében meghaladta az épített lakások felét, 2014-ben arányuk 57-ről 59%-ra emelkedett. A használatba vett lakások átlagos alapterülete – hasonlóan az előző évihez – 101 m² volt. Az új lakások 40%-a 100 m²-nél nagyobb, mintegy 30%-a 60 m² alatti volt.

- A **megszűnt lakások** száma az ezredfordulótól 2013-ig csökkent, ugyanakkor 2014-ben 1724 lakás szűnt meg, ez 38%-kal több mint egy évvel korábban.

- A **lakásállomány** gyarapodása az utóbbi években lassult, ami a lakásépítés 2008 és 2013 közötti csökkenésével van összefüggésben. A lakások komfortossága (hálózati vízvezeték, csatorna, fürdőszoba, vízöblítéssel WC) a rendszerváltás óta jelentősen javult, 2014-re átlagosan 93–96%-ra nőtt az ellátottság.

- Magyarországon 2014-ben ezer lakosra számítva ugyanannyian (12,8) haltak meg, mint az előző évben. A férfiak **halálózása** enyhén nőtt (13,1-ről 13,2-re), a nőké enyhén csökkent (12,5-ről 12,4-re). A csecsemőhalandóság történelmi mélypontot érte el, 4,6 volt ezer élveszülettre számítva.

- A halálozás lassú mérséklődése elsősorban a halálesetek feléért felelős **keringési halálozás** javulásának hatása, a negyedét jelentő **daganatos halálozás** terén ugyanis nincs kedvező változás. A halálozás visszaszorulásának valószínű magyarázata a korábinál sokkal eredményesebb terápia.

- 2013-ban 4855 **házi orvos** és 1490 házi gyermekorvos látta el feladatát az országban, a házi orvosokra átlagosan 1788, a házi gyermekorvosokra 957 bejelentkezett lakos jutott. Az Egészségügyi nyilvántartási és képzési központ első, 2004-es adatai óta 534 **házi orvos** hagyta el az országot.

- Az utóbbi évtizedben az **egészségügy finanszírozásában** egyre nagyobb szerepet vállalt a magánszektor, míg az államháztartás részesedése csökkent. A gyógyászati termékek finanszírozásában a magánszektor aránya 2012-ben közel 60% volt. A magánszektor gyógyászati termékeket fedező kiadásainak háromnegyedét a háztartások állták.

- A **költségvetés kulturális kiadásai** 2013-ban folyó áron 7,2%-kal emelkedtek (204 milliárd forintot tettek ki, a GDP 0,7%-át) ezáltal a zene- és táncművészet, a könyv-, zenemű- és lapkiadás, valamint az állat-, növénykertek, nemzeti parkok több forráshoz jutottak.

Lakáshelyzet

Egészségügy

Kultúra

Bűnözés – igazságszolgáltatás

Életminőség – szubjektív jóllét

- A könyv-, zenemű- és lapkiadást a kormányzat 3,3 milliárd forinttal támogatta, ami folyó áron 13%-kal több, mint az előző évben. A **kiadott könyvek** száma az előző évhez képest 1,5%-kal nőtt (12 ezer lett) a példányszám szintén emelkedett 2,9%-kal (27 millió volt), ezáltal a könyvkiadásra jellemző hosszabb ideje tartó csökkenő tendencia megtört.
- A **nyomtatott sajtótermékek** példányszáma továbbra is csökken, ami mögött elsősorban az internetes publikációs formák elterjedése áll. Ezzel a folyamattal összefüggésben az újságok és a folyóiratok ára 2007-től jelentősen emelkedett, 2009-től az általános fogyasztóiár-emelkedést meghaladó mértékben.
- A **kulturális szolgáltatások** közül mind a hangversenyek, mind a színház népszerűsége emelkedett, a színház-előadások száma 2014-ben 6,7%-kal (közel 25 ezer volt) a látogatások száma 10%-kal (6,4 millió volt) nőtt az előző évhez képest.
- Az **elektronikus műsorszolgáltatók** közül a közszolgálati televízió műsorideje keveset változott az elmúlt néhány évben (2013-ban közel 34 ezer órát tett ki), a műsorok szerkezete azonban módosult, a legnagyobb részt (2013-ban 60%-ot) kitevő kulturális – azaz irodalmi, művészeti, tudományos és szórakoztató – műsorok aránya emelkedett az elmúlt években. A közszolgálati rádió műsorideje valamelyest csökkent (26 ezer órát tett ki), a műsoridőn belül a zenei műsorok gyarapodtak leginkább.
- 2014-ben a **regisztrált bűncselekmények** száma 330 ezer volt, 13%-kal kevesebb az előző évinél. A bűncselekmények sértettjeiként 217 ezer ismert természetes személyt vettek nyilvántartásba, 13%-kal kevesebbet a 2013. évihez képest. Az ismertté vált bűnelkövetők száma egy év alatt 1,9%-kal, 106 ezerre nőtt. 2013-ban jogerősen 70 ezer főt ítélték el, 6,6%-kal kevesebbet az egy évvel korábbinál. A büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak év végi száma 2014-ben lényegében megegyezett az előző évvel, 17,9 ezer fő volt.
- Világszerte egyre nagyobb hangsúlyt kap az egyének és nagy társadalmi csoportok élethelyzetével, **szubjektív életminőségével kapcsolatos** viszonyok elemzése. Az **élettel való általános elégedettség** a szubjektív jóllét egyik legfontosabb mutatója. A megkérdezettek válaszaik alapján 0–10-es skálán az élettel való elégedettség 2014-ben 6,4 pont volt, ami magasabb az egy évvel korábbinál. Az életkor, az iskolai végzettség, valamint a jövedelmi helyzet jelentősen befolyásolja a válaszok értékét.
- Az **egyének érzelmei** rendkívül fontosak az életminőség szempontjából. 2014-ben – egy adott hónapban – a felnőtt lakosság 55%-a vallotta magát – mindig vagy többnyire – boldognak, miközben 12%-uk gyakran volt nagyon ideges. A fiatalabb korosztály általában boldogabbnak és kevésbé idegesnek vallotta magát, de az elégedettséghez hasonlóan az anyagi helyzet is szorosan összefügg az egyének érzelmeivel.

• A **személyes és társas kapcsolatok** minősége és kiterjedtsége is az elégedettség egyik fokmérője. Személyes kapcsolataival való elégedettségét 2014-ben a 16 éves és idősebb népesség tízfokú skálán 7,8 pontra értékelte, kapcsolataikkal jellemzően a fiatalabbak voltak elégedettebbek.

• Az összes szubjektív változó közül 2014-ben is az emberek iránti **bizalom** mutatta a legalacsonyabb átlagértéket (szintén tízfokú skálán 5,2 pont). Míg a fiatalok nagyobb mértékben bíztak másokban, addig a középkorúak voltak a legbizalmatlanabbak. Az iskolai végzettség növekedésével jellemzően nőtt a más emberek iránti bizalom szintje.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
Alkalmazásban állók átlagkeresete, forint/hó			
bruttó	223 060	230 714	237 736
nettó	144 085	151 118	155 717
Reálkereset-index, 2005. év=100,0	98,0	101,1	104,3
Nyugdíjra, ellátásra, járadékra és egyéb járandóságra fordított kiadások a GDP százalékában	11,8	11,9	10,9
Öregségi nyugdíjasok havi átlagos ellátása, forint/fő	170 140	113 047	116 266 ^{a)}
Fogyasztóiár-index, 2005. év=100,0	142,8	145,2	144,9
Épített lakások tízezer lakosra jutó száma	10,6	7,4	8,5
Kiadott könyvek száma	11 645	11 388	11 555
Száz lakosra jutó színházlátogatás	52	59	65
Száz lakosra jutó múzeumlátogatás	84	91	88
Regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma ^{b)}	4 760	3 819 ^{c)}	3 341 ^{c)}

^{a)} Decembéri adat.

^{b)} Évközepi népesség szerint.

^{c)} 2013. július 1-jével hatályba lépett az új Büntető Törvénykönyv, az ezt megelőző időszakra a – már hatályon kívül helyezett – 1978. évi IV. törvény rendelkezései az irányadóak.

JÖVEDELEM

A **lakosság jövedelme** két fő részből áll: munkajövedelmekből és társadalmi jövedelmekből. A lakosság jövedelmi szerkezete az évek során úgy módosult, hogy a transzferek és a nyugdíj aránya nagyobb, a munkajövedelmeké kisebb lett. Ez alapvetően a társadalmi csoportok összetétel szerinti változásából adódott. A magyar lakosság jövedelmének szerkezete hasonló az uniós országokéhoz, bár a társadalmi jövedelmek aránya meghaladja az uniós átlagot.

Növekvő reálkeresetek

A lakosság rendelkezésére álló bruttó jövedelmének mintegy kétharmada munkavégzésből származik, ennek meghatározó tétele a **kereset**. Az ezredfordulót követő években – 2004 kivételével – alapvetően gyors ütemben nőttek a reálkeresetek, 2000 és 2006 között összességében 46%-kal, ezt követően azonban 2007–2010-ben 4,4%-kal csökkentek. A bérek reálértékének alakulását elsősorban az egyensúlyjavító intézkedések, valamint a gazdasági válság jövedelmekre, azon belül keresetekre gyakorolt kedvezőtlen hatása formálta, az időszak végén pedig már annak enyhülése volt mérvadó. A 2011-ben bevezetett új szemléletű, egykulcsos, a gyermekek száma szerint differenciálódó, családi kedvezményt tartalmazó személyi jövedelemadórendszer következtében a reálbérek számottevő mértékben nőttek, 7,3%-kal meghaladták az előző évit. 2012-ben – mivel az adókörnyezet nem változott – 3,3%-os csökkenés történt. Az utóbbi két évben a keresetek vásárlóereje ismét emelkedett, 2,7 és 4,0%-kal.

A válság következtében megváltozott körülményekre más-más módon reagált a verseny- és a közszféra. A vállalkozásoknál a foglalkoztatás csökkentése dominált, szemben a költségvetéssel, ahol a – munkahelyek megőrzése és a létszámcsökkentés elkerülése érdekében – a bérek alkalmazkodtak a kialakult helyzethez, a kereseteket visszafogták. Ez utóbbi területen további befolyásoló tényező volt a közfoglalkoztatottak létszámának alakulása. 2009–2014 között a versenyszférában összességében 14%-os reálkereset növekedés történt, míg a – közfoglalkoztatottak adataival számolt – költség-

vetést ugyanilyen mértékű csökkenés jellemezte. 2014-ben mindkét gazdálkodási formában nőttek a reálkeresetek: a vállalkozásoknál 4,5, a közszférában pedig 1,4%-kal haladták meg az előző évit.

2014-ben a nominális keresetek alakulását egyaránt befolyásolta: a minimálbérré és a garantált bérminimumra vonatkozó éves megállapodás, a szociális területen dolgozók bérkorrekciója, a 2013. szeptemberi pedagógus béremelés áthúzó hatása, valamint a közfoglalkoztatottak létszámalakulása.

3.1. ábra

Havi nettó átlagkeresetek

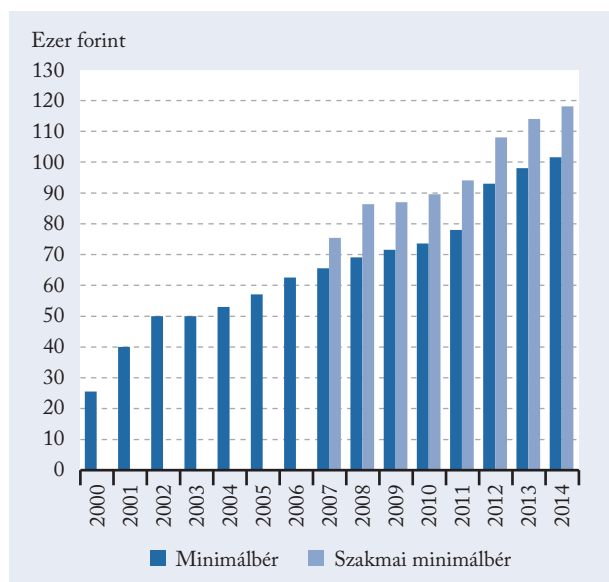

Nőtt a minimálbér és a garantált bérminimum összege

A **kötelező legkisebb munkabér** összege 2014. január 1-jétől 101 500 forint volt, 3,6%-kal magasabb az előző évihez képest, míg a szakmai (garantált) bérminimum¹⁾ összege 3,5%-kal, 118 ezer forintra emelkedett. A kötelező bérminimumok a közfoglalkoztatottak nélkül számolt átlagkereseteknél kevésbé emelkedtek, ami a gazdaság alacsony kereseti átlag jellemezte szegmenseiben dolgozók bérlamaradását némileg tovább növelte. 2003 és 2011 között a minimálbér átlagkeresethez viszonyított aránya 35–37% között stabilizálódott. Az utóbbi három évben bekövetkezett 30%-os minimálbér-emelésnek köszönhetően az arány erről a szintről jelentősen, 42–43%-ra nőtt.

¹⁾ Garantált bérminimumnak megfelelő munkabér illeti meg teljes munkaidős foglalkoztatás esetén a legalább középfokú iskolai végzettséggel vagy legalább középfokú szakképzettséggel rendelkezőket.

3.2. ábra
A minimálbér és a szakmai minimálbér havi összege, január 1.

3,0%-kal emelkedtek a keresetek

2014-ben a teljes munkaidőben alkalmazásban állók nemzetgazdasági szintű²⁾ havi bruttó átlagkeresete 237 700, ennek – családi kedvezmény nélkül számított – kézhez kapott nettó összege 155 700 forint volt. (A családi kedvezmények figyelembevételével becsülhető nettó átlagkereset 162 500 forintnak felelt meg, ez az előző évinél 3,8%-kal, a családi kedvezmények nélküli nettó átlagkeresetknél pedig 0,8 százalékponttal volt magasabb.) A kereseteket terhelő járulékok és a személyi jövedelemadó-szabályok változatlansága következtében a bruttó és a nettó átlagkeresetek egyaránt 3,0%-kal emelkedtek a 2013. évihez képest. A közfoglalkoztatottak átlagkereseti adatait figyelmen kívül hagyva a bruttó és a nettó átlagkeresetek 4,9%-kal nőttek. A vállalkozásoknál alkalmazottak havi nettó átlagkeresete egy év alatt 4,3%-kal, 165 500 forintra nőtt. A nem közfoglalkoztatás keretében foglalkoztatottak a közszférában nettó 158 000 forintot kerestek, 5,9%-kal többet a 2013. évinél, míg a nonprofit szervezeteknél dolgozók nettó 152 900 forintos átlagbére 6,7%-kal múlta felül az egy évvel korábbit. (A költségvetési intézmények és a nonprofit szervezetek körében a közfoglalkoztatottak nélküli adatok hasz-

nátát az indokolja, hogy ebben a két gazdálkodási formában dolgozott 93%-uk.) A versenyszférát 2011 óta ismét bérelőny jellemzi a költségvetés területén dolgozók – közfoglalkoztatottak nélküli – nettó keresetéhez képest, ennek mértéke az utóbbi három évben némileg mérséklődött. A költségvetési szférában és a nonprofit szervezeteknél az elmúlt években – a keresetbe nem tartozó – kompenzáció egyenlítette ki az adó- és járulékváltozás miatt hátrányos helyzetbe kerülő foglalkoztatottakat. Ezen a címen a költségvetésben átlagosan havi bruttó 9700, a nonprofit szervezeteknél 9400 forint juttatást kaptak 2014-ben. (Egy év alatt a jogosultak köre több mint 10%-kal, mintegy 217 ezer főre csökkent.)

3.1. tábla

A nettó átlagkeresetek alakulása, 2014

Megnevezés	Összesen		Közfoglalkoztatás nélkül	
	forint	az előző év = 100,0	forint	az előző év = 100,0
Versenyszféra	165 525	104,3	166 438	104,5
Költségvetés	137 358	101,2	157 993	105,9
Nonprofit szervezetek	139 257	101,4	152 903	106,7
Nemzetgazdaság összesen	155 717	103,0	163 720	104,9

Közfoglalkoztatottként – döntően teljes munkaidőben – mintegy 183 ezer főt alkalmaztak 2014-ben, számuk 42%-kal múlta felül az előző évit. Bruttó 78 100 forintos átlagbérük 1,6%-kal volt magasabb a 2013. évinél. A közfoglalkoztatottak kereseti összege 800 forinttal haladta meg a közfoglalkoztatotti minimálbért. Ez arra enged következtetni, hogy alkalmazásuk inkább képzettséget nem igénylő munkakörökre koncentrált, közülük kevesen töltenek be magasabb keresetű munkakört.

Az elmúlt években a szellemi munkakörben dolgozók nettó keresetnövekedési üteme meghaladta a fizikai foglalkozásúakét. 2014-ben a **szellemi foglalkozásúak** havonta nettó 210 900 forintot kerestek, 4,7%-kal többet az előző évinél, miközben a **fizikai foglalkozásúak** bére egy év alatt 1,8%-kal, 106 300 forintra emelkedett. (Előbbi 35%-kal ma-

²⁾ A legalább öt főt foglalkoztató vállalkozásoknál, a költségvetési intézményeknél és a megfigyelt nonprofit szervezeteknél.

gasabb, utóbbi 32%-kal alacsonyabb volt a nemzetgazdasági átlagnál.) A versenyszférában mind a szellemi, mind a fizikai munkakörben foglalkoztatottak nettó keresete meghaladta a – közfoglalkoztatottak nélkül számított – költségvetés területén munkát vállalóké. A vállalkozásoknál szellemi munkakörben dolgozók bérelőnye kiemelkedő, 45% volt, a fizikaiak esetében mindössze 2,6%.

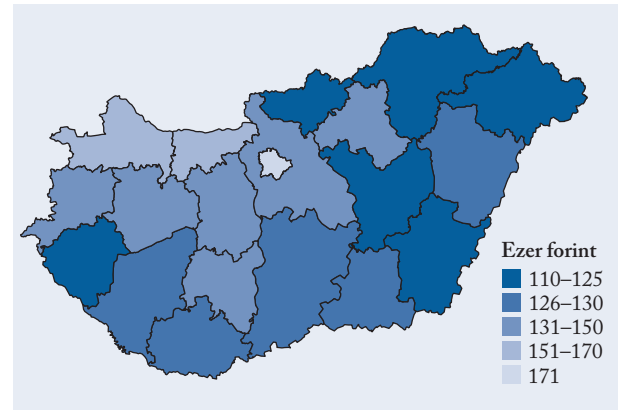
A **nemzetgazdasági ágak kereseti rangsora** 2014-ben a korábbi évekhez képest változatlan maradt. Kiemelkedő nettó átlagkereset jellemezte a pénzügyi szolgáltatás, valamint az információ és kommunikáció területén alkalmazásban állókat, 318 és 294 ezer forintos bérük a nemzetgazdasági átlag mintegy kétszerese volt. A legkevesebbet, 94 és 100 ezer forintot az egészségügyben, valamint a vendéglátásban alkalmazásban állók kerestek, itt a bérhátrány az átlaghoz képest 36–40%. (Ebben a két ágban azonban jellemző a hálapénz és borralaló formájában kapott béren kívüli nem adózott jövedelem.) A nettó bérek növekedése egyedül az egészségügy területén maradt el az egy évvel korábbtól, amit elsősorban a közfoglalkoztatottak létszámának alakulása befolyásolt. A többi nemzetgazdasági ágban kisebb-nagyobb mértékben nőttek a nettó átlagkeresetek az előző évihez képest. Leginkább az oktatásban alkalmazottaké emelkedett (13%-kal), döntően a 2013. évi pedagógusbér-emelés áthúzódó hatása következtében, emellett az adminisztratív és szolgáltatást támogató, valamint a tudományos és műszaki tevékenység területén dolgozók bére multa felül jelentősebben (7–8%-kal) a nemzetgazdasági átlagot.

Tovább nőttek az országon belüli bérkülönbségek 2014-ben a nettó nominális keresetek növekedési üteme mindegyik **régióban** alacsonyabb volt az egy évvel korábbinál. A nemzetgazdaság, 3,0%-os átlagát meghaladó mértékű növekedés Közép-Magyarországot (3,5%), Nyugat- és Dél-Dunántúlt (4,4 és 3,9%), valamint Dél-Alföldet (4,1%) jellemezte, a többi régióban (2,1–2,5%) viszont elmaradt attól. A **megyei** kereseteket tekintve Somogyban kiemelkedő, 6,5%-os emelkedés történt, miközben Szabolcs-Szatmár-Beregben ez mindösszesen 0,5% volt. Változatlanul Közép-Magyarországon volt a legmagasabb a nettó átlagbér összege (188 000 forint), Észak-Alföldön pedig a legalacsonyabb (119 600 forint). (Előbbinél a főváros és vonzáskörzete kiemelkedő kereseti lehetőséggel bír, össze-

függésben az itt jellemző ágazati, munkaköri struktúrával.) A keresetekben meglévő regionális különbségek az elmúlt évben tovább nőttek: a legmagasabb és a legalacsonyabb keresetű régiók közötti bérdifferencia egy év alatt közel 4 ezer forinttal, 68 ezer forintra emelkedett. (A 2008. évihez képest 1,8-szeres a különbség.)

3.3. ábra

A havi nettó átlagkeresetek megyénként, 2014

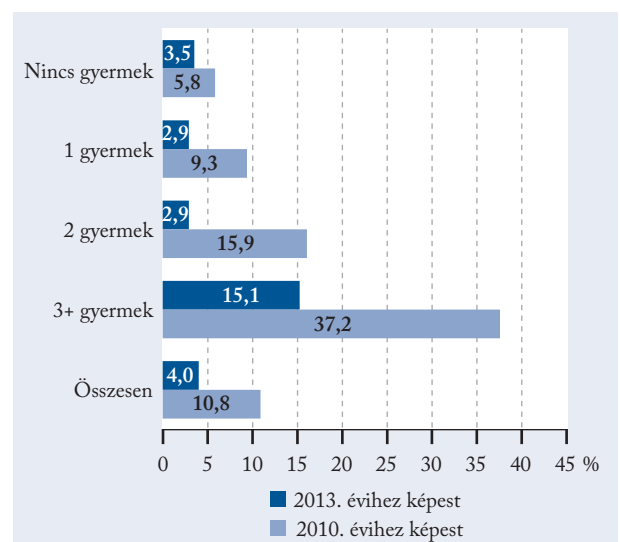

Kiemelkedő a három és több gyermeket nevelők reálbér-növekedése

A 2011-ben bevezetett új személyi jövedelemadó-rendszerben az adókedvezmény mértéke a nevelt gyermekek számától függ. Ez a bevezetés évében 5,1 százalékponttal növelte a nettó keresetek növekedési ütemét a családi kedvezmény nélkül

3.4. ábra

A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2014

számított indexhez képest, a keresetek vásárlóereje pedig 7,3%-kal haladta meg a 2010. évit. 2012-ben – az előző évihez képest változatlan adókörnyezet mellett – a reálkeresetek nemzetgazdasági szinten 3,3%-kal mérséklődtek. Az elmúlt két évet ismét emelkedés jellemezte, 2013-ban 2,7%, 2014-ben 4,0%-os növekedés történt. A családi adókedvezmény rendszerében 2014. évi változás, hogy a kedvezmény a személyi jövedelemadó mellett a munkavállalói nyugdíj és egészségbiztosítási járulék terhére is érvényesíthető, érdemi hatása pedig a legalább három gyermeket nevelőknél volt. Reálbérük 15%-kal nőtt, miközben havi nettó

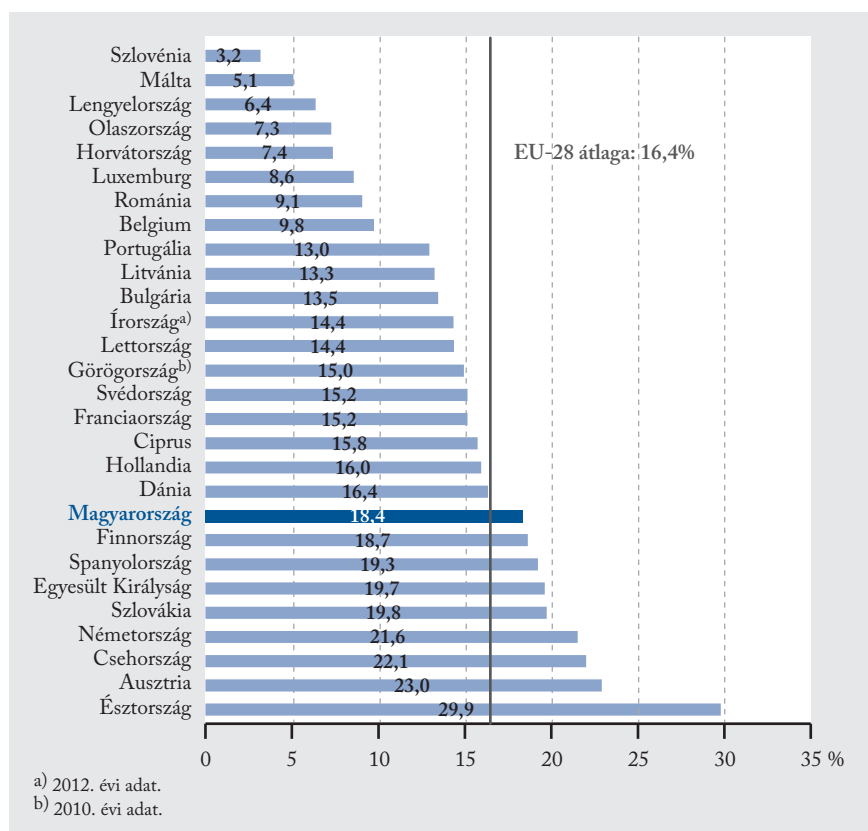
202 ezer forintos keresetük több mint 49 ezer forinttal haladta meg a gyermektelenekét. (Egy évvel korábban ez a különbség mintegy 28 ezer forint volt.) A 2011. évi bevezetés óta nemzetgazdasági szinten összességében 11%-kal emelkedtek a családi kedvezmény figyelembevételével számolt reálbérek. Az elmúlt négy évben leginkább a 3 vagy annál több gyermeket nevelőknél nőtt a keresetek vásárlóereje, 37%-kal. Ugyanakkor a gyermektelenek körében nem érte el a 6%-ot. Az egy gyermekről gondoskodók körében átlag alatti volt a növekedés mértéke, a 2 gyermeket nevelőknél annak közel másfélszerese.

HAZÁNKBAN MÉRSÉKLŐDÖTT A NŐK ÉS A FÉRFIAK KERESETE KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG

Az esélyegyenlőség jellemzésére szolgál a nők és a férfiak keresetének különbségét leíró mutató. A hazai – például a Munka Törvénykönyve, esélyegyenlőségi törvény – és az uniós joggyakorlatban egyaránt érvényesül az egyenlő munkáért egyenlő bér alapelve.

3.5. ábra

A női-férfi kereseti rés, 2013

A női-férfi kereseti rés hazánkban az elmúlt közel két évtizedben alapvetően csökkenő tendenciájú. A férfiak és a nők kereseti különbsége számos tényező függvénye, így a nemzetgazdasági ág, az iskolai végzettség szintje, a foglalkozás és a munkakör befolyásolja, valamint további keresetalakító tényező, hogy a munkavállalás a versenyszférában vagy a költségvetésben történik. A mezőgazdaságban, az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységben, illetve az egyéb szolgáltatás területén a legkisebb a kereseti rés, miközben a feldolgozóiparban és a pénzügyi szolgáltatás ágban a legmagasabb. A foglalkozás mentén mért különbségek jelentősek, leginkább a vezetőknél és a felsőfokú végzettségűeknél. A közszférában dolgozók kétharmada nő, így például a 2001 második felében végrehajtott köztisztviselői és közalkalmazotti egyösszegű keresetkiegészítés nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a 2002. évi kereseti rés 6 százalékponttal mérséklődött. A későbbiekben viszont növelte a nők és a férfiak kereseti különbségét, hogy a közszférában az illetményalap 2008-ban emelkedett utoljára, és ebben az évben fizettek utoljára 13. havi juttatást. A versenyszférán belül a kisebb vállalkozásoknál dolgozó nők bruttó keresete jóval közelebb áll a férfiakéhoz, mint a nagyobb vállalatoknál.

Az Európai Unióban használt mutató³⁾ az egy órára jutó keresetbeli különbségeket méri, amibe beleszámít a részmunkaidős foglalkoztatás, ugyanakkor a nem rendszeres elemeket, mint a többletmunka vagy a jutalom nem veszik figyelembe. Hazánkban a férfiak kereseti előnye 18% volt 2013-ban, szemben az egy évvel korábbi 20%-kal, egyúttal hasonló a 2011. évihez. A magyar mutató némileg magasabb az unió átlagánál (16%), a többi tagországhoz viszonyítva pedig a középmezőny végéhez tartozott. Az uniós tagállamok között hatalmas különbségek vannak, míg Szlovéniában 3% a női-férfi kereseti rés, addig Észtországban 30% volt 2013-ban.

A nyugdíj biztos jövedelemnek számít

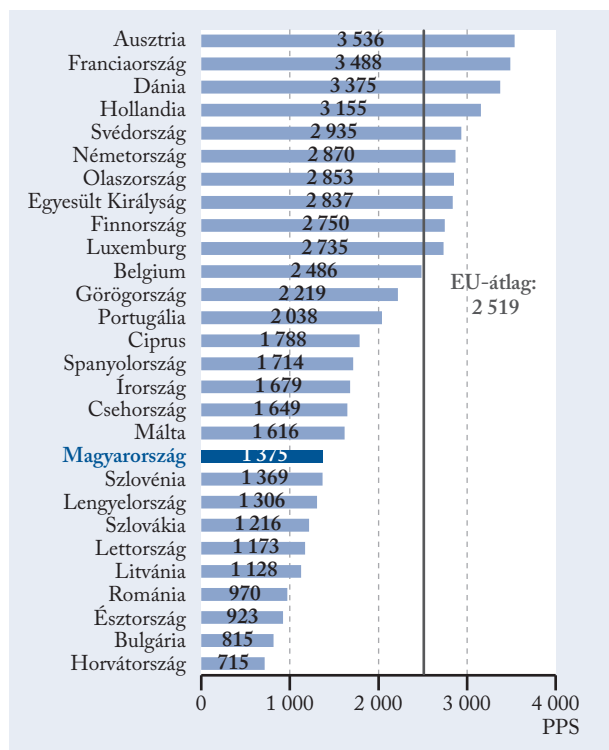
A magyarországi **nyugdíjak vásárlóerejét** a 2004-ben és utána csatlakozott országok körében a csehországi múlja felül. A vásárlóerő-paritáson számított egy főre jutó hazai nyugdíj az uniós átlag 55%-a volt 2012-ben. A szegénység kockázata – az idős korosztályt egyelőre szinte teljesen lefedő nyugdíjrendszer és az értékálló nyugdíjak miatt – a 65 évesnél idősebbek körében a legkisebb: a relatív jövedelmi szegénységi arány a nyugdíjasaink körében 4,5, a teljes népességben 14,6%. Kötelező nyugdíjrendszerünk egypilléres felosztó-kirovó finanszírozású társadalombiztosítási nyugdíjrendszerként működik, amit kiegészít az 1993-ban létrejött önkéntes nyugdíjpénztárak rendszere, valamint számos nyugdíjcélú megtakarítási forma. A 2010 és 2012 közötti változások nyomán vált a

magyar nyugdíjrendszer egypilléressé, a nyugdíj-emelési szisztéma pedig 2012-től árkövetővé. Ugyanakkor főszabályként megszűnt a korhatár előtti nyugdíjazás.

A 2014-es költségvetésből nyugdíjakra, ellátásokra, járadékokra és egyéb járandóságokra 3478 milliárd forintot – a GDP 11%-át – fordították. Az ellátásokban részesülők átlagos létszáma 2 millió 755 ezer, a népesség 28%-a volt. Egy ellátottra havonta átlagosan 105,2 ezer forint jutott. A nyugellátásokra fordított összeg 2 916 milliárd forintot tett ki, 2,7%-kal többet, mint 2013-ban, és a társadalombiztosítási alapok alrendszer kiadásainak közel hattizedét jelentette. A **Nyugdíjbiztosítási Alap** egyenlege a 2013-as szufficit után 2014-ben is többlettel (6 milliárd forint) zárt.

³⁾ Az adatok a mezőgazdaság és a közigazgatás kivételével a nemzetgazdaság legalább tíz főt foglalkoztató gazdasági egységeire vonatkoznak.

3.6. ábra
Az öregségi nyugdíjak egy főre jutó vásárlóereje,
2012

A nyugdíjasok száma a rendszerváltás óta csökken, az utóbbi évtizedben 10%-kal lettek kevesebben a nyugdíj- és egyéb ellátásban részesülők. A várható élettartam növekedése, a népesség nem fékeződő öregedése ugyanakkor Európa többi országához hasonlóan hazánkban is veszélyezteti a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát. Magyarországon a **nyugdíjak- és egyéb ellátások** a háztartások bruttó jövedelmének negyedét, társadalmi jövedelmeknek 81%-át tették ki 2013-ban.

2014 decemberében a nyugdíjban és egyéb ellátásban részesülők 74%-a – 2 millió 18 ezer fő – **öregségi nyugdíjas** volt az országban, 0,6%-kal kevesebb az egy évvel korábinál. Öregségi teljes nyugdíjra a legalább 20 év szolgálati idővel rendelkezők jogosultak. Folytatódott a nyugdíjkorhatár emelkedése, a korábbi 62 évről 62,5 évre. Ez elsősorban az 1952-ben született férfiakat érintette, mivel az ugyanekkor született nők döntő többsége már korábban igénybe vehette a korhatár előtti nyugdíjazás valamelyik formáját. A 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjat igénybe vevő nők aránya az öregségi nyugdíjasok közül 6% volt, számuk 18%-kal emelkedett egy év alatt. Az életkoron alapuló **(korhatár alattiaknak járó) ellátások**

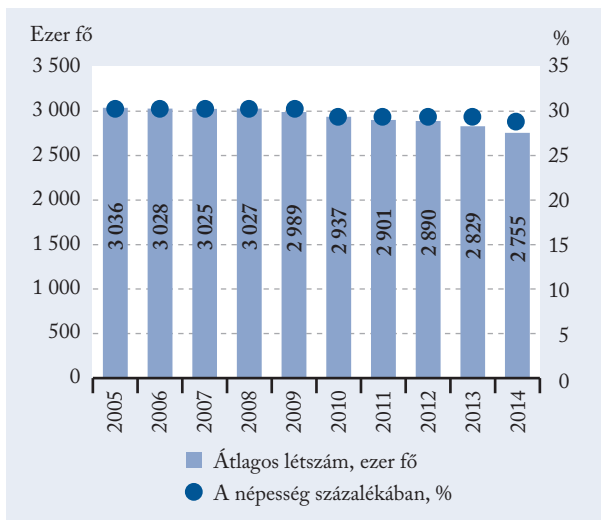
3.2. tábla

Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságokban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2014. december

Ellátások	Létszám, ezer fő	Változás az előző évhez képest, %	Teljes ellátás havi átlaga, forint/fő	Változás az előző évhez képest, %
Öregségi nyugdíjak	2 018,0	-0,6	116 266	2,8
Korbetöltött öregségi nyugdíjak	1 891,5	-1,6	116 014	3,0
ebből: rokkantsági nyugdíjakból átsorolt	357,2	-3,9	101 970	2,6
1955 előtt született fegyveresek nyugdíja	5,9	-15,7	206 279	3,2
Nőknek 40 év jogosultsági idő alapján járó nyugdíjak	120,5	17,6	115 804	1,6
Életkoron alapuló (korhatár alattiaknak járó) ellátások	82,8	-19,2	148 857	5,8
Megváltozott munkaképességűeknek járó ellátások	406,5	-3,2	66 557	2,6
Özvegyi és szülői nyugdíjak	92,1	-7,5	67 763	4,7
Árvaellátás	72,0	-7,6	37 782	0,7
Mezőgazdasági szövetkezeti járadékok	2,4	-14,3	80 484	2,6
Baleseti járadék	8,6	-6,5	26 284	-0,6
Rokkantsági járadék	32,5	0,3	33 433	0,0
Házastársi pótlék, jövedelempótlék	5,4	-72,2	15 413	-3,1
Egyéb járandóságok	2,3	0,0	45 027	2,6
Ellátások összesen	2 722,4	-2,7	104 556	3,5
ebből: nyugellátások összesen	2 182,0	-1,4	111 630	3,2

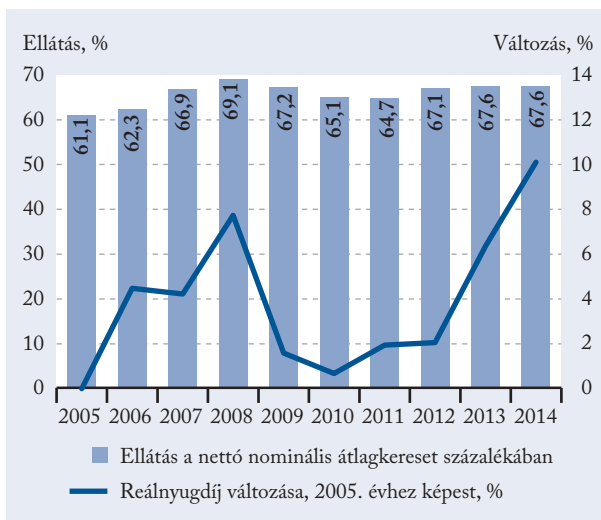
Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

3.7. ábra
A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma

– korhatár előtti ellátás, szolgálati járandóság, átmeneti bányászjáradék, balettművészeti életjáradék – a korhatár elérésekor korbetöltött öregségi nyugdíjjá alakulnak át. Ezt az ellátást 83 ezren kapták 2014 végén, 19%-kal kevesebben a 2013 végénél. A **rokkantsági és rehabilitációs ellátásokat** – rokkantsági ellátások, a bányászok egészségkárosodási járadéka, rehabilitációs ellátások és járadékok – 3%-kal kevesebben, 406 ezren vették igénybe. A **hozzátartozói nyugellátást** igénybe vevő 164 ezer ember 56%-a kapott özvegyi nyugdíjat, és 44%-a árva-ellátást.

3.8. ábra
A nyugdíj összegének alakulása

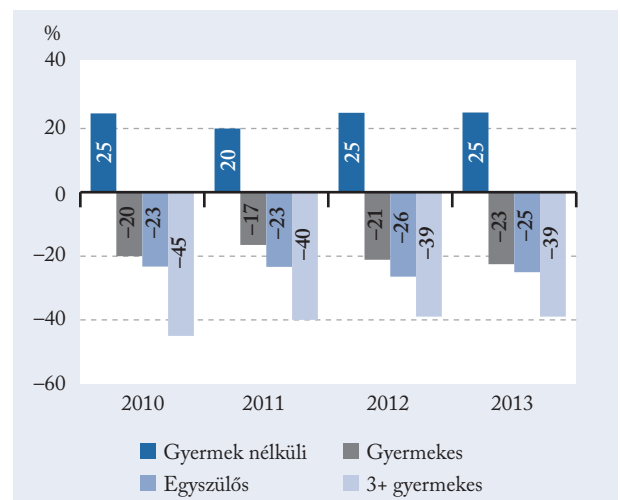
A nyugdíjmelés mértékét 2012-től a központi költségvetésről szóló törvény fogyasztóiár-indexre vonatkozó előirányzata – 2014-re ez 102,4% volt – alapján állapítják meg minden év januárjában, és ha a fogyasztói árak emelkedése 1 százalékpontnál nagyobb mértékben meghaladja az előirányzatot akkor novemberben visszamenőleges hatállyal nyugdíjmelést kell végrehajtani. Az egy ellátottra jutó havi átlagos 116 ezer forintos összeg nominálisan 2,7, reálértéken – 99,4%-os nyugdíjas fogyasztóiár-index mellett – 3,5%-kal több volt az előző évinél.

Családtámogatások

A népszámlálási adatok szerint a gyermektelen családok egyharmados aránya az elmúlt két évtizedben állandósult hazánkban. A 2 gyermekesek arányának csökkenése mellett határozottan nőtt az egyet, és enyhén emelkedett a 3 és annál több gyermeket nevelők aránya. A 25 év alatti gyermekeket nevelő háztartások száma 2013-ban 1 millió 295 ezer volt, az összes háztartás 34%-a.

2013-ban a gyermekes háztartásokban az **egy főre jutó nettó jövedelem** 793 ezer forint volt, 1,1%-kal több, mint az előző évben. A gyermeket nevelő háztartások közül egyedül a 2 gyermeket nevelők jövedelme csökkent nominálértéken is, 3,5%-kal. Az egyszülős háztartások jövedelme 4,8, a 3 vagy annál több gyermeket nevelőké 2,8, az 1 gyermeket nevelőké 2,3%-kal emelkedett. Figyelembe véve az 1,7%-os inflációt, reálértéken csak a 2 gyermekesek jövedelmi helyzete romlott.

3.9. ábra
A különböző háztartástípusok egy főre jutó nettó jövedelmének eltérése az átlagtól

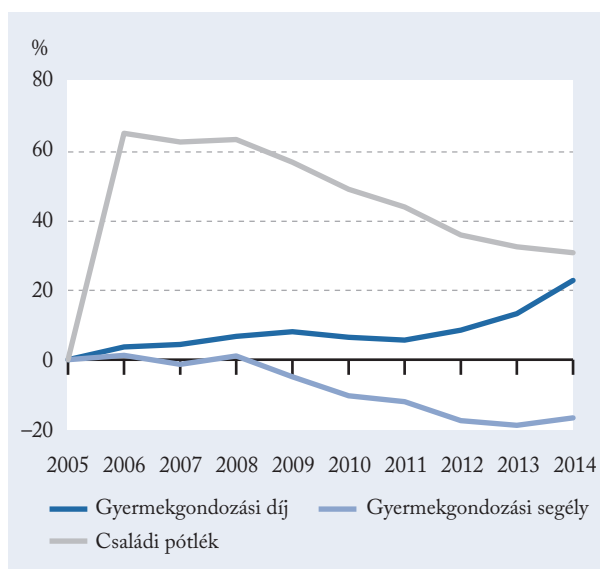

A gyermektelen háztartások jövedelme 2,9%-kal emelkedett, és az országos átlagnál 25%-kal magasabb volt. A gyermeket nevelő családok nettó jövedelme az országos átlag 78, a gyermeket nem nevelő családok jövedelmének 62%-át tette ki.

A különböző **családtámogatási formák** a gyermekes háztartások helyzetét hivatottak javítani, ezzel csökkentve a gyermeknevelés többletterhéből adódó jövedelmi különbségeket. Egy részük alanyi jogon járó, törvény által meghatározott fix összegű juttatás. A 2011-től bevezetett családi adókedvezmény az adózásba épít be gyermekvállalást támogató elemeket, ám – a biztosítási jogviszonyhoz kötöttekhez hasonlóan – csak azokat a családokat segíti, ahol az anya (apa) munkavisztonnyal rendelkezik.

Az összes családtámogatási forma esetében csökkent az ellátásban részesülők száma 2014-ben, mind az előző évhez, mind 2005-höz viszonyítva, de a 2013-as mélypontot a gyermekgondozási segély és a családi pótlék kivételével a többi ellátás esetében 2014-ben enyhe emelkedés követte. Terhességi-gyermekágyi segélyt és gyereknevelési támogatást ötödével kevesebben kaptak, mint 2005-ben. Az előbbi **biztosítási jogviszonyhoz kötött** ellátás, ahol a részesülők számának nagyarányú csökkenése azt jelzi a születésszám mérséklődése mellett, hogy a szülő nők mind nagyobb hányadának nincs munkaviszonya a szülést megelőzően. Hasonlóan biztosítási jogviszonyhoz kötött ellátás a napi kereset alapján megállapított gyermekgondozási díj, ennek havi átlagos összege 2013-ban 97 ezer forint volt. A juttatás reálértéke 2005 óta több mint 13%-kal emelkedett.

3.10. ábra
A gyermekneveléssel kapcsolatos juttatások reálértékének változása (2005. évhez képest)

A fix összegű, **alanyi jogon járó juttatások** összege 2014-ben nem változott. A gyermekgondozási segély és a 3 vagy annál több kiskorú gyermek nevelése után járó gyermeknevelési támogatás a legkisebb öregségi nyugdíjhoz kötődik. Az utoljára 2006-ban emelt családi pótlékot 2010-től két formában folyósítják, a gyermek tankötelezettségéig nevelési támogatás, azt követően iskoláztatási támogatás lett. 2014-ben 1 millió 150 ezer család vette fel valamelyik formáját.

3.3. tábla

A családtámogatásokban részesülők száma, és az ellátásokra kifizetett összeg

Ellátás	Ellátásban részesülők havi átlagos száma, fő			Ellátások kiadásai, millió forint		
	2005	2014	Változás,%	2005	2014	Változás,%
<i>Biztosításhoz kötött:</i>						
Terhességi-gyermekágyi segély	29 849	24 753	-17	27 090	41 412	+53
Gyermekgondozási díj	87 172	83 701	-4,0	61 178	104 164	+70
<i>Alanyi jogon járó:</i>						
Anyasági támogatás	7 776	7 144	-8,1	5 294	6 599	+25
Gyermekgondozási segély	161 404	159 068	-1,4	50 458	59 982	+19
Gyermeknevelési támogatás	47 304	37 443	-21	13 925	12 694	-9
Családi pótlék	2 061 000	1 768 000	-14	191 144	320 481	+68

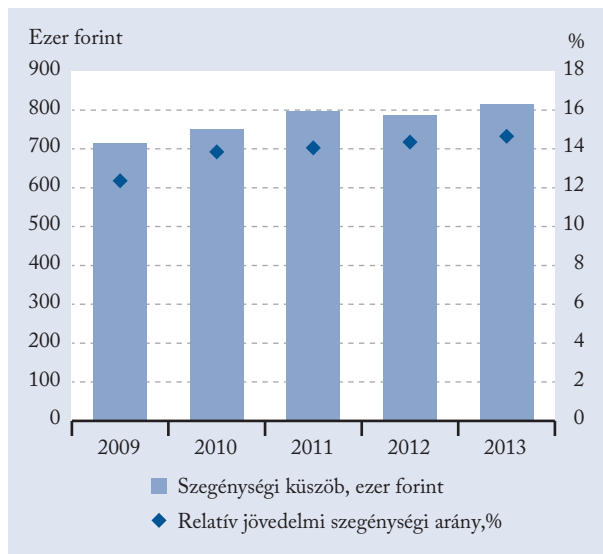
Relatív jövedelmi szegénység

Az Európai Unióban elfogadott konvenció szerint az adott országra vonatkozó mediánjövedelem 60%-ának megfelelő vagy annál alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők számítanak szegénynek. Ez a relatív mutató az egyén szegénységét a társadalom többi tagjához való viszonyítással határozza meg.

Magyarországon 2013-ban⁴⁾ a teljes népesség 14,6%-a volt relatív jövedelmi szegény, azaz 1,4 millió ember élt a relatív szegénységi küszöb alatt. A szegénységi küszöb az egyszemélyes háztartásokra vonatkozóan évi 813 ezer forint volt.

3.11. ábra

Relatív jövedelmi szegénység

A jövedelmi szegénység kockázatát leginkább a munkaerő-piaci aktivitás és a gyermekvállalás befolyásolja. Minél többen és többet dolgoznak egy háztartásban, annál kevésbé fenyegeti tagjait az elszegényedés. A munkanélküliek között 8,5-ször nagyobb a szegények aránya 2013-ban, mint a foglalkoztatottak között. Minél több gyermek él egy háztartásban, annál nagyobb valószínűséggel tartoznak tagjai a jövedelmi szegények közé. Legveszélyeztetettebbek az egyszülős és a 3 vagy több gyermeket nevelő családok. A jövedelmi szegénység csökkentésében óriási szerepe van a szociális juttatásoknak; ezek kevesebb, mint harmadára csökkennek a jövedelmi szegénységben élők arányát.

A nyugdíjasok között a szegénységben élők aránya kevesebb, mint harmada a teljes népességben tapasztalhatónak.

A családtámogatási rendszer az egyszülős és a sokgyermekes családok szegénységi kockázatát kétharmadára csökkenti. A szegénység kockázata a korral csökken: a 18 év alattiak 24,6, az aktív korúak (18–64 év) 14,5, a 65 év felettek 4,2%-a volt 2013-ban jövedelmi szegény.

3.4. tábla

Relatív jövedelmi szegénységi arány

Megnevezés	2013 (%)	
	2012	2013
Teljes népesség	14,3	14,6
Háztartástípusok szerint		
Gyermektelen	9,0	8,2
Gyermekes	19,1	20,7
Egy szülő gyermekkel/gyermekkel	34,3	29,7
Két szülő egy gyermekkel	12,0	13,2
Két szülő két gyermekkel	12,3	14,2
Két szülő 3 vagy több gyermekkel	34,4	31,5
Gazdasági aktivitás szerint		
Foglalkoztatott	6,6	6,4
Munkanélküli	50,6	52,4
Nyugdíjas	5,5	4,5

SZOCIÁLIS GONDOSKODÁS

A legfrissebb rendelkezésre álló nemzetközi összehasonlító adatok szerint a **szociális védelem társadalmi juttatásai** 2012-ben Magyarországon 6066 milliárd forintot, a GDP 21,6%-át tették ki. Ez az arány lényegében megegyezik a 2005. évvel, ugyanakkor kevesebb, mint az uniós átlag (29,5%). A kiadások GDP-hez mért aránya 2009-től Európa több országában megemelkedett, tovább nyílt az olló a magyar és az uniós átlag között. Ennek ellenére a 2004 óta csatlakozott tagállamok közül így is magasnak számít a kiadásunk, hiszen ebben a tekintetben csak Szlovénia áll előrébb a rangsorban (24,9%-kal).

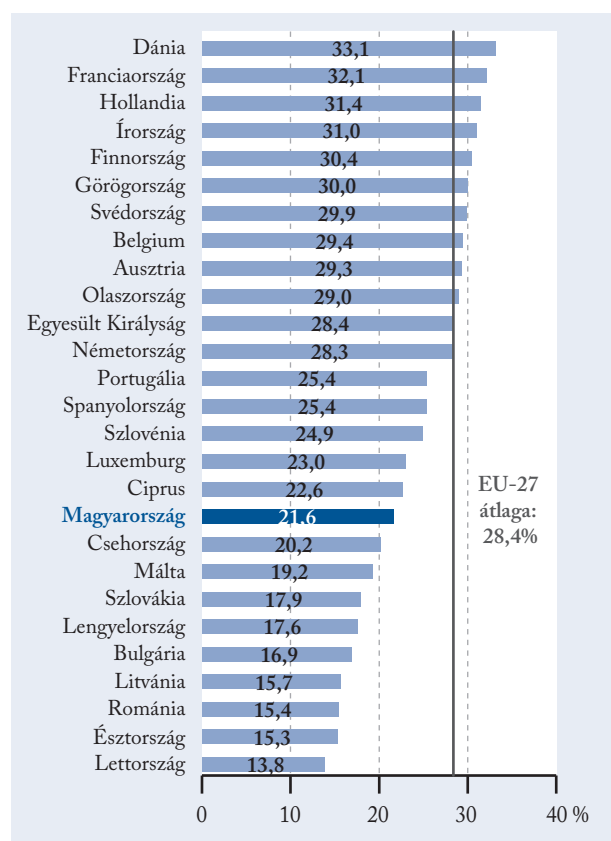
Míg uniós szinten a szociális védelmi kiadások folyó áron emelkedtek az elmúlt évtized során, és az

⁴⁾ Az adatok a referenciaévrre vonatkoznak, eltérően az Eurostat gyakorlatától, ahol a kérdezés évét veszik figyelembe.

a válság éveiben is folytatódott, addig Magyarországon 2009-ben a restriktív fiskális politikával összhangban csökkentek a szociális kiadások – reálértéken 5,1%-kal –, és azt követően csak kis változások történtek. A csökkenés a szociális védelmi kiadások szinte minden területét érintette, így azok szerkezete lényegesen nem módosult. 2012-ben a társadalmi juttatások egy lakosra jutó összege Magyarországon – vásárlóerő-egységben számolva – az uniós átlag valamivel több mint felét tette ki: 3840 PPS, az EU-27 átlaga 7304 PPS volt.

3.12. ábra

A szociális védelem társadalmi juttatásai a GDP százalékában, 2012

Az öregkori ellátások aránya nőtt

A társadalmi juttatásokra fordított **kiadások szerkezetében** 2005 és 2012 között az egészségügy, valamint kisebb mértékben a rokkantság és – 2008 óta – a lakhatás súlya csökkent, míg az öregkoré növekedett. A családra és gyermekekre fordított juttatások aránya ingadozó volt, összességében keveset emelkedett. A munkanélküliek juttatásainak részaránya 2009-ig emelkedett, majd újra csökkent,

összességében keveset változott.

Az időskorúakra fordított kiadások Magyarország mellett az EU-27 tagállamainak átlagában is a szociális védelmi kiadások legnagyobb – és növekvő súlyú – tételét teszik ki. Ez a tétel Magyarország esetében (46%) meghaladta az uniós átlagot (41%). A második legnagyobb tételt az egészségügyi kiadások jelentik (24%), ami nálunk 6 százalékponttal alacsonyabb, mint az unióban (30%). Szintén nagy különbséget találunk a családok és gyermekek támogatására fordított kiadások arányában: nálunk 12, az unióban 7,8%. A munkanélküliség kezelésére ugyanakkor kisebb hányadot fordítottunk (2,6%), mint az uniós átlag (5,4%).

A társadalmi juttatásokon felül, a szociális védelmi kiadások egészében az adminisztráció költségei szintén az uniós átlag alattiak (1,0% és 3,0%).

3.5. tábla

A szociális védelmi kiadások szerkezete, %

Megnevezés	EU-27 ^{a)} 2012	Magyarország	
		2005	2012
Betegség/Egészség-gondozás	29,6	30,1	23,6
Rokkantság	7,4	9,9	7,5
Öregkor	40,6	36,5	45,8
Hátrahagyottak	5,6	6,0	6,1
Család és gyermekek	7,8	11,6	12,3
Munkanélküliség	5,4	2,9	2,6
Lakhatás	2,1	2,4	1,6
Egyéb társadalmi kirekesztettség	1,5	0,7	0,5

^{a)} Az összehasonlíthatóság érdekében az EU-27 adatok az „egyéb költségek” nélkül szerepelnek, mert ilyen tétel a magyar adatokban nem szerepel.

A szociális védelmi juttatásokon belül a **pénzbeli ellátások** aránya az elmúlt hét évben növekvő volt, 2012-ben 70%-ot tett ki, ami közel 6 százalékponttal több, mint az uniós átlag. A pénzbeli ellátások különösen a hátramaradottak, az időskorúak, a munkanélküliek, a rokkantak és a családok és gyermekek ellátásában meghatározóak, míg az egészségügy és a lakhatás szociális kiadásai jellemzően természetbeni típusúak. Az ún. **rászorultságtól függő ellátások** aránya a szociális védelmi juttatásokon belül valamelyest csökkent az elmúlt években és 2012-ben az uniós átlag kevesebb mint felét tette ki (nálunk 4,2%, míg az EU-27 átlaga 10,6% volt). Az Európai Unióban belül Írországban messze a

legmagasabb a jövedelemfüggő ellátások aránya (2012-ben 27% volt), az őket követő Hollandiában már jóval alacsonyabb (15%).

3.6. tábla

A szociális védelmi juttatások az ellátás típusa szerint az Európai Unióban és Magyarországon, 2012

Ellátás típusa	EU-27		Magyarország	
	(%)		(%)	
Pénzbeli nem jövedelemfüggő ellátások	59,1	68,2		
Pénzbeli jövedelemfüggő ellátások	5,3	1,9		
Természetbeni nem jövedelemfüggő ellátások	30,3	27,6		
Természetbeni jövedelemfüggő ellátások	5,3	2,3		
Összesen	100,0	100,0		

Szociális segélyezési formák

A szociális segélyek nagy többsége jövedelempótló támogatási forma, összegük tipikusan valamilyen rászorultsági kritériumtól, leggyakrabban a jövedelmi helyzettől függ. 2013-ban 138,9 milliárd forintot fordítottak segélyezésre, folyó áron 4,4%-kal kevesebbet, mint az előző évben. A csökkenés mögött egyrészt a lakásfenntartási támogatás méltányossági alapon nyújtott típusának (2012-től fokozatos) kivezetése, másrészt az aktív munkaerő-piaci eszközök előnyben részesítése áll, az utóbbi ugyanis nem a szociális segélyezés terüle-

tére tartozik, mégis jelentős mértékben befolyásolja a segélyezettek körét. A segélykiadások egy lakosra jutó átlagos összege 14 ezer forintot tett ki, reálértéken 5,8%-kal kevesebbet, mint az előző évben.

Az összes segélykiadások 15%-a már az új járási hivatalok hatáskörébe tartozott 2013-ban és a fennmaradó 85% maradt a települési önkormányzatoknál, míg korábban valamennyi ellátást az önkormányzatokon keresztül lehetett igényelni. A segélykiadások kétharmad részét az ún. **jövedelempótló támogatások** (így a rendszeres szociális segély, foglalkoztatást helyettesítő támogatás), 29%-át a **kiadáskompenzáló támogatások** (lakhatási támogatás, gyermekvédelmi támogatás, temetéssel kapcsolatos támogatások, betegséggel, rokkantsággal kapcsolatos támogatások) 5%-át egyéb segélyek (pl. átmeneti segély) adták.

A szociális segélyek **területi** eloszlása – összefüggésben a gazdasági fejlettséggel és a munkaerő-piaci lehetőségekkel – meglehetősen egyenlőtlen: Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs Szatmár-Bereg megyében jóval magasabb a szociális segélyek felhasználásának részaránya (12, illetve 11%), mint az ország északnyugati részében vagy a fővárosban. A támogatások egy főre jutó összege hasonló térbeli mintázatot követ.

A **támogatásban részesítettek átlagos száma** a rendszeres gyermekvédelmi támogatás esetében volt a legmagasabb az össze segélytípus közül, 2013-ban 548 ezer fő után járt ez a támogatási forma. Ennél

3.7. tábla

Jövedelempótló támogatások

Támogatás	2005	2012	2013
Támogatásban részesítettek havi átlagos száma			
Rendszeres szociális segély	158 565	38 031	36 824
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	–	236 609	211 760
Ápolási díj	39 843	57 972	58 179
Időskorúak járadéka	6 449	6 081	6 175
Felhasznált összeg, ezer forint			
Rendszeres szociális segély	32 329 450	11 548 293	11 191 800
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	–	62 302 260	57 888 731
Ápolási díj	10 993 937	20 681 444	21 493 885
Időskorúak járadéka	1 655 308	1 946 729	2 035 266
Egy főre jutó havi átlagos összeg, forint			
Rendszeres szociális segély	16 991	25 305	25 327
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás	–	21 943	22 781
Ápolási díj	22 994	29 729	30 787
Időskorúak járadéka	21 390	26 679	27 468

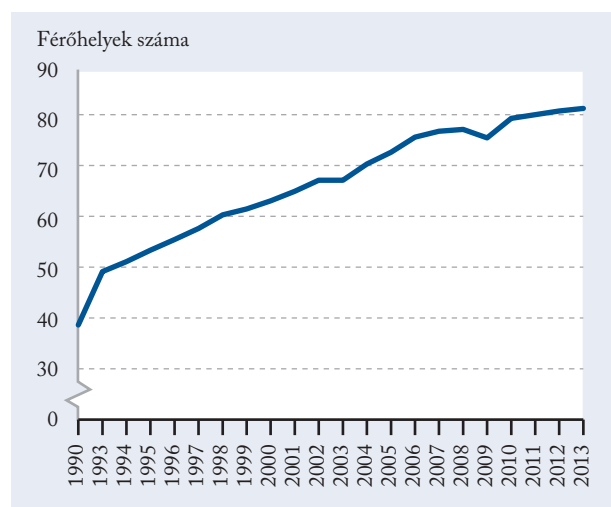
kevesebben részesültek lakásfenntartási támogatásban, 455 ezer fő, akiknek 61%-a természetbeni juttatásként kapta meg az ellátást. Szintén viszonylag széles réteg volt jogosult az átmeneti segélyre, 349 ezer fő, amit 26%-uk természetbeni formában kapott meg.

Szociális szolgáltatások

Az **étkeztetésben részesülők** száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett, 2013-ban 59%-kal volt magasabb, mint 2005-ben és 170 ezer főt tett ki. A **házi segítségnyújtás** keretében ellátottak száma ugyanezen időszak alatt közel megháromszorozódott, 2013-ban 132 ezer főt segítettek ebben az ellátási formában. Az **utcai szociális munka** keretei között ellátottak száma 2010-ig emelkedett, majd csökkent, de a 2013-ban ellátott közel 10 ezer ember így is 32%-kal több, mint a 2005-ben gondozottak száma. A **nappali ellátások** közül a fogyatékosok, hajléktalanok, szenvedélybeteg és pszichiátriai betegek ellátásait igénybe vevők száma 2005-től többszörösére emelkedett, ezzel szemben az idősek klubja esetében, amely a legtöbb ellátottat segítette – 2013-ban 36 ezer főt –, az ellátotti létszám 8%-kal volt alacsonyabb az elmúlt évtized közepén mért szintnél.

3.13. ábra

A tartós bentlakásos intézmények tízezer lakosra jutó férőhelyeinek száma

A **bentlakásos intézményekben** ellátottak száma 2005 és 2013 között tovább emelkedett, 2013-ban a tartós ellátást nyújtó intézményekben több mint

77 ezer, az átmeneti ellátást nyújtó intézményekben mintegy 14 ezer ember élt. A tartós bentlakásos intézményekben ellátottak között az **idősek otthonában** élők teszik ki a többséget (65%). Az átmeneti elhelyezést nyújtó intézményekben ellátottak több mint háromnegyed részét a hajléktalan személyek szállását, illetve éjjeli menedékhelyét igénybe vevők alkotják, ez 2013-ban közel 11 ezer embert jelentett.

A gyermekvédelmi törvény szabályozása alá eső ellátások

A **gyermekjóléti alapellátás** keretében 2014-ban több mint 37 ezer gyermek részesült **bölcsődei ellátásban**, az előző évhez képest 1,2, 2005-höz képest 23%-kal több. A bölcsődébe beíratott gyermekek száma az 1990-es években – összefüggésben a munkaerő-piaci helyzet és a gyermeklétszám alakulásával – jelentősen visszaesett, az elmúlt évtized második harmadától 2012-ig viszont újra növekvő volt. A férőhelyek számának bővülési üteme 2010-től meghaladta a beíratott gyermekekét, így a férőhelykihasználtság fokozatosan csökkent, 2013-ban először nem érte el a száz százalékot. A bölcsődei ellátást helyettesítő, illetve kiváltó⁵⁾ **családi napközik** száma az elmúlt évtized végén gyorsan gyarapodott, 2013-ban 1108 ilyen intézmény volt és az ezekben az év folyamán elhelyezett gyermekek száma 12 ezer főt tett ki. A szintén az alapellátásokhoz tartozó **gyermekjóléti szolgálatot** igénybe vevők száma 2011-ig emelkedett, majd csökkent, 2013-ban 141 ezer gyermek részesült ebben az ellátási formában, 3,1%-kal kevesebb, mint az előző évben. A **veszélyeztetett kiskorúak száma** 2013-ban 139 ezer, a **védelembe vett gyermekeké** 2014-ben 22 ezer fő volt.

A **gyermekvédelmi szakellátásban lévő gyermekek és fiatalok száma** 2013-ban a korábbi évekhez hasonlóan közel 22 ezer volt (közülük 19 ezer volt kiskorú), 64%-uk nevelőszülőknél volt elhelyezve. A szakellátásban részesülők aránya 2012-ig növekvő volt a csökkenő gyermeklétszámában: tízezer azonos korú lakosra jutó számuk 2005-ben 72 volt, innentől 2012-ig emelkedett, majd kismértékben csökkent, 2013-ban 80 volt. A **gyermekotthonban** elhelyezett gyermekek és fiatalok száma tovább mérséklődött, 2013-ban 7618 fő élt ezekben az intézményekben, 5,8%-kal kevesebb,

⁵⁾ Elsősorban kisgyermekeknek nyújt ellátást, de igény esetén óvodás, sőt iskoláskorú (tanulószobát, napközit nem igénybevevő) gyermekek számára is nyújt felügyeletet.

mint 2012-ben. Az engedélyezett **örökbefogadások** száma összességében keveset változott az elmúlt tíz évben, az évente örökbe fogadható mintegy 2 ezer gyermekek közül 750–800 gyermeket fogadnak örökbe (2013-ban 726-at). Külföldi állampolgárok 2013-ban 108 gyermeket fogadtak örökbe, kevesebbet, mint az előző évben.

Tovább javult a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatások hozzáférhetősége

Az egyes szolgáltatások országos lefedettsége elmarad attól, mint ami a jogszabályi ellátási kötelezettségből következne, annak ellenére, hogy több felzárkóztató program is zajlott az elmúlt évtizedben. A szociális szolgáltatásokon belül leginkább a **családsegítés** elérhetősége valósult meg (az előzetes adatok szerint⁶⁾ 2014-ben országosan 95, a kötelezően ellátandó 2 ezer főnél nagyobb településeknek pedig 99%-át fedi le), jóllehet nem biztos, hogy a társult formában fenntartott intézmények esetében az ellátást más településről biztosító (ún. bevont) településeken is ugyanolyan jó minőségű a szolgáltatás. Az előbbi szolgáltatás elérhetőségi szintjét közelíti a **házi segítségnyújtás** (94%) és az étkeztetés (89%), amelyek a jogszabály szerint minden településen kötelezően biztosítandó ellátások. A **nappali intézmények** biztosítása, leszámítva az idősek klubját, ami viszonylag gyakori, csak a 10 ezer főnél nagyobb településeken kötelező. Ennek megfelelően az országos szintű elérhetőségük viszonylag alacsony, de még az ellátási kötelezettséggel terhelt települések körében sem nevezhető magasnak valamennyi nappali ellátás esetében. Az idősek klubja országos szinten a települések 39%-án és az ellátási kötelezettséggel terhelt (3 ezer főnél nagyobb) települések 79%-án található meg. Általában azok az ellátások, amelyek az ezredforduló után jelentek meg, gyorsabban terjedtek el.

A gyermekek napközbeni ellátásáról rendelkezésre álló adatok szerint a jogszabályi ellátási kötelezettségnek csak a települések kis hányada tesz eleget. A **bölcsődei ellátás** a 10 ezer főnél nagyobb településeken – a jogszabályi kötelezettség határára – mintegy 95%-os, országosan viszont ennek töredéke, 21%. A 10 ezer főnél kisebb településeken a jogszabály lehetővé teszi, hogy a kistelepülések az ellátási kötelezettségnek egyéb szolgáltatástípusok (családi napközi, családi gyermekfelügyelet, házi

gyermekfelügyelet) biztosításával tegyenek eleget. Ezek közül leginkább a **család napközi** épült ki, de ennél a szolgáltatásnál is a lefedettség mindössze 15% a 10 ezer főnél kisebb településeken. (Az ellátásra Budapesten és a nagyobb településeken a bölcsőde alternatívájaként mutatkozik kereslet.) A **gyermekjóléti szolgáltatás** ellátott településként történő lefedettsége gyakorlatilag teljes körű.

A HÁZTARTÁSOK FOGYASZTÁSA

A fogyasztási kiadások értékének és szerkezetének alakulása a lakosság egyik legfontosabb életszínvonal-mutatója. Az ezredforduló utáni években a jövedelemkiáramlást és reáljövedelem-emelkedést a fogyasztás – termelésnél jelentősen gyorsabb – bővülése követte. 2006 őszétől a jövedelmek és a fogyasztás növekedési üteme jelentősen lassult, míg 2007-től az egyensúly javítását célzó kormányzati intézkedésekkel párhuzamosan – a fogyasztás csak enyhén mérséklődött (1,0%), ugyanakkor erősítette a háztartások eladósodását. A 2008. évi stagnálás után a válság miatti fokozódó munkanélküliség és a kormányzati megszorítások hatására 2009–2010-ben jelentősen visszaesett a háztartások fogyasztása. 2011-ben a reálbér-emelkedés és a nyugdíjpénztári reálhozamok kifizetése pozitív hatást gyakorolt a fogyasztásra, ugyanakkor a lakosság nagyfokú eladósodottsága és a gyengülő forintárfolyam visszavetette a fogyasztás bővülését. 2012-ben a gyorsuló infláció, a reálkereset csökkenése és a lakossági hitelezés visszaesése mérsékelte a fogyasztást, míg 2013 folyamán a javuló foglalkoztatási kilátások, a fogyasztói bizalom erősödése, valamint – az alacsony infláció hatására – emelkedő reálkeresetek pozitívan befolyásolták a lakosság fogyasztási szintjét, de a törlesztések előrehozatala (végtörlesztés, árfolyamgát), a megtakarítások növekvő jelentősége óvatosságra intette a hazai fogyasztókat. 2013 folyamán a háztartások fogyasztása stabilizálódott, és 2014-ben már nőtt a lakossági fogyasztás.

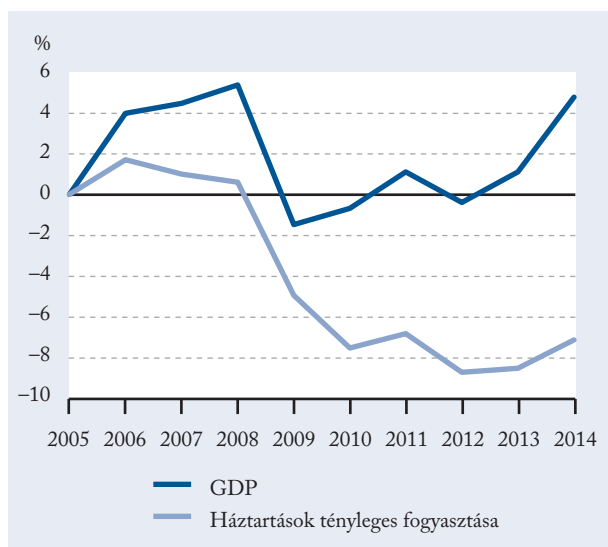
A háztartások jövedelmi helyzetére 2014-ben több tényező is kedvezően hatott. A gáz, az áram és a távhő árának rezsicsökkentő hatása mellett 208 ezer fővel bővült a foglalkoztatottak létszáma, ami az érintett háztartások esetében bővítette a felhasználható forrásokat. Átlagosan 3,0%-kal emel-

⁶⁾ A 2014. október 1-jei állapot szerint.

kedtek a nettó keresetek, ami 99,8%-os fogyasztóiár-index mellett a reálbérek 3,2%-os növekedését jelentette. Január 1-jétől a családi adókedvezményt már a járulékokból is igénybe lehetett venni, s ezt is figyelembe véve a reálkereset-emelkedés 4%-ot tett ki. A nyugdíj összegének 2,4%-os emelése mérséklődő árak (99,4% volt a nyugdíjas fogyasztóiár-index) mellett szintén érezhető reálnyugdíj-emelkedést jelentett. Összefoglalóan elmondható, hogy a háztartások jövedelmének több mint 90%-át kitevő két jövedelemforrás vásárlóértéke egyaránt nőtt, ami nagymértékben hozzájárult a hazai fogyasztás bővüléséhez.

3.14. ábra

A fogyasztás és a GDP volumenváltozása (2005. évhez képest)

Nőtt a háztartások fogyasztása

A háztartásstatisztikai előzetes adatok alapján⁷⁾ 2014-ben – közel 8 éves csökkenés, illetve stagnálás után – reálértéken 2,7%-kal nőtt a **lakosság egy főre jutó fogyasztása**, de a különböző háztartástípusok esetében nagyok voltak a különbségek. Egy egyszemélyes háztartás például 2014-ben havonta átlagosan 108 702 forintot költött rezsire, ételre, gyógyszerekre, közlekedésre, hírközlésre, szórakozásra stb., nem számítva bele a megtakarításként félretett összegeket. Ugyanez az összeg a négyszemélyes háztartások ese-

tén egy főre számítva 56 165 forint volt, ami jóval kisebb, mint az egyszemélyes háztartások vagy az összes háztartás átlagos kiadásai. Ennek részben az a magyarázata, hogy a termékek és szolgáltatások jelentős részét közösen fogyasztják el a háztartások, így a fajlagos költségek eloszlanak, másrészt a fogyasztásuk szerkezete is eltérő.

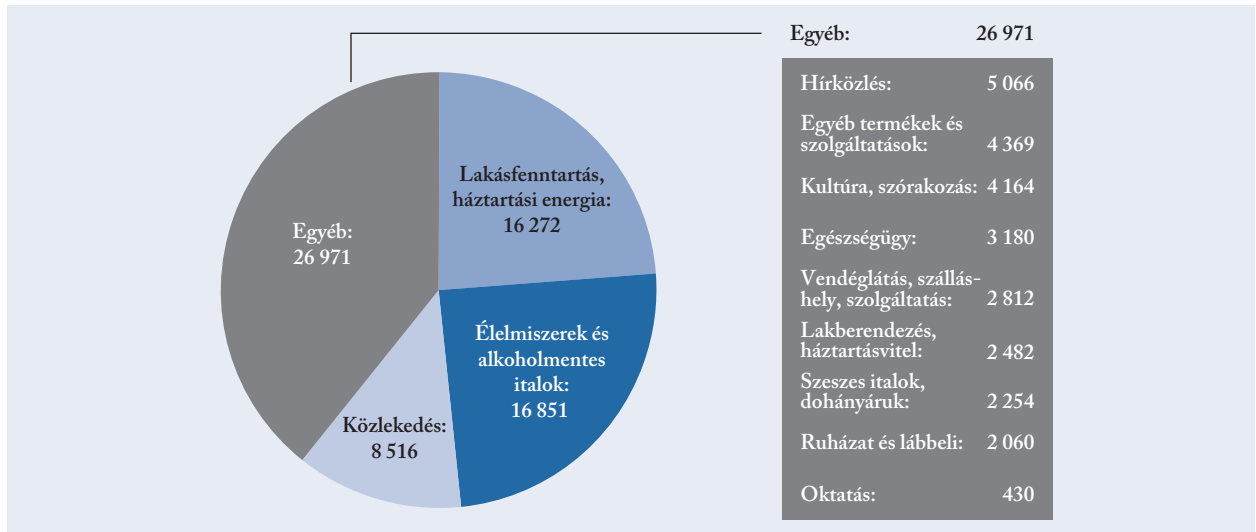
A háztartások fogyasztási **kiadásainak egy főre jutó havi összege 2014-ben** az előzetes adatok szerint 69 ezer forint volt, folyó áron számolva 2,5%-kal volt nagyobb az előző évinél, s reálértéken 2,7%-os növekedést jelentett. Élelmiszerekre és alkoholmentes italokra, amelyek a kiadások negyedét tették ki, a háztartások 2014-ben 2,4%-kal többet költöttek. Az egy főre jutó kiadások havi átlagos összege 1644 forinttal volt több, mint 2013-ban, és a 12 fogyasztási csoportból 9-ben bővült a lakossági fogyasztás értéke, egyben (szeszes ital és dohány) csökkent, míg két csoportban (kultúra, szórakozás és egyéb fogyasztás) stagnált.

Az élelmiszer-fogyasztás 2,4%-kal nőtt, legnagyobb mértékben a közlekedésre és a hírközlésre fordított kiadások emelkedtek. A kedvező folyamatok megfigyelhetők a fogyasztási szerkezet változásában is. Az alapvetőnek számító kiadások közül az élelmiszer-fogyasztás részaránya kisebb mértékben csökkent, míg a lakásfenntartásra fordított összegek aránya ismét jelentősen, a 2013-as 1,5 százalékpont után újabb közel 2 százalékponttal lett alacsonyabb. Utóbbi elsősorban a rezsiköltségek jelentős árcsökkenésével függött össze: a lakásfenntartásra fordított összeg 900 forinttal, 16 272 forintra csökkent. A háztartásoknak a legfontosabb szükségletek – az étkezés és a lakhatás – költségeinek fedezete után a többi igényük kielégítésére összes kiadásuk 51,7%-a maradt, ami a 2013. évihez képest 2,1 százalékpontos növekedés.

Az étkezés esetében a saját termelésű élelmiszerek fogyasztása 1,0 százalékponttal, 7,2%-ra mérséklődött, míg ezzel párhuzamosan egyre több háztartás engedhette meg magának, hogy étteremben vagy más vendéglátóhelyen egyen. A házon kívüli étkezés aránya 0,4 százalékponttal nőtt, és aránya a teljes lakosság körében meghaladta a 14%-ot.

⁷⁾ Az előzetes adatok az éves végleges adatokhoz képest több tekintetben eltérnek. Az éves adatok esetében egy főre jutó éves fogyasztással számolnak, míg az előzetes adatok havi mennyiségeket jelölnek (így a ritkábban előforduló tételeket nem tartalmazzák). Jelentős különbség van a jövedelmi ötödökre való besorolásnál is, így az előzetes adatokat értelemszerűen az előző év azonos időszakának előzetes adataihoz viszonyítjuk.

Egy főre jutó havi fogyasztási kiadások, 2014, forint

A korábbi évekhez képest kisebb, de továbbra is markáns a különbség a legrosszabb és a legjobb anyagi helyzetben lévő háztartások fogyasztása között: a szegényebb háztartások esetében változtak legnagyobb mértékben az összkiadáson belüli arányok, és a fogyasztás is náluk bővült a leginkább. A magasabb jövedelműek a lakáskarbantartásra

költöttek többet, míg az alsóbb ötödökbe tartó háztartások energiahasználati szokásaikat változtatták meg, és komfortosabb életvitelt folytattak, lehetőségeik szerint magasabb hőfokra fűtötték lakásukat, mint korábban, vagy kényelmesebben használható energiaforrásra tértek át (pl. fatüzelésről a gázfűtésre).

A HÁZTARTÁSOK JÖVEDELMI HELYZETE 2013-BAN

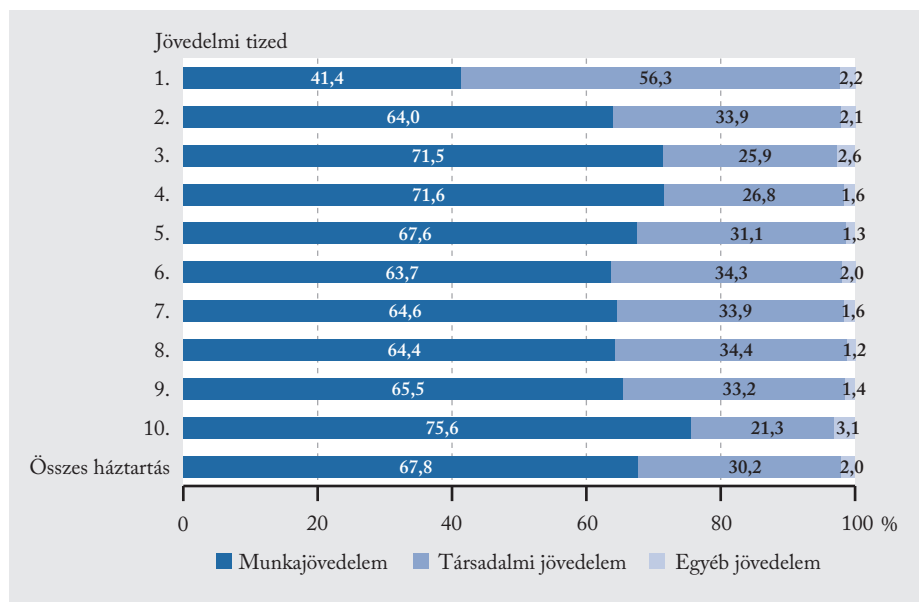
A háztartások fogyasztását alapvetően befolyásolja jövedelmi helyzetük. A lakosság egy főre jutó nettó jövedelme az ezredfordulót követő években – a gazdaság teljesítményével párhuzamosan – növekvő tendenciát mutatott, 2007 és 2009 között azonban a recesszió mélypontján a jövedelmek reálértéke csökkent. 2010-től a háztartások helyzete kissé javult, a reáljövedelmek szerényen emelkedtek, azonban 2012-ben a gazdasági teljesítmény ismét visszaesett, ami a háztartások jövedelmi helyzetében is tükröződött, hiszen a nettó jövedelmek reálértéken mérséklődtek. 2013-ban a magánháztartások egy főre jutó éves bruttó jövedelme 1 millió 287 ezer forint volt, az egy főre jutó éves nettó jövedelem 1 023 ezer forintot tett ki.

A bruttó jövedelmek szerkezetében a munkajövedelmek képviselik a legnagyobb arányt. 2013-ban a társadalmi jövedelmek (nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások, családtámogatások, munkanélküli-ellátások, egyéb szociális és társadalmi ellátások) részaránya 30, a munkajövedelemé 67% volt.

A társadalmi jövedelmeken belül a legnagyobb arányt (82%) a nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások képviselték, átlagosan 316 ezer forint volt egy főre vetítve, vagyis a lakosság jövedelmének negyede nyugdíjból származott. A társadalmi jövedelmek másik nagy csoportját (14%) a gyermekekkel kapcsolatos ellátások jelentették, ezek egy főre jutó éves összege 54 ezer forint volt. A társadalmi jövedelmek közé tartoznak a különböző munkanélküli-ellátások (2%) is, amelyek átlagos összege a 2010. évi 15 ezer forintról 2013-ra 9 ezer forintra csökkent. Ennek hátterében az álláskeresői ellátások formáinak és feltételeinek módosítása (többek között néhány ellátási forma megszűnése, valamint a folyósítási időtartamok rövidülése) állt.

3.16. ábra

A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi tizedek szerint, 2013

Belső szerkezeti változások a lakossági fogyasztásban

Egy adott ország lakosságának fogyasztási szerkezetét a jövedelmeken kívül a fogyasztási szokások és az árak alakulása is jelentősen befolyásolja. A fogyasztási kiadások szerkezete sok mindent elárul az adott ország lakosainak életszínvonaláról. Hazánkban az elmúlt években a **fogyasztás szerkezete** jelentősen átalakult, és a korábbi évek csökkenése után 2014-ben a nemzeti össztermék növekedéséhez a lakossági fogyasztás bővülése is hozzájárult.

2014-ben mérsékelten, de nőtték a háztartások fogyasztási kiadása: az egy főre jutó havi átlagos kiadás 69 ezer forint volt, folyó áron 2,5, reálértéken 2,7%-kal nagyobb, mint az előző évi.

A háztartások legnagyobb kiadási tételét 2014-ben az **élelmiszerre fordított kiadások** tették ki: összes kiadásuk 25%-át (havonta és fejenként 17 ezer forintot) fordították élelmiszerekre és alkoholmentes italokra. Értéke némileg nagyobb volt, mint az azt megelőző évben, s az áremelkedést is figyelembe véve reálértéken 2,4%-kal nőtték az ezzel összefüggő kiadások.

A háztartások második legnagyobb kiadási tétele – az összkiadás közel negyedét kitevő – **lakásfenntartás és háztartási energia**, amelynek összkiadáson belüli aránya – évek óta először – 2014-ben csökkent.

3.8. tábla

A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai

Fogyasztási fősoportok	2013	2014	Az előző év azonos időszakának százalékában	
			folyó áron	2013. évi áron
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	16 581	16 851	101,6	102,4
Szeszes italok, dohányárúk	2 185	2 254	103,2	96,5
Ruházat és lábbeli	2 046	2 060	100,6	101,2
Lakásfenntartás és háztartási energia	17 172	16 272	94,8	103,3
Lakberendezés, háztartásvitel	2 352	2 482	105,5	105,6
Egészségügy	2 995	3 180	106,2	102,8
Közlekedés	7 520	8 516	113,2	113,7
Hírközlés	4 492	5 066	112,8	111,9
Kultúra, szórakozás	4 196	4 164	99,3	99,1
Oktatás	403	430	106,7	103,0
Vendéglátás, szálláshely-szolgáltatás	2 812	2 966	105,5	103,0
Egyéb termékek és szolgáltatások	4 211	4 369	103,7	99,7
Fogyasztási kiadások összesen	66 965	68 609	102,5	102,7

2014-ben havi szinten ezek a rezsiköltségek 16 ezer forintot tettek ki fejenként, ami reálértéken 3,3%-kal volt nagyobb az egy évvel korábinál.

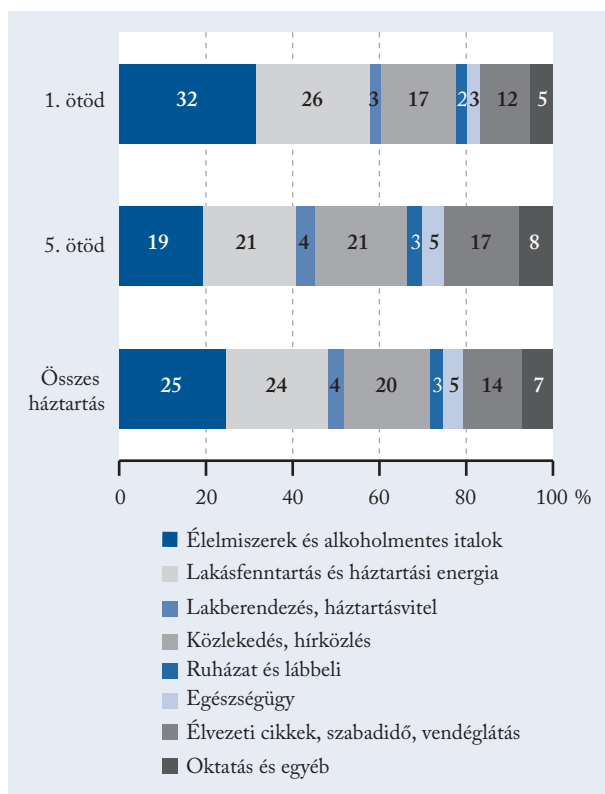
A **közlekedéssel, szállítással kapcsolatos kiadások** – jelentős, 14%-os drágulás mellett – az összkiadás több mint 12%-át, és a hírközlés mellett a háztartások legnagyobb ütemben növekvő kiadási tételét képviselték.

Az **alapvető szükségleti kiadások** – vagyis az étkezés és lakhatás – kifizetése után a háztartásoknál átlagosan 52% maradt a közlekedésre és egyéb (pl. kultúrára, szórakozási) kiadásokra, a 2013. évihez képest 2,1 százalékponttal több.

A leggazdagabbak és a legszegényebbek fogyasztása között továbbra is jelentősek a különbségek: a legfelső jövedelmi ötödben élők több mint háromszor annyit fordítottak fogyasztásra, mint a legalsó ötödben lévő családok.

3.17. ábra

A háztartások egy főre jutó havi kiadásainak aránya a különböző jövedelmi csoportokban, 2014

A fogyasztási szerkezetet vizsgálva a legszegényebbek alapvető megélhetési kiadásai (étkezés, lakásrezsi, közlekedés) az összkiadásuk kétharmadát (67%-át) tették ki, miközben ez az arány a leggaz-

dagabbak esetében csak 55% volt. Mivel az alsó jövedelmi ötödben élők számára jóval nagyobb megterhelést jelent a napi kiadások biztosítása, így jövedelmük lényegesen kisebb hányadát tudják kultúrára, szórakozásra fordítani.

A legfelső és a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók közötti különbség az élelmiszerre költött kiadások esetében kétszeres, ami kisebb az összefogyasztásuk közöttinél, de ez jelentős minőségi különbségeket takar. A legalsó és a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók között a ruházkodással kapcsolatban ötszörös a különbség, és még ennél is nagyobb az oktatással és nyaralással, vendéglátó szolgáltatásokkal összefüggő kiadási költségek eltérése.

A különböző háztartástípusok fogyasztása jelentősen eltér

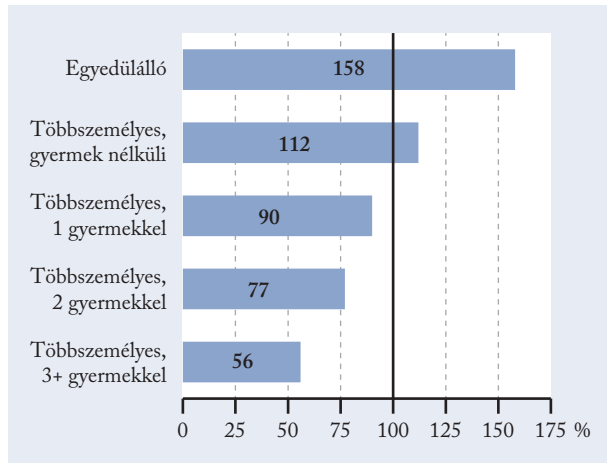
A háztartások fogyasztási kiadásainak nagyságát és szerkezetét a jövedelem mellett az is alapvetően meghatározza, hogy nevelnek-e gyermeket. 2014-ben a több személyből álló gyermek nélküli és az egyedülálló háztartások egy főre jutó átlagos fogyasztása nőtt a legnagyobb mértékben, míg a gyermeket nevelőké változó mértékben csökkent. A gyermek nélküliek szinte minden fogyasztási főcsoportban az átlagosnál többet költöttek el, mint a gyermekesek, akiknél – nyilvánvalón a gyerekek miatt – az oktatásra és a vendéglátásra és utazásra fordított kiadások nőtték nagyobb arányban. 2014-ben az összes háztartásban 69 ezer forint volt az egy főre jutó havi fogyasztási kiadás. Ugyanez a mutató az egyedülállók esetében 109 ezer, a többszemélyes gyermek nélkülieknél 76 ezer forint volt. A többszemélyes egygyermekes háztartások havonta egy főre 62, a 2 gyermekesek 53, a 3 vagy annál több gyermekes pedig 38 ezer forintot költöttek.

A különbségek részben demográfiai, életkori tényezőkkel, másrészt az eltérő fogyasztási és háztartásvezetési szokásokkal magyarázható. A gyermekes háztartások lemaradása jellemzően az élelmiszer-fogyasztás, a lakásfenntartási kiadások és az egészségügy esetében jelentős. Az alacsonyabb élelmiszer-fogyasztás háttérben a gyermekek alacsonyabb kalóriaszükséglete, valamint a költségek tudatos visszafogása áll, ez utóbbi azonban egészségügyi szempontból kevésbé lehet előnyös. A lakhatási költségek – mint a fajlagos kiadás alacsonyabb szintje – a magasabb átlagos taglétszámmal magyarázható. Ugyanakkor bizonyos, gyermek-

neveléshez kötődő kategóriában a gyermekes háztartások egy főre jutó kiadásai meghaladták az átlagot (pl. oktatás, nyaralás, üdülés), hiszen a családok igyekeznek a gyermekek igényeit és a közös családi programokat előtérbe helyezni.

3.18. ábra

A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai háztartástípusonként, 2014
(az országos átlag százalékában)

Növekvő regionális különbségek a fogyasztásban

A háztartások fogyasztási kiadásainak esetében is jelentősek a **regionális és településtípusok szerinti különbségek**. Az egy főre jutó havi fogyasztási kiadás – elsősorban a kedvező gazdasági struktúrának és a külfölditőke-befektetések magasabb koncentrációjának következtében – Közép-Magyarországon 21%-kal meghaladta az országos átlagot. Ezzel szemben a legelmaradottabb Észak-Alföldön, illetve Észak-Magyarországon 19, illetve 11%-kal maradt el az átlagtól, aminek legfőbb oka a gazdaságilag inaktív és a munkanélküliek magas aránya. 2012-hez képest a dunántúli régiók helyzete jelentősen javult, míg az Észak-alföldi átlagtól való elmaradása nőtt.

A HÁZTARTÁSOK BORRAVALÓ- ÉS HÁLAPÉNZ-ADÁSI SZOKÁSAI⁸⁾

A közgondolkodásban elfogadott jelenség a borraivaló adása, ha vásárlás vagy különböző szolgáltatás igénybevétele során elégedettek vagyunk a kapott szolgáltatás színvonalával, míg a hálapénz a betegek, páciensek pénzben vagy ajándékban kifejezett köszönetnyilvánítása az orvosok és az egészségügyi dolgozók felé.

2014-ben a háztartások jövedelmük 0,08%-át költötték borraivalóra,⁹⁾ feleannyit, mint 1998-ban. Ennek összege 1998 és 2014 között nominálértéken 1,6-szeresére, 5,3 milliárd forintról 8,4 milliárd

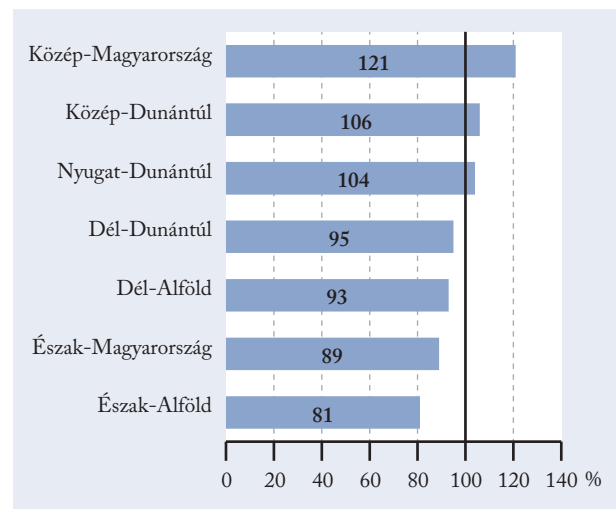
⁸⁾ 2014-ben a háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvétel (HKÉF) havi naplózézetési kikérdezéséhez kapcsolódott egy kiegészítő felvétel a lakosság borraivaló- és hálapénz-adási szokásairól. A kiegészítő kérdőív lekérdezése három hónapig tartott, amire 1591 háztartás válaszolt. Ezt megelőzően a KSH 1998-ban végzett ilyen jellegű felmérést, amelynek eredményeit összehasonlítottuk a 2014. évi felvétel adataival.

⁹⁾ Borraivalónak tekintettük azt is, amikor a vevő vásárláskor a számla összegét felkerekíti, és a visszajárót nem kéri el.

2011-hez képest csupán két régióban bővült a reálfogyasztás: Nyugat-Dunántúlon 2,1, Dél-Dunántúlon 1,9%-kal, miközben a legnagyobb mértékben Közép-Magyarországon esett vissza (5,7%). A régiók fejlettségi és életszínvonal különbségeit jelzi, hogy Közép-Magyarországon az összkiadásuk átlagosan 46%-át költötték az alapvető létfenntartási kiadásokra (élelmiszer és lakásfenntartás). Észak-Magyarországon és az alföldi régiókban ez az arány meghaladta az összkiadásuk felét (51%).

3.19. ábra

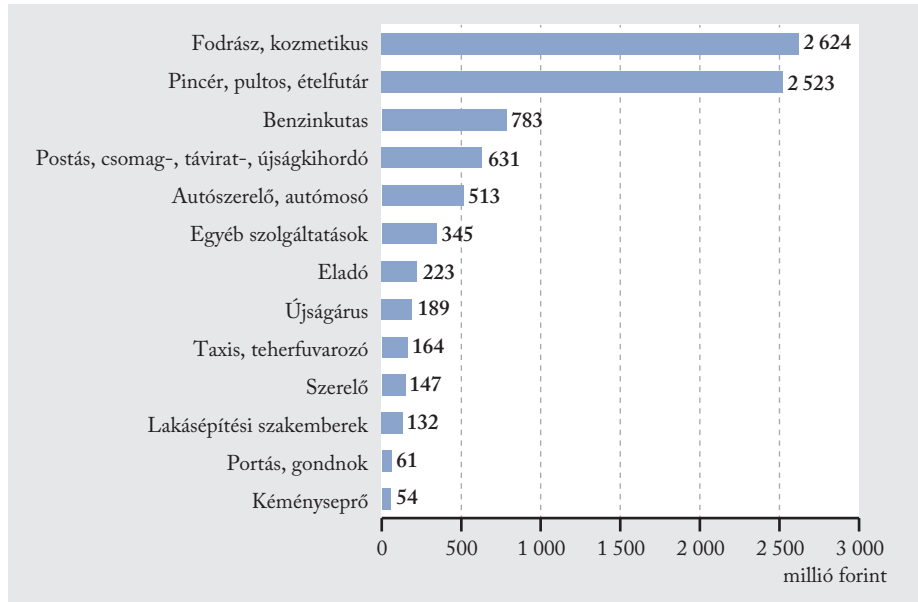
A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadása régiók szerint, 2014
(az országos átlag százalékában)

Településtípusok szerinti összehasonlításban is lényeges különbségek vannak a fogyasztásban, ami nagyrészt az eltérő fejlettségből és a munkaerő-piaci, jövedelmi helyzetből, az eltérő fogyasztási lehetőségekből és szokásokból fakad. A budapesti háztartások egy főre jutó fogyasztása másfélszerese a községekben és városokban élőkének.

forintra emelkedett, reálértéken viszont kétharmadára csökkent. A régóta létező ún. „borravalós szakmák” közül a legtöbb borravalót a fodrászoknak, kozmetikusoknak, illetve a pincéreknek, felszolgálóknak, ételfutároknak adtuk, éves szinten 2,5–2,6 milliárd forintot. (Ez egy-egy alkalommal átlagosan 200–400 forint közötti összegnek felelt meg.) A borravalók hattizede összpontosult erre a két területre. Jelentős összeget adtak a háztartások még a benzinkutasoknak és postásoknak is, éves szinten 780 és 630 millió forintot.

3.20. ábra
Borravalóra kifizetett éves összeg foglalkozások szerint, 2014

Az elmúlt 16 évben jelentősen megváltoztak a borravaló-adási szokások, átalakult a szakmák közötti fontossági sorrend. A fodrász, kozmetikus, a pincér, pultos, illetve a benzinkutas szakmák előrébb léptek a rangsorban, viszont a postás vagy az újságárus hátrébb került. Az okok között a technikai fejlődés, a szolgáltatóipar átalakulása, vagy az életmódbeli változások egyaránt szerepet játszottak. Míg a technológiai fejlődésnek, a műszaki cikkek piacán tapasztalható bő áru kínálatnak, az újabb és fejlettebb termékek megjelenésének köszönhetően kevesebb borravalót adunk az elektronikai és háztartási szerelőknek (mivel kevesebbszer fordul elő az ilyen berendezések javíttatása), addig egyes szakmák, mint a fodrászok, kozmetikusok kibővíthették szolgáltatási területüket. A házon kívüli étkezések¹⁰⁾ gyakoriságának növekedése, illetve az étel házhoz rendelésének népszerűsége a pincér, ételfutár szakma felértékelődéséhez vezetett. Az olyan szolgáltatások esetében, mint a portás, gondnok, a háztartások alig adnak borravalót, mivel ez a szolgáltatás már eltűnőben van – a beléptető kapuk vagy az őrző-védő szolgálatoknak köszönhetően –, csakúgy, mint a díjbeszedő, ami szinte teljesen megszűnt.

2014-ben a lakosság hálapénzre – a borravalóra fizetettnél némileg kisebb összeget – 8,3 milliárd forintot fordított, ami nominálértéken háromszorosa az 1998. évi 3 milliárd forintnak, és reálértéken is 18%-os növekedést jelentett. 1998-ban és 2014-ben jövedelmünk szinte azonos részét, 0,09 és 0,08%-át fizettük ki hálapénzre. 2014-ben a legnagyobb összeget, 4,1 milliárd forintot a kórházi orvosok kapták, ezt követte a házi- és szakorvosok 2,5, a fogorvosok 1,1, végül az ápolók, orvosi asszisztensek, műtősök 0,5 milliárd forinttal. A kórházban dolgozó orvosok egy-egy alkalommal átlagosan 10 ezer forint feletti összeget, a házi- és szakorvosok pedig 3 ezer forintot kaptak. (Jóllehet utóbbiak több alkalommal részesültek

¹⁰⁾ A házon kívüli étkezések az összes ételmeztartásból aránya a 2000-es években mintegy 9, az elmúlt évben 14–15% volt.

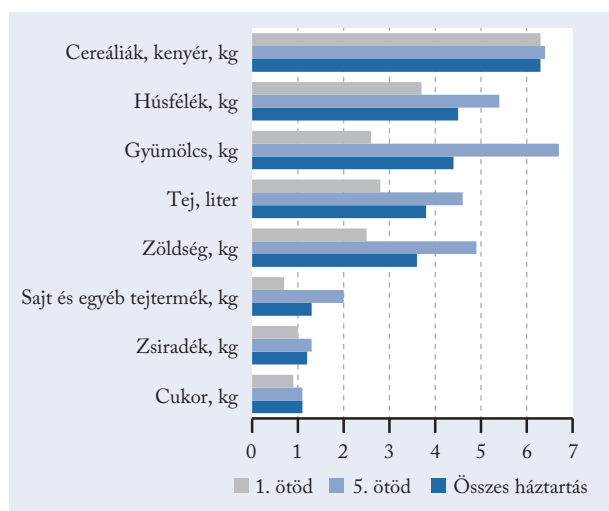
ebből a kisebb összegből, mint a kórházi orvosok.) Az ápolóknak, orvosi asszisztenseknek, műtősöknek alkalmanként átlagosan 2 ezer forintot adott hálaaként a lakosság. Az összes háztartáson belül leginkább a csak idősekből, valamint fiatalokból és középkorúakból álló háztartások költöttek hálapénzre. Előbbi korosztály – egészségügyi állapotuk miatt – a kórházi orvosoknak, illetve a házi- és szakorvosoknak, utóbbi pedig – a gyermekvállalás miatt – szintén a kórházi orvosoknak, illetve még a fogorvosoknak adta a legtöbb hálapénzt.

Nem változott az élelmiszer-fogyasztás

Az **élelmiszer-fogyasztás** részben visszatükrözi a háztartások jövedelmi helyzetét, azok mennyiségi és összetétel adatain keresztül nyomon követhető az életszínvonal alakulása. 2014-ben a lakosság egy főre jutó havi élelmiszer-kiadása 16 851 forint volt, alig különbözött a 2013. évi 16 581 forinttól. Az élelmiszerre és alkoholmentes italokra fordított kiadások részaránya (24,6%) az összes kiadáson belül kismértékben (0,2 százalékponttal) csökkent egy év alatt.

3.21. ábra

Az egy főre jutó havi élelmiszer-fogyasztás alakulása, 2014

Az élelmiszer-kiadások rendkívül árérzékenyek, a lakosság a drágább termékeket gyakran igyekszik olcsóbbakkal helyettesíteni, és a rossz anyagi körülmények között élők kevésbé tudnak egészségesen táplálkozni. Az utolsó (2013-as) adatok alapján az egy főre jutó éves húsfogyasztás (0,8 kilogrammal) nagyobb volt, mint egy évvel korábban, miközben a hús ára egy év alatt 4,6%-kal drágult. Az egy főre

jutó tojásfogyasztás (8,9%-os árcsökkenés mellett) 128-ról 135 darabra nőtt. Hosszabb távon érzékelhető ugyan a háztartások táplálkozási szerkezetének lassú, de fokozatos átalakulása az egészségtudatos életmód felé, de ezt nagymértékben befolyásolja a háztartások mindenkori anyagi helyzete és fogyasztói környezete.

Az **élelmiszer-fogyasztás** összetétele szorosan összefügg a jövedelmi helyzettel. Markáns különbségek vannak a leggazdagabbak és a legszegényebbek fogyasztási szokásai és kiadási adatai között. 2014-ben a legfelső jövedelmi ötödbe tartozó háztartások kétszer annyit költöttek élelmiszerekre, mint a legalsó jövedelmi ötödben élő családok. Ezen belül élelmiszertípusonként is nagyok a különbségek: a szegényebb anyagi helyzetben élők elmaradása különösen a sajtok és a zöldségek, gyümölcsök esetében jelentős. Tehát továbbra is az jellemző, hogy az anyagi helyzet összefügg a táplálkozási szokásokkal: a nagyobb jövedelmű családok egészségesebben tudnak és szoktak is étkezni, mint a hátrányos helyzetűek.

Egyre modernebbek a háztartásokban található tartós fogyasztási cikkek

A háztartások **tartós javakkal való felszereltsége** folyamatosan javul, számos cikk esetében már megközelíti a teljes ellátottságot. A hazai háztartások döntő része már rendelkezik a mindennapi életvitelben használatos műszaki termékekkel, ugyanakkor az újabb és minőségben is különböző fogyasztási cikkek hozzáférhetősége és a elterjedtsége továbbra is szorosan összefügg a háztartások anyagi, jövedelmi helyzetével. A legfelső jövedelmi ötödbe tartozók lényegesen korszerűbb és újabb fogyasztási cikkek is meg tudnak vásárolni, s körükben például a mosogatógéppel, plazma- vagy LCD-televízióval, vagy lappal való ellátottság lényegesen jobb, mint a többi magyar háztartásban.

3.9. tábla

Tartós fogyasztási cikkel rendelkező háztartások aránya a legjobb és legrosszabb anyagi helyzetben lévő háztartásokban, 2014

Megnevezés	Jövedelmi tized		Összes háztartás
	1.	10.	
Mikrohullámú sütő	82,5	92,6	89,4
Mosogatógép	9,7	27,6	18,9
Televízió, színes	97,3	96,8	97,6
ebből: plazma-, LCD-televízió	23,2	58,7	40,1
Digitális fényképezőgép	28,0	63,6	44,9
Asztali számítógép (PC)	52,8	56,3	50,9
Hordozható számítógép (laptop)	24,5	54,7	37,1
Saját előfizetéses okostelefon	18,1	35,3	25,4
Saját kártyás kártyás okostelefon	17,9	11,1	13,4
Személygépkocsi	39,7	67,6	55,5

2014-ben mosógéppel és televízióval szinte minden háztartás rendelkezett, és tovább bővült a háztartások mobiltelefonnal való ellátottsága is. A korábbi évekhez hasonlóan a legnagyobb mértékben az LCD- és plazmatévék előfordulása nőtt, a háztartások 40%-a rendelkezik már ilyenekkel. Szintén jelentősen elterjedtek a hordozható számítógépek (pl. laptopok): miközben 2013-ban a háztartások valamivel több mint egynegyedében volt ilyen, 2014-ben már a háztartások 37%-ában.

Figyelemre méltó és a hazai fogyasztás bővülését, valamint a legrosszabb anyagi helyzetben élő háztartások helyzetének lassú javulását jelzi, hogy a korábbi évekhez képest körülményben is nőtt a korszerű tartós fogyasztási cikkek (pl. plazmatévé, mosogatógép, hordozható számítógép) elterjedtsége, és ezekben a családokban már nemcsak az alapvető műszaki cikkek, hanem a modern tartós műszaki cikkek is jelen vannak. 2012-ben például a legrosszabb jövedelmi helyzetben lévő háztartások 4%-ában volt mosogatógép, 2014-ben már 10%-ukban. Plazma- vagy LCD-tévével akkor 10%-uk rendelkezett, 2014-ben viszont már 23%-uk.

A fogyasztási és jövedelmi helyzet javulása ellenére ugyanakkor hazai és nemzetközi viszonylatban is magas az anyagi nélkülözésben, deprivációban élők aránya.

Csökken a lakosság lakáshitel-terheinek aránya

Hazánkban – más uniós országokkal ellentétben – a lakásbérleti rendszer továbbra sem jellemző, leginkább csak ideiglenes, átmeneti megoldásként szolgál. A magyar családok döntő többsége (2013-ban 91%-a) saját tulajdonú lakásában lakott, ugyanakkor a lakáshitelek a háztartások és az állami költségvetés számára is jelentős terheket és elkötelezettséget jelentettek. 2010-től azonban évente kismértékben, de folyamatosan csökken a fennálló lakáshitelek állománya a GDP százalékában, ami a lakosság eladósodottságára és fogyasztására egyaránt kedvezően hatott. 2010-ben a lakossági lakáshitel-állomány a GDP 15,8, 2012-ben 12,4, 2014-ben 10,4%-át tette ki.

FOGYASZTÓI ÁRAK, INFLÁCIÓ

Az infláció mértéke az ezredforduló utáni években viszonylag széles skálán mozgott. A pénzromlás üteme az ezredforduló környékén megközelítette a 10%-ot, ezt követően 2007-ben volt a leggyorsabb (8,0%), elsősorban a gazdasági egyensúly helyreállítását célzó kormányzati intézkedések miatt. A gazdasági világválság kezdetén a keresletcsökkenés jelentősen erősítette a dezinflációs folyamatot, így 2009-ben 4,2%-ra lassult a pénzromlás üteme. 2010-ben a jövedékiadó-emelés, az egyre növekvő üzemanyagárak és a szélsőséges időjárás miatti termelés kiesés erősítette az árak növekedését, majd 2011-ben újra lassult az árszínvonal emelkedésének

3.22. ábra

A fogyasztói árak (infláció) változása (az előző évhez képest)

üteme (3,9%). 2012-ben – elsősorban a forgalmi adók emelése miatt – 5,7%-ra nőtt az infláció mértéke. 2013-ban és 2014-ben azonban a több lépésben végrehajtott energiaár-csökkentés jelentős mértékben fékezte a pénzromlást, így 2013-ban 1,7%-kal emelkedett, 2014-ben pedig 0,2%-kal csökkent az átlagos árszínvonal az előző évhez képest. 2014 folyamán – a lassan élénkülő fogyasztás mellett – az infláció fokozatosan lassult, amihez a szabályozott energiaárak csökkentése mellett a mérsékelt keresleti környezet, valamint a visszafogott külpiazi infláció is hozzájárult.

A **maginfláció** – ami a fogyasztóiár-index különböző egyszeri hatásoktól (időjárás, világpiaci ármozgás, hatósági érintkezések stb.) való megtisztításával jön létre – 2013-ban csaknem duplája volt az infláció mértékének, 2014-ben pedig 2,2%-os áremelkedést jelzett. Ennek oka elsősorban az, hogy a rezsicsökkentés a fogyasztóiár-index mértékét jelentősen lenyomta, míg a maginflációba nem számít bele.

Fokozódó dezinflációs hatás

2014 egészét mérsékelt árdinamika jellemezte, főként az Európa-szerte tapasztalt alacsony inflációs környezet, a kedvező természéből adódó élelmiszerár-csökkenés és a szabályozott energiaárak több lépcsőben végrehajtott csökkentése eredményeként. A mérséklődő inflációhoz a korábbiakon kívül a mérsékelt nyersanyag- és importárak, valamint az

olajár számottevő csökkenése is hozzájárult. A belső kereslet lassú élénkülése mellett a szeptembertől életbe lépett újabb hatósági árcsökkentés, valamint az üzemanyagárak év végi jelentős esése tovább erősítette a dezinflációs hatást.

Az átlagos árszínvonal – a januári stagnálás után – februárban és márciusban 0,1%-kal emelkedett, áprilistól júniusig azonban enyhén mérséklődött (0,1–0,3%) az előző év azonos időszakához képest. A július–augusztusi gyenge emelkedés után azonban felgyorsult az árak mérséklődése: decemberben az árak 0,9%-kal elmaradtak a 2013. decemberitől. 2014-ben összességében a fogyasztói árak 0,2%-kal alacsonyabbak voltak, mint egy évvel korábban.

2014 egészében a javak főbb csoportjai közül – az egy évvel korábbi 8,5%-os csökkenést követően – a legnagyobb mértékben a **háztartási energia** ára esett vissza (12%). Ezen belül – elsősorban a rezsicsökkentés miatt – a vezetékes gázért 15, az elektromos energiáért 12, a távfűtésért pedig 11%-kal kellett kevesebbet fizetni, mint 2013-ban. Ez idő alatt azonban a szilárd tüzelésű anyagok közül a tűzifa 2,6, a szén 1,9%-kal drágult.

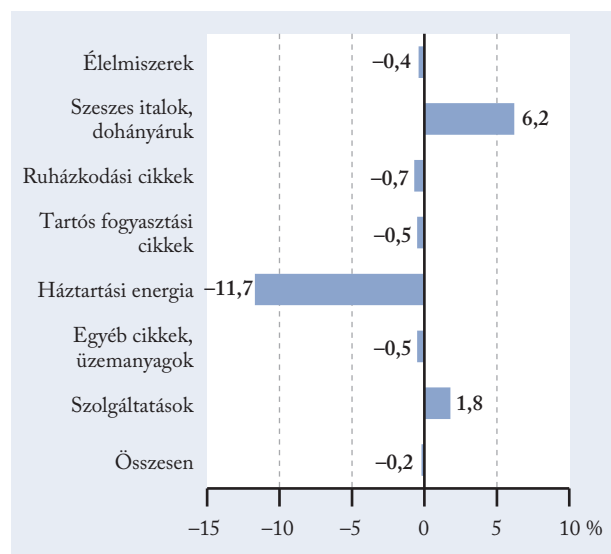
A **ruházkodási cikkek** árszínvonala egy év alatt 0,7%-kal mérséklődött. 2014-ben is folytatódott az árcsökkenés (0,5%) a **tartós fogyasztási cikkek** piacán. Ezen belül az új személygépkocsik 3,2%-kal drágultak, miközben a használtak ára 1,8%-kal csökkent. A tartós kulturális cikkek (televízió, számítógép, telefon stb.) ára 5,9%-kal csökkent.

Az **egyéb cikkek** (ide tartoznak a lakás-, háztartás- és testápolási cikkek, gyógyszerek, járműüzemanyagok, valamint a kulturális cikkek) árszínvonala 0,5%-kal csökkent egy év alatt, ezen belül a járműüzemanyagokért 2,2%-kal kellett kevesebbet fizetni. Utóbbi esetében az utolsó három hónapban több mint 12%-os volt az árcsökkenés, mely – a fogyasztásban elfoglalt magas aránya miatt – a fogyasztóiár-indexet 1 százalékponttal csökkentette. Az üzemanyagárak év végi csökkenésének háttérében javarészen a dollárban kifejezett olajár esése húzódik meg, aminek hatását kissé tompította a forint dollárhoz viszonyított gyengülése. Éves szinten a benzin és a gázolaj átlagára 10–10 forinttal csökkent.

A 2013. évi drágulást követően az **élelmiszerárak** 0,4%-kal mérséklődtek egy év alatt, amire – a kedvező terméseredmények miatt – a mezőgazdasági termelők árak mérséklődése is hatott. A hús, hal és készítményeik fogyasztói ára alig változott (+0,1%),

3.23. ábra

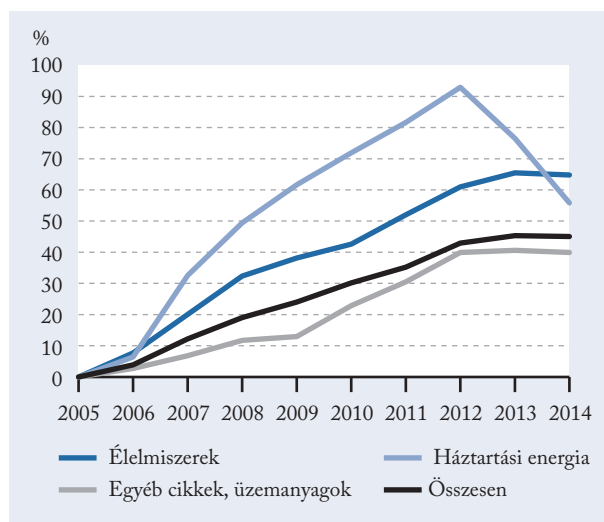
A fogyasztói árak változása, 2014 (az előző évhez képest)

ezen belül a baromfihús ára enyhén mérséklődött (0,2%), a sertéshúsé 0,5, a halé 2,5%-kal emelkedett. A tejtermékek 5,4%-kal drágultak, miközben – az előző évi magas bázishoz képest – a liszt 14, a cukor 16, a tojás pedig 3,4%-kal került kevesebbe. A friss zöldségek ára 5,0%-kal csökkent, ezek közül kiemelkedik a burgonya, aminek ára – a 2013. évi 57%-os drágulást követően – 14%-kal esett vissza egy év alatt. A házon kívüli étkezés eközben 2,6%-kal drágult.

3.24. ábra

A fogyasztói árak változása néhány fontosabb árucsoportban (2005. évhez képest)

Elsősorban a dohányárak kiskereskedelmi árrésének emelése miatt a legnagyobb mértékben a **sze-**

szes italok, dohányárak ára emelkedett (6,2%) a 2013. évihez képest, ezen belül a dohányáraké átlagosan 15%-kal.

A **szolgáltatások** árszínvonala 1,8, ezen belül a közlekedési szolgáltatásoké ugyanilyen mértékben, a pénzügyi szolgáltatásoké 7,7%-kal nőtt, miközben a lakbér, lakásszolgáltatás díja – a személyszállítási-, valamint a víz- és csatornadíj csökkenéséhez köthetően – 3,4%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól.

Hosszabb időtávon vizsgálva, **2005. évhez képest** az infláció átlagos mértéke 45%-os volt. A főbb árucsoportok közül a legnagyobb mértékben a szeszesitalok, dohányárak drágultak (82%), amit az elmúlt években a dohánytermékek jövedéki adójának emelése, valamint a kiskereskedelmi árrés növelése is erősített. Az élelmiszerárak szintén az átlagosnál nagyobb mértékben, 65%-kal drágultak. A háztartási energiaárak 2005-höz viszonyítva 56%-kal emelkedtek, bár az elmúlt két évben a hatósági intézkedések miatt mérséklődtek a számlák végösszegei. Az egyéb cikkek, üzemanyagok árai 2005-höz viszonyítva 40%-kal nőttek, ezen belül a járműüzemanyagok 64%-kal. 2005-ben a benzinért (95-ös) 260 forintot, a gázolajért 252 forintot kellett fizetni literenként, 2012 óta azonban az árak 400 forint felé emelkedtek, és a gázolaj ára meghaladta a benzinét. 2014 utolsó hónapjaiban ugyanakkor az üzemanyagárak erőteljes csökkenésnek indultak. A tartós fogyasztási cikkek ára – kisebb megszakítással – 2002 óta minden évben csökkent, 2005-höz viszonyítva 8,0%-kal kellett érték kevesebbet fizetni.

ENERGIA- ÉS GÁZÁRÁK UNIÓS ÖSSZEHAJONLÍTÁSBAN

A lakosság háztartási energiára fordított kiadásai a háztartások kiadásainak számottevő részét jelentik. Az árváltozások egyrészt az importárak alakulásával, másrészt a hatósági intézkedésekkel magyarázhatók. Hazánkban központilag szabályozott hatósági ára van pl. a földgáznak, a villamos energiának, illetve helyi önkormányzatok által szabályozott ára van pl. a távfűtésnek.

2013-tól hazánkban többlépcsős energiaár-csökkentés valósult meg: a hatósági intézkedések nyomán árcsökkentést hajtottak végre a villamosenergia-, gáz- és távhőszolgáltatók, ami elsősorban a lakossági fogyasztókat érintette. A rezsicsökkentésnek köszönhetően 2010-hez képest az elektromos energia fogyasztói ára 18, a vezetékes gázé 11, a távfűtésé 7,9%-kal esett vissza.

2014 első felében **nemzetközi összehasonlításban** a háztartási **elektromosenergia-árak** az unió 28 tagállamának átlagában 2,7%-kal meghaladták az egy évvel korábbit, négy év alatt – 2010. I. félévéhez viszonyítva – pedig 22%-os volt a drágulás, a tagországok valutáinak eltérő vásárlóereje miatti különbségeket kiszűrve, vásárlóerő-egységben (PPS) számítva. Az elektromos energia **átlagára** 2014 I. félévében vásárlóerő-egységben számítva 20,5 PPS volt az unióban. A legtöbbet Németországban (28,6 PPS) kel-

lett fizetni 100 KWh áramért, a legkevesebbet Finnországban (12,6 PPS). Az energiaárak országonkénti „rangsorában” 2010 és 2011 első féléve között hazánk az első helyen, majd a következő másfél évben a második helyen volt, tehát nemzetközi összehasonlításban évekig kiemelkedően magas volt az elektromos energia ára Magyarországon, ami hátrányos helyzetben tartotta a fogyasztókat. 2013-tól azonban a kormányzati árintézkedések miatt csökkentek az energiaárak, így 2013-ban már a 8. helyre, 2014-ben pedig a 12. helyre sorolódtunk vissza.

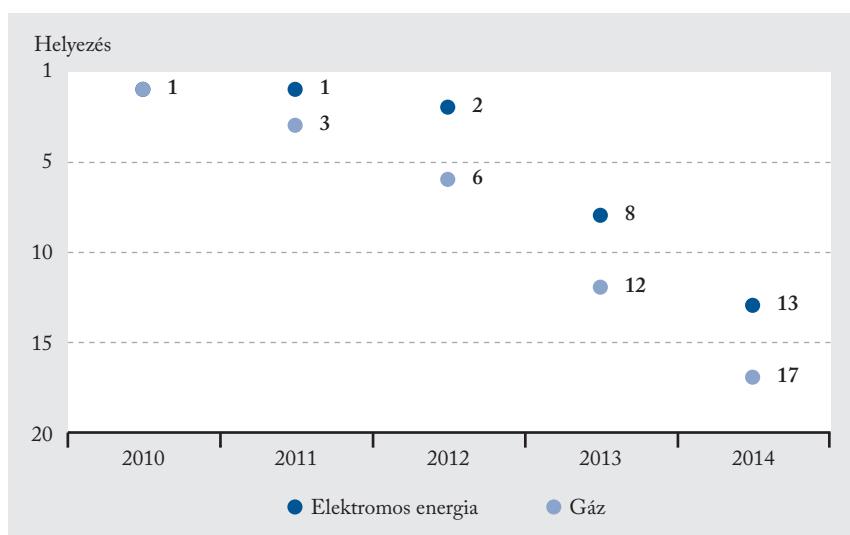
3.10. tábla
A háztartásienergia-árak alakulása hazánkban és az unióban, vásárlóerő-egységben számítva

(PPS/100 KWh)

Megnevezés	2010		2011		2012		2013		2014
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	I. félév
Elektromos energia									
EU-28	16,7	17,3	18	18,4	18,8	19,5	19,9	20,1	20,5
Magyarország	27,6	26,2	26,7	26,5	27,1	27,1	23,8	23,4	21,6
Gáz									
EU-28	5,2	5,7	5,6	6,5	6,3	7,0	6,5	7,1	6,7
Magyarország	8,7	9,2	8,9	9,7	8,5	8,7	7,4	7,4	6,6

A **gázárak** 2014 I. félévében uniós átlagban egy év alatt 1,8, négy év alatt 28%-kal emelkedtek. A **gáz átlagára** uniós szinten (100 KWh) – az összehasonlíthatóság miatt szintén vásárlóerő-egységben számítva – 6,7 PPS volt 2014 első felében. A háztartási gáz Portugáliában volt a legdrágább (11,5 PPS) az unión belül, Luxemburgban pedig a legolcsóbb (4,3 PPS). Uniós összevetésben a háztartási gáz ára alapján hazánk 2010 első féléve óta egészen 2011-ig dobogós volt, azt követően azonban jelentősen hátrébb csúszunk az árak rangsorában. 2014 I. félévében a hazai gázárak uniós összevetésben a 17. helyre sorolódtak, az átlagárak pedig kissé az uniós átlag alá kerültek.

3.25. ábra
Energiaáraink az uniós rangsorban, I. félév

Legnagyobb mértékben a nyugdíjasok esetében csökkentek az árak

Az árváltozások a lakosság egyes csoportjait különböző mértékben érintik, eltérő jövedelmi szintjük és – részben ebből adódóan – eltérő fogyasztási szerkezetük miatt. 2014-ben csak az **alacsonyabb jövedelmű háztartások** esetében emelkedtek a fogyasztói árak (0,2%-kal), mivel a háztartási energia árának mérséklődése az átlagosnál kisebb mértékben fékezte az alacsony jövedelműek kiadásait, ugyanis a háztartások nagyobb arányban fűtik házaikat egyéb fűtőanyaggal (fával, illetve szénnel), amelyek fogyasztói ára 2,6, illetve 1,9%-kal emelkedett. Ezen kívül esetükben a szeszes italok, dohányárak árának jelentős emelkedése – a fogyasztási szerkezetükben képviselt magasabb arányuk miatt – nagyobb mértékben érintette őket. A **magas jövedelmű háztartások** esetében az árszínvonal az előző évi szinten maradt.

A **nyugdíjasok** fogyasztási kosarában az élelmiszerek, a háztartási energia és a gyógyszerek súlya magasabb, így ezek árváltozása erőteljesebben

befolyásolja a nyugdíjasok fogyasztóiár-indexét. 2014-ben legnagyobb mértékben a nyugdíjasok esetében csökkentek az árak (0,6%), aminek oka elsősorban az, hogy fogyasztási szerkezetükben minden más háztartástípusénál magasabb a rezsi-költségek aránya, ami részben a kisebb háztartásméretre vezethető vissza.

A **3 és annál több gyermekes háztartások** esetében – a fogyasztási szerkezetben és az árindexben megfigyelhető eltérések eredőjeként – az átlaggal közel megegyező mértékben változtak az árak (-0,1%).

Az unió egészében is lassult az infláció

Az Európai Unió (EU-28) egészében is lassult a fogyasztói árak emelkedése az egy évvel korábbihoz képest: az unió harmonizált fogyasztóiár-indexe 2014-ben 0,6%-kal haladta meg a 2013. évit. A legnagyobb mértékű árcsökkenés Bulgáriában és Görögországban (1,6, illetve 1,4%), a legnagyobb mértékű drágulás pedig Ausztriában és az Egyesült Királyságban volt (egyaránt 1,5%).

3.11. tábla
Fogyasztói árak alakulása a lakosság és a háztartások egyes csoportjaiban, 2014 (%)

Kiadási főcsoportok	Alacsony jövedelmű háztartások	Magas jövedelmű háztartások	3 és annál több gyermekes háztartások	Nyugdíjasok	Összes háztartás
Árváltozás az előző évhez képest					
Élelmiszerek	-0,8	0,2	-0,4	-0,6	-0,4
Szeszes italok, dohányárak	10,9	3,0	9,0	4,9	6,2
Ruházkodási cikkek	-0,6	-0,7	-0,7	-0,6	-0,7
Tartós fogyasztási cikkek	0,1	-0,8	-0,1	-0,2	-0,5
Háztartási energia	-10,9	-12,4	-11,4	-11,8	-11,7
Egyéb cikkek, üzemanyagok	-0,5	-0,7	-0,8	0,3	-0,5
Szolgáltatások	1,3	2,2	1,8	1,8	1,8
Mindösszesen	0,2	0,0	-0,1	-0,6	-0,2
Súlyarány					
Élelmiszerek	29,0	20,2	26,8	25,1	23,9
Szeszes italok, dohányárak	13,7	9,6	7,1	8,1	9,6
Ruházkodási cikkek	3,2	3,8	4,3	2,0	3,4
Tartós fogyasztási cikkek	6,3	6,6	6,7	5,8	6,2
Háztartási energia	11,4	6,7	8,2	11,6	9,3
Egyéb cikkek, üzemanyagok	14,4	21,5	19,0	19,7	19,7
Szolgáltatások	21,9	31,6	27,9	27,7	27,9
Mindösszesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ÁTLAGÁRAK AZ UNIÓBAN

Az Eurostat az utóbbi években a tagállamokkal együttműködve vizsgálta az átlagárak alakulását, euróra átszámítva, egy meghatározott termék-, illetve szolgáltatáskörben.¹¹⁾ A megfigyelésbe jelenleg 198 termék és szolgáltatás szerepel, ezen belül élelmiszerek, alkoholmentes italok, szeszes italok, ruházati cikkek, tartós fogyasztási cikkek, valamint a szolgáltatások egy szűk köre egyaránt megtalálható. Az Eurostat által kiválasztott termékeket – az összehasonlíthatóság érdekében – konkrét paraméterek alapján határozták meg.¹²⁾

3.12. tábla

Fontosabb élelmiszerek átlagára néhány uniós tagállamban, 2013*

(euró)

Ország	Búzaliszt, 1 kg	Cukor, 1 kg	Fehér kenyér, 1 kg	Egész csirke, 1 kg	Tej, 1 liter	Burgonya, 1 kg
Belgium	1,00	1,04	2,76	4,47	..	1,26
Bulgária	0,56	1,07	0,72 ^{a)}	2,68	1,00	0,58
Csehország	0,51	0,93	0,89 ^{a)}	2,66	0,83	0,65
Németország	..	0,94	..	2,55
Spanyolország	0,77	0,99 ^{a)}	2,79	2,95 ^{a)}	0,78	1,14
Horvátország	0,75	0,89	1,64	3,34 ^{a)}	0,82	0,70
Olaszország	0,78	1,15	2,86 ^{a)}	4,76 ^{a)}	1,49 ^{a)}	1,11
Luxemburg	1,03	1,27	3,88	5,80	1,33	1,39
Magyarország	0,56	0,93	0,95 ^{a)}	2,71	0,79	0,65
Hollandia	0,50	1,04	1,68	4,74	0,91	1,03 ^{a)}
Ausztria	1,08	1,20	5,36	5,21	1,03	1,41
Lengyelország	0,58	0,86	1,07 ^{a)}	1,80	0,63	0,33
Románia	0,74	1,08	1,00 ^{a)}	2,65	1,06	0,49
Szlovénia	0,87	1,08	1,85	4,06	0,85	0,82
Szlovákia	0,50	1,09	..	2,71	0,90	0,69
Egyesült Királyság	0,93 ^{a)}	1,15	2,05	3,93	0,73 ^{a)}	1,15

* Ausztria, Egyesült Királyság és Spanyolország esetében az adatok júniusra vonatkoznak.

^{a)} A termékleírástól eltérő megfigyelési egység, illetve összetétel.

Forrás: EU-SILC.

Jelentős különbségek mutatkoznak a termékek és a szolgáltatások áraiban az országok között. A felmérés alapján jellemzően Bulgária és Lengyelország számít a legolcsóbbnak.

Érdekeség, hogy az élelmiszerek közül hazánkban a legdrágább a kukoricapehely (1 kilogrammra átszámítva 6,82 euró), a burgonyaszírom (200 grammra átszámítva 2,04 euró), valamint a ketchup (1 kg-ra átszámítva 3,82 euró). Ugyanakkor nálunk a legolcsóbb az ásványvíz (1 liter 0,23 euró), a vörös és a fehér asztali bor (0,75 liter 0,87 euró), de porszívót is hazánkban a legérdekesebb vásárolni, hiszen már 60 euró alatt kaphatunk.

Az átlagárak összevetése mellett az egyes országok összehasonlítására a vásárlóerő-paritás mérőszámát alkalmazzuk, ami kiküszöböli az egyes tagállamok árszínvonalában mutatkozó különbségek hatásait, így realisabb képet mutat. A magasabb árszínvonal jellemzően az északi, illetve a nyugati tagállamokra jellemző. A legdrágább ország Dánia volt 2013-ban, relatív árszínvonala közel 40%-kal haladta meg az uniós átlagot. Hazánk árszintje mintegy 40%-kal elmaradt az uniós átlagtól, ezzel a negyedik legolcsóbb tagállam vagyunk.

¹¹⁾ Forrás: Detailed average prices report, European Commission, Eurostat, October 2014.

¹²⁾ A tagállamok egy részében, többek között hazánkban is, az összeírás bizonyos termékeknel kevésbé részletesen határozza meg a megfigyelt termékek paramétereit, így az árak – bizonyos esetekben – korlátozott összehasonlítást tesznek lehetővé.

LAKÁSHELYZET

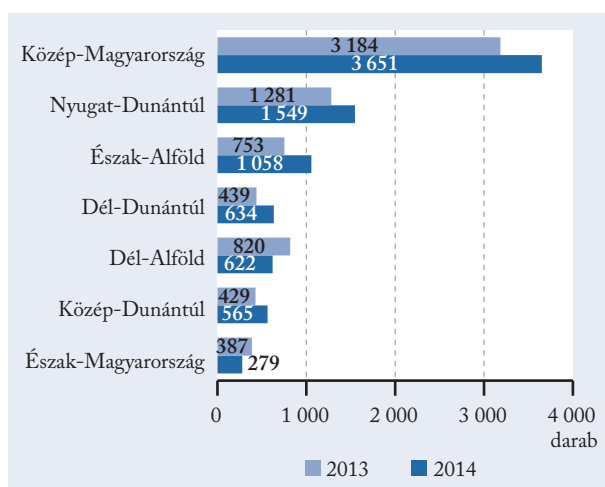
Magyarországon a legutolsó két népszámlálás között (2001 és 2011) 352 ezer lakás épült. Az évtized első felében az épített lakások száma erőteljesen nőtt (2004-ben közel 44 ezer lakás épült), azonban a világgazdasági válsághatására, valamint az ösztönző rendszer átalakulása következtében az évtized második felében a lakásépítések száma évről évre csökkent. Ebben az évtizedben a lakásépítés erősen Budapest és Pest megyére koncentrálódott, itt épült a lakások mintegy fele (45%), miközben Nógrád és Tolna megyében 3–4 ezer lakást vettek használatba. 2013-ban – más európai országokhoz hasonlóan – a hazai lakásépítés elérte az eddig ismert legmélyebb pontját, alig több mint 7 ezer lakás épült. 2014-ben azonban az évekig tartó visszaesés után fordulat következett be: 8358 új lakás épült, ami 15%-kal több, mint 2013-ban volt. (Az épített lakások száma azonban így is a válságot megelőző 2008. évnek alig negyede.)

A lakásépítés elmozdult a mélypontról

2014-ben a kisebb városokban 24, a községekben 21%-kal több lakás épült az egy évvel korábbihoz képest. Budapesten a lakásépítések bővülése az országos átlag körül (13%) alakult, míg a megyei jogú városokban mérsékeltébb, 2,6%-os volt a növekedés. Közép-Magyarországon és a Dunántúlon nőtt az új lakások száma, míg a Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon egyelőre nem következett be fordulat.

3.26. ábra

A használatba vett lakások száma régióinként

Magyarországon 2014-ben **tízezer lakosra** átlagosan 8,5 új építésű lakás jutott. Győr-Moson-Sopron megyében volt a mutató értéke a legma-

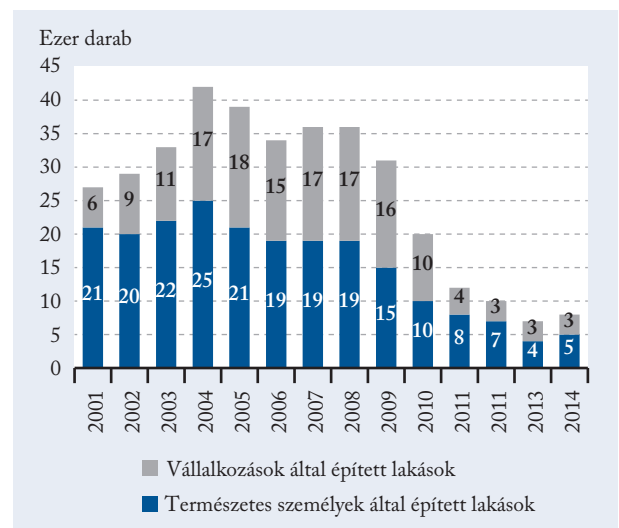
gasabb (az átlag közel háromszorosa), de az átlagot meghaladó értékek jellemezték Budapest mellett Hajdú-Bihar, Pest, Vas és Somogy megyét is. A lakásépítések intenzitása ugyanakkor Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megyében jóval elmaradt az országos átlagtól.

A **kiadott lakásépítési engedélyek** száma az ezredfordulótól 2003-ig jelentősen nőtt, ekkor mintegy 59 ezer építési engedélyt adtak ki, majd fokozatos csökkenés után 2009-től erőteljes visszaesés következett, amit 2014-ben lassú emelkedés váltott fel. Az építési hatóságok által kiadott lakásépítési engedélyek száma 2014-ben 9633 darab volt, 28%-kal több az egy évvel korábbinál. Minden **régióban** és településtípusban nőtt az építési kedv. Az összes engedély 39%-át Közép-Magyarországon, 27%-át Nyugat-Dunántúlon adták ki. Győr-Moson-Sopron megyében pedig 2122 új lakás építését engedélyezték, többet, mint Budapesten vagy Pest megyében.

Az ezredforduló óta – két év kivételével – a **természetes személyek** által épített lakások aránya volt a domináns, 2014-ben tovább emelkedett arányuk, 57-ről 59%-ra. Ezzel összefüggésben kissé emelkedett a saját használatra épített lakások száma is (53-ról 56%-ra).

3.27. ábra

Lakásépítés

A hazai építőiparban évek óta a lakossági megrendelések hiányoznak leginkább, ami a nyugat-európai országok legtöbbszörében az építőipar össztermékének mintegy harmadát teszik ki. A hazai ágazat érdekképviseletai szerint, ha legalább 10 évente nagyfelújításra szorulnak a lakások, akkor

évente legalább 400 ezer lakást kellene felújítani, ezzel szemben évente 100–110 ezer valósul meg.¹³⁾

Emelkedtek a lakásépítés költségei

A lakásépítési költség az építető oldaláról felmerülő becsült költség, ami a kivitelezés közvetlen és közvetett költségeit tartalmazza. Az 1 m²-re jutó lakásépítési költség az ezredforduló óta – 2010 kivételével – évről évre emelkedett. 2014-ben az előző évhez képest 2,5, hosszabb távon – 2005-höz képest – több mint 40%-kal emelkedtek az építési költségek hazánkban. Az elmúlt évben az építkezéssel kapcsolatos munkaerőköltségek (közvetlen bérköltségek) gyorsabb ütemben emelkedtek, mint az anyagköltségek: 2014-ben előbbi 5,3, utóbbi 1,2%-kal nőtt. Ez a reláció hosszú távon is megfigyelhető: 2005-höz képest a munkaerőköltségek 74, az anyagdíjak 26%-kal drágultak.

A lakásállomány gyarapodása lassult

Magyarországon 2015. január 1-jén 4 millió 415 ezer lakás volt, ez 7 ezerrel (0,2%-kal) több, mint egy évvel korábban. Az ezredforduló óta a **lakásállomány** 350 ezer lakással, 8,6%-kal bővült. A lassú gyarapodás és a megszűnt lakások számának csökkenése azonban a hazai lakásállomány természetes megújulásának lassulását okozza.

2000 óta a kisebb lakások építése irányából eltolódás mutatkozik a nagyobb lakások irányába: az egy szobás lakások száma több mint tizedével csökkent, míg a 3 és annál több szobás lakásoké mintegy ötödével emelkedett. Budapesten az ezredforduló óta eltelt időszakban a lakásállomány 11, a többi városban 22%-kal nőtt, míg a községekben 11%-kal csökkent.

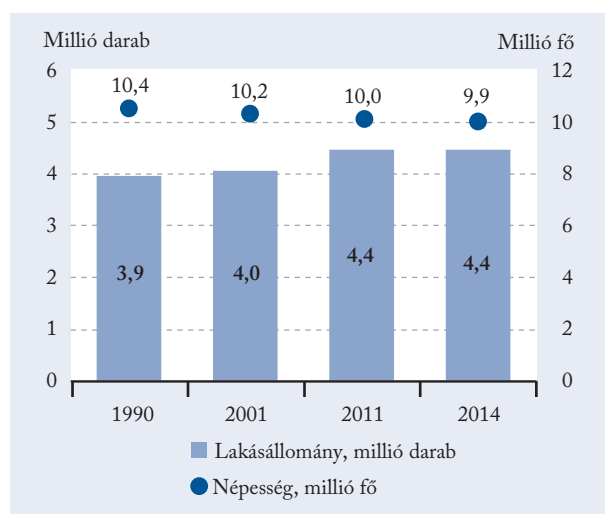
A lakásállományon belül a **kis és nagy lakások arányának** alakulásában mindig fontos szerepe volt a fővárosnak. A legutóbbi két népszámlálás eredményei is azt mutatják, mint a korábbi években, hogy az 50 m²-nél kisebb lakásokra továbbra is Budapesten van a legnagyobb igény, míg a 100 m²-nél nagyobb lakások többsége a kisvárosokban, illetve a községekben van. 2014-ben a lakások **átlagos alapterülete** országosan 77, Budapesten 64, a többi városban 76, a községekben pedig 88 m² volt. Az épített lakások esetében Budapesten az átlagos alapterület 83, a többi városban 105, míg a községekben 129 m² volt. Míg a fővárosban és a többi városban az átlagos

alapterület csökkent az előző évhez képest, addig a községek vonatkozásában enyhe emelkedés mutatkozott. 2014-ben a használatba vett lakások átlagos alapterülete 101 m² volt, gyakorlatilag annyi, mint egy évvel korábban. Az új lakások kétötöde 100 m²-nél nagyobb, közel harmada pedig 60 m² alatti volt.

A **száz lakásra jutó népesség** javult az eltelt időszakban, a fővárosban mintegy tizedével, a többi városban 10%-ot meghaladóan, míg a községekben mérsékelt (9%) volt a bővülés. Ez egyrészt a lakásállomány növekedésével, másrészt a népesség számának évek óta tartó fogyásával van összefüggésben. (Az ezredforduló óta eltelt időszak alatt a népesség száma mintegy 300 ezer fővel lett kevesebb, míg a lakásállomány 350 ezerrel emelkedett.)

3.28. ábra

A népesség és a lakásállomány alakulása

A **megszűnt lakások** száma az ezredforduló óta csökken, 2014-ben azonban 1724 lakás szűnt meg, 38%-kal több, mint egy évvel korábban volt, de alig több mint negyede a 2001. évinek. A megszűnés legfőbb oka továbbra is az avulás volt.

A kiadott új építési engedélyek alapján 2014-ben 5033 **nem lakóépület** építését tervezték, ez 6%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban volt. Ezen belül az ipari épületekre kiadott engedélyek száma 5%-kal nőtt, míg a mezőgazdasági és a kereskedelmi épületekre kiadott engedélyeké 27, illetve 21%-kal csökkent.

A **lakások komfortossága** a rendszerváltást követően jelentősen javult, (hálózati vízvezeték,

¹³⁾ Forrás: Világgazdaság Online: Amortizálódik a magyar lakásállomány, 2014. augusztus 25.

csatorna, fürdőszoba, vízöblítéses WC) 2014-ben már átlagosan 93–96%-os volt az ellátottság. A lakásállomány és a lakások ellátottságának változása azonban megyénként eltérő: míg Budapesten, Pest, Győr-Moson-Sopron, Fejér, Hajdú-Bihar és Zala

megyében a lakásállomány és azok ellátottsága az átlagosnál nagyobb mértékben gyarapodott, addig Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Békés megyében minimális volt.

A LAKÁSOK ÉS LAKÓIK HELYZETE

A lakásállomány komfortosságának javulása ellenére 2013-ban a magyar lakosság közel fele (46%) élt túlzásfolt lakásban¹⁴⁾, ebből a szempontból az Európai Unió sereghajtói között foglalunk helyet, Lengyelországgal és Bulgáriával hasonló szinten. A lakás zsúfoltsága szorosan összefügg a szegénységgel (a szegényebb háztartások 70%-a, míg a felső jövedelmi ötédben élőknek mindössze 28%-a él így), valamint a nagyobb családok nagyobb eséllyel élnek zsúfolt lakáskörülmények között. Az Európai Unió átlaga (1,6–1,7 szoba/lakos) alapján Magyarországon viszonylag kevés szoba jut egy lakosra (1,1), egyedül Románia és Lengyelország mutat hasonló, vagy alacsonyabb eredményeket.

A lakások közmű-ellátottsága a rendszerváltást követően folyamatosan javult, 2013-ra a magyarországi lakásállomány közel 97%-a kapcsolódott a közüzemi vízhálózathoz, azonban még így is 145 ezer lakásban hiányzik a vezetékes vízszolgáltatás. A magyar népesség közel 5%-a (476 ezer ember) él olyan lakásban, ami nem rendelkezik saját WC-vel, továbbá a teljes lakosság közel 4%-a (387 ezer ember) él olyan lakásban, amiben nincs zuhany vagy fürdőkád. A lakosság 3,6%-a (357 ezer ember) mindkét komfortszolgáltatást nélkülöző lakásban él. A magyarországi lakosok negyedének otthonában beázik a tető, nedvesek a falak/padló/alap, penészesek az ablakok vagy a padló. Ennél súlyosabb probléma, hogy mintegy 620 ezer gyermek él ilyen körülmények között, ami a légzőszervi megbetegedések és allergiás tünetek kialakulásának esélyét megsokszorozza.¹⁵⁾

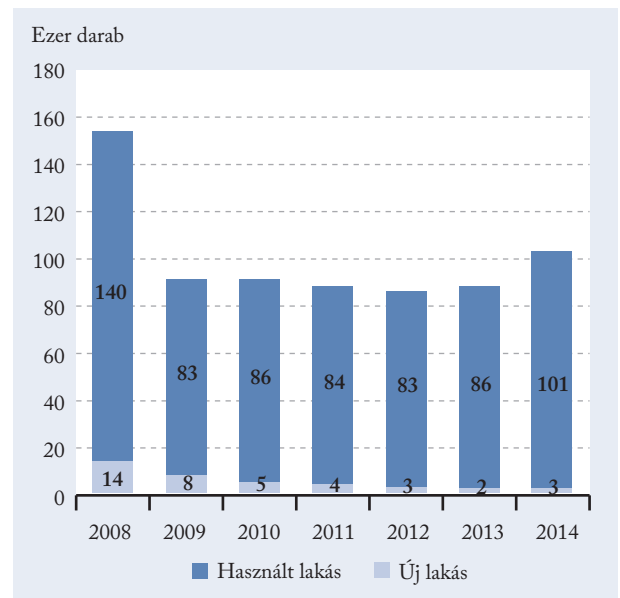
Élénkülő ingatlanforgalom

Számos európai országhoz hasonlóan Magyarország ingatlanpiacát is erősen megrázta a legutóbbi gazdasági válság, aminek hatására az értékesített lakások száma mintegy felére esett vissza az elmúlt évek során. Hazánkban az értékesített lakások száma 2012-ben érte el mélypontját, akkor 86 ezer lakás cserélt gazdát, az eladott lakások több mint 97%-a a használt lakások közül került ki, és mindössze 3%-a volt új építésű.

A gazdaság élénkülésével összefüggésben azonban a 2014. évi lakáspiaci adatok a forgalom élénkülését jelzik. A lakáspiacon továbbra is túlnyomóan használt lakások cseréltek gazdát, az új lakások részesedése a piaci forgalomnak csak töredékét adták. A használt lakások piaci forgalma az ország valamennyi területén fellendült, a nagyobb településeken, főként Budapesten nagyobb mértékben. Ezzel párhuzamosan a használtlakás-árak az év folyamán végig egyenletesen emelkedtek.

3.29. ábra

Az eladott lakások számának alakulása

¹⁴⁾ Az Eurostat definíciója szerint egy lakás akkor számít túlzásfoltnak, ha nem éri el a minimális szobaszámot: külön szoba a lakásban lakó minden egyes párra; külön szoba a lakásban lakó minden egyes 18 év feletti egyedülállóra; egy szobában legfeljebb két 12–17 éves kor közötti azonos nemű gyermek lakik, illetve egy szobában legfeljebb két 12 éven aluli gyermek lakik.

¹⁵⁾ Forrás: Éves jelentés a lakhatási szegénységről – 2013, Habitat for Humanity Magyarország, 2014.

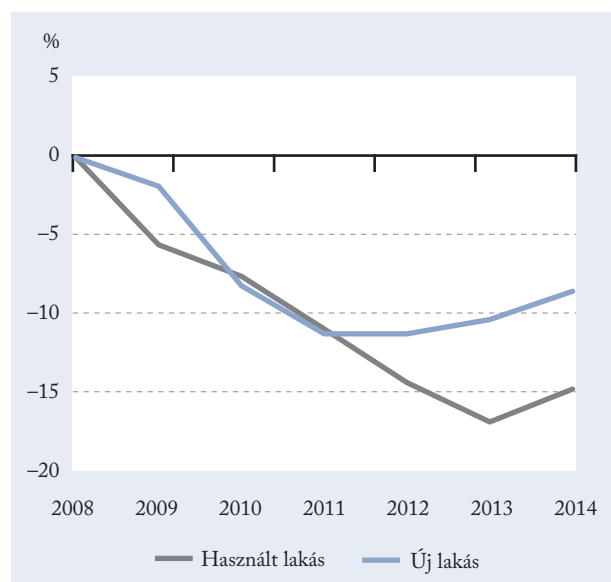
2014-ben a **lakáseladások száma** meghaladta a 100 ezer darabot (103,7 ezer), ami 30%-ot meghaladó növekedést jelent az előző évhez képest. 2013-ban már elkezdődött a használt lakások értékesítésének élénkülése. Budapesten 2014-ben az eladott lakások száma már megközelítette a 2008. évi mennyiséget (annak 89%-a), a megyeszékhelyeken ez az arány 78, a városokban 68% volt, a községekben pedig a lakáseladások száma alig haladta meg a 2008. évi felét (55%).

Enyhén emelkedő lakásárak

A **használt lakások** tekintetében 2014-ben összességében 3,9%-os tiszta áremelkedés következett be. Ez azt jelenti, hogy ennyivel kerülnének többre a lakások, ha ebben az évben ugyanazokat adták volna el, mint egy évvel korábban. Az eladott lakások minőségi összetétele azonban a drágább lakások felé tolódott el, így a ténylegesen eladott használt lakások átlagos ára nagyobb mértékben, 5,1%-kal emelkedett. 2010-hez képest az árak átlagosan 5,0%-kal alacsonyabbak voltak. Éves szinten az **új lakások** ára 1,4%-kal volt magasabb a 2010. évinél.

3.30. ábra

A lakáspiac tiszta árváltozása (2008. évhez képest)

¹⁶⁾ ELEF: Európai lakossági egészségfelmérés.

2014-ben egy **használt lakás átlagos ára** 10 millió forintba került, ez 300 ezer forinttal több, mint az előző évben. Budapesten az eladott lakások átlagára 400 ezer forinttal nőtt, így egy használt lakás átlagos ára 14 millió forint volt. A megyeszékhelyeken a lakások átlagára 9,3, a városokban 9,0, a községekben 5,7 millió forint volt, ami mindenütt meghaladta az egy évvel korábbit. Az agglomerációkon kívül eső községekben ugyanakkor egy ingatlan átlagosan 3,8 forintért cserélt gazdát, ami csekély emelkedést mutat az előző évhez képest.

Az **Eurostat** lakáspiaci árindexe összevontan mutatja a használt és az új lakások áralakulását. Eszerint 2014 IV. negyedévében a tagállamok átlagában a lakáspiaci árak 0,3%-kal meghaladták a 2010. év azonos időszakát. A legmagasabb árváltozás Észtországban volt, míg Spanyolország tekintetben a legutolsó az adatot közlő országok sorában.

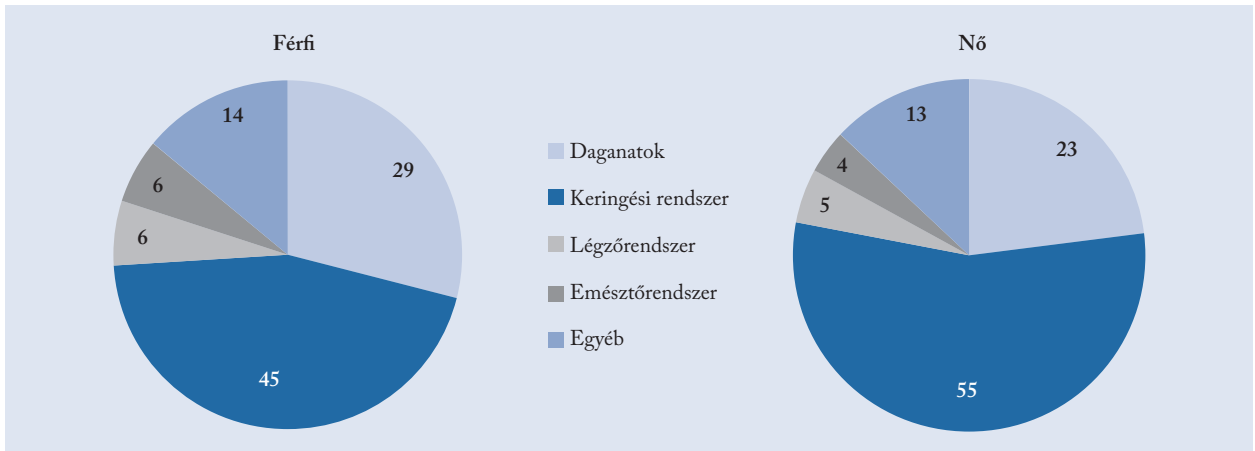
EGÉSZSÉGÜGY

A 2014-es ELEF¹⁶⁾ első adatközlése szerint a lakosság 89%-a elégedett egészségével, vagy legalábbis kielégítőnek tartja. A 2009. évi vizsgálat adataival összevetve a lakosság derülátóbban értékelte egészségi állapotát 2014-ben.

2014-ben a női halálozás javult, a férfi kissé emelkedett

A magyarok ezer lakosra jutó **halálozása** az 1993-as csúcstól 2014-re 12%-kal – 1,7 ezrelékponttal – kevesebb lett, miközben a halálozások száma 16%-kal, összesen 24 144 fővel csökkent, 2014-ben 126,1 ezer főt tett ki. Ezzel jelenleg az 1970-es évek szintjén van. Az ezredforduló óta a halálozás lassan csökken, kisebb ingadozások mellett. Míg a férfi halálozás trendje a 2014. évi kivétellel alapvetően mérséklődött, ezalatt a női halálozás 2008 és 2012 között lassan emelkedett. 2013-ban és 2014-ben azonban újra javultak a mutatók. A csecsemőhalandóság minden eddiginél alacsonyabb, ezer éveszülöttre számítva 4,6 volt.

A halálozások megoszlása nemek szerint, 2013

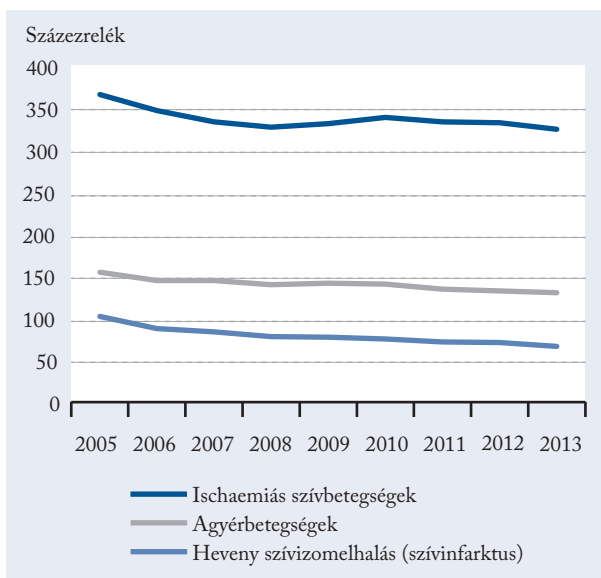

Csökken a szívinfarktus miatti halálozás

A halandóság mérséklődése elsősorban a halálesetek feléért felelős keringési halálozás javulásának hatása, a negyedét jelentő daganatos halálozás terén ugyanis nincs kedvező változás. Két évtizede a **keringési betegségek** miatt meghaltak közel ötödének halálát heveny szívizomelhalás (infarktus) okozta. Ez az arány a következő tíz évben 15%-ra, 2013-ra pedig 10%-ra csökkent. Az utóbbi néhány évben volt határozottabb a mérséklődés.

3.32. ábra

Egyes keringési betegségek százezer lakosra jutó halálozása

Az infarktusos halálozás javulása minden korcsoportban érzékelhető, de a fiatalabbak életésélyeire volt legnagyobb hatással. 2013-ban a 35–49 éves korosztályban infarktus miatt meghaltak százezer lakosra vetített száma négytizede volt a 2005. évié. Ugyanezen idő alatt a teljes infarktusos halálozás 34%-kal csökkent.

A **szívinfarktus** jellemzően életmódbetegség, aminek kialakulására a táplálkozás, a rendszeres mozgás hiánya, a dohányzás, az alkoholfogyasztás és a stressz kezelése is jelentős hatást gyakorol. E veszélyek azonban inkább a magasabb társadalmi státusúakat ösztönzik változtatásra. Az Európai lakossági egészségfelmérés szerint az egészségtudatosság jelenléte a felsőfokú végzettségűek között sokkal gyakoribb. A 2014-es eredmények szerint a legfeljebb 8 általánost végzettek 66%-a gondolja azt, hogy érdemes egészségtudatosan élni, a felsőfokú végzettségűeknek azonban már 93%-a. 2013-ban az ischaemiás szívbetegségekben meghaltak több mint kétharmadának csak 8 általános vagy annál is alacsonyabb iskolai végzettsége volt. A halálozás visszaszorulásának valószínű magyarázata a korábbinál sokkal eredményesebb terápia. Az új, katéteres érmegnyitó technikáknak és gyógyszereknek a kedvező változásban vélhetően jelentős szerep jutott. 2012-ben az uniós országok közül – Németország után – Magyarországon végezték a legtöbb koszorúér angioplasztikát (sztentbeépítés) és bypass műtétet, 100 ezer lakosra számítva 325-öt.

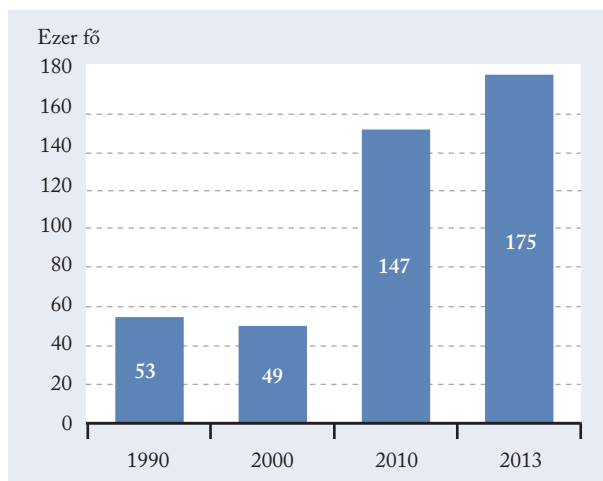
Alattomosan támadó alsó légúti betegségek

A háziiorvosi rendelőket legtöbbször különböző szívbetegségek, és azzal összefüggő problémák (zsíranyagcsere rendellenességek, cukorbetegség) miatt keresik fel, de a mozgásszegény – és különösen az ülőmunkával járó – életmód is sok panaszt okoz. E két betegségcsoport után azonban az **idült alsó légúti betegségek** miatt kezelnek a háziorvosok a legtöbb páciens. Magyarország a légzőszervrendszer betegségei miatt bekövetkezett halálozásban az unió legutóbbi (2011) adatai szerint a középmezőnybe sorolható, a krónikus alsó légúti betegségek tekintetében azonban Dániát követően a második. A magyar férfiak 100 ezer lakosra jutó, krónikus alsó légúti betegség miatt bekövetkezett standardizált halálozási arányszáma uniós viszonylatban a legmagasabb.

A **krónikus obstruktív tüdőbetegség (COPD)** az alsó – tüdőn belüli – légutak tartós beszűkülésével járó, lassan és fokozatosan súlyosbodó, visszafordíthatatlan betegség, az idült hörghurut és a tüdőátágulás tünetcsoportjainak együttes jelenléte. Legnagyobb mértékben a dohányzókat és passzívan dohányzókat fenyegeti, de az asztmások, a sok kisgyermekkorú légúti fertőzésen átesettek és a tartósan szennyezett levegőn tartózkodók (pl. bányászok, vegyiparban dolgozók) is fokozott veszélynek vannak kitéve. A betegek közel kilenczede dohányos, a jelentős

férfitöbbséget a megbetegedettek között is elsősorban a két nem eltérő dohányzási szokásaira vezethető vissza.

3.33. ábra
A tüdőgondozókban COPD-vel* nyilvántartott betegek száma

* COPD: két betegség közös megjelenése: idült hörghurut (krónikus bronchitis) és tüdőátágulás (emfémia).

Szakemberek szerint hazánkban a betegeknek csak 20%-a diagnosztizált. Az alacsony felderítettségnek, a korai kezelés elmaradásának is szerepe lehet abban, hogy az utóbbi évtizedben a nyilvántartott betegek száma ugrásszerűen emelkedett.

MEGELŐZÉS, SZŰRÉS

A szűrés tünet- és panaszmentes személyek egyszeri vagy időnkénti vizsgálata azért, hogy a rejtett betegségek fennállását kizárják. A tüdőszűrés valaha egész országot lefedő rendszere ma már csak azokra a területekre korlátozódik, ahol a betegség gyakorisága egy bizonyos határértéket meghalad. A keringési betegségek rizikófaktorainak feltárása és bizonyos egyszerű szűrővizsgálatok a háziiorvosi rendelőkben elvégezhetőek. A többi szűrővizsgálat elsősorban a Magyarországon különösen magas halandóságot okozó daganatos betegségek felderítését szolgálja. A méhnyak évente, a prosztatata (40 év felett) 2 évente, az emlők (45 év felett) 2 évente és a gyomor, valamint az emésztőszerv vérzéseit jelző széklet 2 évente megejtett vizsgálata bizonyítottan csökkenti a halálozást. E szakorvosi rendelőkben elvégzett vizsgálatokat minden esetben a háziiorvosoknál kell elindítani. Kevés olyan páciens van, aki tünetek hiányában kezdeményezi az éppen időszerű vizsgálatot, ezért a háziiorvosokra nagy felelősség nehezedik. A magyar lakosság átszűrtsége uniós összehasonlításban az alacsonyak közé tartozik.

Mivel a tüdőrák, prosztatatarák és szájüregi rákok felderítésében a szűrővizsgálatok hatása nem bizonyított, ezeket a társadalombiztosítás terhére nem lehet kezdeményezni. Az Európai lakossági egészségfelmérés 2014-es önbevalláson alapuló adatai azt jelzik, hogy a népesség egyre nagyobb része ismeri fel a prevenció fontosságát. Többen végeztetik el a legegyszerűbb – vérnyomás-, vércukor-, koleszterinszint-mérés – szűrővizsgálatok mellett a mammográfiai (utóbbi 3 évben 44%) és méhnyakrák-szűrést (utóbbi 3 évben 59%) is.

3.13. tábla
Bizonyos daganatos betegségek elleni szűrésen átesettek aránya az adott korcsoportban

Megnevezés	Méhnyakrák, 20–69 éves nők, 2012	Emlőrák, 50–69 éves nők, 2012	Vastagbélrák, 50–74 évesek, 2008
Magyarország	36,7	46,4	4,8
EU	60,3	57,7	12,7
Legmagasabb átszűrtség	Ausztria 81,5	Finnország 84,4	Németország 54,2

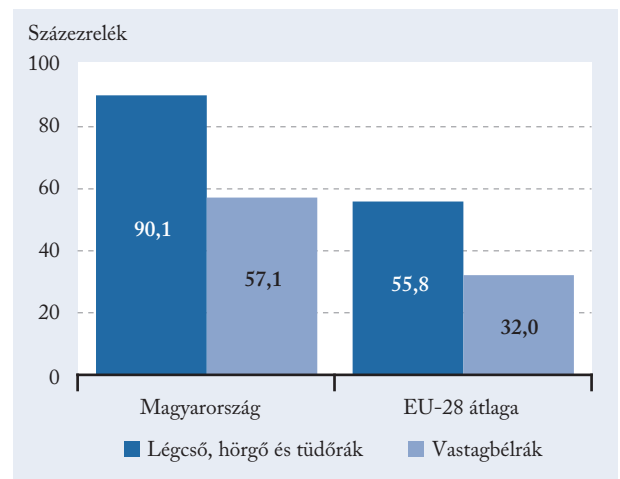
Forrás: Health at a Glance: Europe 2014, OECD Publishing, 2014.

Hosszú ideje emelkedő vastagbélrák¹⁷⁾ halálozás
2013-ban a légcső, a hörgő és a tüdő rosszindulatú daganatait követően a **vastagbél daganatok** okozták a legtöbb rosszindulatú daganatos halálesetet mind a férfiak, mind a nők körében. Az unióban mindkét daganatos betegséget tekintve a magyarok a legveszélyeztetettebbek. A férfiaknál a halálesetek százezer lakosra vetített száma a légcső, hörgő és tüdőrák esetében 88, a vastagbélrák esetében 40%-kal meghaladja a nőit.

2013-ban 5107-en haltak meg a vastagbél valamely szakaszán kialakult daganatos betegségben, több mint kétszer annyian, mint 1970-ben. A kialakulás kockázatát jelentősen növeli az 50 év feletti életkor, gyulladásozós bélbetegségek jelenléte, a betegség szempontjából kedvezőtlen – rost, zöldség és gyümölcs szegény, sok állati eredetű, telített zsírt tartalmazó – étrend, valamint az, ha a családban már előfordult ez a daganatfajta. Korai stádiumban nem okoz jól, könnyen azonosítható tüneteket. Ezért tünetmentes állapotban is javallott, különösen 50 éves kor felett a szűrés. Magyarországon vastag-

bélrák szűrését még idősebb korban sem végeznek rutinszerűen, csak emésztőszervi panaszok esetén utalhatja a gasztroenterológusra háziorvosa az esetleges beteget.

3.34. ábra
Százezer lakosra jutó standardizált halálozási arányszám, 2011

DIAGNOSZTIKAI ESZKÖZÖK SZÁMA ÉS KIHASZNÁLTÁGA AZ UNIÓBAN ÉS HAZÁNKBAN

A legmodernebb képalkotó diagnosztikai eszközök – a CT és az MRI – a hagyományos röntgennel végzettnél sokkal pontosabb diagnózist tesznek lehetővé. Az uniós országokban nagy különbségek vannak ezen eszközök elterjedtségében¹⁸⁾. Nincsenek ajánlások arra, hogy mennyi a készülékek lakosságra jutó ideális száma. Ha túl kevés van belőlük, a területi ellátottsági egyenlőtlenségek és a várólisták megnőhetnek. Magyarországon a legkevesebb műszerrel rendelkező országok közé tartozik.

Az uniós országok közötti különbségek jelentősek a végzett vizsgálatok lakosságra vetített számában is. E tekintetben az országhatárokon belüli különbségek is figyelemre méltóak lehetnek, az Egyesült Királyságban például négyszeres különbség is előfordul az egyes országrészek között. Azokban az országokban – köztük Magyarországon –, ahol műveleti leírások segítik a készülékek használatát, a kihasználtsági

¹⁷⁾ A vastagbél, szigmabél-végbél határ, végbél és végbélnyílás daganatai.

¹⁸⁾ Forrás: Health at a Glance: Europe 2014, OECD Publishing, 2014.

mutatók jobbák. Magyarországon kevés számú készülékkel ezer lakosra számítva annyi vizsgálatot végeznek, ami az uniós középmezőny szintjének felel meg.

3.14. tábla

CT és MRI készülékek száma és kihasználtsága

Megnevezés	A készülékek 1 millió lakosra jutó száma, darab		A vizsgálatok ezer lakosra jutó száma, darab	
	CT	MRI	CT	MRI
Magyarország ^{a)}	7,7	2,8	86,2	34,1
EU	20,0	10,5	98,0	46,5
Maximum	Görögország 24,6	Olaszország 24,6	Luxemburg 205,0	Németország 95,2
Minimum	Magyarország 7,7	Magyarország 2,8	Románia 13,0	Románia 1,7

^{a)} Csak az OEP által finanszírozott készülékek és vizsgálatok.

Egyre több a betegségekkel küzdő gyermek

A 18 éves és fiatalabb lányok és fiúk körében a legutóbbi – 2013. évi – megfigyelés szerint a különböző bőrgyulladások, az asztma és a vérszegénység voltak a leggyakoribb betegségek. A fiúk közül legtöbben – tízezerből 685 – asztmában szenvedtek, a lányok legtöbbször bőrproblémákkal – tízezerből 472 – keresték fel házi orvosukat. Az utóbbi évtizedben több mint kétszeresére (236%) nőtt az asztma, közel kétszeresére (189%) a cukorbetegség, több mint másfélszeresére a magasvérnyomás-betegség és több mint ötödével (127, 124, 121%) a vérszegénység, rosszindulatú daganatok és hátgerinc-elváltozások tízezer lakosra jutó aránya a 18 évesek és fiatalabbak körében.

A házi orvosi ellátást érzékenyen érinti az orvosok elvándorlása

Hazánkat 2011-ben hagyta el a legtöbb – 1200 – orvos a válság kezdete óta, azóta számuk lassan mérseklődik. 2014-ben 948-an vállaltak külföldön munkát. A 2014-ben külföldre távozott orvosok közel negyede házi orvos, belgyógyász, aneszteziológus, gyermekgyógyász vagy sebész volt. Az Egészségügyi nyilvántartási és képzési központ első, 2004-es adatai óta 534 házi orvos hagyta el az országot.

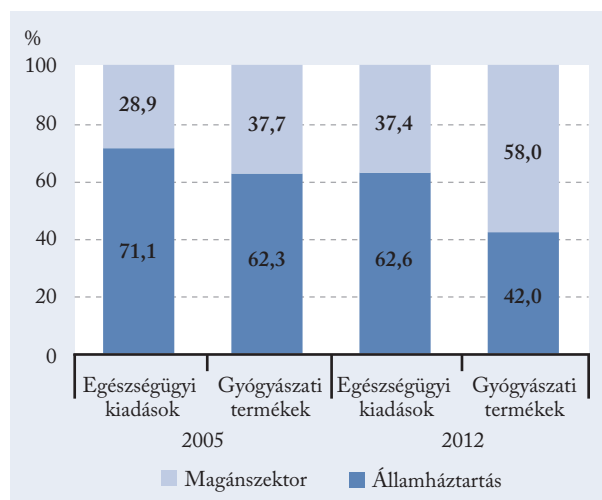
2013-ban 4855 **házi orvos** és 1490 házi gyermekorvos látta el feladatát az országban, a házi orvosokra átlagosan 1788, a házi gyermekorvosokra 957 bejelentkezett lakos jutott. Az ellátásban a működéshez szükséges 7073 állás 99%-a be volt töltve, a házi orvosok egy része több állásban, több rendelésben is dolgozik. Az ország aprófalvas vidékein élőknek, ahol lakóhelyükön nincs orvosi

rendelő, utazniuk kell, hogy alapellátásban részesüljenek.

Emelkedtek a háztartások egészségügyi kiadásai

Magyarországon 2012-ben a GDP 7,7%-át, 2209 milliárd forintok költöttek az egészségügyre. Az **egészségügyi kiadások** legnagyobb hányada (35%) a gyógyászati termékek kiskereskedelmébe és egyéb szállítóhoz áramlik, 34%-a a kórházak és ápolási intézetek, negyede pedig a járóbeteg-ellátás működését szolgálja. 2012-ben az összes kiadás 63%-át fedezte az államháztartás és 37%-át a magánszektor. Az államháztartás legnagyobb (84%) finanszírozója a társadalombiztosítás volt, míg a magánszektoré a háztartások (77%).

3.35. ábra

Az államháztartás és a háztartások aránya az összes egészségügyi kiadás és a gyógyászati termékek finanszírozásában

Az utóbbi évtizedben a finanszírozásban egyre nagyobb szerepet vállalt a magánszektor, míg az államháztartás részesedése csökkent. A kiadások legnagyobb szeletét jelentő gyógyászati termékek finanszí-

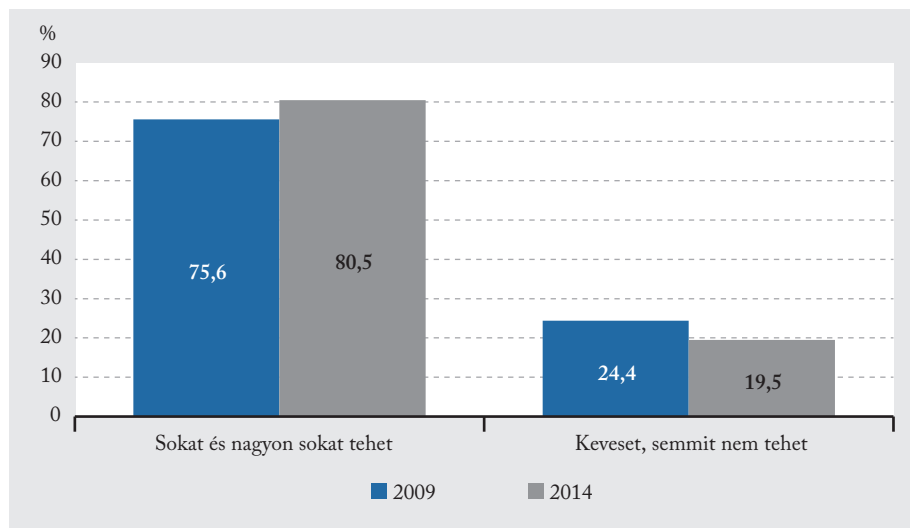
rozásában 2008-tól a magánszektor aránya meghaladta az államháztartását, és 2012-ben aránya közel 60% volt. A magánszektor gyógyászati termékeket fedező kiadásainak háromnegyedét a háztartások állták.

AZ EGÉSZSÉGTUDATOSSÁG JAVUL, AZ EGÉSZSÉG-MAGATARTÁS NEM

Az Európai lakossági egészségfelmérés eredményei az ország 532 településén megkérdezett közel 6 ezer felnőtt válasza alapján álltak össze, és a felnőtt lakosság egészségi állapotáról, életmódjáról, egészségmegőrzéssel kapcsolatos attitűdjeiről számolnak be. Eszerint 2014-ben a lakosság az előző – 2009-es – felmérésben bevallottnál derülátóbban ítélte meg saját egészségi állapotát. Azoknak az aránya, akik saját egészségüket jónak vagy nagyon jónak tartják, 54-ről 61%-ra emelkedett, azoké, akik rossznak vagy nagyon rossznak, 15-ről 11%-ra csökkent.

3.36. ábra

Az egyén szerepének megítélése az egészségmegőrzésben

Egyre többen – 2014-ben 81% – gondolják úgy, hogy az egészségmegőrzés kulcsa az egészségtudatos életmód. A nők között nagyobb mértékben nőtt azok aránya, akik fontosnak tartják a mozgást, a kiegyensúlyozott táplálkozást, a megelőzést. A szűrővizsgálatokon való részvétel jelentős mértékben növekedett, leginkább a koleszterinszint-mérés elterjedtsége emelkedett (65-ről, 87%-ra). Az egészségügyi rendszer egyes ellátásait igénybevevők továbbra is a házi orvosokkal vannak leginkább, és a kórházakkal legkevésbé megelégedve. A kórházi és fogorvosi ellátással kapcsolatos elégedetlenség nőtt (20-ről 23%-ra, illetve 7-ről 10%-ra), míg a szak- és házi orvosokkal szemben kevesebben voltak elégedetlenek (13 helyett 10, illetve 6 helyett 5%). A 2014. évi adatok azt mutatják, hogy bár a lakosság egészségtudatossága emelkedik, kevesen jutnak el addig, hogy tegyenek is érte. Az egészség-magatartás fő mutatói ugyanis nem jeleznek javulást. Az alkalmi dohányosok aránya ugyan csökkent, a rendszeres dohányzóké azonban enyhén emelkedett (27-ről 28%-ra). A legkedvezőtlenebb változás a 18–34 éves férfiak dohányzási szokásaiban történt, ahol a dohányosok aránya 36-ről 42%-ra emelkedett. A teljes felnőtt lakosság 5,4%-a tartozott 2014-ben a nagyívók közé a bevallott értékek alapján, ami felülmúlja a 2009. évi (4,6%) értéket. A túlsúlyosak és elhízottak aránya (54%) nem változott 2009 és 2014 között. A fiatal (18–34 éves) férfiak 39, a nők 23%-ának lenne szüksége fogyókúrára, ám a középkorú férfiaknál már 71, a nőknél 53% ez az arány.

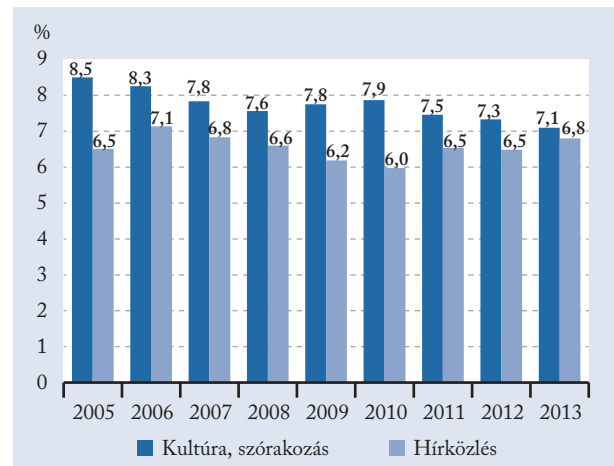
KULTÚRA

A háztartás-statisztikai felmérések szerint az egy főre jutó fogyasztásban **kultúrára, szórakozásra** éves szinten 59 ezer forintot, ezen kívül hírközlésre 57 ezer forintot fordítottunk 2013-ban. A kultúrára, szórakozásra fordított összeg teljes fogyasztásban mért aránya 2005-höz képest 1,4 százalékponttal csökkent, 2013-ban 7,1%-ot tett ki. A hírközlésre fordított kiadások aránya összességében alig változott: 2010-ig csökkent, majd újra emelkedett, 2013-ban 6,8% volt, valamivel magasabb, mint a 2005. évi. A két szélső jövedelmi tized, a leggazdagabbak és legszegényebbek kultúra, szórakozásra fordított kiadásai közötti különbség jelentős (7,7-szeres), míg az internet-előfizetést is magába foglaló hírközlés esetében ez jóval alacsonyabb, 5,3-szoros volt (összehasonlításképpen az összes fogyasztási kiadás átlagos különbsége a két szélső jövedelmi tized között 2013-ban 3,9-szeres). A kultúrára és szórakozásra fordított kiadások terén az előző évhez képest csökkent – 2005-höz képest viszont nem változott – a leggazdagabbak és legszegényebbek fogyasztásbeli különbsége. A hírközlés területén valamelyest nőtt a különbség 2012 és 2013-ban, de lényeges elmozdulás nem volt az elmúlt 9 évben. A kulturális kiadásokon belül a két szélső jövedelmi tized fogyasztásában a legnagyobb különbségeket a sport- és hangszervásárlással, valamint a szervezett társasutazással kapcsolatos kiadásokban figyelhettük meg 2013-ban. Az egygyermekes, kétszülős családokban fejenként átlagosan 1,6-szor költenek többet kultúrára, szórakozásra, és 2,1-szer többet hírközlésre, mint a három vagy annál több gyermekes családokban. Az egyszülős családok kulturális fogyasztása magasabb, mint a három vagy annál több gyermekeseké. Az előzetes adatok alapján 2014-ben a hírközlésre fordított kiadások aránya várhatóan növekedni, míg a kultúrára, szórakozásra fordított kiadásoké stagnálni fognak, és mind a hírközlés, mind a kultúra, szórakozás esetében a többszemélyes, három vagy annál több gyermekes háztartások kiadása növekedett.

A **költségvetés kulturális kiadásai** 2013-ban 204 milliárd forintot, a GDP 0,7%-át tették ki, ami folyó áron 7,2%-kal több, mint az előző évben. A kiadásnövekedés következtében több terület is nagyobb forráshoz jutott, de különösen a zene- és táncművészet, a könyv-, zenemű- és lapkiadás, valamint az állat-, növénykertek, nemzeti parkok gazdálkodhattak bővebb költségvetéssel.

3.37. ábra

A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban

Lassan élénkülő könyvpiac

Könyv-, zenemű- és lapkiadásra a kormányzat 2013-ban 3,3 milliárd forintot fordított, folyó áron 13%-kal többet, mint az előző évben. A **kiadott könyvek** (címek) száma 2009 óta csökkenő, azonban ez a trend 2014-ben megszakadt, és az előző évhez képest 1,5%-kal több könyvet adtak ki, így a megjelent címek száma közel 12 ezer lett, így is 10%-kal elmaradt a 2005. évitől. A könyvek példányszáma hosszabb ideje csökkenő tendenciát mutat, az 1990-es években visszaesett, majd ingadozott, a válság évei alatt szintén tovább csökkent. 2014-ben azonban 2,9%-kal több könyvet adtak ki (27 millió példány), mint egy évvel korábban. Tehát a korábbi csökkenő tendencia nem csak a könyvek sokfélesége, hanem példányszáma tekintetében is megtört. A tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi művek száma újra emelkedett, 7,3%-kal. A kategórián belül a korábbi évhez képest nőtt az általános témájú (46%), a társadalomtudományi (17%), a nyelvészeti-nyelvtudományi (25%), az alkalmazott tudományokba sorolt (17%), az irodalomtudományi (1,8%), és a földrajz-, vagy történelemtudományi (11%) könyvek sokfélesége. A 2005 és 2014 közötti időszakot összehasonlítva azonban a filozófia, a pszichológia, illetve a vallás és hittudományi könyvek száma emelkedett – előbbi 3,9, utóbbi 27%-kal. A természettudományi, illetve a művészet, a sport vagy a játék területére tartozó könyvek száma azonban mind az elmúlt évben, mind kilencéves összehasonlításban csökkent. A példányszám valamennyi tudományos, ismeretterjesztő és szakirodalmi mű

esetében továbbra is csökkenő tendenciát jelez. A megjelent szépirodalmi művek száma 3028 volt, 4,3%-kal több, mint 2013-ban, és 13%-kal több mint kilenc évvel korábban. A szépirodalmi műveken belül a kilenc évvel korábbi állapothoz képest a regények és elbeszélések, valamint az egyéb széppróza száma jelentősen emelkedett (20 és 26%), míg a verses művek, verses antológiák és különösen a színművek száma csökkent (11, illetve 43%-kal). A 2014-ben megjelent szépirodalmi művek közel fele (49%) magyar, egyharmada amerikai szerző tollából származott. Az ifjúsági és gyermekirodalom piaca feltehetően a válság hatására 2009-ben jelentősen visszaesett, azonban 2010-től a kínálat bővült, és 2013 kivételével emelkedett. A tankönyvek kínálata az előző évhez képest – a 2013. évi 12%-os növekedést követően – jelentősen, 16%-kal csökkent, a példányszám 10%-kal lett kevesebb. 2005 és 2014 között mindkét mutató csökkent.

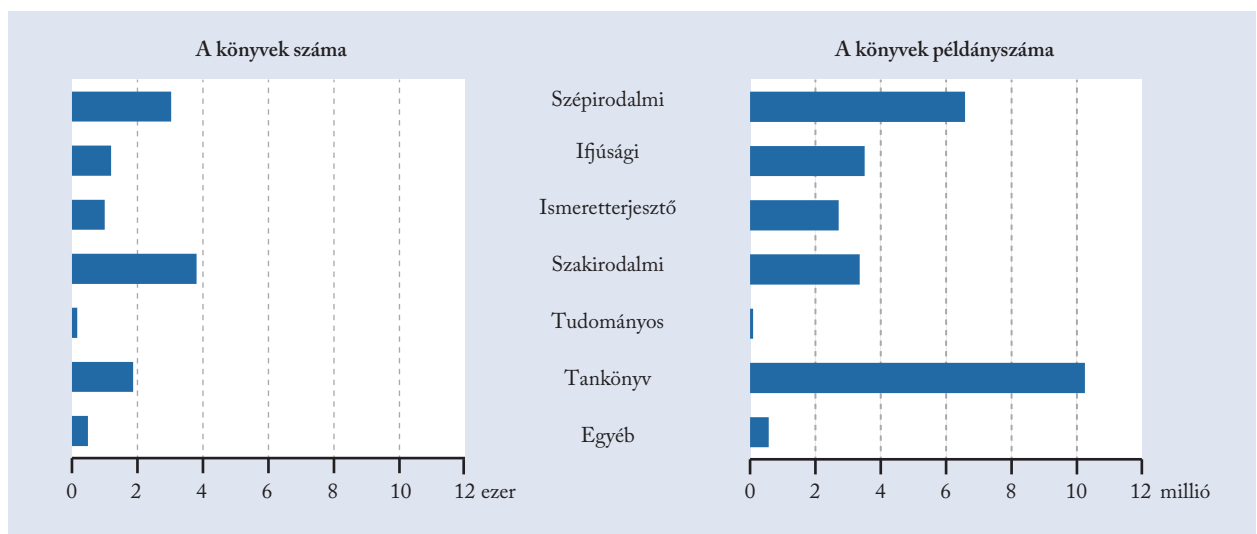
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Országos Egyesületének 2013. évi adatai szintén a könyvpiac élénkülését jelzik: a **könyvforgalom** folyó áron 2009 óta – reálértéken pedig 2006 óta – tartó csökkenése ugyanis 2013-ban megállt, és 2,7%-os (reálértéken 1%-os) növekedés következett be. Ha csak a tankönyvektől megtisztított szabadforgalmú könyvpiacot nézzük, akkor a bővülés nagyobb, folyó áron 4,6%-os volt a 2012. évihez képest. A teljes könyvforgalom 2013. évi összege egy főre vetítve 6017 forintot tett ki, 175 forinttal többet, mint az előző évben.

A **nyomtatott sajtótermékek** példányszáma az elmúlt évtized második felétől csökkent, néhány napilap, hetilap, illetve a magazin kivételével. Ennek fő oka alapvetően az internetes publikációs formák elterjedése, de a válság évei alatt az életkörülmények romlása is hozzájárulhatott. Ezzel a folyamattal összefüggésben az újságok és a folyóiratok ára 2007-től jelentősen emelkedett, 2009-től az általános fogyasztóiár-emelkedést meghaladó mértékben.

Az 1990-es évek elején – főként a munkahelyi könyvtárak megszűnése miatt – a **könyvtárak** száma jelentős mértékben, mintegy egyharmadával visszaesett. Ez a folyamat az ezredfordulóra megállt, és a könyvtárak száma összességében keveset változott. (A települési könyvtárak száma az elmúlt évtized második felében valamelyest emelkedett, majd stagnált.) A könyvtárhasználat ma is jellemzően az egyik legolcsóbb kulturálódási és kikapcsolódási forma, a szolgáltatás viszonylag alacsony kiadást jelent a háztartások számára, illetve néhány helyen térítésmentes. A közel 8 ezer, ma is működő szolgáltatóhely csaknem fele települési könyvtár (3522 szolgáltatóhely), további kétötöd része iskolai könyvtár (3166 szolgáltatóhely). A települési könyvtárakhoz tartozó szolgáltatóhelyek száma 2013-ban 5%-kal nőtt az előző évhez képest, és 9%-kal volt több, mint 2005-ben. Az ezekhez tartozó könyvállomány mennyisége és az olvasók száma lényegesen nem változott, ám a kölcsönzött könyvtári egységek száma 5%-kal kevesebb volt, mint 2012-ben. A kölcsönzési aktivitás az

3.38. ábra

A könyvek száma és példányszáma, 2014

ezredfordulót követően lényegesen csökkent – 2005 és 2013 között 24%-kal –, amiben az e-könyvek növekvő népszerűsége mellett a korábban jelentős VHS- és CD-kölcsönzés visszaesése is komoly szerepet játszhatott.

2013-ban a települési könyvtáraknak 1,5 millió, a nemzeti és országos szakkönyvtáraknak 67 ezer, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknak 721 ezer olvasója volt. A kikölcsönzött könyvtári egységek száma a települési könyvtárakban 23, az egyéb szak- és munkahelyi könyvtáraknak 4 millió volt.

A **levéltárak** száma az 1990-es évek második felében jelentősebb, majd szerényebb mértékben emelkedett. 2013-ban 88 intézményünk volt, 3-mal több, mint 2005-ben. A fondok és gyűjtemények száma összesen 73 ezer volt, 8%-kal több, mint az előző évtized közepén. Az intézményekben megforduló kutatók – az érdeklődő diákokkal, hallgatókkal, magánszemélyekkel együtt vett – száma 2005-höz képest szintén emelkedett (14 ezer), azonban mintegy 600 fővel kevesebb volt, mint 2012-ben.

Növekvő kereslet a kulturális szolgáltatások iránt

Az elmúlt évtized végétől a **színházak** száma – és ennek következtében tevékenységük adatai – a működési környezet, a nyilvántartási és finanszírozás rendszer változásainak megfelelően alakult. 2009-től az előadó-művészeti törvény eredményeként a kőszínházak mellett az alternatív, független színházakat is nyilvántartásba vették, így számuk emelkedett, 2014-ben 172 volt, 20%-kal több, mint 2010-ben. A színházi előadások száma 2014-ben közel 25 ezer volt, 6,3%-kal több, mint az előző évben. Az előadások száma az elmúlt öt évben folyamatosan nőtt, az azt megelőző évekkel való összehasonlítás azonban a változó működési környezet (és nyilvántartási rendszer) miatt nem lehetséges. Az előadások csaknem felét a korábbi évekhez hasonlóan a fővárosban rendezték meg. Az év során 6,4 millió látogatást regisztráltak, 10%-kal többet, mint 2013-ban. A száz lakosra jutó színházlátogatás országos átlagban 65 volt, 6-tal több, mint az előző évben.

A **hangverseny**-előadások száma szintén emelkedett az elmúlt évben, 2014-ben 3694 előadást tartottak meg. A látogatások száma szintén nőtt, több mint egymilliót regisztráltak – ennek két ötöd részét Budapesten –, száz lakosra 13 látogatás jutott, kettővel több, mint 2013-ban. 2013-ban az előadá-

sok 43%-a zenekari hangverseny, 20%-a kamarazene volt, az énekkari hangversenyek aránya 6%-ot, az oratóriumok, valamint a hangszerszóló, ária- és dalestek aránya 31%-ot tett ki. A látogatások nagy része, több mint fele a zenekari hangversenyekre irányult.

A **muzeális intézmények** száma – 2013 kivételével – az elmúlt évtized második harmadától csökken, 2014-ben 653 muzeális intézményt tartottak nyilván – ebből 77-et Budapesten –, 15%-kal kevesebbet, mint 2005-ben. A kiállítások száma 3,2%-kal volt kevesebb, mint kilenc évvel korábban (3332), a látogatások száma ez alatt az időszak alatt nagymértékben visszaesett (23%-kal). 2014-ben közel 9 ezer látogatást regisztráltak, ami az előző évi 96%-át tette ki. Száz lakosra 89 látogatás jutott, hárommal kevesebb, mint 2013-ban.

A regisztrált **táncgyűttesek** száma 2014-ben 44 volt (nagy részük, 31 a fővárosban), hárommal több, mint az előző évben. A táncgyűttesek száma a színházakhoz hasonlóan a nyilvántartási és finanszírozás rendszer változásait tükrözően alakult, 2009–2010 között az előadó művészeti törvény hatására feltűnően emelkedett. Az előadások száma 2014-ben 1725 volt, 23%-kal több, mint egy évvel korábban. A látogatások száma 8,4%-kal nőtt az előző évhez képest, és meghaladta a 500 ezret. Az előadások több mint felét Budapesten tartották, azonban az előző évhez képest a vidéki előadások aránya jelentősen nőtt.

A **közművelődési intézmények** száma 2013-ban 3105 volt, 10%-kal több, mint az előző évben, de 18%-kal kevesebb, mint 2005-ben. Az intézményszám csökkenése az elmúlt évtized második felében kezdődött, és kisebb kilengésektől eltekintve 2012-ig folytatódott, amit a 2013. év növekedése megtörni látszik. Az intézményekben tartott rendezvények, előadások közül a közösségi rendezvények (49 ezer) és művészeti események (37 ezer) száma volt a legmagasabb. Emellett több mint 15 ezer kiállítást is tartottak. A művészeti események és a kiállítások száma növekvő volt az elmúlt két évben. Az ismeretterjesztő előadások száma ingadozó volt, 2013-ban ebből 29 ezret tartottak, ami az elmúlt évtized közepi értékhez hasonló, de 11%-kal magasabb, mint 2012-ben. Az alkotó művelődési közösségek száma növekvő volt a korábbi években, egészen 2011-ig, azóta keveset változott. 2013-ban 14 ezer alkotóközösséget regisztráltak.

3.15. tábla

Közművelődési intézmények adatai

Megnevezés	2005	2012	2013
Közművelődési intézmények száma	3 778	2 824	3 105
Ismeretterjesztő előadások száma	29 550	25 937	28 823
résztevők, ezer	1 408	686	740
Alkotó művelődési közösségek száma	9 842	13 264	13 757
résztevők, ezer	194	339	338
Kiállítások száma	14 689	14 480	15 295
résztevők, ezer	6 251	4 712	4 715
Művészeti események száma	36 879	35 569	36 843
résztevők, ezer	4 702	5 381	6 572
Klubok, körök, szakkörök száma	9 629	9 329	9 378
résztevők, ezer	361	605	559
Népművészeti rendezvények száma	8 820	3 309	3 639
résztevők, ezer	5 211	1 963	3 170
Közösségi rendezvények száma	40 690	43 006	48 924
résztevők, ezer	9 569	7 953	9 752

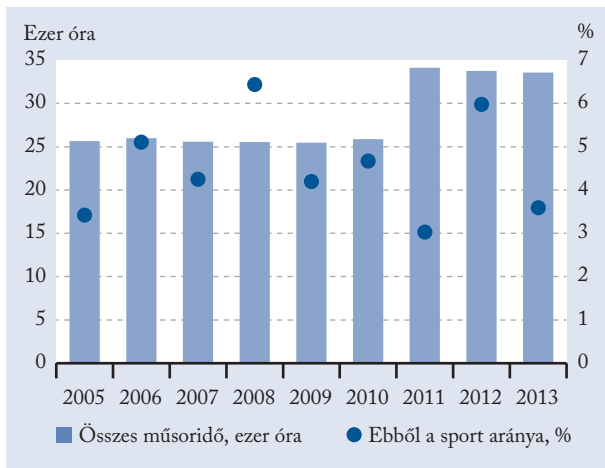
Az elektronikus médiahasználat átalakuló mintázata

A 20. század utolsó évtizedeiben a televíziózás a kulturális fogyasztás legnagyobb hányadát kitevő részévé vált, miközben a rádióhallgatás – az időmérleg-felvételek adatai szerint – jelentősen visszaesett, és inkább kiegészítő, melléktevékenységgé vált. Utóbbi már leginkább az idősebb korcsoportban meghatározó, a lakosság többsége jellemzően gépkocsivezetés vagy házimunka végzése közben hallgat rádiót. Ugyanakkor 2000 és 2010 között – és ezt szintén az időmérleg vizsgálatokból tudjuk – a televíziózásra fordított idő mérséklődött. Ez minden bizonnyal az internet elterjedéséből és az internetes filmnézés népszerűségéből is adódik, ami 2010 óta kétségtelenül csak tovább erősödött. Ez a jelenség különösen a fiatalabb generációkra igaz: 2010-ben a tinédzserek (15–19 évesek) körében az internetezéssel töltött idő megközelítette a televíziózásra fordított idő egyharmadát, azonban átlagosan még mindig sokkal többet televízióztunk (139 percet), mint interneteztünk (20 percet).

Az elektronikus műsorszolgáltatók közül a **közszolgálati televízió** műsorideje 2005 és 2010 között keveset változott, majd 2011-ben jelentős mérték-

ben, 32%-kal emelkedett. Azóta a műsoridő valamelyest csökkent, 2013-ban inkább stagnált, ekkor 33 570 órát tett ki. A műsorok tartalmában is történtek átrendeződések a vizsgált időszakban. 2005 és 2013 között a közszolgálati televíziócsatornák esetében a hírek, aktualitások részaránya fokozatosan és egyértelműen csökkent, amit csak a 2010. évi választási év tört meg, ekkor felértékelődött ismét a hírek szerepe, majd újra csökkent, 2013-ban arányuk 23% volt. 2013-ban a legnagyobb szeletet, 60%-ot kitevő kulturális (irodalmi, művészeti, tudományos és szórakoztató) műsorok részaránya az előbbivel ellentétesen alakult: nem folyamatosan ugyan, de emelkedett és ez különösen az utolsó két évre igaz. A kifejezetten zenei programok, közvetítések nem túl nagy részarányt képviselnek a műsoridőben, és összességében ez is keveset változott a kilenc év alatt, a 2011. évi kiemelkedő bázishoz képest legutóbb csökkent, és 2013-ban 4,9%-ot tett ki. A sportműsorok jellegzetes szезonalitást mutattak az elmúlt időszakban: az olimpiai és futballeseményeket koncentráló „páros” években egyértelműen növekszik a műsoridő, akár az abszolút, akár a relatív mutatókat nézünk, utána újra csökken, így történt 2013-ban is, ekkor arányuk 3,6% volt.

3.39. ábra
A közszolgálati televízió műsoridejének alakulása

A **közszolgálati rádió** műsorideje 2007-ben emelkedett jelentős mértékben (27%-kal), majd a következő években csökkent, illetve stagnált. 2013-ban szintén kevesebb lett, mint az előző évben, és összesen valamivel több mint 26 ezer órát tett ki, ami a 2000-es évek közepén mért szinttel azonos. A műsoridőn belül a zenei műsorok gyarapodtak leginkább, részarányuk kilenc év alatt 40%-ról 57%-ra emelkedett. A hírek, információk szerepe 2013-ra visszaesett, ekkor 18%-ot tett ki, míg a korábbi években a műsoridő negyede-harmada volt. Az irodalom, szórakoztatás részaránya 2011-ig csökkenő tendenciát mutatott, azt követően emelkedett, legutóbb 18% volt. A sport szerepe a műsorszerkezetben minimális, valamelyest emelkedett ugyan az elmúlt években, de mindössze 1,5% volt. A sportműsorok vizuális megjelenítéshez való szoros kapcsolódása mára egyértelmű.

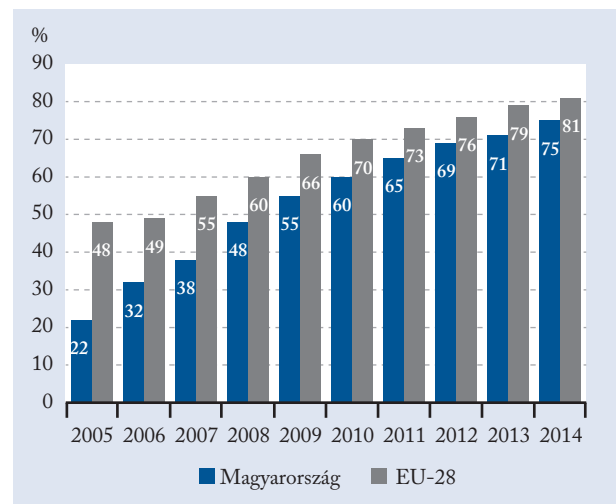
A **televízió csatornák száma** 2013-ban 172 volt, ebből 3 közszolgálati, 112 kereskedelmi, 57 közműsor szolgáltató volt. A 43 **rádióadó** közül 3 közszolgálati, 20 kereskedelmi és 20 közműsor szolgáltató volt ugyanezen időpontban.

Egyre többen neteznek rendszeresen

A folyamatosan fejlődő információtechnológia nemcsak a telefonhasználati szokásainkra, hanem a mindennapi életünk rutinjára is hatással van. Hazánk és az uniós országok közötti digitális szakadék az elmúlt évek folyamán szűkült. A kiemelt infokommunikációs eszközökkel való ellátottságban és azok használati arányában közelítünk az uniós átlaghoz.

A **háztartások internetellátottságának** – az internet-előfizetések számában is tükröződő – növekedése töretlen, uniós szinten viszont az internetpenetráció továbbra is alacsony. 2014-ben a háztartások 75%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, ez 6 százalékponttal elmaradt az uniós átlagtól. Az internetkapcsolat meglétére részben hatással lehet a gyermekek száma és a jövedelmi helyzet. A gyermekes háztartások 92, a gyermektelenek 69%-a rendelkezik a világháló elérhetőségével. Minél magasabb a háztartás jövedelme, annál nagyobb valószínűséggel rendelkezik internetkapcsolattal: a legmagasabb jövedelmi negyedbe tartozó háztartások 95%-a az otthonából is fel tud csatlakozni a netre, a legszegényebbek esetében viszont csak a 39%-a. Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások 91%-a helyhez kötött, 40%-a pedig mobil szélessávú kapcsolattal rendelkezik.

3.40. ábra
Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból

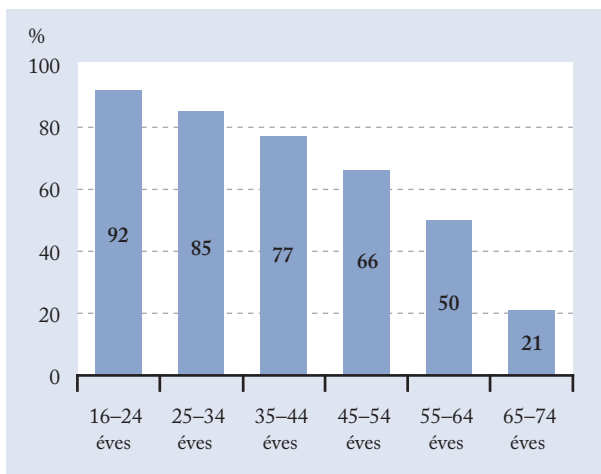

Az internetellátottság és az okostelefonok egyre nagyobb mértékű elterjedtsége miatt napjainkra könnyen elérhetővé vált a világháló. Hazánkban az emberek 79%-a már használta az internetet élete során, ezen belül 75%-a legalább hetente egyszer, 66%-a pedig napi rendszerességgel böngészett a neten 2014-ben. Az internethasználat aránya a fiatalok körében magas, az idősebbek esetében viszont alacsony. (Az arányok az uniós átlaggal nagyjából megegyeznek, egyedül a 65–74 évesek korcsoportjában van jelentősebb elmaradásunk.) A napi rendszerességgel történő internetezést elősegíti az egyre

megfizethetőbb mobilinternet és az arra alkalmas okostelefonok terjedése. (A folyamat kedvezően hat az e-kereskedelem fejlődésére is.) Az okostelefonok penetrációját jól mutatja, hogy 2014-ben az internethasználók 47%-a az okostelefonja segítségével lépett fel a világhálóra.¹⁹⁾ Ennek ellenére az internetezők 59%-a még mindig igénybe veszi a számítógépet (asztalit, laptopot, vagy netbookot) is az internetezésre.

3.41. ábra

A napi rendszerességgel internetezők aránya korcsoportok szerint, 2014

Az internetezők 90%-a e-mailezik, 82%-a híreket olvas, 77%-a pedig közösségi oldalakat látogat vagy aktívan használ, 46%-a online játszik, 39%-a pedig interneten keresztül intézi a pénzügyeit. Utóbbi tevékenység miatt a felhasználó már fokozottan veszélyeztetve van a **számítógépes bűnözés** miatt, amiről a hazai internetezők 38%-a tartja magát jól tájékozottnak. A számítógépes bűnözés elleni védekezés

egyik egyszerű formája a rendszeres jelszóváltoztatás, amelyet az internetfelhasználók 17%-a hajtott végre 2014-ben. (A felmérést megelőző egy évben az internetezők 46%-a cserélte le jelszavát valamelyik internetes szolgáltatásnál.) A bűnözés elleni védekezési módok közül a legtöbben (57%) a vírusirtó telepítését említették, de sokan nem nyitják meg az ismeretlen eredetű e-maileket (36%), valamint csak saját számítógépet használnak (35%).²²⁾

Aktívabban használjuk az e-közigazgatás szolgáltatásait

Az információtechnológia fejlődésével párhuzamosan a közigazgatás is fokozatosan áttér az elektronizált ügyintézésre. A folyamatot egyaránt erősíti az internetes alkalmazások fejlettsége, a takarékoság, valamint a felhasználók részéről jelentkező igény. Az egyre fejlettebb **e-közigazgatás** egyaránt idő- és költségmegtakarítást jelenthet az ügyintézési folyamat mindkét oldalán. A lakosságot érintő közigazgatási ügyek egy része (adóbevallás, útlevél igénylése) jellemzően szezonális vonásokat mutat. 2014-ben – a felmérést megelőző 12 hónapban – az internetezők 62%-a keresett információt közigazgatási szervezet honlapján, 40%-a letöltött űrlapot és 31%-a visszaküldte a kitöltött űrlapot. (Utóbbi már teljes egészében elektronikus ügyintézés takar.) A használati arányok mindegyik e-közigazgatási szolgáltatás esetében az eddigi legmagasabbak. Az internethasználó lakosság az uniós átlagnál nagyobb arányban keres információkat közigazgatási szervek honlapjain és tölt le űrlapokat. A valódi elektronikus ügyintézés esetében viszont még elmaradunk az EU-28 átlagától. 2013-ban az internetezők 19%-a nyújtotta be az adóbevallását a világhálón keresztül, szemben a 2011. évi 27%-kal.

MINDEN HATODIK INTERNETEZŐ HASZNÁL FELHŐSZOLGÁLTATÁST

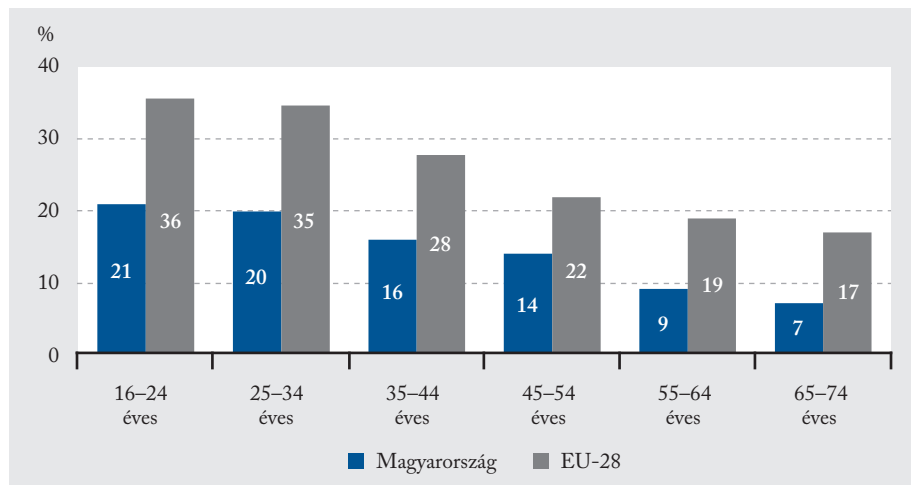
Az internetalapú technológia fejlődésével egyre több IT-cég nyújt olyan szolgáltatást, amely lehetőséget ad a felhasználói részére, hogy különféle állományokat (például képeket, videókat, dokumentumokat) tölthessenek fel egy személyes tárhelyre, úgynevezett „felhőbe”, és azt az internet segítségével bármikor bárhol elérhetik. Az állományokat tároló szerver a világ bármely pontján lehet.

2014-ben a magyar lakosság 12, az internetezők 16%-a használt már felhőszolgáltatást valamilyen állomány tárolására, megosztására. Uniós összehasonlításban nagymértékben elmaradunk az EU-28 átlagától (21, illetve 27%). Dániában és az Egyesült Királyságban a netezők több mint 40%-a használja a felhőket adattárolásra.

¹⁹⁾ Forrás: Cyber Security, Special Eurobarometer No. 423, European Commission, 2015.

3.42. ábra

A felhőszolgáltatásokat használók aránya korcsoportok szerint az internetezők körében, 2014

A felhőszolgáltatást igénybevevők 85%-a fényképet, 64%-a dokumentumot, 51%-a zenefájlt, 43%-a videófájlt, 23%-a pedig e-könyvet vagy e-magazint már tárolt felhőben vagy osztott meg felhő segítségével. Ezekért a szolgáltatásokért a felhasználók döntő többsége (86%-a) nem fizetett, mindössze 14%-uk vett igénybe fizetős felhőszolgáltatást. Az eddigi használat során a felhasználók 48%-a semmilyen problémát nem tapasztalt a „felhőkkel” kapcsolatban, alacsony adatátviteli sebességre ugyanakkor az igénybe vevők 38, szerverrel kapcsolatos technikai gondokra 30, meghajtók vagy fájlformátumok közötti kompatibilitási problémákra pedig 20%-uk panaszkodott. A „felhők” igénybe vételét a legtöbb felhasználó (70%) a „bárhonnan elérhető” tulajdonsággal indokolta, de több mint 60%-uk válaszolta még a rendelkezésre álló nagyméretű tárhelyet (68%) és az adatvesztés elleni védelmet (62%).

BŰNÖZÉS – IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS²⁰⁾

A bűnügyi statisztika²¹⁾ a bűnüldöző szerveknél bejelentett, regisztrált bűncselekmények számának alakulásáról rendelkezik pontos számadattal, vagyis a rejtve maradt, látens bűntetteket és azok elkövetőit nem tartalmazza. A rendszerváltást követően a regisztrált bűncselekmények számát növekvő tendencia, új bűncselekményfajták megjelenése és a bűnözés szerkezetének átalakulása jellemezte. A regisztrált bűncselekmények száma 1998-ban érte el csúcspontját (601 ezer), erről a szintről mérséklődött 2009-re 394 ezerre. Az ezt követő három évben azonban ismét növekedett a mutató értéke.

Jelentősen csökkent a regisztrált bűncselekmények száma

2014-ban mintegy 330 ezer **bűncselekményt regisztráltak**, 48 ezerrel (13%-kal) kevesebbet a 2013. évinél. A bűncselekmények büntetőjogi megítélése szempontjából enyhébb elbírálás alá eső – ám számát tekintve nagyobb súlyú – vétségek száma 14, a bűntetteké 10%-kal maradt el az előző évitől. A bűncselekmények háromtizedét a fővárosban követték el, számuk az országos átlagnál kisebb mértékben, 11%-kal csökkent.

A regisztrált bűncselekmények között – az előző évekhez hasonlóan – a legnagyobb súllyal 2014-ben is a lopás szerepelt, az összes bűncselekmény 43%-át tette ki. Számuk az előző évihez képest 16%-kal

²⁰⁾ A fejezet a Belügyminisztérium, a Legfőbb Ügyészség, az Országos Bírósági Hivatal és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága adatai alapján készült.

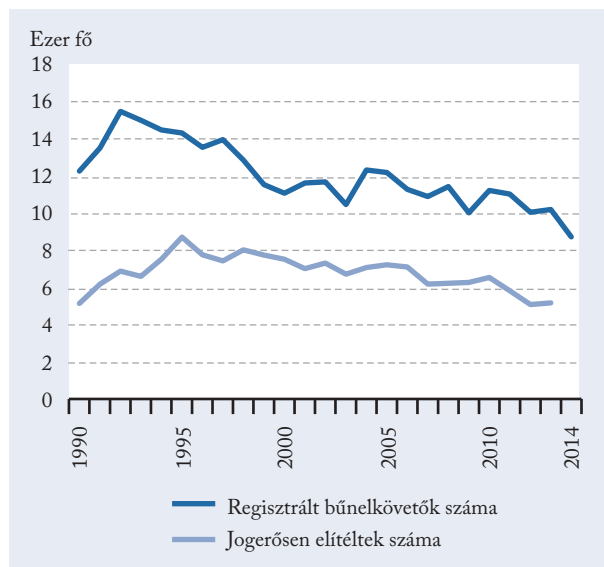
²¹⁾ A 2013. július 1-jén hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv releváns módszertani változásokat eredményezett. Ezáltal a rendelkezésre álló 2013. évi és 2014. évi adatok köre szűkebb és a korábbi évekkal korlátozottan összehasonlítható.

csökkent. Mérséklődés jellemezte a kisebb súlyú rablásokat, kevesebb csalás és rongálás történt, továbbá a veszélybe került kiskorúak száma is alatta maradt a 2013. évinek. Kiemelt bűncselekménynek számít a szándékos befejezett emberölés, 2014-ben 127 esetben fordult elő, ami nyolccal kevesebb az előző évinél. Ezzel szemben emelkedett a garázdaságok száma és több közúti balesetet okoztak a 2013. évinél.

Az elmúlt évben közel 106 ezer **bűnelkövetőt vettek nyilvántartásba**, 1,9%-kal többet a 2013. évinél. Ezen belül a 18 év felettiek száma 3,1%-kal nőtt, míg a 14–17 éves fiatakorúké 14%-kal visszaesett. Jelentősen emelkedett a külföldi állampolgárságú bűnelkövetők száma, egy év alatt 23%-kal.

3.43. ábra

A fiatalori bűnözés alakulása

A két fontos bűnözési mutató: a bűncselekmények és a bűnelkövetők száma alapján a **régiók** közül Közép- és Dél-Dunántúlon, valamint Észak- és Dél-Alföldön történt kedvező irányú változás 2014-ben, mivel mindkét mutató egyaránt csökkent az előző évihez képest. Közép- és Észak-Magyarországon mérséklődött a bűncselekmények száma, miközben a bűnelkövetőké emelkedett. Nyugat-Dunántúli esetében némileg növekvő bűncselekmény számot regisztráltak, a bűnelkövetők számának csökkenése mellett. A régiók közül továbbra is Közép-Magyarországon regisztrálták a legtöbb bűncselekményt és bűnelkövetőt, emellett jelentős Észak-Magyarország és Észak-Alföld részesedése is. (Ez utóbbi két területre koncentrált a legtöbb fiatalori bűnelkövető.)

3.16. tábla
Regisztrált bűncselekmények és bűnelkövetők,
2014

Régió	Bűncselekmények		Bűnelkövetők	
	száma	százezer lakosra jutó száma ^{a)}	száma	ebből: fiatalok ^{b)}
Közép-Magyarország	130 396	4 387	25 801	1 610
Közép-Dunántúl	28 643	2 687	8 732	635
Nyugat-Dunántúl	25 910	2 633	8 338	576
Dél-Dunántúl	29 675	3 250	9 750	930
Észak-Magyarország	36 051	3 079	16 111	1 846
Észak-Alföld	45 184	3 049	19 620	2 111
Dél-Alföld	33 328	2 614	12 963	948
Összesen	329 575^{b)}	3 341	105 598^{c)}	8 726

^{a)} Évközepi népességgel számolva.

^{b)} A külföldön és az ismeretlen helyen elkövetett bűncselekményekkel együtt.

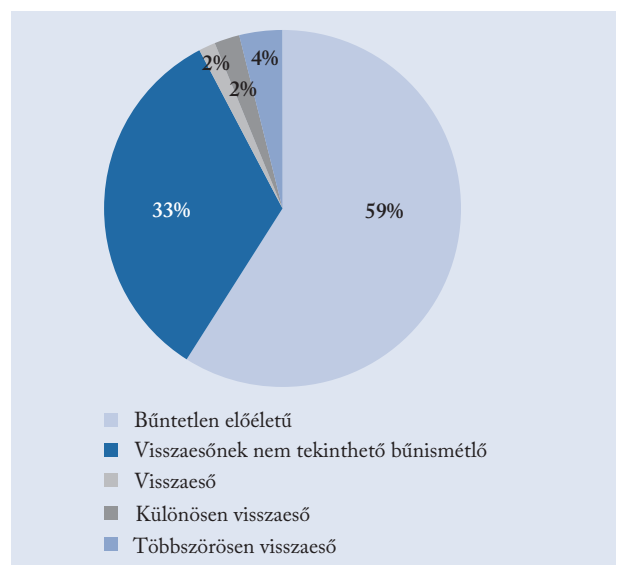
^{c)} A külföldi és a nem regisztrált bűnelkövetőkkel együtt.

2014-ben a **bűncselekmények ismert személyazonosságú természetes személy sértettjeinek** száma 217 ezer fő volt, 13%-kal kevesebb az előző évinél. Ezen belül a gyermekek száma lényegében megfelelő volt.

Tovább mérséklődött a jogerősen elítéltek száma
A **jogerősen elítéltek** száma alapvetően csökkenő tendenciát mutat. Az ezredfordulót követő években száma 100 ezer körül alakult, innen csökkent a 2013-ban mért 70 ezerre.

3.44. ábra

A jogerősen elítéltek megoszlása előélet szerint, 2013

A 2002. évi rekordszinthez képest ez 30%-kal kevesebb, ezen belül az utolsó évet 6,6%-os csökkenés jellemezte. A jogerősen kiszabott büntetések²²⁾ között a szabadságvesztés, illetve az önállóan alkalmazott mellékbüntetés és intézkedés, valamint a pénzbüntetés volt a legjelentősebb. Az ítélkezési gyakorlat változását tükrözi, hogy egyre csökken a pénzbüntetésre és egyre nő a közérdekű munkára ítélték száma. A szabadságvesztésre ítélték kétharmadánál továbbra is felfüggesztették a büntetés végrehajtását.

A büntetés-végrehajtási intézetekben **fogva tartottak** év végi száma az utóbbi években szinte folyamatosan emelkedett, 2007 és 2014 között negyedével. Az elmúlt év végén a fogva tartottak 17,9 ezres létszáma lényegében megegyezett a 2013. évivel. Az intézetekben lévőek között az előző évhez képest nőtt az elítéltek és az elzárásra utaltak száma, miközben csökkenés jellemezte az előzetesen letartóztatottakét és a kényszergyógykezeltre utaltakét. A fogva tartottak 73%-a elítélt, negyede előzetesen letartóztatott volt.

ÉLETMINŐSÉG – SZUBJEKTÍV JÓLLÉT

Az elmúlt években egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a gazdasági fejlődés nincs egyértelműen összhangban a társadalmi folyamatokkal, az életminőség javulásával. Az egyidejűleg végbemenő gazdasági és társadalmi folyamatok mellett ezért világszerte egyre nagyobb hangsúlyt kapott az egyének és nagy társadalmi csoportok élethelyzetével, szubjektív életminőségével kapcsolatos viszonyok elemzése. A jóllétről alkotott hagyományos fogalmak folyamatos felülvizsgálata egyre fontosabbá vált, előtérbe kerültek az emberek elégedettségét, közérzetét megragadó szubjektív mutatók. Az Európai Statisztikai Rendszer 2013-ban épített be először az EU-SILC²³⁾ lakossági adatfelvételébe a szubjektív jóllét mérésére szolgáló modult. Magyarországon ez volt az első ilyen nagy mintás vizsgálat (közel 18 ezer megkérdezett), melynek legújabb, 2014-es eredményeit az alábbiakban mutatjuk be.

AZ ÉLETMINŐSÉG ÉS JÓLLÉT JELENTŐSÉGE ÉS NEMZETKÖZI MEGKÖZELÍTÉSEI

Az elmúlt évtizedekben a tradicionális szemléletet tükröző makrogazdasági indikátorok (GDP) mérése mellett a nagy nemzetközi szervezetek (pl. EU, OECD) és a nemzeti statisztikai hivatalok munkájában és programjaiban is egyre fontosabbá vált az életminőség és jóllét sokdimenziós kérdésköreinek vizsgálata.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) megfogalmazása alapján „az életminőség az egyének észlelése és megítélése az életükben elfoglalt helyzetükről, az, ahogyan azt életterük kultúrája, értékrendszerei, valamint saját céljaik, elvárásaik, mintáik- és kapcsolataik befolyásolják. Olyan, tágan és nehezen értelmezhető fogalom, amely egyaránt magába foglalja az egyének fizikai egészségét, pszichés állapotát, autonómiáját, társadalmi kapcsolatait, valamint személyes hitüket és környezetük meghatározó tényezőihez való viszonyát.”

A **nemzetközi és hazai kutatások** alapján az objektív és a szubjektív helyzet összefügg a testi és lelki egészséggel és az étellel való elégedettséggel. Az objektív és szubjektív életminőségi dimenziók ugyanakkor nem mindig, és nem lineárisan növekvő módon vannak összhangban egymással (Easterlin-paradoxon),²⁴⁾ de általánosságban mégis elmondható, hogy a magasabb társadalmi pozíciókat betöltő személyek és csoportok az életükkel elégedettebbek, boldogabbnak érzik magukat és egészségi mutatóik is jobbak.

Az életminőséggel kapcsolatos vizsgálatoknak egyaránt vannak makro- és mikrotársadalmi dimenziói, és a jóllétnek is lehetnek – eltérő trendeket mutató – egyéni és szociális tényezői. Előbbiek közé tartozik az emocionális jóllét (pl. a pozitív érzelmek); az étellel kapcsolatos általános elégedettség; a vitalitás (pl. önbecsülés, rugalmasság és optimizmus, a konfliktushelyetek kezelése); a pozitív életfelfogás és erőforrás-gazdagság (pl. kompetencia, autonómia, elkötelezettség, célorientáltság). Az utóbbi, szociális tényezők közé tartozik a bizalom és a mások iránti segítőkészség és szolidaritás.

²²⁾ A jogszabályi változás nyomán az ítélkezés során több büntetés is kiszabható. A mutatóban az összes jogerősen kiszabott büntetés szerepel.

²³⁾ Statistics on Income and Living Conditions: éves rendszerességgű lekérdezőként nagy mintás, nemzetközileg összehangolt adatfelvétel, ami széles körű információkat szolgáltat az EU-tagállamokban élő lakosság társadalmi, jövedelmi, demográfiai jellemzőiről, munkaerő-piaci helyzetéről, lakás- és életkörülményeiről.

²⁴⁾ A különböző „nemzetek boldogságát” összehasonlítva Richard Easterlin arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgált országokban a jobb anyagi körülmények között élők általában elégedettebbek az életükkel, a gazdasági növekedés (a GDP nagysága és növekedési üteme) azonban nem feltétlenül függ össze az adott országban élők boldogságérzetével és elégedettségével.

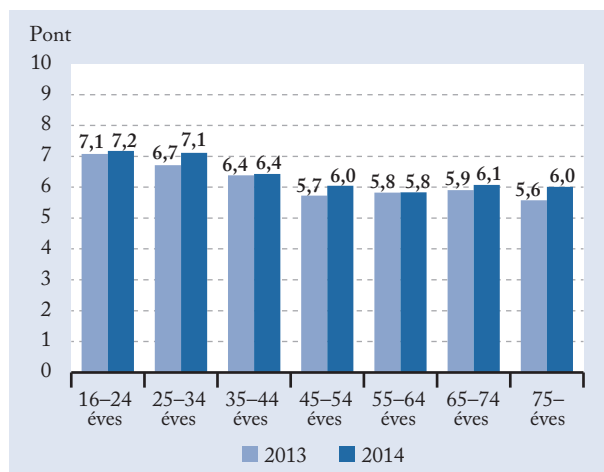
A nemzetközi gyakorlatban azonban nincsen konszenzus arra vonatkozóan, hogy milyen jelzőszámok a legalkalmasabbak a fentiek mérésére.²⁵⁾ A leggyakrabban az anyagi jólét, a családi és baráti kapcsolatok sűrűsége és intenzitása, az egészségi állapot megítélése, a munkafeltételek, az oktatás, az érzelmi jólét, a személyes biztonság és a lakókörnyezet minősége; a társadalmi méltányosság és az egyenlőtlenségek; az egyéni és a társadalmi aktivitás (pl. szabadidő felhasználás, közösségi tevékenység) mutatóit használva igyekeznek megragadni és jellemezni ezt a komplex és nehezen mérhető jelenséget.²⁶⁾

Az elégedettség szorosan összefügg a jövedelmi helyzettel

Az **élettel való elégedettség**²⁷⁾ a szubjektív jóllét egyik legfontosabb mutatója. A válaszok átlagértéke 2014-ben a felnőtt lakosság esetében 6,4 (2013-ban 6,1) volt, ami azt jelenti, hogy a megkérdezettek általában és átlagosan elégedettek voltak életkörülményeikkel. Társadalomdemográfiai ismérvek szerint azonban jelentősek a különbségek, az életkor és az iskolai végzettség mellett a jövedelmi, anyagi helyzet is fontos befolyásoló tényező. Nemek szerint nincsenek markáns eltérések, értéke a fiatal felnőttek (16–24) körében a legmagasabb (7,2), és az életkor növekedésével szinte párhuzamosan csökken. A legkevésbé a munkaerőpiacról távozó (55–64 évesek) és a legidősebbek (74 évesek és annál idősebbek) elégedettek az életükkel. Az elégedettség – a legkevésbé elégedett 55–64 évesek kivételével – valamennyi korcsoportban javult 2013-hoz képest.

3.45. ábra

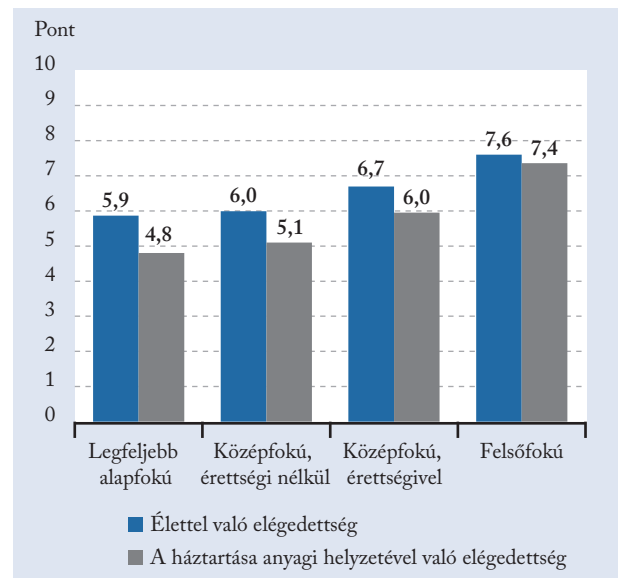
Az élettel való elégedettség átlagértéke korcsoportok szerint

Az élettel való elégedettség fontos tényezője az **anyagi helyzet**, ennek átlagértéke 2014-ben – 0–10-es skálán – 5,5 pont volt, 2013-hoz képest kissé javult. Részben az alacsony iskolai végzettségre visszavezethető gyenge munkaerő-piaci státus rossz anyagi körülményekhez vezet, és minél kevesebb jövedelemből gazdálkodik valaki, annál kevésbé elégedett életével. A legelégedetlenebbek az elmúlt években a legfeljebb alapfokú képzettségűek (5,9), a legelégedettebbek pedig a befejezett felsőfokú végzettséggel (7,6) rendelkezők voltak. Az elégedettség és a gazdasági helyzet szoros kapcsolatát erősítik a régiós különbségek is: a Nyugat-Dunántúlon és a Közép-Dunántúlon élő emberek voltak a leginkább, az Észak-Magyarországon lakók pedig a legkevésbé elégedettek az életükkel.

3.46. ábra

Az élettel és az anyagi helyzettel való elégedettség, 2014

²⁵⁾ A nemzetközi gyakorlatban az életminőséggel összefüggő mutatószámok és indexek közé tartoztak és tartoznak például a nettó gazdasági jólét mércéje (NEW); a fenntartható gazdasági jólét mutatója (ISEW); a valódi fejlődés mutatója (GPI); az emberi fejlődés indexe (HDI); az életminőség-index (QL); az ún. Physical Quality-of-life Index (PQLI); a Basic Well-being Index (BWI); a World Quality-of-Life Index (WPQLI); a boldog bolygó index (HPI).

²⁶⁾ Az életminőséggel és jólléttel kapcsolatos legösszetettebb mérőrendszert jelenleg az Egyesült Királyság és Finnország statisztikai hivatala alkalmazza.

²⁷⁾ A megkérdezettek 0–10-es skálán értéklik, hogy összességében mennyire elégedettek életükkel (0 esetén egyáltalán nem, 10 esetén kifejezetten elégedettek).

A **jelenlegi munkával való elégedettség** egyidejűleg tükrözi vissza a munkavállalói korban lévőknek a foglalkoztatottsági lehetőségekhez és adott munkahelyük jellemzőihez – pl. munkahelyi légkör, tevékenységük, munkabérük – kapcsolódó értékelését. 2014-ben ennek átlagos értéke tízfokú skálán 6,0 volt, 2013-hoz (7,1) képest összességében romlott. Nemek szerint nem voltak érdemi különbségek 2014-ben, fiatalabb korban növekvő, majd az aktív középkort követően (45 éves kortól) az elégedettség csökkenő értékei voltak jellemzők. A munkavégzés és az iskolai végzettség szoros kölcsönhatásával magyarázható, hogy munkájukkal a leginkább a felsőfokú végzettségűek (8,2), a legkevésbé (4,2) pedig a legfeljebb alapfokú végzettségűek voltak megelégedve. Az elégedettség az előző évhez képest csak az előbbieket esetében nőtt. Feltehetően a népesség heterogénebb összetételével, a viszonyítási minták és a munkalehetőségek nagyobb különbségével magyarázható, hogy a Budapesten élők átlagosan kevésbé voltak elégedettek jelenlegi munkájukkal, mint a többi városban és a községekben élők.

3.17. tábla

Összefoglaló adatok a lakosság elégedettségi mutatóiról*

Mutató	2013	2014
Életével általában	6,2	6,4
Jelenlegi munkával	7,1	6,0
A háztartás anyagi helyzetével	5,2	5,5
Lakásával	6,8	7,2
Szabadidős tevékenységekre fordítható idővel	6,3	6,3
Személyes kapcsolatokkal	7,6	7,8
Lakókörnyezet minőségével	6,5	6,8

* A 16 éves vagy idősebb válaszadók egy 0-tól 10-ig terjedő skálán értékelték az életükkel, jelenlegi munkájukkal, szabadidejük mennyiségével és egyéb tényezőkkel való általános elégedettségüket, ahol a 0 az „egyáltalán nem elégedett”, a 10 pedig a „teljes mértékben elégedett” válaszlehetőségeket jelentette.

A **szabadidős tevékenységekre, a rekreációra és feltöltődésre fordítható idő** az egyén általános közérzete szempontjából szintén fontos szubjektív tényező. Egyaránt hathat a munkahelyi teljesítményre, az egészségre, a társas kapcsolatok mennyiségére és minőségére. Jelentős különbségek szociodemográfiai ismervek szerint nincsenek, leg-

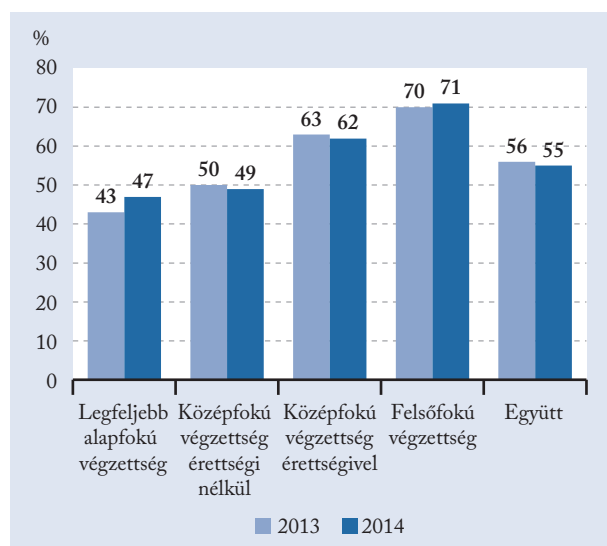
kevésbé a munkaerőpiacon legaktívabb generációk (35–54 évesek) voltak szabadidejük mennyiségével elégedettek (5,5–5,7 pont), és a gazdaságilag inaktívok – a legfiatalabb (16–24 évesek) és a legidősebb életkorban élők – voltak leginkább elégedettek. Feltehetően a szabadidő-felhasználás több lehetőségével és a nagyobb társadalmi kapcsolathálóval magyarázható, hogy urbanizációs szintek szerint vizsgálva minél sűrűbben lakott területen élt valaki, annál elégedettebb volt szabadidejének mennyiségével.

A fiatalok általában boldogabbak és kevesebbet idegeskednek

A **boldogság**²⁸⁾ nehezen definiálható fogalom, ugyanakkor az életminőséggel való kapcsolata vitathatatlan, és gyakori meglepte, illetve hiánya az egyik legfontosabb dolog az emberek életében. 2014-ben hazánkban arra a kérdésre, hogy az elmúlt hónapban milyen gyakran volt boldog, a felnőtt lakosság 55%-a (2013-ban 56%-a) számolt be arról, hogy általában (többnyire vagy mindig) annak érezte magát. A megkérdezettek 16%-a (2013-ban 17%) ugyanakkor ritkán vagy soha sem érezte jól magát, 29%-uk (2013-ban 27%) csak időnként érezte boldognak magát.

3.47. ábra

Önmagukat többnyire boldognak tartók aránya a legmagasabb iskolai végzettség szintje szerint*

* A megkérdezést megelőző négy hétben.

²⁸⁾ A boldog, az ideges, a nyugodt-békés, valamint a csüggedt-levert hangulati, érzelmi elemekre vonatkozó változók a felvételt megelőző négy hét alatt az egyén által megélt érzelmek, hangulatok, lelkiállapotok gyakoriságát fejezték ki. Az ezekkel kapcsolatos kérdésekre a „mindig”, „többnyire”, „ritkán”, „soha” felkínált válaszlehetőségek közül választhatott a megkérdezett.

A fiatalok körében lényegesen magasabb volt azok aránya, akik általában boldognak érezték magukat, míg a hosszabb munka- és élettapasztalattal rendelkező közép- és időskorúak között ugyanez az arány jóval alacsonyabb volt. Nemek szerint nem voltak markáns különbségek, ugyanakkor az iskolai végzettség e mutató esetében is egyértelműen arra utal, hogy a magasabb végzettség kedvezőbb életminőségi percepciót eredményez. A legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőknél az általában boldogok aránya 47, míg a felsőfokú végzettségűek körében 71% (2013-ban 43, illetve 70%) volt.

A legszegényebbek körében lényegesen kisebb, míg a legmagasabb jövedelműek között nagyobb volt azok aránya, akik általában boldognak érzik magukat. A két szélső jövedelmi ötöd kivételével azonban nem állapítható meg összefüggés a jövedelem és a boldog lelkiállapot gyakorisága között. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a kisebb településeken nagyobb arányban éltek magukat általában boldognak érző emberek. Az arány a községek esetében volt a legmagasabb, és Budapesten a legalacsonyabb.

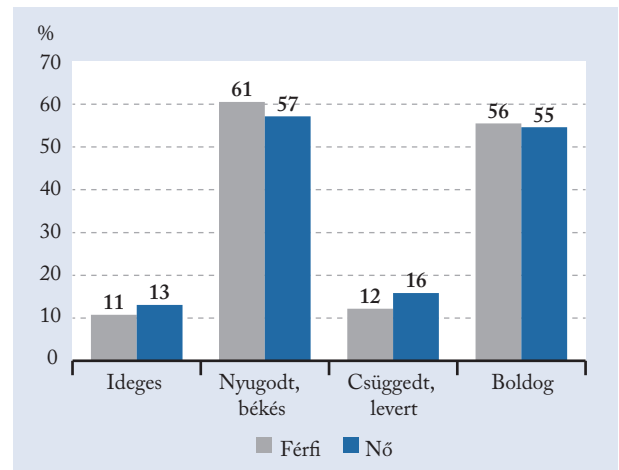
A hétköznapi értelemben vett **idegesség**²⁹⁾ két negatív pszichés állapotot is magában foglalhat. Az erőteljes és magas intenzitású indulatra használjuk a „nagyon ideges” kifejezést, míg az állandósult aggodást is szokás idegességeként emlegetni: ez esetben az állapot tartósságán, permanens jellegén van a hangsúly, ami a stressz meghatározásához áll közel. A tartósan magas stressz egészségkárosító, teljesítménycsökkentő hatásával közvetetten rontja az egyén jóllétét és befolyásolja a személy, valamint környezete közérzetét, pszichés állapotát, és könnyen átfordulhat a depressziót jelző csüggedtségbe, levertségbe.

A jóllétet, a mentális közérzet minőségét befolyásoló erős és tartós idegesség 2014-ben a felnőtt lakosság 12%-át (2013-ban 16%-át), érintette. A megkérdezettek 10%-a (2013-ban 13%-a) a „többnyire”, 2%-a (2013-ban 3%-a) a „mindig” válaszlehetőséget jelölte meg arra vonatkozóan, hogy a kérdezést megelőző hónapban előfordult-e, hogy nagyon idegesnek érezte magát. A lakosság 29%-a (2013-ban 33%-a) jelölte meg azt, hogy

időnként nagyon ideges volt. A magyar lakosság 16%-a soha (2013-ban 13%) vagy csak ritkán (2014-ben 43, 2013-ban 38%) érezte magát nagyon idegesnek a kérdezést megelőző négy hét folyamán.

3.48. ábra

Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig érzők aránya*

* A megkérdezést megelőző négy hétben.

A nőket inkább érintette mind az idegesség, mind a levertség érzése, ám mindkét nem esetében csökkent (a nőknél 17-ről 13%-ra, a férfiaknál 15-ről 12%-ra) azok aránya 2013-hoz viszonyítva, akik többnyire vagy mindig idegesnek érezték magukat. A legkevésbé a fiatal (16–24 éves) generációk voltak idegesek a kérdezést megelőző hónapban, a 35–54 évesek körében azonban az átlagosnál nagyobb volt az önmagukat „feszültnek” minősítők aránya.

A személyes és társas kapcsolatok is fontos tényezők

2014-ben a lakosság a 2013. évihez (2,8%) képest kisebb hányada, 2,6%-a nyilatkozott úgy, hogy senkivel nem tudja megbeszélni személyes dolgait. Nemek szerint nem volt lényeges különbség, az életkori csoportok alapján – a nyilvánvalóan több személyes kontaktussal rendelkező – fiatalok, valamint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében nagyobb volt azok aránya, akik személyes problémáikat meg tudták osztani másokkal.

²⁹⁾ Az ezzel kapcsolatos kérdést, amely arra vonatkozott, hogy milyen gyakran érezte magát az egyén nagyon idegesnek az elmúlt négy hétben, a „mindig”, „többnyire”, „időnként”, „ritkán” és „soha” válaszlehetőségek valamelyikével válaszolhatták meg a megkérdezettek.

A **személyes kapcsolatok** hiánya sokkal nagyobb kockázatot jelentett az elvált és a – részben életkori tényezőkkel is összefüggően – megözvegyült embereknel. A munkahelyek szociális színterének köszönhetően a gazdaságilag aktívak körében kisebb volt azok aránya, akik nem tudták senkivel megbeszélni személyes dolgaikat. Az inaktívak egyes csoportjainál ugyanakkor – a fogyatékkal élőknel, az egészségügyi okból munkaképteleneknel, valamint a nyugdíjasok esetében – viszonylag magas volt azok aránya, akik nem rendelkeznek szociális kontaktusokkal személyes gondolataik megbeszéléséhez.

A személyes és társas **kapcsolatok kiterjedtsége** is lehet az elégedettség fokmérője. Személyes kapcsolataival való elégedettségét 2014-ben a 16 éves és idősebb népesség tízfokú skálán 7,8-re (2013-ban 7,6-ra) értékelte. Kapcsolataikkal a legfiatalabbak voltak a legelégedettebbek, és a középkorúak (45–64 évesek) legkevésbé.

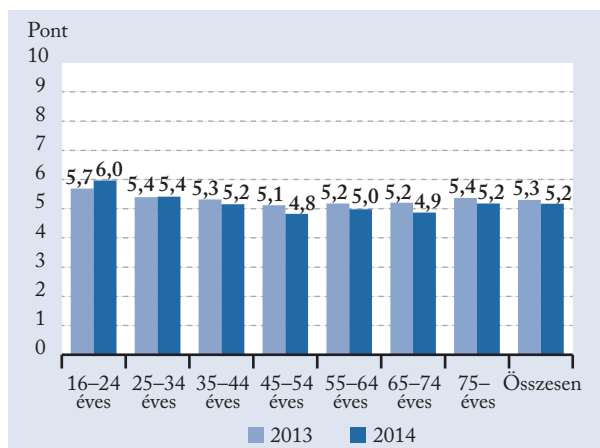
A személyes kapcsolatok értékelése a családi állapot jellegétől függően jelentősen eltért. A házasságban élők életkortól függetlenül kiemelkedően elégedettek voltak. A fiatalabb generációk – a társas kapcsolataik kiterjedtsége miatt – alapvetően szintén magasra értékelték a személyes kapcsolataik minőségét. Az elváltak, illetve az özvegyek azonban elégedetlenebbek voltak személyes kapcsolataikkal.

Továbbra is bizalmatlan a lakosság

Az emberekkel történő pozitív együttműködés, az emberekbe vetett **bizalom** a társadalmi tőkével, a társadalmi integrációval, valamint a jólléttel is szoros kapcsolatban áll. Az összes szubjektív jólléti változó közül a legalacsonyabb átlagot 2014-ben (5,2) és a megelőző évben (5,3) is a bizalmi szint mutatta, és – a 35 évnél fiatalabbak kivételével – minden korosztályban romlott. Míg a fiatalok nagyobb mértékben bíztak másokban, addig a középkorúak (45–54 évesek) voltak a legbizalmatlanabbak. Az iskolai végzettség növekedésével nőtt a más emberek iránti bizalom szintje.

3.49. ábra

A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

Nemzetközi gazdaság

Makrogazdasági folyamatok Magyarországon

Külkereskedelem

• A **globális gazdaság** teljesítménye 2014-ben 3,4%-kal bővült az előző évihez képest. A növekedés jelentős mértékben az ázsiai országoknak köszönhető. A világgazdasági folyamatokat leginkább meghatározó globális szereplők közül az **Egyesült Államok** gazdasági teljesítménye 2,4, **Kínáé** 7,4%-kal bővült, **Japáné** viszont stagnált.

• A szűkebb nemzetközi környezetünkbe tartozó **Európai Unió** (EU-28) gazdasága 2014-ben 1,3, ezen belül a legnagyobb nemzetgazdaságnak számító Németországé 1,6%-kal növekedett. Ezzel párhuzamosan az uniós gazdaságnak a defláció veszélyével, a stabil fejlődéshez elégtelen hitelpiaci aktivitással kell megküzdenie.

• Az **euró** árfolyama 2014 folyamán erőteljesen leértékelődött az amerikai dollárral szemben. Az év végén egy euró 1,2141 amerikai dollárt ért, ami négy éve a leggyengébb árfolyamszint. A dollár erősödése szintén szerepet játszott számos nyersanyag világpiaci árának, köztük a **Brent** típusú nyersolajénak a csökkenésében is. A kőolaj ára 2014 végére több mint öt és fél éves mélypontra (hordónkénti 55,27 dollárra) zuhant.

• A magyar gazdaság teljesítménye 2013-ban növekedési pályára állt, a bővülés 2014 folyamán folytatódott. **Magyarország bruttó hazai terméke** 2014-ben 3,6%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest, ezzel az uniós rangsorban hazánké a második legmagasabb teljesítménynövekedés.

• A **felhasználási oldalon** a belső kereslet, ezen belül is elsősorban a nemzetgazdasági beruházások okozták a teljesítmény növekedését. A folytatódó mérlegalkalmazkodás mellett a háztartások növelni tudták a fogyasztásukat, ami szintén kedvezően hatott a teljesítmény alakulására. A külkereskedelem teljesítménye ezzel szemben visszafogta a GDP bővülését.

• A **termelési oldalon** az ártermelő ágazatok és a szolgáltató szektor egyaránt növelték a teljesítményüket. Ennek ellenére a bővülés húzóereje változatlanul az exportorientált feldolgozóipar volt.

• A gazdasági válság hatására bekövetkezett jelentős visszaesést követően hazánk **külkereskedelmi termékforgalmának** volumene – részben az alacsony bázis hatására – 2010-ben 15–17%-os bővülésbe váltott át. Ezt követően a növekedési ütem fokozatosan lassult, így a külkereskedelmi termékforgalom volumenét 2011-ben egy számjegyű növekedés, 2012-ben stagnálás jellemezte. 2013-ban a külkereskedelmi forgalom ismét élénkülni kezdett: a kivitel volumene 4,2, a behozatalé 5,0%-kal bővült.

2014-ben a tendencia folytatódott: a kivitel volumene 7,1, a behozatalé 8,8%-kal meghaladta az egy évvel korábit. A külkereskedelmi mérleg többlete 2014-ben 6402 millió euró volt, 153 millió euróval kevesebb, mint egy évvel korábban.

- **A szolgáltatások euróban számított külkereskedelmi forgalmának** bővülése 2014-ben is folytatódott. A válságot követő hullámzó teljesítmények után 2013-ban a szolgáltatások külkereskedelme ismét élénkült, a bővülés mértéke mindkét forgalmi irányban meghaladta a 6%-ot. A forgalombővülés 2014-ben is folytatódott, a kivitel tekintetében a dinamika 8,4%-ra gyorsult, ezzel párhuzamosan a behozatal esetében 3,4%-ra mérséklődött. A szolgáltatások külkereskedelmi mérlege 2014-ben 5,5 milliárd euró többlettel zárt, 1,0 milliárd euróval nagyobb, mint egy évvel korábban.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
Bruttó hazai termék (GDP) volumenindexe, 2005. év = 100,0	99,6	101,1	104,8
Egy főre jutó GDP, ezer forint	2 878	3 017	3 233
Egy főre jutó GDP, euró	9 943	10 161	10 475
Beruházás volumenindexe, 2005. év = 100,0 ^{a)}	74,9	80,0	91,2
Külkereskedelmi termékforgalmi egyenleg, milliárd forint	1 922	1 955	1 977
Behozatal volumenindexe, 2005. év = 100,0	136,4	143,2	155,9
Kivitel volumenindexe, 2005. év = 100,0	160,5	167,2	179,2

^{a)} Negyedéves adatok alapján.

NEMZETKÖZI GAZDASÁG

A világgazdaság teljesítménye a pénzügyi válság kitörése előtt, 2005 és 2008 között évente átlagosan 4,7%-kal bővült.¹⁾ A reálgazdaságot is erőteljesen érintő krízis következtében a fejlett országok recesszióba, a fejlődő és felzárkózó országok pedig alacsonyabb ütemű növekedési pályára kerültek. 2009-ben a **globális gazdaság** teljesítménye összességében stagnált. A globális konjunktúrát 2010-ben a recesszióból való kilábalás, az alacsony bázishoz mérten dinamikus, 5% feletti bővülés, a következő két évben viszont – részben az euróövezet gazdasági és monetáris problémái miatt – a lendületvesztés jellemezte. A Nemzetközi Valutaalap becslése szerint a világgazdaság teljesítménye 2014-ben – 2012-höz és 2013-hoz hasonlóan – 3,4%-kal meghaladta az egy évvel korábbi szintet. A növekedés jelentős mértékben az ázsiai országoknak köszönhető. A túlnyomórészt fejlett országokat tömörítő OECD egészé-re számított GDP 2014-ben 1,8%-kal bővült.²⁾

A **globális pénz- és tőkepiacokat** 2013-ban általános likviditásbőség jellemezte a jegybankok pénzmennyiséget növelő monetáris politikája következtében. 2014-ben viszont az Egyesült Államokban a jegybank szerepét betöltő Fed fokozatosan megszüntette az eszközvásárlási programját, az Európai Központi Bank (EKB) és a japán jegybank ugyanakkor tovább lazított a monetáris politikáján. Emellett a globális konjunktúra alakulására hatással voltak többek között a mérsékeltebb nyersanyagárak (főként a nagymértékben csökkenő kőolajár), valamint a geopolitikai események (például a kelet-ukrajnai konfliktus).

Az elmúlt közel húsz évben dinamikus, a világgazdasági átlagot folyamatosan meghaladó mértékben bővülő kínai gazdaság 2014-ben – a Nemzetközi Valutaalap számításai alapján, vásárlóerő-paritáson számolva – a világ legnagyobb nemzetgazdaságává vált és a **globális GDP-ből** 16,3%-kal részesedett. A második helyen álló korábbi világelső Egyesült Államok részaránya (16,1%) az elmúlt években folyamatosan mérséklődött, főként az újonnan iparosodott ázsiai térség dinamikus növekedésének következtében. Az észak-amerikai országot a rangsorban szintén ázsiai államok, India és Japán követték. Az

¹⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

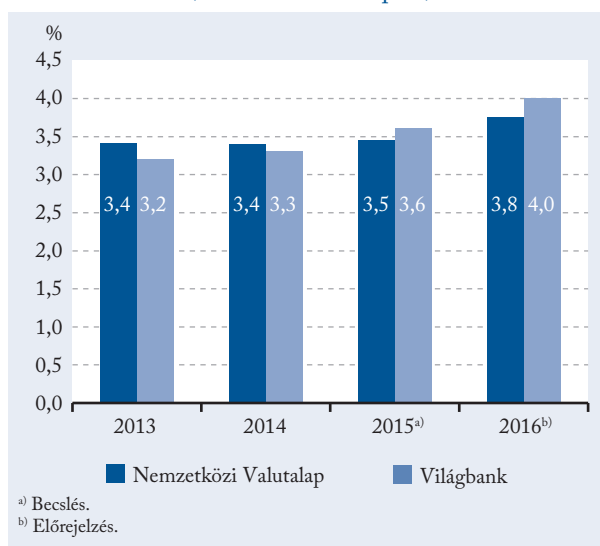
²⁾ Forrás: OECD.

³⁾ Forrás: Világbank.

⁴⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

4.1. ábra

A globális GDP volumenváltozása az egyes nemzetközi szervezetek szerint
(az előző évhez képest)

Forrás: Nemzetközi Valutaalap World Economic Outlook adatbázisa, Világbank.

első tizenben három EU-tagállam (Németország, Franciaország, Egyesült Királyság) is szerepel. A tíz legnagyobb nemzetgazdaság közé bekerült – 2013-ban 250 milliós népességű³⁾ – Indonézia (8. hely) 2005 óta évente átlagosan 5,8%-kal növelte gazdasági teljesítményét. Az EU tagországainak együttes részesedése 17,2% volt, amivel az európai integráció a vezető gazdasági hatalmak egyike, de az alacsony ütemű teljesítménybővülés miatt mérséklődött az aránya. Magyarország az 58. – az uniós országok között a 16. – helyet foglalja el a 182 államot tartalmazó ranglistán.⁴⁾

A vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP alapján – az előző négy évhez hasonlóan – 2014-ben is Katar volt a világelső. Az arab államot az európai pénzügyi központként is számon tartott Luxemburg követi. A rangsor elején a fejlett államok (Norvégia, San Marino, Svájc) mellett főként olajtermelőként ismert országok (Brunei, Kuvait, Egyesült Arab Emírátságok) és pénzügyi központok (Szingapúr, Hongkong) szerepelnek. A ranglista első tizenegy helyezettje között a világ 13 legnagyobb nemzetgazdasága közül mindössze egy ország, az Egyesült Államok (11. hely) található. A globális GDP-ből második legnagyobb részarányú Kína a 90., a har-

KÍNA A KÖZÉPMEZŐNYBEN⁶⁾

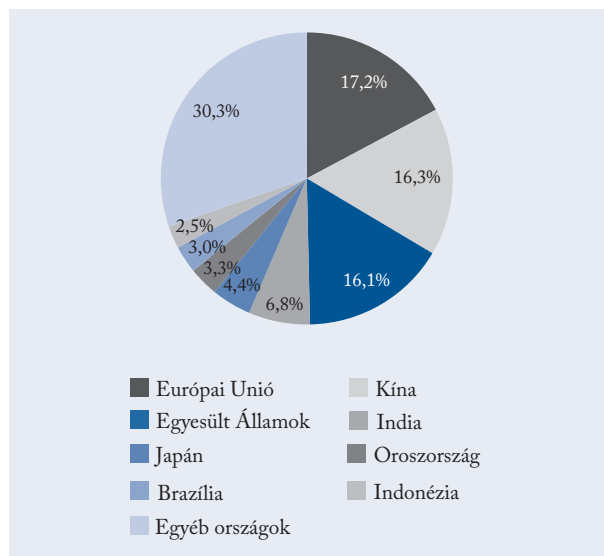
Az ENSZ legutolsó értékelése szerint – a megelőző évhez hasonlóan – 2013-ban Norvégia volt a világ legfejlettebb országa, amit Ausztrália és Svájc követett a HDI (Human Development Index) szerinti ranglistán. A legmagasabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező Katar ezzel szemben a 31., a második Luxemburg a 21. helyet foglalja el a rangsorban. Norvégia és Svájc mellett egyedül Szingapúr szerepel a HDI és az egy főre jutó GDP szerinti ranglista első tíz helyének valamelyikén (9., illetve 3. helyezés). A globális termelésből a legnagyobb részt kihalító országok közül Kína a 91., az Egyesült Államok az 5., India pedig a 135. a 187 államot tartalmazó ranglistán.

Hazánk a 43., az uniós tagországok között pedig a 24. a fejlettségi ranglistán, a HDI-érték (0,818) alapján a magasan fejlett országok közé tartozunk. Az EU tagállamai közül mindössze Románia és Bulgária nem tartozik ebbe a kategóriába. Az uniós tagországok közül hárman is szerepelnek a tíz legfejlettebb állam között: Hollandia (4. a rangsorban), Németország (6.) és Dánia (10.).

madik India a 125. helyen áll a rangsorban. Hazánk egy főre jutó GDP-je a 49. legmagasabb a megfigyelt 187 ország között.⁵⁾

4.2. ábra

A világ GDP-jének megoszlása, 2014 (vásárlóerő-paritáson számolva)

Forrás: Nemzetközi Valutaalap, World Economic Outlook adatbázis.

Fejlett országok: kismértékben gyorsult a növekedési ütem

A fejlett országok teljesítményének növekedési üteme több mint 10 éve elmarad a világgazdasági átlagtól. A 2009. évi recessziót követően 2010-ben a fejlett országok (többek között az Egyesült Álla-

mok, az Európai Unió tagállamai, Japán, Kanada) gazdasági teljesítménye együttesen 3,1%-kal bővült, a következő két évben viszont fokozatosan veszítettek a lendületükből.⁷⁾ Ebben az országcsoportban 2012-ben már csak 1,2%-kal emelkedett a GDP volumene az előző évhez képest. 2014-ben a **fejlett országok** gazdasági teljesítménye 1,8%-kal bővült 2013-hoz mérten. (A bruttó hazai termék 2014-ben a 2008. évi szintet 5,7, a 2005. évit pedig 12%-kal haladta meg.) A GDP volumenemelkedését számottevően visszafogták az euróövezet gazdasági és monetáris problémái.

A világ második legnagyobb, de a globális folyamatokat leginkább befolyásoló nemzetgazdasága, az **Egyesült Államok** gazdasági teljesítménye 2010 óta 1,6–2,5% közötti mértékben, 2014-ben 2,4%-kal emelkedett⁸⁾ az egy évvel korábbi szinthez képest, ami jóval meghaladta a fejlett országok átlagos növekedési ütemét. A bővülést a magánszektor belső kereslete generálta: a GDP közel héttizedét jelentő háztartások fogyasztása 2014-ben 2,5, a beruházások volumene pedig 5,8%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. A fogyasztás bővülését a rendelkezésre álló személyes jövedelmek 2,5%-os emelkedése is támogatta. A növekedést azonban visszafogta a január eleji, szokatlanul hideg időjárás, valamint a külkereskedelem teljesítménye. Az import volumenbővülése (4,0%) meghaladta az exportét (3,2%), a külkereskedelmi hiány 538 milliárd dollárt tett ki. A szövetségi szintű kiadáscsökkentések mellett a kormányzati kereslet (a fogyasztást és

⁵⁾ World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

⁶⁾ Forrás: Human Development Report 2014 - Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience, United Nations Development Programme, New York, 2014.

⁷⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

⁸⁾ Forrás: U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis.

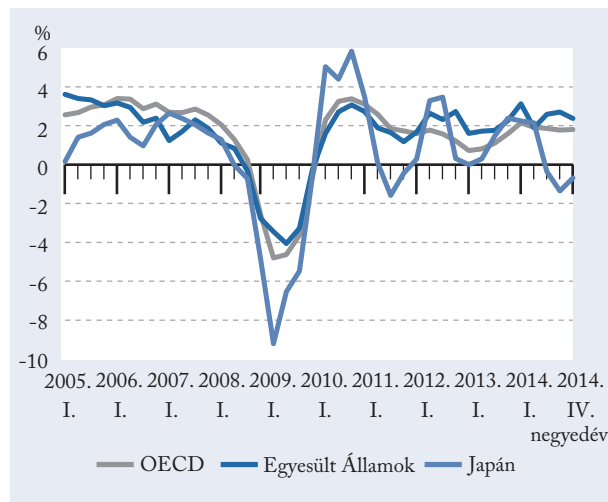
a beruházásokat együttvéve) 0,2%-kal mérséklődött. A Fed 2014-ben sem változtatott napi kamatcélján (0,00–0,25%), 2013. decemberi döntése értelmében ugyanakkor fokozatosan csökkentette az eszközvásárlási program keretösszegét (azt az összeget, amit a Fed értékpapírok vásárlására fordított a kötvénypiacokon). Az irányváltás 2014 elején kihatott a globális pénz- és tőkepiacok folyamataira is. A monetáris politika szigorítását támogatta a mérséklődő munkanélküliségi ráta (2014-ben 6,2, decemberben 5,6%) és az alacsony infláció.⁹⁾ 2014-ben átlagosan 1,6, decemberben 0,8%-kal emelkedtek a fogyasztói árak az egy évvel korábbihoz képest.

Több mint két évig tartó konjunktúrát követően a **japán gazdaság** 2014 II. félévében újra recesszióba került. A GDP volumene – az I. negyedévi 2,1%-os¹⁰⁾ bővülés ellenére – 2014-ben stagnált az előző évhez képest.¹¹⁾ A gazdasági teljesítményre kedvezően hatott a bruttó állóeszköz-felhalmozás 2,6%-os bővülése. A forgalmi adó április eleji (5,0-ról 8,0%-ra történő) emelése miatt a háztartások végső fogyasztási kiadásait ellentétes folyamatok alakították az időszak folyamán. Az I. negyedévben – az előrehozott vásárlások következtében – a fogyasztás bővült (3,2%-kal), a többi negyedévben viszont legalább 2,0%-kal csökkent. 2014-ben a japán háztartások összességében 1,2%-kal kevesebbet fogyasztottak. A romló külkereskedelmi egyenleg ellenére a kivetel volumenbővülése (8,2%) meghaladta a behozatalét (7,2%). Az exportot a gyengülő jen, az importot az adóemelés miatt előrehozott fogyasztás hajtotta. 2014-ben a japán jegybank monetáris politikája – az alapkamat változatlansága mellett – végig a pénzmennyiség növelésén alapult. Bár az év első felében a japán deviza gyengülése megtorpant, 2014 egészében az átlagárfolyam (105,85 japán jen/amerikai dollár) 8,5%-kal magasabb volt 2013-hoz képest. A laza monetáris politika és az adóemelés következtében a fogyasztói árak 2014-ben 2,7%-kal meghaladták az egy évvel korábbi szintet. (Ilyen mértékű áremelkedésre utoljára 1982-ben volt példa.) A munkanélküliség arányának mérséklődése folytatódott, 2014-ben 3,6% volt. A japán államháztartást több mint 10 éve masszív egyensúlyta-

lanság jellemzi, amit a különböző gazdaságpolitikai programok kiadásai is fokoztak. Emiatt Japánban alakult ki a világ egyik legnagyobb GDP-arányos államadósága (2014-ben 246%).¹²⁾

4.3. ábra

A GDP volumenváltozása a fejlett országokban* (az előző év azonos negyedévéhez képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.
Forrás: OECD.

Fejlődő és felzárkózó országok: tovább tart a lendületvesztés

Az elmúlt években a fejlődő és felzárkózó országok jóval nagyobb mértékben járultak hozzá a világgazdasági növekedéshez, mint a fejlett országok. A **fejlődő és felzárkózó országok** együttes teljesítménybővülése 2005 óta folyamatosan meghaladja a globális átlagot: 2005 és 2014 között az országcsoport átlagos éves növekedése 5,8% volt, szemben a világgazdaság 3,4%-ával.¹³⁾ (2014-ben az előbbi 4,6, az utóbbi 3,4%-kal bővült.) Ennek következtében a fejlődő és felzárkózó országok – vásárlóerő-paritáson számolva – a 2005. évi 47% helyett 2014-ben már 57%-kal részesedtek a globális termelésből. A nem fejlett országok közül a teljesítményt és a gazdasági súlyt tekintve kiemelkedik a Brazília, Oroszország, India és Kína által alkotott BRIC-országocsoport.¹⁴⁾ A négy ország együttesen a globális GDP közel háromtizedét állította elő 2014-ben, és mindegyikük a világ 10 legnagyobb nemzet-

⁹⁾ Forrás: OECD.

¹⁰⁾ Szezonálisan kiigazított.

¹¹⁾ Forrás: OECD.

¹²⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

¹³⁾ Forrás: World Economic Outlook adatbázis, Nemzetközi Valutaalap.

¹⁴⁾ A BRIC betűszó a csoportot alkotó négy ország, Brazília, Oroszország, India és Kína angol nevének kezdőbetűiből áll össze.

gazdasága közé tartozik. Az elmúlt négy évben ezeket az országokat leginkább a dinamikus növekedési ütem mérséklődése jellemezte.

A világ legnagyobb nemzetgazdaságává előrelépő **Kína** gazdasági növekedése a 2009-ben elmélyülő pénzügyi-gazdasági világválságot követően veszített a dinamikájából. A GDP volumene 2014-ben 7,4%-kal bővült az előző évihez viszonyítva, ez az elmúlt 14 év legalacsonyabb növekedési üteme.¹⁵⁾ Az ágazatok döntő többségében nőtt a hozzáadott érték, az iparban 7,0, a szolgáltató szektorban 8,1%-kal. 2014-ben a pénzromlás üteme a 4%-os inflációs cél alatti, 2,0%-os volt. Az inflációs nyomást mérsékelte, hogy az ipari termékek termelői árai 1,9%-kal csökkentek. Az ázsiai ország exportforgalma – folyó áron – 4,9%-kal nőtt, az importforgalma viszont – részben az olcsóbb energiahordozók által – 0,6%-kal mérséklődött. Ezzel párhuzamosan a külkereskedelmi egyenleget változatlanul jelentős többlet jellemzi.

A világ második legnépesebb¹⁶⁾ országának számító **India** gazdasági teljesítménye a 2013. évi 6,4%-os bővülést követően 2014-ben 7,2%-kal emelkedett.¹⁷⁾

A növekedés gyorsulásában szerepet játszott, hogy a 2013-ban súlyos problémákkal szembesülő indiai monetáris rendszer helyzete javult.

A latin-amerikai térség legnagyobb nemzetgazdaságának számító **Brazília** teljesítménynövekedése 2011 és 2013 között a 3%-os bővülési ütem – egyben a válságot megelőző időszak növekedési átlaga – alatt volt. A brazil GDP volumene 2014-ben lényegében stagnált (+0,1%)¹⁸⁾ az egy évvel korábbihoz képest. (2014 második felében a brazil gazdaság recesszióba került.) A kedvezőtlen gazdasági folyamatokban szerepet játszik a bruttó állóeszköz-felhalmozás csökkenése és a tovább emelkedő külkereskedelmi deficit.

Az alapvetően a nyersanyag kitermelésére és feldolgozására szakosodott **orosz gazdaság** teljesítménye – a válság miatti, 2009. évi 7,8%-os visszaesést követően – 2010-ben 4,5%-kal növekedett, azóta fokozatosan veszít a lendületéből. 2014-ben Oroszország GDP-je 0,6%-kal emelkedett.¹⁹⁾ Az orosz gazdaságra negatívan hatottak a kelet-ukrajnai konfliktus következtében bevezetett gazdasági-pénzügyi szankciók, valamint a drasztikusan csökkenő olajár.

KELET-UKRAJNAI VÁLSÁG A GAZDASÁG SZEMSZÖGÉBŐL

2014-ben a világgazdasági folyamatokra az egyik legnagyobb kockázatot a kelet-ukrajnai konfliktus jelentette. A geopolitikai feszültség leginkább az **ukrán gazdaságra** volt hatással, amely – éven belül egyre inkább mélyülő recesszió mellett – 2014 egészében 6,8%-kal elmaradt az egy évvel korábbtól. A háztartások fogyasztása és a bruttó állóeszköz-felhalmozás egyaránt jelentősen visszaesett (9,6, illetve 23%-kal). A mezőgazdaság és az egészségügyi szolgáltatás kivételével mindegyik nemzetgazdasági ág teljesítménye szintén csökkent. A fegyveres összecsapásokban érintett Donyeck megye az egyik legfontosabb gazdasági központ Ukrajnában: 2013-ban a gazdasági teljesítmény 11%-a itt keletkezett, az egy főre jutó GDP pedig a ötödik legmagasabb az ország 27 megyéje közül.²⁰⁾

Ukrajna mellett még **Oroszországra** is jelentős hatással volt a konfliktus. Az orosz gazdaság bruttó hazai terméke 2014-ben 0,6%-kal emelkedett,²¹⁾ ami az elmúlt öt év legalacsonyabb növekedési üteme. Az olajár zuhanása mellett a konfliktus miatt bevezetett embargó is jelentősen visszafogta a gazdasági teljesítményt. Számos ország, köztük az Európai Unió, főként a pénzügyi területet érintő szankciókat léptettek életbe Oroszországgal szemben, amelyre válaszul az orosz állam megtiltotta a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek behozatalát a szankciókat meghirdető országokból, így például az Európai Unióból. Részben az importtilalom következtében az árak emelkedése gyorsult, az infláció mértéke 2014 első felében átlagosan 7,0, a második felében viszont 8,6% volt. (Az élelmiszerek 2014 I. félévében 8,6, a II. félévében pedig 12%-kal drágultak.) 2014 utolsó hónapjaiban az orosz rubel nagymértékben veszített az értékéből, emiatt 2014-ben az – átlagárfolyam alapján – orosz fizetőeszköz az amerikai dollárral szemben 21, az euróval szemben pedig 20%-kal gyengült.

¹⁵⁾ Forrás: Kínai Statisztikai Hivatal (National Bureau of Statistics of China) honlapja.

¹⁶⁾ A 2013. évi évközi népesség Kínában 1,4 milliárd, Indiában 1,2 milliárd fő volt.

¹⁷⁾ Forrás: OECD.

¹⁸⁾ Forrás: OECD.

¹⁹⁾ Forrás: OECD.

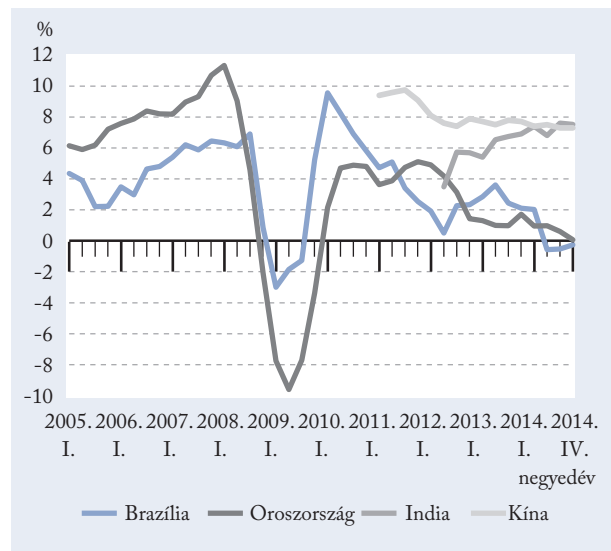
²⁰⁾ Forrás: Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálat (State Statistics Service of Ukraine).

²¹⁾ Forrás: OECD.

Ezzel párhuzamosan 2014-ben a bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene 2,1%-kal csökkent, valamint az orosz rubel 20%-kal leértékelődött az euróval szemben az előző évihez képest.

4.4. ábra

A GDP volumenváltozása a BRIC-országokban* (az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan kiigazított adatok szerint.
Forrás: OECD.

Egyenletes bővülés és deflációs veszély az EU-ban

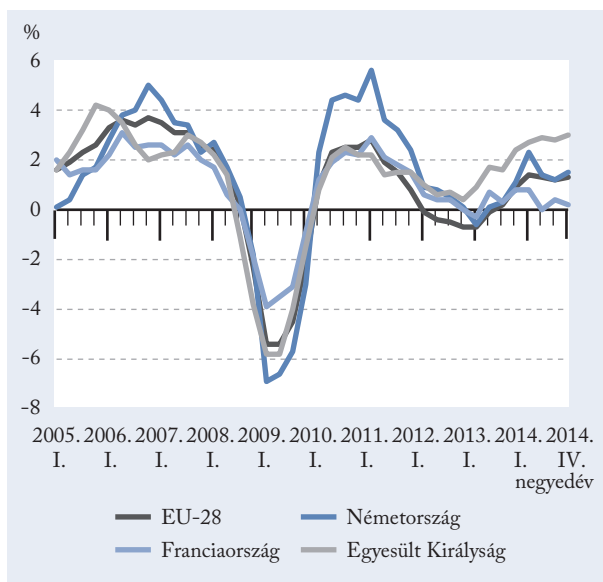
A hazánk szűkebb nemzetközi környezetét jelentő **Európai Unió** (EU-28) gazdasági teljesítményváltozása – a korábbi évekhez hasonlóan – elmaradt a globális gazdaság többi meghatározó szereplőjéhez képest. A 2012. évi recessziót követően 2013 folyamán az uniós gazdaság kikerült a dekonjunktúrából, a tagországok együttes GDP-je ennek ellenére 2013-ban stagnált az egy évvel korábbihoz képest. (28 tagország közül 17-ben nőtt a bruttó hazai termék.) A belső gazdasági problémák (dezinfláció, elégtelen hitelpiaci aktivitás, magas munkanélküliség) ellenére az uniós gazdaság teljesítménye 2014-ben 1,3%-kal bővült. (Az egyes negyedéveket tekintve a GDP egyenletesen növekedett.)

Az **eurózóna** tagállamainak együttes bruttó hazai terméke 2014-ben 0,9%-kal emelkedett az előző évhez képest. Az euróövezet gazdasági teljesítmény-növekedését visszafogták a belső, jellemzően államháztartási egyensúlytalansággal küszködő tagállamok. A 2009-es gazdasági válság óta az eurózónában egyre erősebben mutatkoznak a divergencia jelei: a

dél-európai nemzetgazdaságok leszakadóban vannak a többi, eurót használó tagállamhoz képest.

4.5. ábra

A GDP volumenváltozása az unióban és legnagyobb gazdaságaiban* (az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok szerint.

A tagállamok döntő többségében a GDP volumene emelkedett. A meghatározó nemzetgazdaságok közül a legjobban az Egyesült Királyság gazdasága teljesített 2014-ben: az egy évvel korábbinál még dinamikusabban, 2,8%-kal növekedett a GDP, amit elsősorban a belső fogyasztás hajtott. Az integráció gazdasági motorjának számító Németország teljesítménynövekedése hároméves lendületvesztés után 2014-ben dinamizálódott: az uniós átlagot meghaladóan, 1,6%-kal nőtt. Franciaország gazdasága az elmúlt három évben nagyon alacsony ütemben bővült, 2014-ben 0,4%-kal. Spanyolország 2014 folyamán kikerült a recesszióból és a GDP az év egészében 1,4%-kal – öt év után először – emelkedett. A dél-európai országhoz hasonlóan – legalább két év csökkenését követően – növekedésbe fordult a teljesítmény Szlovéniában (2,6%), Dániában (1,1%), Portugáliában (0,9%), Hollandiában (0,9%), valamint Görögországban (0,8%). A legnagyobb mértékben (4,8%) Írország gazdasági teljesítménye növekedett 2014-ben, a rangsorban Magyarországé (3,6%), Máltáé (3,5%) és Lengyelországé (3,3%) követte.

A finn gazdaság kétéves mérséklődés után gyakorlatilag stagnált (-0,1%), Cipruson, Horvátországban és Olaszországban ugyanakkor tovább

folytatódott a dekonjunkció: a GDP az előbbiben 2,3, az utóbbi kettőben egyaránt 0,4%-kal alacsonyabb lett.

2014-ben az **Európai Unió (EU-28)** gazdasági növekedése elsősorban a **háztartások fogyasztásán** alapult. Az uniós GDP 57%-át kitevő háztartások végső fogyasztási kiadásainak volumene²²⁾ 1,3%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. Finnország és Horvátország kivételével minden tagállamban többet fogyasztott a lakosság. A beruházási aktivitás 2014-ben – 2011 után először – pozitívan járult hozzá a gazdasági növekedéshez. Az uniós tagállamok együttes **bruttó állóeszköz-felhalmozás** volumene – a 2011. évi 2,0%-os növekedést leszámítva – 2008 és 2013 között csökkenő tendenciát mutatott, 2013-ban 1,5%-kal mérséklődött az egy évvel korábbihoz képest. A kedvezőbb reálgazdasági környezet következtében az állóeszköz-felhalmozás 2014-ben 2,3%-kal emelkedett az előző évhez képest, a 2005. évi szinttől viszont 1,9, a 2008. évitől pedig 12%-kal elmaradt. (Az euróövezetben a beruházások 2014-ben a 2005. évi szintnél 6,2, a 2008. évinél pedig 15%-kal alacsonyabbak voltak.) A tagországok többségében 2014-ben növekedés következett be. A legnagyobb volumenbővülés Máltán (14%) és hazánkban (12%) volt. A fontosabb nemzetgazdaságok közül az Egyesült Királyságban 7,8, Németországban és Spanyolországban egyaránt 3,4%-kal haladták meg a fejlesztések az egy évvel korábbit. Hét tagállamban, köztük Olaszországban és Franciaországban csökkent a bruttó állóeszköz-felhalmozás volumene. A súlyos gazdasági válságban lévő Cipruson a fejlesztések 19%-kal visszaestek. A beruházások volumene 2014-ben mindössze négy országban (Egyesült Királyság, Málta, Németország és Svédország) haladta meg a 2008. évi szintet.

A válság előtti időszakhoz képest továbbra is alacsony szinten van a **beruházási ráta** az EU-28 egészében: a bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-hez mért aránya 2014-ben 19,3% volt az Európai Unióban, szemben a 2005. évi 21,4%-kal. Négy tagország (Belgium, Lengyelország, Németország és Svédország) kivételével a többi tagállamban a beruházások aránya elmaradt a 2005. évitől. A legmagasabb ráta a 2004 óta csatlakozottak körében van: Észtországban (25,8%), Csehországban (25,3%), valamint Lettországban (23,0%). Mivel az unióban

megvalósuló beruházások volumene és a GDP-hez viszonyított aránya egyaránt elmarad a válság előtti szinttől, az EU a versenyképesség terén hátrányba kerülhet a globális versenytársakkal szemben.

A korábbi évekkel ellentétben a **külső kereslet** 2014-ben nem támogatta az unió teljesítménynövekedését. Az előzetes adatok alapján az áruforgalmi export értéke 1,9, az importé 0,3%-kal csökkent 2013-hoz képest. A termék-külkereskedelem egyenlegében – az egy évvel korábbi 52 milliárd euróval szemben – 23 milliárd eurós többlet keletkezett. A főbb külkereskedelmi partnerek közül a Kínába irányuló export értéke 11%-kal emelkedett, az Oroszországba és a Svájcba irányulóé viszont 14, illetve 17%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Oroszországból 12%-kal kevesebb, Kínából ellenben 8,0%-kal nagyobb értékben vásárolt terméket az EU.

Az uniós gazdaság bővüléséhez 2014-ben hozzájárult az **ipari termelés**²³⁾ 1,1%-os bővülése. (A megelőző két évben az ipari termelés volumene 2,1, illetve 0,5%-kal mérséklődött.) A tagországok többségében emelkedett az ipari kibocsátás. A meghatározó nemzetgazdaságok közül az Egyesült Királyságban, Németországban, valamint Spanyolországban az uniós átlagot meghaladó mértékben bővült a termelés, Olaszországban és Franciaországban ugyanakkor mérséklődött. A közép-kelet-európai tagországokban mindenütt emelkedett az ipari termelés, a legnagyobb mértékű kibocsátásnövekedés (20%) azonban Írországban következett be. Részben az élénkülő fogyasztás következtében a **kiskereskedelmi forgalom**²⁴⁾ volumene – három évig tartó csökkenő tendenciát követően – 1,9%-kal bővült. (A tagországok többségében élénkült a kiskereskedelmi forgalom.)

A javuló reálgazdasági környezet mellett az **uniós munkaerőpiacot** is kedvező irányú folyamatok jellemezték. A 15–74 évesek között az uniós munkanélküliségi ráta 2014-ben átlagosan 10,2%-os volt, a megelőző évhez képest 0,7 százalékponttal alacsonyabb. (Az euróövezeti tagállamokban átlagosan 11,6%-os volt a munkanélküliek aránya.) A tagállamok többségében mérséklődött az állásnélküliek aránya. A munkanélküliségi ráta Görögországban és Spanyolországban volt a legmagasabb (26,5, illetve 24,5%), Németországban a legalacsonyabb (5,0%). (A németországi munkanélküliek aránya az elmúlt közel 20 évben nem volt ilyen alacsony.) A 25 éven

²²⁾ A háztartásokat segítő nonprofit intézmények végső fogyasztási kiadásával együtt.

²³⁾ A nemzetközi összehasonlításban használt munkanaphatással kiigazított index szerint.

²⁴⁾ Munkanaphatással kiigazított. Nem tartalmazza a gépjármű- és a járműalkatrész-kiskereskedelem adatait.

Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2014

Országok	GDP		Bruttó állóeszköz- felhalmozás	Ipari termelés ^{a)}	Háztartások fogyasztási kiadásai ^{b)}	Munkanél- küliségi ráta ^{c)}	Fogyasztói árak ^{d)}	Kormány- zati szektor hiánya	Kormány- zati szektor adóssága
	aránya, EU-28 = 100%	volumenváltozása az előző évhez képest, %							
Európai Unió (EU-28)	100,0	1,3	2,3	1,1	1,3	10,2	0,6	-2,9	86,8
Ezen belül:									
Meghatározó nemzetgazdaságok									
Németország	20,9	1,6	3,4	1,3	1,2	5,0	0,8	0,7	74,7
Egyesült Királyság	16,0	2,8	7,8	1,4	2,5	6,1	1,5	-5,7	89,4
Franciaország	15,4	0,4	-1,5	-1,0	0,5	10,3	0,6	-4,0	95,0
Olaszország	11,6	-0,4	-3,3	-0,5	0,3	12,7	0,2	-3,0	132,1
Spanyolország	7,6	1,4	3,4	1,3	2,4	24,5	-0,2	-5,8	97,7
Visegrádi Négyek									
Lengyelország	3,0	3,4	9,2	3,4	3,1	9,0	0,1	-3,2	50,1
Csehország	1,1	2,0	4,5	4,9	1,7	6,1	0,4	-2,0	42,6
Magyarország	0,7	3,6	11,7	7,1	1,7	7,7	0,0	-2,6	76,9
Szlovákia	0,5	2,4	5,7	3,7	2,2	13,2	-0,1	-2,9	53,6

^{a)} Munkanaphatással kiigazított.

^{b)} A háztartásokat segítő nonprofit intézmények fogyasztásával együtt.

^{c)} 15–74 éves korcsoport.

^{d)} Harmonizált fogyasztóiár-indexekből számolva.

aluliak körében az unió egészében 22,2%-os volt a munkanélküliség. A fiatalok helyzete szintén Spanyolországban és Görögországban a legrosszabb: mindkét tagországban a 25 éven aluliak több mint a fele (53,2, illetve 52,4%) nem rendelkezik munkahellyel.

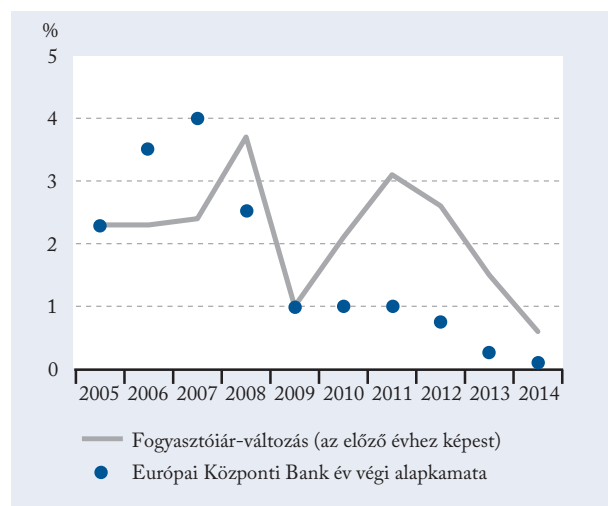
Részben a globális árupiaci árakkal összhangban az unió egészére számított **ipari termelői árak** – a 2013. évi stagnálást (-0,1%) követően – 2014-ben 1,8%-kal mérséklődtek az egy évvel korábbihoz képest. (Az év mindegyik hónapjában csökkentek az árak.) Ezzel párhuzamosan már három éve mérséklődő tendenciát mutat az infláció mértéke (dezinfláció): 2014-ben a **harmonizált fogyasztói árak** az Európai Unióban (EU-28) 0,6%-kal haladták meg az egy évvel azelőtti szintet. (A pénzromlás üteme 2012-ben 2,6, 2013-ban 1,5%-os volt.) Hat tagállamban, köztük Spanyolországban (0,2%-kal) csökkentek az árak, miközben a legnagyobb mértékű drágulás Ausztriában és az Egyesült Királyságban volt (egyenként 1,5%).

Az euróövezetben 2014-ben 0,4%-os volt a pénzromlás mértéke, ami jóval az Európai Központi Bank (EKB) által meghatározott 2,0%-os középtávú

inflációs célszint alatt volt. A dezinflációs folyamat következtében az eurózóna **monetáris politikáját** a további lazítás jellemezte 2014-ben is: az EKB

4.6. ábra

A fogyasztói árak és az alapkamat alakulása az euróövezetben

Forrás: Európai Központi Bank.

folytatta a közel három éve megkezdett kamatcsökkenési ciklusát. Júniusban és szeptemberben a központi bank egyaránt 10 bázisponttal mérsékelte az alapkamat mértékét, ami az év végén 0,05% volt. (Az euró bevezetése óta ez a legalacsonyabb kamatszint az euróövezetben.) Az EKB által meghatározott betéti kamat mértéke (2014 végén -0,20%) viszont először került negatív tartományba. Ezzel párhuzamosan – a defláció elkerülése és a hitelezés javításán keresztül stabil gazdasági növekedés elérése érdekében – a jegybank egy, a Fed által alkalmazotthoz hasonló eszközvásárlási programot is meghirdetett.

A válság mélypontját követően a legtöbb tagállam a fiskális politikájában az államháztartási egyensúly kiigazítására törekszik. 2014-ben 15 tagország – köztük hazánk is – teljesítette a **kormányzati szektor GDP-arányos hiányára** vonatkozó, 3%-os maastrichti kritériumot. Mindössze Dánia (1,2%), Németország (0,7%), Észtország (0,6%), valamint Luxemburg (0,6%) kormányzati költségvetésében keletkezett szufficit. A megelőző évhez képest 2014-ben a kedvezőbb gazdasági környezet hatására 15 tagállamban javult a fiskális fegyelem.

2014-ben folytatódott az unió eladósodása, ennek eredményeként 2014 végén az Európai Unióban (EU-28) és az euróövezetben a **kormányzati szektor GDP-hez viszonyított adóssága** 86,8, illetve 92,0% volt. A 2013. végi értékhez képest a 28

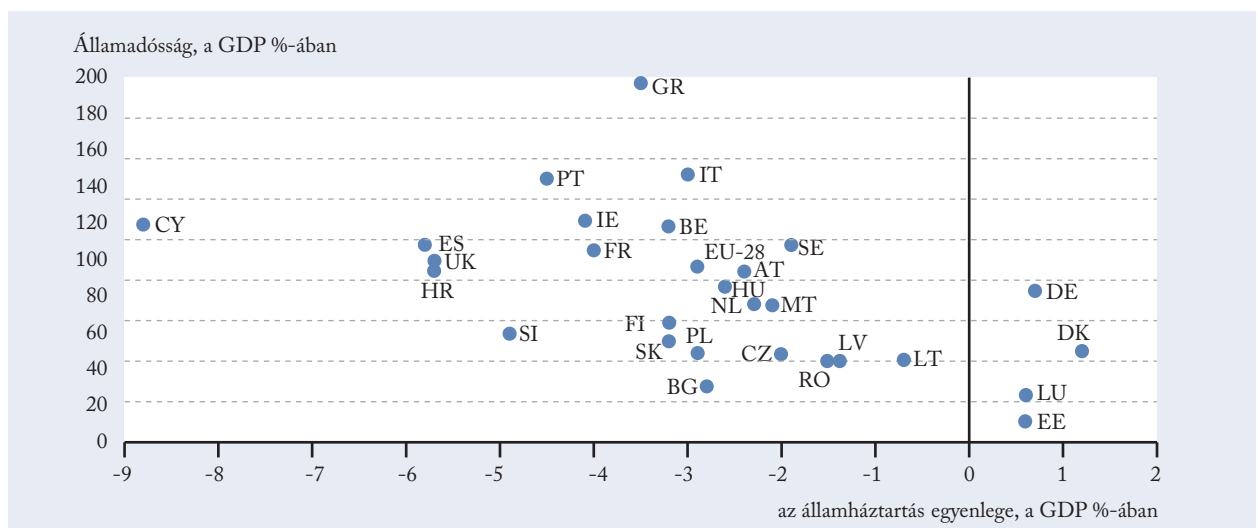
tagállamból mindössze nyolc tagállamban csökkent a mutató értéke, a legnagyobb mértékben (13,5 százalékponttal) Írországban. Az adósságráta számottevő mértékben emelkedett – a jelentős költségvetési szerkezetproblémákkal küszködő – Szlovéniában (10,6 százalékponttal), Bulgáriában (9,3 százalékponttal), Spanyolországban (5,6 százalékponttal), Cipruson (5,3 százalékponttal), valamint Svédországban (5,2 százalékponttal). A leginkább eladósodott tagállamok között a gazdasági válság által leginkább érintett tagországok vannak. A legnagyobb adósságrátával (177,1 százalékpont) Görögország rendelkezik, amit Olaszország (132,1 százalékpont) és Portugália (130,2 százalékpont) követ. (Hazánk a – 2013. év végénél 0,4 százalékponttal alacsonyabb – 76,9%-os adósságrátájával a tizenharmadik legeladósodottabb tagállam volt az unióban.) 2014 végén – a megelőző év végéhez képest ugyanannyi – 12 tagállam felelt meg a maastrichti kritériumnak.

Többéves mélyponton a kőolaj ára

A világgazdaság lendületvesztésével párhuzamosan a globális nyers- és alapanyagpiacokon 2012 óta alapvetően csökkennek az árak. A Nemzetközi Valutaalap által vezetett, minden fontosabb alapanyagot tartalmazó árindex (*Primary Commodity Price Index*) 2014-ben az előző évhez képest 6,3%-kal, az elmúlt négy év legalacsonyabb szintjére mérséklődött. Ezen

4.7. ábra

Az uniós tagállamok fiskális helyzete, 2014

Megjegyzés: AT – Ausztria; BE – Belgium; BG – Bulgária; CY – Ciprus; CZ – Csehország; DE – Németország; DK – Dánia; EE – Észtország; ES – Spanyolország; FI – Finnország; FR – Franciaország; GR – Görögország; HU – Magyarország; IE – Írország; IT – Olaszország; LT – Litvánia; LU – Luxemburg; LV – Lettország; MT – Málta; NL – Hollandia; PL – Lengyelország; PT – Portugália; RO – Románia; SE – Svédország; SI – Szlovénia; SK – Szlovákia; UK – Egyesült Királyság.

belül – a visszafogottabb ipari kereslet miatt – az ipari alap- és nyersanyagokat tartalmazó árindex 6,4, az energiahordozóké 7,5%-kal csökkent.

Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Szervezete (FAO) globális **élelmiszerár-indexe**²⁵⁾ 2014-ben 3,8%-kal mérséklődött az egy évvel korábbihoz képest. A húsfélék kivételével minden termékcsoportban csökkentek az árak: az év folyamán rekord árszintre emelkedő tejtermékeké 7,7, a gabonaféléké pedig 12%-kal. A húsfélék esetében az árak átlagosan 7,7%-kal emelkedtek.

2014 folyamán a kőolaj világpiaci ár alakulását keresleti (számos nagy olajimportőr rosszabb gazdasági teljesítménye, egyesült államokbeli palaolaj-kitermelés bővülése) és kínálati tényezők (líbiai olajtermelés felfutása, néhány OPEC-tagállam termelésbővítése és árcsökkentése), valamint geopolitikai események (a kelet-ukrajnai konfliktus, az Iszlám Állam iraki térnyerése) egyaránt befolyásolták. A nyersolaj ára is csökkentő hatással volt az amerikai dollár erősödése. Ezek együttes hatására az Európában irányadó **Brent** nyers kőolaj ára június folyamán több mint kilenchnapos csúcsra (hordónkénti 115,19 amerikai dollárra) emelkedett,

ezt követően viszont – kisebb emelkedések mellett – erőteljesen, több mint 50%-kal visszaesett. 2014 végére több mint öt és fél éves mélypontra (hordónkénti 55,27 dollárra) zuhant a „fekete arany” ára.²⁶⁾

A jelentős olajexporttal rendelkező országokban az olajár esése 2014 végére már érezte a hatását. A csökkenő bevételek következtében ezekben az országokban – az olajexportot terhelő vámok és/vagy az állami olajtermelő vállalatokon keresztül – az államháztartásban számottevő bevételkiesés keletkezett. Az érintett országok jelentős része a valutája leértékelésével próbált védekezni az olajáresés hatása ellen, viszont részben a dráguló importfogyasztás miatt az infláció megugrott. A nagymértékben olajimportra támaszkodó országokban ugyanakkor az olcsóbb olaj javította a külkereskedelmi cserearányokat, az energiaárak pedig (ezen belül elsősorban az üzemanyagárak) mérséklődtek.

Erősödésnek indult az amerikai dollár

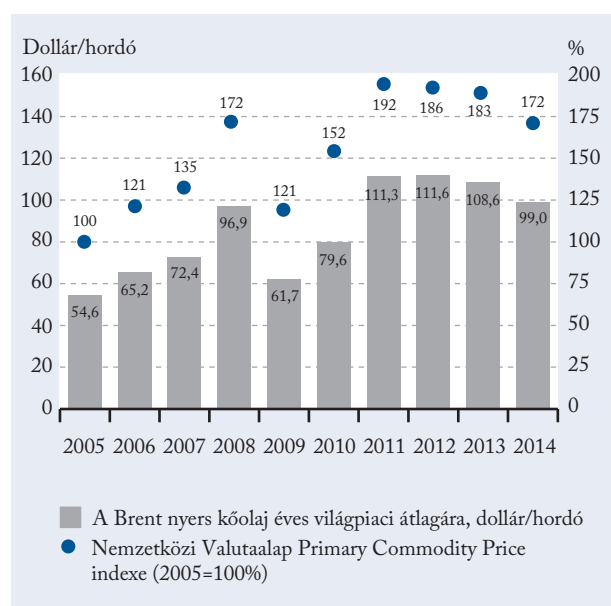
2014 folyamán a Fed és az EKB változó monetáris politikája mellett geopolitikai események (kelet-ukrajnai konfliktus, közel-keleti események) is befolyásolták a **nemzetközi pénz- és tőkepiacok** folyamatait. Ezek következtében számos feltörekvő ország devizája veszített jelentősen az értékéből: a török líra éves átlagárfolyama 15, az orosz rubel 20%-kal gyengült az euróval szemben.

Az euró árfolyama 2014. január–április folyamán felértékelődött, azt követően erőteljesen leértékelődött az amerikai dollárral szemben. Az év végén 1 euró 1,2141 amerikai dollárt ért, több mint négy éve nem volt ennél gyengébb az árfolyamszint. A svájci frankkal szemben az euró 2014 során kismértékben veszített az értékéből. A svájci jegybank az év egészében fenntartotta az árfolyamkorlátot (1,20 svájci frank/euró) a svájci frank és az euró közötti árfolyamra.

A főbb **részvénypiacokat** 2014-ben – az előző évi dinamikus növekedés után – visszafogottan emelkedő tendencia jellemezte. 2014 végére a New York-i S&P 500 tőzsdeindex 11, a frankfurti DAX 2,7%-kal nőtt, a londoni FTSE 100 index ugyanakkor 2,7%-kal csökkent a 2013. évi végi záró értékhez képest.²⁷⁾ A német és az amerikai tőzsdeindex 2014 decemberében egyaránt új történelmi csúcst ért el.

4.8. ábra

Az alap- és nyersanyag-piaci árfolyamok alakulása

Forrás: U.S. Energy Information Administration; Nemzetközi Valutaalap.

²⁵⁾ A FAO az élelmiszerár-indexen belül alindexeket tesz közzé a gabonafélék, az olajok, a cukor, a tejtermékek, valamint a húskészítmények árváltozásáról. Az indexeket 55 nyersanyag ár alakulása alapján állítják össze és havonta jelentetik meg.

²⁶⁾ Forrás: U.S. Energy Information Administration adatbázisa.

²⁷⁾ Forrás: Yahoo! Finance adatbázis.

4.2. tábla

Az euró árfolyama, 2014

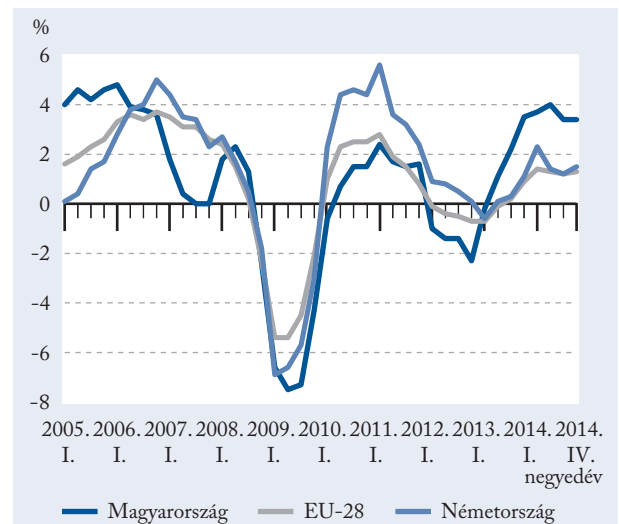
Megnevezés	Árfolyam				Átlagárfolyam		
	időszak elején	minimum értéke	maximum értéke	időszak végi		értéke	változása az előző évhez képest, %
				értéke	változása az előző évhez képest, %		
Amerikai dollár	1,3658	1,2141	1,3953	1,2141	-12,0	1,3285	0,0
Svájci frank	1,2307	1,2009	1,2383	1,2024	-2,1	1,2146	-1,3

MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK MAGYARORSZÁGON²⁸⁾

2000 és 2006 között hazánk gazdasági teljesítménye dinamikus, évente átlagosan 4,2%-kal növekedett. 2006-ban a magyar gazdasági folyamatokban viszont fordulat történt, miután – a növekedés ellenére – a költségvetésben egyensúlytalanság bontakozott ki. Az államháztartás kiigazítását célzó restriktív fiskális politika következtében a belső kereslet visszafogottabbá vált. A negatív hatás eredményeként a magyar gazdaság teljesítménye jelentősen veszített a lendületéből: 2007-ben és 2008-ban a bruttó hazai termék volumennövekedése az 1%-ot sem érte el.

A belső egyensúlytalanság mellett az egész globális gazdaságot érintő pénzügyi és gazdasági válság is súlyosította a hazai gazdaság helyzetét. Az unióval szembeni jelentős nyitottságunk miatt a krízis hamar érezte hatását a reálgazdaságban, és 2008 IV. negyedévében a gazdasági teljesítmény már csökkent. Az EU-val szembeni gazdasági kitettség az ezredfordulót követő bővülés alapját jelentő külfölditőke-befektetésekből fakad. (Az uniós konjunktúra alakulása – elsősorban az exportorientált feldolgozóipar révén – napjainkig hatással van a hazai makrogazdasági folyamatokra.) 2008 utolsó hónapjaiban hazánk pénzügyi likviditása nagyon alacsony szintre süllyedt, az állampapírpiac „kiszáradt”, a forint nagymértékben leértékelődött, valamint a kormány közel 3,2 ezer milliárd forintos készenléti hitelkeretet²⁹⁾ igényelt a Nemzetközi Valutaalaptól. 2009-ben érte el a mélypontját a krízis, akkor a GDP 6,6%-kal esett vissza. Hazánk ipari terme-

4.9. ábra

A GDP volumenváltozása*
(az előző év azonos negyedéhez képest)

* Szezonálisan és munkanaphatással kiigazított adatok.

lése, a beruházások és a lakosság fogyasztása egyaránt több éves mélypontra süllyedt. A növekedést támogató gazdaságpolitikai programok indításához korlátozottak voltak a lehetőségek az államháztartás magas deficitje miatt.

2010 folyamán – az uniós konjunktúrához képest késve – Magyarország is újra növekedési pályára állt, amit a külső kereslet erőteljesen támogatott az exportorientált ipar termelésén – és egyúttal a külkereskedelmen – keresztül. A gazdasági bővülés mértéke viszont elmaradt az ezredfordulót követő éveketől: 2010-ben 0,8, 2011-ben – az EU-28 átlagát meghaladó mértékben – 1,8%-kal emelkedett a teljesítmény. 2011-ben az uniós gazdasági kör-

²⁸⁾ A nemzeti számlákra vonatkozó 2014. évi adatok a negyedéves információk alapján becslést, nem végleges értékek, a 2013. évi adatok pedig előzetes adatok.

²⁹⁾ 2008. november 6-i árfolyamon (301,78 forint/SDR) számolva. A Nemzetközi Valutaalap 10,5 milliárd SDR értékben biztosított készenléti hitelkeretet a magyar kormány számára.

nyezet mellett – a kedvező időjárás következtében – a mezőgazdaság is számottevően hozzájárult a növekedéshez. A konjunktúra ellenére a belső keresletben elmaradt a pozitív fordulat: a gazdasági szereplők csak a szükséges beruházásokat hajtották végre, a háztartások pedig merlegkiigazításra törekedtek.

Unió átlag felett bővül a gazdaságunk

Többek között a dél-európai országokban kialakuló válság következtében kedvezőtlené váló külső környezet hatására hazánk gazdasági teljesítménye 2012 elején csökkenésbe fordult, az év egészében 1,5%-kal mérséklődött az előző évhez képest. A recesszió 2013 II. negyedévében véget ért, és a hazai gazdaság dinamikus növekedési pályára állt. **Magyarország bruttó hazai terméke 2013-ban 1,5, 2014-ben – éven belül közel egyenletes tendenciát mutatva – 3,6%-kal növekedett** az egy évvel korábbihoz képest. A 2014. évi teljesítmény a 2005. évi szintet 4,8%-kal meghaladta, a 2008. évitől viszont 0,6%-kal elmaradt. A konjunktúra alapját elsősorban az exportorientált ipar és a – nemzetgazdaság szinte minden területét érintő – beruházások bővülése jelentette.

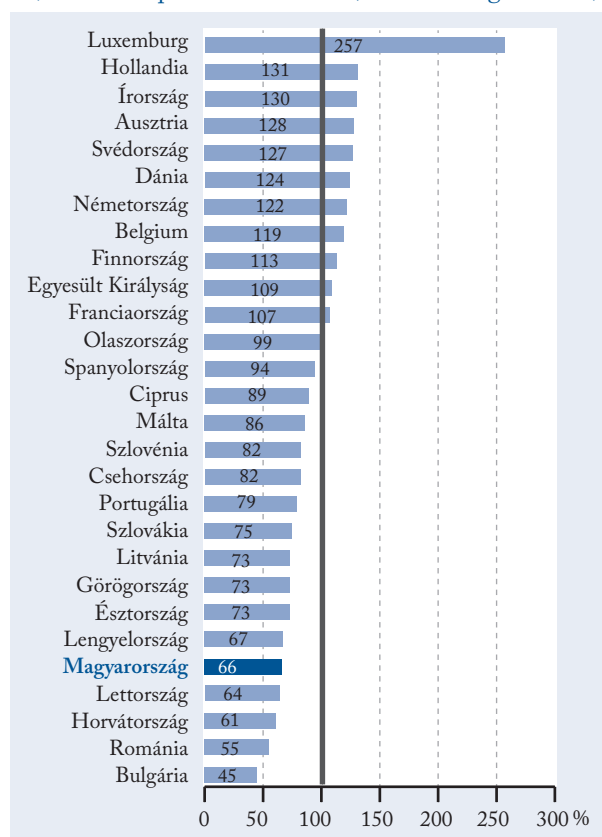
A 2014. évi magyar teljesítménybővülés – 2013-hoz hasonlóan – számottevően meghaladta az uniós átlagot (1,3%), a tagállamok rangsorában – Írország mögött – a második legmagasabb. A régiós versenytársak mindegyikében szintén bővült a bruttó hazai termék volumene: Lengyelországban 3,3, Romániában 2,9, Szlovákiában 2,4, Csehországban 2,0%-kal.

Magyarország **egy főre jutó GDP-je** (vásárlóerő-paritáson számítva) 2005-ben 62, 2010-ben 65, 2013-ban 66%-a volt az EU-28 átlagának. Az EU-hoz 2004 óta csatlakozott 13 tagország közül

2013-ban nyolc állt hazánkénál magasabb fejlettségi szinten. (2005-ben még csak 5 tagállam számított gazdaságilag fejlettebbnek Magyarországnál.) 2005-höz képest a magyar gazdaság 4 százalékponttal került közelebb az uniós átlaghoz, az „új” tagállamok közül 8 viszont ennél gyorsabb ütemben zárkózott fel az EU-28 átlagához.

4.10. ábra

Az uniós tagállamok gazdasági fejlettségi szintje, 2013
(vásárlóerő-paritáson számítva, EU-28 átlaga =100%)

REKORDNAGYSÁGÚ A KÜLFÖLDRŐL KAPOTT MUNKAJÖVEDELEM

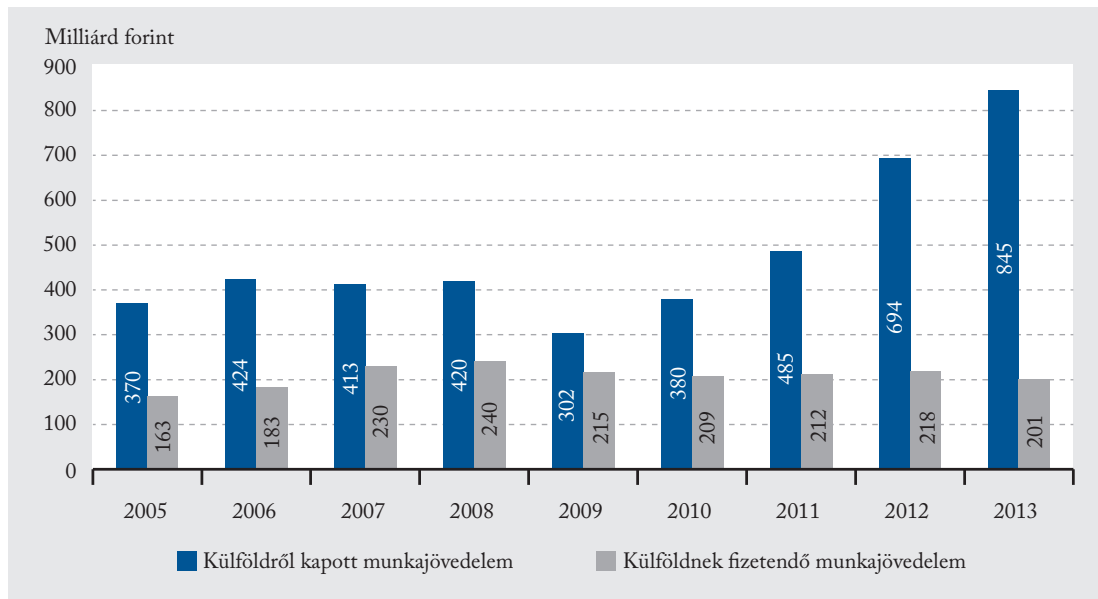
A rezidens gazdasági szereplők elsődleges jövedelmeit összegző bruttó nemzeti jövedelem (GNI) volumene 1998 és 2006 között dinamikus, 3–5% közötti mértékben emelkedett, azóta viszont hullámzóan alakult. 2013-ban a GNI – a megelőző év 0,9%-os csökkenését követően – 3,0%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest, és 3,5%-kal meghaladta a 2005. évi szintet. A GNI nagysága (folyó áron 29,0 ezer milliárd forint) 2013-ban 2,9%-kal elmaradt a bruttó hazai termékétől.

A külföldről kapott és a külföldnek fizetendő munkavállalói jövedelmek egyenlege – az elmúlt évekhez hasonlóan – 2013-ban is pozitív volt. A külföldről kapott munkajövedelem összege (845 milliárd forint) rekordmagasra emelkedett, miközben a külföldnek fizetett munkajövedelem (201 milliárd forint) csökkent.

A GDP és a GNI közötti különbség jelentős részét továbbra is a külföldi tulajdonú vállalatok profitjának hazavitele (tőkerepatriáció) okozza. 2013 folyamán a külföldről kapott és a külföldnek fizetett tulajdonosi jövedelem egyaránt csökkent az egy évvel korábbihoz képest, a kifizetett jövedelem nagysága pedig – a korábbi évekhez hasonlóan – jelentősen meghaladta a kapottakét. A nem rezidens gazdasági szereplők 2013-ban a külföldnek fizetendő tulajdonosi jövedelem 29%-át (1213 milliárd forint) forgatták vissza a hazai gazdaságba.

4.11. ábra

A külföldről kapott és a külföldnek fizetendő munkajövedelmek

A tagsági kötelezettségből eredő uniós adófizetés és az EU-tól kapott támogatások egyenlege a csatlakozás (2004) óta pozitív, ami szintén növeli a GNI-t. (Ezzel hazánk a nettó „haszonélvező” tagországok közé tartozik.) 2013-ban az eddigi legnagyobb mértékű, 455 milliárd forintnyi uniós támogatást kaptunk, ami 419 milliárd forinttal meghaladta az EU közös költségvetésébe befizetett adó összegét.

FELZÁRKÓZÓBAN DÉL-ALFÖLD

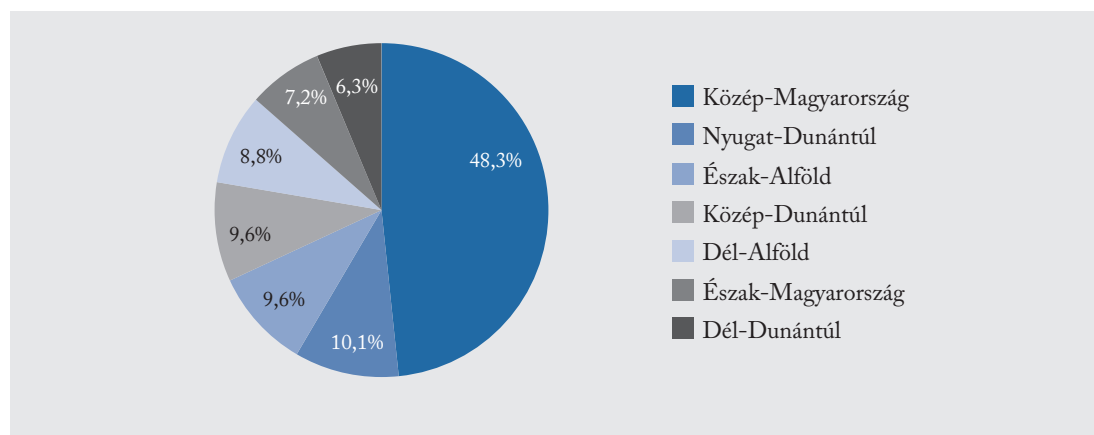
A gazdasági teljesítmény közel felét előállító Közép-Magyarország a legfejlettebb régió hazánkban: az egy főre jutó bruttó hazai terméke 2012-ben 63%-kal meghaladta az országos átlagot. A régió ennek ellenére „kétarcú”: Budapest fejlettsége az országos átlag 218%-a, miközben Pest megye az országos átlag alatt (83%) van.

A fejlettségi rangsorban a központi régiót két dunántúli követi: az országos átlagot meghaladó Nyugat-Dunántúl (101%), valamint Közép-Dunántúl (88%). Dél-Alföld és Dél-Dunántúl 2012-ben azonos fejlettségű volt, egy főre jutó bruttó hazai termékük egyaránt az országos átlag 68%-át érte el. Utóbbi régió részesedik a legkisebb arányban (6,3%) a GDP-ből. Hazánk legelmaradottabb térségének Észak-Alföld (64%), valamint Észak-Magyarország (60%) számít. Utóbbi régió helyzete romló tendenciát mutat: részesedése a nemzetgazdasági teljesítményből és az országos átlaghoz viszonyított egy főre jutó GDP-je 2005 óta a legalacsonyabb.

2005-höz képest 2012-re a Közép-Magyarország és a legfejletlenebb régió (2005-ben Észak-Alföld, 2012-ben Észak-Magyarország) közötti fejlettségi szakadék mélyült: a két régió között – a 2005. évi 2,5 után – 2,7-szeres különbség volt 2012-ben.

4.12. ábra

A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2012

Újra többet fogyasztunk

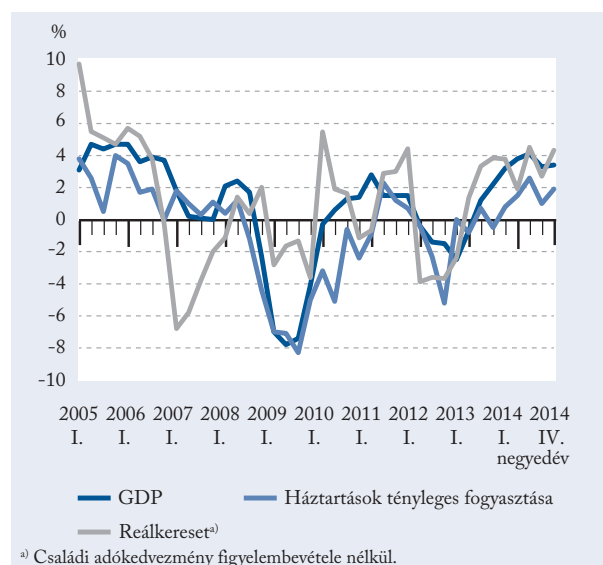
A 2014. évi gazdasági növekedés a belső kereslet, ezen belül is elsősorban a beruházások bővülésének köszönhető. 2009 és 2012 között visszafogta, 2013-tól viszont a belső kereslet már támogatta a gazdasági teljesítmény növekedését. 2014-ben a **belföldi felhasználás** – a 2013. évi 1,2%-os növekedést követően – 4,3%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, viszont 6,8%-kal elmaradt a 2005. évitől. A belső kereslet GDP-hez viszonyított aránya 2009 és 2013 között folyamatosan csökkent, 2014-ben viszont emelkedett: 92,6%-os volt, 0,2 százalékponttal magasabb a 2013. évinél. (1995 óta ez a második legalacsonyabb szint.)

A kedvezőbb munkaerő-piaci környezet és a reálbér-növekedés mellett 2014-ben a háztartások többet költöttek fogyasztásra. A belső kereslet legnagyobb részét, közel hattizedét jelentő **háztartások fogyasztási kiadásainak** volumene 1,7%-kal emelkedett a 2013. évihez képest. Ezzel párhuzamosan a háztartások továbbra is folytatták a mérlegalkalmazkodásukat: a többletjövedelmük egy részét a korábban felvett hitelek visszafizetésére fordították. A háztartások hitelállománya 1,4%-kal mérséklődött az év folyamán, valamint – részben a magas szintű megtakarítási hajlandóság miatt³⁰⁾ – a nettó pénzügyi vagyonuk rekordmagas szintre emelkedett. A háztartások fogyasztásának részét képező **természetbeni társadalmi juttatások** 2014-ben 0,8%-kal bővültek az egy évvel korábbihoz képest,

ezen belül a nagyobb részesedésű, kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatások volumene 1,5%-kal nőtt, a kisebb súlyú, háztartásokat segítő nonprofit intézményektől kapott juttatásoké viszont 3,1%-kal csökkent. A transferek együttes hatására a **háztartások tényleges fogyasztása** 2014-ben 1,6%-kal emelkedett. A fogyasztás szintje ennek ellenére 7,2%-kal alacsonyabb volt a 2005. évinél.

4.13. ábra

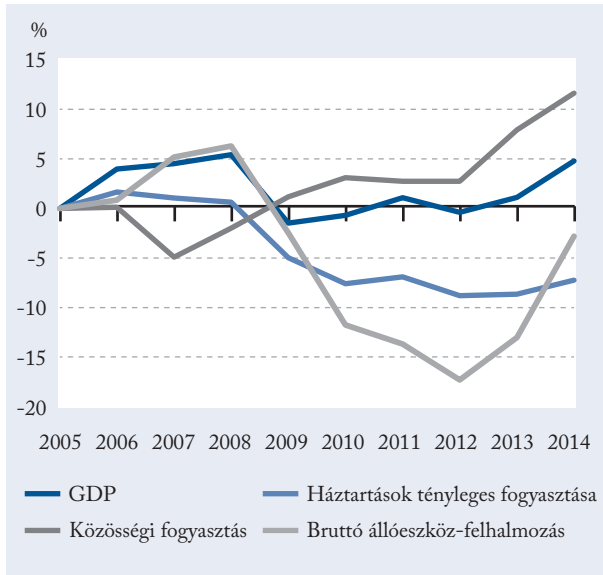
A fogyasztás és a reálkereset alakulása (változás az előző év azonos negyedéhez képest)

³⁰⁾ Forrás: Inflációs jelentés – 2015. március, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

4.14. ábra

A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása (2005. évhez képest)

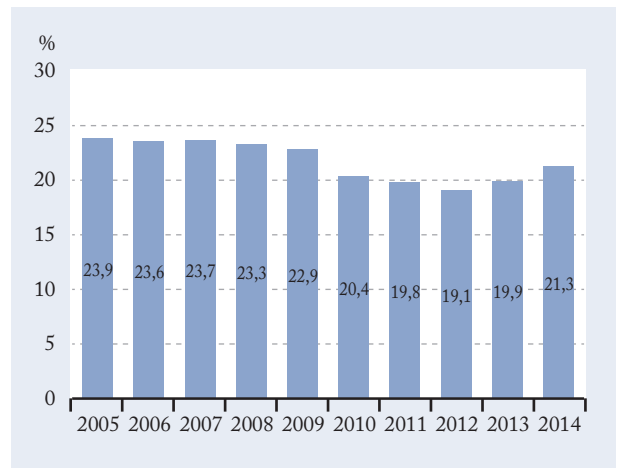

A belső kereslet mintegy egytizedét adó **közösségi fogyasztás** 2013-ban 5,0, 2014-ben 3,4%-kal bővült. A háztartások tényleges fogyasztása és a közösségi fogyasztás együtteséből számított, a belső kereslet több mint háromnegyedét kitevő **végző fogyasztás** 2014-ben 1,8%-kal emelkedett.

A **bruttó állóeszköz-felhalmozás** esetében több mint tíz évig tartó volumenbővülési folyamat szakadt meg 2009-ben. Az ezt követő időszakban a gazdasági szereplők – főként a kedvezőtlen belső gazdasági környezet és hitelpiaci viszonyok miatt – csak a szükséges beruházásokat hajtották végre. A négy évig tartó csökkenő tendencia 2013 folyamán növekedésbe fordult: 2013-ban 5,2, 2014-ben 12%-kal bővült a bruttó állóeszköz-felhalmozás. Ennek következtében az elmúlt két évben a felhasználási tétel számottevően támogatta a gazdasági teljesítmény növekedését. A bruttó állóeszköz-felhalmozás GDP-n belüli alacsony aránya az elmúlt két évben emelkedett: 2014-ben 21,3% volt, szemben a 2005. évi 23,9%-kal. (2013-hoz viszonyítva ugyanakkor 1,4 százalékponttal magasabb az arány.) A felhalmozás dinamizálásában jelentős szerepe van a kevésbé merev hitelpiacnak, a kkv-szektorra megcélzó Növekedési Hitelprogramnak, valamint az uniós forrásoknak. A 2014. évi állóeszköz-felhalmozás közel egyötödét az Európai Uniótól kapott támogatásokból finanszírozták.

4.15. ábra

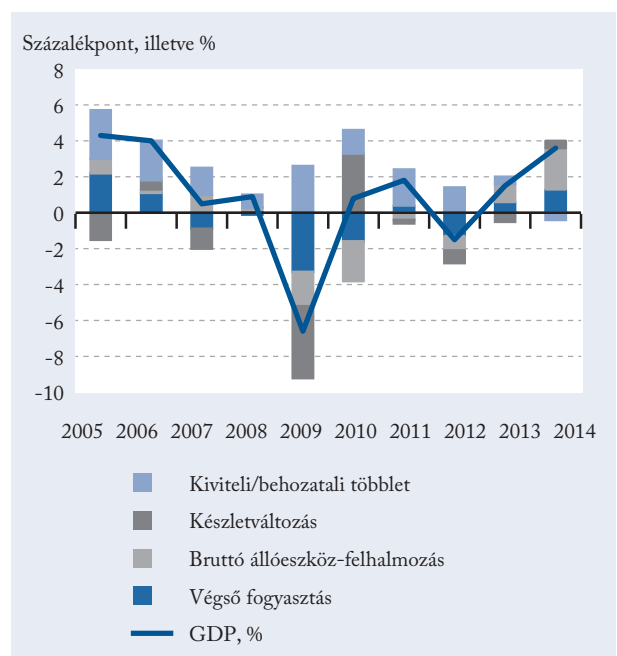
A bruttó állóeszköz-felhalmozás aránya a GDP-n belül

2010 óta – 2013 kivételével – a vállalatokat a készletek felhalmozása jellemzi. 2014 végén az állomány értéke 205 milliárd forinttal nagyobb volt az egy évvel korábbihoz képest. Ennek következtében a **készletváltozás** kedvezően hatott a gazdaság teljesítményére.

4.16. ábra

Hozzájárulás a GDP változásához a felhasználási oldalon

Kétpilléres növekedésünk egyik alappillére: az élénk beruházási aktivitás

A bruttó állóeszköz-felhalmozás alakulását jelentősen meghatározó **nemzetgazdasági beruházások**³¹⁾ ötévi csökkenést követően 2013-ban növekedésnek indultak. A bővülés 2014 során folytatódott: 14%-kal több beruházás valósult meg az egy évvel korábbihoz képest, ezen belül a gép- és berendezésberuházások 24, az építési beruházások 8,6%-kal emelkedtek. (A gépberuházások elsősorban importforrásból valósultak meg.) Utóbbi bővülése élénkítő hatással volt az építőipari termelésre. A beruházási ráta 2014-ben 16,4% volt, ami 1,2 százalékponttal nagyobb az előző évinél.

A **költségvetésből** finanszírozott beruházási kereslet szintén nőtt: a volumen a 2013. évi 40%-os emelkedést követően 2014-ben 6,5%-kal lett nagyobb. A növekedésben jelentős szerepet játszottak az uniós forrásból megvalósuló felújítások, fejlesztések. (A 2013-ban véget érő 2007–2013-as uniós költségvetési ciklusban lekötött EU-s támogatásból megvalósult fejlesztések egy része 2014 folyamán realizálódott.) A **versenyszférában** – a legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások adatai alapján – 15%-kal emelkedett a beruházási teljesítmény. A vállalko-

zások által megvalósított fejlesztések négyötödét a nagyvállalatok hajtották végre. A **háztartások** esetében ugyanakkor folytatódott a beruházási volumen csökkenése.

A nemzetgazdasági ágak döntő többségében növekedett a tárgyeszköz-beruházások volumene. A nemzetgazdasági beruházások háromtizedét megvalósító feldolgozóipar beruházásai 14%-kal bővültek, ebben jelentős szerepük volt a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállító ágazatok fejlesztésének. A második legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ágban, a szállítás és raktározás területén 28%-kal emelkedett a beruházás volumene. A nemzetgazdasági ágon belül főként a vasút-, közút- és autópálya-építések, a nagyvárosi közlekedési hálózatok fejlesztése, valamint a járműparkok korszerűsítése volt jelentős. A harmadik legnagyobb nemzetgazdasági ágban, az ingatlanügyletek területén 7,7%-kal nőtt a beruházás. A növekedés összhangban van a lakásépítések terén bekövetkezett kedvező irányú folyamattal: 2014-ben 8358 új lakás épült, 15%-kal több az egy évvel korábbinál.

E három nemzetgazdasági ágban realizálódott az összes beruházás közel 60%-a. A beruházások erős koncentrációját mutatja, hogy a fejlesztések 81%-a

AZ NHP-HITELEK KÖZEL FELÉT ÚJ BERUHÁZÁSRA FORDÍTOTTÁK

A Magyar Nemzeti Bank 2013 áprilisában meghirdetett Növekedési Hitelprogramja (NHP) jelentős mértékben élénkítette az alacsony banki hitelezési és vállalati beruházási aktivitást. A program összességében csökkentette a kkv-szektor beruházásait akadályozó finanszírozási korlátokat. A kkv-k legfeljebb 2,5%-os hitelkammattal juthatnak hozzá az új forráshoz, amelyet korábban felvett hitelek kiváltására, valamint beruházások (beleértve az uniós támogatások előfinanszírozását is) és forgóeszközök finanszírozására fordíthatnak.

Az első szakaszban a cégek – 9844 szerződés keretében – 701 milliárd forintnyi hitelt igényeltek, amelynek 41%-a új hitel felvételére, 59%-a pedig meglévő hitel kiváltására irányult. A 2015 végéig tartó második szakaszban a keretösszeg 2 ezer milliárd forint, ebből 2013. október 1. és 2015. február 27. között közel 15 ezer vállalkozás 624 milliárd forintnyi hitelről már aláírt hitelszerződést. A lekötött összeg 97%-át új hitelre, 3,2%-át korábban felvett hitelek kiváltására fordítják. (A második szakaszban a teljes keret legfeljebb 10%-áig lehet igényelni hitelkiváltásra kölcsönt.) Az első szakaszhoz hasonlóan a másodikban is a vállalatméret csökkenésével növekedett a beruházási hitelek aránya.

Az ágazati eloszlást tekintve a hitelfelvétel eléggé koncentrálnak tekinthető: mindössze három ágazatba (mezőgazdaság, feldolgozóipar, kereskedelem) került a felvett hitelek nagyjából hattizede az első szakaszban, és közel háromnegyede a második szakaszban.

A jegybank becslése szerint az NHP hatásaként a makrogazdaság keresleti oldalán 2013-ban és 2014-ben a GDP összességében 0,3–0,9%, ezen belül a fogyasztás – részben a többletfoglalkoztatottság miatt – 0,1–0,5%, a vállalkozások beruházásai 2,4–8,3% közötti mértékben emelkedhettek.³²⁾

³¹⁾ Negyedéves adatgyűjtésből származó adatok alapján.

³²⁾ Forrás: Növekedési Hitelprogram - Az első 18 hónap, Magyar Nemzeti Bank, 2014.

4.3. tábla

A Növekedési Hitelprogram első szakaszában nyújtott hitelek cél szerinti megoszlása

Vállalkozás	Összesen, milliárd forint	Ebből:	
		beruházási hitel	forgóeszközhitel
		részeseisé, %	
I. szakasz			
Mikrovállalkozás	84	79	21
Kisvállalkozás	99	55	45
Középvállalkozás	107	52	48
Összesen	290	61	39
II. szakasz			
Mikrovállalkozás	231	90	10
Kisvállalkozás	217	65	35
Középvállalkozás	155	62	38
Összesen	603	74	26

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

hét nemzetgazdasági ágban valósult meg. A beruházások koncentráltasága az elmúlt években hasonlóan alakult.

2014-ben az alacsony – 7,0%-ot meg nem haladó – részarányú nemzetgazdasági ágak közül a legnagyobb mértékben (28%) – összhangban az építőipari termelés bővülésével – az építőiparban emelkedett a beruházások volumene. Az egészségügyi szolgáltatás beruházásainak 27%-os növekedése elsősorban az intézmények bővítésének, felújításainak, másodsorban pedig a járműpark fejlesztésének következménye. Nagymértékű emelkedés történt még a művészet, szórakoztatás, szabadidő területén (24%), a lízinget is tartalmazó adminisztratív szolgáltatásokban (24%), valamint egyedi nagyberuházás révén a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység területén (22%).

Az információ és kommunikáció nemzetgazdasági ágban újabb hálózatfejlesztések zajlottak, aminek eredményeként 9,9%-kal emelkedett a beruházási teljesítmény. A 2012 elejétől érvényben lévő „plázastop” ellenére a 2013. évi 3,3%-os bővülést követően 2014-ben 4,5%-kal nőttek a beruházások a kereskedelem, gépjárműjavítás nemzetgazdasági ágban, amit eszköz- és gépjárműfejlesztések eredményeztek. A mezőgazdaságban 17, a víztisztítási és csatornázási projektek következtében a víz- és hulladékgazdálkodás területén 15%-kal bővültek a beruházások.

A beruházási teljesítmény mindössze két nemzetgazdasági ágban csökkent: a pénzügyi szolgáltatásokban (9,9%), valamint az oktatásban (7,4%).

4.4. tábla

A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2014

Nemzetgazdasági ág	Folyó áron, milliárd forint	Volumenváltozás, %	
		előző évhez képest	2005-höz képest
Feldolgozóipar	1 552	12,7	59,0
Szállítás, raktározás	935	28,2	7,4
Ingtatlanügyletek	574	7,7	-51,0
Kereskedelem, gépjárműjavítás	320	16,8	4,4
Mezőgazdaság	294	4,5	-21,1
Közigazgatás	269	15,1	3,0
Víz- és hulladék- gazdálkodás	262	1,3	38,2
Információ, kommunikáció	160	9,9	-21,7
Energiaipar	151	24,2	-2,9
Adminisztratív szolgáltatás	134	5,4	-46,2
Nemzetgazdaság összesen	5 216	14,0	-8,8
Ebből:			
építési beruházások	2 629	8,6	-32,0
gép, berendezés, jármű	2 518	23,9	38,1

Előbbit 2010, utóbbit – a 2013. évi 3,8%-os bővülés kivételével – 2011 óta alapvetően csökkenő tendencia jellemez. Az oktatás területén a fejlesztéseket jelentősen befolyásolja a rendelkezésre álló uniós források mértéke.

A külkereskedelem fékezte a GDP bővülését

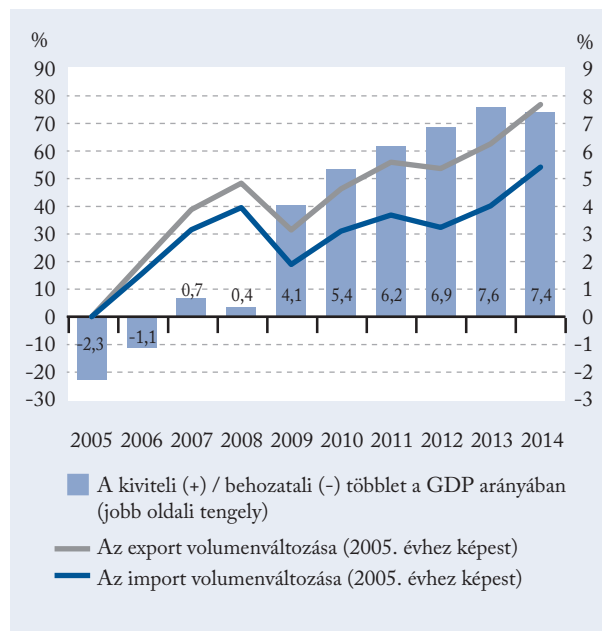
Hazánk külkereskedelmi teljesítményén jól tükröződik a fontos európai exportpiacok gazdasági teljesítőképessége. Az uniós gazdaság recessziója következtében 2012-ben az export hároméves mélypontra került. 2013 folyamán viszont újra élénkült, 2014-ben pedig tovább gyorsult a kivitel, miután az Európai Unió reálgazdasági folyamatai kedvező irányba fordultak. Ennek ellenére 2014-ben a – korábbi években a növekedés húzóerejének bizonyuló – **külkereskedelem** teljesítménye visszafogta a GDP növekedését, amire kilenc éve nem volt példa. 2014-ben a termékek és szolgáltatások exportvolumene 8,7, importvolumene 10%-kal emelkedett³³⁾ az előző évhez képest. A behozatal alakulását 2014-ben a magas importtartalmú kivitel mellett a külföldről megvásárolt, beruházási célú gépek és az élénkülő lakossági fogyasztás is hajtotta. A külkereskedelem döntő részét adó áruforgalomban a kivitel 8,8, a behozatal 11%-kal nagyobb lett. A turizmust is magába foglaló szolgáltatások külkereskedelmében az export 8,7, az import 5,0%-kal bővült.

A javuló cserearányok mellett hazánk **külkereskedelmi** forgalmában 2014-ben – az egy évvel korábbihoz képest 96 milliárd forintos javulás mellett – 2363 milliárd forintos **többlet** keletkezett. Ennek következtében a külkereskedelmi egyenleg GDP-hez viszonyított aránya továbbra is magas szinten van: a **nettó export** a bruttó hazai termék 7,4%-a volt, 0,2 százalékponttal alacsonyabb a 2013. évihez képest. Gazdaságunkat változatlanul nagyfokú nyitottság jellemzi, ami sebezhetővé teszi a külső konjunkturális hatásokkal szemben. (A jelentős többlet ugyanakkor hozzájárult a fizetési mérleg szufficitjéhez és egyben a külső egyensúlyi pozíció javulásához.) A külső kereslet alakulásával szembeni érzékenységet jól mutatja az is, hogy az export értéke 2014-ben a GDP 91,1%-át érte el, ez rekord az elmúlt közel húsz évben. Uniós szinten ennél csak Málta (147,0%), Írország (112,1%) és a régiós ver-

senytársnak számító Szlovákia (91,9%) kitétsége nagyobb a nemzetközi környezet reálgazdasági folyamataival szemben.

4.17. ábra

A külkereskedelem teljesítményének alakulása

Kétpilléres növekedésünk másik alappillére: a járműipari ágazatok exportértékesítése

2013-hoz hasonlóan a termelési oldalon a magyar gazdaság 2014. évi teljesítménybővülését az áru-termelő ágazatok, ezen belül is az exportorientált járműipari ágazatok határozták meg. A **bruttó hozzáadott érték** volumene 3,8, ezen belül az áru-termelő ágazatoké (mezőgazdaság, ipar, építőipar) 7,2%-kal meghaladta a 2013. évi szintet. 2005-höz képest előbbi 5,5, utóbbi 0,5%-kal bővült. A gazdaság szerkezetében az elmúlt kilenc évben nem történt jelentős változás. Az árutermelő ágazatokban a bruttó hozzáadott érték több mint egyharmada keletkezik, ami meghaladja az uniós átlagot (2014-ben 26%).

2014-ben a **mezőgazdaság** teljesítménye – az egy évvel korábbi 15%-os növekedést követően – 13%-kal emelkedett a megelőző évihez képest. A terméseredményekre továbbra is kedvezően hatott az időjárás, ennek következtében az agrárszektor

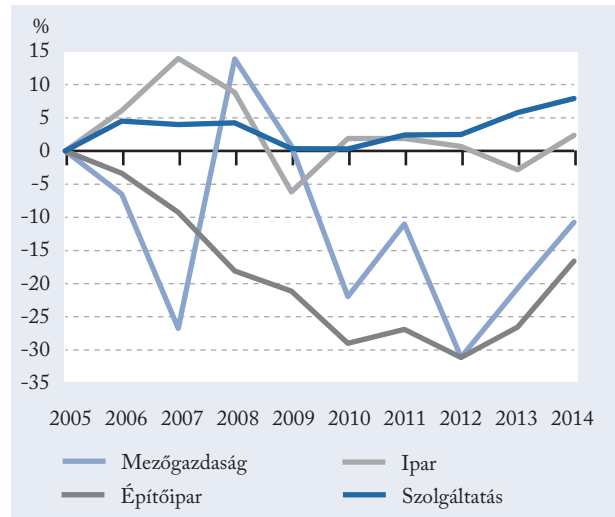
³³⁾ Az alfejezetben szereplő, külkereskedelemmel kapcsolatos statisztikai adatok az ESA szerinti módszertan alapján számítottak, eltérhetnek a Külkereskedelem alfejezet adataitól.

húzóereje a növénytermesztés volt. (Az állattenyésztés hozzáadott értéke szintén emelkedett.) A kukorica és a repce esetében rekordmennyiséget takarítottak be.

Az exportorientáltsága révén az uniós konjunktúrával szoros kapcsolatban álló **ipar** teljesítménye 2014-ben 5,3%-kal bővült az előző évihez képest. A termelés döntő részét adó **feldolgozóipar** hozzáadott értéke – a külső kereslet élénkülésével párhuzamosan – 6,9%-kal emelkedett. (A hazai ipar jelentőségét növeli, hogy a hozzáadott értékben elért aránya a negyedik legnagyobb az uniós tagországok között.) A feldolgozóiparon belül a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállító ágazatok termelése nagymértékben növekedett. A korábbi évhez hasonlóan az ipari teljesítményt jelentősen visszafogta 2014-ben az **energiaszektor** – ezen belül is főként a villamosenergia-termelés – hozzáadott értékének csökkenése.

4.18. ábra

A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatsoportokban (2005. évhez képest)

A GAZDASÁGUNK ALAPJÁT JELENTŐ KÜLFÖLDI TŐKE ÁLLOMÁNYA BŐVÜLT³⁴⁾

A hazai gazdaság működésében kiemelt szerepet betöltő külfölditőke-állomány³⁵⁾ 2007-ig dinamikusan, ezt követően hullámzóan növekedett. (2008-ban és 2011-ben mérséklődött az állomány nagysága.) 2013 végén 67,1 milliárd eurónyi külföldi tőke volt befektetve a magyar gazdaságba, ami az egy évvel korábbit 4,8, a 2005. év végét pedig 44%-kal haladta meg.

A legnagyobb mértékű tőkeállomány Németországból (2013 végén 17,4 milliárd euró) érkezett, ami az összes külfölditőke-befektetés több mint negyedét jelentette 2013 végén. Ezt követi Hollandia (8,5 milliárd euró) és Ausztria (7,7 milliárd euró). A befektetett tőke fele e három országhoz köthető, együttes részesedésük 2005 óta a legalacsonyabb. Jelentős befektetőknek számítanak még a közép-amerikai országok (6,5 milliárd euró), Luxemburg (3,7 milliárd euró) és Franciaország (3,2 milliárd euró). A befektetések negyede (17,0 milliárd euró) a feldolgozóiparba áramlott, ezen belül kiemelt célpont volt a járműgyártás (3,0 milliárd euró) és a számítógép, elektronikai, optikai termék gyártása (2,7 milliárd euró). (E két feldolgozóipari alág 2014-ben együttesen 39%-kal részesedett hazánk ipari termeléséből és 49%-kal az ipari exportértékesítésből, valamint együttes értékesítésük 94%-a külföldön realizálódott. Részben ez okozza a feldolgozóipar magas fokú exportorientációját.) A feldolgozóipar mellett jelentős mértékű tőkeállomány halmozódott fel a pénzügyi szolgáltatásokban (13,1 milliárd euró), a kereskedelemben (7,0 milliárd euró), az információ, kommunikáció területén (3,3 milliárd euró), valamint az ingatlanügyletekben (3,1 milliárd euró). A legnagyobb értékű tőkeállomány (13,3 milliárd euró) – a szakmai, tudományos és műszaki tevékenységek nemzetgazdasági ágon belül – az üzletvezetési, vezetői tanácsadás területén volt.

2013 végén 27,1 milliárd eurónyi magyar tőkét fektettek be külföldön, ez közel megduplázódott 2011-hez és közel megnégyszereződött 2005-höz képest. A nagymértékű növekedés elsősorban közép-amerikai, belgiumi és luxemburgi investícióknak köszönhető. (Ezekben az államokban 2013 végéig 7,5 milliárd, 3,1 milliárd, illetve 2,3 milliárd eurónyi tőke halmozódott fel.) Célországokat tekintve az előbb említettekén kívül kiemelkedő befektetési célpont Horvátország (2,6 milliárd euró), Ciprus (2,3 milliárd euró) és Izrael (2,0 milliárd euró). A legnagyobb tőkeállomány (8,0 milliárd euró) az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatás szakágazatban volt. A magyar gazdasági szereplők elsősorban – a kiáramlott tőke két-

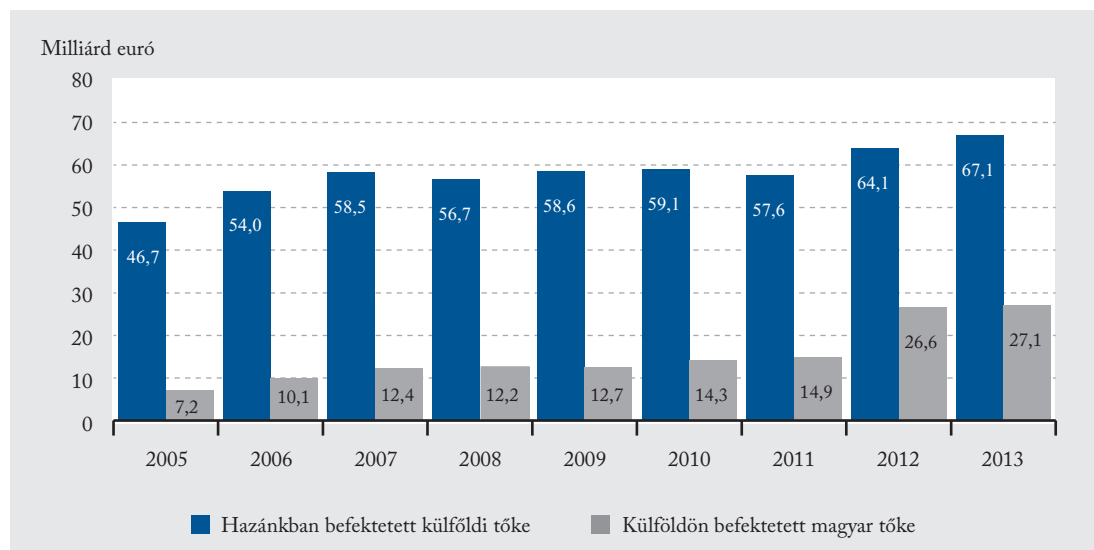
³⁴⁾ Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

³⁵⁾ A BPM6 módszertan alapján. A legalább 10%-os külföldi tulajdonrészrel vagy szavazati joggal rendelkező vállalkozások külföldi befektetett tőkéje, nem tartalmazza a speciális célú vállalatok adatait.

harmada – a szolgáltató szektorba, ezen belül is – főként az OTP Bank³⁶⁾ révén – a pénzügyi szolgáltatásokba (6,4 milliárd euró) és a kereskedelemben (1,0 milliárd euró) fektették be. Számottevő investíció történt a bányászat (3,1 milliárd euró), a gyógyszergyártás (2,2 milliárd euró), valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás (0,9 milliárd euró) területén is.

4.19. ábra

A működőtőke-állomány alakulása*

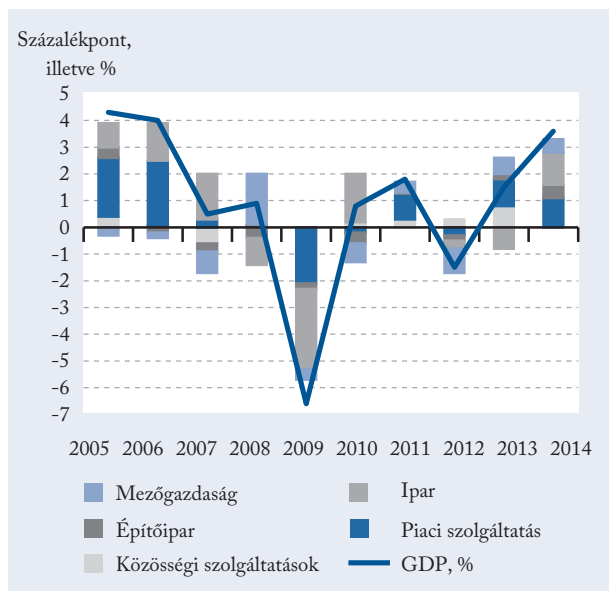
* A BPM6 módszertan alapján. A legalább 10%-os külföldi tulajdonrészrel vagy szavazati joggal rendelkező vállalkozások külföldi befektetett tőkéje, nem tartalmazza a speciális célú vállalatok adatait.

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

Az **építőiparban** a 2007 óta tartó csökkenést 2013-ban növekedés váltotta fel, ami 2014-ben folytatódott: a nemzetgazdasági ág teljesítménye 14%-kal haladta meg az egy évvel korábbit, ezen belül mindkét építményfőcsoporté (épületek, egyéb építmények) emelkedett. A növekedési fordulatban fontos szerepet játszott az építési beruházások bővülése (2014-ben 8,6%), amit az enyhe téli időjárás is segített. Jelentős mértékben nőttek a közösségi fejlesztések (közúti, vasúti, valamint katasztrófavédelmi beruházások) és az ipari létesítmények építései. A korábbi évekkkel ellentétben az építőipari teljesítményt a lakásépítések szintén támogatták: 2014-ben 8358 lakást építettek, 15%-kal többet az egy évvel korábbinál. (2013. év a lakásépítések szempontjából történelmi mélypontnak bizonyult.) A kiadott új lakásépítési engedélyek száma (5132 darab) is elmozdult a rekordalacsony szintről, 2014-ben 15%-kal nőtt az előző évihez képest, ami rövidtávon a lakásépítések további emelkedését eredményezheti.

4.20. ábra

Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon

³⁶⁾ Forrás: az OTP Bank Nyrt. honlapja.

Magára talált a szolgáltató szektor

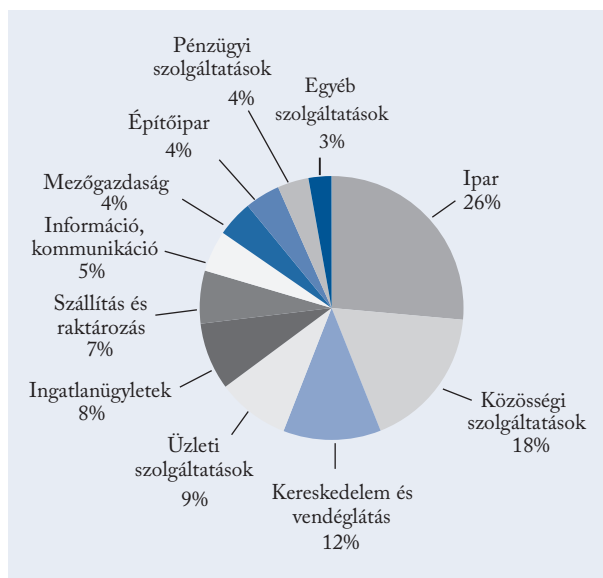
A bruttó hozzáadott érték közel kétharmada keletkezett a nem ártermelő ágazatokban. A bővülő belső kereslettel összhangban a **szolgáltató ágazatok** együttes teljesítménye 2014-ben a nemzetgazdasági átlagtól elmaradva, 2,0%-kal növekedett. Az ágazatok sokszínűsége mellett a tercier szektor hozzáadott értéke 7,9%-kal meghaladta a 2005. évi szintet.

A szolgáltató ágazatok többségében emelkedett a teljesítmény. A legnagyobb mértékű növekedés (5,4%) – a tudományos kutatás és fejlesztés jelentős bővülése miatt – az **üzleti szolgáltatások** területén következett be.

Az információtechnológiai szolgáltatások emelkedése következtében az **információ, kommunikáció** nemzetgazdasági ág hozzáadott értéke 2,9%-kal nőtt. A feldolgozóipari termelés növekedésével összhangban a **szállítás, raktározás** területén a teljesítmény 3,7%-kal lett nagyobb. A **kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás** hozzáadott értéke 3,7%-kal emelkedett. Az ágazatcsoport teljesítményalakulására hatással volt a kereskedelem „fehéredése” és az élénkülő fogyasztás. Ezen kívül szintén nőtt a **művészet, szórakoztatás, egyéb szolgáltatás** (3,1%) nemzetgazdasági ág teljesítménye is. A jellemzően az állam által finanszírozott közösségi szolgáltatások (**közigazgatás, oktatás, egészségügyi, szociális ellátás**) hozzáadott értéke gyakorlatilag stagnált (-0,1%).

4.21. ábra

A bruttó hozzáadott érték megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2014

A szolgáltató nemzetgazdasági ágak közül 2014-ben mindössze kettőnek mérséklődött a hozzáadott értéke: az **ingatlanügyletek** teljesítménye 0,5, a **pénzügyi szolgáltatásoké** 0,7%-kal elmaradt az egy évvel korábbi szinttől. Utóbbit a visszafogott hitelaktivitással összhangban öt éve tartó csökkenő tendencia jellemez.

KÜLKERESKEDELEM

A külföldi piacoktól való függés fokozatos erősödése, valamint a mérsékelt belföldi kereslet következtében a termékek és szolgáltatások külkereskedelme az elmúlt évtizedekben Magyarország gazdaságának egyik legfontosabb hajtóerejévé vált. Az uniós csatlakozást követő újabb külföldi nyitásnak köszönhetően a már korábban is külkereskedelm-orientált hazai gazdaság még inkább exportvezéreltté, a dinamikus bővülő külkereskedelmi forgalom pedig a magyar gazdasági növekedés fő pillérévé vált.

Gyorsuló export- és importvolumen bővülést a külkereskedelmi termékgazdálkodásban

A csatlakozást követően a **külkereskedelmi termékgazdálkodás** kiviteli és behozatali volumenét szinte valamennyi évben egyaránt két számjegyű bővülés jellemezte, ennek mértéke 2006-tól kezdődően meghaladta az Európai Unióban mértet. A tendenciát a 2008 második felében kezdődött gazdasági világválság törte meg, aminek hatására a kivitel és a behozatal volumenében egyaránt jelentős visszaesés következett be.

Az **export- és importvolumen** 2009-ben mért két számjegyű csökkenése – az alacsony bázis hatására – 2010-ben 15–17%-os bővülésbe váltott át, majd hazánk külkereskedelmi termékgazdálkodását 2011-ben egy számjegyű növekedés, 2012-ben pedig már stagnálás jellemezte.

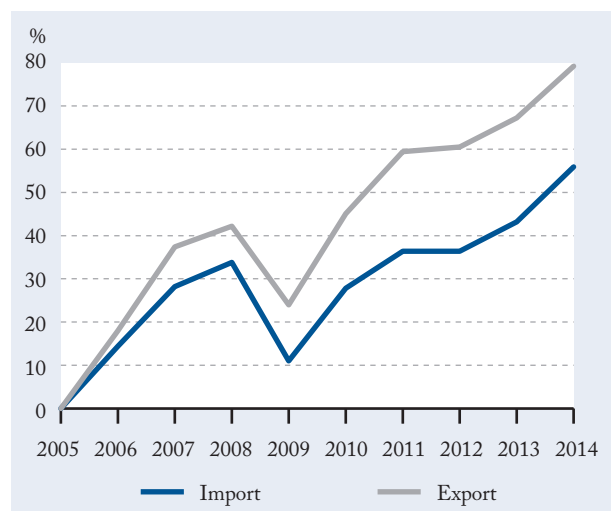
2013-ban a külkereskedelmi forgalom ismét élénkülni kezdett: az év egészében a kivitel volumene 4,2, a behozatalé 5,0%-kal bővült. 2014-ben a tendencia folytatódott: a kivitel volumene 7,1, a behozatalé 8,8%-kal meghaladta az egy évvel korábbit.

A válság előtti évek fokozatosan csökkenő, majd stagnáló passzívumával szemben 2009 és 2011 között dinamikus bővülő aktívum jellemezte a hazai **külkereskedelmi mérleg** egyenlegét. Az aktívum euróértékének alakulását 2012-től csökkenő tendencia jellemezte: az akkor mért 6,7 milliárd eurós egyenleg 2013-ban 6,6 milliárd euróra, 2014-ben

pedig – további 153 millió eurós csökkenést követően – 6,4 milliárd euróra mérséklődött.

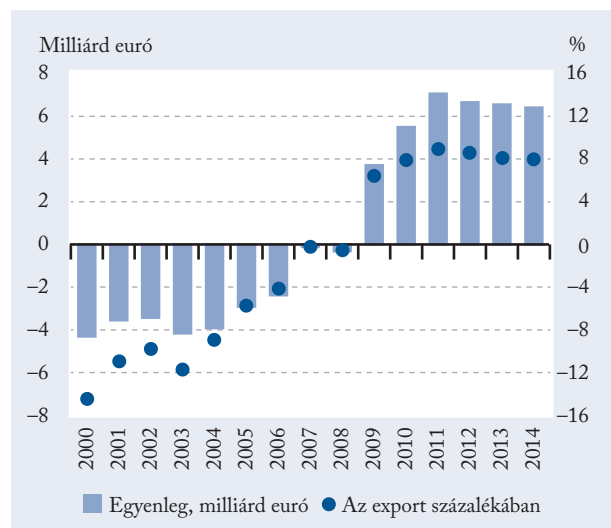
4.22. ábra

A külkereskedelmi forgalom volumenének változása (2005. évhez képest)

4.23. ábra

A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása (folyó áron)

Jelentős függés az európai unió, különösen a német piactól

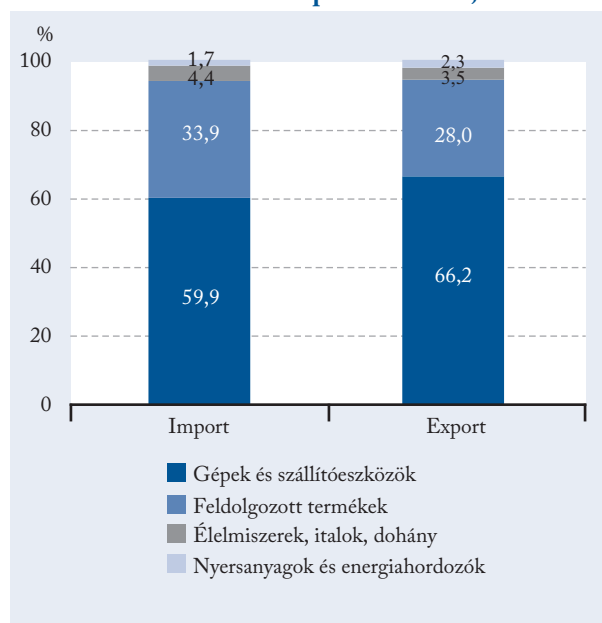
A nagy összegű aktívum kialakulásában az **Európai Unió tagországaival** folytatott külkereskedelem játszotta a főszerepet, az uniós államok az 1990-es évek eleje óta számítanak hazánk legfontosabb külkereskedelmi partnereinek. Magyarország 2014. évi

exportjának 78, importjának 75%-a koncentráldott ide. Az országok közül exportoldalon csökkenő sorrendben Németország, Ausztria, Románia, Szlovákia és Olaszország, importoldalon pedig Németország, Ausztria, Szlovákia, Lengyelország és Franciaország voltak a legjelentősebb partnerországaink, akiknél a Magyarországról külföldre, illetve az onnan hazánkba irányuló külkereskedelmi forgalom egyaránt közel fele koncentráldott. Az említett országok közül kiemelkedik Németország, hiszen amellett, hogy hazánk kiviteli és behozatali forgalmának egyaránt mintegy negyede a vele való külkereskedelemből realizálódik, e forgalom valamivel több mint hattizedét a külkereskedelmünk szempontjából igen fontos gépek és szállítóeszközök adják. Mivel Németország részesedése hazánk külkereskedelmi forgalmából évek óta kiemelkedő, az ott zajló gazdasági folyamatok a hazai külkereskedelem és a magyar gazdasági élet egészének alakulása szempontjából is meghatározóak.

Az uniós tagországokkal lebonyolított exportunk volumene 8,7, importunké 13%-kal nagyobb volt 2014-ben, mint egy évvel korábban. Ebben a relációban a külkereskedelmi mérleg aktívumának 2011-ben kezdődött csökkenése 2014-ben is folytatódott: ez év végén hazánk uniós országokkal folytatott külkereskedelmének többlete 7,5 milliárd eurót tett ki, 1,6 milliárd euróval kevesebbet, mint egy évvel korábban.

4.24. ábra

Németországgal folytatott külkereskedelmünk összetétele árucfocsoportok szerint, 2014

A szomszédos országokkal folytatott külkereskedelem hazánk exportjának 22, importjának 20%-át teszi ki. A hét, földrajzilag határos állam közül Ausztriával, Szlovákiával és Romániával bonyolítja hazánk a legélénkebb külkereskedelmi kapcsolatot. Amellett, hogy ezen szomszédaink az import és export szempontjából egyaránt szerepelnek az 5 legjelentősebb külkereskedelmi partnerünk között, 2014-ben e 3 államban koncentrált a szomszédos országokkal folytatott kivitelnk 72, behozatalunk 80%-a.

Kiemelkedő szerep jut az ázsiai alapanyag- és alkatrész-behozatalnak

Az **Európai Unión kívüli országokkal** folytatott külkereskedelmünket – az unióssal ellentétben – évek óta jelentős importtöbblet jellemzi, amit a gazdasági válságot megelőzően, egészen 2007-ig az importvolumen exportét meghaladó, két számjegyű, 2008-ban pedig egy számjegyű bővülése táplált. A válság hatására 2009-ben mért jelentős forgalomcsökkenés az exportot és importot még azonos mértékben érintette, 2010-től kezdődően azonban az exportvolumen bővülése importoldalon ennél kisebb mértékű növekedéssel, később pedig az importvolumen csökkenésével párosult. A reláció passzívumának folyamatos csökkenése 2014-ben is folytatódott. A kiviteli volumen 2,3%-os bővülésének, illetve a behozatali volumen 1,8%-os csökkenésének hatására a passzívum a 2013-ban mért 2,5 milliárd euróról 2014-re 1,1 milliárd euróra apadt. Ebben nagy szerepet játszott hazánk amerikai országokkal folytatott külkereskedelmének alakulása: ebben a viszonylatban 2014-ben 1,4 milliárd euróval 2,2 milliárd euróra nőtt hazánk külkereskedelmi mérlegének aktívuma. Az évek óta jelentős mérleghiányt mutató ázsiai országokkal szembeni külkereskedelmi mérlegünk passzívuma 4,0 milliárd euróról 4,7 milliárd euróra nőtt, míg az unión kívüli európai országok tekintetében a 2013-ban mért 479 millió eurós passzívumunk 2014-ben 98 millió eurós aktívumba váltott át.

A termék- külkereskedelem motorjai a jármű- és vegyipar

A magyar külkereskedelem legfontosabb árufojcsoportját 2014-ben is a **gépek és szállítóeszközök** jelentették, amelyek a teljes export értékének 55, az importnak pedig 46%-át adták. A 2000-es évek közepétől az árufojcsoport forgalmának mindkét

irányát jellemző két számjegyű bővülés a válság hatására lelassult, majd 2009-ben közel 20%-os csökkenésbe váltott át. Ezt 2010-ben – a bázishatásnak köszönhetően – egy közel ugyanekkora bővülés követte, ennek mértéke 2011-től fokozatosan lassulni kezdett, és a 2012-es exportot már egy számjegyű csökkenés jellemezte. 2013-ban az árufojcsoport kiviteli és behozatali volumene újra egy számjegyű mértékben bővült, melynek dinamikája az abban az évben mért 4,9, illetve 5,6%-ról 2014-re 8,9, illetve 8,2%-ra gyorsult. Az árufojcsoporton belül a forgalom mindkét irányában megélnkült a közúti járművek külkereskedelme: a hazai autógyárak és autóiipari beszállítók bővülő termelésének hatására 2014-ben e termékcsoport exportvolumene harmadával, importjái pedig negyedével nőtt az egy évvel korábbihoz képest. A járműexport bővülésében meghatározó szerepet játszott az unió tagállamokkal folytatott kereskedelem felfutása, de jelentős élénkülés jellemezte az amerikai és ázsiai relációk 2014. évi forgalmát is. Az autóiipari termékek gyártásához kapcsolódó villamosgépek, villamos készülékek és műszerek (ezen belül főként az elektromosan szigetelt huzalok és vezetékek), valamint az általános rendeltetésű ipari gépek (ezen belül elsősorban a különböző szivattyúk) kiviteli és behozatali volumene egyaránt mintegy tizedével bővült. Ezzel szemben az egyre zsugorodó részarányú híradás-technikai, hangrögzítő és -lejátszó készülékek volumene csaknem ötödével csökkent.

A második legnagyobb árufojcsoport, az export és az import egyaránt valamivel több mint háromtizedét képviselő **feldolgozott termékek** külkereskedelmét a heterogén termékskálának köszönhetően számos eltérő erősségű, sokszor egymással teljesen ellentétes hatású gazdasági folyamat alakítja. A 2000-es években az árufojcsoport mindkét irányú forgalmát – a 2003-as export kivételével – váltakozó nagyságú volumenbővülés jellemezte, ami 2009-ben a válság hatására a kiviteli esetben 7,8, a behozatalnál 15%-os visszaesésbe váltott. Az árufojcsoport forgalmában 2010-ben és 2011-ben mind a kiviteli, mind a behozatal tekintetében két számjegyű bővülést mértünk, ami 2012-ben 6,0, illetve 1,9%-ra lassult. Az árufojcsoport forgalma 2013-ban élénkület kezdett: a kiviteli volumene 5,9, a behozatalé 6,4%-kal volt magasabb, mint egy évvel korábban. E tendencia 2014-ben is folytatódott: az árufojcsoport kiviteli és behozatali volumene a 2013. évinél nagyobb mértékben, 6,4, illetve 8,9%-kal bővült. Az

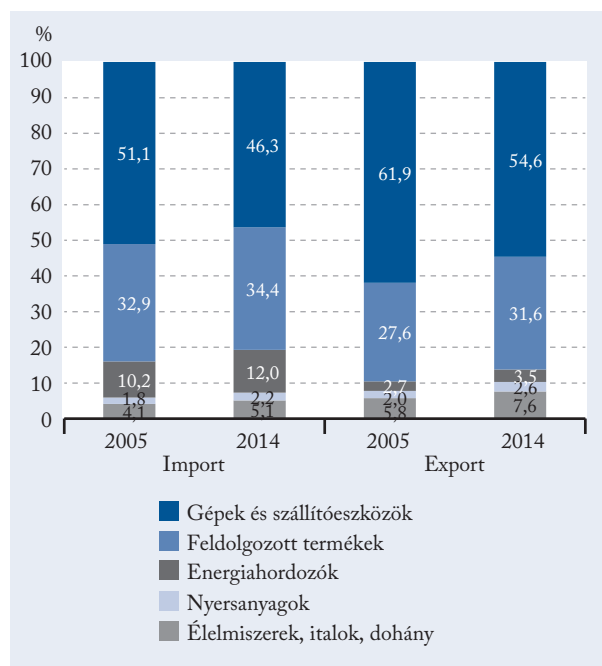
árufőcsoporton belül dinamikusabban bővült a járműgyártáshoz és a vegyiparhoz kapcsolódó termékek forgalma. Jelentősen növekedett még a fémtermékek, valamint az illóolajok, illat- és tisztítószeresek mindkét irányú forgalma is, valamint az autógyártásban felhasznált szakmai tudományos ellenőrző műszerek kivitele és a gumigyártmányok, illetve a szerves vegyi termékek behozatala. Szintén meghatározó volt a bővülés a külkereskedelmünk szempontjából húzótermékeknek minősülő gyógyszerek és gyógyszerészeti termékek esetében, ezek kivitele az árufőcsoport átlagánál nagyobb mértékben, behozatala pedig több mint 10%-kal emelkedett. A kisebb forgalmú árucsoportok közül nagymértékű bővülést mértünk a ruházati cikkek és öltözetkiegészítők, valamint a lábbelik importvolumenében is.

Az **élelmiszerek, italok, dohánytermékek** árufőcsoport 2014-ben 7,6%-kal részesedett az exportból és 5,1%-kal az importból. A hazánk uniós csatlakozását követően realizált két számjegyű import- és – 2007 kivételével – egy számjegyű exportvolumenbővülést követően az árufőcsoport forgalmának növekedése a válság hatására 2008-ban csökkenni kezdett, majd 2009-ben a kivitel stagnálásával párhuzamosan a behozatal volumene 7,4%-kal visszaesett. A 2010. évi exportoldali két számjegyű volumenbővülést követően az árufőcsoport kiviteli forgalmának dinamikája fokozatosan csökkent: a növekedés üteme a 2010-ben mért 14%-ról 2014-re 2,6%-ra lassult. Ezzel szemben az árufőcsoport importját a 2010-ben és 2011-ben mért bővülést követően már csökkenés jellemezte: volumenük 2012-ben 6,0, 2013-ban 4,8%-kal alacsonyabb volt az egy évvel korábbinál. A tendencia 2014-ben megfordult: a korábbi évek csökkenését követően az árufőcsoport behozatali volumenében 6,8%-os bővülést mértünk. Az árufőcsoporton belül átlag feletti mértékben nőtt az állati takarmányok, a hús és húskészítmények, valamint a tejtermékek és tojás exportja, de dinamikusabban bővült a kávé, tea, kakaó és fűszer importja, továbbá az egyéb, táplálkozásra alkalmas termékek és készítmények mindkét irányú forgalma. Kismértékű, mintegy 5%-os bővülést mértünk továbbá a gabona- és gabonakészítmények kiviteli volumenében is.

Az **energiahordozók** behozatali volumene 2014-ben 13%-kal növekedett, ami az importenergia-árak csökkenése mellett szinte változatlan euróértékű forgalmat eredményezett az árufőcsoport forgalmában. A legfontosabb árucsoportok közül az

4.25. ábra

A külkereskedelmi forgalom áruszerkezete

energiabehozatal mintegy felét adó kőolaj és kőolajtermékek importvolumene mintegy 5%-kal, a természetes és mesterséges gázoké – a hazai gáztározók feltöltése miatt – negyedével bővült. A kőolaj és kőolajtermékek behozatalának relációs szerkezete megváltozott az egy évvel korábbihoz képest: az orosz beszerzések csökkenését iraki és uniós szállítványok pótolták.

A legkisebb árufőcsoport, a forgalom 2–3%-át képviselő **nyersanyagok** külkereskedelme – a válság miatti 2009-es visszaesést követően – 2010-ben és 2011-ben két számjegyű mértékben bővült, ami 2012-ben az export tekintetében 10%-ra lassult, az import esetében pedig 0,6%-os csökkenésbe váltott át. Ezt követően ezzel ellentétes irányú tendenciák érvényesültek az árufőcsoport forgalmában: a 2013. évi import 0,9%-os növekedése az export 5,2%-os csökkenésével párosult. 2014-ben a behozatal volumennövekedése 4,5%-ra gyorsult, a kivitel bővülése ugyanakkor 2,1%-ra lassult.

Gyengülő forint, javuló cserearány

A 2012-ben mért 2,9%-os növekedést, majd a 2013. évi stagnálást követően a kiviteli forgalom **forintárszintje** 2014-ben összességében 1,1%-kal emelkedett. Az importárak alakulásában is hasonló volt a tendencia: a behozatali forgalom forintárszintjé-

nek 2012-ben mért 4,3%-os növekedése 2013-ban 0,6%-os csökkenésbe, 2014-ben stagnálásba váltott át. Az árak alakulását jelentősen befolyásolta a forint árfolyamának változása. Bár a forintnak a meghatározó devizákkal szembeni árfolyama – éves átlagban – a 2009-es nagymértékű (13%-os) gyengülést követően 2010-ben 1,1%-kal erősödött. Az ezt követő években nemzeti valutánk azonban folyamatosan veszített értékéből: 2011-ben 0,6, 2012-ben pedig ennél nagyobb mértékű, 4,6%-os leértékelődés következett be. Bár ennek üteme 2013-ban jelentősen lassult (ebben az évben a forint a főbb devizákhoz képest 2,1%-kal gyengült), 2014-ben ismét gyorsult az értékvesztés: a forint a főbb devizákhoz képest összességében 4,0%-kal értékelődött le, aminek oka az euróhoz mért 4,0, és a dollárhoz viszonyított 3,9%-os gyengülés együttes hatásában keresendő. Az árfolyamváltozásból adódik, hogy bár 2009-ben a forgalom mindkét irányában mért mintegy 10%-os **devizaárszint**-csökkenést 2010-ben és 2011-ben 2–4%-os emelkedés követett, ami 2012-ben az export tekintetében 1,7, az importban 0,3%-os csökkenésbe váltott át. 2013-tól az adatok e folyamat felgyorsulását mutatják: ebben az évben a kivitel devizaárszintje 2,0, a behozatalé 2,6%-kal mérséklődött az előző évhez képest, 2014-ben pedig már 2,7, illetve 3,7% volt a csökkenés mértéke. A cserearány 2012-ben mért romlása 2013-ban 0,6%-os javulásba váltott. A tendencia 2014-ben is folytatódott: a külkereskedelmi forintárak változásának következményeként ez évben a **cserearány** 1,0%-kal javult.

Szolgáltatások külkereskedelme:³⁷⁾ gyorsuló export- és lassuló importbővülés

A globalizálódó világgazdaságban egyre nagyobb szerep jut a szolgáltatások külkereskedelmének, hiszen amellet, hogy jelentősen elősegíti az egyes piaci szereplők nemzetközi környezetben való hatékony együttműködését, az információs és telekommunikációs eszközök fejlődésének köszönhetően a kereskedelemre alkalmas szolgáltatások köre is folyamatosan bővül. Az országok között nyújtott, illetve igénybe vett szolgáltatásoknak az uniós szabályozásoknak megfelelően hat csoportját különböztetjük meg. A turizmus szolgáltatáscsoport keretében a külföldiek magyarországi kiadásait és a magyarok

külföldi költségeit, valamint az illegális szolgáltatásokkal kapcsolatos tételeket számoljuk el, míg a szállítási szolgáltatások körébe a személyszállítási, áruszállítási és a szállítást kiegészítő szolgáltatások valamint a postai és futárszolgálatok tartoznak, szállítási módok (tengeri, légi, vasúti, közúti, belvízi, csővezeték szállítás, egyéb szállítást kiegészítő szolgáltatások) szerint részletezve. Az üzleti szolgáltatások között a jog- és licenccégek, a kommunikációs, az építési-szerelési, a biztosítási, a pénzügyi, a számítástechnikai és információs, a személyes, kulturális, szórakoztatási valamint az egyéb üzleti szolgáltatásokat (pl. kutatás-fejlesztési szolgáltatások) veszik számba. A kormányzati szolgáltatások a nagykövetségek, konzulátusok, katonai kirendeltségek, valamint egyéb kormányzati szervek külfölddel kapcsolatos vásárlásait tartalmazzák. A javítási és karbantartási szolgáltatások körébe a különféle termékeken (pl. hajók, repülőgépek és egyéb szállítóeszközök, gépek, berendezések) végzett javítási, karbantartási munkák tartoznak. A bér munka-szolgáltatás során a bér munkát végző valamilyen megbízást teljesít – leggyakrabban feldolgozást végez – a megbízó tulajdonában maradó anyagon.

2014-ben is folytatódott a teljes külkereskedelmi export 18, valamint az import 14%-át adó **szolgáltatások euróban számított külkereskedelmi forgalmának** bővülése. 2010-ben az exportoldalon mért 10%-os bővülést, valamint az import esetében bekövetkezett 1,4%-os csökkenést 2011-ben a kivitel és a behozatal euróértékének 9,5, illetve 5,9%-os bővülése követte. 2012-ben e tendencia a forgalom mindkét irányában megfordult: az export értéke 0,3, az importé 3,9%-kal csökkent az előző évihez képest. 2013-ban a szolgáltatások külkereskedelme ismét élénkülni kezdett, a bővülés mértéke mindkét forgalmi irányban valamivel több mint 6% volt. A forgalombővülés 2014-ben is folytatódott, de míg ennek dinamikája a kivitel tekintetében 8,4%-ra gyorsult, addig a behozatal esetében 3,4%-ra mérséklődött. A szolgáltatások külkereskedelmi mérlege 2014-ben 5,5 milliárd euró többlettel zárt, 1,0 milliárd euróval többel, mint egy évvel korábban.

A szolgáltatások exportjának 72, importjának 73%-a bonyolódott 2014-ben az Európai Unió országaival. A szolgáltatások külkereskedelmi egyen-

³⁷⁾ A szolgáltatás- külkereskedelmi adatok összeállítására 2013-ig a Fizesítésiméreg-kézikönyv előző verziója (BPM5) szerint történt. 2014-ben a nemzetközi módszertan jelentős átalakítására és új, egységes szabványok, többek között új fizetésiméreg-kézikönyv (BPM6) előírásainak bevezetésére került sor. Ennek megfelelően 2014-től a szolgáltatás- külkereskedelmi adatok összeállítása – a nemzetközi módszertani és jogszabályi előírások változásával összhangban – módosult. Kiadványunk az új módszertan szerint visszavezetett idősoros adatok felhasználásával íródott.

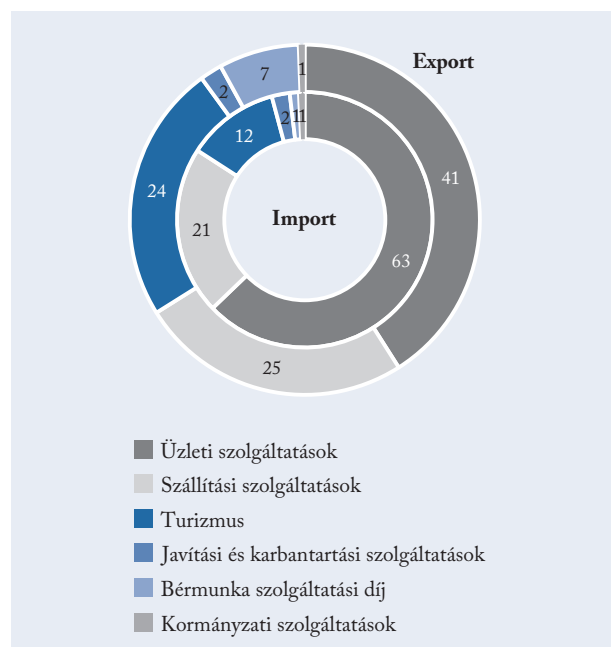
lege az unió egészét tekintve 3,7 milliárd eurós aktívummal zárt, 815 millió euróval többel, mint egy évvel korábban.

Az unió kívüli relációkban a legnagyobb, 2,0 milliárd eurós exportforgalmat az unió kívüli európai országok csoportjával bonyolította le hazánk, de az amerikai, illetve az ázsiai országokba nyújtott szolgáltatások értéke is mintegy 1,5 milliárd euró volt. Az unió kívüli importban az amerikai országok állnak az első helyen, kimagasló, 1,7 milliárd eurós forgalommal. A szolgáltatás-külkereskedelmi egyenleg javulásához az unió kívüli országok 200 millió euróval járultak hozzá.

A magyar szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának legfontosabb csoportját 2014-ben is az **üzleti szolgáltatások** jelentették, amelyek a teljes szolgáltatás-export euróértékének több mint negyzedét, az importénak közel kétharmadát adták. Ebben a jellemzően passzív egyenleget mutató szolgáltatás-csoportban a 2008-at és 2009-et jellemző 2 milliárd eurós mérleghiány 2010-ben jelentősen, közel 60%-kal csökkent. A szolgáltatás-csoport passzívumát 2012-ig jellemző mérséklődés – a 2013-ban bekövetkezett, több mint 50%-os bővülést követően – 2014-ben is folytatódott: az export euróértékének az importénál nagyobb mértékű bővülése hatására a 2013-ban mért 943 millió eurós hiány 2014-ben 612

4.26. ábra

A szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának összetétele, 2014, %

millió euróra csökkent. A szolgáltatás-csoport euróban mért exportja 2014-ben 6,8%-kal növekedett, ezen belül a jelentősebb szolgáltatás-csoportok közé tartozó számítástechnikai és információs szolgáltatások, az üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások, valamint az egyéb, máshová nem sorolt üzleti, szakmai szolgáltatások esetében 10%-ot meghaladó volt a bővülés mértéke. A kisebb forgalmat lebonyolító szolgáltatások közül kiemelkedő volt a személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások kivitelének bővülése (35%), de a kutatás-fejlesztési szolgáltatások, valamint a számviteli, könyvelési, könyvvizsgálói és adótanácsadói szolgáltatások euróban kifejezett exportértéke is két számjegyű mértékben emelkedett. A szolgáltatás-csoport importjának euróban számított értéke összességében 1,9%-kal nőtt. A jelentősebb szolgáltatás-csoportok közül kiemelkedő mértékben, 15%-kal bővült az üzletviteli tanácsadás és PR-szolgáltatások euróértéke, de átlag feletti bővülést mértünk a számítástechnikai és információs szolgáltatások, a pénzügyi szolgáltatások valamint a személyes, kulturális és szórakoztatási szolgáltatások esetében is. A szintén jelentős súlyú kutatás-fejlesztési szolgáltatások, valamint az egyéb, máshová nem sorolt üzleti, szakmai szolgáltatások importja ezzel szemben 14, illetve 0,6%-kal csökkent.

2014-ben a szolgáltatásokon belül növekedésbe váltott át – az export közel negyedét és az import 12%-át képviselő – **turizmus** forgalma. Az elmúlt évben az exportjának euróértéke 9,6%-kal nőtt, amit főként a szabadidős céllal hazánkba érkező külföldiek fogyasztásának bővülése okozott. A szolgáltatás-csoport importja 6,5%-kal bővült az előző évihez képest, ebben egyaránt nagy szerepet játszott a szabadidős és üzleti motivációval külföldre utazó magyarok számának és kiadásainak jelentős növekedése.

A teljes forgalom mintegy ötödét adó **szállítási szolgáltatások** exportjának 2014. évi euróértéke 12, importjáié 6,8%-kal meghaladta az egy évvel korábbi szintet. A szolgáltatás-csoport exportjának közel felét, importjának több mint harmadát adó közúti szállítási szolgáltatások exportja és importja 11, illetve 10%-kal bővült. A szállítási szolgáltatások mindkét irányú forgalmának egyaránt több mint háromtizedét adó légi szállítások exportja kiemelkedő mértékben, 17%-kal, importja 8,7%-kal bővült az előző évihez képest, amelyben mindkét forgalmi irány esetében jelentős szerepet játszott a légi személyszállítási és áruszállítási teljesítmények bővülése.

A szolgáltatás-külkereskedelemben hazánk legfontosabb **partnere** 2014-ben is Németország volt: a kivitel 19, a behozatal 24%-a a vele folytatott külkereskedelemből származott. 2014-ben a Németországba irányuló export 8,3, az onnan származó import pedig 2,4%-kal emelkedett. Az export tíz

legjelentősebb célországa közül a legnagyobb növekedést (30%) a Romániába irányuló kivitelünk mutatta. Az import szempontjából legfontosabb országok közül a legnagyobb bővülés (25%) az Írországból származó behozatalban történt, elsősorban jogvásárlásokkal összefüggésben.

4.5. tábla

Magyarország legfontosabb partnerországai az üzleti, a szállítási és a kormányzati szolgáltatás-külkereskedelemben, 2014
(euróadatokból számolva)

Import				Export			
helyezés	ország	részesedés a teljes forgalomból, %	előző év = 100,0	helyezés	ország	részesedés a teljes forgalomból, %	előző év = 100,0
1.	Németország	23,6	102,4	1.	Németország	18,9	108,3
2.	Egyesült Államok	12,2	100,7	2.	Egyesült Királyság	8,7	121,6
3.	Egyesült Királyság	7,1	104,0	3.	Ausztria	7,4	101,0
4.	Ausztria	6,5	102,4	4.	Egyesült Államok	7,2	107,3
5.	Hollandia	4,9	106,4	5.	Svájc	5,0	110,5
6.	Franciaország	4,0	119,8	6.	Hollandia	4,2	93,6
7.	Szlovákia	3,4	114,4	7.	Olaszország	4,1	102,1
8.	Írország	3,3	124,7	8.	Franciaország	3,5	124,9
9.	Románia	2,8	103,3	9.	Románia	3,2	129,6
10.	Svájc	2,7	102,9	10.	Spanyolország	2,6	99,0
Kiemelt országok együtt		70,5	104,9	Kiemelt országok együtt		64,9	109,7
Összesen		100,0	108,4	Összesen		100,0	103,4

5. PÉNZÜGYEK

• 2014-ben az euró éves átlagárfolyama 308,66 forint/euró volt, ami az euró bevezetése óta a leggyengébb éves átlagos árfolyamszint. A **jegybanki alapkamat** az elmúlt évek folyamán nagymértékben csökkent: a 2012. júliusi 7,00%-ról 2014 júliusára 2,10%-ra, ami történelmi mélypont. Ezzel párhuzamosan 2014 folyamán a lakossági és a vállalati forintalapú hitelek kamatai egyaránt mérséklődtek.

• 2014-ben a **folyó fizetési mérleg** egyenlege 229 millió euróval javult, az év során 4,3 milliárd eurós többlet keletkezett. A tőkemérleg és a folyó fizetési mérleg együttes egyenlegeként kialakuló, külfölddel szembeni **nettó finanszírozási képesség** 8,6 milliárd eurót tett ki, az európai uniós transzferek egyenlege 6,0 milliárd eurós többletet mutat. 2014 végén hazánk **nettó külföldi tartozása** 81,6 milliárd euró volt, 12%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A **nettó külföldi adósság** (a közvetlen tőkebefektetéseken belüli adósság típusú instrumentumok nélkül) 33,7 milliárd euró volt, 10%-kal kevesebb a 2013. végénél.

• A **háztartások bruttó pénzügyi vagyona** 2014 végén 37,2 ezer milliárd forint volt, 8,4%-kal több az egy évvel korábbinál. A tartozások összege 9,1 ezer milliárd forint volt, 1,0%-kal kevesebb, mint 2013 végén, ezen belül a devizahitelek 2014. végi állományi értéke (4,2 ezer milliárd forint) 4,7%-kal csökkent. A tartozásokon belül a forint- és a devizahitelek részesedése egyaránt 46%-os volt 2014 végén, a devizahitelek aránya az elmúlt hét évben először nem haladta meg a forinthitelekét. A **háztartások nettó pénzügyi vagyona** 28,1 ezer milliárd forintot tett ki, 12%-kal többet, mint egy évvel korábban. Nettó finanszírozási képességük az év során 1896 milliárd forint volt, a GDP 5,9%-a.

• A háztartások devizaadósságának leépítésére több intézkedés is született az utóbbi időben. A 2010. évi csúcspont után megváltozott **lakáshitelezés** szabályozásának hatására 2013-ban a lakáshitel-állomány csökkenése lassult, majd 2014-ben az előző évi szinten maradt. A **lakás-hitelállomány** 2014-ben 3324 milliárd forint volt, 0,2%-kal több, mint egy évvel korábban. A **devizaalapú hitelállomány** – a központi intézkedések hatására – aránya 2010-ben még 66%-volt, 2014-re 52%-ra csökkent, összege a 2005-höz képest mintegy kétötödével esett vissza. Az **államilag támogatott hitelek** összege 2006 óta mérséklődik, 2014-ben a 2005. évi mintegy felét tette ki. A **folyósított lakáscélú hitelek** többségét továbbra is használt lakás vásárlására fordítják (2014-ben aránya 72% volt).

• Az **államháztartás** központi alrendszerének – pénzforgalmi szemléletű, konszolidált – egyenlege 2014-ben 826 milliárd forint hiányt mutatott, 107 milliárd forinttal kevesebbet az egy évvel korábbinál. A költségve-

Pénz- és tőkepiaci folyamatok

Fizetési mérleg, külföldiadósság-állomány

A háztartások pénzügyi vagyona

Lakáshitelezés

Államháztartás és alrendszerei

tési egyenleget pozitívan befolyásolták azok a többletbevételek, amelyek a gazdasági növekedésből, a foglalkoztatás és a fogyasztás bővüléséből, valamint az online pénztárgépek bekötéséből származtak. 2014-ben a központi költségvetés bevételein belül a fogyasztáshoz kapcsolt adóbevételek 7, a lakossági befizetések 6%-kal emelkedtek. A kiadási oldalon a szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok uniós kiadásai 12%-kal nőttek, s 2206 milliárd forintot tettek ki.

- A **központi költségvetés** adósságállománya 2014 végén 23,9 ezer milliárd forint volt, 8,6%-kal több, mint egy évvel korábban. A növekedés legfontosabb tényezőit a forint-állampapírok kibocsátása, valamint a forint gyengülése jelentette; ez utóbbi a devizaadósság forintban kimutatott értékét növelte meg.

- Előzetes adatok szerint a **kormányzati szektor hiánya** 2014-ben 829 milliárd forint volt, ami 2,6%-os GDP-arányos deficitnek felel meg. 2013-ban és az azt megelőző évben hasonló nagyságú (2,5, illetve 2,3%-os) volt a hiány. 2014 végén a **kormányzati szektor adóssága** a GDP 76,9%-ának felelt meg, 0,5 százalékponttal alacsonyabb az egy évvel korábbinál.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
A kormányzati szektor egyenlege a GDP százalékában	-2,3	-2,5	-2,6
A kormányzati szektor adóssága a GDP százalékában	78,5	77,4	76,9
Lakáshitelállomány a GDP százalékában	12,3	11,1	10,4
Folyó fizetési mérleg egyenlege, millió euró	1 813	4 053	4 282

PÉNZ- ÉS TŐKEPIACI FOLYAMATOK

A folytatódó kamatsökkentési ciklus következtében a hazai pénz- és tőkepiacot 2014-ben a már korábban megindult folyamatok jellemezték. A pénzpiac alakulására hatással voltak a globális pénzpiac tendenciái is. Bár a fizetőeszközünk az év egészét tekintve gyengült, hazánk kockázati megítélése javult. A három nagy hitelminősítő (Fitch Ratings, Moody's és a Standard & Poor's) 2012 óta a befektetésre nem ajánlott kategóriába sorolja a magyar állam hosszú lejáratú adósságát, ugyanakkor 2014 folyamán a Moody's és a Standard & Poor's is a korábbi negatív helyett stabil kilátásokkal jellemezte hazánkat.¹⁾

Rekordszintre erősödött a dollár árfolyama²⁾

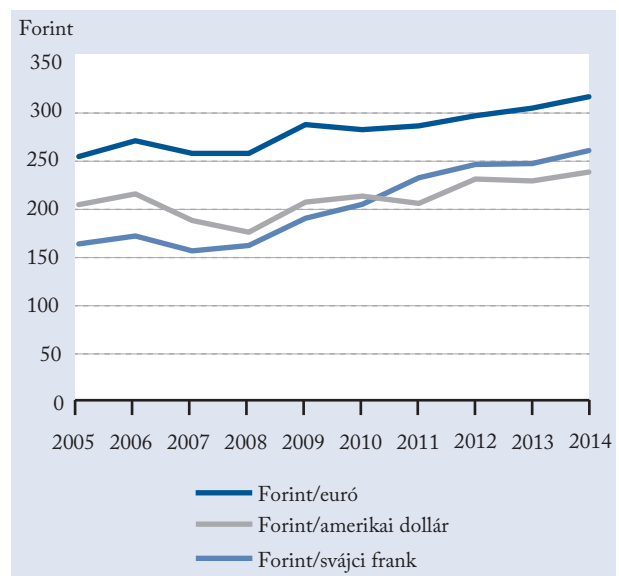
A megelőző évhez hasonlóan 2014-ben a forint **euróval** szembeni árfolyama kevésbé volt változékony, azaz – kisebb kilengések mellett – szűkebb sávban ingadozott. A kurzus alakulására hatással volt többek között a magyar jegybank monetáris politikája, az ukrainai események, valamint a Fed és az EKB monetáris politikájában bekövetkezett irányváltás. 2014 januárjában még 300 forint alatt, ezt követően viszont folyamatosan 300 forint felett mozgott az euró értéke. (2014 szeptemberében az árfolyam több mint másfél éves mélypontra, 316,61 forint/euróra gyengült.) 2014 végén 1 euró – az egy évvel korábbihoz mérten 6,1%-kal többet – 314,89 forintot ért. 2014-ben az éves átlagárfolyam 308,66 forint/euró volt, ami – a stabilabb árfolyammozgás ellenére – 4,0%-os leértékelődést jelent az előző évhez képest. Az euró bevezetése óta ez a leggyengébb éves átlagos árfolyamszint.

A forint **svájci frankkal** szembeni árfolyamát 2014-ben is elsősorban a forint-euró árfolyam alakulása határozta meg. (Ennek oka a svájci jegybank által alkalmazott árfolyamkorlát, ami szerint az euró árfolyama nem lehet kevesebb 1,20 svájci franknál.) 2014 végén 1 svájci frank 261,85 forintot ért, ami a forint 8,1%-os gyengülését jelenti 2013 végéhez képest. A 2007 óta folyamatosan gyengülő átlagárfolyam 2014-ben 254,10 forint/svájci frank volt, 5,3%-kal magasabb 2013-hoz képest.

Az **amerikai dollárral** szemben a forint drasztikusan leértékelődött: 2014 végén egy dollár értéke 259,13 forint volt, 20%-kal gyengült az egy évvel korábbihoz mérten. A folyamatot alapvetően az euró dollárral szembeni, májusban kezdődött fokozatos értékvesztése okozta. 2014 II. félévének erőteljes leértékelődése ellenére a főbb devizák közül az amerikai dollárral szembeni átlagárfolyama emelkedett a legkevésbé: a 2014. évi átlagárfolyam (232,52 forint/amerikai dollár) csak 3,9%-kal volt magasabb az előző évinél.

5.1. ábra

A forint éves átlagárfolyama a főbb devizákkal szemben

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A történelmi mélypontra kerülő alapkamat miatt csökkentek a hitelkamatok³⁾

A pénz- és tőkepiaci folyamatok egyik meghatározó eleme a **jegybanki alapkamat** alakulása. 2012 augusztusában kamatvágási ciklus indult, aminek eredményeként a Magyar Nemzeti Bank az alapkamatot nagymértékben visszavágta: a 2012. júliusi 7,00%-ról 2014 júliusára 2,10%-ra, történelmi mélypontra süllyedt. A kamatláb ezt követően már nem változott 2014 végéig. A kamatvágásoknak teret adott az infláció alakulása, a nemzetközi gazdasági-pénzügyi kör-

¹⁾ Forrás: Államadósság Kezelő Központ.

²⁾ A Magyar Nemzeti Bank által számított hivatalos deviza középárfolyamok adatai alapján.

³⁾ Forrás: A Magyar Nemzeti Bank honlapja.

nyezet, valamint hazánk javuló kockázati megítélése. A nemzeti bank középtávú inflációs célja 3,0%, amitől jelentősen elmaradt a fogyasztóiár-változás mértéke. (2014-ben a fogyasztói árak 0,2%-kal mérséklődtek.)

2014 folyamán a lakossági és a vállalati forintalapú hitelek és betétek kamatai egyaránt mérséklődtek. Az alacsony jegybanki alapkamat mellett a Növekedési Hitelprogram keretében folyósított hitelek legfeljebb 2,5%-os kamatmértéke is csökkentette a vállalati **hitelek** átlagos kamatlábát. A mérséklődő hitelkamatok mellett kedvezően hatott a hitelpiacra, hogy 2014 végére a kereskedelmi bankok enyhítettek a hitelezési feltételeken.⁴⁾ 2014 decemberében a vállalatok hiteleinek átlagos aktuális kamatlába a folyószámla-hiteleknél 4,82, az egyéb hiteleknél 4,22% volt.

A **háztartások pénzügyi megtakarításainak** ötödét jelentő betétek kamatai 2014 decemberére történelmi mélypontra süllyedtek: az átlagos aktuális kamatláb a látra szóló és folyószámlabetétek esetében 0,45, a lekötött betétekénél 1,71% volt. (A vállalati betétek hozamai is hasonló szintre mérséklődtek.) Ennek következtében a betéti kamatok csökkenése is hozzájárult a háztartások pénzügyi megtakarításaiban bekövetkezett szerkezetváltozáshoz. (A lakosság által birtokolt, nem folyószámla betétek állománya csökkent, a befektetési jegyeké ugyanakkor emelkedett.) A háztartások hitelköltségei szintén mérséklődtek, 2014 utolsó hónapjában az átlagos aktuális hitelkamatláb a lakáscélú hitelek esetében 7,87, a fogyasztási és egyéb hiteleké 11,45% volt. Mindkét hiteltípus esetében a megelőző 14 évben nem volt ennél alacsonyabb a kamatszint.

Olcsón jut hitelhez az állam⁵⁾

Az alapkamat mérséklődésével párhuzamosan 2014-ben nemcsak a hitelpiacot, hanem a megtakarítások piacát is alacsonyabb hozamok jellemezték. Nemzetközi tényezők hatására az **állampapír-piaci hozamok** 2014 januárjában átmenetileg emelkedtek, ezt követően viszont minden időtávon folytatódott a hozamcsökkenés. A rövid (legfeljebb egyéves) futamidők esetén 2014 szeptemberében, a hosszabb (legalább hároméves) futamidőknél 2014 novemberében rekordalacsony szintre süllyedtek a referen-

ciahozamok. Az év végén viszont – részben a rubel gyors leértékelődése miatt – kismértékben emelkedtek a hozamszintek. 2014 decemberében az egy éves futamidő referenciahozama 1,80, a tízévesé 3,60% volt.⁶⁾ (Az előbbi 1,24, az utóbbi 2,01 százalékponttal alacsonyabb volt a 2013. decemberinél.)

A **külföldi befektetők** 2014 végén – az egy évvel korábbihoz képest 107 milliárd forinttal kevesebb – 4887 milliárd forintnyi forintalapú államkötvényt birtokoltak, viszont az év folyamán a hosszabb lejáratú értékpapírokat részesítették előnyben. A külföldiek súlyát (2014 végén 36%) mérsékli a háztartások folyamatosan növekvő szerepvállalása a költségvetési hiány finanszírozásában.

Csökcent a tőzsdei forgalom⁷⁾

A Budapesti Értéktőzsde azonnali piacán 2014-ben a forgalom 20%-kal visszaesett. Az azonnali piac forgalmának 97%-a a hazai részvények kereskedéséhez köthető. A hazai részvények napi forgalma 7,6 milliárd forint volt, közel hattizedét az OTP Bank Nyrt. törzsrészvényei generálták. Az értéktőzsde irányadó indexe, a **BUX** 2014 végén 16 634 ponton zárt, ami 10%-kal alacsonyabb a 2013. végi záró értéknél. A tőzsdeindex 2014 során 16 000 és 19 600 pont között ingadozott. 17 000 pont alatt csak két rövid időszakban tartózkodott a tőzsdeindex értéke, ami mindkétszer az ukrainai konfliktus miatt megemelkedő geopolitikai kockázatok következménye.

FIZETÉSI MÉRLEG, KÜLFÖLDIADÓSSÁG-ÁLLOMÁNY⁸⁾

Hazánk külső egyensúlya 2009-ben gyors javuláson ment keresztül, és 2010 óta növekvő mértékű többlettel rendelkezik a folyó fizetési mérleg. Ebben nagy szerepet játszott, hogy az áruforgalom aktívuma 2009 óta jelentős. Ebből kifolyólag az ország külső finanszírozási képessége is nőtt, valamint hazánk kikerült az ikerdeficit (az államháztartási és a folyó fizetési mérleg egyszerre fennálló hiánya) állapotából. 2014-ben a folyó fizetési mérleg GDP-arányos többlete 4,2, a tőkemérleget is tartalmazó külső finanszírozási képesség 8,3%-ot tett ki, ami

⁴⁾ Forrás: Inflációs jelentés, 2015. március, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

⁵⁾ Forrás: Államadósság Kezelő Központ.

⁶⁾ Forrás: A Magyar Nemzeti Bank honlapja.

⁷⁾ Forrás: Budapesti Értéktőzsde honlapja.

⁸⁾ Az alfejezet a Magyar Nemzeti Bank 2015. március 26-án közzétett adatai alapján készült.

0,1, illetve 0,7 százalékponttal magasabb az egy évvel korábbinál.

A folyó fizetési mérleg egyenlege 229 millió euróval nőtt

Előzetes adatok szerint a **folyó fizetési mérleg** 2014-ben 4,3 milliárd eurós többlettel zárt, ez a bruttó hazai termék 4,2%-ának felel meg. Az ország külfölddel szembeni megtakarítói pozícióját tükröző folyó fizetési mérleg egyenlege 2014-ben 229 millió euróval javult. 2005 és 2008 között jelentős összegű és növekvő – évi 6,3 és 7,6 milliárd euró közötti – deficit keletkezett. 2009-ben nagymérvű változás történt, a bevételek és a kiadások nagymértékű, a gazdasági válságra visszavezethető csökkenése mellett a hiány 754 millió euróra mérséklődött. 2010-ben a folyó fizetési mérleg egyenlege pozitívvá vált (274 millió euró), a javuló folyamat 2011–2014-ben tovább folytatódott.

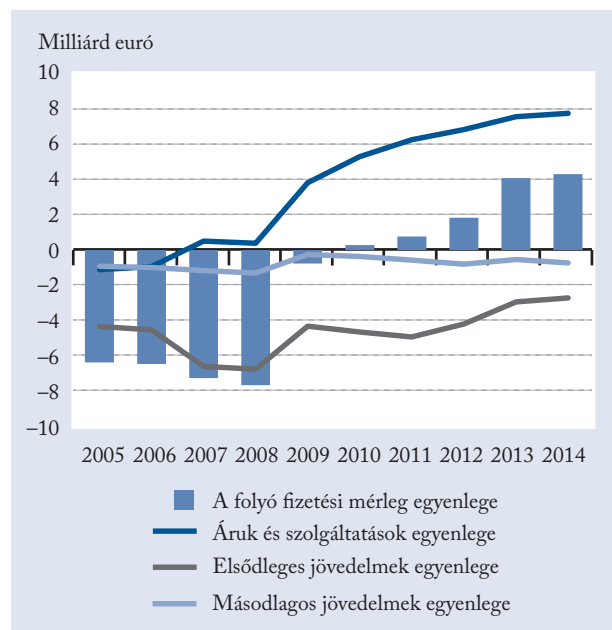
Az áruk és szolgáltatások 2014. évi egyenlegének többlete 7,7 milliárd euró volt, 203 millió euróval több, mint a megelőző évben. Az egyenleg 2007 óta szufficites, ennek nagysága 2009 óta folyamatosan növekedett. A reálgazdasági tranzakciókhoz kötődő pénzmozgás több mint nyolctizedét az áruforgalom jelenti, ami 2014-ben 2,7 milliárd eurós aktívummal zárt. A részmérleg egyenlegének 2009 óta van többlete, a 2014-ben keletkezett szufficit 804 millióval elmaradt az eddigi csúcspontot jelentő 2013. évitől. A szolgáltatások egyenlege 2009 óta javul, a többlet 2014-ben 5,0 milliárd eurót, a megelőző évinél 1,0 milliárd euróval többet tett ki. Az idetartozó tételek közül a hagyományosan legnagyobb aktívummal jellemezhető utazás 2014. évi többlete 2,9 milliárd euró volt, 295 millió euróval több a 2013. évinél. A bevételek és a kiadások egyaránt nőttek 2014-ben, a bevételek először haladták meg az elmúlt tíz év legnagyobb értékével jellemezhető 2008. évet, a kiadások azonban számottevően elmaradtak attól. A szállítási szolgáltatásokkal kapcsolatosan keletkezett bevételek értéke 2014-ben is nagyobb mértékben bővült, mint a kiadásoké, így a mérleg 299 millió euróval javult, a többlet 1,4 milliárd eurót tett ki.

Az elsődleges jövedelmek egyenlege 2014-ben 2,7 milliárd eurós nettó forráskiáramlást mutat, 228 millió euróval kevesebbet az egy évvel korábbinál. A részmérleg egyenlege 2005 és 2012 között jellemzően 4 és 5 milliárd euró közötti hiányt mutatott, kivéve a 2007. és 2008. évet, amikor 6,6–6,7 milliárd eurós volt a deficit. Az idetartozó tételek közül a munkavállalói jö-

vedelmek 2,2 milliárd eurós többlettel zárták 2014-et, ez megegyezik a megelőző évvel. A külföldön dolgozó magyaroktól származó bevételek 2012–2013-ban számottevően nőttek, 2014-ben viszont lényegében stagnáltak. A kiadásokat, azaz a hazánkban dolgozó külföldiek munkajövedelmét illetően 2009-et és 2013-at határozott csökkenés jellemezte, a 2014. évi összeg mindössze héttizedét jelenti a 2008. évinek. A befektetések jövedelmei részmérleg egyenlege a munkavállalóiéval szemben ugyanakkor hiányt mutat, bár a 6,2 milliárd eurós nettó forráskiáramlás összege 259 millió euróval elmaradt a 2013. évitől, folytatva a 2012 óta érvényesülő javuló tendenciát. 2014-ben a befektetéseken belül a közvetlentőke-befektetések jövedelmei 3,8 milliárd, a portfólió-befektetéseké 2,3 milliárd eurós hiányt mutattak. A másodlagos, azaz nem a termelési tényezők (pl. munka, tőke) birtoklásával összefüggésben keletkező jövedelmek (pl. transzferek) egyenlege 732 millió eurós hiányt mutat 2014-ben, 202 millió euróval többet, mint egy évvel korábban. A hiány számottevő része az egyéb – azaz az államháztartáson kívüli – szektorokban keletkezett.

5.2. ábra

A folyó fizetési mérleg és összetevői

A felhalmozási számlák részét képező **tőkemérleg** egyenlegének aktívuma 4,3 milliárd euró volt 2014-ben, 673 millió euróval több az egy évvel korábbinál, azaz a 2004-ben elkezdődött javulás folytatódik. A tőkemérleg 4,4 milliárd eurós bevételét szinte kizárólag

5.1. tábla

Magyarország fizetési mérlege, 2014

Megnevezés	Millió euró	Változás az előző évhez képest, millió euró
1.A Áruk és szolgáltatások, egyenleg	7 709	203
1.A.a. Áruk, egyenleg	2 711	-804
Export	75 316	2 978
Import	72 605	3 783
1.A.b. Szolgáltatások, egyenleg	4 999	1 007
Export	18 487	1 448
Import	13 488	441
utazás, egyenleg	2 899	295
1.B Elsődleges jövedelmek, egyenleg	-2 695	228
ebből:		
1.B.1. Munkavállalói jövedelmek, egyenleg	2 182	13
1.B.2. Befektetések jövedelmei, egyenleg	-6 242	259
1.B.2.1. Közvetlentőke-befektetések jövedelmei, egyenleg	-3 794	137
1.B.2.2. Portfóliobefektetések jövedelmei, egyenleg	-2 301	86
1.C Másodlagos jövedelmek, egyenleg	-732	-202
ebből: Európai Unióval kapcsolatos tranzakciók	293	-148
1. Folyó fizetési mérleg, egyenleg (1.A+1.B+1.C)	4 282	229
2. Tőkemérleg, egyenleg	4 286	673
ebből: Európai Unióval kapcsolatos tranzakciók	4 306	699
3. Pénzügyi mérleg (nettó követelés)	7 573	1 030
3.1. Közvetlentőke-befektetések (nettó követelés)	-479	443
3.2. Portfóliobefektetések (nettó követelés)	3 150	6 224
3.3. Pénzügyi derivatívák és munkavállalói részvényopciók (nettó követelés)	85	721
3.4. Egyéb befektetések (nettó követelés)	4 075	-5 891
3.5. Tartalékeszközök	742	-467
4. Tévedések és kihagyások egyenlege	-995	128

az európai uniós tőketranszferék jelentették, mintegy kétharmada az államháztartás, a fennmaradó része pedig az egyéb szektorok forrásait gyarapította. A tőkemérleg és a folyó fizetési mérleg együttes egyenlegeként kialakuló – úgynevezett felülről számított – **külfölddel szembeni nettó finanszírozási képesség** 2014-ben 8,6 milliárd euró volt. Hazánkat 2009 óta finanszírozási képesség jellemzi, míg az azt megelőző évek során jelentős (6–7 milliárd eurós) finanszírozási igény alakult ki. A folyó fizetési mérlegben és a tőkemérlegben elszámolt **európai uniós transzferék egyenlegének többlete** 2014-ben 6,0 milliárd euró volt, 506 millió euróval több, mint 2013-ban. Az európai uniós transzferék 2014. évi többlete rekordnagyságú volt. Hazánk valamivel több mint egy évtizedes uniós tagsága alatt 28,9 milliárd eurós nettó európai uniós támogatásban részesült, ennek több mint háromnegyede 2010–2014-ben érkezett.

A **pénzügyi mérleg** megmutatja, hogy a külfölddel szembeni nettó finanszírozási képesség mely pénzügyi eszközök változásában testesül meg, finanszírozási igény esetében pedig, hogy a hiányt mely pénzügyi eszközök finanszírozzák. A legalább 10%-nyi szavazati hányadot jelentő közvetlentőke-befektetések egyenlege (nettó követelés) 2014-ben 479 millió eurós hiányt mutatott, 443 millió euróval kevesebbet a megelőző évinél. A Magyarországon megvalósított közvetlentőke-befektetések 2014. évi összege 3,0 milliárd euró volt, értéke az elmúlt öt év során 2014-ben haladta meg a legkisebb mértékben a külföldön megvalósult közvetlentőke-befektetések értékét (2,5 milliárd euró). A közvetlentőke-befektetésekhez hasonlóan tulajdonosi részesedéseket és adósság típusú instrumentumokat egyaránt tartalmazó portfóliobefektetések⁹⁾ ezzel szemben 3,1 milliárd eurós többlettel zárták az évet, egyenlegük 6,2 milliárd euróval javult 2013-hoz képest. A portfóliobefektetések egyenlege az elmúlt négy évet tekintve kizárólag 2014-ben zárt többlettel, amiben a követelések növekedése és a tartozások csökkenése egyaránt szerepet játszott. Az egyéb befektetések¹⁰⁾ egyenlege 4,1 milliárd eurós, a tartalékeszközöké 742 millió eurós többlettel zárta 2014-et. A pénzügyi mérlegben 2014-ben összességében 7,6 milliárd eurós többlet keletkezett.

⁹⁾ A portfóliobefektetések közé tartozó tulajdonosi részesedések egyrészt a 10% alatti szavazati erőt képviselő vállalati részvények tulajdonlása, másrészt a befektetési jegyek. Az adósság típusú instrumentumok értékpapír alapú hitelkapcsolatokat (kötvények) és pénzügyi eszközöket foglalnak magukban.

¹⁰⁾ Az egyéb befektetések magukban foglalják többek között a 10% alatti szavazati erővel bíró és nem értékpapírosított tulajdonosi kapcsolatokat, az adósság típusú instrumentumok közül pedig itt kell elszámolni egyebek mellett a vállalatcsoporton kívüli kereskedelmi hiteleket, a bankközi hiteleket, a szindikált hiteleket, és azon valuta- és betétforgalmakat, amelyek nem tartoznak a tartalékeszközök közé.

2014 végén Magyarország **nettó külföldi tartozása**¹¹⁾ 81,6 milliárd euró volt, 12%-kal kevesebb az egy évvel korábrinál. A nettó külföldi tartozások értéke 2006 és 2009 között¹²⁾ nőtt, majd a 2010-es években – 2012-t leszámítva – csökkent. 2014 végén a nettó külföldi tartozások értéke lényegében megegyezett a 2005. éviével, attól 198 millió euróval maradt el.

2014-ben a nettó tartozás csökkenése nagyrészt a **követelések** növekedése miatt következett be, ezek 115,3 milliárd eurót kitevő értéke 8,6%-kal haladta meg az egy évvel korábrbit. A növekedés legfontosabb tényezőjét a 46,7 milliárd euróról 52,4 milliárd euróra bővülő közvetlentőke-befektetések jelentették. A tartalékeszközök állománya 34,6 milliárd euró volt 2014 végén, 2,4%-kal több, mint egy évvel korábban. Állományuk 2005 és 2011 vége között 15,7 milliárd euróról 37,8 milliárd euróra emelkedett, majd 2012 és 2013 végén egyaránt 34 milliárd eurót tett ki. A tartalékeszközök közé a központi bank azon, nem rezidensekkel szembeni likvid devizaeszközei tartoznak, amelyeket fizetési problémák esetén a jegybank közvetlenül felhasználhat, illetve közvetett módon, devizapiaci intervenció keretében elsősorban a forint árfolyamának befolyásolására fordíthat. 2014 végén a tartalékeszközökön belül az értékpapírok állománya 30,6 milliárd eurót, a készpénz és betété pedig 3,0 milliárd eurót tett ki. A követeléseken belül az egyéb befektetések állománya 3,8%-kal 16,5 milliárd euróra mérséklődött, a portfólióbefektetésekre vonatkozó követelésállomány ugyanakkor növekedett (2,1 milliárd euróval 8,0 milliárd euróra).

A nettó külföldi tartozások csökkenéséhez ugyanakkor nemcsak a követelések növekedése, hanem a tartozások mérséklődése is hozzájárult, amelyek 196,9 milliárd eurós összege 0,9%-kal maradt el az egy évvel korábrbitól. A **tartozásállomány** legnagyobb részét is a közvetlen tőkebefektetések jelentik, amelyek állományi értéke 2014-ben 97,4 milliárd euróról – az újabb történelmi csúcstól – 100,7 milliárd euróra nőtt. (2005 végén állományi értékük 56,5 milliárd euró volt.) 2014 végén a közvetlentőke-befektetések 68%-át a részesedések, fennmaradó részét pedig az adósság típusú inst-

rumentumok jelentették. A portfólióbefektetések esetében nem következett be növekedés 2014-ben, állományuk ugyanúgy 49,9 milliárd eurót tett ki az év végén, mint egy évvel korábban. A csoport túlnyomó részét, 87%-át a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, a többi részét pedig a részvények és befektetési jegyek tették ki. A hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok szinte teljes egészében éven túli lejáratú papirokból álltak. Az egyéb befektetések állománya 2014-ben 47,7 milliárd euróról 43,2 milliárd euróra csökkent, amivel folytatódott a 2011-ben elkezdődött csökkenő tendencia. (Az egyéb befektetések állománya 2005 végén 34,3 milliárd euró, 2010 végén 77,5 milliárd euró volt.) A 2014. évi mérséklődés az egy éven túli lejáratú adósság csökkenése miatt következett be.

A nettó külföldi adósság tizedével csökkent

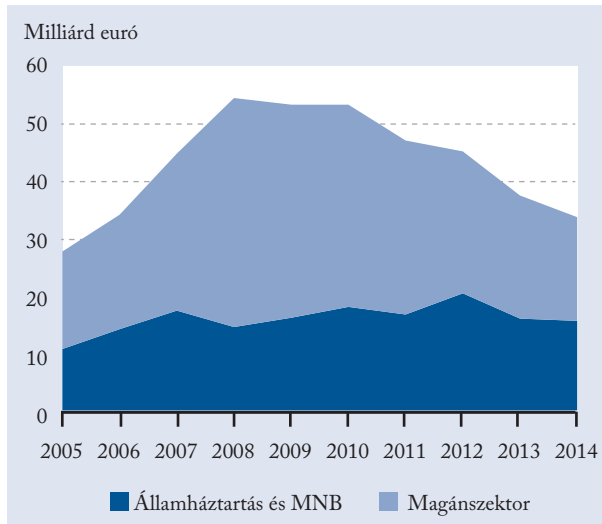
Magyarország esetében¹³⁾ 2014 végén a **nettó külföldi adósság** (a közvetlen tőkebefektetéseken belüli adósság típusú instrumentumok nélkül) 33,7 milliárd euró volt, a GDP 32,6%-a. A nettó külföldiadósság-állomány a 2000-es években, egészen a világgazdasági válság kitöréséig jelentősen emelkedett, a 2008. végi 54,5 milliárd eurós adósságállomány 6,8-szeresét jelentette az 1999. évinek. (A GDP euróban számított értéke ugyanennyi idő alatt 2,3-szeresére nőtt.) 2009 és 2014 között az adósságállomány mérséklődött, összességében 38%-kal, a 2014. évi – megelőző esztendőhöz viszonyított – csökkenés mértéke 10%-os volt. A **Magyar Nemzeti Bank és az államháztartás összesített nettó külföldi adósságállománya** 2014 végén 15,6 milliárd euró volt, 2,5%-kal kevesebb, mint 2013 végén. Az év végi adatokat tekintve az adósságállomány 2009 óta a legalacsonyabb volt, a 2005. végét ugyanakkor 46%-kal meghaladta. Az MNB és az államháztartás adósságaként megtestesülő tartozásállomány – azaz a bruttó külföldi adósságállományuk – 2005 és 2011 között 26,9 milliárd euróról 55,4 milliárd euróra nőtt. 2012–2014-ben ugyanakkor csökkent, összességében 7,8%-kal. 2014 végén a tartozásállomány 51,1 milliárd eurót tett ki, lényegében ugyanannyit (0,2%-kal kevesebbet), mint egy évvel korábban.

¹¹⁾ A nettó külföldi tartozás a tartozások és a követelések különbségeként számítható.

¹²⁾ Az év végi adatokat tekintve.

¹³⁾ A tartozások és követelések jelentős része nem számít adósságnak, mivel azokhoz sem törlesztési kötelezettség, sem kamatfizetési kötelezettség nem társul. Ilyen, részesedés jellegű tételek a közvetlentőke-befektetések, a portfólióbefektetéseken belül a részvények és befektetési jegyek, a pénzügyi derivatívák és munkavállalói részvényopciók, valamint az egyéb befektetéseken belüli egyéb részesedések. Ha a tartozások és követelések különbségét úgy számítjuk ki, hogy ezen állományok – azaz a nem adóssággeneráló finanszírozás – értékétől eltekintünk, akkor egy ország nettó külföldiadósság-állományának vagy hitelállományának nagyságát kapjuk meg.

5.3. ábra
A nettó külföldi adósságállomány alakulása
(az év végi adatok alapján)

A HÁZTARTÁSOK PÉNZÜGYI VAGYONA

A válság óta a magyar lakosságot a jövedelemfelhasználás terén erős óvatosság jellemzi. 2008 és 2011 között a fogyasztásra és a beruházásra fordított jövedelem aránya mérséklődött, miközben a megtakarítási ráta nőtt.¹⁴⁾ (A lakosság megtakarítási hajlandósága 2011-ben több mint tíz éves csúcra emelkedett.) 2012-ben – a rendelkezésre álló jövedelem arányában – a háztartások nettó pénzügyi megtakarítási rátája átmenetileg csökkent (7,4%), de így is a válság előtti szint felett volt. 2013-ban és 2014-ben újra emelkedett a megtakarítások aránya, a 2014. évi 9,6%-os ráta az ezredforduló óta a legmagasabb érték. Az elmúlt években a lakosság pénzügyi döntéseit – az óvatossági megfontolások mellett – egy jelentős mérlegalkalmazkodás is meghatározta: a háztartások a válság előtt felhalmozott adósság leépítésére törekednek. E két folyamat számottevő hatással van a háztartások pénzügyi vagyonának alakulására.

8,4%-kal nőtt a háztartások bruttó pénzügyi vagyona

2014 végén a háztartások **bruttó pénzügyi vagyona**¹⁵⁾ (a pénzügyi eszközökbe fektetett megtakarítások állománya) 37,2 ezer milliárd forint volt, 8,4%-kal

több, mint egy évvel korábban. 2013-hoz hasonlóan a növekedés üteme 2014-ben is gyorsult, 2007 óta a legnagyobb mértékű volt.

2014 végén a pénzügyi eszközök négytizedét a tulajdonjogot és egyéb jogokat megtestesítő **részvények és részesedések** csoportja jelentette, ennek állományi értéke 12%-kal haladta meg az egy évvel azelőttit. A növekedés üteme 2013-ban 14%-os volt. Az emelkedés legfontosabb tényezőjét mindkét évben a befektetési jegyek állománybővülése jelentette, amelynek mértéke 2013-ban 40, a rákövetkező évben 21%-os volt. E jelentős növekedések hatására a befektetési jegyek állománya két év alatt 2,4 ezer milliárd forintról 4,1 ezer milliárd forintra bővült. A részvények és részesedések csoportjába tartozó további megtakarítási formát az egyéb (nem értékpapír formájában megjelenő) tulajdonosi részesedések jelentik, amelyek állománya (8,9 ezer milliárd forint) 9,2%-kal emelkedett 2014-ben, kissé gyorsabb ütemben, mint a megelőző két év során. A háztartások részvénybe fektetett vagyona 2014 végén 1,8 ezer milliárd forintot ért; közel háromnegyede tőzsdén kívüli, valamivel több mint negyede tőzsdén jegyzett részvény volt.

A **készpénz és betétek** 29%-os arányban részesedtek 2014 végén a bruttó pénzügyi vagyonból, állományi értékük 2014-ben ugyanolyan mértékben nőtt, mint amilyen mértékben 2013-ban csökkent (4,8%). A csoporton belül a betétek állománya 2014 végén ugyanúgy 7,6 ezer milliárd forintot tett ki, mint egy évvel korábban. (2013-ban 9,3%-os csökkenés következett be, így alacsony bázishoz képest stagnált a betétállomány.) A hazai hitelintézeteknél a teljes betétállomány közel négyötöde forintban, 12%-a pedig devizában állt fenn. A külföldi bankokban elhelyezett betétek aránya 8% volt, 2014. végi állományuk (625 milliárd forint) 15%-kal volt több az egy évvel korábbinál. A készpénzállomány 18%-kal emelkedett, 3,1 ezer milliárd forintot tett ki 2014 végén. A készpénzállomány 95%-a forintban volt a háztartások birtokában, állománya a 2013. évivel megegyező mértékben, 18%-kal nőtt 2014-ben. A betétek helyett készpénzben történő megtakarítás egyik tényezőjeként a betéti kamatok történelmi mélypontra kerülése nevezhető meg, amivel a készpénztartás révén „ elvesztett kamat” összege is csökkent.

¹⁴⁾ Forrás: Inflációs jelentés – 2015. március, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

¹⁵⁾ A Nemzeti Számlák Európai Rendszerének új változatával, az ESA 2010-zel összhangban az MNB a 2011 I. negyedévében átvett magán-nyugdíjpénztári vagyon értékét az átvétel időpontjáig visszavezetve megjeleníti a háztartások pénzügyi eszközei, illetve az államháztartás kötelezettségei között.

A **biztosítástechnikai tartalékok** állománya 3,5 ezer milliárd forint volt 2014 végén, 8,2%-kal több, mint egy évvel korábban. Az ilyen típusú megtakarítások értéke 2010 végén még 6,0 ezer milliárd forintot tett ki, 2011 I. negyedévének végére 3,1 ezer milliárd forintra csökkent. A visszaesés oka a magán-nyugdíjpénztári rendszer átalakítása volt, ennek keretében 2,7 ezer milliárd forint értékű vagyon került a háztartásoktól tőkeátruházásként az államháztartáshoz. 2012-ben és 2013-ban kismértékben, a két év alatt összességében 5,2%-kal nőtt a biztosítástechnikai tartalékok állománya. 2014 végén e csoport valamivel több mint felét az életbiztosítási díjtartalékok, negyztizedét a nyugdíjpénztári díjtartalékok, a fennmaradó, közel egytizednyi részét pedig a nem életbiztosítási díjtartalékok (például függő károk kiegyenlítésére tartalékolts összegek) jelentették.

Az **egyéb követelések** állománya 4,0 ezer milliárd forintot tett ki 2014 végén, 0,7%-kal többet, mint egy évvel korábban. A csoport állománya 2011 I. negyedévében bővült jelentősen (985 milliárd forintról 4,0 ezer milliárd forintra), összefüggésben a magán-nyugdíjpénztári rendszer átalakításával. Az államháztartáshoz került magán-nyugdíjpénztári vagyont ugyanis a háztartások pénzügyi eszközei között számon kell tartani a nemzeti számlák európai rendszerének legfrissebb, 2014-től alkalmazott változata (ESA2010) szerint. (Ezzel párhuzamosan az államháztartás kötelezettségei között megjelenő egyéb tartozások állománya 1,5 ezer milliárd forintról 4,1 ezer milliárd forintra emelkedett.) A háztartásoknak a nyugdíjpénztári átlépések miatti követelésállománya 2,9 ezer milliárd forintot tett ki 2014 végén, állománya az elmúlt közel négy évben mindössze 2,1%-kal nőtt. (A 2014-ben működő 4 magánnyugdíjpénztár

AZ EGÉSZSÉG- ÉS NYUGDÍJPÉNZTÁRAKRÓL

Társadalmunkban egyre nagyobb jelentőségűvé válik az öngondoskodás, vagyis az olyan tervezett magatartás, amellyel a jövőnk tudatosan alakíthatóvá válhat, a váratlan helyzetekből adódó bizonytalanságok mértéke pedig csökkenthető. Ezen célok hatékony elérését szolgálják a pénzügyi szektor olyan intézményei, mint az egészség- és nyugdíjpénztárak.

2014 végén hazánkban 47 önkéntes nyugdíjpénztár, 4 magánnyugdíjpénztár és 31 önkéntes kölcsönös egészségpénztár működött. Közülük a legnagyobb, 1098 milliárd forintos – piaci értéken számított – vagyonnal az **önkéntes nyugdíjpénztárak** rendelkeztek 2014 végén. Portfóliójukban a magyar állampapírok 59, a befektetési jegyek 24%-os aránnyal részesedtek. Vagyonuk 2014-ben 10,4%-kal gyarapodott, a 104 milliárd forintos növekményből a hozamok 89 milliárd forintot tettek ki. Taglétszámuk ugyanakkor mérséklődött 2014-ben, az év végén 1 millió 170 ezer fő gondoskodott ily módon jövőjéről, 1,3%-kal kevesebb, mint 2013 végén. A taglétszám 1999-ben lépte át az egymillió főt, s 2007-ben tetőzött, az elmúlt hét évben viszont folyamatosan, összességében 16%-kal csökkent. Egy tagra 2014 végén 939 ezer forintnyi vagyon jutott, az év során az egyéni számlákon jóváírt, egy tagra jutó díjbevétel 66 ezer forint volt, ami a tagdíjbefizetéseken kívül a munkáltatói hozzájárulásokat is tartalmazza.

A **magán-nyugdíjpénztári** taglétszám 2014 végén 61 ezer fő volt, számuk 2010 végén még 3,1 milliót, 2011 utolsó napján 100 ezer főt tett ki. 2014 végén a kezelt vagyon piaci értéke 209 milliárd forint volt, 8,1%-kal több az egy évvel azelőttinél.

Az **egészségpénztárak** taglétszáma 1 millió 22 ezer fő volt 2014 végén, 1,2%-kal alacsonyabb az egy évvel korábbihoz képest. Az egészségpénztárak taglétszáma 2012-ig folyamatosan nőtt, az év végi adatokat tekintve először abban az évben haladta meg az egymillió főt. 2013-ban és 2014-ben ugyanakkor csökkenés következett be. 2014-ben az egy tagra jutó tagdíjbevétel 49 ezer forint volt, amelynek túlnyomó részét, közel háromnegyedét a munkáltatói tagdíj-hozzájárulás, a fennmaradó részét pedig a tagok által fizetett tagdíj jelentette. 2014 végén az egészségpénztárak vagyona 60 milliárd forint volt, amely összeg 92%-a a pénztárak fedezeti alapjaiba tartozott. (A fedezeti alapba a pénztártag egyéni számláján – a működési és likviditási költség levonása után – megjelenő, elkölthető összegek tartoznak.)

12 portfóliója esetében a 2005–2014-re számított átlagos éves, a 2014. végi vagyon átlagával súlyozott hozamráta 6,20% volt, a 2014. évi nettó hozamráta pedig 9,82%-ot tett ki.)

A **hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok** állományában 2012-ben és 2013-ban összességében közel 60%-os bővülés következett be. A növekedés 2014-ben is folytatódott, de üteme 11%-osra mérséklődött, az állomány 3,1 ezer milliárd forintot tett ki az év végén. A növekedés húzó tényezőjét mindhárom évben a központi kormányzat által kibocsátott értékpapírok jelentették, 2012–2013-ban a rövid lejáratúak, 2014-ben viszont a hosszúak. Három év alatt a háztartások tulajdonában lévő, központi kormányzat által kibocsátott rövid lejáratú értékpapírok állománya 3,7-szeresére, 1340 milliárd forintra, míg a hosszú lejáratúaké 2,5-szeresére 992 milliárd forintra nőtt. Az elmúlt évek során jelentősen emelkedett a devizahitelviszonyt megtestesítő értékpapírok állománya is, 2014. végi értéke 531 milliárd forint volt, szemben a 2011. végi 260 milliárd forinttal. A hitelintézetek értékpapírjainak esetében ugyanakkor számottevő csökkenés következett be az elmúlt években, amelynek eredményeképpen a 2014. végi állomány (493 milliárd forint) 38%-kal volt alacsonyabb a három évvel korábbinál.

5.2 tábla

A háztartások pénzügyi vagyona, 2014

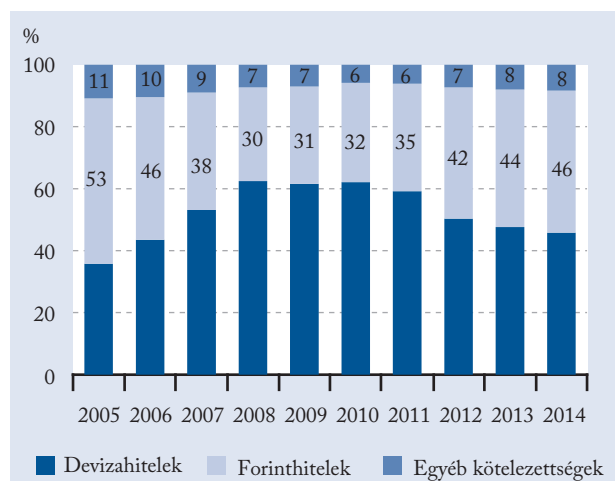
Megnevezés	2014 végén, milliárd forint	Megosztás, %	Változás 2013 végéhez képest, %
Készpénz és betétek	10 723	28,8	4,8
Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok	3 060	8,2	11,2
Hitelek	1 072	2,9	16,3
Részvények és részesedések	14 781	39,7	11,9
Biztosítástechnikai tartalékok	3 455	9,3	8,2
Ebből:			
életbiztosítási díjtartalékok	1 772	4,8	8,5
nyugdíjpénztári díjtartalékok	1 370	3,7	9,5
Egyéb követelések	4 038	10,9	0,7
Háztartások pénzügyi eszközei	37 197	100,0	8,4
Hitelek	8 313	91,6	-1,4
Ebből:			
hitelintézetek ingatlanhitele	3 357	37,0	-0,0
hitelintézetek fogyasztási és egyéb hitele	3 402	37,5	-3,3
hitel nem hitelintézettől	1 554	17,1	-0,1
Háztartások kötelezettségei	9 072	100,0	-1,0
Háztartások nettó pénzügyi vagyona	28 125	-	11,8

1,0%-kal mérséklődtek a háztartások kötelezettségei

A **kötelezettségek** értéke 2014 végén 9,1 ezer milliárd forint volt, 1,0%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. Ezzel tovább folytatódott a 2011–2013-ra jellemző csökkenő tendencia, ennek eredményeképpen a 2014. végi állomány ötödével maradt el a 2010. évitől. A mérséklődés üteme 2014-ben volt a legalacsonyabb. (Az utóbbi négy évben tapasztalt csökkenő tendencia ellenére a 2014. végi állomány a 2005. végit 55%-kal meghaladta.) A mérséklődésben számottevő szerepet játszott a 2011 utolsó negyedében és 2012 első két hónapjában lehetővé tett, kedvezményes árfolyamon történő végtörlesztési lehetőség, ennek révén 1,4 ezer milliárd forintnyi devizahitelt fizettek vissza. A negyedéves adatokat tekintve a 2014 végi kötelezettségállomány a 2008 első három negyedének átlagával egyezik meg, azaz a válság kirobbanását megelőző szintnek felel meg. 2014 végén a kötelezettségekből a deviza- és a forinthitelek egyaránt 46%-os aránnyal részesedtek. Azonos arányra 2007. I. negyedév végén volt utoljára példa, azóta a devizahitel-állomány értéke rendre felülmúlta a forintban jegyzettét. 2014 folyamán a devizahitelek állománya 4,7%-kal csökkent, a forinthiteleké ezzel szemben 2,1%-kal nőtt. Ugyanezen év végén a kötelezettségekből a hosszú lejáratú hitelek 81, a rövid lejáratúak 11%-os arányban részesedtek. Erdemben csak a hosszú lejáratú hitelek állománya csökkent (1,6%). 2014 végén a háztartási hitelek 19,3%-a volt 90 napon túli késedelemben.

5.4. ábra

A háztartások kötelezettségállományának összetétele (az év végén)

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

Az Országgyűlés 2014 novemberében elfogadta az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló törvényt,¹⁶⁾ miszerint a pénzügyi intézmények kötelesek a deviza, illetve devizaalapú fogyasztói jelzálogkölcsönök fennálló teljes állományát 2014. február 1-jei fordulónappal forintkövetelésre átváltani. A fent nevezett kölcsönök átváltása során a pénzügyi intézmények által alkalmazandó árfolyam a svájci frank esetében 256,47, az eurót illetően 308,97, a japán jent tekintve pedig 2,163 forint. A hitelek túlnyomó részét svájci frankban folyósították.

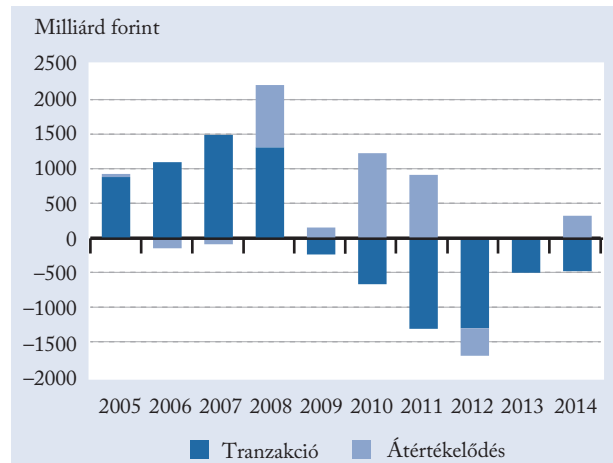
A fenti törvény elfogadása miatt okafogyottá vált, hogy a devizahiteles ügyfelek a továbbiakban az ún. árfolyamgát konstrukcióba lépjenek be, így a legfrissebb jegybanki statisztikák is csak a 2014. októberi hónapra állnak rendelkezésre. A devizakölcsönök törlesztését rögzített árfolyamon lehetővé tevő gyűjtőszámlát több mint két és fél éven át, 2012. március és 2014. október között nyithattak a jelzáloghitellel rendelkezők. A konstrukció keretében 2014. október végén 173 ezer aktív gyűjtőszámlahitel-számlát tartottak nyilván a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások. A rögzített árfolyamon törlesztett devizakölcsönök teljes állománya 2014. október végén 1477 milliárd forintot tett ki. Az állomány túlnyomó részét, 96%-át a hitelintézeteknél tartották nyilván, a rögzített törlesztési árfolyamú devizakölcsön-állomány a teljes lakossági deviza jelzáloghitel-állomány 42%-át tette ki. Az árfolyamgát-konstrukcióban részt vevő devizahiteles ügyfelek 2012 májusa és 2014 októberé között 49,8 milliárd forint – rögzített árfolyam feletti – kamat megfizetése alól mentesültek.

A devizahitelek állományát a pénzügyi műveletek 2014-ben 467 milliárd forinttal csökkentették, az ártértékelődések, azaz a forint gyengülése 326 milliárd forinttal növelték. A devizahitelek állományát a tranzakciók¹⁷⁾ 2009 óta mérséklék, az elmúlt hat évben bekövetkezett csökkenés 4,4 ezer milliárd forintot tett ki. Ez az összeg azonban még mindig elmarad a 2005–2008. években tapasztalt növekedéstől (összességében 4,8 ezer milliárd forint). Az ártértékelődések a pénzügyi válság

kezdetétől jelentősen megnövelték az állományt, a 2008–2014 során bekövetkezett növekedés 3,1 ezer milliárd forint volt, és e hét év közül csupán 2012-ben csökkentették az állományt.

5.5. ábra

A háztartási devizahitel-állomány változásának legfontosabb összetevői

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

A válság kitörését követően a késedelmes jelzáloghitelek számának növekedésével felerősödött az a kockázat, hogy a hitelnújtó intézmények a fedezeti ingatlanokat egy időben, nagy mennyiségben kísérlik meg értékesíteni, jelentős túlkínálatot és ezzel áresést, illetve az áresés gyorsulását előidézve a lakóingatlan piacon. Ezért 2011 júliusában kvótarendszert vezettek be, behatárolva ezzel az egyes intézmények által értékesítésre kínált ingatlanok számát. 2011 utolsó negyedétől 2014 végéig a pénzügyi intézmények 43 ezer hitelfedezetül szolgáló lakóingatlant jelölték ki kényszerértékesítésre, ebből 14 ezret 2014-ben. (A számuk 2013-hoz képest 6,4%-kal csökkent.) Az év IV. negyedében a kényszerértékesítési kvóta alapját 115 ezer lakás jelentette, azaz ennyi lakóingatlanal kapcsolatosan állt fenn legalább 90 napos törlesztési késedelem a korábban felvett devizaalapú jelzáloghitellel kapcsolatban.

A bruttó pénzügyi vagyon és a kötelezettségek különbségeként előálló nettó pénzügyi vagyon 28,1

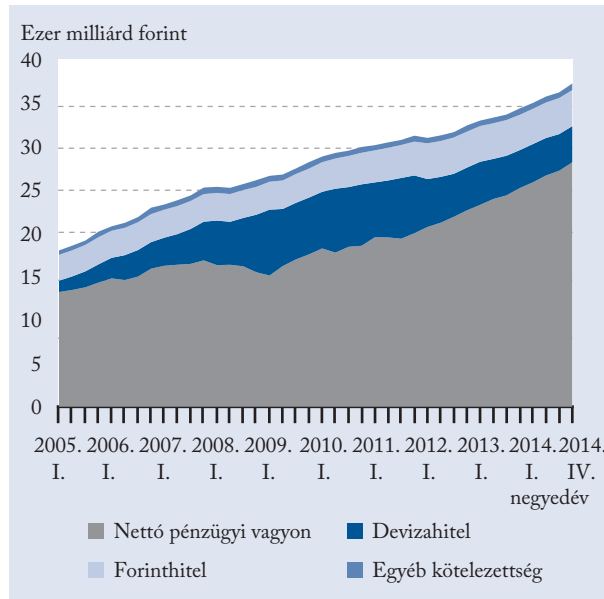
¹⁶⁾ A nem jelzálogkölcsönökre nem terjed ki a forintosítás, így például a gépjármű-vásárlási hitellel rendelkezőket kedvezőtlenül érinti a forint gyengülése. 2014 végén az egyéb devizában – nem forintban, vagy euróban, minden bizonnyal túlnyomórészt svájci frankban – felvett, öt éven túli lejáratú devizahitelek állománya 139 milliárd forint volt.

¹⁷⁾ Tranzakciókból, pénzügyi műveletekből eredő csökkenés akkor következik be, ha a kifutó, visszatörlesztett, valamint végtörlesztett hitelek értéke nagyobb, mint az újonnan felvetté.

ezer milliárd forintot tett ki az év végén, 12%-kal többet, mint 2013 végén. A növekedés 2013-ban 11, 2012-ben 13%-os volt.

5.6. ábra

A háztartások pénzügyi vagyonának alakulása*

* Bruttó pénzügyi vagyon = nettó pénzügyi vagyon + kötelezettségek.

Forrás: Magyar Nemzeti Bank.

2014 végén az egy főre jutó pénzügyieszköz-állomány (bruttó pénzügyi vagyon) 3 millió 777 ezer, a kötelezettségek értéke 921 ezer, a nettó pénzügyi vagyon 2 millió 856 ezer forint volt. Ez utóbbi mintegy 17 havi nettó átlagkeresetnek¹⁸⁾ felel meg.

A háztartások nettó finanszírozási képessége¹⁹⁾ 2014-ben 1896 milliárd forintot tett ki, ami a GDP 5,9%-ának felel meg. 2011–2013-ban 5,1–5,3%-os GDP-arányos nettó finanszírozási képesség jellemezte a háztartási szektort, de a 2014. évi arány nemcsak az elmúlt 4 évben, hanem az ezredforduló óta a legmagasabb volt.

LAKÁSHITELEZÉS

A lakásépítésben évek óta a legnagyobb probléma a fedezethiány, amit egyrészt a lakossági megtakarítások alacsony szintje, másrészt a hitelfelvétel drágulása okozott. (A lakáshitelezésben résztvevő háztartások túlnyomó többsége nem rendelkezik elegendő megtakarítással és anyagi fedezettel az ingatlanvá-

sárláshoz.) A háztartások jelentősen megemelkedett devizaadósságának kezelésére több intézkedés is született, pl. a végtörlesztés bevezetése, az árfolyamgát, a limitált árverés, az otthonvédelmi kamattámogatás, illetve a Nemzeti Eszközkezelő létrehozása. A kamattámogatás bevezetése 2013 második felében jelentősebb hitelkeresletet eredményezett. Ez a folyamat 2014-ben is folytatódott, éves szinten mintegy felével több új lakáshitelt folyósítottak, mint egy évvel korábban, ami elsősorban a használt lakások vásárlására fordított hitelek folyósításának tudható be.

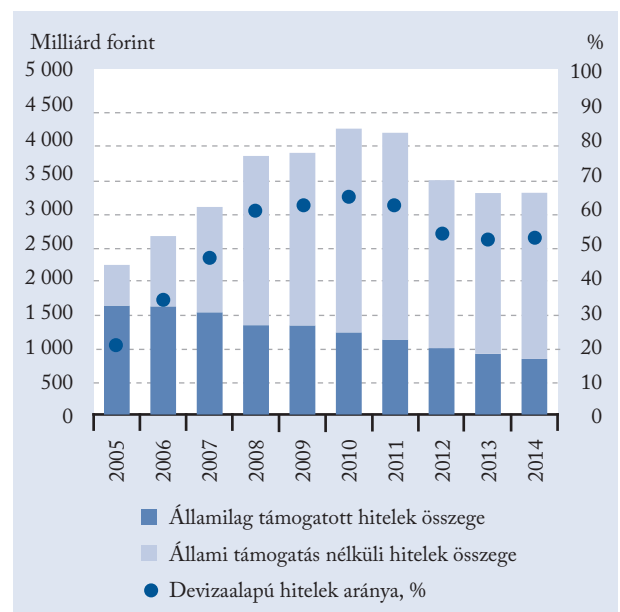
A lakáshitel-állomány 2010-ben érte el csúcspontját, amit nagyarányú visszaesés követett, majd 2013-ban az állomány csökkenése lassult, 2014-ben gyakorlatilag stagnált (+0,2%). 2014. december 31-én a lakáscélú hitelek állománya 3324 milliárd forint volt, ami az éves GDP mintegy tizedének felel meg.

A devizaalapú hitelállomány a központi intézkedések hatására 2011 óta csökken. Az állományon belül a devizahitelek aránya 2010-ben még közel 66%-os volt, 2014-re 52%-ra mérséklődött, összege 2011-hez képest harmadával esett vissza.

Az államilag támogatott hitelek állományának összege 2006 óta apad, 2014-ben folyó áron az előző évhez képest több mint 8%-kal, 2005. évhez viszonyítva pedig mintegy felére csökkent.

5.7. ábra

A lakáscélú hitelek állománya (december 31.)

¹⁸⁾ A 2014. decemberi átlagos, családi adókedvezmény nélkül számított keresetből számítva.

¹⁹⁾ A nettó finanszírozási képesség a nettó pénzügyi vagyon tranzakciókból eredő változásának felel meg.

2014-ben a **hitelek minőségében** összességében nem történt változás az előző évhez képest, a 2009-től tapasztalt arányeltolódás – a problémamentes hitelek irányából a rosszabb minőségűek felé – megállt. A lakáscélú hitelek 78%-a továbbra is problémamentes volt, a külön figyelemre méltó és a kétes, vagy rossz minőségűek között 1 százalékpont alatti arányeltolódás történt. Külön figyelemre méltó minősítést kapott a hitelek 12%-a, míg a kétes, vagy rossz minőségűeké 7% volt. 2014 decemberében 84 ezer hiteladós **törlesztési késedelme** volt 31 és 60 nap közötti, 72 ezeré pedig a 61 napot is meghaladta.

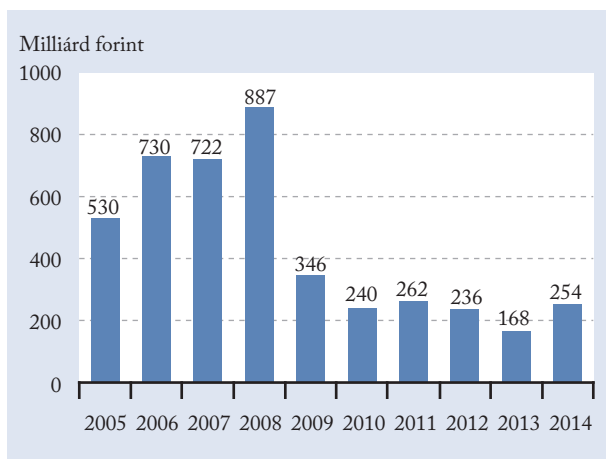
A 2014 novemberében született jogszabály szerint a pénzügyi intézmények kötelesek a deviza vagy **devizaalapú** jelzálogkölcsonök fennálló teljes állományát **forintkövetelésre** átváltani. A Nemzeti Eszközkezelő megvásárolja a törlesztési nem tudó hiteladósok lakóingatlanát, melyet azután bérlőként tovább használhatnak. 2013-ban 4207, 2014-ben már 9119 lakóingatlan vásárlása történt meg.

A folyósított lakáscélú hitelek többségét továbbra is használt lakás vásárlására fordítják

A **folyósított lakáscélú hitelek** összege – kisebb-nagyobb ingadozással – 2008-ban elérte tetőpontját, 2009-ben azonban annak alig kétötödére esett vissza. A folyamat mélypontja 2013-ban volt, amit 2014-ben több mint 50%-os növekedés követett, a jelentős emelkedésben az előző évi alacsony bázisnak is szerepe volt.

5.8. ábra

A folyósított lakáscélú hitelek alakulása

A folyósított hitelek meghatározó részét évek óta **használt lakás vásárlására** vették igénybe, ez 2014-ben a teljes összeg 72%-át tette ki, 4 százalékponttal többet, mint egy évvel korábban, miközben az **építésre, és új lakás vásárlására** szánt hitelek aránya együttesen 17-ről 12%-ra mérséklődött. A folyósított lakáshitelek **hitelintézetek szerinti megoszlása** alapján 70–80%-át az ezredfordulótól 2010-ig bankok bonyolították, azonban 2011-től a lakástakarékpénztárak és a jelzáloghitel-intézetek egyre nagyobb szerepet vállaltak, és a hitelek több mint felét folyósították, ami 2014-ben is hasonlóan alakult.

A folyósított lakáshitelek **átlagos futamideje** 2008-ig évről évre emelkedett (akkor 15 év volt), azóta azonban rövidül, 2014-ben átlagosan 13 év volt, ez gyakorlatilag ugyanannyi, mint egy évvel korábban. Az egyes hitelcélok közül a lakásépítésnél, az új és használt lakások vásárlásánál csökkent a futamidő (1, 1,5, illetve 0,5 év), míg a korszerűsítés, bővítés esetén több mint másfél évvel nőtt.

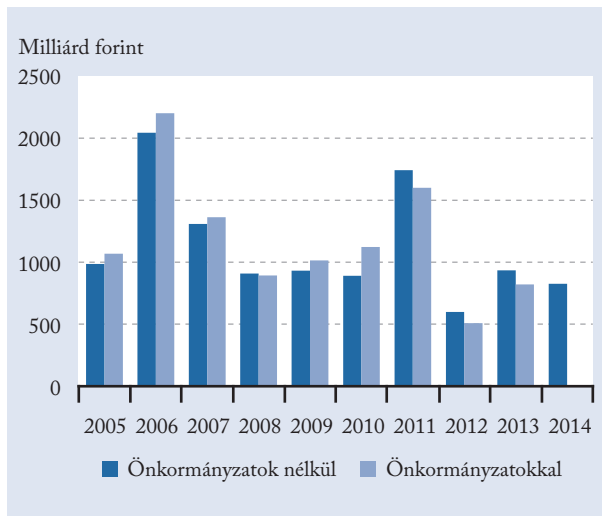
ÁLLAMHÁZTARTÁS ÉS ALRENDSZEREI

Az **államháztartás központi alrendszerének**²⁰⁾ pénzforgalmi szemléletű, konszolidált hiánya 2006-ban az előző évi érték több mint kétszerezésére, 2042 milliárd forintra nőtt. A határozott növekedés az év második felében végrehajtott, az egyensúly javítását célzó kormányzati intézkedések ellenére következett be. Az egyenleg 2007–2008-ban jelentősen javult, majd 2009-ben és 2010-ben nem változott számottevően. 2011-ben azonban jelentősen romlott az egyenleg, a hiány akkor meghaladta az 1700 milliárd forintot, az előző évi közel kétszerezését. Abban az évben több, nem minden évben jelentkező, jelentős összegű tételt számoltak el a kiadási oldalon, ami az egyenleget nagymértékben rontotta. 2012-ben a hiány több mint 1100 milliárd forinttal csökkent, összege 2002 óta a legalacsonyabb volt (599 milliárd forint). A deficit 2013. évi 334 milliárd forintos növekedéséhez hozzájárult, hogy számos, korábban önkormányzati feladatot ebben az évben már az államháztartás központi alrendszeréből finanszíroztak. 2014-ben az egyenleg 107 milliárd forinttal javult, és a deficit 826 milliárd forintot tett ki. A gazdasági növekedés, a foglalkoztatás bővülése, a fogyasztás és ehhez

²⁰⁾ Az államháztartás központi alrendszere a központi költségvetést, a társadalombiztosítási alapokat és az elkülönített állami pénzalapokat foglalja magában.

kapcsolódóan az online pénztárgépek bekötéséből származó többletbevételek pozitívan befolyásolták a költségvetési egyenleget.

5.9. ábra
Az államháztartás hiánya pénzforgalmi szemléletben számítva

Az Európai Uniónak a **túlzothiany-eljárás** (EDP) keretében jelentett előzetes adatok szerint a **kormányzati szektor**²¹⁾ hiánya 2014-ben 818 milliárd forint volt, ami 2,6%-os GDP-arányos deficitnek felel meg. Ezzel a harmadik egymást követő évben teljesült a 3%-os küszöbértékre vonatkozó előírás, azok után, hogy az 1995–2011. évek során mindössze egyetlen esztendőben, 2000-ben volt erre példa. (2011-ben, a korábbi többlet helyett, 5,5%-os deficit adódik, tekintettel arra, hogy a magán-nyugdíjpénztári vagyon átvételét az új, ESA 2010 módszertan szerint már nem lehet az adott év bevételei között egy összegben elszámolni.)

2014 végén a **kormányzati szektor adóssága** a GDP 76,9%-ának felelt meg, ez 0,5 százalékponttal alacsonyabb, mint egy évvel korábban. Az adósság 2002–2011 között jelentősen, összességében 29 százalékponttal nőtt, az időszak végén 81%-ot tett ki. Az utóbbi három-négy évben 4 százalékponttal mérséklődött az adósságállomány, amelynek értékelésekor figyelembe kell venni, hogy a GDP 10%-át kitevő magán-nyugdíjpénztári vagyon számotvető része az államadósság csökkentését szolgálta.

Az **Európai Unió** (EU-28) egészét tekintve a kormányzati szektor hiánya 2014-ben a GDP 2,9%-át érte el, 0,3 százalékponttal kevesebbet, mint az azt megelőző évben. A deficit az utóbbi három évben folyamatosan mérséklődött, s nagysága először 2014-ben nem volt magasabb, mint a 3,0%-os küszöbérték. (Az eurózóna hiánya a GDP 2,4%-át tette ki, 0,5 százalékponttal kevesebbet, mint 2013-ban.) Az Európai Unió adósságállománya 2014 végén a GDP-jének 86,8%-át tette ki, az adósság a 2012–2013. évekhez hasonlóan 2014-ben is nőtt, ennek mértéke 1,3 százalékpont volt.

Az **uniós tagállamok közül** 2014-ben 16 tagállamban teljesült az államháztartási hiány mértékére vonatkozó 3%-os előírás, 2-vel kevesebben, mint egy évvel korábban. A tagállamok közül Dánia, Németország, Luxemburg és Észtország kormányzati szektorában többlet alakult ki. Németországon kívül a jelentősebb tagállamok közül Olaszországban a hiány 3,0, Franciaországban 4,0, az eurózónán kívüli Egyesült Királyságban 5,7%-os volt. A legnagyobb hiány Cipruson és Spanyolországban volt (8,8, illetve 5,8%). 2014-ben az uniós tagországok közül kettőnek – köztük az Egyesült Királyságnak – változatlan maradt a GDP-arányos egyenlege, a fennmaradó 26 tagállam közül a felének romlott, a másik felének viszont javult a mérlege. A legnagyobb mértékben, 10,0 százalékponttal Szlovéniában vált kedvezőbbé az egyenleg, de az még így is 4,9%-os hiányt mutat.

Az államadósság szintjére vonatkozó kritérium 2014-ben 12 tagállamban teljesült, 16-ban viszont nem. A tagállamok közül a legalacsonyabb szintű államadósság továbbra is Észtországot (11%), a legmagasabb pedig Görögországot jellemezte (177%). Görögországon kívül öt államban (Olaszországban, Portugáliában, Írországban, Cipruson és Belgiumban) haladta meg az adósság összege a bruttó hazai termékét. A jelentős súlyú tagállamok közül e kritérium alapján is Németország van a legkedvezőbb helyzetben, adóssága a GDP-je 75%-át tette ki, míg az Egyesült Királyságban 89, Franciaországban 95, Olaszországban pedig 132%-át. A 2000-es években csatlakozott 11 kelet-európai ország többségében teljesült a kritérium, a nem teljesítők csoportjába – az adósság szerinti csökkenő sorrendbe állítva – Horvátország, Szlovénia és Ma-

²¹⁾ A túlzothiany-eljárás keretében összeállított adatok a helyi önkormányzatokra, szövetségi államokban pedig a tartományi kormányzatra összeállított adatokat is magukban foglalják.

gyarország tartozik. 60% alatti adósságállománnyal a kelet-közép-európai országokon kívül 2014-ben is az északi tagállamok (Dánia, Finnország és Svédország), valamint Luxemburg rendelkezett.

Javult a központi költségvetés egyenlege 2014-ben

Az államháztartás központi alrendszerén belül a **központi költségvetéshez** a pénzmozgások közel héttizede kötődött 2014-ben. A központi költségvetés egyenlege 2014-ben 837 milliárd forintos hiányt mutatott, a mérleg 148 milliárd forinttal javult az egy évvel korábbihoz képest. A bevételek nagyobb ütemben emelkedtek, mint a kiadások. A bevételek emelkedésének hátterében a gazdasági teljesítmény mellett a foglalkoztatás és a fogyasztás növekedése állt. A kiadások esetében pedig az előirányozottnál magasabbak voltak az uniós programokhoz kapcsolódó kifizetések, az önkormányzatok támogatásai, valamint a kamatkidadások. Az alrendszer 2014. évi bevétele 11,8 ezer milliárd, kiadása 12,6 ezer milliárd forintot tett ki. A bevételek értéke 7,3, a kiadásoké 5,4%-kal nőtt az előző évihez képest.

A bevételek legfontosabb forrásai a fogyasztáshoz kapcsolt adók

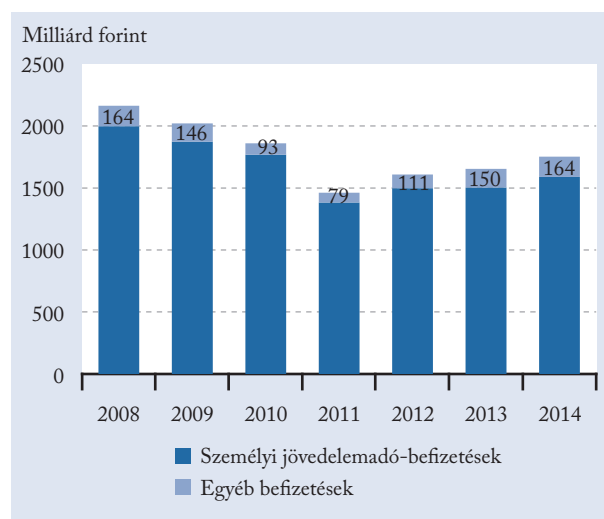
A **központi költségvetés** legtöbb **bevétele** (4336 milliárd forint) a **fogyasztáshoz kapcsolt adókból** származott. Az ilyen jellegű adóbevételek 2014-ben 6,9%-kal emelkedtek, folytatva a 2012–2013. évi növekedést, ami összességében mintegy 30%-os volt. A fogyasztáshoz kapcsolt adóbevételek héttizedét az **általános forgalmi adóbevételek** jelentették, az ebből származó bevétel (3036 milliárd forint) 8,0%-kal növekedett. A növekedés fontos tényezője volt az online pénztárgépek üzembe helyezése. A **jövedéki adóból** 919 milliárd forintnyi bevétel keletkezett a költségvetésnek, 2,4%-kal több, mint 2013-ban. A jövedéki adóbevétel 58%-a (536 milliárd forint) az üzemanyagok értékesítéséhez kapcsolódott, ami 7,6%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. (Az üzemanyagok kiskereskedelmi forgalma 5,9%-kal emelkedett, fogyasztói ára pedig átlagosan 2,2%-kal mérséklődött 2014 folyamán.) A dohánytermékek esetében ugyanakkor 2014-ben is csökkent a bevétel, a 288 milliárd forintos pénzmozgás 7,6%-kal maradt el az egy évvel korábbitól. A mérséklődést a forgalom csökkenése okozta, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal adatai szerint 2014-ben 6,7 milliárd darab cigarettát bocsátottak az or-

szágban szabad forgalomba, az egy évvel korábbinál 28, a 2012. évinél pedig 46%-kal kevesebbet. A folyamatot befolyásolhatta, hogy a dohányárak fogyasztói ára 2014-ben – elsősorban a kiskereskedelmi árres emelése miatt – 15, az azt megelőző évben pedig 19%-kal nőtt. A szeszes italok és egyéb termékek forgalmazásából 95 milliárd forint jövedékiadóbevétel származott, ami 8 milliárd forinttal haladja meg a 2013. évit. A **pénzügyi tranzakciós illetékből** 2014-ben 278 milliárd forint bevétel folyt be, az egy évvel korábbit 7,1%-kal múlta felül. A növekedés egyrészt azzal magyarázható, hogy a 2013 elején bevezetett adóval összefüggésben először 2013 februárjában keletkezett bevétel, 2014-ben viszont már januárban is; másrészt azzal, hogy 2013. augusztusban az illeték mértékét megemelték, a készpénzfelvételre vonatkozó, tranzakciónként fizetendő 6000 forintos felső határt pedig eltörölték.

A **költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok bevételei** 3490 milliárd forintot tettek ki, 0,4%-kal nagyobb összeget, mint 2013-ban. Az ide tartozó tételek közül a legnagyobb értékű pénzmozgás a költségvetési szervekhez kötődött, bevételeik érték az 1719 milliárd forintot, ami 3,2%-kal kevesebb az egy évvel korábbinál, legnagyobb részük (56%) államháztartáson belülről érkező működési célú támogatás volt. A fejezeti kezelésű előirányzatok EU-támogatása 1652 milliárd forint volt, az egy évvel korábbinál 4,3%-kal több. E bevételt nagyrészt a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret, kisebb részt pedig az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében használták fel (1444 milliárd, illetve 184 milliárd forint).

5.10. ábra

A lakosság befizetései a központi költségvetésbe

A **lakossági befizetések** 1754 milliárd forintot tettek ki 2014-ben, 6,0%-kal magasabb összeget, mint 2013-ban. A lakossági befizetések több mint kilenczetedét a személyi jövedelemadóból származó bevételek jelentették, amelyek – a magasabb bérkiáramlással párhuzamosan – 5,6%-kal emelkedtek az előző évihez képest. A lakossági befizetések összege a növekedés ellenére is közel ötödével elmaradt a 2008. évitől.

A **gazdálkodó szervezetektől származó bevétel** a 2012–2013-ban tapasztalt, összességében 5%-os csökkenést követően 2014-ben 13%-kal nőtt, s 1305 milliárd forintot tett ki. A 16, idetartozó bevételi jogcím közül a legtöbb, 395 milliárd forintnyi bevétel a társasági adóból folyt be, ami 22%-kal haladja meg a 2013. évit. A növekedés legfontosabb tényezőjét ugyanakkor mégsem az előbbi adónem, hanem az „egyéb központosított bevételek” jelentették, amiből a 2013. évinél 90 milliárd forinttal több, 324 milliárd forint bevétel keletkezett. A jelentős

növekedés szoros összefüggésben áll a 2013. július 1-jén bevezetett elektronikus útdíjjal. A fentiekén kívül még a pénzügyi szervezetek különadójából származott 100 milliárd forintot meghaladó bevétel (149 milliárd forint), ezt a tételt is növekedés jellemezte (6,8%). 2010–2014-ben összességében 741 milliárd forint bevétel keletkezett a pénzügyi szervezetek különadójából, a legnagyobb összegű pénzmozgás (186 milliárd forint) 2011-ben volt. Az egyszerűsített vállalkozói adóból 97 milliárd forint bevétel származott 2014-ben, 12%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban. A változás hátterében az eva hatálya alá tartozó adózók számának csökkenése áll. A kisadózók tételes adója ezzel szemben másfélszeresére, 42 milliárd forintra emelkedett, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy a 2013. januártól hatályos új adónem után első alkalommal ugyanazon év februárjában keletkezett adófizetési kötelezettség, másrészt pedig azzal, hogy a bázisévhez képest emelkedett az adóalanyok száma.

AZ ADÓSZERKEZET VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON²²⁾

A nagy nemzetközi szervezetek (OECD, Nemzetközi Valutaalap, Európai Bizottság) adórendszerrel érintő ajánlásai megegyeznek abban, hogy a gazdasági növekedésre leghátrányosabb adókat, a munkát és a tőkét terhelő adókat csökkenteni kell. Az így keletkezett bevételkiesést a kevésbé károsnak ítélt fogyasztási, környezetvédelmi és ingatlanadók növelésével lehet ellensúlyozni. Az ajánlások szerint a legkárosabbnak a **tőkeadók** tekinthetők, amelyek torzítják a megtakarítási, beruházási döntéseket és így akadályozzák a tőkefelhalmozást. A második legkárosabb adónem a **munkát terhelő adók** (mint például személyi jövedelemadó, járulékok), amelyek torzítják a humántőke felhalmozására vonatkozó, valamint a vállalkozási döntéseket. A nagy adónemek közül a növekedést legkevésbé korlátozóknak a **fogyasztást terhelő adókat** tekintik, mivel ezek nem torzítják a gazdasági szereplők megtakarítási és beruházási döntéseit, viszont jellemzően alacsony adminisztrációs költséggel járnak, s kevésbé befolyásolják az exportra termelő vállalkozások nemzetközi versenyképességét.

2008 és 2013 között a hazánkban lejátszódó folyamatok összhangban voltak a nemzetközi szervezetek ajánlásaival. Míg 2008-ban a munkát terhelő adóbevételek összes adóbevételen belüli aránya (53%) közel 20 százalékponttal meghaladta a fogyasztást terhelő adóbevételek arányát, addig 2013-ra a különbség 3 százalékpontra csökkent. A munkát, valamint a tőkét terhelő adók csökkenését a fogyasztási, forgalmi típusú adók emelése azonban csak részben ellensúlyozta, ami miatt különadókat vezettek be. Sőt a különadók statikus költségvetési (bevétel-növelő) hatása 2010–2014-ben közül csupán 2012-ben nem volt határozottan nagyobb a fogyasztási, forgalmi adóknál, bár 2013-ban már a különadókon belül is teret nyertek a forgalmi típusú adónemek, úgymint a távközlési adó, a biztosítási adó, a pénzügyi tranzakciós illeték, valamint a baleseti adó.

²²⁾ Forrás: Baksay G. – Csomós B.: Az adószervezet átalakulása Magyarországon 2010-től, Magyar Nemzeti Bank, 2015.

A strukturális támogatások növekedése, valamint az intézményi átsorolások áthúzóó hatása miatt is emelkedtek a kiadások

A **kiadások** legnagyobb tételét 2014-ben is a **költségvetési szervek és fejezeti kezelésű előirányzatok** kiadása jelentette, ennek 7362 milliárd forintot kitevő értéke 9,8%-kal haladta meg a 2013. évit. A csoporton belül a legkisebb mértékben, 5,2%-kal a költségvetési szervek kiadásai (4057 milliárd forint) emelkedtek. Ez utóbbi növekedés összefüggésben áll a 2013. szeptemberben megvalósult pedagógusbér-emeléssel, valamint a 2013. áprilistól költségvetési szervként működő, volt nonprofit egészségügyi gazdasági társaságokhoz kapcsolódó kiadásokkal. A költségvetési szervek kiadásain belül személyi juttatásokra, munkaadókat terhelő járulékokra, valamint szociális hozzájárulási adóra összességében 2308 milliárd, dologi kiadásokra 1291 milliárd, beruházásokra pedig 238 milliárd forintot fordítottak.

A **szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok uniós kiadásai** 12%-kal nőttek, 2206 milliárd forintot tettek ki 2014-ben. A csoporton belül a legtöbbet strukturális támogatásokra – jelentős részben közlekedési, környezeti és energetikai projektekre – fordítottak. A **szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok** kiadásai 1098 milliárd forintot tettek ki, és negyedével haladták meg az egy évvel korábbit.

Az **államháztartás alrendszerének támogatására** 2014-ben 1804 milliárd forintot, a megelőző évinél 8,4%-kal kevesebbet fordítottak. Ezen belül a társadalombiztosítási ellátásokhoz nyújtott garanciák és hozzájárulások összege 9,6%-kal csökkent, és 892 milliárd forintot tett ki. A támogatások 2014-ben szinte teljes egészében az Egészségbiztosítási Alaphoz kerültek, ahol 7,2%-os volt a mérséklődés.

A helyi önkormányzatok 724 milliárd forint összegű támogatásban részesültek 2014-ben, ami 7,2%-os bővülést jelent az egy évvel korábbihoz képest. A 2014. évi növekedés a 2009–2013 közötti folyamatos csökkenést váltotta fel, amihez az időszak utolsó két évében a helyi önkormányzatoktól a központi költségvetésbe történő átsorolások is hozzájárultak. 2014-ben a települési önkormányzatok a szociális, gyermekjóléti és gyermekékeztetési feladatainak ellátására 190 milliárd forintnyi, az egyes köznevelési feladatok ellátására pedig 155 milliárd forintnyi támogatásban részesültek.

Az elkülönített állami pénzalapok 2014-ben 120 milliárd forint támogatást kaptak, 152 milliárd forinttal kevesebbet a 2013. évinél. A jelentős csökkenést az okozta, hogy 2014-ben nem utaltak támogatást a Szövetkezeti Hitelintézetek Integrációs Alapjának.

2014-ben a **kamatkiadások** 1346 milliárd forint terhet jelentettek a központi költségvetés számára, 5,3%-kal többet, mint a megelőző év során. 2005-höz viszonyítva a kamatkiadások 47%-kal emelkedtek, a folyó áras GDP-hez viszonyított arányuk azonban stabil, 3,9–4,5% közötti volt az évek során. 2014-ben a kamatkiadások 73%-a a forintban fennálló adósság után jelentkezett, fennmaradó része pedig a devizában fennálló adósságot érintette. Az Államadósság Kezelő Központ adatai szerint a központi költségvetés bruttó, a hó végi állományok átlagolásával számított devizaadósságát 2013-ban 3,8, a forintadósságét 6,8%-os tőkearányos kamatfizetés terhelte. 2014-ben a tőkearányos kamatfizetési terhet a devizaadósságra vonatkozóan változatlan maradt 2013-hoz képest, a forintadósságra viszont 0,5 százalékponttal mérséklődött, ami mintegy 70 milliárd forinttal kisebb kamatterhet eredményezett.

5.3. tábla

A központi költségvetés fontosabb bevételi és kiadási tételei 2014-ben

Bevétel			Kiadás		
tétel	érték, milliárd forint	változás 2013-hoz képest, %	tétel	érték, milliárd forint	változás 2013-hoz képest, %
Fogyasztáshoz kapcsolt adók	4 336	6,9	Költségvetési szervek kiadásai	4 057	5,2
Költségvetési szervek bevételei	1 719	-3,2	Szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok uniós kiadásai	2 206	12,2
Fejezeti kezelésű előirányzatok EU támogatása	1 652	4,3	Szakmai fejezeti kezelésű előirányzatok kiadásai	1 098	24,5
Lakosság befizetései	1 754	6,0	Kamatkiadások	1 346	5,3
Gazdálkodó szervezetek befizetései	1 305	13,3	Garancia és hozzájárulás a társadalombiztosítási ellátásokhoz	892	-9,6

5.11 ábra

A központi költségvetés kamatkidásainak GDP-hez viszonyított aránya

A 2012 elején létrehozott **Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Alap kiadásai** 683 milliárd forintot tettek ki 2014-ben, 8,5%-kal kevesebbet, mint egy évvel korábban. A csökkenés az ezt megelőző évben is hasonló mértékű volt, így a két évet együtt tekintve 17%-os visszaesés történt. Az idetartozó legfontosabb tételt a családi támogatások jelentik, összegük 2014-ben 421 milliárd forintot tett ki, 3,2%-kal kevesebbet az egy évvel korábbinál. A családi támogatások összege az elmúlt években rendre mérséklődött, 2014. évi összegük 17%-kal elmaradt a hét évvel korábbitól. A gyermekes családok rendelkezésre álló jövedelmét növelte ugyanakkor a családi adókedvezmény rendszerének 2011. évi kiterjesztése. A családtámogatásokon belül a legtöbbet, 328 milliárd forintot családi pótlékra fordítottak. Az Alap kiadásainak mérséklődésében azonban 2014-ben sem a családi támogatások, hanem a korhatár alatti ellátások pénzforgalmának alakulása jelentette a legfontosabb tényezőt, aminek 2014. évi összege 22%-kal, 173 milliárd forintra esett vissza. A számottevő csökkenés elsősorban amiatt következett be, hogy az érintettek időközben betöltötték a rájuk vonatkozó nyugdíjkorhatárt, s így teljes jogú öregségi nyugdíjra lettek jogosultak.

Az **állami vagyonnal kapcsolatos kiadások** 399 milliárd forintot tettek ki 2014-ben, szemben az ezt megelőző évi 260 milliárd forinttal. A kiadások számottevő részét a társasági vagyon vásárlására és tőkeemelés útján történő növelésére fordított kifizetések jelentették.

Az **Európai Unió költségvetéséhez történő hozzájárulásunk** összege (291 milliárd forint) 2014-ben

6,8%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Befizetésünk összege a csatlakozásunk óta – 2006-ot leszámítva – minden évben nőtt, a 2014. évi érték 56%-kal volt magasabb a 9 évvel korábbinál.

A társadalombiztosítási alapok egyenlege alig változott

A **társadalombiztosítási alapok** a 2014. évet 6 milliárd forintos többlettel zárták, az egyenleg 5 milliárd forinttal javult. 2014-ben az alrendszer bevétele 3,4, kiadása pedig 33%-kal nőtt. A bevételek értéke 5032 milliárd forint, a kiadásoké pedig 5026 milliárd forint volt. A szufficit a Nyugdíjbiztosítási Alapban keletkezett, amihez a pénzmozgások 62%-a köthető, az Egészségbiztosítási Alap esetében a bevételek és kiadások megegyeztek egymással.

2014-ben az **alrendszer bevételeinek** négyötödét a járulékokból és hozzájárulásokból származó bevételek jelentették, amelyek 4015 milliárd forintos értéke 7,2%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. 2005-höz viszonyítva az ilyen jellegű bevételek értéke mintegy hattizedével emelkedett. A növekedés az időszakon belül nem volt folyamatos, a 2009–2010-ben tapasztalt csökkenés következtében a 2010. évi bevétel (3043 milliárd forint) 8,4%-kal elmaradt a két évvel korábbitól. 2007 óta 2011-ben volt a legdinamikusabb növekedés (11%), ebben jelentős szerepe volt a nyugdíjrendszer átszervezésének.

A központi költségvetési támogatások és térítések összege 2014-ben 897 milliárd forint volt, 9,5%-kal kevesebb a – 2011–2014. évek legmagasabb értékével jellemezhető – 2013. évinél. A támogatások és térítések 2014-ben teljes egészében az Egészségbiztosítási Alapot finanszírozták, ezek összege 100 milliárd forinttal volt alacsonyabb, mint 2013-ban. (2013-ban a Nyugdíjbiztosítási Alap is részesült ilyen cím alatt bevételben, 25 milliárd forint értékben.) A központi költségvetési támogatások, térítések összege 2010-ben negyedével nőtt, s rekordnagyságot ért el (1152 milliárd forint), 2011-ben csaknem felére visszaesett, 2012-ben és 2013-ban pedig emelkedett, 8,3, illetve 42%-kal.

Az **alrendszer kiadásainak** 58%-át a nyugellátások jelentették, ezek összege 2916 milliárd forintot tett ki, a megelőző évinél 2,7%-kal többet. A nyugdíjkiadások változása magában foglalja a 2014. évi költségvetési törvényben meghatározott, januárban végrehajtott 2,4%-os nyugdíjemelés hatását. (A

nyugdíjasokra számított fogyasztóiár-index ugyanabban az évben 0,8%-kal csökkent, így a nyugdíjak reálértéke 3,2%-kal nőtt 2013-hoz képest.) A teljesítés összege azonban 1,1%-kal elmaradt az előirányzattól, aminek egyik oka az öregségi nyugdíjkorhatár 62-ről 62,5 évre emelése volt, ennek révén az új megállapítások az év utolsó harmadára koncentráálódtak. Az egészségbiztosítási természetbeni ellátásokra 1326 milliárd forintot, az egy évvel korábbinál 4,2%-kal nagyobb összeget fordítottak, azonban a 2014. évi érték mindössze ötödével haladta meg a 2005. évit. Ezen belül a gyógyító, megelőző ellátásokra költött összeg lényegében az egészségügyi természetbeni ellátásokkal megegyező mértékben nőtt 2013-hoz képest, 946 milliárd forintot tett ki. Az ilyen jellegű kiadások az elmúlt öt év mindegyikében nőttek, a 2014. évi érték mintegy harmadával múlta felül az öt évvel korábbit. Gyógyszertámogatásra 302 milliárd forintot fordítottak 2014-ben, 2,1%-kal többet, mint egy évvel korábban. A 2012–2013. években tapasztalt nagyarányú csökkenés hatására ugyanakkor ez az összeg 12%-kal elmaradt a 2009. évitől. Az egészségbiztosítási pénzbeli ellátások 559 milliárd forintot tettek ki, 1,1%-kal többet az egy évvel korábbinál. Az idetartozó tételek közül a legnagyobb összegű kiadás (335 milliárd forint) a rokkantsági, rehabilitációs ellátásokhoz kötődött, ennek értéke 2014-ben 4,1%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest. A további tételek közül a gyedre, valamint a táppénzre fordított kiadások 2014-ben tovább nőttek, 11, illetve 14%-kal. A növekedés révén a gyed esetében az elmúlt hat év legnagyobb összegű kiadása alakult ki (105 milliárd forint), a 68 milliárdot kitevő táppénzkiadások ugyanakkor 37%-kal elmaradtak a 2009. évitől. 2014-ben a táppénzen töltött napok száma először nőtt 2003 óta (9,0%-kal 21,6 millióra), azt követően, hogy számuk a megelőző tíz évben 45,2 millióról 19,8 millióra esett vissza.

A központi költségvetés adóssága 9%-kal nőtt

A központi költségvetés adósságállománya 2014 végén 23,9 ezer milliárd forint²³⁾ volt, 8,6%-kal (1,7 ezer milliárd forinttal) meghaladta a 2013. év végét. Az adósságállomány 2005 végéhez ké-

pest 11,1 ezer milliárd forinttal (87%-kal) nőtt. Az adósságnövekmény éves átlagos értéke 2006 és 2010 között megközelítette az 1,5 ezer milliárd forintot (az adósság éves átlagban 9,4%-kal nőtt), míg 2011 és 2013 között 653 milliárd forint volt (3,2%-os éves növekedés). Az utóbbi években tapasztalt kisebb növekedés egyik oka az, hogy a volt magán-nyugdíjpénztári vagyonból és az annak átvétele óta keletkezett hozamból 2,1 ezer milliárd forintot az államadósság csökkentésére fordítottak. A 2011-ben létrehozott Nyugdíjreform- és Adósságcsökkentő Alap 2,9 ezer milliárd forintot induló vagyona 2013 végére lényegében elfogyott, miután a vagyont az adósságcsökkentésen kívül összességében mintegy 900 milliárd forinttal csökkentette a központi költségvetésbe és a társadalombiztosítási alapokba történő befizetés, a volt magán-nyugdíjpénztári tagok reálhozamának és tagdíj-kiegészítéseinek kifizetése (233 milliárd forint), valamint a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. részére megvalósult térítésmentes eszközátadás (201 milliárd forint).

A központi költségvetés eladósodása 2005 vége és 2011 vége között elsősorban devizában ment végbe, állománya ez idő alatt 2,8-szeresére (értékben 6,6 ezer milliárd forinttal) emelkedett. A növekedést 2006–2008-ban meghatározóan a külföldön kibocsátott devizakötvények alapozták meg, hatásukat 2008-ban, az év utolsó negyedében erősítette a Nemzetközi Valutaalaptól és az Európai Uniótól felvett, azóta nagyrészt visszafizetett devizahitel. A Nemzetközi Valutaalaptól felvett hitelt – a 2012. évi nagyarányú törlesztést követően – 2013 első felében teljes egészében visszafizettük, az Európai Unióval szemben pedig 2014-ben 1037 milliárd forintról 472 milliárd forintra csökkent az adósság. 2014 végén így – az egy évvel korábbihoz hasonlóan – Magyarország legnagyobb devizahitelezője az Európai Beruházási Bank (EIB) volt, vele szemben 1025 milliárd forint értékű volt az adósságunk. Ez az adósságállomány 2011–2013-ban 501 milliárd forinttal, 1065 milliárd forintra emelkedett, 2014-ben pedig már nem nőtt tovább. A devizahitel-adósság részét képezik az önkormányzatoktól 2011-ben, 2013-ban és 2014-ben átvállalt hitelek is, ezek állománya az utóbbi év végén 486 milliárd

²³⁾ Egyéb kötelezettségekkel együtt. Az „egyéb kötelezettségek” az Államadósság Kezelő Központ Zrt.-nél elhelyezett fedezeti összegek, amelyeket a deviza-államadósság kockázatainak csökkentése érdekében megkötött swapműveletek után helyeznek el. Az egyéb kötelezettségek állománya 2014 végén 311 milliárd forintot tett ki, 194 milliárd forinttal többet, mint 2013 végén, részesedése a központi költségvetés teljes adósságállományából 1,3%-os volt.

forintot tett ki. (Az adósságuk 44%-a a külföld felé állt fenn.)

2014 végén a külföldön kibocsátott devizakötvények állománya 5,8 ezer milliárd forint volt, 1,9%-kal több, mint egy évvel korábban. Az átlagosnál határozottabban nőtt a belföldön kibocsátottaké: az első alkalommal 2012 novemberében megjelent finanszírozási forma állománya 2014 végén 949 milliárd forint volt, az egy évvel korábbi érték 2,2-szerese.

2014 végén a forintadósság túlnyomó részét, 96%-át az állampapírok jelentették, 14,0 ezer milliárd forintos állományi értékük 13%-kal nőtt 2013 végéhez képest. A csoporton belül a lakossági állampapírok állománya 2,4 ezer milliárd forint volt, 43%-kal magasabb, mint 2013 végén, és 2,0 ezer milliárd forinttal több, mint 2010 végén. A külföldi befektetők tulajdonában lévő, forintban kibocsátott állampapírok állománya ezzel szemben 2,4%-kal mérséklődött 2014-ben, 4,9 ezer milliárd forintot tett ki az év végén.

Össességében a forint-adósságállomány 13, a devizáé pedig 0,6%-kal nőtt 2014-ben. A forintadósság növekedése az 1636 milliárd forintos nettó kibocsátásnak²⁴⁾ tulajdonítható, a devizaadósságé pedig a forint gyengülésével magyarázható, ami 525 milliárd forinttal növelte meg a devizában jegyzett adósság forintban kimutatott értékét. A devizaadósságot nettó törlesztés jellemezte, aminek összege 472 milliárd forint volt. A forintadósság részaránya – a nagyobb ütemű növekedéséből adódóan – 2 százalékponttal 61%-ra emelkedett 2014-ben, a devizaadósságé ezzel szemben 38%-ra mérséklődött. Az év végére vonatkozó adatokat tekintve a forintadósság részaránya 2008-ban volt utoljára magasabb, a devizaadósságé pedig alacsonyabb annál, mint ami 2014 végén kialakult. A teljes adósságot tekintve az állampapírok részaránya 87, a hiteleké 12%-ot tett ki 2014 végén. Az év során az állampapírok állománya 12%-kal emelkedett, a hiteleké ugyanakkor 17%-kal csökkent.

²⁴⁾ Nettó kibocsátásról akkor beszélünk, ha egy adott időszakban a kibocsátások értéke meghaladja a törlesztéseket, míg nettó törlesztésről abban az esetben, ha a törlesztések értéke felülmúlja a kibocsátásokat.

6. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

Hazai vállalkezási környezet

Kutatás, fejlesztés és innováció

Mezőgazdaság

- 2014-ben folytatódott a **vállalkozói szféra** bővülése. A regisztrált gazdasági szervezetek száma egy év alatt 18 ezerrel, 1 millió 845 ezerre emelkedett. A növekedés elsődleges forrása az önálló vállalkozások számának emelkedése volt, emellett gyarapodott a nonprofit szervezetek száma is. A vállalkozások legnagyobb súllyal a mezőgazdaság, az ingatlanügyletek, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos tevékenység területén működtek. A vállalkozások létszám-kategóriák szerinti megoszlása a korábbi évekhez képest változatlan: 99,7%-uk kisvállalkozás, 0,3%-uk közepes, 0,1%-uk nagyvállalkozás.
- 2014-ben az **újjonnan regisztrált vállalkozások** száma 2,1%-kal kevesebb, 105 ezer volt. Míg a társas vállalkozások bejegyzése 14%-kal csökkent, addig az önállóaké 3,1%-kal emelkedett. (A társas vállalkozások számának alakulását döntően befolyásolta a kft.-k induló törzstőkéjének hatszorosára emelése.)
- A **megszűnések száma** a 2013. évihez hasonlóan 2014-ben tovább emelkedett. Az elmúlt évben 89 ezer vállalkozás szűnt meg, 4,8%-kal több a 2013. évinél. Tovább emelkedett a társas vállalkozások megszűnéseinek száma, miközben az egyéni vállalkozások esetében folytatódott a csökkenés. (Előbbi 22%-kal meghaladta az egy évvel korábbit, utóbbi viszont 13%-kal elmaradt attól.)
- A **kutatási, fejlesztési ráfordítások** tovább emelkedtek. 2013-ban 420 milliárd forintot tettek ki, folyó áron 15,5%-kal többet, mint az előző évben. A ráfordítások bruttó hazai termékhez mért aránya így 1,41% volt. Az Európa 2020 indikátorok között is szereplő mutató Magyarország számára kijelölt célértéke 1,8%.
- A kutatási, fejlesztési tevékenységekben tovább erősödött a vállalati szerepvállalás, a **kutató-fejlesztő helyek** már több mint fele (54%) a vállalkozói szegmensben van, és a K+F-foglalkoztatottak 44%-a (26 ezer fő) itt végezte a tevékenységét.
- 2010 és 2012 között a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozások harmada vezetett be valamilyen **innovációt**, a legalább 250 főt foglalkoztató vállalkozásoknál az innovációs aktivitás jóval magasabb (67%) volt.
- A megfigyelések kezdete óta a legmelegebbnek számító 2014. év tenyészidőszakának magas hőmérséklete és sok csapadék a legfontosabb **növényi kultúrák** kiemelkedő termését eredményezte. Kukoricából és repceből rekordmennyiséget takarítottak be.

- A 2014. december 1-jei **állatállomány** a szarvasmarhák, a sertések, a tyúkok, a kacsák és a pulykák esetében nagyobb, a juhok és a ludak esetében kisebb volt az egy évvel korábbinál.
- 2013-ban mind a **földárak**, mind a **földbérleti díjak** csökkenő mértékben, de tovább emelkedtek. A szántó ára 10, a bérleti díja 5,2%-kal magasabb volt az előző évinél.
- 2014-ben a **mezőgazdaság** a bruttó hozzáadott értékből 4,4%-kal részesedett, a beruházásokban 6,1, a foglalkoztatásban 4,6% volt az aránya. Az élelmiszeripar – mint végtermékeinek felhasználója – 2013-ban a bruttó hozzáadott érték 2,2%-át termelte.
- A **mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke** 2014-ben előző évi áron 21, folyó áron 13%-kal növekedett. A munkaerő-felhasználás nem változott, a termelési tényezők jövedelme 14, a vállalkozói jövedelem 17%-kal magasabb volt a 2013. évinél. A munkaerő hatékonysága, azaz a termelési tényezők munkaerőegységre jutó reáljövedelme 11%-kal emelkedett.
- A **mezőgazdaság kibocsátásának volumene** 2014-ben 9,6, értéke 4,2%-kal nőtt, az árak 4,9%-os csökkenése mellett. Az ágazat eredményességéhez a növénytermesztés járult hozzá nagyobb mértékben – itt 13%-os volt a volumenbővülés –, de az élő állatok és állati termékek termelési volumene is nőtt (5,6%-kal).
- A **mezőgazdasági termékek termelőiár-szintje** 2014-ben 6,1%-kal csökkent az előző évhez viszonyítva. Az élő állatok és állati termékek ára 1,1, a növénytermesztési és kertészeti termékek ára 9,2%-kal mérséklődött. A mezőgazdasági ráfordítások árszínvonala 2014-ben 3,1%-kal csökkent. Ez alacsonyabb volt a termelői árak mérséklődésénél, így a kettő hányadosaként számított agrárolló értéke 96,9% volt.
- A **mezőgazdasági termékek felvásárlásának volumene** 2014-ben 14%-kal nőtt. A növénytermesztési és kertészeti termékek értékesítése erőteljesebben (21%) bővült, mint az élő állatoké és állati termékeké (7,1%).
- A hazai **ipar** az elmúlt években a bruttó hozzáadott érték több mint negyedét állította elő, ami uniós viszonylatban magas. A 2013-ban növekedésbe forduló ipari termelés volumene 2014-ben 7,6%-kal bővült az előző évhez képest. A növekedést elsősorban az exportorientált, járműgyártásra alapozó ágazatok okozták.
- Az **exportértékesítés** – a 2013. évi 4,4%-os növekedést követően – 2014-ben 9,8%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Az elmúlt évek termelésnövekedésének hajtóereje a külföldi értékesítés volt. A **belföldi értékesítés** volumene 2008 és 2013 között csökkent, 2014-ben viszont bővült: 1,1%-kal nagyobb volt az egy évvel korábbinál. Az összes értékesítésen belül a hazai eladások részesedése (2014-ben 39%) 2009 óta mérséklődik.

Ipar

• Az ipari kibocsátás több mint kilenczetedét képviselő **feldolgozóipar** termelési volumene – az előző évi 1,4%-os emelkedést követően – 2014-ben 8,6%-kal nőtt, amiben továbbra is a külpiaci eladások játszották a meghatározó szerepet. Az ágazak mindegyikében bővült a kibocsátás 2014-ben, közülük a növekedés első számú motorja a **járműgyártás** volt: a feldolgozóipari kibocsátás több mint negyedét adó ágazat termelése 21%-kal nőtt.

• A korábbi évek emelkedését követően az **ipari termelői árak** 2014-ben 0,4%-kal mérséklődtek az egy évvel korábbihoz képest. A két értékesítési irányban az árak ellentétesen változtak: a belföldi értékesítés árszínvonala 2,1%-kal csökkent, a külpiaci értékesítésé 0,7%-kal emelkedett az előző évhez képest.

• Az **építőiparban** 2013 fordulatot hozott, majd a kedvező tendencia 2014-ben is folytatódott. 2013-ban a termelés volumene 8,5%-kal haladta meg az előző évi alacsony bázist, ami az uniós tagországokhoz viszonyítva is jelentősnek bizonyult. 2014-ben az ágazat folyó áras termelési értéke 2070 milliárd forint volt, változatlan áron számolva 14%-kal magasabb az egy évvel korábnál. Az ágazatban bekövetkezett – nemzetgazdasági szinten is kiemelkedő – növekedés elsősorban ipari, egészségügyi, illetve oktatási célú épületek építéséből, továbbá a közlekedési infrastruktúra fejlesztésén végzett munkákból ered. Továbbra is magas volt az állami megrendelések aránya, a lakásépítésben történt kedvező folyamatok egyelőre kevésbé befolyásolták az eredményeket.

• 2014-ben nőttek a **szállítási teljesítmények**. A szállított áruk tömegének emelkedése miatt az áruszállítás teljesítménye 2014-ben 3,7%-kal bővült. A helyközi személyszállítás teljesítménye 5,7%-kal nőtt 2013-hoz képest. A növekedés legfontosabb tényezőjét a harmadával bővülő légi közlekedés jelentette, bár teljesítménye még mindig több mint 30%-kal elmaradt a Malév megszűnése előtti utolsó esztendő, a 2011. évihez képest. A helyi közösségi közlekedési szolgáltatásokat igénybe vevők száma 2014-ben 4,7%-kal bővült, a növekedés nagyjából a metró és földalatti forgalmának alakulásával magyarázható, ami – a 4-es metró 2014. márciusi megnyitásával összefüggésben – negyedével nőtt.

• 2014-ben 164 ezer **személygépkocsit helyeztek első alkalommal forgalomba** az országban, 30%-kal többet, mint 2013-ban. A növekedés elsősorban a használt személygépkocsik növekvő forgalomba helyezésével magyarázható. A **személygépkocsi-állomány** 2014 végén 3 millió 108 ezer darabot tett ki, 67 ezerrel többet, mint 2013 végén, és az eddigi csúcspontot jelentő 2008. végét is meghaladta (52 ezer darabbal).

• Az információtechnológia fejlődése folyamatos változásban tartja a **távközlési szektort**. A dinamikusan terjedő mobilinternetnek köszönhetően az internet-előfizetések száma 2014 végén 7,3 millió volt. A vezeték nélküli telefont – a fővonalak számának emelkedése ellenére – kevesebbet használt a lakosság, míg mobiltelefonról egyre többet beszélgettek.

Építőipar

Szállítás, közlekedés

Távközlés, internet

Az internetalapú kommunikációs csatornák egyre erősebben lépnek fel helyettesítőként a telefonvonalakkal szemben.

- A **kiskereskedelmi forgalom** 2013 során kezdődött növekedése 2014-ben is folytatódott. A forgalom volumene 2014 egészében 5,1%-kal emelkedett az előző évhez képest. Ennek háttérében a javuló munkaerő-piaci helyzet és a mérsékelt inflációs környezet mellett a háztartások optimistább kilátásai, valamint a reálbérek emelkedése állt. Az összforgalom csaknem 47%-át kitevő élelmiszer-vásárlások 4,5%-kal nőttek, miközben a trafikrendszer bevezetésével jelentős átrendeződés történt a forgalom megoszlásában. A bővüléshez a nemélelmiszer-vásárlások 5,6 és az üzemanyag-kiskereskedelem 5,9%-os növekedése is hozzájárult.

- 2014-ben 5,4%-kal több **külföldi** látogatott Magyarországra, mint egy évvel korábban, akik – 4%-kal gyengébb forint-euró árfolyam mellett – 16%-kal többet költöttek. Eközben a **magyarok** 1,9%-kal több alkalommal látogattak külföldre, és ott 13%-kal költöttek többet. Többnapos **belföldi** utazáson 3,3%-kal többen vettek részt, mint egy évvel korábban.

- 2014-ben a **kereskedelmi szálláshelyeken** az előző évhez képest 7,2%-kal több vendég 5,4%-kal több vendégéjszakára szállt meg. A szálláshelyek bruttó árbevétele folyó áron mintegy 10%-kal nőtt. A **vendég-látásban** – a 2006 és 2011 közötti mélyrepülést és kétévnyi stagnálást követően – 2014-ben 5,7%-kal gyarapodtak a bevételek.

Kiskereskedelem

Turizmus, vendéglátás

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014
K+F-ráfordítások a GDP százalékában	1,27	1,41	..
Mezőgazdasági kibocsátás volumenindexe, 2005. év =100,0 ^{a)}	100,1	112,6	123,3
Ipari termelés volumenindexe, 2005. év havi átlaga = 100,0 ^{b)}	111,9	113,1	121,6
Ipari termelői árak indexe, 2005. év =100,0	133,7	134,7	134,1
Ipari értékesítésből export aránya, % ^{b)}	55,4	57,8	60,8
Építőipari termelés volumenindexe, 2005. év havi átlaga = 100,0	59,4	64,5	73,7
Szállítási teljesítmény indexe, 2005. év =100,0			
közúti áruszállítás ^{c)}	134,2	142,5	148,6
helyközi személyszállítás ^{d)}	87,1	88,6	93,7
A száz lakosra jutó mobil-előfizetések száma	116,7	118,2	119,7
A száz lakosra jutó internet-előfizetők száma	55,1	65,6	74,0
Kiskereskedelmi forgalom volumenindexe, 2005. év =100,0	91,6	93,3	98,0
Külföldre utazó magyarok száma, ezer	16 143	16 038	16 340
Magyarországra látogató külföldiek száma, ezer	43 565	43 611	45 984
Vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken, ezer	21 805	22 968	24 199

^{a)} Alapáron.

^{b)} Valamennyi ipari vállalkozás adata.

^{c)} Árutonna-kilométer alapján.

^{d)} Utaskilométer alapján.

HAZAI VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET

Egy ország gazdasági helyzetét és teljesítőképességét nagymértékben meghatározza a gazdasági szervezetek teljesítményének és működési környezetének alakulása, valamint szervezeti keretei.

Eltérő tendenciák jellemzik a cégek működési környezetét

A vállalkozások életciklusa magával a cég alapításával kezdődik. A sikeres vállalkozás egyik előfeltétele a cég gyors és olcsó létrehozása. A lassú, bonyolult és drága **cégalapítási folyamat** miatt ma már komoly versenyhátrányba kerülhet egy ország. Emiatt az Európai Bizottság 2011-ben megfogalmazta a gyors és olcsó cégalapítás szükségességét, ajánlása szerint a vállalkozás bejegyzése legfeljebb 3 napon belül történik meg, és az ennek során felmerülő költségek ne haladják meg a 100 eurót. Magyarországon a vállalkozás beindítása 2013-ban átlagosan 2 napot vett igénybe, és 160–319 euró közötti összegbe került. A szükséges idő hossza megfelel a bizottság ajánlásának, és jóval az uniós átlag alatt van. (Egy kft. bejegyzését az Európai Unióban 2013-ban átlagosan 4,2 nap alatt hajtották végre és átlagosan 315 eurót kellett fizetni érte.)¹⁾

A vállalkozások megfelelő működési környezetének fontos része a beruházási és a finanszírozási hitelek könnyű hozzáférhetősége, alacsony költsége is. A pénzügyi-gazdasági válság kitörését követő években Magyarországon a vállalatok **hitelhez jutási**

lehetőségei számottevően romlottak, különösen a hazai kis- és középvállalkozásoké. A hitelpiaci aktivitásban 2013 során fordulat következett be, amikor a Magyar Nemzeti Bank meghirdette a Növekedési Hitelprogramot, valamint nagymértékben visszavágták a jegybanki alapkamatot. Ezek együttes hatására 2014 végére a hitelköltségek nagyon alacsony szintre süllyedtek.

A Világbank évente felméri,²⁾ hogy egy-egy országban mennyire egyszerű vagy nehéz a helyi vállalkozónak létrehozni és működtetni egy kis- vagy közepes méretű vállalkozást. A felmérés a vállalati életciklus fontosabb szakaszait érinti. A legfrissebb ranglistán, 2014-ben Magyarország – 189 ország közül – az 54. helyet érte el, ami négy pozícióval kedvezőbb a 2013. évi helyezésnél. A vállalkozás működési környezetét leképező tíz almutató közül kettőben (hitelfelvételi lehetőségek, adófizetéshez kapcsolódó adminisztratív terhek) javított, ötben (cégalapítás, energetikai igények kielégítése, ingatlan-tulajdon átírása, kisbefektetők pénz- és tőkepiaci védelme, külkereskedelmi tevékenység terhei) viszont romlottak a körülmények hazánkban. (Három területen nem történt változás.) A kvk-k helyzete – a Növekedési Hitelprogram hatására – a hitelhez jutás terén a legkedvezőbb (hazánk helyezése – az egy évvel korábbihoz képest 38 helyet javítva – 17. a ranglistán), az elektromos áram bekötése terén (mekkora idő és költségigénye van annak, hogy egy új raktárépületet bekössenek a villamosenergia-hálózatba) ugyanakkor a legrosszabb (162.).

EMELKEDETT A KÜLFÖLDI IRÁNYÍTÁSÚ CÉGEK JELENTŐSÉGE³⁾

A hazai gazdaság szerkezetváltozása elsősorban a külföldi tőke beáramlásával ment végbe. A folyamat eredményeként a magyar gazdaság alakulását nagyban meghatározzák azok a cégek, amelyek stratégiai irányítása külföldiek kezében van, valamint egy hosszú globális termelési-szolgáltatási lánc részesei. 2012-ben a hazánkban működő vállalkozások 3,5%-át, több mint 18 ezer vállalkozást külföldi tulajdonos irányított. Alacsony arányuk ellenére ezek a vállalatok fontos szerepet töltenek be a magyar gazdaság működésében: 2012-ben a fontosabb gazdasági teljesítménymutatók többségében (árbevétel, termelési érték, hozzáadott érték, bruttó beruházások) a részesedésük 50% felett volt. 2008 és 2012 között a külföldi leányvállalatok gazdasági súlya kismértékben emelkedett a magyar vállalatok teljesítményén belül.

Az egyes nemzetgazdasági ágakat tekintve 2012-ben a feldolgozóipari vállalkozások árbevételének 69%-át külföldi irányítású cégek realizálták. Ez az arány az információ, kommunikáció területén és az energiaiparban szintén magas, 68% körüli volt. (E három nemzetgazdasági ág lefedi a külföldi leányvállalatok által elért összes árbevétel több mint hattizedét.) A külföldi irányítású cégek 2012-ben 632 ezer főt foglalkoztattak, ennek több mint a felét a feldolgozóiparban. Az energiaiparban és a feldolgozóiparban majdnem minden második alkalmazott külföldi leányvállalatnál dolgozott.

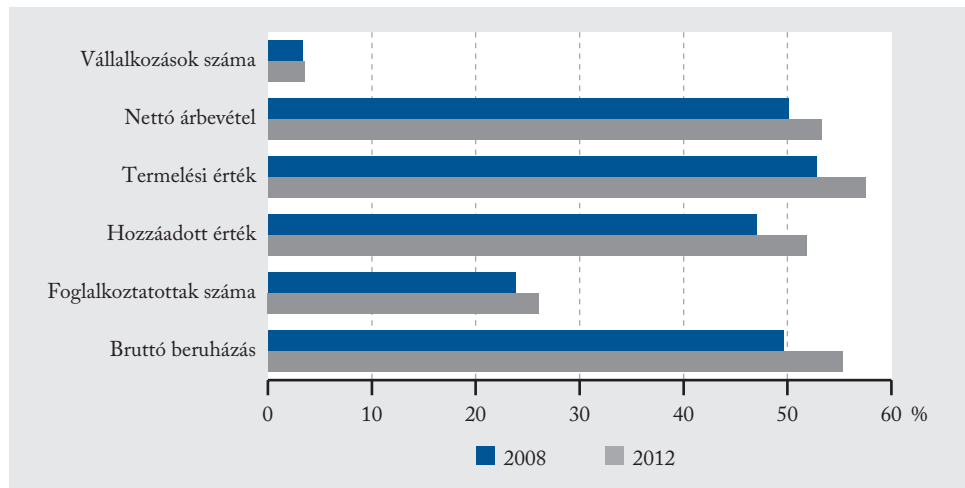
¹⁾ Forrás: az Európai Bizottság honlapja.

²⁾ Forrás: Doing Business 2015 – Going Beyond Efficiency, International Bank for Reconstruction and Development/the World Bank, Washington, 2014.

³⁾ A TEÁOR'08 szerinti B–N nemzetgazdasági ágakban működő, nem pénzügyi és nem mezőgazdasági vállalkozások adatai alapján.

6.1 ábra

A külföldi leányvállalatok részesedése a hazai vállalkozások teljesítményéből

A külföldi leányvállalatok árbevételéből és bruttó hozzáadott értékéből a német irányítású cégek részesedtek a legnagyobb mértékben (2012-ben egyaránt 29%). 2012-ben 3015 német leányvállalat mintegy 177 ezer főnek biztosított munkahelyet. Az általuk realizált árbevétel fele a közútigépjármű-gyártásban és az energiaiparban keletkezett. Szintén meghatározóak az Ausztriából és az Egyesült Államokból irányított cégek.

Egyre nagyobb az önálló vállalkozások súlya

A **regisztrált gazdasági szervezetek**⁴⁾ köre 2014-ben tovább bővült, az év végén számuk meghaladta az 1 millió 845 ezret, ez közel 18 ezerrel (1,0%-kal) több az egy évvel korábinál. A növekedés forrása elsősorban a bejegyzett vállalkozások, azon belül pedig az önálló vállalkozások számának emelkedése volt, jóllehet a nonprofit szervezetek száma is nőtt. Ezzel szemben a költségvetési és a költségvetési rend szerint gazdálkodó szervek, valamint az egyéb szervezetek száma mérséklődött.

2014 végén megközelítőleg 1 millió 704 ezer **vállalkozást** tartottak nyilván, 15,6 ezerrel többet az egy évvel korábinál. A növekedést kizárólag az önálló vállalkozások számának bővülése eredményezte, mivel a társas vállalkozások száma elmaradt az előző évitől. Ennek hátterében döntően jogszabályi változás állt, ugyanis a korlátolt felelősségű társaságok törzstőkéjét ismét 3 millió forintra emelték, ami az ilyen társaságok számának csökkenését okozta. (A társas vállalkozások héttizede kft. volt.)

A jogállás tekintetében nem folytatódott a korábbi évek tendenciája, és mind a jogi személyiségű (pl. kft., részvénytársaság, szövetkezet stb.) mind a jogi személyiség nélküli (pl. közkereseti társaság, betéti társaság stb.) társas vállalkozások száma elmaradt a 2013. végétől. A gazdasági társaságok közül egyedül a részvénytársaságok száma nőtt.

Az **önálló vállalkozások** száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett, 2014 végén több mint 1 millió 115 ezret tartottak nyilván, ez mintegy 28 ezerrel meghaladta az előző évet. Az önálló vállalkozások vállalkozásokon belüli részaránya megszokás nélkül nő, az elmúlt év végén 65%-ot tett ki, szemben a 2005. évi 59%-kal.

A vállalkozások **területi megoszlása** a társas és az önálló vállalkozások között eltérően alakul. Míg a társas vállalkozások több mint felét Közép-Magyarországon jegyezték be, a többi régió részesedése pedig 6,0–8,2% közötti, addig az önállóak esetében kiegyenlítettebb az eloszlás: a központi régió 23,1%-os részesedését 9,3–19,4%-kal követi a többi régió.

⁴⁾ A gazdasági szervezetek számának alakulására hatással vannak a törvényi változások. A 2014. március 15-én hatályba lépett Polgári Törvénykönyv szükségessé tette a gazdálkodási formák besorolásának (GFO) átalakítását. A legjelentősebb változás, hogy a betéti társaságok és a közkereseti társaságok a jogi személyiségű vállalkozások közé kerültek, valamint a nonprofit betéti társaságok és a nonprofit közkereseti társaságok az előbbiekhöz hasonlóan bekerültek a jogi személyiséggel rendelkező nonprofit szervezetek közé. Az összehasonlítás még a korábbi GFO-besorolás alapján történik.

6.1 tábla

A regisztrált gazdasági szervezetek száma

Gazdálkodási forma	2013.	2014.	Változás (2013 decem- beréhez képest), %
	december 31.		
Társas vállalkozás	600 346	588 263	-2,0
Ebből:			
gazdasági társaság	587 495	574 747	-2,2
Önálló vállalkozó ^{a)}	1 087 823	1 115 463	2,5
Ebből:			
egyéni vállalkozó ^{b)}	376 285	393 525	4,6
mezőgazdasági őstermelő ^{c)}	267 205	285 617	6,9
Vállalkozás összesen	1 688 169	1 703 726	0,9
Költségvetési szervek és költségvetési rend szerint gazdálkodó szervek	12 952	12 866	-0,7
Nonprofit szervezet	124 913	127 254	1,9
Egyéb szervezet	1 658	1 590	-4,1
Gazdasági szervezetek összesen	1 827 692	1 845 436	1,0

^{a)} Korábban egyéni vállalkozás.

^{b)} Korábban egyéni vállalkozói nyilvántartásban szereplő egyéni vállalkozók.

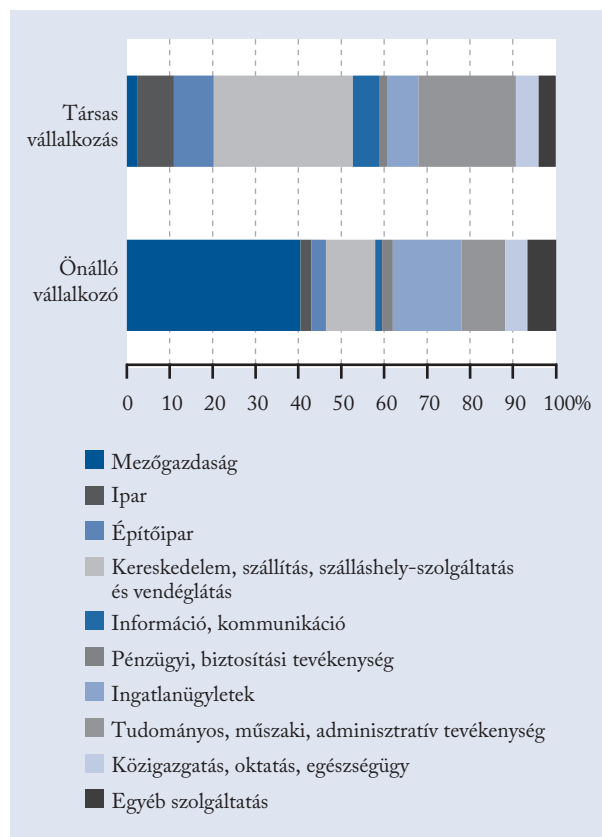
^{c)} Mezőgazdasági őstermelőnek tekintjük az őstermelői igazolvánnyal rendelkezők közül azokat az önálló vállalkozókat, akiket főtevékenységük alapján a „Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat” nemzetgazdasági ágba sorolunk, de tevékenységüket nem egyéni vállalkozóként végzik, hanem vagy adószámmal rendelkező magánszemélyként, vagy egyéb önálló vállalkozóként.

2014-ben a vállalkozások **főtevékenység szerinti megoszlása** az előző évekhez hasonlóan alakult: a legnagyobb súllyal a mezőgazdaság, az ingatlanügyletek, a kereskedelem, valamint a szakmai, tudományos tevékenység rendelkezett. (A mezőgazdasági vállalkozások aránya az utóbbi években folyamatosan nőtt az őstermelők 2008-tól kötelező regisztrációja következtében.) A vállalkozások száma 3,3–5,5%-kal bővült a művészet, szórakoztatás, szabadidő, valamint az egyéb szolgáltatás területén. Ezzel szemben a – nagyobb súlyú – kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, valamint az építőipar területén tevékenykedő vállalkozások száma elmaradt az egy évvel korábbitól.

A **vállalkozásstruktúrát** tekintve a vállalkozások túlnyomó többsége (99,9%-a) kis- és középvállalkozás, ezen belül a 10 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkező mikrovállalkozások aránya 97,9% volt 2014-ben. A legalább 250 főt foglalkoztató nagyvállalatok aránya mindössze 0,1%. (Az arányok a korábbi évekhez képest változatlanok voltak.)

6.2. ábra

A vállalkozások főtevékenység szerinti megoszlása, 2014

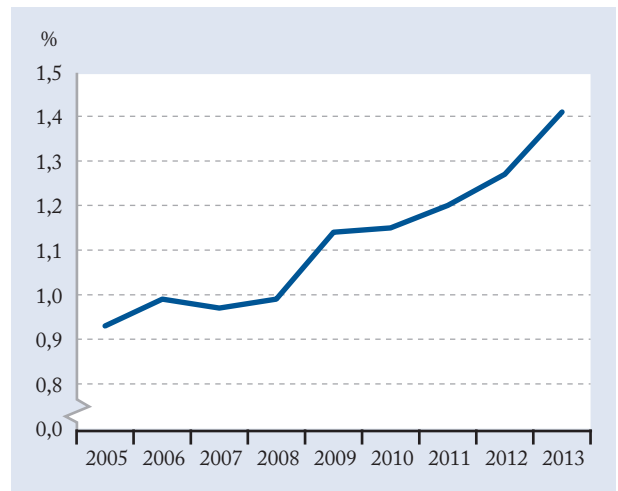
2014-ben 105 ezer vállalkozást **regisztráltak újonnan**, 2,1%-kal kevesebbet az előző évinél. Ezen belül ellentétesen változott a társas és az önálló vállalkozások száma: míg előbbieket bejegyzése 14%-kal csökkent, addig utóbbiaké 3,1%-kal emelkedett. (A társas vállalkozások esetében a döntő magyarázat a kft.-k induló törzstőkéjének hatszorosára emelése volt.) A legtöbb új vállalkozást mind a társas, mind az önálló vállalkozásoknál a kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, illetve az üzleti szolgáltatások területén indították. A társas vállalkozások körében újonnan nyilvántartásba vett vállalkozások száma kizárólag az építőiparban haladta meg a 2013. évit, a többi ágban mérséklődés történt. Az egyéni vállalkozók esetében a mezőgazdaságot (60%) és az építőipart (34%) jellemezte leginkább növekedés, miközben a közigazgatás, oktatás, egészségügy, valamint a kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén elmaradt az újonnan bejegyzett vállalkozások száma az előző évitől.

A megszűnések száma 2010–2012 között jelentős mértékben, összességében 21%-kal emelkedett, a tendencia az elmúlt két évben – lassabb növekedési ütem mellett – tovább folytatódott. 2014-ben 89 ezer vállalkozás szűnt meg, 4,8%-kal több a 2013. évinél. A társas vállalkozások megszűnéseinek száma követte a korábbi évek tendenciáját: tovább nőtt, miközben az egyéni vállalkozások esetében folytatódott a csökkenés. A társas vállalkozások körében indított **felszámolások** 16 ezres száma 61%-kal meghaladta a 2013. évi szintnél pedig 76%-kal magasabb volt. Az eljárások 99,4%-át a kisvállalkozások körében indították a hitelezők, számuk egy év alatt 62%-kal emelkedett, viszont a közepes és nagyvállalkozások esetében (2,0, illetve 33%-kal) mérséklődött. A hitelezők az eljárások háromnegyedét három ágban: a kereskedelem, szállítás, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, valamint az építőipar, illetve az üzleti szolgáltatás területén indították. A mintegy 5,5 ezer **végelszámolási eljárás** negyedével kevesebb volt a 2013. évinél. A társas vállalkozások lezárására végelszámolást választók száma 2008 óta 2014-ben volt a legalacsonyabb. A **csődeljárások száma** 88 volt 2014-ben, szemben az egy évvel korábbi 128-cal. Habár a 2009. évi csődtörvény újraírta a csődeljárást, továbbra sem alkalmazzák széles körben az átmeneti likviditási gondokkal küzdő vállalkozások, hogy ennek segítségével kerülhessék el a felszámolást.

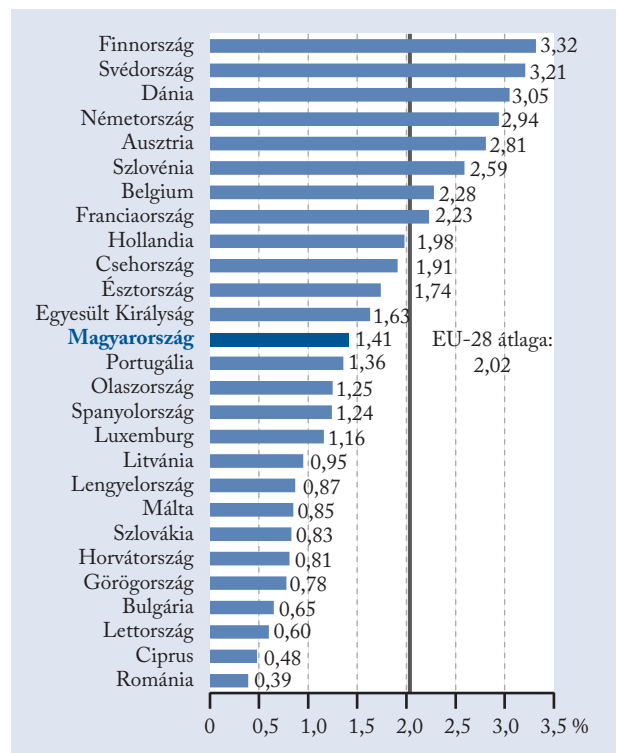
KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A **kutatási, fejlesztési ráfordítások** összesen 420 milliárd forintot tettek ki 2013-ban, ez az összeg folyó áron 16%-kal magasabb, mint az előző évben. A ráfordítások bruttó hazai termékhez mért aránya is tovább emelkedett (1,41%). Az Európa 2020 egyik célkitűzése, hogy európai átlagban a K+F-ráfordítások elérjék a GDP 3%-át. Az uniós átlag 2013-ban 2,02% volt, ezen belül a skandináv országokban a legmagasabb, ahol már több mint egy évtizede meghaladta a célértéket (Finnországban 3,32%, Svédországban 3,21% volt 2013-ban). A hazai ráfordítások GDP-arányos értéke ugyan emelkedett az elmúlt hat évben, de még mindig elmarad a Magyarország számára meghatározott célértéktől (1,8%). A 2004 óta csatlakozott országok között Magyarország e tekintetben pozíciója viszonylag kedvező, Szlovénia, Észtország és Csehország előz meg bennünket.

6.3. ábra
A K+F-ráfordítás alakulása a bruttó hazai termék (GDP) százalékában

6.4. ábra
K+F-ráfordítások a GDP százalékában, 2013

A kutatás-fejlesztés területén a vállalkozások által felhasznált K+F-ráfordítások értéke nőtt leginkább. Összege 292 milliárd forint volt 2013-ban, jelentősen, 22%-kal több, mint az előző évben. Ez az összeg a teljes K+F-ráfordítás több mint kéthar-

madát tette ki, a fennmaradó hányad (123 milliárd forint) hozzávetőlegesen egyenlő arányban a másik két szektorban, a felsőoktatási kutatóhelyeken és a kutatóintézetekben hasznosult.

A K+F-ráfordításokon belül a **beruházás** tovább emelkedett, 2013-ban 30%-kal, így részaránya (18%) elérte a válság előtt (2006-ban) mért legmagasabb szintet. A vállalkozások K+F-ráfordításain belül még nagyobb volt a K+F-beruházás növekedése (49%), de így sem érte még el a 7–8 évvel korábban jellemző szintet. 2013-ban a vállalkozási kutatóhelyek esetében a beruházás részaránya 18% volt, míg 2006-ban és a korábbi években bőven 20% feletti.

A magyar vállalatok között kitüntetett helyet képvisel a Richter Gedeon Nyrt., amely az Európai Bizottság EU Top 1000-es K+F-listáján⁵⁾ évek óta viszonylag előkelő helyen szerepel, és az utóbbi években előrébb is került: a 2013. évi adatokon nyugvó 2014. évi listán a 166. helyen áll. A vállalat 42 milliárd forintos K+F-ráfordítása az összes hazai ráfordítás 10%-át jelenti.

Meghatározó vállalati finanszírozás

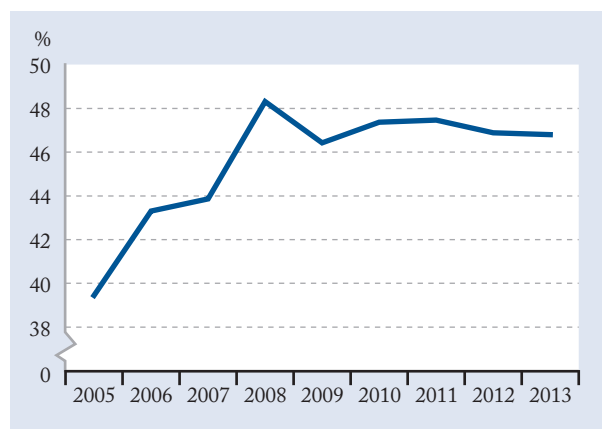
A közép-kelet-európai országokban a **kutatás-fejlesztés finanszírozásában** a kormányzati szerepvállalás sokáig meghatározó volt, és ma se elhanyagolható. A gazdasági átmenet következtében és az Európai Unió célkitűzéseinek megfelelően az elmúlt két évtizedben egyre inkább megszűnt itt is a korábbi állami dominancia. Magyarországon az összes K+F-ráfordításnak növekvő hányadát a vállalati szegmensből finanszírozták. A vállalkozások erősödő szerepvállalása a K+F-tevékenységek finanszírozásában megfelel a korábbi lisszaboni stratégiának (miszerint a vállalkozások finanszírozzák az összes ráfordítás kétharmadát), ami a versenyképesség növelését tűzte ki céljául, jóllehet ez már nem szerepel az Európa 2020 stratégiai programban. 2009–2011 között többek között Magyarországon is megtört az említett növekvő trend, és azóta a vállalkozások által finanszírozott hányad 47% körül alakult. Ennek a folyamatnak az értékelésekor a fenntarthatóság mellett mindig figyelembe kell venni azt is, hogy a piac nem látja el a K+F-tevékenység teljes spektrumát: elsősorban azokat a kutatásokat finanszírozza, amelyből az üzleti szervezeteknek közvetlenül mérhető haszna keletkezik. Így az alap- és alkalmazott

kutatásokat meghatározott részben továbbra is az államnak kell finanszíroznia, különösen azokon a területeken, amelyek nem kapcsolódnak az ipari termeléshez.

A vállalkozások K+F-tevékenységében az ipar és a szolgáltatások a meghatározó **ágazatok**, Magyarországon előbbi szerepe erős. A felhasznált kutatási, fejlesztési ráfordítások több mint fele (53%) az iparban, ezen belül 20% a gyógyszer- és vegyiparban, ezen belül 8,4% a járműgyártás, 5,4% a gépgyártás, 5,1% a számítógép-, elektronikaipar- és gyártás területén jelentkezett. A szolgáltatási szektor részesedése a ráfordítások között 45% volt, a mezőgazdaságé 1,8%.

6.5. ábra

A vállalkozások részesedése a K+F-ráfordítások finanszírozásából

Az összes **projektköltségből** az alapkutatásra fordított hányad a teljes K+F-szektorban 20% volt, a vállalkozásoknál mindössze 4,6%. A piaci szervezetek alkalmazott kutatásra 29%-ot, kísérleti fejlesztésre 66%-ot fordítottak. A vállalkozások alkalmazott kutatási és a kísérleti-fejlesztési projektköltségei között a gyógyszer- és a járműgyártás, valamint az információtechnológiai szolgáltatás is meghatározó terület, de utóbbi az alapkutatási tevékenységek között még inkább dominál.

Tovább erősödő vállalati szerepvállalás

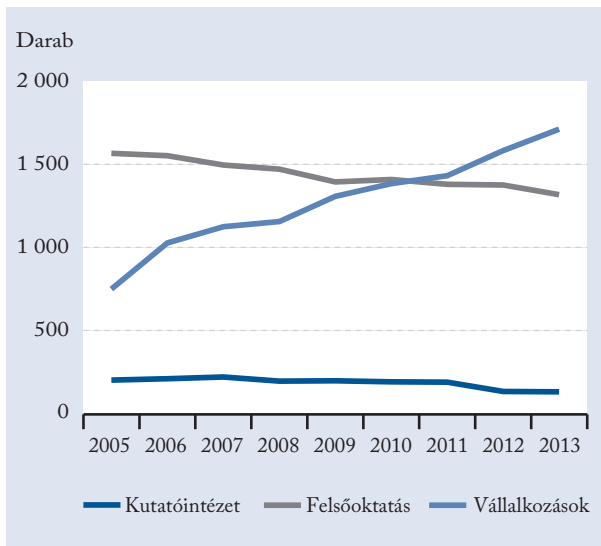
Mind a ráfordítások K+F-szektoron belüli megoszlásának, mind a **kutatóhelyek számának** és a **dolgozói létszámnak** alakulása azt jelzi, hogy a

⁵⁾ Forrás: Hernández H. et al.: The EU R&D Scoreboard – The 2014 EU Industrial R&D Investment Scoreboard. European Commission, 2014.

vállalkozások, vállalatok szerepe tovább erősödött az elmúlt években a kutatás, fejlesztés területén. A kutató-fejlesztő helyek már több mint fele (54%-a) a vállalati szektorban található. A vállalati kutatóhelyek száma folyamatosan növekvő volt az elmúlt húsz évben és 2013-ban is tovább emelkedett, meghaladta az 1700-at. A versenyszféra részesedése az elmúlt évtized közepétől a létszámadatokban is növekvő volt. Míg 2005-ben a K+F-szektor egészében a dolgozók 19%-a (9 ezer fő) dolgozott vállalati kutatóhelyen, addig 2013-ban már 44%-uk állt itt alkalmazásban (26 ezer fő). (A teljes munkaidejű dolgozóra átszámított létszámban a versenyszféra részaránya még magasabb, 2013-ban 58% volt.)

6.6. ábra

A kutatóhelyek számának alakulása

A kutatók aránya továbbra sem magas

Bár a doktori fokozattal rendelkezők száma jelentősen emelkedett az elmúlt másfél évtizedben, nemzetközi összehasonlításban a **kutatók aránya** mégsem számít magasnak a munkaerőpiacon. Az OECD adatai szerint az ezer foglalkoztatottra jutó kutatók száma 2013-ban mind az EU-28, mind az OECD átlagában 7,7, hazánkban ennél alacsonyabb volt (6,2).⁶⁾

A kutatók aránya a K+F – teljes munkaidejű dolgozókra átszámított – létszámban a vállalkozásoknál 64% volt 2013-ban. A kutatói arány a

felsőoktatási intézményeknél volt a legmagasabb (73%) és a költségvetési kutatóintézeteknél a legalacsonyabb (62%).

A K+F-tevékenység piacosodása mellett létezik egy másik markáns folyamat is: a nők aránya csökkent a kutatói létszámban. A vállalkozásoknál a **kutató nők** jelenléte – a szektorra jellemző technikai-műszaki profilból adódóan – kevésbé jellemző, mint a másik két K+F-területen, és csökkenő tendenciát mutat. Ez a vállalkozások súlyának növekedésével együtt a teljes K+F-szektorban a nők arányának a mérséklődéséhez vezetett – 2013-ban a teljes K+F-szektorban a kutatók 30%-a, a vállalkozásoknál 18%-a volt nő.

A kutatók körében – 2005 és 2013 között – emelkedett a fiatalabbak (34–44 évesek) és csökkent az ennél idősebbek aránya. A 34 évnél is fiatalabbak részaránya alig változott az elmúlt években. A vállalati szférában is hasonló folyamat zajlott, azonban az idősek arányának csökkenése mellett az utóbbi években a 34 év alattiak aránya is valamivel kisebb lett.

A vállalati szegmensre jellemző, hogy a kutatók között jóval alacsonyabb a **doktori fokozattal rendelkezők** száma, mint a felsőoktatási kutatóhelyeken és a kutatóintézeteknél. 2013-ban a vállalkozásoknál a száz kutatóra jutó tudományos fokozattal vagy címmel rendelkezők száma 9 volt, míg a kutatóintézeteknél minden második, a felsőoktatási kutatóhelyeken – ahol egyébként a fokozatszerzés az oktatói státushoz szorosan kapcsolódik – három kutatóból kettő rendelkezett tudományos fokozattal. Száz kutatóra 34 fő segédszemélyzet jutott a vállalati kutatóhelyeken, az arány az elmúlt években valamelyest emelkedett. A mutató a felsőoktatási kutatóhelyeken jóval alacsonyabb (21 fő), a kutatóintézeteknél lényegesen magasabb (42 fő).

A vállalkozások K+F-teljesítménymutatói

A kutatás-fejlesztés eredményességét és az erre fordított kiadások felhasználásának hatékonyságát többféle mutatóval is méri, de az egyes indikátorok nem egyformán jól mutatják a három szektor teljesítményét. A **publikációk száma** elsősorban a felsőoktatási és akadémiai szférában fontos a tudományos teljesítmény mérésére, a vállalkozások K+F-tevékenységében ennek a szerepe többnyire

⁶⁾ Forrás: OECD.

másodlagos, hiszen az üzleti szervezetek kevésbé érdekeltek tudományos közlemények publikálásában. Éppen ezért a szabadalmak száma, illetve az innovációk alkalmazása, amelyek piaci előnyökké konvertálhatók az előbbinél sokkal jobb mutatói a vállalkozói kutatóhelyek teljesítményének.

2013-ban száz kutatóra mindössze 2,8 idegen nyelvű és 4,5 magyar nyelvű cikk jutott. Az egy kutatóra jutó magyar nyelvű cikkek száma jelentősen, az idegen nyelvű cikkek száma kisebb mértékben csökkent 2005 és 2013 között.

A nemzeti úton tett **szabadalmi bejelentések száma** 2013-ban kissé újra csökkent, bár az elmúlt évtized első felében tapasztalt visszaeséshez⁷⁾ képest nem jelentősen. Összesen 708 nemzeti úton tett bejelentés érkezett, 5,3%-kal kevesebb, mint az előző évben, 91%-uk hazai bejelentés volt. A legtöbb bejelentés a gépelemek, a műszerek és a gyógyszeripar, biotechnológia területén történt. A használati mintaoltalmi bejelentések száma 252 volt, valamivel kevesebb az előző évinél.

6.2 tábla

Összefoglaló adatok a vállalkozási kutatóhelyekről

Megnevezés	2005	2012	2013
Összes ráfordítás, milliárd forint	89,7	238,7	291,7
Ebből: beruházás aránya, %	22,5	15,1	18,4
Kutatóhelyek száma	749	1 583	1712
K+F-alkalmazottak száma, tényleges létszám	9 394	23 298	25 816
Kutatók száma, tényleges létszám	6 108	14 742	16 010
Nők aránya a kutatók között, %	22,6	19,2	17,9
Alapkutatások aránya az összes projektköltség között, %	2,8	4,0	4,6
Száz kutatóra jutó idegen nyelvű cikkek száma ^{a)}	6,8	4,2	2,8
Száz kutatóra jutó magyar nyelvű cikkek száma ^{b)}	14,1	4,8	4,5

^{a)} A teljes munkaidejű dolgozókra átszámított létszám alapján kalkulált érték.

Innováció

Az **innováció** a kutatás és fejlesztés mellett legalább olyan fontos a vállalkozások versenyképességének megőrzéséhez és – makrogazdasági szinten – a fenn-

tartható növekedés előmozdításához. Ugyanakkor hasonlóan tőkeigényes, éppen ezért az innovációs aktivitás elsősorban a nagyobb vállalatokra jellemző. 2010 és 2012 között a legalább 10 főt foglalkoztató vállalkozások harmada vezetett be valamilyen **innovációt**. A 250 főt vagy annál többet foglalkoztató vállalkozások esetében az innováció aránya (67%) lényegesen magasabb volt, mint az 50 főnél kisebb vállalkozásoknál (28%). A gazdasági ág, ágazat szintén meghatározó az innováció szempontjából: a gyógyszergyártásban (61%) és vegyi anyag, termék gyártásában (58%) lényegesen magasabb volt az innovatív vállalkozások aránya, mint más területeken. A nem innovatív vállalkozások aránya különösen a textilipar, a bőripar, valamint a szállítás, raktározás területen magas, ahol a cégek mintegy negyötöde nem vezetett be új technológiát, eljárást vagy szervezetszintű újítást.

MEZŐGAZDASÁG

A meteorológiai mérések 1901-es kezdete óta Magyarország legmelegebb éve 2014 volt. Az igen enyhe téli és őszi hónapok mellett tavasszal csupán a május, nyáron pedig az augusztus átlaghőmérséklete volt alacsonyabb a megszokottnál. Az egyenetlen csapadéeloszlás a fontosabb növényi kultúrákat nem viselte meg. A november is jóval szárazabb volt az átlagnál, ám a június 1901 óta a legszárazabb június volt. Jelentős volt az őszi (szeptemberben és októberben a havi átlag 2,5–3,5-szerese) és a nyári (júliusban és augusztusban a havi átlag 3–3,5-szerese) csapadéktöbblet is. Májusban is a szokásosnál több eső hullott, főleg a Kisalföldön és az ország déli részén.

Rekordtermés kukoricából, napraforgóból és repceből

Az enyhe tavaszi, őszi és téli hónapok során kivételesen sok csapadék hullott. A szárazság a nyári hónapok közül is csak júniusra volt jellemző, így a tenyészidőszak időjárása ideális volt a fontosabb növényi kultúrák kiemelkedő terméseredményeihez.

⁷⁾ A Magyar Szabadalmi Hivatal (ma Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala) Európai Szabadalmi Egyezményhez (EPC) való 2003. évi csatlakozásával – ami alapján Magyarországra kiterjedően is igényelhető európai szabadalom és a Magyar Szabadalmi Hivatalnál is benyújtható európai bejelentés – a 2000-es évek első kétharmadában a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz beérkező szabadalmi bejelentések száma nagymértékben csökkent. Később ezt a visszaesést feltehetően erősítette a válság hatása is. Az egyezményhez való csatlakozást megelőzően a nagyszámú szabadalmi bejelentés a magyar piacokon megjelenő külföldi vállalkozásoktól származott, amelyek nemzetközi egyezmény hiányában a Magyar Szabadalmi Hivatalban is bejelentéseket tettek.

6.3 tábla

A fontosabb szántóföldi növények terméseredménye, 2014

Növény	Termésmennyiség			Termésátlag		
	ezer tonna	2009–2013. évek	a 2014. év	kg/hektár	2009–2013. évek	a 2014. év
		százalékában			százalékában	
Búza	5 235	122,7	103,5	4 710	116,9	101,5
Kukorica	9 169	134,7	135,7	7 740	134,6	142,3
Árpa	1 279	126,5	120,4	4 450	123,3	109,9
Cukorrépa	1 010	117,9	102,0	66 370	124,4	126,0
Napraforgó	1 555	121,5	104,8	2 640	116,8	106,0
Lucernaszéna	594	106,4	104,0	4 770	111,2	108,2
Repcemag	680	131,6	127,7	3 190	138,1	118,6

Gabonafélékből a megelőző évivel közel azonos területen (2 millió 791 ezer hektáron) több mint ötödével több (16 millió 403 ezer tonna) gabona termett. Valamennyi fontosabb őszi betakarítású növény termésmennyisége magasabb volt az előző évinél, kukoricából (9 millió 169 ezer tonna) napraforgóból (1 millió 555 ezer tonna) és repceből (680 ezer tonna) rekordmennyiséget takarítottak be, 36, 4,8, illetve 28%-kal többet a 2013. évinél. A kukorica termésátlaga 42, a cukorrépaé 26, a repcéé 19%-kal nőtt. A repce és a kukorica termésátlagának és termésmennyiségének emelkedése a megelőző öt év átlagához viszonyítva is kiemelkedő.

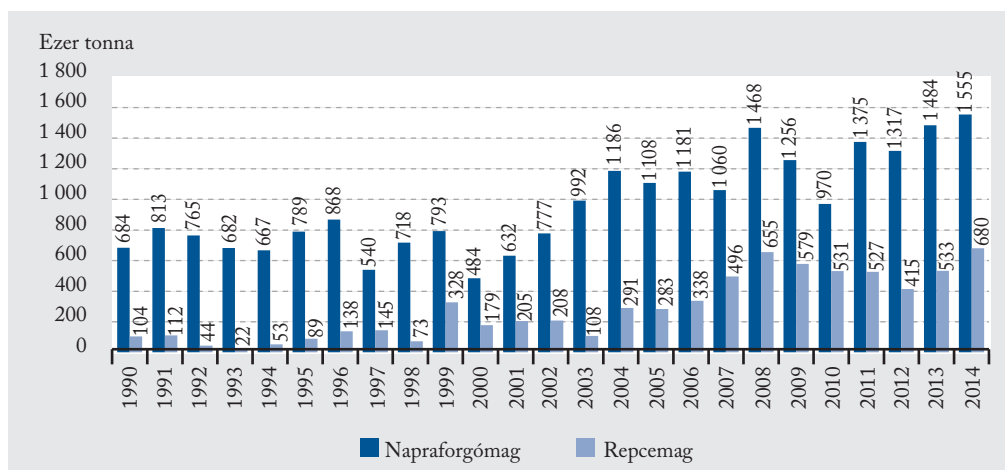
Zöldségfélékből az előző évinél 12%-kal kevesebb, 1,3 millió tonna termett 2014-ben. A gyü-

BIOÜZEMANYAG PRO ÉS KONTRA

A 19. század végén elkészült első négyütemű benzines és dízelmotorot bioüzemanyag, etanol, illetve mogyoróolaj hajtotta. Az akkor még óriási mennyiségű és alacsony árú kőolajszármazékok azonban kiszorították a használatból a bioüzemanyagokat. A figyelem az 1970-es években, az első nagy olajválság idején fordult újra feljűk. Dél-Amerikában – elsősorban Brazíliában – ekkor indult a bioetanol-gyártás. Brazília üzemanyag-felhasználásának közel felét 2006-ban már a kukoricából gyártott bioetanol tette ki. Észak-Amerikában és Európában az élelmiszer-tútermelés és a környezetvédelmi megfontolások adtak új lendületet a bioüzemanyagok ügyének, ami jelenleg az egész világon hármas kihívás előtt áll: nem veszélyeztetheti az élelmiszer-ellátást és nem emelheti az élelmiszerárakat, illetve megfelelő határfokú termékkel kell kielégítenie a növekvő közlekedési energiaszükségletet, és mindezt éghajlatbarát módon kell tennie. Az elsősorban élelmiszernövényekből – kukorica, búza, szója, olajpálma, repce – gyártott bioüzemanyagok közül Amerikában elsősorban a kukoricaalapú bioetanol, Európában viszont a repcealapú biodízel terjedt el inkább. Kontinensünk első próbaüzeme 1987-ben, Ausztriában indult, amit az 1990-es években több követett Németországban, Csehországban és Svédországban. Magyarország első repcealapú üzeme 2006-ban kezdte meg működését. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelvének (2009. április 23.) célja közös keret létrehozása a megújuló energiaforrásokból származó energia előállítására és támogatására.

6.7. ábra

A napraforgó és a repce termésmennyisége Magyarországon

mölcsefélék mennyisége (1 millió tonna) közel 24%-kal haladta meg a 2013. évit, elsősorban az alma bőséges termésének köszönhetően.

A szarvasmarha- és sertésállomány zömét is gazdasági szervezetek tartják

A 2014 decemberében összeírt állatállomány a szarvasmarhák (2,5%), a sertések (4,4%), a tyúkok (3,6%), a kacsák (0,7%) és a pulykák (8,9%) esetében nagyobb, a juhek (-2,4%) és a ludak (-37%) esetében kisebb volt a 2013. december 1-jénél. A korábban sokáig csökkenő szarvasmarha-állományban 2010-et követően folyamatos a gyarapodás, és 2014. december 1-én már 18%-kal meghaladta a 2010. végét. A bővülés az egyéni gazdaságokban volt erőteljesebb, ahol 4 év alatt közel harmadával nőtt a tartott állatok száma. Az ezredfordulón még 5 milliós sertésállomány 2013 közepén érte el minimumát (2,9 millió), azóta lassan emelkedik, a bővülés 2014 decemberében 8,4%-os volt a mélyponthoz képest. A sertések közel háromnegyedét gazdasági szervezetek nevelik, és az utóbbi másfél év gyarapodása is itt volt erőteljesebb (10%). A gazdasági szervezetek túlsúlya a tyúktartásban is jelentős (63%), ugyanakkor a juhek 87%-át egyéni gazdaságok tartják.

Állatállomány, december 1.

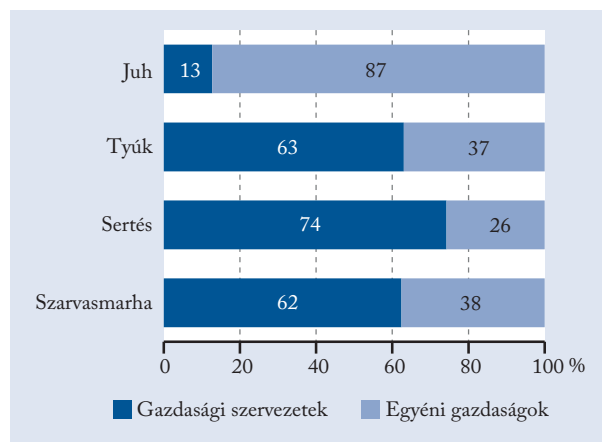
6.4 tábla

(ezer darab)

Állat	2010	2011	2012	2013	2014
Szarvasmarha	682	697	760	782	802
Sertés	3 169	3 044	2 989	3 004	3 136
Juh	1 181	1 120	1 185	1 214	1 185
Baromfi	42 213	41 477	38 546	37 900	38 599
Ebből: tyúk	31 848	32 860	30 075	29 474	30 521
lúd	1 384	1 185	1 189	1 631	1 027
pulyka	3 168	2 999	2 798	2 530	2 756
kacsa	5 813	4 433	4 484	4 265	4 295

6.8. ábra

Az állatállomány megoszlása gazdálkodási formák szerint, 2014

A föld ára és bérleti díja is tovább növekedett

2013-ban a mezőgazdasági **termőföldárak** 8,2%-kal magasabbak voltak az előző évinél, ami enyhébb növekedés a megelőző két évinél (12–13%). A legjelentősebb művelési ág, a szántó ára több mint 10%-kal nőtt, egy hektár átlagára 2013-ban 759,6 ezer forint volt. A legnagyobb mértékben (9,4%) a gyümölcsösök, a legkisebb mértékben (1,5%) az erdők ára emelkedett.

A **földbérleti díjak** – az árakhoz hasonlóan – csökkenő mértékben, de tovább nőttek. A szántó éves bérleti díja hektáronként átlagosan 40,6 ezer forint volt, 5,2%-kal több az előző évinél. A szántónál a gyümölcsös és gyeper bérleti díja emelkedett nagyobb mértékben (12 és 10%-kal), az erdő bérleti díja azonban stagnált. Az országos átlagnál csak Dél-Alföldön és Dél-Dunántúlon kellett többet fizetni egy hektár szántó bérlése esetén. A megyék többségében egy hektár szántó bérleti díja az ár 4,5–6%-át tette ki.

TÁMOGATÁSOK, FÖLDÁR, FÖLDBÉRLETI DÍJ

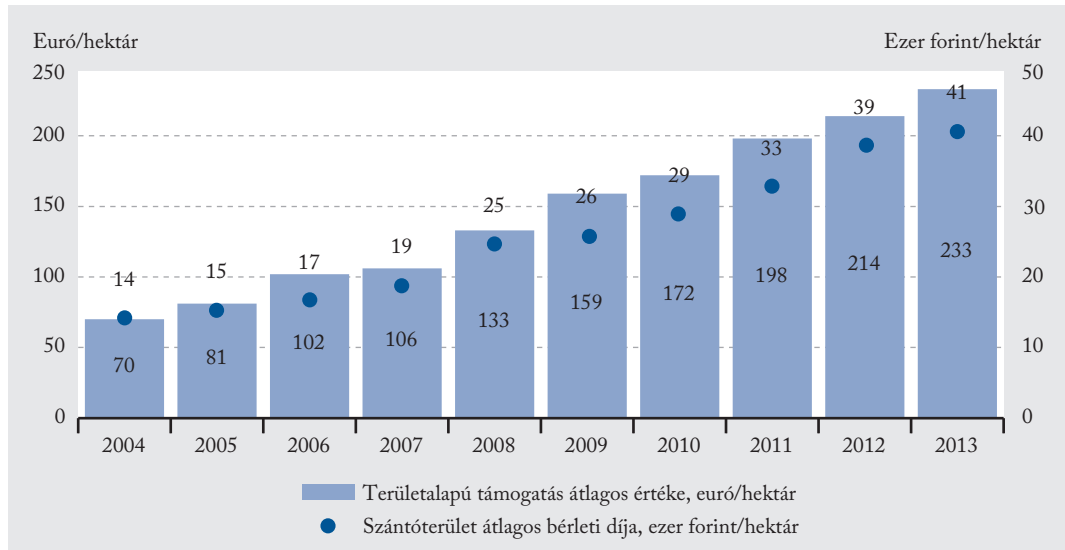
2004-ben, az uniós csatlakozás és egyben a területalapú földtámogatás bevezetésének évében, Magyarország az EU-15 támogatottsági szintjének 25%-át kapta, ami aztán fokozatosan emelkedve – 2007-ig évi 5, majd 10 százalékponttal – 2013-ban elérte a 100%-ot. A területalapú támogatások⁸⁾ két forrásból érkeznek hazánkban a termelőkhoz: az egységes területalapú támogatást (SAPS) az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap (EMOGA) garanciarészele finanszírozza. A nemzeti területalapú támogatás, a Top-up forrása ugyanakkor a magyar költségvetés. A támogatásra minden jogszerű földhasználó jogosult. A kölcsönös megfeleltetés egy komplex követelményrendszer, amelynek előírásait be kell tartania a gazdálkodónak ahhoz, hogy hozzájuthasson a támogatásai teljes összegéhez.

⁸⁾ Forrás: Naárné Tóth Zs. et al.: A közvetlen területalapú támogatások hatása a földbérleti díjak alakulására Magyarországon, LVI. Georgikon Napok. Nemzetközi tudományos konferencia, Keszthely, 2014.

A területalapú támogatások uniós szinthez való közeledése és a mezőgazdasági termékek iránti kereslet növekedése emelte a földkeresletet és a földforgalmat is. Egy hektár szántó átlagára és bérleti díja is több mint 50%-kal emelkedett 2009 és 2013 között.

6.9. ábra

Bérleti díjak és támogatások

A mezőgazdasági terület több mint 80%-át kitevő szántók ára és bérleti díja is jelentősen eltér az ország különböző részein. 2013-ban a legdrágább szántó területek Hajdú-Bihar, Tolna és Győr-Moson-Sopron megyékben voltak, ahol egy hektár ára jóval 950 ezer forint felett volt. A szántók bérleti díja Tolnában, Hajdú-Biharban és Baranyában volt a legmagasabb, hektáronként 47,6 és 55,5 ezer forint közötti. A legolcsóbban Nógrádban lehetett szántót vásárolni és bérelni is.

A mezőgazdaság ismét hozzájárult a GDP növekedéséhez

2014-ben a nemzetgazdaság bruttó hazai termékének növekedését elősegítő árutermelő ágazatok között ismét ott volt a mezőgazdaság is, a GDP 3,6%-os növekedéséhez 0,5 százalékponttal járult hozzá. A bruttó hozzáadott értékből 4,4%-kal részesedett, a beruházásokban 6,1, a foglalkoztatásban 4,6% volt az agrárium aránya. Az élelmiszeripar – mint a mezőgazdaság végtermékeinek felhasználója – 2013-ban a bruttó hozzáadott érték 2,2%-át termelte.

A **mezőgazdaság bruttó hozzáadott értéke** – hasonlóan az előző évihez – 2014-ben újra nőtt, előző évi áron 21, folyó áron 13%-kal. A munkaerő-felhasználás nem változott az előző évhez viszonyítva. A termelési tényezők jövedelme 14, a vállalkozói jövedelem 17%-kal magasabb volt a 2013. évinél. A munkaerő hatékonysága, azaz a termelési tényezők munkaerőegységre jutó reáljövedelme 11%-kal emelkedett.

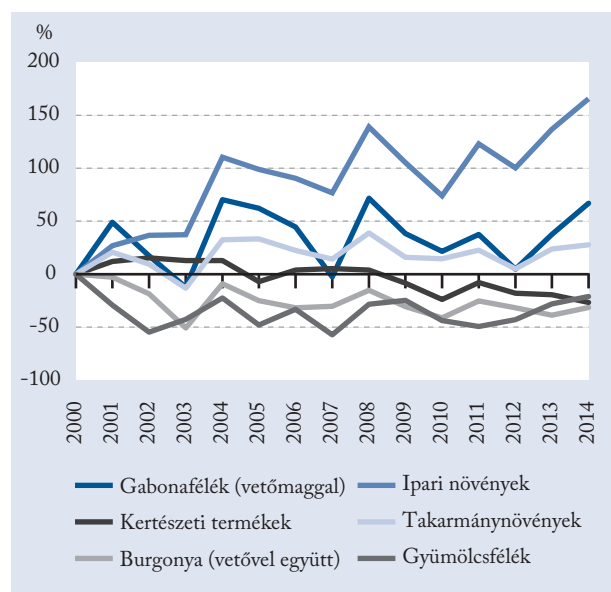
A **mezőgazdasági számlarendszer** előzetes adatai szerint a mezőgazdaság kibocsátásának volumene 2014-ben 9,6, értéke 4,2%-kal emelkedett, az árak 4,9%-os csökkenése mellett. Az ágazat eredményességéhez a növénytermesztés járult hozzá inkább – itt 13%-os volt a volumenbővülés –, ugyanakkor az élő állatok és állati termékek termelési volumene is nőtt (5,6%-kal).

A növénytermesztésben meghatározó súlyú **gabonafélék volumene** több mint ötödével (21%), a kukoricáé több mint harmadával volt magasabb, mint 2013-ban. A növénytermesztés többi ágában (a kertészeti termékeket kivéve, ahol 9,0%-os csökkenést regisztráltunk) is volumenbővülés történt: az ipari növények és a burgonya esetében ez 12, a gyümölcsfélék esetében 9,7%-os volt. A repce kibocsátási volumene több mint negyedével volt magasabb, és a kukoricához hasonlóan e növényből is rekordtermést takarítottak be a gazdák. Az alma kibocsátása közel harmadával haladta meg a 2013. évit.

A kertészeti termékek kivételével az árak csökkentek, legnagyobb mértékben a burgonya (19%), gyümölcsfélék és takarmánynövények (18%) esetében, míg a gabonafélék és az ipari növények ára kisebb mértékben, 7,9, illetve 5,9%-kal lett kevesebb.

6.10. ábra

A főbb növényi termékcsoportok volumenváltozása (2000. évhez képest)

Az élő állatok kibocsátása 6,3, az állati termékeké 4,1%-kal nőtt, a bővülést elsősorban az emelkedő sertés-, baromfi- és tejkibocsátás eredményezte.

Az állattenyésztés kibocsátása az ezredfordulótól 2010-ig folyamatosan csökkent, azóta kissé emelkedett. A növénytermesztés egyes termékcsoportjainak kibocsátása az ezredforduló óta eltérő irányba változott, a legnagyobb kibocsátásnövekedés az ipari növények termesztésében volt.

Az emelkedő kibocsátás a folyó termelőfelhasználás volumenét is emelte (2,7%).

Második éve csökkennek a termelői árak

A mezőgazdasági termékek **termelőiár-szintje** a 2010-től 3 éven át tartó emelkedés után 2013-ban 7,8, 2014-ben pedig 6,1%-kal csökkent az előző évihez viszonyítva. Az élő állatok és állati termékek ára négy éves emelkedést követően csak 2014-ben váltott enyhe (1,1%) mérséklődésre. A növénytermesztési és kertészeti termékek ára a 2010 és 2012 közötti két számjegyű növekedést követően 2013-ban 14, 2014-ben 9,2%-kal mérséklődött.

2014-ben a növényi termékek termelői ára csökkent, a legnagyobb mértékben a burgonyáé (23%) és a gyümölcsféléké (18%) esett vissza, a gabonaféléké és az ipari növényeké pedig 8,9, illetve 7,6%-kal lett alacsonyabb. A vágóállatok körében is csökkentek az árak, a legnagyobb mértékben a baromfinál (5,1%). Az állati termékek közül a tej ára 6,0%-kal nőtt.

A mezőgazdasági termékek **felvásárlásának volumene** az utóbbi három évben emelkedő ütemben nőtt, 2014-ben 14%-kal emelkedett 2013-hoz képest. A növénytermesztési és kertészeti termékek értékesítése erőteljesebben bővült (21%), mint az élő állatoké és állati termékeké (7,1%). Ipari növényekből 24, gabonafélékből 22%-kal vásároltak fel többet, mint 2013-ban, de a zöldségek és a gyümölcsfélék felvásárlása is emelkedett, 11, illetve 5,1%-kal. Az élő állatok felvásárlása 6,9, az állati termékeké 7,5%-kal bővült.

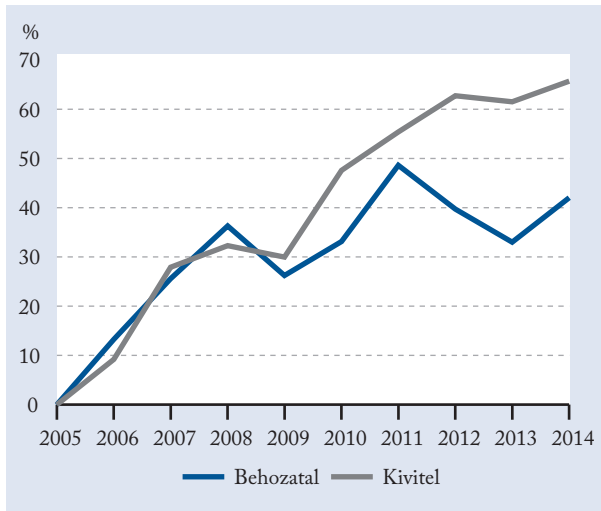
A mezőgazdasági **ráfordítások árszínvonala** a 2013-as enyhe emelkedés (2,1%) után 2014-ben 3,1%-kal csökkent. Ez alacsonyabb volt a termelői árak mérséklődésénél, így a kettő hányadosaként számított agráröllő értéke 96,9% volt. A folyó termelőfelhasználás árszínvonala 2014 során 3,9%-kal csökkent, a mezőgazdasági beruházásoké 2,1%-kal nőtt. Az előbbin belül a takarmányok ára 11, az energia ára 3,7, a műtrágyáé 3,9%-kal csökkent.

A külkereskedelmi aktívum közel négytizede mezőgazdasági eredetű

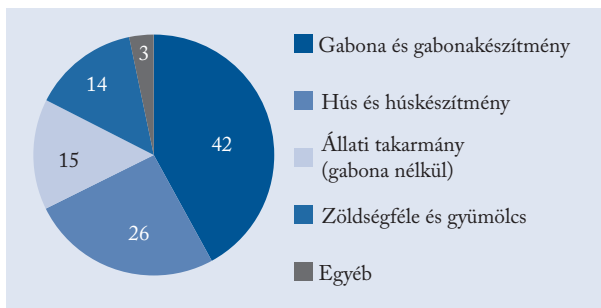
Az élelmiszer, italok és dohányáru **külkereskedelmi forgalmának** többlete 2006 és 2013 között nőtt, 2014-ben azonban tizedével csökkent. Értéke – ami a teljes külkereskedelmi aktívum 39%-át tette ki – 2014-ben 2,5 milliárd euró volt. Az árufőcsoport exportvolumene a 2010-től növekedésnek indult, majd a 2013. évi megtorpanás után 2014-ben 2,6%-kal újra emelkedett. Az importvolumen – a 2012. és 2013. évi szűkülés után – 2014-ben 6,8%-kal bővült.

A mezőgazdasági termények közül a gabona és készítményei voltak a legkelendőbbek külföldön, exportjuk 2014-ben 1,5 milliárd eurót tett ki, közel kilenctizede uniós országokba irányult. Az 1,2 milliárd eurós hús- és húskészítmény-exportnak több mint háromnegyede, a 0,9 milliárd eurós zöldség- és gyümölcsexportnak 86, az állati takarmányok 0,8 milliárd eurós exportjának pedig 85%-a irányult az uniós országok valamelyikébe.

6.11. ábra
A kivitel és a behozatal volumenváltozása
az élelmiszerek, italok és dohány árucsoportban
 (2005. évhez képest)

6.12. ábra
Az élelmiszer, ital, dohányúru külkereskedelmi
többletének megoszlása, %, 2014

Az uniós országok közül a legtöbb magyar terméket Németországban, Romániában, Olaszországban, Ausztriában, Szlovákiában és Lengyelországban fogadják. Az unión kívüli országok közül a magyar gabonafélék és gabonakészítmények exportjának legfontosabb célországai között van Ukrajna és Oroszország, míg a húskészítményeink negyedik legfontosabb felvevő piaca Japán.

Az agrárjellegű importunk legnagyobb tételei 2014-ben a hús és húskészítmények (14%), a zöldség és gyümölcsfélék (13%), valamint a kávé, tea, kakaó és fűszerfélék, illetve a gabona és gabonakészítmények (10–10%) voltak. A behozatal legnagyobb része Németországból, Lengyelországból, Szlovákiából, Ausztriából és Hollandiából érkezett.

⁹⁾ Viz- és hulladékgazdálkodás nélkül.

Az élelmiszerek, italok és dohányúru árucsoport termékei közül a kivitel legnagyobb mértékben a dohány és dohányárúkból (27%), illetve a zöldség és gyümölcsfélékből (16%) nőtt. Az import a gabona és készítményei (24%), az élő állatok (19%), az italok (18%) és a cukor, cukorkészítmények (16%) csoportban bővült.

Az unió kukoricakibocsátásának 12%-a hazánkból származott

Az előzetes adatok szerint 2014-ben Magyarország az Európai Unió mezőgazdasági kibocsátásának 2,0%-át állította elő, ezen belül a növényi termékek 2,3, az állatok és állati termékek 1,7%-át adta. Gabonából az unió kibocsátásának 4,9, ezen belül a kukorica 12%-a származott Magyarországról. Jelentős még az iparinövény-kibocsátásunk (5,1%), míg az élő állatokon belül a baromfié (4,0%) a legjelentősebb.

2014-ben az unió mezőgazdasági kibocsátásának értéke 404 milliárd euró volt, ami az előző évi szinttől 2,4%-kal elmaradt. A csökkenés mögött elsősorban az egy évvel korábbinál alacsonyabb árak állnak, a kibocsátás volumene ugyanis emelkedett. Az érték felét adták a növényi termékek, 42%-át az állatok és állati termékek, a többit másodlagos tevékenységek és szolgáltatások. A legnagyobb kibocsátók Franciaország (18%), Németország (13%), Olaszország (12%), Spanyolország (10%) és az Egyesült Királyság (7,5%) voltak.

IPAR⁹⁾

A magyar gazdasági folyamatokat alapvetően befolyásolja az ipari szektor alakulása. 2014-ben a bruttó hozzáadott érték 26%-a keletkezett az iparban, ez uniós összehasonlításban – Csehországot, Romániát és Szlovéniát követően – a negyedik legmagasabb arány. Az ipart a nagyfokú exportorientáció jellemzi, ami az utóbbi években tovább erősödött. Az alacsony belső fogyasztás és a külpiacra termelő cégek kapacitásbővítései, fejlesztései következtében a szűkebb nemzetközi gazdasági környezetünk folyamatai még nagyobb hatással vannak hazánk ipari kibocsátására. A külföldi tőkéből megvalósuló ipari beruházások – és az így kialakuló, határon átívelő tulajdonosi kapcsolatok –

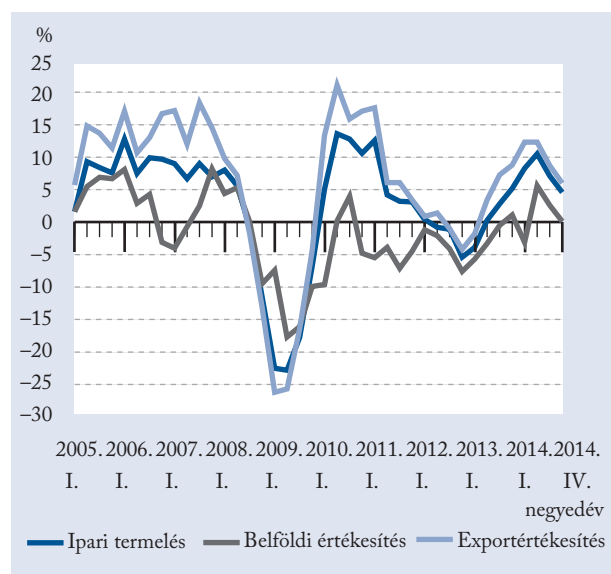
révén számos ipari ágazat nagymértékben integrálódik az uniós gazdaságba és a globális termelési láncokba.

Továbbra is elsősorban külső tényezők mozgatják az ipari folyamatokat

Az elmúlt közel tíz évben az **ipari termelés** alakulását nagyban meghatározta az uniós konjunktúra alakulása. 2009-ben és 2012-ben egyaránt a külső kereslet visszaesése miatt csökkent a kibocsátás: előbbi esetben a globális gazdasági válság, utóbbinál az uniós recesszió játszott nagy szerepet. A 2013. évi 1,1%-os növekedést követően 2014-ben a bruttó ipari kibocsátás (folyó áron 26,8 ezer milliárd forint) volumene 7,6%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. A növekedés elsősorban a járműgyártásra alapozó – és a teljes értékesítés több mint hattizedét lefedő – exportértékesítés 9,8%-os növekedésének következménye. Az előző évekkal ellentétben a belföldi eladások 2014-ben szintén emelkedtek (1,1%-kal). Az exportorientáció tovább fokozódott: 2014-ben már a teljes értékesítés 61%-a külföldön realizálódott. (Ez az arány 2005-ben 50, 2013-ban 58% volt.)

6.13. ábra

Az ipari termelés és értékesítés volumenváltozása (az előző év azonos negyedéhez képest)

Az energiaipar csökkenését ellensúlyozta a feldolgozóipar bővülése

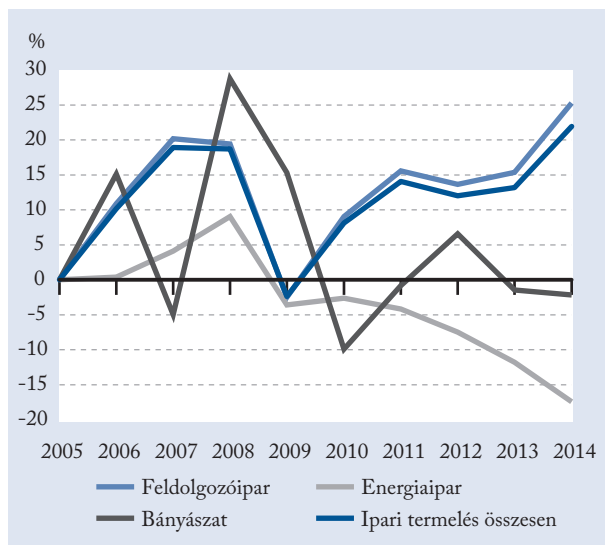
A hazai ipar nemzetgazdasági ágait (bányászat, feldolgozóipar, energiaipar) eltérő tendenciák jellemzik. A 2010 óta eltelt időszakban a feldolgozóipart

alapvetően növekedés, az energiaipart pedig mérséklődés jellemzi. Az **energiaszektor** (villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás) teljesítménye negyedik éve folyamatosan csökken, 2014-ben 6,3%-kal elmaradt az egy évvel korábbitól. A kibocsátást jelentősen visszafogta a gázellátás 11%-os visszaesése. A csökkenésben részben szerepet játszott az enyhe téli időjárás is: január–márciusban – a havi átlaghőmérséklet alapján – legalább 2, decemberben 1,5°C-kal melegebb volt. A nemzetgazdasági ág termelésének héttizedét előállító villamosenergia-termelés 2,7%-kal csökkent. Összességében az energiaipari termelés 17%-kal alacsonyabb volt a 2005. évinél. Az ipar belföldi értékesítéséből 39%-kal részesedő energiaipar hazai eladásai 2014-ben 4,7%-kal elmaradtak az egy évvel korábbitól. (Az exportértékesítés súlya alacsony, volumene 2014-ben 7,4%-kal nőtt.)

A csekély súlyú **bányászat** teljesítménye évek óta hullámzik. A 2011 és a 2012. évi számottevő növekedés után 2013-ban 7,7, 2014-ben 0,7%-kal csökkent a kibocsátás volumene az egy évvel korábbihoz képest. (Az ágazat termelése 2014-ben 2,2%-kal elmaradt a 2005. évitől.)

6.14. ábra

Az ipari termelés volumenváltozása nemzetgazdasági ágak szerint (2005. évhez képest)

A **feldolgozóipar** iparon belüli részaránya évről évre emelkedik, 2014-ben 95%-os volt. A feldolgozóipari termelés volumene – a 2013. évi 1,4%-os növekedés után – 2014-ben 8,6%-kal bővült az előző

évihez képest. (A termelés szintje 25%-kal meghaladta a 2005. évit.) A feldolgozóipari ágak mind-egyikében emelkedett a kibocsátás. A feldolgozóipar esetében magas az exportkitettség, 2014-ben az értékesítés közel háromnegyede külföldön realizálódott. Az exportértékesítés volumene – a 2013. évi 3,2%-os emelkedés után – 2014-ben 9,9%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest, a 2005. évi szintet pedig – a gazdasági válság okozta visszaesés ellenére is – több mint felével meghaladta. A belföldi értékesítés évekig tartó csökkenése 2014-ben megállt, a volumen 5,0%-kal nőtt a megelőző évhez képest, a 2005. évitől viszont 17%-kal elmaradt.

Változatlanul az autógyártás az ipari növekedés motorja

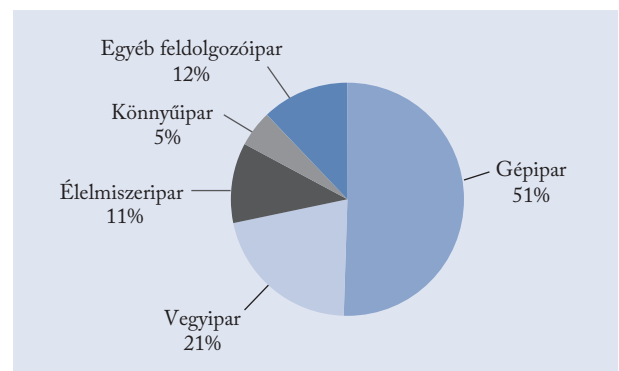
2014-ben a feldolgozóipari termelés felét, valamint az exportértékesítés közel kétharmadát a **gépipar** adta. Az ágazatsoport erősen exportorientált, mivel – a korábbi évekhez hasonlóan – az értékesítés több mint 90%-át a külföldi eladások jelentették. A gépipari termelés 2014-ben – elsősorban a járműgyártás kiemelkedő teljesítménye miatt – 12%-kal emelkedett az egy évvel korábbi szinthez viszonyítva.

A külfölditöke-befektetésekből megvalósult nagyberuházások következtében a **járműgyártás** térnyerése kiemelkedő az utóbbi években, 2011 óta a feldolgozóipar legnagyobb ágának számít. Az újonnan létrejött kapacitások termelésével tovább fokozódott az exportorientáltság, 2005 óta az alág – a válság mélypontját jelentő 2009-et leszámítva – minden évben jobban teljesített a feldolgozóipari átlagnál. A járműgyártás kibocsátása 2014-ben 21%-kal haladta meg az egy évvel korábbi, és több mint kétszerese volt a 2005. évinek. Az alág termelésé-

nek több mint kilenczede a nagyvállalatok körében koncentrálódik. A járműgyártás értékesítésének több mint kilenczede a külföldön realizálódik. Ebből következően az exportértékesítés és a termelés közel azonosan alakul. A 2014. évi dinamikus növekedést – a korábbi évekhez hasonlóan – alapvetően a külső kereslet 21%-os bővülése okozta. (Az alág értékesítéséből 7,0%-kal részesedő hazai értékesítés 29%-kal meghaladta az egy évvel korábbi.) Az ágazatok közül a legnagyobb súllyal rendelkező közúti gépjármű-gyártás volt az alág bővülésének húzóereje: a termelés 2014-ben 27%-kal emelkedett az előző évhez képest.

6.15. ábra

A feldolgozóipari termelés megoszlása az egyes ágazatsoportok között, 2014

A második legnagyobb gépipari alágnak, a **számítógép, elektronikai, optikai termék gyártásának** termelése 2008 és 2013 között – 2010 kivételével – nagymértékben csökkent. Ez jelentős részben a termelés – kereslet hiánya miatti – leállítására vagy – költségracionalizálási okokból kifolyólag – más

JÁRMŪIPARI HELYZETKÉP

A gazdasági válságot követően, 2010 óta hazánk gazdasági teljesítményét nagymértékben meghatározza a járműgyártás és a hozzá kapcsolódó beszállítói ágazatok teljesítményének alakulása. A járműipar termelési láncában érintett vállalkozások az elmúlt években a feldolgozóipar számos területén hajtottak végre beruházásokat. A fejlesztések elsősorban a közúti gépjármű-gyártásra koncentrálódtak, ami négy nagyvállalathoz (a német Audihoz, Opelhez és Mercedeshez, valamint a japán Suzukihoz) köthető.

A közúti gépjármű-gyártás és az ebben érintett ágazatok együttesen a 2008. évi 28% helyett 2014-ben már a feldolgozóipari kibocsátás 39%-át állították elő. A műanyagtermék-gyártás és a gépjármű-karoszeria, pótkocsi gyártása kivételével mindegyik terület részesedése növekedett, a közúti gépjármű-gyártásé közel másfélszeresére. Az ágazatok többségére a nagyvállalati koncentráció jellemző, – három alágazat kivételével – a termelés legalább 88%-át a legalább 250 főt alkalmazó vállalkozások állították elő 2014-ben. A műanyag termékek gyártásában a kibocsátás több mint fele a közepes méretű vállalatokhoz (50–249 fő) tartozik.

A fejlesztések során létrejött többletermelés elsősorban az exportpiacokon kerül értékesítésre. Ennek következtében szinte mindegyik érintett ágazatban emelkedett az exportértékesítés aránya: az ágazatok összes értékesítéséből 2008-ban 85, 2014-ben már 90%-ban részesedtek a külföldi eladások. A közúti jármű-gyártásban, valamint az elektronikai alkatrész, áramkörü kártya gyártásában szinte teljes egészében exportra kerül a termelés. Ebből kifolyólag a beszállító cégek elsősorban külföldi autógyáraknak, és másodszorban a hazai üzemeknek értékesítenek. A járműiparhoz közvetlenül nem tartozó beszállítói ágazatok termelésének csak egy része megy további felhasználásra a járműgyártó cégekhez. Emiatt nehéz meghatározni a hazai autógyárak multiplikátor hatását a magyar feldolgozóipari termelésen belül.

A közúti jármű-gyártáshoz elsősorban a közúti járművek alkatrészeinek gyártása kötődik, itt készítik az autógyártáshoz felhasznált alkatrészek jelentős részét. Az általános rendeltetésű gép gyártásába sorolt beszállító cégek elsősorban dugattyúkat, dugattyúgyűrűket, szívó- és kipufogószelepeket, porlasztókat gyártanak, de jelentős súlya van a járműiparhoz nem tartozó, áram előállítására alkalmas motorok, gázturbinák gyártásának is. Szintén számottevő részesedése van a gumibroncsokat, gumitömlőket előállító gumitermékgyártásnak, valamint a műanyag lökhárítókat, akkumulátorok műanyag borítását gyártó műanyagtermék-gyártásnak – utóbbi exportkitettsége (53%) alacsony a többi ágazathoz képest. Az egyéb textiláru gyártása területén működő beszállító cégek autóülés-huzatot, kárpitelemeket készítenek. Az ágazat 2014-ben a textil- és bőripar termeléséből 19, exportértékesítéséből 18%-kal részesedett. Az ágazat kibocsátása 2010 óta – 2013 kivételével – dinamikus, évente legalább 20%-kal emelkedett. A többletermelést elsősorban külföldön értékesítették, ennek következtében az exportértékesítés aránya a 2010. évi 61%-ról 2014-re 80%-ra emelkedett. Az elektronikai alkatrész, áramkörü kártya gyártásában a termelést elsősorban az autóelektronikai termékek jelentik. Az ágazat kibocsátása az elektronikaipar több mint egyhatodát adta.

6.5. tábla

A közúti gépjárművek gyártásában érintett ágazatok jellemzői, 2014

Ágazat	Részesedés a feldolgozóipari		Az exportértékesítés aránya az ágazaton belül	A termelés volumenváltozása	
	termelésből	export-értékesítésből		az előző évhez képest	2008-hoz képest
Egyéb textiláru gyártása	0,3	0,3	80,4	21,5	79,7
Gumitermék gyártása	2,0	2,4	89,7	5,3	61,0
Műanyag termék gyártása	3,1	2,3	53,3	5,2	-8,5
Elektronikai alkatrész, áramkörü kártya gyártása	2,0	2,7	98,0	-0,6	47,9
Általános rendeltetésű gép gyártása	4,6	5,8	92,3	9,1	299,0
Közúti gépjármű gyártása	14,8	20,1	99,3	26,9	60,8
Gépjármű-karosszéria, pótkocsi gyártása	0,4	0,5	83,7	28,0	23,5
Közúti jármű alkatrészeinek gyártása	11,6	13,6	86,1	13,3	32,6
Összesen	38,9	47,6	89,9	-	-

országba történő áthelyezése miatt következett be. Az alág kibocsátása viszont 2014-ben 1,3%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest, bár a korábbi évek csökkenései miatt 4,2%-kal elmaradt a 2005. évi szinttől. Ennek következtében az alág feldolgozóiparon belüli részesedése a 2005. évi 22%-ról 2014-re 11%-ra csökkent. Az értékesítésből az export aránya 2014-ben 96% volt, vagyis az alág rendkívül érzékeny a külső gazdasági hatásokkal szemben. Az exportértékesítés volumene 2014-ben 1,8%-kal meghaladta az előző évit.

2014-ben az alág termelésének több mint 95%-a négy ágazathoz köthető, ezek mindegyikében

az értékesítés szinte teljes egészében külföldön realizálódott, valamint a nagyvállalatok részesedése 90% feletti volt a termelésből. Ennek következtében – a járműgyártáshoz hasonlóan – az alág termelése és exportértékesítése együtt mozog. Az ágazatok termelése eltérően alakult 2014-ben: az elektronikus fogyasztási cikkek gyártásában a kibocsátás 19, a számítógép, perifériás egység gyártásáé 5,6%-kal növekedett, az elektronikai alkatrész, áramkörü kártya gyártásáé 0,6%-kal mérséklődött, a híradástechnikai berendezéseké 12%-kal visszaesett.

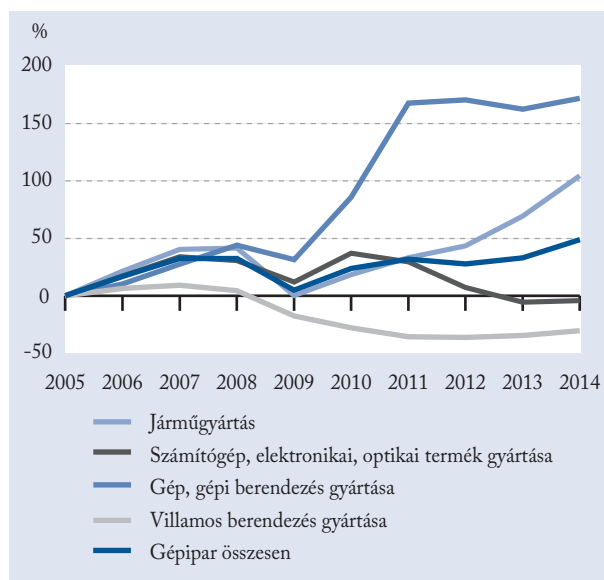
A 2005. évi szinthez képest a közepes súlyú **gép, gépi berendezés gyártásában** emelkedett a legna-

gyobb mértékben (172%-kal) a termelés volumene. (2010 és 2011-ben egyaránt 40% felett bővült a kibocsátás.) A nagyütemű növekedés elsősorban a járműgyártás beszállítói körének bővülésére, valamint új technológiák bevezetésére vezethető vissza. Az utóbbi három évben azonban megállt az alág dinamikus növekedése, 2014-ben – a 2013. évi 3,0%-os csökkenést követően – 3,7%-kal nőtt az előző évihez képest.

A feldolgozóiparon belül 4,2%-os – és a gépiparon belül a legkisebb – részesedésű **villamos berendezés gyártásában** a kibocsátás 2014-ben 6,4%-kal emelkedett a megelőző évihez képest az exportértékesítés 8,0%-os bővülésének következményeként. A gépipari alágak közül itt a legalacsonyabb a nagyvállalatok súlya a termelésben (72%), a közepes méretű vállalatok állítják elő az alág kibocsátásának negyedét.

6.16. ábra

A gépipari termelés volumenváltozása (2005. évhez képest)

Belső kereslet támogatta a gyógyszeripar növekedését

A második legnagyobb ágazatcsoport, a **vegyipar** termelése – mindkét értékesítési irány bővülésének eredményeként, a megelőző két év csökkenését követően – 2014-ben 4,6%-kal nőtt. A kibocsátás 2014-ben 7,2%-kal meghaladta a 2005. évi szintet, így a vegyipar feldolgozóiparon belüli részesedése 3,0 százalékponttal emelkedett, 2014-ben 21% volt.

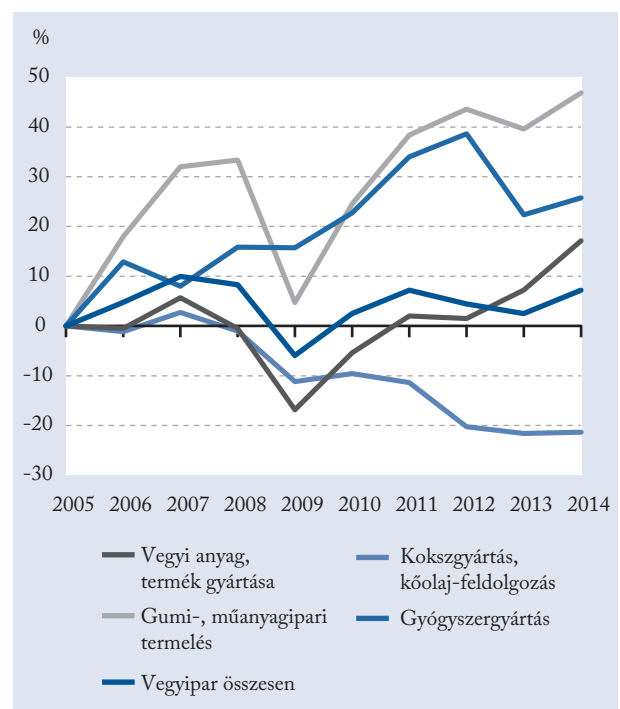
¹⁰⁾ Forrás: a Magyar Ásványolaj Szövetség honlapja.

A legnagyobb vegyipari alág, a **kokszyártás, kőolaj-feldolgozás termelése** 2014-ben 1,0%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. Az értékesítés kétharmadát adó belföldi eladások 0,6%-kal mérseklődtek. (Ezzel párhuzamosan a hazai üzemanyag-fogyasztás 6,4%-kal emelkedett.)¹⁰⁾ A vegyiparon belül egyedül ebben az alágban esett vissza (21%) a termelés volumene a 2005. évi szinthez képest.

A **gyógyszergyártás** kibocsátása 2014-ben – a 2013. évi 12%-os visszaesést követően – a belföldi értékesítés 16%-os növekedésének köszönhetően 2,9%-kal bővült az előző évhez képest. (A gyógyszeripar értékesítésének 17%-a realizálódott a hazai piacokon.) A korábbi években húzóerőnek bizonyuló külföldi értékesítés – a 2013. évi 13%-os visszaesést követően – 2014-ben 1,6%-kal csökkent. A hazai gyógyszeripar termelése gyakorlatilag négy nagy – a gyógyszerkészítmény gyártása alágazatba tartozó – gyógyszergyárnál koncentrálódik. A 2013. évi nagymértékű termeléses csökkenés ellenére az alág kibocsátása 2014-ben több mint negyedével meghaladta a 2005. évi szintet.

6.17. ábra

A vegyipari alágak termelési volumenváltozása (2005. évhez képest)

A **vegyi anyag, termék gyártásában** a termelés volumene 2014-ben 9,2%-kal bővült, mindkét értékesítési irány növekedése mellett. (A belföldi értékesítés 9,7, az exportértékesítés 8,2%-kal bővült.) A növekedés elsősorban a tisztítószer, testápolási cikk gyártása és az egyéb vegyi termékek gyártása alágazatok bővülése (43, illetve 89%) okozta. Előbbi esetében az exportértékesítés, utóbbinál pedig a hazai eladások emelkedtek meg kiugró mértékben. Az alágazat termelésének több mint háromnegyedét adó vegyi alapanyag gyártásában 0,8%-kal nőtt a kibocsátás. Az alágazat termelése alapvetően két nagy gyárnál koncentráldódik.

A járműgyártás egyik fontos beszállítójának számító **gumi- és műanyagipari termelés** volumene – 2009 és 2013 kivételével – növekszik, 2014-ben 5,2%-kal nőtt az előző évhez képest. A vegyiparon belül – az elmúlt évek jelentős nagyberuházásaiból

létrejött új kapacitások eredményeként – a legnagyobb termelésbővülést (47%) ez az ágazat érte el a 2005. évi szinthez képest. Az ágazaton belül az exportorientált gumitermék gyártásában 5,3, a műanyag termék gyártásában 5,2%-kal emelkedett a kibocsátás. A műanyagtermék-gyártásban a termelés több mint felét közepes méretű vállalkozások adták.

Változatlanul a külpiaci kereslet erősíti az élelmiszeripart

A nemzetgazdasági stratégia szempontjából is kiemelt jelentőségű, a feldolgozóipari termelés több mint tizedét adó – és ezzel a harmadik legnagyobb alágnak számító – **élelmiszeripar** kibocsátása – mindkét értékesítési irány következményeként – 2014-ben 4,8%-kal bővült. Az alágon belül az élelmiszergyártás 4,6, az italgyártás 5,9, a dohánytermék gyártása pedig 7,7%-kal emelkedett az előző évhez képest.

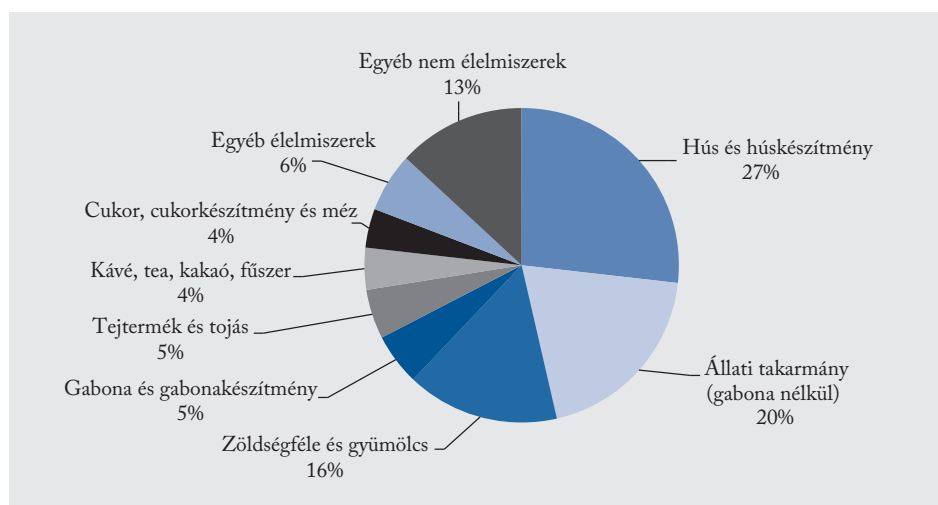
ÁZ ÉLELMISZERGYÁRTÓ CÉGEK EXPORTTEVÉKENYSÉGE ÉLÉNK¹¹⁾

Az elmúlt években az élelmiszergyártás értékesítési szerkezetében jelentős eltolódás történt az export javára. A külső kereslet aránya a 2005. évi 23%-ról 2014-re 36%-ra emelkedett. Az exportértékesítés bővülése az ágazat termék-külkereskedelmi forgalmában is tetten érhető.

Az élelmiszergyártás területén működő vállalkozások 2014-ben 3,2 milliárd euró értékben exportáltak terméket, az előző évhez képest – folyó áron – 0,9%-kal kevesebbet. A mérséklődést az uniós export 2,6%-os csökkenése okozta, az unión kívüli eladások ugyanakkor 7,8%-kal emelkedtek. A 2009. évi 9,9%-os visszaesést követően az élelmiszergyártó cégek 2010 és 2013 között évente átlagosan 9,5%-kal növelték a kivitelüket, aminek következtében 2014-ben az export értéke 37%-kal meghaladta a 2008. évi szintet. A dinamikus bővülés ellenére az exporteladások termékek és külkereskedelmi partnerek szerinti szerkezetében az elmúlt hét évben nem történt számottevő változás. A kivitel közel kilenczede az élelmiszerek körébe tartozott.

6.18. ábra

Az élelmiszergyártó cégek kivitelének termékek szerinti megoszlása, 2014

¹¹⁾ Termék-külkereskedelemre vonatkozó adatgyűjtésből származó adatok alapján.

Az export igencsak koncentrálnak mondható, a tíz legnagyobb **külkereskedelmi partner** 2008 és 2014 között jellemzően 70% körüli arányban részesedett a kivitelből és összetételük egyik évben sem változott. A rangsor első tíz országa között egy kivételével (Oroszország) csak uniós tagország, köztük három szomszédos ország (Ausztria, Románia és Szlovákia) található. Az Európai Unió (EU-28) részesedése 83% körül mozgott az elmúlt hét évben. Az élelmiszergyártó cégek legfőbb külkereskedelmi partnere Németország, ahová 2014-ben az ágazati kivitel 16%-a került, amit Románia és Ausztria követett a rangsorban 9,6, illetve 7,3%-os részesedéssel. Az Európán kívüli országok közül csak a ranglistán tizenegyedik Japán aránya (2014-ben 3,0%) haladja meg az 1%-ot. Az ázsiai országba a cégek kivitele majdnem megháromszorozódott 2008-hoz képest.

6.6. tábla

Az élelmiszergyártás alágazatainak exporttevékenysége, 2014

Alágazat	Exportértékesítés aránya az alágazat értékesítéséből, ^{a)} %	Részesedés az ágazat		Kiviteli érték változása		Első	Második	Harmadik
		termelésből, ^{a)} %	kiviteléből, %	az előző évhez képest, %	a 2008. évhez képest, %			
Húsipar	37,9	28,9	27,6	2,2	39,0	Németország	Japán	Ausztria
Halfeldolgozás, -tartósítás	0,0	Hollandia	Ausztria	Franciaország
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	67,3	9,9	15,4	7,5	25,7	Németország	Franciaország	Lengyelország
Növényi, állati olaj gyártása	63,1	7,0	10,9	-17,7	68,6	Németország	Szlovákia	Csehország
Tejfeldolgozás	14,2	11,1	5,9	5,4	29,1	Olaszország	Románia	Hollandia
Malomipari termék, keményítő gyártása	40,1	7,7	5,5	-26,6	-13,1	Románia	Csehország	Lengyelország
Pékáru, tésztafélék gyártása	17,2	9,5	3,6	-3,2	45,0	Ausztria	Románia	Csehország
Takarmány gyártása	41,5	11,8	12,7	10,5	64,1	Románia	Oroszország	Egyesült Királyság
Egyéb élelmiszer gyártása	61,0	14,1	18,4	2,1	40,1	Németország	Lengyelország	Csehország
Élelmiszergyártás összesen	41,8	100,0	100,0	-0,9	37,3	Németország	Románia	Ausztria

^{a)} A legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra vonatkozó iparstatisztikai adat.

A kelet-ukrajnai konfliktus elmélyülése és a diplomáciai válaszlépések következtében Oroszország 2014. augusztus 7-én teljes importtilalmat rendelt el számos élelmiszer-ipari termékkörre – több ország mellett – az Európai Unióval szemben. Részben ennek következtében az élelmiszergyártó cégek – a 2010 és 2013 között számottevő mértékben bővülő – oroszországi exportja 2014-ben 28%-kal visszaesett. A 2014. évi havi forgalom januárban még 31%-kal emelkedett, de ezt követően február–júliusban a kivitel átlagosan 20, augusztus–decemberben pedig 37%-kal csökkent az előző év azonos időszakához képest. A kivitel értéke 2014-ben 110 millió eurót ért el. Oroszország 2009 óta a tizedik legfontosabb külkereskedelmi partnere az élelmiszergyártásával foglalkozó cégeknek, részesedése pedig – a 2013. évi 4,8%-ot követően – 2014-ben 3,4%-os volt. Az embargó legnagyobb vesztese a – 2013. évi ágazati kivitel közel felét adó – húsipar volt, ahol a cégek kivitele 2014-ben 72%-kal visszaesett. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás területén 5,8%-kal csökkent a exportforgalom. Az ágazat 2014. évi negatív tendenciája ellenére voltak „sikeres” területek is: a takarmánygyártó cégek 23, az egyéb élelmiszert (édesség, kávé, készétel, tea) gyártó, feldolgozó cégek pedig 16%-kal növelték oroszországi eladásukat. Előbbi szakágazat 2014-ben 34, utóbbi 14%-kal részesedett az ágazat kiviteléből.

Az elmúlt évek tendenciái következtében az élelmiszer-ipari értékesítés szerkezete megváltozott. A külpiaci értékesítés az elmúlt hat évben dinamikus (2014-ben 2,6%-kal) bővült, ennek következtében az összes eladáson belüli aránya a 2005. évi 23%-ról 2014-re 39%-ra emelkedett. (A részesedés emelkedése 2014-ben megtorpant, miután a hazai eladások volumene nagyobb mértékben növekedett.) 2014-ben a kivitel elsősorban az EU-ba, ezen belül is – sorrendben – Németországba, Romániába, Ausztriába, Olaszországba, valamint az Egyesült Királyságba irányult.¹²⁾ Az elsősorban hazai fogyasztási igények kielégítésére termelő élelmiszeripar belföldi eladásai 2005 és 2013 között – a 2012. évet leszámítva – folyamatosan csökkentek, 2014-ben viszont újra bővültek (4,6%-kal). A háztartások egy főre jutó, átlagos havi fogyasztásának volumene élelmiszerekből és alkoholmentes italokból 2014-ben 2,4%-kal bővült,¹³⁾ ami kedvezően hatott a hazai piacra gyártott termékek értékesítésére.

A kkv-szektor átlagon felül részesedik a könnyűipar termeléséből

A feldolgozóipar többi területéhez képest – a 2014-ben a feldolgozóipari kibocsátás 4,9%-át adó – könnyűiparban a legalacsonyabb a nagyvállalatok koncentrációja. Az 5–249 fő között foglalkoztató vállalatok 2014-ben a feldolgozóipari átlagot (26%) meghaladó mértékben (64%) részesedtek a könnyűipar kibocsátásából. A könnyűipari kkv-szektor értékesítése nagyjából fele-fele arányban realizálódott a hazai, illetve az exportpiacokon.

A könnyűipari alágak közül a **fa-, papír- és nyomdaipar** termelési volumene – a 2013. évi 0,6%-os növekedést követően – 2014-ben 8,5%-kal emelkedett. Ezt elsősorban a belső kereslet okozta: a belföldi eladások 13, a – 2010 óta bővülő – exportértékesítés 3,1%-kal lett nagyobb. A kkv-szektor aránya jelentősen az ipari átlag feletti: a kis- és középvállalatok a kibocsátás kétharmadát adták. A legkisebb súlyú alágban, a **textil- és bőriparban** a termelés csökkenése megállt: 2014-ben a kibocsátás 16%-kal meghaladta az egy évvel korábbi. Az erősen exportorientált alágban a növekedés alapvetően a külső kereslet következménye: az exportértékesítés 16, a belföldi eladások 3,4%-kal emelkedtek. A dinamikus bővülés ellenére a 2014. évi termelési

volumen 8,1%-kal kisebb volt a 2005. évinél. A textil- és bőripari kkv-szektorhoz tartozott 2014-ben a termelés közel hattizede.

6.7 tábla

Az ipari termelés* nemzetgazdasági ágak és alágak szerint, 2014

Alág	Részese- desés az ipari kibocsátás- ból, %	A termelés volumen- változása, %		Az exportér- tékesítés részaránya az alág ér- tékesítésé- ből, %
		az előző évhez képest	2005-höz képest	
Bányászat	0,4	-0,7	-2,2	17,6
Feldolgozóipar	94,7	8,6	25,3	73,4
Élelmiszeripar	10,7	4,8	-0,8	38,5
Textil- és bőripar	1,5	15,8	-8,1	85,0
Fa-, papír- és nyomdaipar	3,1	8,5	16,6	47,7
Köszeggyártás, kő- olaj-feldolgozás	6,3	1,0	-21,3	33,9
Vegyí anyag, ter- mék gyártása	5,9	9,2	17,1	57,4
Gyógyyszergyártás	3,0	2,9	25,8	83,2
Gumi-, műanyag- és építőanyag- ipar	6,9	5,7	27,6	65,9
Kohászat, fémfel- dolgozás	6,9	5,8	-3,5	61,3
Számítógép, elekt- ronikai, optikai termék gyártása	10,6	1,3	-4,2	95,6
Villamos berende- zés gyártása	4,0	6,4	-30,4	86,4
Gép, gépi beren- dezés gyártása	7,3	3,7	172,1	88,3
Járműgyártás	26,0	20,6	104,5	93,0
Egyéb feldolgozó- ipar és javítás	2,6	5,1	81,7	64,6
Energiaipar	4,9	-6,3	-17,4	12,6
Ipari termelés összesen	100,0	7,6	21,6	60,8

* Az ipar összesen adata a teljes iparra, míg a többi adat a 4 fő feletti vállalkozásokra vonatkozik.

Többet termeltek az ipari alkalmazottak

Az **egy alkalmazásban állóra jutó ipari termelés** 2014-ben 5,1%-kal emelkedett az előző évhez képest. Míg a feldolgozóiparban 5,9%-kal nőtt a termelékenység, addig az energiaiparban 8,6%-kal visszaesett, a bányászatban pedig gyakorlatilag nem változott (-0,1%) az egy évvel korábbihoz viszonyítva. Az egy főre jutó termelés emelkedése a létszám¹⁴⁾

¹²⁾ Termék-külkereskedelmi statisztika alapján.

¹³⁾ A 2014. évi háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel előzetes adata.

¹⁴⁾ 5 fő és afeletti ipari vállalkozásoknál, víz- és hulladékgazdálkodás nélkül.

6.8. tábla

Az ipari termelés és értékesítés alakulása létszám-kategóriák szerint, 2014

Létszám-kategória	A termelés		Az exportértékesítés		A belföldi értékesítés	
	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása	volumen-változása az előző évhez képest	megoszlása
Nagyvállalat (250 fő feletti)	9,5	72,8	11,8	80,1	0,9	44,7
Középvállalat (50–249 fő)	4,1	18,5	7,4	15,6	3,2	31,7
Kisvállalkozás (5–49 fő)	1,4	8,7	-12,2	4,3	-2,1	23,6
Ipar összesen (4 fő feletti)	7,8	100,0	9,8	100,0	0,9	100,0

2,5%-os bővülése mellett ment végbe. A feldolgozóipari alágak mindegyikében javult a termelékenység, a legnagyobb mértékben (18%) a számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártásában. A kibocsátás legnagyobb részét előállító járműgyártásban egy alkalmazott 9,7%-kal többet termelt az egy évvel korábbihoz képest.

A nagyvállalatok termelése „iránymutató”

A létszám-kategóriák alapján képzett vállalatcsoportok közül a legalább 250 főt foglalkoztató **nagyvállalatok** az ipari kibocsátás több mint 70%-át adják. Termelésük 2014-ben 9,5%-kal nőtt az előző évhez mérten, összefüggésben az exportértékesítés 12%-os növekedésével. (Belföldi értékesítésük 0,9%-kal emelkedett.) Mindkét értékesítési irány bővülése következtében az ipari termelés közel ötödét adó **közepes méretű vállalkozások** (50–249 fő) kibocsátása 4,1%-kal nőtt. (A belföldi értékesítés 3,2, a kisebb súlyú exportértékesítésük pedig 7,4%-kal nőtt egy év alatt.) A termelés alig egytizedét adó **kisvállalkozások** (5–49 fő) kibocsátása 1,4%-kal bővült 2013-hoz viszonyítva. Az elsősorban hazai piacra termelő vállalkozások belföldi értékesítése 2,1%-kal alacsonyabb lett.

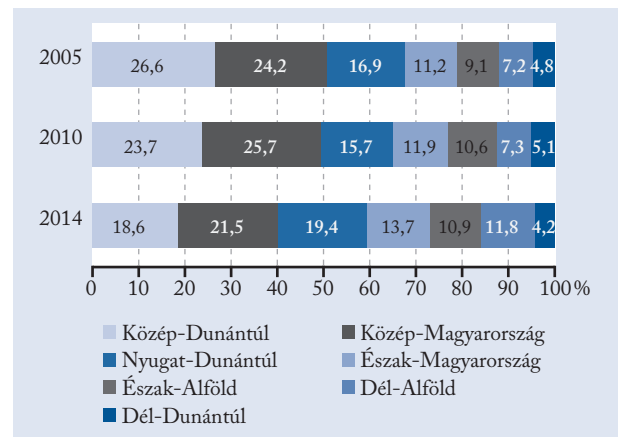
A járműipari központok súlya egyre nagyobb

Mindegyik hazai **régióban** nőtt 2014-ben az ipari termelés volumene az egy évvel korábbihoz képest, a legnagyobb mértékben – a járműgyártás kiemelkedő teljesítményének következtében – Nyugat-Dunántúlon (18%) és Dél-Alföldön (16%), a többi régióban 0,3 és 7,6% közötti mértékben. 2005-höz képest a régiók többségében bővült az ipari termelés volumene, a legjelentősebben (60%) – egy járműipari nagyberuházás és a hozzá kapcsolódó beszállító ágazatok termelésének beindulása következtében –

Dél-Alföldön, Közép-Dunántúlon viszont – részben az elektronikai ipar termelésleépítése miatt – csökkent. Utóbbi régió termelésen belüli részaránya számottevően alacsonyabb lett (a 2005. évi 27%-ról 2014-re 19%-ra esett vissza), ezzel elvesztette első helyét a régiók rangsorában. 2014-ben a korábbi második Közép-Magyarországon (21%) realizálódott a legnagyobb értékű termelés. 2005 és 2014 között a gazdasági fejlettséget tekintve a három legelmaradottabb régió (Dél-Alföld, Észak-Alföld, és Észak-Magyarország) aránya emelkedett, a legnagyobb mértékben (7%-ról 12%-ra) Dél-Alföldé.

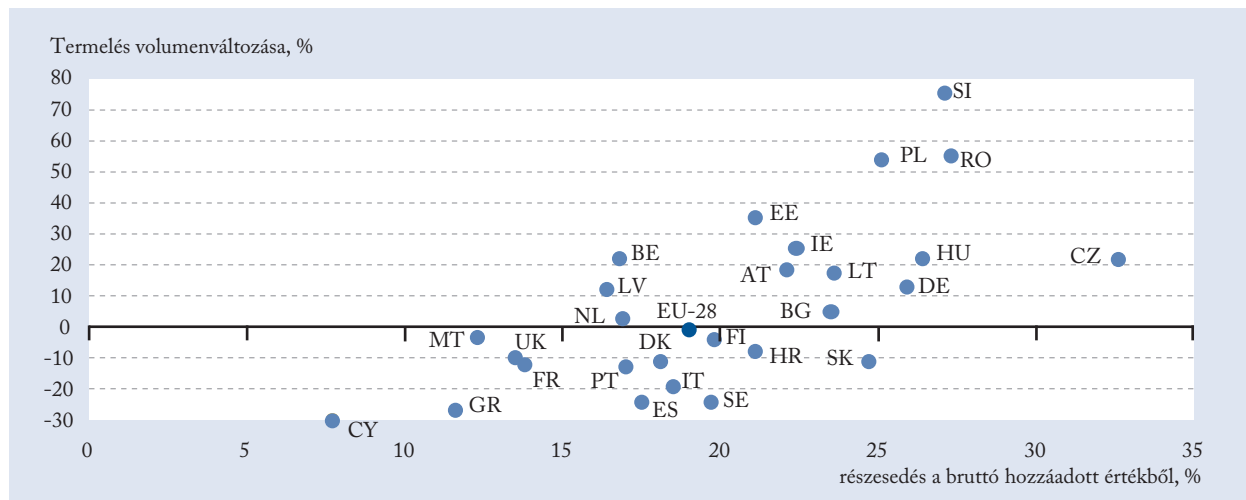
6.19. ábra

Az ipari termelés régiókénti megoszlása

Hazánké az unió második legmagasabb termelésbővülése

Az **Európai Unióban** (EU-28) az ipari termelés volumene – a munkanaphatással kiigazított index szerint – 2014-ben 1,1%-kal emelkedett az előző évhez képest. (Ezt megelőzően, 2012-ben 2,1, 2013-ban 0,5%-kal mérséklődött.) A tagországok

Az ipar részesedése a bruttó hozzáadott értékből és termelésének volumenváltozása,* 2014 (a 2005. évi szinthez képest)

* Munkanaphatással kiigazított.

Megjegyzés: AT – Ausztria; BE – Belgium; BG – Bulgária; CY – Ciprus; CZ – Csehország; DE – Németország; DK – Dánia; EE – Észtország; ES – Spanyolország; FI – Finnország; FR – Franciaország; GR – Görögország; HU – Magyarország; HR – Horvátország; IE – Írország; IT – Olaszország; LT – Litvánia; LU – Luxemburg; LV – Lettország; MT – Málta; NL – Hollandia; PL – Lengyelország; PT – Portugália; RO – Románia; SE – Svédország; SI – Szlovénia; SK – Szlovákia; UK – Egyesült Királyság.

többségében bővült a termelés. A növekedés ellenére az uniós termelés szintje 1,0%-kal elmaradt a 2005. évitől.

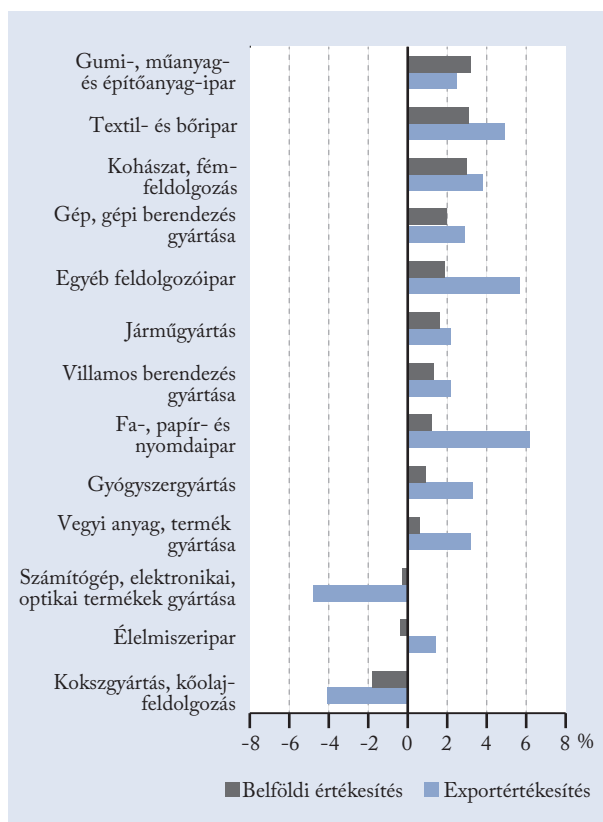
Hazánk termelésbővülése a második legnagyobb volt az uniós tagállamok között, egyedül Írországban emelkedett (20%) nagyobb mértékben a kibocsátás. Az uniós meghatározó nemzetgazdaságai közül Olaszországban és Franciaországban csökkent, Németországban, az Egyesült Királyságban, valamint Spanyolországban az uniós átlagot meghaladó mértékben bővült a termelés. A viseigrádi országok mindegyikében nőtt a kibocsátás: Csehországban 4,9, Szlovákiában 3,7, Lengyelországban 3,4%-kal.

Mérséklődtek az ipari termelői árak

A korábbi évek emelkedését követően az **ipari termelői árak** 2014-ben 0,4%-kal mérséklődtek az egy évvel korábbihoz képest. A két értékesítési irányban az árak ellentétesen változtak: a belföldi értékesítés árszínvonala 2,1%-kal csökkent, a külpiazi értékesítésé 0,7%-kal emelkedett az előző évhez képest.

A 2013. évi 0,5%-os mérséklődést követően a **belföldi eladások árai** 2014-ben 2,1%-kal elmaradtak az egy évvel korábbitól. A csökkenő tendencia az energiaipart érintő rezsicsökkentés következménye: az energiaiparban a belföldi értékesítési árak 2013-ban 3,0, 2014-ben 6,7%-kal alacsonyabbak lettek. A nagyobb súlyt képviselő feldolgozóiparban

A feldolgozóipari ágak belföldi és exportértékesítésének árváltozása, 2014 (az előző évhez képest)

ezzel szemben az árak – a 2013. évi 1,1%-os növekedés után – 2014-ben 0,6%-kal nőttek egy év alatt. A feldolgozóipari ágazak döntő többségében az árak emelkedtek, legnagyobb mértékben (3,2%) a gumi-, műanyag- és építőanyag-iparban. Három alágban csökkentek az árak, köztük a nagy súlyú élelmiszeriparban (0,4%), valamint – összefüggésben az év második felét jellemző jelentős olajár-csökkenéssel – a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozásban (1,8%).

Az ipar belföldi értékesítésének rendeltetés szerinti ágazatcsoportjai közül az árak az energiatermelő ágazatokban 5,4%-kal csökkentek, ugyanakkor a továbbfelhasználásra termelő ágazatokban 1,1, a beruházási javakat gyártó ágazatokban 1,9, a nem tartós fogyasztási cikket gyártó ágazatokban 1,1%-kal emelkedtek.

Az exportértékesítési árak 2014. évi 0,7%-os növekedése elsősorban a feldolgozóiparban történt áremelkedés következménye, az energiaipar külpiaci értékesítési árai átlagosan 5,2%-kal csökkentek az egy évvel korábbihoz képest. A feldolgozóiparon belül az exportárak a fa-, papír- és nyomdaipar területén emelkedtek a legnagyobb mértékben (6,2%). A legnagyobb súlyú járműgyártásban az exporttermékek 2,2%-kal drágultak. Az árak két alágban mérséklődtek: az elektronika iparban (4,8%-kal), valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozásban (4,1%-kal). Az exportárakat befolyásoló forintárfolyam – az éves átlagárfolyam alapján – az amerikai dollárral és az euróval szemben egyaránt gyengült (3,9, illetve 4,0%-kal).

Az **Európai Unió** (EU-28) tagországainak átlagában a termelői árak 2005 és 2012 között – a 2009. évi 3,6%-os csökkenést leszámítva – évente 2–6% közötti mértékben emelkedtek. Részben a globális árupiaci folyamatok miatt viszont az uniós ipari termelői árak 2013-ban gyakorlatilag nem változtak (–0,1%), 2014-ben pedig 1,8%-kal mérséklődtek. A tagállamok döntő többségében mérséklődött az árszínvonal 2014-ben.

ÉPÍTŐIPAR

Az építőiparban a kiemelkedő teljesítményű 2005 után hét évig tartó visszaesés következett, először az állami beruházások mérséklődése, majd a válság kezdetétől a lakásépítések erőteljes visszaesése rontotta az ágazat teljesítményét. 2013-ban – alacsony

bázis mellett – élénkülés kezdődött, a pozitív folyamatok 2014-ben – az uniós átlagot meghaladva – tovább folytatódtak. Az ágazatban bekövetkezett bővülés mindkét évben elsősorban állami beruházásokkal függött össze.

Az ágazat nemzetgazdaságon belüli súlya 1995 és 2000 között 5% körül ingadozott, ami az elmúlt években 3–4% körül alakult. Hazánk építőiparát leginkább a belső kereslet, ezen belül az állam, a vállalati és a háztartási szektor építési igényeinek alakulása határozza meg. Az állami megrendeléseket a központi költségvetés és önkormányzatok rendelkezésre álló forrásai befolyásolják, ami elsősorban beruházásokra, felújításokra, fenntartási munkálatokra terjed ki. A vállalati szektor megrendeléseit – a korábbi évekhez hasonlóan – a költségvetési és uniós támogatások, valamint a hitelezési konstrukciók segítették. A lakossági kereslet továbbra is erősen összefügg a költségvetési támogatásokkal, a hitelezési feltételekkel, és egyre kevésbé a lakossági megtakarításokkal.

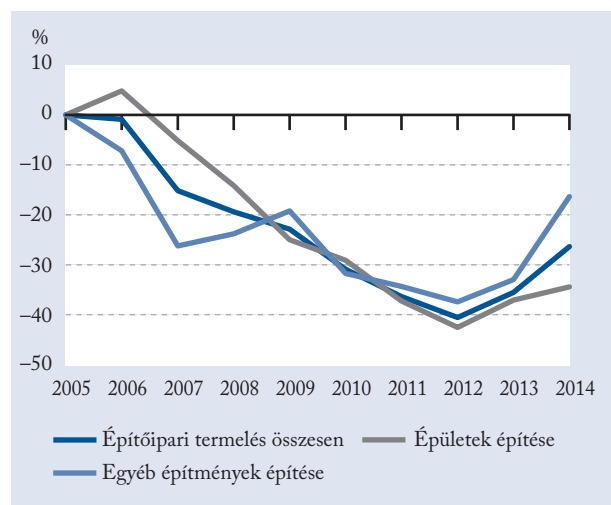
2014-ben ismét bővült az építőipar

Az **építőipari termelésben** a 2012. évi mélypont után fordulat következett be. 2013-ban – a nagyon alacsony bázishoz képest – az ágazat termelése 8,5%-kal meghaladta az egy évvel korábbit. A növekedés 2014-ben folytatódott, a főként állami megrendelésekkel összefüggésben az építőipar termelési értéke folyó áron 2070 milliárd forint volt, változatlan áron számolva 14%-kal több, mint egy évvel korábban. A két éve tartó növekedéshez az EU-támogatások lehívásának 2014. évi tetőzése is jelentősen hozzájárult. Az építőipari termelés több mint negyötödét évek óta az építőipari szervezetek, ezen belül több mint kétharmadát továbbra is az 50 fő alatti kisvállalkozások állítják elő.

A termelés volumene 2014-ben mindhárom **építőipari ágazatban** nőtt az előző évihez képest. Az **épületek építése** ágazatban a 2013. évi 16%-os bővülési ütem jelentősen fékeződött: augusztusban a korábbi lendület megszakadt és a többségében két számjegyű növekedést csökkenés követte, így éves szinten átlagosan 3,8%-kal nőtt az ágazat volumene. Az **egyéb építmények** ágazat termelése – a 2013. évi 14%-os növekedés után – 29%-kal bővült, az építőipari termelés több mint negytedét adó **speciális szaképítés** ágazaté pedig 9,6%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest.

6.22. ábra

Az építőipari termelés volumenváltozása (2005. évhez képest)

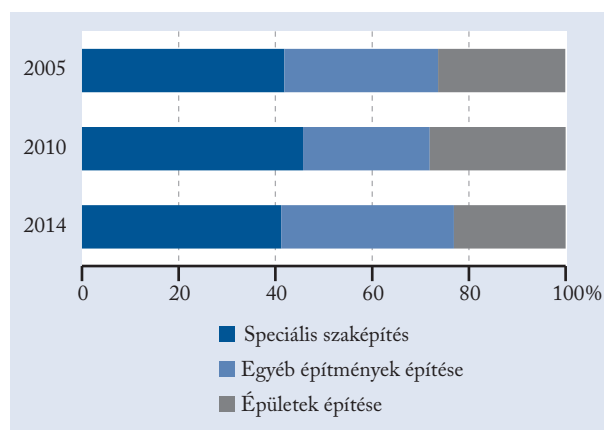
2013-ban mindkét **építményfőcsoport** volumene bővült: az épületek építése 9,5, az egyéb építmények építésére 7,1%-kal emelkedett az előző évhez képest. 2014 első háromnegyedében az **épületek építése** építményfőcsoport egyre mérséklődő ütemben nőtt a termelés (rendre: 18, 9,1, 2,7%), a IV. negyedében azonban volumene 5,6%-kal csökkent az egy évvel korábbihoz képest. Így éves szinten 4,2%-os volt a volumennövekedés, ami továbbra is ipari, egészségügyi, illetve oktatási célú épületek építésének eredménye. 2014-ben az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi célra kiadott építési engedélyek száma kismértékben, alapterületre vonatkozóan mintegy tizedével csökkent az előző évhez képest. A mélypontra jutott lakásépítésben pedig az év során felépített lakások száma változatlanul alacsony, a válságot megelőző 2008. évinek alig negyede. Az **egyéb építmények** változatlan áron számolt termelése az I. negyedévben 37%-kal emelkedett, üteme azonban negyedévről negyedévre lassult. Éves szinten összességében a volumen jelentősen, közel 25%-kal emelkedett 2013-hoz képest. A növekedés elsősorban a közlekedési infrastruktúra fejlesztésén végzett munkákkal függött össze.

A nemzetgazdasági ágban a termelés bővülésével párhuzamosan 2014-ben a **foglalkoztatottak száma** is emelkedett: mintegy 260 ezer főt foglalkoztatott az ágazat, ez 5,3%-kal több, mint 2013-ban. A foglalkoztatottak száma 2008-tól 2012-ig 308

ezer főről 243 ezer főre csökkent. A szakhatóságok által végzett ellenőrzések során a feketemunka valamelyest visszaszorult az ágazatban. Ugyanakkor az utóbbi években a szakmunkáshiány kezdett gondot okozni. A szakemberhiányt a vállalkozások részben saját munkavállalóik továbbképzésével próbálják megoldani.¹⁵⁾ Az ágazatban problémát jelent ezen kívül, hogy az építőiparban foglalkoztatottak átlagkeresetüket tekintve évek óta a legalacsonyabb keresetűek közé tartoznak.

6.23. ábra

Az építőipari termelés megoszlása ágazatonként

A legalább 5 főt foglalkoztató építőipari vállalkozások **székhely** szerinti adatai alapján 2014-ben Nógrád és Csongrád kivételével minden megyében nőtt az építőipari termelés volumene. A növekedés mértéke a legtöbb megyében két számjegyű volt, a legnagyobb, mintegy 40%-os termelésbővülés Bács-Kiskun megyében következett be. Az **egy lakosra jutó építőipari termelés** Budapesten volt a legmagasabb, 2,1-szerese az országos átlagnak. Nógrád megyében ugyanakkor a mutató értéke az országos átlag ötöde.

A szerződésállomány mérséklődést jelez az építőiparban

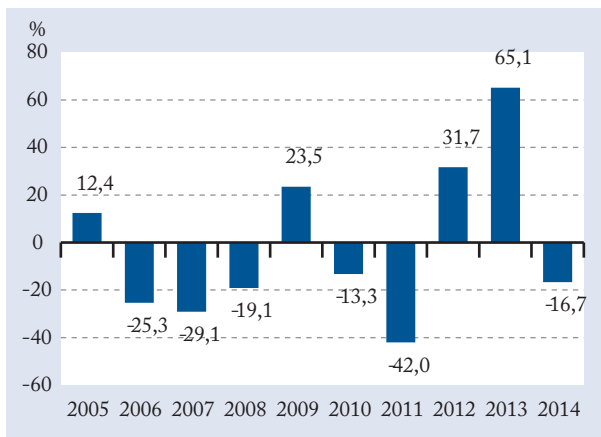
Az építőipari termelés növekedésének mérséklődő ütemét alátámasztja a gazdasági ág **szerződésállományának** csökkenése is. 2014 végén az építőipari vállalkozások szerződésállományának volumene – az egy évvel korábbi magas bázishoz képest – 17%-kal csökkent. Az épületek esetében 6,7, az egyéb építményekben 19%-kal volt alacsonyabb a szerződésállomány az egy évvel

¹⁵⁾ Forrás: az Építési Vállalkozók Országos Szakszövetségének honlapja.

korábbihoz képest. Az új szerződéskötések volumene 2014 májusa óta csökken, éves szinten decemberben – hasonlóan a szerződésállományhoz – 17%-kal esett vissza. Az épületek új szerződéskötésének volumene 2014-ben 9,8, az egyéb építményeké 21%-kal kevesebb volt az egy évvel korábbi magas bázishoz viszonyítva.

6.24. ábra

Az építőipari vállalkozások év végi szerződésállományának volumenváltozása
(az előző évhez képest)

Mérsékeltlen emelkedtek az építőipari termelői árak

Az építőipar termelői árai 2011 óta 2% körüli mértékben emelkedtek az előző évhez képest. 2014-ben – a számottevő termelésbővülés mellett – átlagosan 2,1%-os volt az árnövekedés. Az árszín-

6.25. ábra

Az építőipari termelői árak változása
(az előző évhez képest)

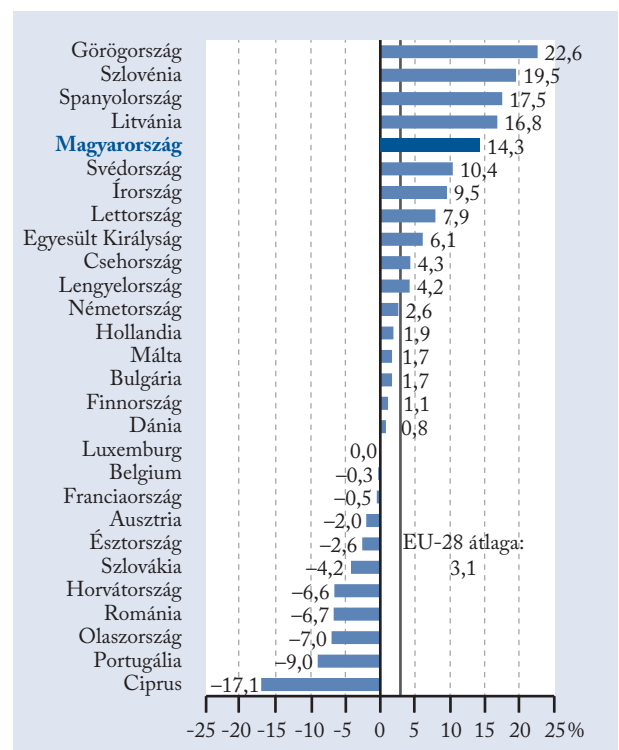
vonal a legkisebb termelési értéket képviselő épületek építése ágazatban emelkedett a leginkább (2,8%), a legnagyobb termelési értéket képviselő speciális szaképítés ágazatban kevésbé (1,8%). Az építményfajták közül az útépités árai 3,0%-kal nőttek. Az építőipari termelői árak emelkedése 2008 és 2012 között mindvégig az inflációs ráta értéke alatt maradt.

A hazai építőipar volumennövekedése az uniós országok élmezőnyében

Az Európai Unióban az építőipari termelés volumene összességében 2008 óta csökkent az előző évhez képest. 2014-ben azonban fordulat következett be: az uniós tagországok átlagában a munkanaphatással kiigazított építőipari termelés átlagosan 3,1%-kal bővült az egy évvel korábbihoz képest. A tagországok többségében nőtt, ezen belül hat országban – köztük Magyarországon is – két számjegyű volt a bővülés. Görögországban volt a legmagasabb a növekedés (23%), Magyarország e tekintetben az ötödik helyen állt. A legnagyobb csökkenés Cipruson volt (17%), ahol évek óta tart a visszaesés.

6.26. ábra

Az építőipari termelés volumenváltozása, 2014
(az előző évhez képest)

AZ ÉPÍTŐIPAR HELYZETE EURÓPÁBAN

Kis súlya ellenére az építőipar viszonylag fontos területnek számít az uniós gazdasági folyamatokban, teljesítményében jól tükröződik egy gazdaság infrastrukturális beruházásainak alakulása. Ennek következtében az építőipar, ezen belül is elsősorban az épületek építése érzékenyen reagál a gazdasági konjunktúra változására. A gazdaságban betöltött szerepével az építőipar a foglalkoztatás alakulását és a társadalom jólétét is befolyásolja.

Az uniós bruttó hozzáadott érték 5,4%-a 2014-ben az építőiparban keletkezett. Ez az arány 2009-ig 6% felett volt, azóta viszont csökkenő tendenciát mutat. 2009 óta nem támogatja az építőipar az uniós gazdaság bővülését. Mindennek a hátterében az uniós építőipar 2009 és 2013 közötti folyamatos termelés-csökkenése húzódik meg. A 2014. évi építőipari kibocsátás¹⁶⁾ és azon belül az épületek építéséé egyaránt 17%-kal elmaradt a 2008. évitől. Mindössze négy tagállamban haladta meg a termelés a válság előtti szintet: Lengyelországban, Németországban, Máltán és Svédországban.

Az uniós tagállamok közül – az árbevétel és a kibocsátási érték alapján egyaránt – Franciaország a legnagyobb építőipari piac, melyet az Egyesült Királyság, Németország és Olaszország követett. A négy tagállam együttesen a hattizedét adják az uniós építőipar teljesítményének. (Az építőipari piac nagysága természetesen összefüggést mutat a nemzetgazdaság méretével.)

Az uniós 28 tagállamát együttvéve az építőiparban több mint 12 millióan dolgoztak az elmúlt években. Az építőipari ágazatokban több mint 3,2 millió cég működik, döntő hányada kisvállalkozás: a tagországok többségében az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak száma 2012-ben 2–6 fő között mozgott. Egyedül Luxemburgban alkalmaznak tíz főnél több munkást (12 főt) az építőipari cégek.

SZÁLLÍTÁS, KÖZLEKEDÉS

A nemzetgazdaság árutonna-kilométerben számított **áruszállítási teljesítménye** a válság kezdetéig számottevően bővült, csúcspontját 2007-ben érte el, amikor a teljesítmény több mint kétszerese volt a 2001. évinek. A teljesítmény 2008-ban kismértékben, 2009-ben 6,3%-kal csökkent. 2010–2012-t szerény mértékű változások jellemezték, 2013-ban és a rákövetkező évben pedig nőtt a teljesítmény, összességében 8,6%-kal. A teljesítmény első alkalommal 2014-ben haladta meg a 2007. évi, legmagasabb szintet, a növekedés 2,3%-os volt a hét évvel korábbihoz képest. Az elszállított áruk tömege 2009–2012-ben jelentősen csökkent, ennek révén nemcsak a válság előtti legmagasabb szinttől, de a 2005. évitől is elmaradt. 2014-ben ugyanakkor a szállított tömeg – fokozva ezzel a megelőző év során kezdődött növekedést – 10%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Az átlagos szállítási távolság – fél évtizednyi növekedést követően – 2014-ben csökkent. Az áruszállítási teljesítmény nemzetközi viszonylatban 2,3, a belföldiben 8,4%-kal nőtt. A nemzetközi szállítás – árutonna-kilométerben mért – részaránya 2005 óta 2014-ben mérséklődött először, részesedése azonban így is 75%-os volt. A szállított tömeget tekintve ugyan-

akkor a belföldi szállítás van többségben: 2014-ben 184 millió tonna árut szállítottak belföldön, az összes megmozgatott árutömeg 66%-át.

Az áruk több mint kétharmadát közúton szállítják

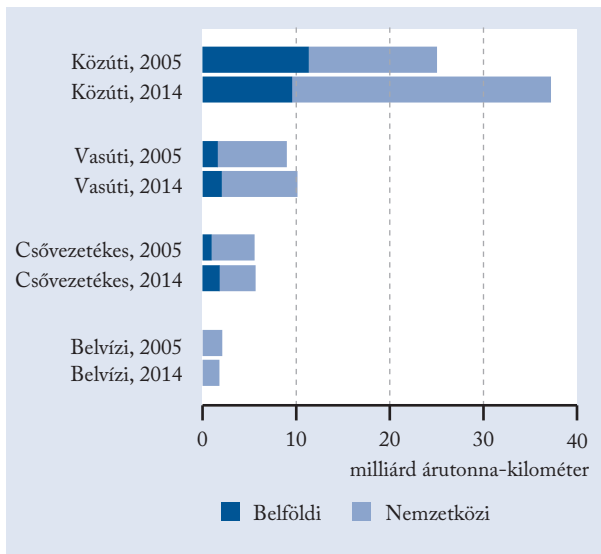
2014-ben az áruszállítási teljesítmény 68%-a közúti, 18%-a vasúti, 11%-a csővezetékes, a fennmaradó 3,3%-a pedig vízi szállítás révén valósult meg. A közúti szállítás teljesítménye 2014-ben 4,3%-kal emelkedett. A közúti áruszállítás teljesítményének a többi szállítási mód rovására bekövetkező nagyarányú térnyerése a válság kezdetéig folyamatos volt, 2007. évi 66%-os részaránya 19 százalékponttal meghaladta a 2001. évit. 2007 óta változatlan, kétharmad körüli a részesedés. A vasúti szállítás teljesítménye 2014-ben a szállítási módok közül a legnagyobb mértékben, 4,6%-kal bővült. Teljesítménye 2007–2009-ben összességében és alapvetően a 2009. évi folyamatok következtében negyedével esett vissza, az elmúlt öt évben bekövetkezett növekedés hatására ugyanakkor 2014-ben már elérte a 2006. évi szintet. A szállítási módok közül 2014-ben egyedül a vízi szállítás teljesítménye csökkent (6,0%-kal). A csővezetékes szállítás 1,9%-kal növekedett 2014-ben, így a teljesítmény megegyezett a két évvel korábbival.

¹⁶⁾ Munkanaphatással kiigazított adatok alapján.

2014-ben a szállítások átlagos távolsága 197 kilométer volt, 12 kilométerrel rövidebb, mint 2013-ban. A szállítási módok közül a belföldi és a nemzetközi szállítások átlagos távolsága közötti legnagyobb különbség a közúti fuvarozásban alakult ki. Utóbbi átlagos távolsága belföldön 62, nemzetközi viszonylatban 717 kilométer volt.

6.27. ábra

A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye

Tovább nőtt a helyközi személyszállítás teljesítménye

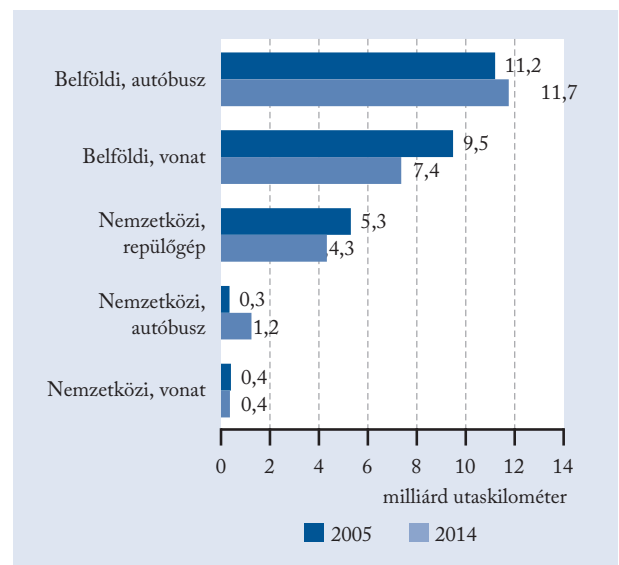
A helyközi személyszállítás utaskilométerben számított teljesítménye 2014-ben 5,7%-kal bővült. Ez a növekedés a 2000-es évek során a legnagyobb ütemű volt, azonban a Malév megszűnése előtti, 2011. évi teljesítmény szintjétől még mindig 3,6%-kal elmaradt. (2005-höz képest is csökkenés adódik, ennek mértéke 6,3%.) A 2014. évi teljesítmény 76%-a belföldön, a fennmaradó része pedig nemzetközi viszonylatban realizálódott.

Az összteljesítményből 2014-ben is az autóbuszos utazás részesedett a legnagyobb arányban (52%). Teljesítménye – 2010–2013-hoz hasonlóan – 2014-ben is emelkedett, ezúttal 3,0%-kal. A négyféle közlekedési mód közül kizárólag az autóbuszos utazások teljesítménye haladta meg a 2005. évit (13%). A 31%-kal részesedő vasút teljesítménye 1,5%-kal mérséklődött 2014-ben. 2006 és 2010 között számottevően csökkent a teljesítménye, majd 2011–2013-ban kismértékben növekedett. A 2014. évi szint 22%-kal

volt alacsonyabb a 2005. évinél. 2013-hoz hasonlóan a legnagyobb mértékben, mintegy harmadával a repülőgépes utazások teljesítménye nőtt. Az utóbbi két év számottevő növekedése ellenére a 2014. évi szint 31%-kal elmaradt a 2011. évitől. A **Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér** 2014. évi utasforgalma 9,2 millió fő volt, 7,5%-kal több, mint egy évvel korábban. Miután a magyarországi bejegyzésű légi fuvarozók által szállított utasok száma ezzel egyidejűleg mintegy 30%-kal emelkedett, részarányuk növekedett hazánk legforgalmasabb légikikötőjének forgalmából. A repülőtérre érkezett és onnan indult járatok száma 3,4%-kal nőtt 2014-ben. Az utasszám bővülési ütemétől elmaradt a járatszám növekedési üteme, azaz az egy járaton utazók száma emelkedett. (Az egy járatra jutó utasok száma a megelőző 11 évben folyamatosan nőtt,¹⁷⁾ 2003-ban még csak 57 fő volt, 2014-ben viszont elérte a 106-ot.) 2014-ben a légikikötő a legnagyobb utasforgalmat – csökkenő sorrendbe állítva – az Egyesült Királysággal, Németországgal, Olaszországgal és Hollandiával bonyolította le. A rangsor élére 2014-ben az Egyesült Királyság került, megelőzve a korábbi évek során listavezető Németországot.

6.28. ábra

A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása

A távolsági közlekedés keretében szállított utasok száma lényegében stagnált, 672 millió főt tett ki, a 2013. évi 671 milliót követően. Az elmúlt

¹⁷⁾ Az egy járatra jutó utasok számát a járatok javuló kapacitáskihasználtságán kívül a nagyobb befogadóképességű repülőgépek forgalomba állítása is növelheti.

öt évet jellemzően legfeljebb 0,5%-os növekedések jellemezték, a 2007-ben és 2009-ben bekövetkezett jelentős csökkenések miatt azonban a 2014. évi utasszám 6,7%-kal elmaradt a 2005. évitől. Az utazások 78%-a autóbusszon, 22%-a vonaton valósult meg, a repülőgépek és hajók együttes részesedése 0,5% volt. 2014-ben is folytatódott, sőt gyorsult az autóbusszonon, nemzetközi viszonylatban utazók számának növekedése. A bővülés 2014-ben 30, 2013-ban 26%-os volt.

Az átlagos utazási távolság 2014-ben 37 kilométert tett ki, az autóbusszos utazásoké ennél rövidebb (25 kilométer), a vonatosoké viszont hosszabb (53 kilométer) volt.

A helyi közösségi közlekedés népszerűsége nőtt

2014-ben a helyi személyszállítást igénybe vevő utasok száma 4,7%-kal több volt, mint egy évvel korábban. Az utasszám 2006 és 2012 között folyamatosan csökkent, majd 2013-ban kismértékben

ELINDULT A 4-ES METRÓ

A budapesti metróhálózat 4. vonalának ötlete egészen 1972-ig nyúlik vissza,¹⁸⁾ megépítésének forrásául az 1980-as évek második felében a Szovjetunióval szemben kialakult külkereskedelmi aktívum, az 1990-es években pedig az orosz adósságállomány terhére történő megvalósítás is felmerült. Az építkezés 2006 januárjában kezdődött, az első, 7,3 kilométer hosszúságú szakaszt 2014. március 28-án adták át a forgalomnak. A 10 darab, akadálymentesített, középperonos állomásból 5 budai, így mérséklődött a metróhálózat Pest-központúsága. A metró összköltségvetése 453 milliárd forint volt, 43%-át a magyar állam, 40%-át az Európai Unió Kohéziós Alapja, 17%-át pedig Budapest Főváros Önkormányzata állta – utóbbinak mintegy ötödét, 15 milliárd forintot az Európai Beruházási Bank hiteléből finanszírozták. Az átadott első szakaszra napi 300–360 ezer utassal számoltak a tervezők.

A közép- és délkelet-európai városokkal történő összehasonlításban Budapest a 4-es metró átadását követően sem tartozik a sűrű metróhálózattal rendelkező városok közé. Az 1970 és 1990 között 27,2 kilométerrel bővülő budapesti hálózatnak a részét képezi a kontinentális Európa első föld alatti vasútviját jelentő, 11 állomásos, 4,2 kilométer hosszúságú M1-es vonal, ami több tekintetben is csak villamosszerű forgalmat bonyolít le (pl. utasforgalom, állomások távolsága, sebesség).

6.9. tábla

A metróhálózat jellemzői a közép- és délkelet-európai uniós fővárosokban, 2014

Jellemző	Bécs	Budapest	Bukarest	Prága	Szófia	Varsó
A város területe, km ²	415	525	238	496	1349	517
népessége, millió fő	1,77	1,75	1,91	1,24	1,22	1,72
A metróvonalak száma	5	4	4	3	2	2
hosszúsága, km	78,5 ^{a)}	38,7	69,3	59,4	31	29,5
Az állomások száma	104	52	51	57	27	28
Az 1990 után átadott szakaszok hossza, km	46,5	7,3	12,4	26	31	29,5
A jelenleg építés alatt álló szakaszok hossza, km	4,5	–	7,2	6,1	8,9	6
A metróközlekedés kezdete	1976 ^{a)}	1896	1979	1974	1998	1995
A metró által szállított utasok éves száma (millió fő)	428,8	388,0	169,8	583,9	..	113,0
A metró részesedése a helyi közösségi közlekedésből (utasszám alapján, %)	47,6	25,5	18,6	47,4	..	10,7

Megjegyzés: A táblázat összeállítása a legfrissebb rendelkezésre álló adatok alapján történt, az adatok többsége a 2013., kisebb része a 2012. vagy a 2014. évre vonatkozik.

^{a)} A bécsi metróhálózatba integrálták a korábbi S-Bahn (városi vasút) vonalakat, amelyek közül az elsőt 1898-ban helyezték üzembe.

Források a táblázathoz:

- A Bécsi Közlekedési Vállalatnak a 2013. év eredményeit tartalmazó információs füzet
- City of Vienna: Vienna in Figures. Bécs, 2014
- Statistical office in Warsaw: The Statistical Yearbook of Warsaw. Varsó, 2014
- Czech Statistical Office, Statistical Yearbook of Prague. Prága, 2014,
- A bécsi, a prágai és a varsói közlekedési vállalat ügyfél- vagy sajtószolgálatát által rendelkezésre bocsátott információk.
- A Román Statisztikai Hivatal ügyfélszolgálatát által rendelkezésre bocsátott adatok.

¹⁸⁾ Forrás: az M4-es metró hivatalos honlapja.

(0,4%-kal) nőtt. Így összességében a 2014. évi teljesítmény 15%-kal volt kevesebb a 2005. évinél.

A 2014-ben bekövetkezett növekedés nagyrészt a metrő- és a földalatti-forgalom alakulásával magyarázható, ami – a 4-es metrő 2014. márciusi megnyitásával összefüggésben – negyedével nőtt. Az autóbuszok 2014. évi forgalma 1,9%-kal bővült, a villamosoké 2,1%-kal csökkent 2013-hoz képest. A helyiérdekű vasút forgalma 2013-hoz hasonlóan 2014-ben is számottevően emelkedett (6,9%), utóbbi év teljesítménye valamelyest meghaladta a 2005. évit (0,6%). Ez még a metróra és földalattira volt igaz, a többi szállítóeszköznél viszont 2005-höz képest visszaesés következett be, ennek mértéke a villamosoknál 14, a trolibuszoknál 16, az autóbuszoknál pedig 23%-os volt. 2014-ben 2 milliárd 124 millió utazást regisztráltunk, 53%-a autóbuszon, 20%-a villamoson, 18%-a metrón vagy földalattin, 4–4%-a pedig trolibuszon, illetve helyiérdekű vasúton valósult meg. Az átlagos utazási távolság 2014-ben 3,8 kilométer volt. Az utasok 72%-a a fővárosban utazott, Budapest részesedése az autóbusz-közlekedésből 54, a trolibusz-közlekedésből 83, a helyiérdekűvasút-közlekedésből 85, a villamosközlekedésből pedig 89%-os volt 2014-ben.

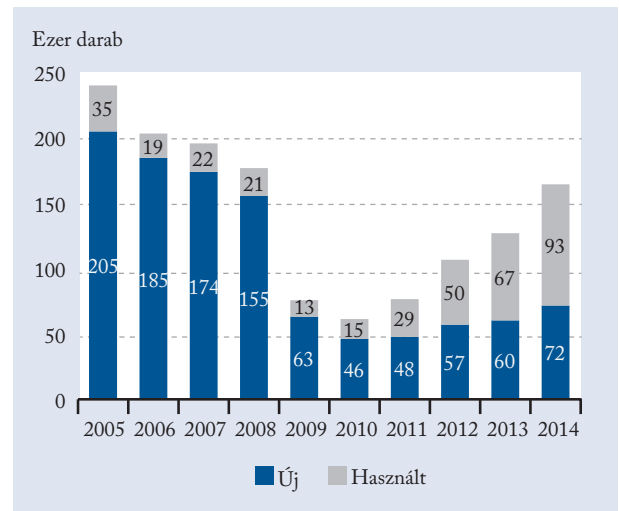
Újra gyarapodott a személygépkocsi-állomány

2014 során 164 ezer **személygépkocsit helyeztek első alkalommal forgalomba** Magyarországon, az egy évvel korábbihoz viszonyítva 30%-kal többet, ugyanakkor a válságot megelőző három év (2005–2007) átlagánál 23%-kal kevesebbet. Az elmúlt néhány évhez hasonlóan a növekedés 2014-ben is nagyrészt a használt, két évnél idősebb személygépkocsik behozatala miatt következett be. Az első év, amikor a használt személygépkocsikból többet helyeztek forgalomba, mint újakból, 2013 volt, arányuk 2014-ben 56%-ra nőtt. A gyártmányok közül a legtöbbet – csökkenő sorrendbe állítva – Volkswagenből, Opelből és Fordból helyeztek forgalomba, ezen márkák összességében egyharmadát adták az összes forgalomba helyezésnek. A **személygépkocsi-állomány** 2014-ben 67 ezerrel bővült, az év végén 3 millió 107 ezer darabot tett ki, ezzel az eddigi csúcspontot jelentő 2008. végét 52 ezer darabbal haladta meg. A megelőző évekhez hasonlóan a legelterjedtebb márka 2014-ben is az Opel és a Suzuki volt, előbbi állománya 443 ezer, utóbbié 403 ezer járműből állt. Az első öt gyártmány közé – amelybe a fentiekén kívül még

a Volkswagen, a Ford és a Renault tartozott – a teljes járműállomány több mint fele (51%-a) tartozott. A magyarországi személygépkocsi-állomány átlagos kora 13,4 év volt, 0,4 évvel több, mint 2013 végén, ami egyben a legmagasabb az ezredforduló óta. Az állomány 2002 és 2006 között fiatalodott, 2006-ban és 2007-ben 10,3 éves volt, 2008 óta viszont folyamatosan öregszik.

6.29. ábra

A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása

TÁVKÖZLÉS, INTERNET

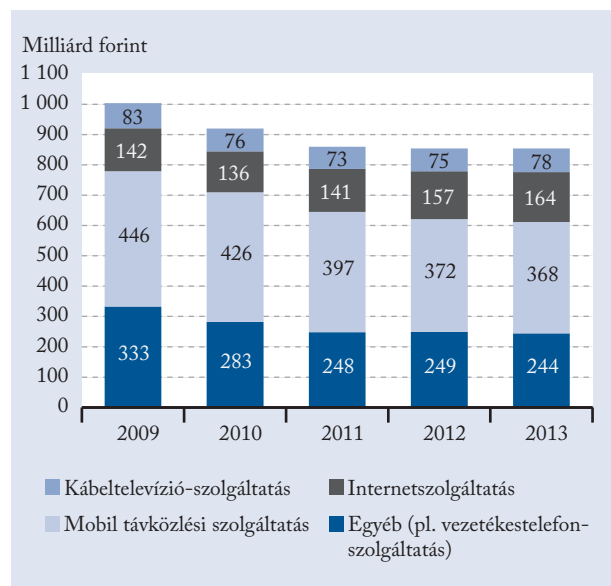
A folyamatosan fejlődő információtechnológia nemcsak a telefonhasználati szokásainkra, hanem az egyéb infokommunikációs eszközök használatára is hatással volt. Egyes esetekben a távközlési szektor alkalmazkodik a kihívásokhoz, más esetekben viszont a távközlési cégek megújuló szolgáltatásai váltják ki ezt. A szektorra jellemző erős verseny a gazdasági teljesítményt jól tükröző árbevétel alakulásában is tetten érhető.

A távközlési szektor hozzáadott értéke 2013-ban – az egy évvel korábbi stagnálást követően – 4,8%-kal csökkent, részesedése 1,7% volt a nemzetgazdaság teljesítményén belül. (Az ágazat aránya 2005-ben még 2,8% volt, azóta csökkenő tendenciát mutat.) Az ágazatba besorolt több mint ezer működő vállalkozás – döntő többségében kisvállalkozás – 2013-ban 16 ezer főt alkalmazott. A távközlési cégek 2014-ben a hálózatfejlesztések következtében

növelték a beruházási teljesítményüket. A távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel 2011 és 2013 között 850–860 milliárd forint volt.¹⁹⁾

6.30. ábra

A távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonként

Többet használjuk a mobiltelefonjainkat

A **vezetékes telefonvonalak** száma 2001-től folyamatosan csökkent, 2010 és 2013 között viszont 2 millió 900 ezer és 2 millió 950 ezer között ingadozott. 2014-ben – öt év után először – újra meghaladta a 3 milliót a fővonalak száma (3 millió 031 ezer), ami 3,8%-kal nagyobb a megelőző, viszont 12%-kal alacsonyabb a 2005. évinél. (A vezetékes telefonok visszaszorulása az uniós tagállamok többségére is jellemző, mindössze öt országban emelkedett a vonalak száma 2005 és 2013 között.) A VoIP-hangcsatornák²⁰⁾ terjedése megállt, számuk stagnált 2013-hoz képest. Ennek ellenére 2014-ben már a vezetékes fővonalak 39, az összes hívás számának és idejének több mint 30%-át jelentette ez a technológia. (Ezek az arányok 2007-ben még 6% körüliek voltak.) A VoIP-telefonálás terjedését elősegítik a kábeltelevíziós társaságok által alkalmazott előfizetési konstrukciók, amelyekben különféle módon kombinálva kínálják a kábeltelevízió, az internet és a vezetékes telefon előfizetését.

A vezetékes telefonvonalat használók kevesebbszer, de hosszabb ideig beszélgettek vezetékes telefonról (3,9 perc), mint a mobiltelefon-használók (2,4 perc). Ezt legfőképpen az előfizetési kondíciók elmúlt évekbeli változása okozta: a díjcsomagok a percdíjak csökkenése mellett gyakran ingyenes időszávot és díjmentes hálózaton belüli beszélgetést is tartalmaznak.

Napjainkra a mobiltelefon-használat sokkal jelentősebbé vált, mint a vezetékes telefonálás. 2014-ben a háztartások 53%-a rendelkezett vezetékes telefonnal, viszont szinte mindegyikben volt mobiltelefon. Száz háztartásból átlagosan 52-nek volt saját előfizetéses mobilkészüléke, 59-nek saját kártyás mobiltelefonja és nyolcnak céges készüléke.²¹⁾ A **mobiltelefon-előfizetések** száma 2008-ig dinamikusan növekedett, ezt követően 11,5–12,0 millió között ingadozott (2014-ben 11,8 millió darab). A 2013. évi 0,8%-os növekedés után az előfizetésszám 2014-ben 1,0%-kal emelkedett az előző évhez képest. A mobiltelefon-előfizetések piaca telítődött, 2014 végén száz lakosra 120 előfizetés jutott, közel négyszer annyi, mint vezetékes. A lakosságszámot meghaladó előfizetésszám főként a lakossági és az üzleti előfizetések párhuzamos használatából következik, ami a háztartások mobilkészülékkel való ellátottságán is tükröződik. Az ilyen magas fokú penetráció uniós összehasonlításban nem egyedi, mivel mindegyik tagállamban meghaladja a lakosságszámot a mobiltelefon-előfizetések száma. 2013 végén száz uniós lakosra a hazai átlagnál több, 132 előfizetés jutott. A hazai mobiltelefon-előfizetések piaca uniós összehasonlításban koncentrálnak számít. Magyarországon a piacvezető szolgáltatóhoz az aktív SIM-kártyák 45%-a tartozott 2013-ban. (Ezzel az aránnyal az uniós tagállamok rangsorában az első tíz ország közé tartozunk.)

2011 végétől a havidíjas előfizetések száma meghaladja a feltöltőkártyásokét. Ezt a mobiltelefon-szolgáltatók stratégiája is erősíti: az eddig is kínált többféle kedvező havidíjas előfizetés mellett – jellemzően az okostelefonnal rendelkező ügyfelek részére – új díjcsomagokat vezettek be, amivel a feltöltőkártyásnál kedvezőbb percdíjak mellett többek között hálózaton belüli korlátlan beszélgetésre, SMS-küldésre és meghatározott nagyságú és sebességű adatforgalom igénybevételére nyílik lehetőség.

¹⁹⁾ Távközlési tevékenységet nem kizárólag távközlési ágazatba sorolt vállalkozás folytathat.

²⁰⁾ A VoIP-hangcsatorna jellemzően kábeltelevíziós, illetve széles sávon megvalósuló, helyhez kötött telefonszolgáltatás.

²¹⁾ A 2014. évi háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel előzetes adatai.

2012 óta a vezetékes hálózatból kiinduló hívások száma és időtartama egyaránt csökken (2014-ben 12, illetve 9,1%-kal), a mobilhálózatból kiindulóké viszont az elmúlt két évben emelkedett (2014-ben 0,7, illetve 5,0%-kal). A VoIN-megoldások (**internetalapú kommunikációs csatornák**, mint például a Hangouts, a Skype vagy a Viber) egyre erősebben lépnek fel helyettesítőként a telefonvonalakkal és az SMS-ekkel szemben. (A szöveges üzenetek száma 2012 óta csökken, 2014-ben 2,1%-kal.) A VoIN-szolgáltatások terjedését nagyban segíti, hogy egyre több háztartás (2013-ban 100-ból átlagosan 32) rendelkezik okostelefonnal, amelyek jelentős részére már gyárilag telepítették ezeket az alkalmazásokat. 2013-ban a 14 év feletti népesség 29%-a,²²⁾ valamint majdnem minden ötödik vállalkozás²³⁾ használt valamilyen internetalapú alkalmazást (a cégek esetében nagyrészt Skype-ot) az egymás közötti kommunikációra. A magánszemélyek és a cégek döntő többsége az ingyenessége miatt használta a VoIN-alkalmazásokat.

A mobilhálózaton keresztül bonyolított **adatforgalom** (38,6 ezer Terabyte) 2014-ben dinamikusan, 28%-kal bővült, ami a mobilszolgáltatók – egyre nagyobb le- és feltöltési sebességre alkalmas – hálózatainak fejlesztésével, valamint az egyre megfizethetőbb okostelefonok és mobilinternet gyors terjedésével függ össze. (A szolgáltatóknál megjelentek a mobilinternet-használatra egyre nagyobb hangsúlyt helyező díjsomagok.) 2014 folyamán egy mobiltelefon-előfizetésre havonta átlagosan 286 megabyte adatforgalom jutott. Az adatforgalom döntő része 3G/UMTS-hálózaton (harmadik generációs mobiltávközlő technológia) zajlik.

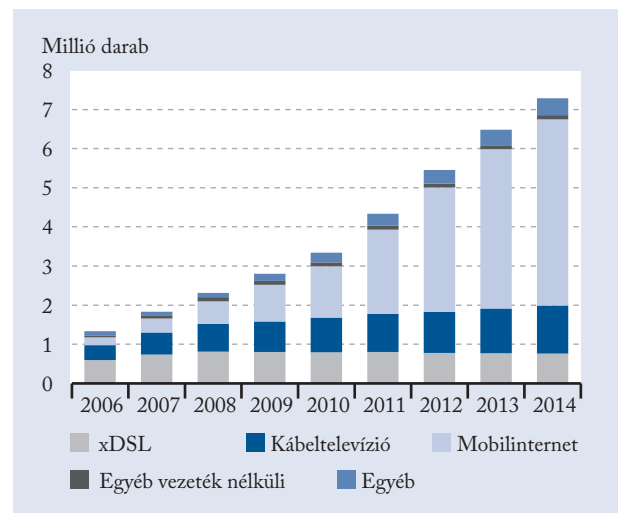
Egyre többen fizetnek elő mobilinternetre

Az információtechnológia fejlődésével az internet hazánkban is dinamikusan bővül. Az **internet-előfizetések** számának 2005 óta tartó erőteljes növekedése 2014-ben folytatódott: az év végén 7,3 millió előfizetés volt, a megelőző évinél 12%-kal több. Az internet-előfizetések piaca egyre inkább telítődik, ennek eredményeként a növekedés fokozatosan veszít a dinamikájából. A bővülés hajtómotorja egyértelműen a – 2014-ben 17%-kal bővülő – mobilinternet volt, 2014 végén már közel kétharmadát jelentette az előfizetéseknek. A szélessávú mobilinternet terjedését segíti, hogy a 3G+ hálózat 2013-ban a ma-

gyar háztartások 97%-a számára volt elérhető. (Ez az arány 2011-ben még 91% volt.) A mobilinternettel szemben a szélessávú – kábeltévés és xDSL – internetre történő előfizetések száma kisebb mértékben, 4,1%-kal emelkedett. 2014 végén az előfizetések négyötöde egyéni, egyötöde üzleti volt. Az egy évvel korábbihoz képest ez 5 százalékpontos eltolódást jelent az egyéni előfizetők irányába.

6.31. ábra

Az internet-előfizetések száma hozzáférés szerint

Az internetszolgáltatói piac koncentrálódása 2014-ben megállt: az egy évvel korábbihoz hasonlóan 2014 végén is 7 cég tudhatta magáénak az előfizetések 93%-át. (Kevesebb mint 400 cég foglalkozott internetszolgáltatással.) Az internet-hozzáférési szolgáltatások révén befolyó nettó árbevétel (169 milliárd forint) 2,8%-os növekedése ugyanakkor kevésbé követte az előfizetésekét, aminek háttérben továbbra is – a folyamatos akciókkal és a díjak mérséklődésével jellemezhető – éles verseny áll. Az internetszolgáltatásokból származó árbevétel 38%-a a mobilinternetes előfizetésekből realizálódott, ennek árbevétele 14%-kal több az egy évvel korábbinál.

A digitális átállás is kedvezett a kábeltévépiacnak

A **kábeltelvízió-előfizetők száma** 2013-ban 3,2%-kal növekedett az előző évhez képest. 2013 végén rekordmértékű, 2,3 millió előfizetés volt. Száz ház-

²²⁾ Forrás: Távközlési szolgáltatások használata a lakossági felhasználók körében, 2013. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2014.

²³⁾ Forrás: Távközlési szolgáltatások használata az üzleti felhasználók körében, 2013. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2014.

tartásra átlagosan 61 darab előfizetés jutott. A piac bővülésében szerepet játszott a 2013-ban lezárult digitális átállítás, amely során a földfelszíni analóg tévé-műsorszórást leállították.

A piacon jelen lévő 218 vállalkozás 2013-ban az egy évvel korábbinál 3,9%-kal több **bevételt** realizált kábeltelevíziós szolgáltatásból, az összbevétel 78 milliárd forint volt. (Az elmúlt 10 évben a kábel-tévé-előfizetést nyújtó cégek száma csökkenő tendenciát mutatott.) A nagyszámú szolgáltató ellenére a piac koncentrált, öt céghez tartozott az ügyfelek és az árbevétel háromnegyede. A 2012. évi teljesítményhez hasonlóan a kábeltelevíziós díjbevétel számottevő része a jelszolgáltatásból (előfizetési/jelszolgáltatási díjbevétel) származott. Az egy kábeltelevízió-előfizetésre jutó éves árbevétel 2013-ban havonta átlagosan 2817 forint volt, gyakorlatilag alig változott az előző évhez képest.

Többet fizet a lakosság a távközlési szolgáltatásokért

A hírközlési szolgáltatások (telefon- és internet-használat) fogyasztói árai 2014-ben 1,0%-kal emelkedtek az egy évvel korábbihoz képest. Ennél nagyobb mértékben drágult a tv-előfizetés, amelyért átlagosan 1,6%-kal kellett többet fizetni. Az árak növekedése mindkét távközlési szolgáltatáscsoport esetében meghaladta az átlagos fogyasztóiár-változás mértékét (-0,2%).

A távközlési szektorban a teljes ügyfélkörnek nyújtott szolgáltatások kibocsátási árai 2007 óta folyamatosan csökkennek. Az elmúlt nyolc évben évente átlagosan 3,0, 2014-ben 2,2%-kal mérséklődtek az árak. Ennek hátterében egyrészt az egyes távközlési területre jellemző, a piacért vívott éles verseny, másrészt az Európai Bizottság által fokozatosan csökkentett roamingdíjak hatása húzódik meg.

HAZÁNK A 46. AZ IKT-FEJLETTSÉGI RANGSORBAN ²⁴⁾

Az ITU (International Telecommunication Union, Nemzetközi Távközlési Egyesület) az ENSZ távközlésre szakosított szerve 2014 novemberében immár hatodik alkalommal tette közzé éves jelentését az IKT-szektor globális fejlettségéről, fejlődéséről. Ezen beszámoló legfontosabb mutatója az IKT-fejlettségi index, amely 166 országot rangsorolt a 2013. évi adatok alapján. A mutató 3 alindexnek (IKT-hozzáférés, IKT-használat, IKT-készségek) és az azokba tartozó, összességében 11 mutatónak a meghatározott arányok szerinti átlagolása révén áll elő. 2012 és 2013 között szinte valamennyi vizsgált ország növelte IKT-fejlettségét, előrelépni az az ország tudott, amelyik gyorsabban fejlődött a hozzá hasonló fejlettségű országoknál. Hazánk a rangsorban a 46. helyezést érte el, ami 2 pozícióval rosszabb az egy évvel korábbinál. Az adatok alapján Magyarország IKT-fejlettség szempontjából a 25. volt a 28 tagú Európai Unióban, az uniós országok közül Bulgária (49.), Ciprus (51.) és Románia (58.) végzett hazánk mögött. (A 40 vizsgált európai ország közül Magyarország a 31. volt.)

6.10. tábla

A Nemzetközi Távközlési Egyesület IKT-fejlettség szerinti ország-rangsora, 2013

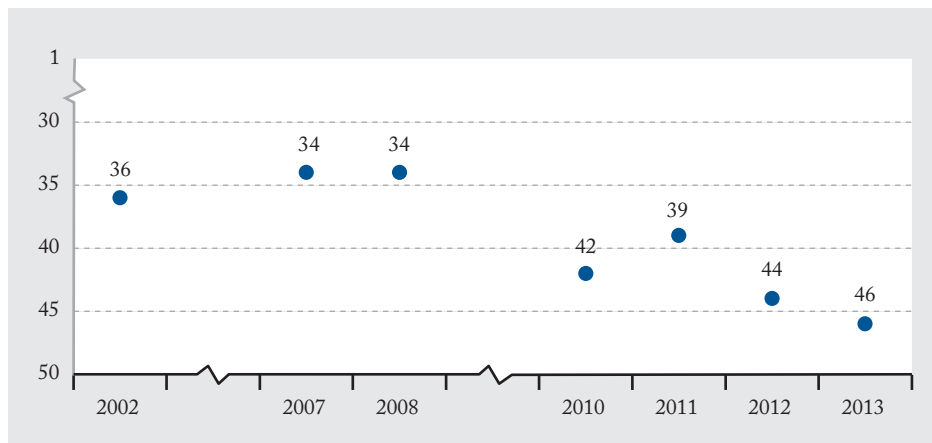
Helyezés	Ország	A 2012. évi rangsorban elfoglalt helyezés	A rangsor meghatározáshoz számított indexérték (1–10)	
			2013	2012
1.	Dánia	2.	8,86	8,78
2.	Dél-Korea	1.	8,85	8,81
3.	Svédország	3.	8,67	8,68
4.	Izland	4.	8,64	8,58
5.	Egyesült Királyság	7.	8,50	8,28
6.	Norvégia	6.	8,39	8,35
7.	Hollandia	5.	8,38	8,36
8.	Finnország	8.	8,31	8,27
9.	Hongkong	11.	8,28	8,08
10.	Luxemburg	9.	8,26	8,19
:				
45.	Szlovákia	45.	6,58	6,30
46.	Magyarország	44.	6,52	6,35
47.	Szaúd-Arábia	50.	6,36	6,01

²⁴⁾ Forrás: Measuring the Information Society Report, 2014. International Telecommunication Union, 2014.

Az országgrangsort első alkalommal vezeti Dánia, miután megelőzte a korábbi évek során világelső Dél-Koreát. Az első 10 helyezett ország közé 6 európai uniós tagállam került be, Izland és Norvégia révén pedig további két, az Európai Gazdasági Térséghez tartozó, magas jövedelmű ország van az élmezőnyben. A TOP-10-ben Dél-Koreán kívül az egyetlen Európán kívüli ország Hongkong. Az első 10 ország között nem szereplő, a világgazdaságban jelentős szerepet betöltő országok közül Japán a 11., az Egyesült Államok a 14., Németország a 17., Franciaország a 18., Olaszország a 36. helyezett volt a rangsorban. A jelentés azt is tartalmazza, hogy az IKT-fejlettségi index értéke szorosan összefügg több, az ENSZ által megfogalmazott millenniumi fejlesztési céllal, különösképpen a szegénység csökkentésével és az egészség javításával kapcsolatos célkitűzéssel.

6.32. ábra

Magyarország helyezése az IKT-fejlettségi rangsorban

KISKERESKEDELEM

Az ezredforduló utáni években a jövedelmek emelkedésével párhuzamosan a fogyasztás és a kiskereskedelmi forgalom is emelkedett. 2007-től a keresletszűkítő kormányzati intézkedések visszafogták a fogyasztást, így az eladási forgalom is jelentősen visszaesett. A gazdasági válság, valamint a lakosság hiteltörlesztési terhei révén megváltozó fogyasztási szokások hatására tovább erősödött a csökkenés: 2009-ben több mint 5%-kal visszaestek az eladások az előző évhez képest. 2011-ben a reálbér-emelkedés és a nyugdíjpénztári hozamok kifizetése élénkítette a forgalmat, így a hazai kiskereskedelem mélyrepülése megállt, a forgalom az előző évi szintről nem csökkent tovább. 2012-ben azonban a gyorsuló infláció, a mérséklődő reálbérek, valamint a fogyasztást terhelő adóemelések miatt a forgalom 2,2%-kal csökkent az előző évhez képest.

Tovább élénkült a fogyasztók vásárlási kedve

2013-tól tartósan élénkült a lakosság vásárlási kedve, az év egészében 1,8, 2014-ben 5,1%-kal emelke-

dett a kiskereskedelmi forgalom volumene az előző évhez viszonyítva. Ennek háttérében a javuló munkaerő-piaci helyzet és a mérsékelt inflációs környezet mellett a háztartások optimistább kilátásai, a reálbérek emelkedése, továbbá az online pénztárgépek bevezetése miatti „fehéredés” állt.

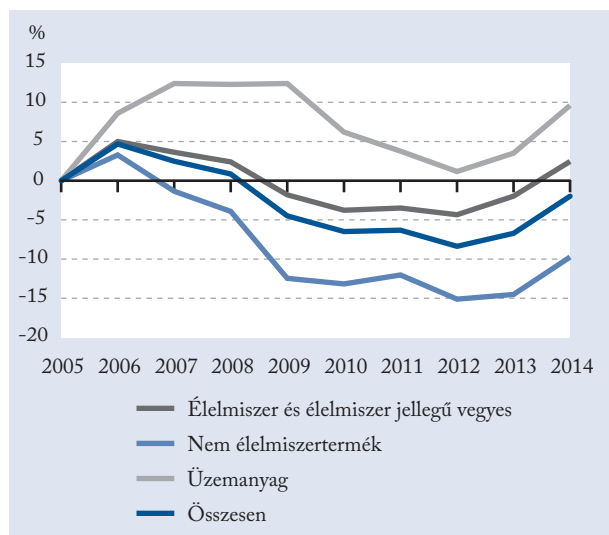
Bár az elmúlt két évben stabilizálódott a kiskereskedelmi forgalom, 2014-ben az eladások volumene a 2005. évitől 2,0%-kal elmaradt. A tevékenységcsoportok közül az üzemanyag-forgalom (9,6%) és az élelmiszer-eladások (2,5%) volumene emelkedett 2005-höz képest, miközben a nem élelmiszereké 9,7%-kal visszaesett.

2014 során az országos kiskereskedelmi üzlethálózatban, valamint a csomagküldő kiskereskedelemben 8,9 ezer milliárd forint értékű forgalom realizálódott, ennek volumene 5,1%-kal meghaladta a 2013. évit. Viszonyításképpen – év eleji népességgel számítva – naponta 2,5 ezer forintot költött a lakosság fejenként a különféle kiskereskedelmi üzletekben. 2014-ben a forgalom volumene minden hónapban meghaladta az előző év azonos időszakit: az eladások legnagyobb mértékben áprilisban emelkedtek (9,0%), a leg-

gyengébb növekedés augusztust (2,0%) jellemezte. A forgalom 2014 utolsó hónapjában – ami egyébként a kiskereskedelem legjövendőbb időszak – 6,2%-kal meghaladta a 2013. decemberit.

6.33. ábra

A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása (2005. évhez képest)

Minden szegmensben emelkedett a forgalom

A forgalom szerkezetét tekintve az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem eladásai a teljes forgalom közel 47%-át tették ki 2014-ben. (2005-ben ez az arány a 40%-ot sem érte el.) A nem élelmiszertermékek kiskereskedelmének részesedése 35% volt, az üzemanyagoké pedig 18%. 2013-hoz képest a forgalom szerkezetében nem történt változás.

Az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem 4,5%-kal nagyobb volumenű forgalmat bonyolított le 2014-ben, mint egy évvel korábban. Ezen belül a forgalom több mint háromnegyedét kitevő vegyes termékkörű üzletek (hiper- és szupermarketeké, vegyesboltoké) 1,6%-kal mérséklődött, ezzel párhuzamosan – elsősorban a dohány-kiskereskedelmet érintő jogszabályváltozások miatt – az élelmiszer-, ital-, dohányáru-szaküzleteké 1,4-szeresére emelkedett. (A szaküzletek forgalmának aránya a 2012. évi 9,8-ról 2014-re 22%-ra nőtt, mivel a trafikrendszer bevezetésével a dohányáruk forgalma a vegyes termékkörű üzletekben megszűnt, és átkerült a nemzeti dohányboltokba.)

A nem élelmiszertermékek forgalmazói 2014-ben együttesen 5,6%-os forgalomnövekedést értek el 2013-hoz képest, a különböző tevékenységcsoportok-

ban jelentős eltéréssel. A textil-, ruházati és lábbelikereskedelem, valamint az iparcikk jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma nagymértékben bővült (15, illetve 11%-kal), de a gyógyszer-, gyógyászati termék-, illatszer-üzletek eladásai is 4,6%-kal emelkedtek. A forgalom mintegy háromtizedét adó bútort-, műszaki cikk-üzletek eladásai 1,2%-kal növekedtek, miközben a könyv-, számítástechnikai és egyéb iparcikk-üzleteké 1,6%-kal mérséklődött. A termékek széles körére kiterjedő csomagküldő és internetes kiskereskedelemben folytatódott az évek óta tartó bővülés, a forgalom 2014-ben 38%-kal emelkedett.

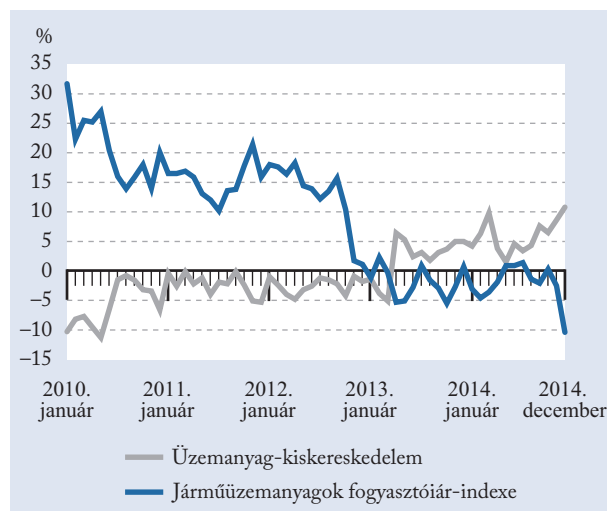
6.11. tábla

A kiskereskedelmi forgalom alakulása, 2014

Megnevezés	Megoszlás	Volumenváltozás az előző évhez képest (%)
Élelmiszer és élelmiszer jellegű vegyes	46,6	4,5
Ebből:		
élelmiszer jellegű vegyes	36,6	-1,6
élelmiszer, ital, dohányáru	10,0	38,7
Nem élelmiszer	35,2	5,6
Ebből:		
iparcikk jellegű vegyes	3,1	10,8
textil, ruházati és lábbeli	5,4	15,2
bútor, műszaki cikk	10,9	1,2
könyv, számítástechnika és egyéb iparcikk	7,3	-1,6
gyógyszer, gyógyászati termék, illatszer	6,1	4,6
használati cikk	0,4	9,4
csomagküldő és internetes	1,9	37,6
Üzemanyag	18,2	5,9
Kiskereskedelem összesen	100,0	5,1

6.34. ábra

Az üzemanyagok fogyasztói árának és forgalmának változása (az előző év azonos időszakához képest)

Az üzemanyagok 2010 és 2013 közötti drágulása a töltőállomások forgalmában egyértelműen megmutatkozott, azonban az üzemanyagárak mérséklődésével párhuzamosan az **üzemanyag-kiskereskedelem** volumene 2013 áprilisa óta minden hónapban meghaladta az egy évvel korábbit. A benzinkutak forgalma 2014-ben is emelkedett (5,9%), a jármű-

üzemanyagok fogyasztói árának 2014. évi 2,2%-os csökkenése mellett.

A kiskereskedelmen kívül számba vett **gépjármű- és járműalkatrész-kiskereskedelem** eladási volumene – a 2013. évi 1,4%-os emelkedést követően – 2014-ben 2,6%-kal meghaladta az előző évit.

KÁRTYÁS VÁSÁRLÁSI SZOKÁSAINK²⁵⁾

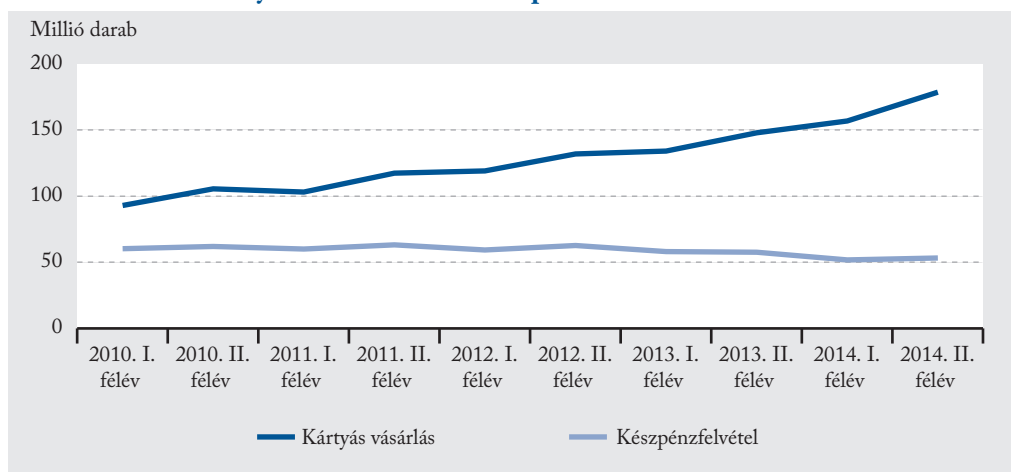
Tovább folytatódott az elektronikus tranzakciók forgalmának bővülése: jelentősen emelkedett a kártyás vásárlások forgalma, és egyre gyakrabban használja a lakosság az érintőkártyás és internetes fizetési lehetőségeket.

A vásárlásokhoz használt **fizetési kártyák száma** közel 8,9 millió volt 2014 végén, ezeknek több mint 40%-a (3,7 millió darab) rendelkezik az érintés nélküli fizetést lehetővé tevő funkcióval is. Az elmúlt években a fizetési kártyák száma kevésbé változott, azonban az érintőfunkciós kártyák száma több mint duplájára emelkedett. (A legtöbb bank a lejárt fizetési kártyákat már az új funkcióval rendelkezőkre cseréli.)

Az **elfogadópótlék** is folyamatosan fejlődik, mind a fizikai elfogadópótlék száma (75 ezer), mind az ezen üzemelő POS-terminálok száma (93 ezer) növekedett. Az érintés nélküli fizetési technológia is gyors tempóban terjed, 2014 IV. negyedévében csaknem 45 ezer ilyen terminál volt hazánkban, három hónap alatt 9%-kal bővült a számuk. Hasonló mértékű volt az emelkedés az internetes elfogadópótlék számában is.

6.35. ábra

A belföldi kártyás vásárlások és a készpénzfelvételek számának alakulása

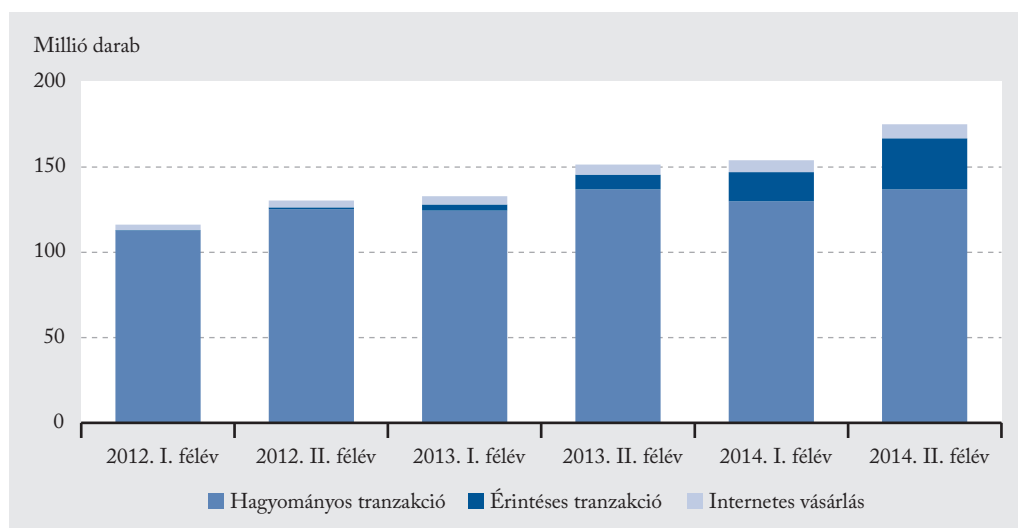

Mind a tranzakciók számát, mind a vásárlások összértékét tekintve egyre inkább előtérbe kerülnek a **kártyás vásárlások** hazánkban. 2014 második felében csaknem 179 millió alkalommal fizetett a lakosság kártyával, összesen 1256 milliárd forint értékben, alkalmanként átlagosan több mint 7 ezer forint értékben. A kártyás vásárlások száma és forgalma évek óta növekvő tendenciát mutat. Ugyanakkor a **készpénzfelvételek** száma egy év alatt 7,4%-kal csökkent, az ilyen módon felvett pénz értéke viszont 4,6%-kal emelkedett, így az egy alkalommal felvett pénzösszeg megközelítette a 62 ezer forintot. Erre jelentős hatással bírt a tranzakciós illeték bevezetése. Bár egyre inkább háttérbe szorul a készpénzfelvétel a vásárlással szemben, még mindig 2,6-szor annyi értékű készpénzt vett fel a lakosság az ATM-ekből, mint amennyit fizetésre használt. (Az tranzakciók alkalmát tekintve ez az arány fordított.)

²⁵⁾ Forrás: Jelentősen nőtt a fizetési kártyás vásárlási forgalom. MNB-tájékoztató, 2015.

6.36. ábra

A belföldi elfogadónálzatban lebonyolított hazai kártyás tranzakciók számának alakulása

Az internetes vásárlások is egyre népszerűbbek a lakosság körében, 2014 második felében a **tranzakciók száma** és összértéke egyaránt több mint 40%-kal bővült az előző év azonos időszakához képest. Bár a fizetések értékét tekintve – elsősorban technológiai okok miatt – még kisebb a súlya az érintés nélküli fizetéseknek, a vásárlások számát tekintve egyre népszerűbb ez a fizetési mód, 2014 második felében már minden ötödik kártyás fizetés érintés nélküli volt.

A kiskereskedelmi eladásokat **árucsoportonkénti** bontásban vizsgálva az – összes forgalom több mint negyedét kitevő – élelmiszerek forgalma 2014-ben nominálértéken 1,8%-kal meghaladta az előző évit. A legnagyobb nominális forgalomnövekedés (22%) a lakástextíliák esetében, a legnagyobb visszaesés (8,7%) a kép- és hanghordozók esetében következett be. A gépjármű-kiskereskedelmen belül 2014-ben az új gépjárművek forgalma 14%-kal emelkedett, miközben a használt gépjárművek és a gépjárműalkatrészek eladásai nominálértéken csökkentek (8,1, illetve 6,5%-kal). Ezzel párhuzamosan az árak eltérően alakultak az egyes gépjármű-kiskereskedelmi csoportokban: az új gépjárművek árai átlagosan 3,2, a gépjárműalkatrészeké 0,8%-kal emelkedtek, a használt gépjárműveké viszont 1,8%-kal csökkentek.

Tovább szűkült az üzlethálózat nagysága

Az ezredfordulótól egészen 2005-ig a kiskereskedelmi üzletek száma folyamatosan emelkedett, 2006-ban azonban csökkenésnek indult, 2010-re

több mint 14,5 ezerrel esett vissza az üzletek száma a 2005. évi szinthez képest. 2011-től viszont újra növekedésnek indult, 2012-ben pedig meghaladta a 145 ezret. A kiskereskedelem üzlethálózatát²⁶⁾ 2013-ban és 2014-ben lassuló ütemű számbeli apadás jellemezte. A hazai kiskereskedelmi üzletállomány (136,1 ezer) 2014-ben 3,2%-kal (4500-zal) mérséklődött 2013-hoz képest. Számuk a legtöbb tevékenységcsoport esetében elmaradt az évvel korábbitól, csupán a kenyér-, pékáru és édességüzletek, a halüzletek és az egyéb élelmiszer-szaküzletek száma haladta meg az előző évit. A kiskereskedelmi üzletek 31%-át az élelmiszerüzletek és áruházak jelentették 2014-ben, ezek száma egy év alatt 2,7%-kal csökkent. Az iparcikküzletek és áruházak az összes üzlet 67%-át tették ki, ezen belül a legnagyobb arányban az egyébiparcikk-szaküzletek és a ruházati szaküzletek voltak. Az üzemanyagotöltő állomások az összes üzlet 1,5%-át jelentették, számuk 2014-ben 2,1%-kal esett vissza. A gépjármű- és járműalkatrész-szaküzletek száma egy év alatt 3,2%-kal csökkent.

²⁶⁾ A kiskereskedelmi üzletek száma nem tartalmazza a 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltokat.

Az ország egészében 2014-ben tízezer lakosra 138 bolt jutott. Ez az arány 2005-ben még 165 üzletet jelentett.

Stagnál a bevásárlóközpontok és hipermarketek száma

A hazai üzlethálózatban speciális szerepet töltenek be a bevásárlóközpontok és hipermarketek, amelyek hazánkban az elmúlt évezred utolsó éveiben kezdtek elterjedni és a kiskereskedelem meghatározó szereplőivé váltak. 2014-ben 121 bevásárlóközpont működött hazánkban, ebből 80 vidéken, 41 pedig Budapesten. 2010 óta mindössze 7 új bevásárlóközpont nyílt, sokkal kevesebb a korábbi évekhez képest, amikor akár 10–20 új bevásárlóközpont is megnyitotta kapuit egy évben. A hipermarketek száma 2014-ben 170 volt, ebből 148 vidéken, 22 a fővárosban. 2005 és 2010 között évente átlagosan 15 új hipermarket nyílt hazánkban, 2011-től kezdődően azonban jelentősen csökkent a hipermarketek terjeszkedése, az elmúlt négy év alatt csupán 4 ilyen üzlet nyílt.

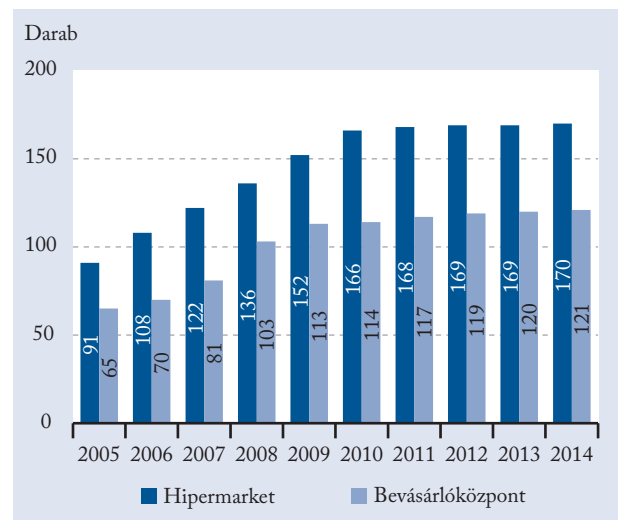
A bevásárlóközpontok és hipermarketek terjeszkedésének ütemét jelentős mértékben visszavetette a 2012 elejétől érvényben lévő „plázastop”, amely révén moratóriumot rendeltek el minden, 300 m²-nél nagyobb kereskedelmi létesítmény építésére.²⁷⁾ Ugyanakkor az ilyen egységekben működő üzletek száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett.

2014-ben a bevásárlóközpontokban összesen 7,7 ezer üzlet működött, 86%-a kiskereskedelmi üzlet. Egy átlagos hazai plázában 27 textil-, ruházati és lábbeliszaküzlet, 14 könyv-, újság-, papíráru- és egyébiparcikk-szaküzlet, 8 vendéglátóhely, 4 élelmiszerüzlet és áruház, 3 bútor-, műszakicikk- és vasáruüzlet, valamint 6 egyéb kis- és nagykereske-

delmi üzlet működött. Mivel a hipermarketek elsősorban a nagybevásárlások színterei, ezért az üzletek száma (2,9 ezer) elmarad a bevásárlóközpontokétól. Egy átlagos hipermarketben 6 könyv-, újság-, papíráru- és egyébiparcikk-szaküzlet, 3 textil-, ruházati és lábbeliszaküzlet, 3 élelmiszerüzlet és áruház, 3 vendéglátóhely, illetve 2 egyéb üzlet működik.

6.37. ábra

A hipermarketek és a bevásárlóközpontok számának alakulása

A Magyar Bevásárlóközpontok Szövetségének adatai²⁸⁾ szerint 2013-ban a hazai bevásárlóközpontokban összesen 7539 üzlet volt, ahol közel 60 ezer alkalmazott dolgozott. A hipermarketekben ennél kevesebb, 2654 üzlet volt, ugyanakkor az alkalmazottak száma megközelíti a plázákban dolgozókat (53 ezer alkalmazott az eladótéren és az üzletsoron együttvéve).

AZ E-KERESKEDELEM TÉRHÓDÍTÁSA

Napjainkra az információtechnológia rohamos fejlődése következtében a lakosság egyes csoportjai egyre fejlettebb „digitális írástudással” és internet-elérhetőséggel rendelkeznek. A digitális kor igényelte változásokat jól szemlélteti, hogy az emberek egyre jobban kihasználják az információtechnológiai eszközök nyújtotta lehetőségeket.

2014-ben a teljes hazai kiskereskedelmi forgalomból a csomagküldő és internetes vásárlások 1,9%-kal részesedtek. Az elmúlt évtizedben folyamatosan bővült a csomagküldő és internetes kiskereskedelem forgalma: 2014-ben 171,9 milliárd forint volt az árbevétel, a 2005. évi 6,6-szorosa. A forgalom volumene évek óta dinamikus emelkedik, az elmúlt négy év mindegyikében mintegy 40%-kal haladta meg az egy évvel korábbi szintet.

²⁷⁾ A 2015. február 1. napjától hatályos új „plázastoptörvény” értelmében a 400 m² alapterület feletti kereskedelmi építmények esetében egy speciális szakhatósági véleményt kell beadni az építési engedély kiadásához.

²⁸⁾ Forrás: Magyarországi bevásárlóközpontok iparág, 2013–2014. Magyar Bevásárlóközpontok Szövetsége, 2015.

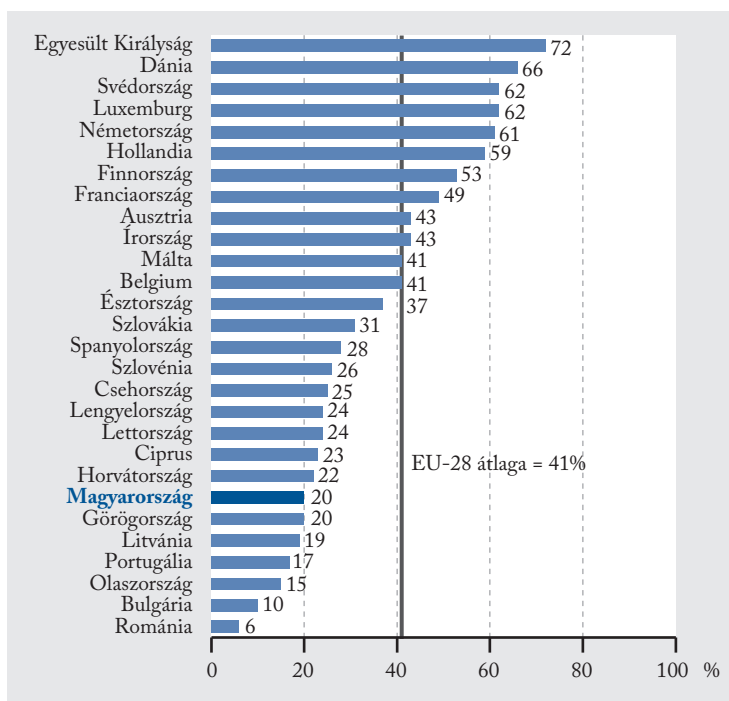
Az online piac jelentős bővülésének háttérében a vásárlási szokások átalakulása, az internetes vásárlásba vetett bizalom növekedése is szerepet játszott. Ezzel párhuzamosan egyre többen választják az internetet termék megvételére vagy szolgáltatás igénybevételére. Az e-kereskedelemben rendszeresen (a felmérést megelőző 3 hónapban) részt vevő lakosság aránya hazánkban folyamatosan emelkedik, 2014-ben 20% volt. (Az uniós átlag 41%.) A rendszeres online vásárlók aránya a 16–75 éves nők és férfiak körében 19, illetve 21%.

Az egyre magasabb fokú elektronizáltság nemcsak a vállalkozások belső folyamataira, hanem az értékesítési folyamatokra is hatással van. 2013-ban a vállalkozások elektronikus értékesítéséből származó árbevétele 29%-kal nőtt az egy évvel korábbihoz képest, ez az összes nettó árbevétel több mint 20%-át jelentette. Az elektronikus kereskedelem 25%-a weboldalon, 75%-a elektronikus adatcsere-n keresztül történt. A honlapon keresztüli értékesítésből realizálódó árbevétel aránya 1,5 százalékponttal bővült az előző évihez képest. A honlappal rendelkező vállalkozások aránya 2014-ben – területi bontásban – Budapesten a legmagasabb (70%) és Jász-Nagykun-Szolnok megyében a legalacsonyabb (48%).

2014-ben a saját honlappal rendelkező vállalkozások 28%-ánál lehetett terméket vagy szolgáltatást online megrendelni, ez az alacsony arány az elektronikus kereskedelem terjedésének egyik hazai korlátját jelenti. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén a cégek 64, a kereskedelemben 35%-a rendelkezik webes rendelési lehetőséggel. A többi nemzetgazdasági ágban ennél alacsonyabb az arány. A megrendelések online követését – mint a vásárlók kényelmét és biztonságérzetét növelő szolgáltatást – a weboldallal rendelkező vállalkozások csupán 14%-a biztosítja.

6.38. ábra

Az e-kereskedelemben rendszeresen (a felmérést megelőző 3 hónapban) részt vevők aránya az unióban, 2014

Az unióban is emelkedett a kiskereskedelmi forgalom

Az **Európai Unióban (EU-28)** – az Eurostat munkanaphatástól megtisztított adatai szerint – a kiskereskedelmi forgalom volumene a 2013. évi stagnálás (–0,1%) után 2014-ben átlagosan 1,9%-kal

emelkedett az előző évhez mérten. A rendelkezésre álló adatok szerint a forgalom 21 tagállamban nőtt, 5 tagállamban csökkent. Luxemburg (8,1%) érte el a legdinamikusabb bővülést, míg Finnországban csökkentek leginkább az eladások (1,1%).

TURIZMUS, VENDÉGLÁTÁS

Az ENSZ Idegenforgalmi Világszervezetének előzetes, becsült adatai²⁹⁾ szerint a külföldi turisták száma 2014-ben összesen 1 milliárd 135 millió volt **világszerte**, a 2013. évinél 4,4, a 2008. évinél 22%-kal több. Az érkező turisták számát és az ebből származó bevételt tekintve Franciaország, az Egyesült Államok és Spanyolország állt az élen, ezt követte Kína a 4. helyen. Ugyanakkor a legtöbb turista Kínából érkezik, számuk 2014-ben 109 millióra becsülhető, és a külföldi turisták költése alapján is Kína a legelső. A második és harmadik helyen az Egyesült Államok és Németország áll, őket az Egyesült Királyság követi. A 2013-ban a kiadások szempontjából a negyedik helyre feljövő Oroszország a politikai helyzet és az annak kapcsán kialakuló gazdasági nehézségek folytán visszacsúszott az ötödik helyre. (A kínai, az egyesült államokbeli és a németországi turisták egy főre jutó kiadásai nagyságrendileg eltérnek: az ázsiai országból érkezők fejenként 94, az amerikaiak 273, a németek 1063 dollárt költöttek fejenként 2013-ban.)³⁰⁾

Az Eurostat becslése alapján³¹⁾ 2014-ben az **Európai Unióban** a kereskedelmi és nem üzleti célú szálláshelyek vendégéjszakáinak száma 1,0%-kal nőtt és megközelítette a 2,7 milliárd vendégéjszakát. Ez uniós szinten újabb rekordot jelentett. A vendégforgalom a 2014-ben adatot szolgáltató 26 tagállam közül 17-ben növekedett, 8-ban csökkent, egyben stagnált. Az emelkedés a külföldi vendégforgalom 1,9 és a belföldi forgalom 0,3%-os bővülésének eredménye. Az Európai Unión belül a vendégforgalom mintegy héttizedét fogadó öt legjelentősebb tagország közül Olaszországban és Franciaországban csökkent az eltöltött vendégéjszakák száma (1,5, illetve 1,4%-kal), az Egyesült Királyságban 5,2%-os visszaesést mértek. Spanyolországban és Németországban ugyanakkor 3,3, illetve 3,2%-os növekedés következett be. Uniós átlagban a vendégéjszakák 45%-át külföldiek vették igénybe a szálláshelyeken, ez az arány azonban tagállamonként – többek között a földrajzi sajátosságokkal összefüggő módon – eltér. A legmagasabb, 90% feletti az arány Máltán, Cipru-

son, valamint Horvátországban, de Görögországban és Luxemburgban is kiemelkedő. A belföldi forgalom jelentősége Németországban, Romániában és Lengyelországban a legszámottevőbb, az összes forgalom mintegy negyötöde. A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma leginkább Lettországon (13%), Belgiumban (9,6), Portugáliában (9,2%) és Luxemburgban (9,2%) nőtt, a külföldiek által eltöltöttek pedig Portugáliában (12%), Hollandiában (9,3%) és Lettországon (9,0%). Ugyanakkor a hazai turisták forgalma leginkább az egyesült királyságbeli (-6,4%) és a ciprusi (-5,8%) szálláshelyeken, a külföldieké pedig Szlovákiában (-9,9%) csappant meg.

Térségünkben Lengyelország (+5,7%), Románia (+4,8%) és Horvátország (+2,6%) az egy évvel korábbinál több vendégéjszakát jelentett, Csehország, Szlovénia és Ausztria lényegében stagnált. Szlovákiában 5,0%-kal alacsonyabb volt a forgalom, amihez az előző évi magas bázis mellett a fő küldő országainak euróval szembeni gyengébb árfolyama, a fontos piacnak számító orosz vendégek keresletének zuhanása, az Easyjet teljes és a Ryanair részleges kivonulása,³²⁾ valamint a szokásosnál enyhébb tél miatti gyengébb síszezón is hozzájárult.³³⁾

Többet költenek a külföldiek Magyarországon

A kedvezően alakuló nemzetközi turizmus hatásai Magyarországon is érezhetőek voltak. A fontosabb küldő országaink gazdasági növekedése és az így növekvő vásárlóerő mellett lényeges tényező volt a forint árfolyamának alakulása is. A Magyarországot mint vonzó turisztikai célpontot bemutató marketingtevékenység hatással lehet a folyamatokra, a magyar kínálat 2014 I. félévében 54 turisztikai kiállításon mutatkozott be.³⁴⁾ A szálláshelyek által jelentett adatokat továbbá befolyásolhatta az is, hogy az adóhatóságnak online módon adatokat szolgáltatató pénztárgépek alkalmazását kötelezővé tették a szektorban.

A 2013-ban mért stagnálást követően 2014-ben a **külföldi látogatók száma** 5,4%-kal nőtt. Összesen 46 millióan érkeztek hazánkba, és mintegy 110 millió napot töltöttek el az országban, 8,3%-kal többet, mint egy évvel korábban. A látogatószám

²⁹⁾ Forrás: UNWTO World Tourism Barometer, World Tourism Organization, 2015.

³⁰⁾ Forrás: UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition, World Tourism Organization, 2014. és UNWTO World Tourism Barometer, World Tourism Organization, 2015.

³¹⁾ 26 tagállam 2014 január–decemberére rendelkezésre álló adatai alapján, az Eurostat adatbázisa szerint. Az adatokban nem választható szét a kereskedelmi, illetve nem üzleti célú kategória.

³²⁾ Forrás: European Tourism 2015 – Trends and Prospects. Q1/2015. European Travel Commission.

³³⁾ Forrás: The Slovak Spectator: Number of tourists fell in Slovakia fell year-on-year. 2015. március 23.

³⁴⁾ Forrás: A Magyar Turizmus Zrt. marketingbeszámolója, 2014. első félév. Magyar Turizmus Zrt., 2014.

SZABADIDEJÜKET TÖLTŐ LÁTOGATÓK

2014-ben 16 millió szabadidős látogató érkezett hazánkba, 43%-uk egy, 57%-uk több napra. A szabadidős útra hazánkba érkező látogatók közül a Szlovákiából, Ausztriából, Romániából és Németországból érkezők adták a látogatók közel kétharmadát. E négy ország látogatói közül elsősorban a németeket jellemzi, hogy viszonylag nagy hányaduk (59%) érkezik szabadidős motivációval.

2014-ben 939 milliárd forintot költöttek a szabadidős célú látogatók Magyarországon, 191 milliárddal többet, mint az előző évben. A bővülés legnagyobb része, 14%-a az ausztriai utazókhoz köthető, további 11%-a csehországiakhoz, 9,7, illetve 8,7% pedig a németországi és a szlovákiai látogatókhoz.

A szabadidős útra érkezők fejenkénti költsége megközelíti a 60 ezer forintot, ami csaknem duplája az átlagos költsének (32 ezer forint). A fő partnerországok közül a német szabadidős turisták egy főre jutó kiadásai 96 ezer forintot tesznek ki, ami összefügg az esetükben mért hosszabb tartózkodási idővel (ami az átlagnak csaknem duplája, 8 nap).

A szabadidős motivációjú utazók demográfiai jellegzetességei némiképp eltérnek az átlagostól. A 24 éven aluliak aránya 14, a 25–54 év közöttieké 63, az 55 éveseké és idősebbeké 24%. A teljes látogatói körben a középkorosztály részesedése magasabb, az idősebbeké alacsonyabb. A férfi-nő arány körükben lényegében kiegyenlített (az összes utazó esetében férfiből van).

alakulását az egy napra érkezők 2,6 és a több napra látogatók számának 14%-os emelkedése határozta meg. (A több napra látogatók aránya azonban még így is az összes látogató mindössze negyedét teszi ki.) A külföldiek által Magyarországon eltöltött idő növekedése a több napra látogatók átlagos tartózkodási idejének csökkenése mellett következett be.

Míg a válság előtti évben átlagosan 7,7, addig 2014-ben 6,3 napot töltöttek Magyarországon utazásaik során.

A Magyarországra látogatók legnagyobb hányada átutazó. Arányuk lassan mérséklődik, 2014-ben 35% volt, abszolút számuk viszont továbbra is növekszik. A másik legfontosabb motiváció a szabad-

ÜZLETI TURIZMUS, HIVATÁSTURIZMUS

Az üzleti turizmus – a szabadidős célok mellett – a másik fő turisztikai motiváció, a nemzetközi turizmus esetében az utazások 14%-ában számított a legfőbb motivációnak.³⁵⁾ Magyarországon 2014-ben 1,2 millió ilyen célú **külföldi** látogatás becsülhető, 9,3%-kal kevesebb, mint egy évvel korábban, és mintegy harmadával kevesebb, mint 2008-ban. Az üzleti céllal utazók 2014-ben 131 milliárd forintot költöttek Magyarországon, 8%-kal kevesebbet, mint 2013-ban (és 17%-kal kevesebbet, mint 2008-ban).

A **belföldi** hivatásturizmusra vonatkozó keresleti adatok alapján 2014-ben 328 ezren utaztak ilyen céllal több napra, ami a válság kitérése után, 2010-ben mért mélyponthoz (145 ezer) képest jelentős növekedés ugyan, de a válság előtti szintet csak megközelíti. A hivatalos céllal utazók 2014-ben 4,7 milliárd forintot költöttek, 15%-kal kevesebbet az egy évvel azelőttihez képest; ez a szint a 2008. évének a hattizedét éri el.

Az üzleti turizmusnak négy nagy szegmensét különíthetjük el: értekezletek, jutalomutak, konferenciák, kiállítások. Ezek közül a **konferenciákról** – a megrendezett konferenciák számáról és egyéb tulajdonságairól – a Magyar Kongresszusi Igazgatóság adatai alapján nyerhetünk információt. Ezek alapján 2014-ben 1020 nemzetközi és 1537 magyar konferenciára került sor.³⁶⁾ A konferenciákon mintegy 414 ezren vettek részt, az átlagos létszám a nemzetközi esetén 149, a magyar konferenciák esetén 170 fő volt. A megrendezett konferenciák száma 8,3%-kal nőtt, a résztvevők száma viszont lényegében ugyanennyivel kevesebb lett 2013-hoz képest. A konferenciák témája az események 31%-a esetében orvosi, 15%-nál gazdasági, 11–11%-ban pedig gyógyszeripari, illetve informatikai volt.³⁷⁾

³⁵⁾ Forrás: UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition, World Tourism Organization, 2014.

³⁶⁾ Nemzetközi konferenciák a minimum 50 fős, külföldi vendégek részvételével zajló, magyar konferenciák a minimum 50 fős, csak magyar résztvevőkkel zajló céges, illetve szövetségi rendezvények.

³⁷⁾ Forrás: Magyarország konferenciahelyszínnek is trendi. Magyar Turizmus Zrt., 2015. és Turizmus.com: Nőtt a konferenciák száma tavaly, 2015. március 8.

idős turizmus, amely a látogatók egyre növekvő része – 2014-ben 35%-a – számára az elsődleges cél. (E motivációval 19%-kal többen látogattak Magyarországra, mint egy évvel korábban.) A vásárlás mint motiváció szerepe a harmadik leglényegesebb (de csökkenő jelentőségű), minden ötödik látogató e célból érkezik hazánkba.

A Magyarországra érkező külföldiek 1460 milliárd forintot költöttek az itt tartózkodás ideje alatt, 16%-kal többet, mint egy évvel korábban (és csaknem harmadával többet, mint 2008-ban). Ezen belül a szabadidős turizmusban részt vevő látogatók költsége teszi ki a legnagyobb hányadot, a teljes látogatói kiadás 64%-át, ami részarányukhoz képest igen magas, folyó áron pedig egy év alatt negyedével nőtt. Ezt követik az üzleti célú látogatók és a vásárlási motivációval hazánkba érkezők kiadásai 9–10%-os részarányval. A számottevő átutazó forgalomból származó bevételek az összes bevétel csupán 6,9%-át adják.

A külföldi látogatók héttizede, 32,3 millió fő a szomszédos országokból érkezett Magyarországra: Szlovákiából 10,3, Romániából 8,2, Ausztriából 7,3 millióan. A nem szomszédos európai uniós tagállamokból 10 millió látogató érkezett hazánkba, a legtöbben (2,9 millióan) Németországból. Az egy napra érkezők közül a szlovákiai látogatók száma volt a legmagasabb (8,9 millió), több napra legnagyobb számban Németországból érkeztek (2,1 millió). 2014-ben a német látogatók költöttek a legtöbbet

Magyarországon, összesen mintegy 205 milliárd forintot. Rajtuk kívül az Ausztriából, Szlovákiából, az Egyesült Államokból és a Romániából érkezők kiadásai voltak a legmagasabbak.

A külföldiek forgalma a szálláshelyeken is nőtt

A külföldi vendég-éjszakák száma a **kereskedelmi szálláshelyeken** a válság kirobbanását követő két évben, 2009-ben és 2010-ben elmaradt a belföldi forgalomtól, de 2011 óta ismét a külföldi forgalom a nagyobb. 2014 első tíz hónapjában a belföldi forgalom dinamikusabban növekedett a külföldinél, az év utolsó két hónapjában ugyanakkor a külföldi forgalom bővült erőteljesebben. A szálláshelyeken 2014-ben 4,6 millió **külföldi vendég** szállt meg, ami 4,6%-os növekedés a megelőző évhez képest. Az általuk eltöltött vendégéjszakák száma 2,7%-kal nőtt és 12,3 millió volt. A vendégéjszakákban mért külföldi vendég-forgalom közel fele négy- és háromcsillagos szállodákban realizálódott, itt a forgalomnövekedés többszöröse volt az átlagnak (11%). A többi szálláskategóriában 1,8–7,0%-os bővülés következett be.

A vendégéjszakák száma alapján vizsgálva a legjelentősebb küldő piacunk továbbra is Németország, az összes külföldi forgalom 16%-át adták a német turisták. A következő 6 legnagyobb küldő ország együttes forgalma a teljes külföldi forgalom 34%-át adja. Ezen országok közül – a forgalom volumen szerinti sorrendjében – Ausztria, Oroszor-

BRIT ÉS NÉMET TURISTÁK EURÓPÁBAN

A European Travel Commission jelentése³⁸⁾ szerint a brit turisták utazásainak száma 2014-ben Európa más országaiban is számottevően növekedett, aminek a háttérében a gazdasági fellendülés, a rendkívül alacsony infláció, valamint a fontárfolyam – forinttal szembeni 9,5,³⁹⁾ az euróhoz mérten 5,4%-os – felértékelődése állhat. Lettország könyvelhette el a legnagyobb, éves szinten 37%-os növekedést a brit turisták forgalmában, amihez hozzájárult a WizzAir új, júniusban megnyitott rigai központja. Ennek köszönhetően heti kétszer indulnak járatok Doncaster Sheffield repülőtérre, illetve a korábban is létező lutoni járat gyakorisága heti 7-ről 8-ra emelkedett.⁴⁰⁾ A hagyományos brit célországok – Spanyolország, Olaszország, Írország, Portugália, Görögország – brit vendégforgalma szintén dinamikusán növekedett.

A német turisták vendégéjszakáinak száma az unión belül több országban dinamikusán bővült. A Lettországban mért legnagyobb mértékű, 39%-os növekedéshez hozzájárult, hogy a WizzAir két új német útvonalat nyitott, heti kétszer Dortmundba és Hamburgba.⁴¹⁾ Az ETC jelentése szerint azonban kevesebb német vendégéjszakát regisztráltak hazánkon kívül még Szlovéniában, Finnországban, Ausztriában, Máltán és a legnagyobb mértékben Szlovákiában, ahol a német forgalom mintegy tizedével zsugorodott egy év alatt.

³⁸⁾ Forrás: European Tourism 2014 – Trends and Prospects. Q4/2014, European Travel Commission, 2015.

³⁹⁾ Forrás: MNB.

⁴⁰⁾ Forrás: Wizzair honlap: WizzAir announces new base in Riga, 2014. március 20.

⁴¹⁾ Forrás: European Tourism 2014 – Trends and Prospects. Q3/2014, European Travel Commission, 2014.

szág, az Egyesült Királyság, Olaszország és Csehország turistáinak forgalma nőtt (1,4–11%-kal), a német turisták kereslete viszont továbbra is csökkent (1,1%-kal).

Az említett országok súlya egy év alatt nem változott jelentősen, viszont a válság előttihez viszonyítva eltérő a kép: az akkor a harmadik helyen lévő Egyesült Királyság a negyedik helyre csúszott, helyét átvette Oroszország. Az orosz forgalom 2010 és 2013 közötti évi két számjegyű bővülése 2014 folyamán azonban – elsősorban a kelet-ukrajnai, illetve a rubelválság folyományaként – megtorpant.⁴²⁾

Az **egyéb** (2009-ig magán-) **szálláshelyek** jelentősége a külföldiek számára kisebb, mint a magyarországi ügyfélkörben. 2011-ig hanyatlás, majd 2012-ben és 2013-ban dinamizálódás mutatkozott. 2014-ben 471 ezer külföldi vendég 1,8 millió éjszakát töltött el itt, ami a vendégéjszakában mért forgalom 31%-os bővülését jelzi az előző évhez képest.

A **nem üzleti célú szálláshelyeken** – például üdülőkből, kulcsosházakban, turistaházakban, kollégiumokban – a külföldi forgalom jelentősége marginális, volumene nagyon hullámzó. 2014-ben 23 ezer vendég 77 ezer éjszakát töltött el ilyen típusú szálláshelyen, a vendégek száma közel másfélszeresére, a vendégéjszakáké egyharmadával nőtt 2013-hoz képest.

Javuló utazási kedv a magyar lakosság körében

2014-ben a magyar lakosság utazási kedve az előző évi mélyponthoz képest valamelyest javult. A **többnapos belföldi utazások** száma – az előző évi 16%-os visszaesés után – 3,3%-kal nőtt, az utazáson töltött idő – hasonló mértékű csökkenés után – 0,8%-kal emelkedett. Az utazások száma 14,9 millió, az utazáson töltött idő 61,4 millió nap volt. A növekedés a rövidebb, 2–4 napos utazások terén mutatkozott, ahol a részt vevők száma 6,5%-kal nőtt. A hosszabb, öt napot meghaladó utak száma ugyanakkor 4,5%-kal csökkent. A magyar lakosok többnapos utazásaik során összesen 295 milliárd forintot költöttek el, 12%-kal többet, mint egy évvel korábban, miközben az utazók napi átlagos költsége 11%-kal nőtt. (Az összes kiadás folyó áron 2014-ben haladta meg először a válság előtti.) Ennek hátterében az utazások számának emelkedésén túl szerepet játszhat az is, hogy az igénybe vett szálláshely nagyobb arányban volt magasabb kate-

góriájú, illetve térítés ellenében elfoglalható, mint korábban: 2014-ben a résztvevők csaknem negyede szállodát vett igénybe, 2008-ban ez az arány még csak 12% volt. Eközben a saját nyaraló, ház révén biztosított szállás jelentősége megfeleződött (22%-ról 10%-ra esett 2008 óta), az utazások több mint felénél azonban változatlanul a rokonnál, barátnál való megszállás jelenti a megoldást. A többnapos belföldi utazások során a legjelentősebb motiváció a rokon, barát meglátogatása, valamint a szórakozás, pihenés, városnézés és természetjárás volt. Előbbi a rövidebb, hétvégi típusú utazások során, utóbbi pedig a hosszabb utazásoknál bizonyult fő célnak.

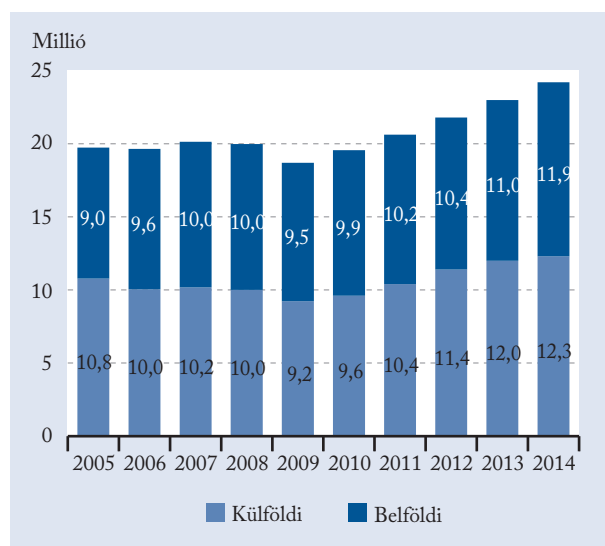
A **nem utazó háztartások** 43%-át anyagi okok tartották vissza az utazástól, ez a válság mélypontján elérte az 52%-ot. Bár az arány javult, de még mindig meghaladja a válság előtti szintet.

Dinamizálódó belföldi vendég-forgalom

A belföldi forgalom alakulásában a reálbérek növekedése mellett az online pénztárgépek bevezetése is közrejátszhatott. 2014-ben 4,9 millió **belföldi vendég** 11,9 millió éjszakát töltött a kereskedelmi szálláshelyeken. A vendégek száma 9,8, a vendégéjszakáké 8,3%-kal nőtt. A belföldi vendég-kör a vendégéjszakák 68%-át szállodában töltötte, amelyek forgalma átlag felett, 7,3%-kal emelkedett.

6.39. ábra

A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása

⁴²⁾ Forrás: Turizmus.com: Esélylatolgatás az orosz beutazásban, 2014. október 24.

Míg a 2000-es évtized elején az egyéb (2009-ig magán-) **szálláshelyeken** a belföldi forgalom aránya a teljesnek alig több mint harmada volt, mára a belföldivendég-éjszakák az összforgalom hattizedét adják. 2014-ben 891 ezer belföldi vendég 2,7 millió éjszakát töltött el itt, ami a vendégéjszakában mért forgalom 16%-os bővülését jelzi az előző évhez képest.

A **nem üzleti célú szálláshelyeken** hülámzóan alakul a belföldi forgalom. 2014-ben 470 ezer vendég 1,5 millió éjszakát töltött el ilyen típusú szálláshelyen, vagyis a vendégek száma 8,8, a vendégéjszakáké 5,8%-kal volt több, mint 2013-ban.

Több külföldre tett utazás

A **külföldre utazó magyarok** 2014-ben 16,4 millió alkalommal utaztak külföldre, ami 1,9%-kal több, mint egy évvel korábban. A külföldön töltött 47,7 millió nap 5,8%-kal több, mint az előző évben volt, de még mindig számottevően kevesebb, mint 2008-ban (56 millió nap). Az egynapos külföldre látogatások száma az összes látogatás kétharmada. Az egy napra külföldre látogatók száma harmadik éve folyamatosan csökken, 2014-ben 3,4%-kal lett kevesebb. A több napra utazók száma – a 2012-es markáns visszaesést követően – második éve bővül, az elmúlt évben 14%-kal. Jóllehet a több napra utazók összes tartózkodási ideje 8,7%-kal emelkedett, átlagos tartózkodási idejük rövidült, a 6,6 nap egy nappal kevesebb, mint a 2000-es évtized végén. Az egy napra külföldre utazók fő célja továbbra is a vásárlás volt, bár ennek jelentősége az előző évhez képest számottevően csökkent. Fontos motivációnak mondható még a szabadidős turizmus, valamint a munkavégzés is, e két céllal utazók száma 3,4, illetve 14%-kal nőtt egy év alatt. A több napra utazók négyötöde szabadidős célú utazáson vett részt, az ilyen célú utak száma 15%-kal nőtt.

A külföldi utazásokhoz kapcsolódva a magyar lakosság 579 milliárd forintot költött el 2014-ben, 13%-kal többet, mint a megelőző évben. Ez megközelítette a 2008-ban – akkori áron mért – kiadások összegét. A motivációnkénti kiadások alakulásánál érdemes megemlíteni, hogy bár a vásárlási céllal tett egynapos utak száma markánsan visszaesett, a kiadások 3,3%-kal emelkedtek.

Kapacitások és teljesítmény a szálláshelyeken és a vendéglátásban

A **szállodák** szobakihasználtsága átlagosan 52% volt 2014-ben, 2 százalékponttal magasabb, mint az előző évben, meghaladva a válság előtti évekre jellemzőt is. Mindez a szállodai kapacitások 2013-ig tartó bővítésével párhuzamosan ment végbe: 2013-ban 156-tal több szálloda és 8700-zal több szoba működött hazánkban, mint a válság előtt, 2008 júliusában. A kapacitások bővítése 2014-ben már nem folytatódott: 2014. július végén ugyanannyi szálloda működött (1031), lényegében ugyanannyi szobával (59 ezer), mint egy évvel korábban.

A szállodák után a **panziók** adják a kereskedelmi szálláshelyek legjelentősebb csoportját, 1061 egység közel 12 ezer szobával volt jelen a piacon. Ez a működő egységek számát tekintve 5,8, a szobák számát tekintve ugyanakkor 23%-kal kevesebb, mint a válság előtt. A szobakihasználtság fele a szállodákénak, 27%, 2013-hoz képest 3 százalékponttal több (a 2008-assal lényegében megegyező).

A **többi szállástípus** közül csupán a kempingek működő egységeinek száma csökkent, a kiadható férőhelyeké viszont e szállástípusban is nőtt (egy év alatt minimálisan, a válság előttihez képest viszont négytizedével). A kapacitásbővülés ellenére a kempingek férőhely-kihasználtsága alig változott az elmúlt években: 2008 és 2014 között a július–augusztusi adatok 18–20%⁴³⁾ közötti, az éves adatok 10–11% körüli kihasználtságot mutatnak.

A vendégforgalom bővülése a **szobaárak** emelkedése mellett ment végbe. A szálláshelyek átlagában egy szoba 15 200, egy szállodai szoba 16 300 forintba került, 6,7, illetve 7,7%-kal többbe, mint 2013-ban. Mivel a foglaltság is növekedett, a szálláshelyek átlagában a **kiadható szobára jutó szobaárbevétel** (REVPAR) 11%-kal emelkedve 6600 forint volt, a szállodák esetében pedig 12%-os növekedéssel elérte a 8400 forintot. A 2008. évi szinthez mérten az árak 9,5%-kal drágultak, a REVPAR 17%-kal javult. Az **egyéb** (2009-ig magán-) **szálláshelyeken** a vendéglátók és a kiadható szobák száma 2010 óta hanyatlik. 2014-ben 35 ezer vendéglátó 93 ezer szobával fogadta a vendégeket, ami az előző évhez mérten mérsékelt (1,3, illetve 0,8%-os) csökkenés. A nem üzleti célú szálláshelyek száma 990 volt, 8,3%-kal több, mint egy évvel korábban, a szobák száma pedig – 13%-kal – 15 ezerre bővült.

⁴³⁾ A 2011. év kivételével, amikor ennél alacsonyabb, júliusban 14, augusztusban 18% volt a férőhely-kihasználtság.

A turizusból származó bevételek számottevően nőttek

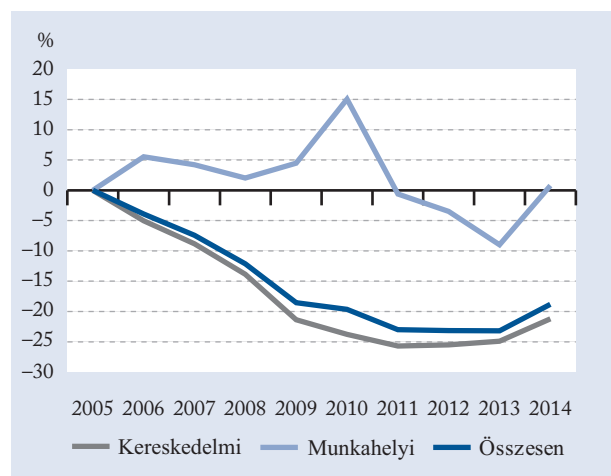
Az élénkülő forgalom hatása megmutatkozott a fizetési mérlegben, illetve a hazai szálláshelyek és vendéglátóhelyek bevételeinek alakulásában is.

Az **utasforgalmi szolgáltatások** egyenlege 2014-ben 880 milliárd forint volt, 130 milliárddal több, mint egy évvel korábban, és 374 milliárddal több a 2008. évihez képest.

A **kereskedelmi szálláshelyek bruttó árbevétele** 2014-ben folyó áron 10%-kal növekedett és 330 milliárd forintot tett ki. A bevételek több mint fele a szállásdíjakból származott, bővülésük 12%-os volt (ezen belül a külföldiszállásdíj-bevétel 11, a belföldi 15%-kal nőtt). Az összes bevétel kissé több mint egyötödét adó vendéglátási bevételek 6,7, az ugyanilyen súlyú egyéb bevételek 9,3%-kal haladták meg az előző évit.

6.40. ábra

A vendéglátóhelyi forgalom volumenváltozása (2005. évhez képest)

A hazai bevételek alakulását befolyásolta a **Széchenyi Pihenőkártya** igénybevétele. SZÉP-kártyát 2014 decemberében 58 721 helyen fogadtak el, a kártyabirtokosok száma 1 millió 55 ezer volt. Ez az előző évhez mérten 13, illetve 16%-os növekedés. (A kereskedelmi szálláshelyek közül 1633 fogadta el ezt a fizetőeszközt.) SZÉP-kártyával az év egészében 73 milliárd forint értékben fizettek az elfogadóhelyeken, ezen belül a kereskedelmi szálláshelyeken 16 milliárd

forint értékben, ami 7,3, illetve 3,9%-kal több, mint az előző évben volt. Az egy főre jutó költség ugyanakkor 75 ezer forintról 69 ezer forintra mérséklődött. A kártya három alszámlája közül a vendéglátás alszámla forgalma volt a legnagyobb, 49 milliárd forint, és egyúttal ennél mutatkozott a legmarkánsabb, közel egytizednyi növekedés. A szálláshely alszámla terhére fordított 14, illetve a rekreációs célú alszámla terhére mutatkozó 9 milliárd forint 3,7, illetve 2,4%-kal volt több, mint az előző évben.⁴⁴⁾

Az országban lévő több mint 53 ezer **vendéglátóhely**⁴⁵⁾ eladási forgalma 816 milliárd forint volt. A forgalom volumene 2005 óta először nőtt éves szinten, egy év alatt 5,7%-kal, ami a kereskedelmi vendéglátás forgalmának 5,0%-os, illetve a munkahelyi vendéglátás bevételeinek 11%-os növekedéséből adódott.

Növekvő forgalom minden régióban

A kilenc turisztikai régió mindegyikében nőtt a kereskedelmi szálláshelyi, vendégéjszakákban mért **forgalom**. A vendégéjszakák 38%-át a Budapest-Közép-Duna-vidék, 20%-át a Balaton, 11%-át a Nyugat-Dunántúl szálláshelyein töltötték el a vendégek. A külföldi vendégek a legtöbb éjszakát arányaiban éppen ezekben a régiókban veszik igénybe, ezek közül a Balatonnál az előző évihez képest 1,7%-kal kevesebb, a másik kettőben 2,8, illetve 3,2%-kal több éjszakát töltöttek el. A belföldi forgalom magas arányával jellemezhető régiók közül Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön dinamizálódott leginkább a kereslet, e régiókban a belföldi vendégek 14, illetve 18%-kal több éjszakát töltöttek el. Említést érdemel, hogy Észak-Magyarországon a SZÉP-kártyát elfogadó szálláshelyek száma az országosnak egyötöde volt, a kereskedelmi szálláshelyi SZÉP-kártya-forgalomból pedig ugyancsak 20%-kal részesedtek a régió szálláshelyei, miközben az összes belföldi forgalomnak csak 14%-a irányult ide. A dél-alföldi növekedésben szerepet játszhatott az is, hogy markánsan bővültek a szálláshelyi kapacitások.

A teljesítménymutatókat tekintve a szálláshelyek átlagában az előző évhez képest a legnagyobb **drágulás** Észak-Magyarországon és a Balatonnál következett be (9,3, illetve 8,8%-kal emel-

⁴⁴⁾ Forrás: Turizmus Magyarországon, 2014, Előzetes adatokkal, Magyar Turizmus Zrt., 2015.

⁴⁵⁾ 2014. december 31-re vonatkozó adatok.

kedtek a szobaárak), a válság előttihez mérten pedig a Balatonnál, a Tisza-tónál, illetve Észak-Magyarországon, ahol mintegy ötödével került többbe egy kereskedelmi szálláshelyi szoba, mint 2008-ban. Ugyanakkor a fővárost is magában foglaló idegenforgalmi régiókban 2008-hoz képest nem érte el az 1%-ot az áremelkedés. A **szobakihasználtság** Észak-Magyarországon javult leginkább az előző évhez képest (2,6 százalékponttal), a válság előtti szinthez képest viszont Közép- és Nyugat-Dunántúl, valamint Budapest–Közép-Duna-vidék korrigált a legerőteljesebben, mintegy 5 százalék-

ponttal. A két mutató eredőjeként a kereskedelmi szálláshelyi **REVPAR** 2008-hoz mérten Nyugat- és Közép-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon kiemelkedő mértékben, 30–31%-kal nőtt. A **szobaárak** a fővárost is magában foglaló régióban az országos átlagot ötödével haladják meg, a Balatonnál annak 93%-át teszik ki, a többi régióban 69–89% közötti tartományban találhatók. (A válság előttihez mérten abból fakadóan csökkent az árak regionális szórása, hogy a központi régióban éppen csak visszakapaszkodtak az árak a korábbi szintre.)

7. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

Környezet

• Hazánk környezeti elemei és rendszerei az utóbbi években nem szenvedtek lényeges károsodást. Vízkészleteink jelentősek, a levegő minősége nem romlik, a hulladékok, a szennyvíz feldolgozása egyre korszerűbbé válik.

• A felszíni és felszín alatti vízkészletből származó közüzemi **víztermelés** az ezredforduló óta 18, a lakossági **vízfogyasztás** 15%-kal csökkent.

• A 2000 és 2012 közötti időszakban minden számottevő **légszennyező anyag** – a jelentősebb üvegházhatású gázok, nitrogén-oxidok, nem metán illékony szerves vegyületek, kén-dioxid, ammónia, szén-monoxid, szálló por – kibocsátása mérséklődött, ami elsősorban a fejlettebb technológiák bevezetésével és a válsággal összefüggő termelésesökkenéssel magyarázható.

• 2013-ban – a mezőgazdasági és élelmiszeripari kivételével – minden hulladékfajta mennyisége csökkent. Egy évtizede a települési **hulladéknak** alig több mint tizedét, 2013-ban már 26%-át gyűjtötték be szelektíven Magyarországon.

• A termőföld nagy része nagyüzemi módon művelt, ami nem segíti a **talajpusztulás** mérséklődését. Mezőgazdasági területeinknek mindössze 2,4%-án folyt biotermelés 2012-ben, ez mélyen alatta maradt az uniós átlagnak (5,7%).

• A **környezetvédelmi beruházások** volumene 2013-ban 10%-kal csökkent az előző évhez képest. A szervezeten belüli folyó környezetvédelmi ráfordítások reálértéke 14%-kal kevesebb volt a 2012. évinél, míg külső szolgáltatóknak a gazdasági szervezetek 7,3%-kal fizettek ki kevesebbet.

• 2006 óta a hazai **energiafogyasztást** csökkenő tendencia jellemezte. A 2014-ben felhasznált 952 petajoule energia 0,4%-kal kevesebb volt az előző évinél, ennek oka részben az előző évinél enyhébb téli időjárás miatt csökkenő fűtési igény.

• 2014-ben az **energiaigények fedezésére szolgáló források** 34%-a hazai termelésből, 66%-a importból származott, az arányok az energiabehozatal felé tolódtak. A **hazai termelés** 2,6, ezen belül a villamosenergia-termelés 3,5%-kal kevesebb volt, mint az előző évben. A villamos energia több mint felét atomenergiából állították elő.

• Az **energiaimport** 2014-ben 11%-kal több volt, mint egy évvel korábban. Ezen belül a kőolaj és kőolajtermékek behozatala 10, a földgázé 13%-kal emelkedett.

Energia

• Az elmúlt években a magyar gazdaság **relatív energiaigényessége** csökkenő tendenciát mutat, 2013-ban – a gazdasági teljesítmény 1,5%-os emelkedése mellett – 4,5%-kal mérséklődött. Ennek ellenére nemzetközi összehasonlításban a magyar gazdaság nagymértékben energiaigényesnek számít.

• Hazánk energiafelhasználásában a **zöldenergia** részesedése folyamatosan emelkedik, 2013-ban 9,8% volt, az uniós átlagtól (15%) elmaradt. A megújuló forrásokból származó villamos energia mennyisége (2828 gigawattóra) 2013-ban 3,7%-kal emelkedett az egy évvel korábbihoz képest, és több mint tízszerese volt az ezredfordulós értéknek. A „zöld” villamos energia legnagyobb része biomasszából származik.

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2011	2012	2013
Erdőterület, ezer hektár ^{a)}	1927,7	1933,6	1938,1
Ebből: a levévesztés alapján egészséges aránya, %	63,8	59,5	55,6
Országos jelentőségű védett területek és emlékek, ezer hektár ^{b)}	846,7	850,7	848,2
Szén-dioxid kibocsátás (bruttó), kg/fő	4999,5	4678,2	..
Szálló por: 10 µm átmérőnél kisebb szilárdanyag (PM ₁₀), kg/fő	4,4	4,3	..
Szennyvíztisztító telepre elvezetett szennyvíz, millió köbméter ^{c)}	464,2	429,4	483,1
Ebből: III. tisztítási fokozattal is tisztított, millió köbméter	237,8	324,5	376,8
Keletkezett települési szilárd hulladék, ezer tonna	3809,0	3987,5	3738,0
Környezetvédelmi beruházások, folyó áron, milliárd forint	128,6	138,1	127,3
Környezetvédelmi ipari értékesítés, folyó áron, milliárd forint	417,3	416,6	407,5
Energiafelhasználás, petajoule	1053,3	990,3	955,7
Földgáz és kőolajtermékek aránya az energiaforrásokból, % ^{d)}	65,0	64,2	62,4

^{a)} Január 1.

^{b)} December 31.

^{c)} A tisztítás céljából Ausztriába átvezetett szennyvízzel együtt.

^{d)} Bányászati PB-gázzal és gázolinnal együtt.

KÖRNYEZET

Hazánk az Európai Unióban a legnagyobb egy főre jutó **megújuló vízkészlettel** rendelkező országok közé tartozik. A hosszú idejű éves átlagértéket tekintve minden lakosunkra közel 12 ezer m³ jut, ez 44%-a az unió éllóvasának számító horvátországi-nak. A felszíni és felszín alatti vízkészletből származó közüzemi víztermelés elsősorban a lakosság ivóvízellátását biztosítja. A közüzemileg termelt víz felhasználása az ezredforduló óta 18%-kal csökkent, 2013-ban 595 millió m³ volt. Ennél valamivel kisebb mértékben (15%) mérséklődött a lakosság vízfogyasztása – 2013-ban 331 millió m³ –, ami a többi fogyasztónak (közintézmények, ipar, mezőgazdaság, szolgáltatások) szolgáltatott mennyiség több mint háromszorosa. A vízfelhasználás visszaesésében nagy szerepe van a magas közüzemi víz- és szennyvíz-elvezetési díjaknak köszönhető víztakarékosságnak és a saját kutas megoldásoknak.

7.1. tábla

A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat bővülése

Év	Szennyvízgyűjtő-hálózattal rendelkező		A szennyvízgyűjtő hálózat hossza, km	1 km vízvezetékre jutó szennyvízgyűjtő-vezeték, m
	település	lakás		
	az összes %-ában			
1990	14	42	11 964	228
2000	27	51	24 683	396
2013	59	75	43 722	675

Az unió Víz Keretirányelvének fontos célja a takarékoság mellett a szennyezés megelőzése, illetve a szennyezett víz tisztítása. A magyar lakások háromnegyedéből közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózaton (közcsatornán) keresztül távozott a használt víz 2013-ban. A csatornák 498 millió m³ szennyvizet gyűjtöttek össze, ennek döntő része (97%-a) átesett valamilyen tisztításon. 2013-ban a közüzemi szennyvíztisztítóknak a csak mechanikailag tisztított szennyvíz mennyisége elhanyagolható, 23%-a biológiai tisztításon is, 77%-a pedig III. fokozatú tisztításon is átesett.

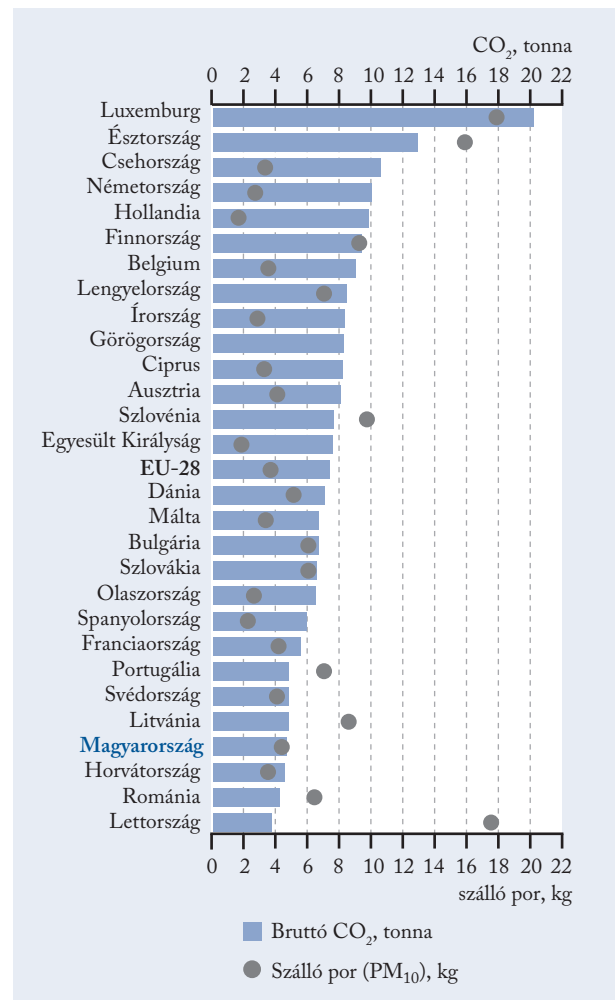
A légszennyezőanyag-kibocsátás csökken

A 2000 és 2012 közötti időszakban minden számottevő **légszennyező anyag** – a jelentősebb üvegházhatású gázok, nitrogén-oxidok, nem metán illékony szerves vegyületek, kén-dioxid, ammónia, szén-monoxid, szálló por – kibocsátása mérséklődött, ami már nem az

ipari szerkezetváltás hatásának, sokkal inkább a fejlettebb technológiák bevezetésének és a válsággal összefüggő termeléses csökkenésnek tulajdonítható. A legutóbbi, 2012. évi kibocsátási leltár szerint a széndioxid legnagyobb kibocsátója az energiaipar (36%) és a közlekedés (23%). Az ammóniaemisszióért szinte kizárólag (97%-ban), a metánkibocsátás 35%-áért a mezőgazdaság felelős, csakúgy mint a 10 mikrométernél kisebb átmérőjű szilárd anyag közel negyedéért. A metán 35%-a a hulladék kezelése során jut a légkörbe, a nitrogén-oxidok 44%-át a közlekedés bocsátja ki. Utóbbi háromnegyede négy ágazat (mezőgazdaság, szállítás, feldolgozó- és villamosenergia-ipar) emissziója. Kén-dioxidot elsősorban a háztartások (52%) és az energiaipar (30%) bocsátanak ki.

7.1. ábra

Egy főre jutó szennyezőanyag kibocsátás, 2012*

* A bruttó szén-dioxid-kibocsátás nem tartalmazza a LULUCF (földhasználat, földhasználat változás, erdészet) egyenlegét.

Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség.

AZ EURÓPAIAK KÖRNYEZETTEL ÉS KÖRNYEZETVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS ATTITÜDJE

Európában legtöbben a levegő (56%) és a vizek (50%) tisztaságáért aggódnak. Az Eurobarométer 2014-es véleménykutatása¹⁾ szerint szinte minden megkérdezett európai fontosnak tartja a környezet védelmét, és a lakosság több mint fele különös jelentőséget is tulajdonít neki. 10-ből 4 európai polgár problémának tartja a növekvő szemét és a használati tárgyainkban, ételünkben levő vegyi anyagok mennyiségét. A lakosság háromnegyede gondolja úgy, hogy a környezetvédelmi gondok a mindennapi életünk részei, épp ezért 85%-uk szerint nap mint nap tehetünk is ellenük. Az európaiak többsége szelektíven gyűjti a szemetet – legtöbben Luxemburgban (92%), legkevesebben Bulgáriában (23%) – és takarékoskodik az energiával, mivel a többség véleménye szerint az előbbi tevékenységek, valamint a közösségi közlekedés előnyben részesítése környezettudatos megoldás. A lakosság háromnegyede vállalná azt, hogy akár valamivel többet is fizetne környezetbarát termékekért, ugyanakkor többet szeretnének tudni a környezetünkben előforduló kemikáliákról. A környezettel kapcsolatos információk fő forrásának a szakértőket, a környezetvédelmi szervezeteket, a televíziót és az internetet nevezték meg, amelyek közül utóbbi egyre jelentősebb. Az emberek háromnegyede szerint a környezet állapota fontos hatással van az életminőségünkre, négyötödük szerint az erőforrások hatékony felhasználása pedig a gazdaságon is lendíthet. Ugyanakkor a megkérdezettek több mint háromnegyede szerint a nagy cégek nem tesznek eleget a környezet védelméért, kétharmaduk pedig saját kormányuk ez irányú tevékenységével sem elégedett. Az európaiak szerint a környezetben okozott károk helyrehozatala elsősorban a nagy szennyezők felelőssége. A megkérdezettek hattizede szerint a környezetvédelmi döntéseket a nemzeti kormányoknak az unióval szorosan együttműködve kellene meghozniuk, ugyanakkor a még nem csatlakozott országok segítése, és az ellenőrzés is uniós feladat.

7.2. tábla

Az európaiak szerint aggodalomra okot adó környezetvédelmi területek

Környezetvédelmi területek	Magyarországon igennel válaszoló, %	Legtöbb	Legkevesebb
		igennel válaszoló ország, %	
Levegőszennyezés	68	Magyarország, 68	Észtország, Írország, 47
Vízszennyezés	49	Finnország, 67	Lengyelország, 37
A hulladék növekvő mennyisége	59	Csehország, 61	Spanyolország, 30
Vegyi anyagok jelenléte a mindennapi tárgyainkban	30	Litvánia, 63	Portugália, 26
A természeti erőforrások apadása	33	Hollandia, 52	Málta, 15
Mezőgazdasági szennyezés	29	Görögország, 42	Finnország, 15
Csökkenő ivóvízmennyiség	33	Ciprus, 55	Litvánia, 11
Ökoszisztéma szegényedése	13	Svédország, 50	Litvánia, 11
Fogyasztói szokások	19	Svédország, 42	Málta, Lettország 14
Városi problémák	19	Málta, 46	Szlovénia, 12

A hulladék mennyisége 2013-ban enyhén csökkent

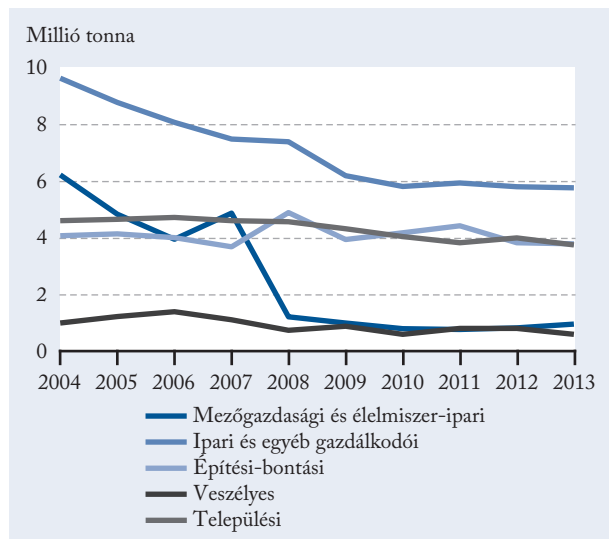
2013-ban – a mezőgazdasági és élelmiszeripari kivételével – minden **hulladékfajta** mennyisége csökkent. Tíz év távlatában a mezőgazdasági és

élelmiszer-ipari 85, a veszélyes 42, az ipari és egyéb vállalkozói 40, a települési hulladék közel ötödével lett kevesebb. Ez utóbbi egy főre jutó mennyisége a Balaton-környéki és néhány jelentős idegenforgalmat bonyolító településen volt a legnagyobb.

¹⁾ Forrás: Attitudes of European citizens towards the environment, Special Eurobarometer No. 416, European Commission, 2014.

7.2. ábra

A kezelt hulladékfajták mennyisége

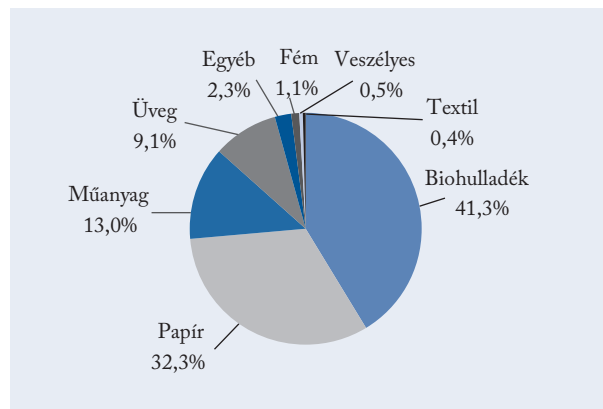

A hulladékot alkotó anyagok újrafeldolgozása csak a **szelektív gyűjtés** kiterjesztésével válhat általánossá. Egy évtizede a települési hulladéknak alig

több mint tizedét, 2013-ban már 26%-át gyűjtötték szelektíven Magyarországon. Az energiahasznosítással történő égetés aránya 9%, az újrahasznosításé 26, a lerakásé 65% volt. A deponálás a legkevésbé környezetbarát, ám a legolcsóbb hulladékkezelési eljárás.

7.3. ábra

A szelektíven begyűjtött hulladék összetétele, 2013

E-HULLADÉK

Az elektronikai hulladék kis- és nagyméretű háztartási gépek, IT- és telekommunikációs, valamint szórakoztató elektronikai berendezések használhatatlanná válásakor keletkezik. Az e-hulladék szervezett begyűjtése és ártalmatlanítása azért különösen fontos, mert gyakran előfordulnak bennük veszélyes anyagokat (ólom, kadmium, higany) tartalmazó alkatrészek. Ugyanakkor hasznos másodnyersanyagaik (vas, réz, nyomtatott áramkör lemez) kis energiabefektetéssel újrahasznosíthatók.

7.3. tábla

A legtöbb és a legkevesebb e-hulladékot gyűjtő uniós országok, 2012

Ország	E-hulladék, kg/fő
Svédország	17,7
Dánia	13,6
Belgium	10,5
Magyarország	4,5
Románia	1,2
Lettország	2,3
Görögország	3,4

Az uniós országokban a begyűjtött e-hulladék mennyisége 2006 és 2012 között eltérő mértékben és irányban változott. Voltak kiugró bővülések (Romániában 20-szoros, Lengyelországban 10-szeres), de egyes országokban csökkent az újrahasznosított mennyiség (Spanyolországban 45, Dániában 24, Lettországban 22, Észtországban 11%-kal).

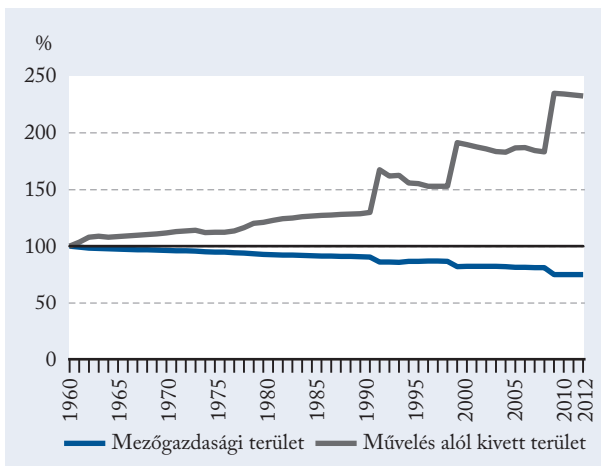
A stagnáló begyűjtési mennyiségek, az újrahasznosítók árképzésére nehezedő nyomás, a visszavont technológiai beruházások és a környezeti károk miatt az unió Elektromos és elektronikus berendezések hulladékairól szóló 2002/96/EK irányelvét (WEEE) a környezetvédők és a hulladékhasznosítók oldaláról is sok bírálat érte. Becslések szerint az unióban jelenleg az e-hulladék harmadát gyűjtik szelektíven, és jelentős az illegális hulladékexport is, ami a fogadó (általában unión kívüli) országokban jelentős környezetszennyezést okoz. A 2012-től érvényes új irányelv – a tagországok jogrendszerébe fokozatosan áttemelt új szabályozások révén – az exportőrökre gyakorolt szigorúbb szabályozással gátat vet az illegális exportnak és az ehhez kapcsolódó környezetszennyezésnek. A mai 4 kg/fő e-hulladékgyűjtési irányszámot 2020-ra 20 kg/főre emeli, az értékesített elektronikai berendezéseknek 2016-ra 45, 2019-re 65%-ának megfelelő begyűjtött e-hulladék mennyiséget irányoz elő.

Egyre erősödő talajpusztulás

Hazánkban évről évre egyre több területet vesznek ki művelés alól, 2013-ban már az ország területének mintegy 21%-án nem folytattak mezőgazdasági tevékenységet. A kivonás célja elsősorban út- vagy vasútépítés, illetve ipari vagy közterületté való átminősítés.

7.4. ábra

A földhasznosítás alakulása (1960=100%)

Az ország területének uniós viszonylatban is jelentős, 57%-át kitevő mezőgazdasági területet elsősorban szántóként (81%) és gyepterületként (14%) hasznosítják. Európai viszonylatban a legjobbba közé tartozó termőföldjeink zöme humuszban gazdag mezőségi és barna erdőtalaj, öntés, réti, váz és szikes foltokkal, ezeknek minőségére a gazdálkodás módja is jelentős hatást gyakorol.

A **talajvédelemnek** a hagyományos, drágább (teraszolás, sáncolás, vízfelfogó árok) és olcsóbb (differenciált táblásítás, talajvédő erdősáv, szintvo-

nalas szántás) módok a szocialista nagyüzemi gazdálkodás évtizedeiben háttérbe szorultak, ám annak megszűnésével sem tértek vissza. Mezőgazdasági területeink 39%-át gazdasági szervezetek, felét egyéni gazdaságok művelik és mintegy 10%-ra tehető a gazdaságra nem azonosítható, illetve nem mezőgazdasági hasznosítású egyéb terület. A gazdasági szervezetek esetében a 300 hektárt meghaladó gazdaságméret a meghatározó, de az egyéni gazdaságok földterületeinek is több mint háromnegyede a 10–300 hektár nagyságkategóriába sorolható. A termőföld nagy része tehát továbbra is nagyüzemi módon művelt, ami nem segíti a talajpusztulás mérséklődését.

7.4. tábla

A talajpusztulás okai

Talajpusztulás típusa	Kiterjedése az ország területéből, %	Oka
Vízérózió	25	Csapadék, öntözés, helytelen talajművelés
Szélérózió	16	Szél
Szikesedés	14	Helytelen öntözési gyakorlat
Savanyodás	50	Helytelen műtrágyázás
Fizikai degradáció	43	Helytelen gépi talajművelés és szervesanyag-gazdálkodás

Forrás: Zseni A. – Pestiné Rácz É. V.: Környezetvédelem, Universitas-Győr, Győr, 2006.

Az értékesített **műtrágya** mennyisége az ezredforduló óta 2007-ig folyamatosan nőtt. Két év csökkenés után 2010-től újabb emelkedés kezdődött: 2013-ban az értékesített nitrogén-hatóanyagok mennyisége a 2007-es csúcst is meghaladta. 2009 és 2013 között a kijuttatott nitrogén-hatóanyag mennyisége 25, a foszforé 73, a káliumé

47%-kal emelkedett. Hazánkban a nitrogénalapú műtrágyázás van túlsúlyban. Pénzügyi nehézségek esetén a gazdálkodók a drágább foszfor és kálium hatóanyag bevitelét csökkentik. A túlzott nitrogénbevitel azonban eutrofizációhoz (a víz elalgásodásához) vezet, ivóvízbe kerülve mérgezést okozhat, a nitrogén műtrágyák gyártásakor pedig üvegházhatású gázok keletkeznek. A gazdasági válság a **növényvédő szerek** értékesítésében is éreztette hatását: 2008 és 2012 között 15%-kal csökkent az értékesítés, majd egy év növekedés után 2013-ban újabb 5%-kal mérséklődött eladásuk. Az értékesített mennyiség 39%-a gyomirtó szer volt 2013-ban.

Elsősorban az állatállomány folyamatos csökkenésének következményeként hazánkban mind a **szervestrágyázott terület**, mind a kijuttatott mennyiség nagymértékben csökkent 2004 és 2013 között, előbbi 48, utóbbi 42%-kal. A vízbázisok védelme érdekében a szerves trágya tárolása és

kijuttatása is nagy körültekintést igényel, ugyanakkor ez a fajta tápanyag utánpótlás nemcsak a termőképességet javítja, de a talaj szerkezetére is kedvező hatással van.

A talaj, a felszíni és felszín alatti vizek védelmére, a biodiverzitás őrzésére és az élelmiszerbiztonságra különös hangsúlyt fektető **ökológiai gazdálkodás** Magyarországon nem tudja kihasználni országunk kedvező természetföldrajzi lehetőségeit: 2004 óta a termelők száma és a gazdálkodásba bevont terület is alig változott. Mezőgazdasági területeinknek mindössze 2,4%-án folyt biotermelés 2012-ben, ami mélyen alatta maradt az uniós átlagnak (5,7%). 2013-ban a biotermelők száma (1673) ugyan 7%-kal magasabb volt az előző évinél, a bevont terület (131 ezer hektár) azonban nem változott. A gazdák vállalkozó kedvét csökkentik az ellenőrzés magas költségei, a pályázatás bizonytalanságai, a körülményes ügyintézés, valamint a feldolgozó és értékesítő szövetkezetek hiánya.

A TALAJ TERMŐEREJE – TÁPLÁLÉKUNK MINŐSÉGROMLÁSA²⁾

Az ENSZ 68. Közgyűlése 2015-öt a talajok nemzetközi évének, december 5-ét pedig a talaj világnapjának nyilvánította, ami azt jelzi, hogy a talajművelés és a tápanyag-gazdálkodás fenntarthatóságának kérdése a nagy nemzetközi szervezetek érdeklődésének is homlokterébe került. Szakemberek szerint a táplálékaink beltartalmi értéke a korábbiak töredéke. Ennek egészségünkre gyakorolt hatását elsősorban a csontritkulás és az immungyengesség gyakoribb előfordulásához kötik.

7.5. tábla

A kukorica ásványianyag- és vitamintartalmának alakulása

(mg/kg)

Időszak	Kalciumtartalom	Vastartalom	Karotintartalom	Vitamintartalom
1960-as évek	220	43	6–12	0,5
2000-es évek	80	15	3	0,15

E folyamatok megállításához az élelmiszer-termelés gyökeres megváltoztatására, a tömegtermelésről a közepesen intenzív vagy ökológiai termelésre való áttérésre van szükség. A szervestrágyázás mellett komposzt vagy zöldtrágya, a pillangósok utáni vetésforgó, a jó fajtaválasztás, a helyi (táj) fajták vetése is tényezője lehet az értékesebb élelmiszerek termelésének.

A tápanyagok felvehetőségének legfontosabb gátja Magyarországon a talajok savanyodása. Ennek az éghajlati tényezőkön, a talajképző kőzeten, a domborzati és hidrológiai viszonyokon túl ember által előidézett okai is vannak: a környezetszennyezés, a túlzott műtrágyázás, a meszezés- és a tápanyag-pótlás elmaradása, valamint a művelés nélküli direktvetés egyedurialma.

²⁾ Forrás: Biokontroll Hungária honlapja: Környezetünk és táplálékunk minőségromlása=egészségkárosodás, Letöltés dátuma: 2015. május 6. és Mangel Gy.: Az egészséges élelmiszerek alapja. Mitől jó a talaj?, Élet és Tudomány, LXX. évfolyam, 7.szám, 2015.

A termőföld nitrogén- és foszformérlése a trágyázással bevitt és a természettel elvitt tápanyagok különbsége. Hazánkban a nitrogén egyenlege – elsősorban a termésmennyiség függvényében – 2000 óta ingadozott, ám a foszformérlés minden évben negatív volt, ami a termelés fenntarthatóságát veszélyezteti.

A környezetvédelmi beruházások és ráfordítások is csökkentek 2013-ban

A környezetvédelmi **beruházások** volumene 2013-ban 10%-kal csökkent az előző évihez képest. A 127 milliárdnyi beruházás 10,7%-a valósult meg a termelési folyamatba integrált formában, ami a megelőző öt év legalacsonyabb részaránya. A közvetlen beruházások volumene 7,1, az integráltaké harmadával esett vissza. A nemzetgazdaság környezetvédelmi beruházásainak 40%-a a szennyvíz kezelésére, 18%-a a talaj és felszín alatti vizek védelmére, 10%-a hulladékkezelésre, 7,4%-a a levegő tisztaságának védelmére irányult. A beruházások felét a közigazgatásba sorolt szervezetek hajtották végre, döntően (70%) szennyvízkezelési céllal. A szervezeten belüli folyó **környezetvédelmi ráfordítások** 198 milliárd forintot tettek ki, ami reálértéken 14%-kal kevesebb az előző évinél, és elsősorban a szennyvíz (58%) és a hulladék (25%) kezelésére irányult. **Külső szolgáltatóknak** a gazdasági szervezetek 126 milliárd forintot, reálértéken 7,3%-kal kevesebbet fizettek ki az előző évinél, 66%-át hulladék-, 29%-át szennyvíz kezeléséért.

ENERGIA³⁾

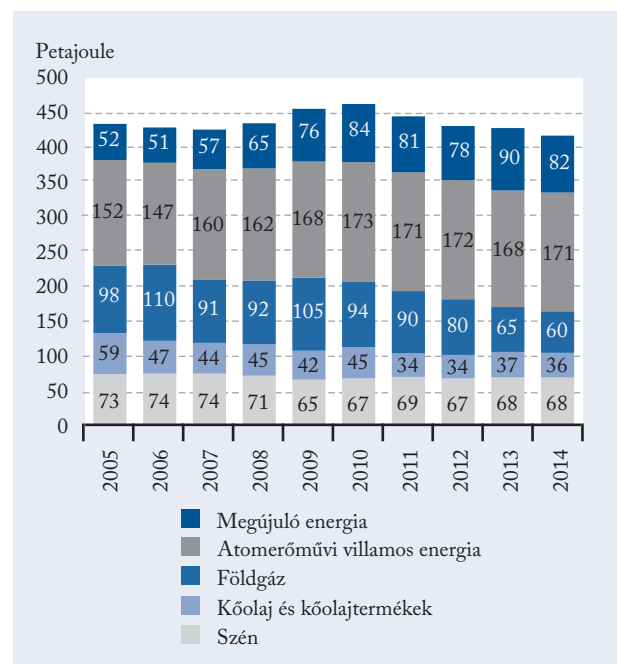
Az ország **energiafelhasználása** az ezredforduló utáni években kismértékben ingadozott: az energiafogyasztás 2000 és 2005 között emelkedő, ezt követően csökkenő tendenciát mutatott. Az energiafelhasználás 2005-ben érte el a legmagasabb szintet (1166 petajoule). A 2014-ben felhasznált 952 petajoule energia 0,4%-kal kevesebb volt az előző évi fogyasztásnál, ennek oka részben az előző évinél enyhébb téli időjárás miatt csökkenő fűtési igény volt.

Kevesebb energiát termeltünk

Magyarországon a jelenlegi, globális iparági környezet következtében számos esetben nem gazdaságos a fosszilis energiahordozók bányászata. A primerenergia-termelés összetételét tekintve 2005 és 2014 között a kőolaj kitermelése 40, a földgázé 38, valamint a széné 7,1%-kal esett vissza. Az előző évekhez hasonlóan 2014-ben az **energiaigények fedezésére szolgáló források** 34%-a hazai termelésből, 66%-a importból származott. A **hazai termelés** (416 petajoule) 2,6%-kal kevesebb volt, mint 2013-ban. Döntő részét (41%-át) az atomerőművi villamos energia adta, ennek termelése folyamatosan nőtt, 2005-hez képest több mint 13%-kal. A megújuló energiaforrások mennyisége 2014-ben 82 petajoule volt (több mint másfélszerese a 2005. évinek), ami a hazai energiatermelés 20%-a. A termelésből és a behozatalból származó összes rendelkezésre álló energia 31–33%-a földgáz és kőolaj, 15%-a atomerőművi villamos energia volt.

7.5. ábra

Magyarország energiatermelése

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

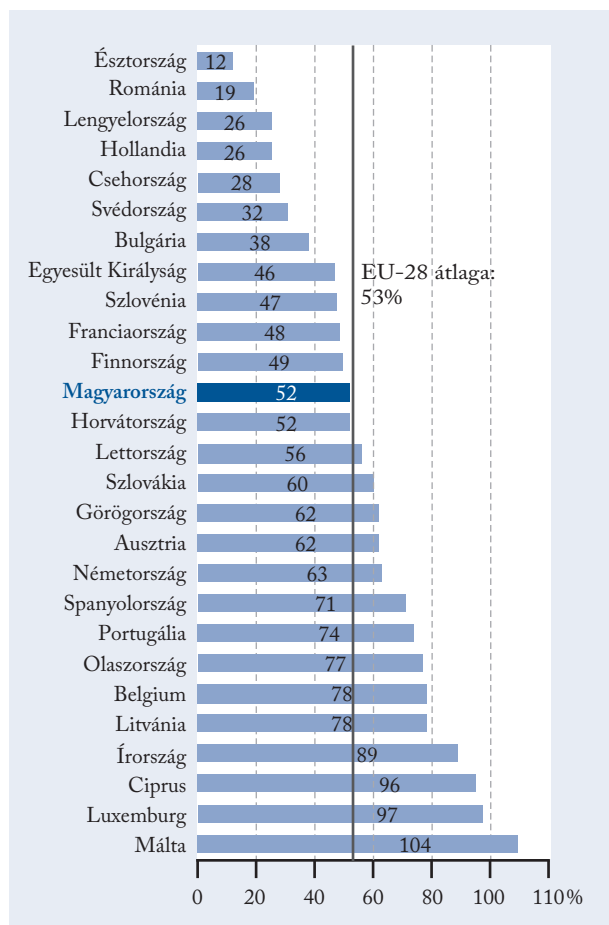
³⁾ Az adatok forrását az Eurostat mellett elsősorban a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal statisztikai jelentették.

Növekedett az energiainport-függőségünk

2005 és 2014 között az ország energiahordozó-behozatalát az évenként változó csökkenés, illetve növekedés jellemezte. 2014-ben az **energiainport** 11%-kal volt több az egy évvel korábbinál. Ezen belül a legnagyobb mennyiségben importált energiahordozók közül a kőolaj és kőolajtermékek behozatala 10, a 40%-os részarányt képviselő földgázé 13%-kal nőtt. A kőolaj és a földgáz döntő többsége csővezetékes szállítással (előbbi nagyrészt a Barátság, utóbbi a Testvériség, valamint – Ausztria felől – a HAG-vezetéken keresztül) érkezik hazánkba. Mindkét energiahordozó esetében Oroszország a fő importforrásunk.

7.6. ábra

Az unió és tagországainak energiafüggősége, 2013*
(a nettó import aránya a bruttó belföldi fogyasztáson belül)

* Dánia nettó exportőr.

²⁾ Forrás: Európai Bizottság honlapja.

Az **importfüggőség** szinte mindegyik uniós tagországra jellemző, egyedül Dánia rendelkezik energiafelesleggel. Az unió egésze az energiafelhasználás 53%-át behozatalból fedezte 2013-ban. Hazánk energiafüggősége (52%) 1 százalékponttal volt alacsonyabb az uniós átlagnál.

Az ipar energiaéhsége emelkedett

A környezet megóvásához és a szennyezőanyag-kibocsátás csökkentéséhez elengedhetetlen a minél hatékonyabb energiafelhasználás. Az elmúlt években a magyar **gazdaság relatív energiaigényessége** csökkenő tendenciát mutat, 2013-ban – a gazdasági teljesítmény 1,5%-os emelkedése mellett – 4,5%-kal mérséklődött. Ennek ellenére nemzetközi összehasonlításban a magyar gazdaság nagymértékben energiaigényes: 2013-ban egységnyi GDP termeléséhez az uniós átlagnál nagyjából 80%-kal több – bruttó, belföldi fogyasztásra rendelkezésre álló – energiát kellett felhasználni. Hazánkénál mindössze nyolc tagországban (ezek mindegyike 2004 óta csatlakozott az unióhoz) volt nagyobb a fajlagos energiafelhasználás. Az energiatenzitás mértékét nagyban meghatározza a gazdasági fejlődés szerkezete, a klímaviszonyok változása, valamint az energiaforrások összetétele.

A más energiahordozóra való átalakítás céljából történő felhasználást nem tartalmazó **végso (közvetlen) energia** legnagyobb felhasználója a **lakosság**, részesedése 2013-ban 32% volt. 2005 és 2012 között a teljes hazai gazdaság energiafelhasználásának több mint egyharmadért felelt a lakosság, az elfogyasztott energiamennyiség viszont 2013-ban negyedével kevesebb volt a 2005. évinél.

A rendszerváltástól az ezredfordulót követő időszakig dinamikus motorizáció zajlott, ennek következtében a – szállítást is magába foglaló – **közlekedés** napjainkra a második legnagyobb energiafogyasztó szektorrá vált. A szektor energiafelhasználáson belüli aránya 2009-ig emelkedett (2009-ben 29%), azóta viszont csökkenő tendenciát mutat, 2013-ban 24%-os volt. A közlekedés energiafogyasztása 2005 és 2013 között 15, ezen belül – a szektor felhasználásának kilenczetedét kitevő – közúti közlekedésé 14%-kal visszaesett. A közlekedés károsanyag-kibocsátásának csökkentése érdekében az EU célkitűzése szerint 2020-ra 10%-ra kell növelni a **bioüzemanyagok** használatát.²⁾ Magyar-

HELYZETKÉP A GÁZRÓL⁴⁾

2014 folyamán a kelet-ukrajnai konfliktus kapcsán újra előtérbe került hazánk alapvető fontosságú földgázellátásának biztonsága. A kockázatokat az importált gáz legnagyobb részét szállító Testvériség-vezeték Ukrajnán keresztülhaladó szakasza növelte, mivel a csővezeték a diplomáciai csatározások során érintett volt.

Hazánk földgázvagyonra csekély, önellátásra elégtelen. Miközben 2014-ben a hazai energiatermelés 14%-át tette ki a földgáz, addig a teljes magyar gazdaság energiafelhasználásának közel harmadát jelentette. Ebből kifolyólag jelentős mértékű földgáz behozatalra szorul Magyarország. Az energiaimport 40%-át a földgáz teszi ki, ami az elmúlt években kismértékben mérséklődött. A földgázfüggőség csökkentésére folyamatos törekvések vannak a gazdaság mindegyik szereplőjének részéről. Ebből kifolyólag a primer energiafelhasználáson belül a földgáz aránya a 2005. évi 43%-ról 2014-re 32%-ra csökkent.

országban a bioüzemanyagok felhasználása 2010-ig jelentősen nőtt, azóta viszont mérséklődött, 2013-ban – az előző két évhez hasonlóan – a közlekedés energiafogyasztásának 3,9%-át fedezték. Magyarországon a folyékony bioüzemanyagot döntően kukoricából és repceből, kisebb mértékben napraforgóból és egyéb gabonafélékből állítják elő.

Az energiaipart nem, de az építőipart is magában foglaló **ipar** 2013-ban a végső felhasználásra rendelkezésre álló energia 24%-át használta fel, ami 2005 óta a legmagasabb arány. A többi szektorral ellentétben az ipari ágazatok energiaigénye 2013-ban 5,0%-kal magasabb volt a 2005. évinél. Az ipari energiaigény alakulását néhány ágazat termelése nagyban befolyásolja: a fogyasztástöbblet elsősorban a kémiai és petrokémiai ágazatok, az élelmiszeripar, a gépgyártás, valamint az építőipar növekvő energiafelhasználásának következménye. A korábbi években a legnagyobb energiafelhasználónak bizonyuló vas- és acélgépgyártás 2013-ban több mint negyedével kevesebb energiát fogyasztott az előző évhez képest.

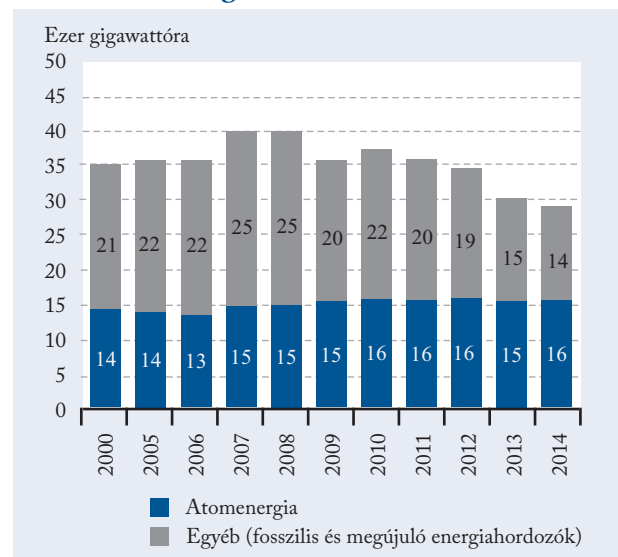
A bruttó hozzáadott érték közel kétharmadát előállító **szolgáltató ágazatok** 16, a **mezőgazdaság** 3,4%-át használta fel a végső felhasználásra rendelkezésre álló energiának. A tercier szektor részesedése 2005 óta a legalacsonyabb, az elfogyasztott energia mennyisége 2013-ban 30%-kal kevesebb volt a 2005. évinél.

Paks központi szereplője a villamosenergia-ellátásunknak

2014-ben Magyarország **villamosenergia-termelése** 3,5%-kal volt kevesebb az előző évhez képest. Az ezredforduló előtt szinte csak fosszilis és atomerőművi forrásokra támaszkodó villamosenergia-ellátásban már szerepet kaptak a megújuló energiaforrások is. 2013-ban a megújulók részaránya az összes villamos-

7.7. ábra

7.7. A bruttó villamosenergia-termelés energiahordozók szerint

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, Mavir Zrt.

⁴⁾ Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

Megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia Magyarországon

Megnevezés	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013. év a 2012. év százalékában
	gigawattóra						
Biomassza	1902,6	2106,4	2063,1	1551,9	1349,4	1463,6	108
Biogáz	34,2	39,3	63,1	105,7	152,9	155,8	102
Depóniagáz	10,5	11,9	24,8	38,0	49,8	51,9	104
Szennyvízgáz	25,1	35,2	44,2	65,0	65,0	64,6	99
Szélenergia	211,1	332,1	534,7	626,0	771,7	718,7	93
Vízi-energia	213,8	228,6	188,7	222,8	213,5	213,4	100
Hulladék megújuló része	77,5	126,6	179,8	121,3	117,1	135,7	116
Összesen	2475,1	2880,5	3099,3	2732,7	2727,6	2828,3	104
Megújuló az összes %-ában	5,4	6,8	7,2	6,3	6,3	6,6	-

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

energia-felhasználáson belül (6,6%) az előző évinél magasabb volt.

Hazánkban a villamosenergia-termelésen belül jelentős a nukleáris energia részesedése. Napjainkban az atomenergia alkalmazásának megítélése nem egyseges. Ellenzői a biztonsági kockázatokra és az atomerőművi hulladék környezeti veszélyeire hívják fel a figyelmet, kétségre vonva az atomenergia alacsony termelési költségeit is. Támogatói szerint azonban ez a legbiztosabb és legbiztonságosabb valamennyi áramtermelésre használt forrás közül. Az erőműépítés és a hulladékkezelési költségek ugyan magasak, de 1 kilowattóra áram termelési költsége az atomerőműben a fele akkora, mint egy olajtüzelésű erőműben. Mindemellett az atomerőmű kilowattóránként csak 2–6 gramm szén-dioxidot juttat a levegőbe, mindössze 1%-át annak, amit egy olaj- vagy gázalapú termelési folyamat.⁵⁾ Az Európai Tanács álláspontja szerint az atomenergia fontos tényező lehet a klímaváltozás elleni harcban, és az országok maguk döntenek az esetleges alkalmazásáról.

Az Európai Unió 28 tagországa közül 14-ben működik atomerőmű. Az üzemben lévő 134 nukleáris reaktor beépített teljesítménye adja az unió villamosenergia-ellátásának közel 30%-át. A nukleáris energia jelentős szerepet tölt be Franciaország (74%), Belgium (51%), Svédország (43%) és Szlovénia (33%) villamosenergia-termelésében. Az 1982 decemberétől termelő paksi atomerőmű jelenleg az ország számára gazdasági, energetikai és környezetvédelmi szempontból is nélkülözhetetlen. Az atomerőműben jelenleg négy, egyenként 500

megawattnyi névleges teljesítményű blokk üzemel, ezek 2014-ben több mint 16 ezer gigawattóra energiát termeltek, a hazai villamosenergia-termelés 54%-át.

A hulladékból termelt energia súlya növekszik

Az Európa 2020 – a közösség versenyképességének növelését megcélzó – stratégia alapján a **megújuló energiaforrások** arányát uniós szinten 20, hazánk esetében 14,65%-ra kell emelni az energiafogyasztásban. Magyarországon a zöldenergia részesedése folyamatosan emelkedik, 2013-ban – jelentősen elmaradva az uniós átlagtól (15%) – 9,8% volt. A megújuló energiaforrások kiaknázása az uniós országok többségében jóval elterjedtebb a hazainál, és nemcsak ott, ahol a természeti adottságok miatt például a víz erejét használják döntően (Svédország 52, Finnország 37, Ausztria 33%) energianyerésre. A megújuló energiaforrások felhasználása a balti államokban (Lettország 37, Észtország 26, Litvánia 23%), Dániában és Portugáliában (27, illetve 26%) magas. Hat országban hazánknál alacsonyabb arányú a zöldáram részesedése.

A zöldenergiát elsősorban villamos- és hőenergia termelésére, másodsorban pedig bioüzem-anyagok előállítására használjuk fel. A megújuló forrásokból származó villamos energia mennyisége 2000 óta több mint tízszeresére növekedett, 2013-ban elérte a 2828 gigawattórát, ami 3,7%-os növekedést jelent az előző évhez képest.

Magyarországon a megújuló energiaforrásokból termelt villamos energia döntő része a biomassza-

⁵⁾ Forrás: Nuclear Power and Sustainable Development, International Atomic Energy Agency, 2002.

felhasználásból származik, részaránya (2013-ban 52% volt) 2005-ig nőtt, azóta viszont mérséklődő tendenciát mutat. A csökkenés oka két, tisztán biomassza tüzelésű erőmű (a szakolyi és a borsodi) leállása, valamint egyes, vegyes tüzelésű blokkok (a bakonyi és a mátrai) kikerülése volt a kötelező átvételi rendszerből.⁶⁾

A biogáz, depónia- és szennyvízgáz alapú villamosenergia-termelés évek óta töretlenül bővül, egy-

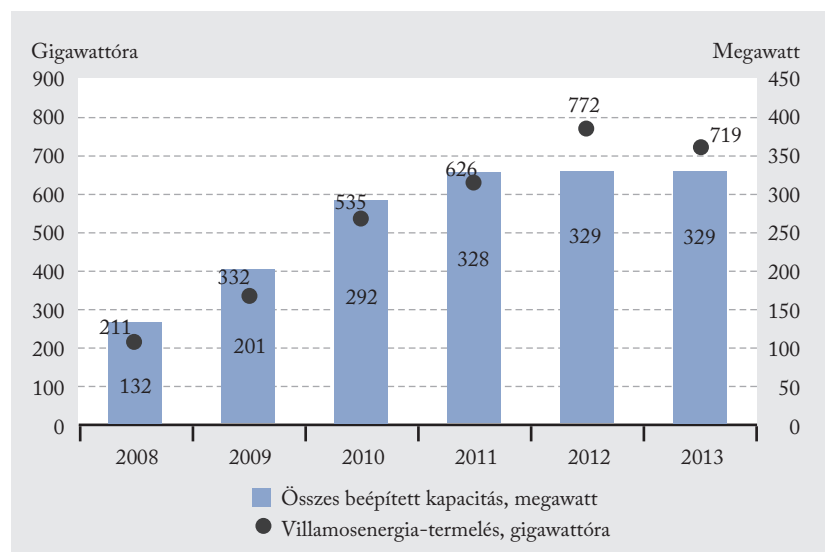
részt a beépített teljesítmények, másrészt a termelők számának növekedése miatt. A szélenergia zöldáramtermelésen belüli aránya az utóbbi hat évben több mint háromszorosára emelkedett, és jelenleg a biomassza után a második legnagyobb (25%). A zöldáram 7,5%-át képviselő vízenergia termelése a 2010-es – árvízvédelmi okokkal magyarázható – csökkenés után a vízjárás normalizálódása és a kapacitás bővítése folytán újra emelkedett.

NÖVEKSZIK A SZÉLVISZONYOK JELENTŐSÉGE⁷⁾

A szélenergia az egyik dinamikusan növekvő megújuló energiaforrás hazánkban. Az első hazai szél erőmű 2001-ben épült Kulcs térségében, mely 600 kilowatt (0,6 megawatt) beépített teljesítménnyel rendelkezett. Napjainkig a szél erőművi beépített kapacitás mértéke 2012-ig folyamatosan emelkedett, 2013-ban pedig stagnált. 2013 végén 47, nem háztartási méretű szél erőmű működött hazánkban. A beépített kapacitás 2,5-szeresére növekedésével párhuzamosan 2008 és 2013 között a szél erőművek villamosenergia-termelése viszont 3,4-szeresére emelkedett. A szél segítségével megtermelt villamosenergia (718,7 gigawattóra) – a gyengébb széljárás miatt – 2013-ban 6,9%-kal elmaradt az egy évvel korábitól. (A 2012. évi termelés /771,7 gigawattóra/ rekordmagas volt.) A szél erőművek villamosenergia-termelése a megújuló energiaforrásokból származó villamos energia negyedét, a teljes villamosenergia-termelés 1,7%-át jelentette. A teljes hazai energiatermelést tekintve a szélenergia szerepe viszont még csekélynek számít: 2014-ben a szél segítségével előállított energia 2,4 petajoule volt, ami a teljes hazai energiatermelés 0,6%-át fedte le. (A primer energiafelhasználásból viszont 0,3%-kal részesedett 2014-ben.)

7.8. ábra

A szél erőművek kapacitása és villamosenergia-termelése

Forrás: Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

⁶⁾ Kötelező átvételi rendszer (KÁT): a megújuló forrásból és hulladékból termelt villamos energia garantált, a piaci árnál magasabb árért való átvétele a MAVIR Zrt. által.

⁷⁾ Forrás: Beszámoló a megújuló alapú villamosenergia-termelés, valamint a kötelező átvételi rendszer 2013. évi alakulásáról, Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal, 2014.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1	A természetes népmozgalmi folyamatok alakulása.....	11
1.2	A szülészeti események alakulása	12
1.3	Halálzási és csecsemőhalálzási arány nemek szerint	12
1.4	A szülőképes korú női népesség és a teljes termékenységi arány alakulása	14
1.5	A születések megoszlása az anya életkora szerint	14
1.6	Az anyák átlagos életkora az első gyermekük születésekor és az ikerszületések aránya	15
1.7	Részmunkaidős foglalkoztatás és termékenység az unióban, 2013	16
1.8	A 15 éves és idősebb népesség megoszlása családi állapot szerint, január 1.	17
1.9	Házasságkötés, válás.....	17
1.10	Élveszületések az anya családi állapota szerint.....	18
1.11	A népesség nem és korcsoport szerint, 2015. január 1.	19
1.12	Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet, 2014	19

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1	A 15–64 éves foglalkoztatottak és munkanélküliek számának alakulása	25
2.2	A 20–64 évesek foglalkoztatási aránya, 2014	25
2.3	A közfoglalkoztatottak éves átlagos száma a nemzetgazdaságban	29
2.4	A munkaerő-felmérésben külföldi telephelyen történő munkavégzést megjelelölők létszámának alakulása	29
2.5	A vállalkozásoknál alkalmazásban állók létszámának alakulása létszám-kategóriák szerint.....	33
2.6	A nyilvántartott álláskereső és a munkanélküliek számának alakulása	34
2.7	Az ifjúsági munkanélküliségi ráta alakulása	36
2.8	A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája, 2014	38
2.9	A legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők aránya néhány uniós országban a 15–64 éves népességben... ..	40
2.10	Az óvodás gyermekek és az óvodai férőhelyek számának alakulása.....	41
2.11	Az általános iskolai tanulók száma a nappali képzésben	42
2.12	A középfokon tanulók iskolatípus szerint	43
2.13	A nyelvvizsgák számának alakulása	43
2.14	A felsőoktatásban tanulók létszáma	44
2.15	A hallgatók számának és a külföldi hallgatók arányának alakulása a nappali képzésben.....	44
2.16	Az oktatásra fordított költségvetési kiadások a GDP százalékában, 2011	47

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1	Havi nettó átlagkeresetek.....	54
3.2	A minimálbér és a szakmai minimálbér havi összege, január 1.	55
3.3	A havi nettó átlagkeresetek meggyenként, 2014	56
3.4	A reálkereset változása az eltartott gyermekek száma szerint, 2014	56
3.5	A női-férfi kereseti rés, 2013	57
3.6	Az öregségi nyugdíjak egy főre jutó vásárlóereje, 2012	59
3.7	A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma	60
3.8	A nyugdíj összegének alakulása.....	60
3.9	A különböző háztartástípusok egy főre jutó nettó jövedelmének eltérése az átlagtól.....	60
3.10	A gyermekneveléssel kapcsolatos juttatások reálértékének változása.....	61
3.11	Relatív jövedelmi szegénység	62

3.12 A szociális védelem társadalmi juttatásai a GDP százalékában, 2012	63
3.13 A tartós benlakásos intézmények tízezer lakosra jutó férőhelyeinek száma.....	65
3.14 A fogyasztás és a GDP volumenváltozása.....	67
3.15 Egy főre jutó havi fogyasztási kiadások, 2014, forint	68
3.16 A háztartások jövedelmének szerkezete jövedelmi tizedek szerint, 2013	69
3.17 A háztartások egy főre jutó havi kiadásainak aránya a különböző jövedelmi csoportokban, 2014	70
3.18 A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai háztartástípusonként, 2014	71
3.19 A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadása régiók szerint, 2014	71
3.20 Borralvóra kifizetett éves összeg foglalkozások szerint, 2014	72
3.21 Az egy főre jutó havi élelmiszer-fogyasztás alakulása, 2014	73
3.22 A fogyasztói árak (infláció) változása.....	74
3.23 A fogyasztói árak változása, 2014	75
3.24 A fogyasztói árak változása néhány fontosabb árucsoportban.....	76
3.25 Energiaáraink az uniós rangsorban, I. félév.....	77
3.26 A használatba vett lakások száma régióként	80
3.27 Lakásépítés	80
3.28 A népesség és a lakásállomány alakulása	81
3.29 Az eladott lakások számának alakulása.....	82
3.30 A lakáspiac tiszta árváltozása.....	83
3.31 A halálozások megoszlása nemek szerint, 2013	84
3.32 Egyes keringési betegségek százezer lakosra jutó halálozása	84
3.33 A tüdőgondozókban COPD-vel nyilvántartott betegek száma	85
3.34 Százezer lakosra jutó standardizált halálozási arányszám, 2011	86
3.35 Az államháztartás és a háztartások aránya az összes egészségügyi kiadás és a gyógyászati termékek finanszírozásában.....	87
3.36 Az egyén szerepének megítélése az egészségmegőrzésben.....	88
3.37 A kultúra, szórakozás és a hírközlés aránya az egy főre jutó fogyasztásban.....	89
3.38 A könyvek száma és példányszáma, 2014	90
3.39 A közszolgálati televízió műsoridejének alakulása	93
3.40 Az internetkapcsolattal rendelkező háztartások aránya az összes háztartásból.....	93
3.41 A napi rendszerességgel internetezőők aránya korcsoportok szerint, 2014	94
3.42 A felhőszolgáltatásokat használók aránya korcsoportok szerint az internetezőők körében, 2014	95
3.43 A fiatalkori bűnözés alakulása.....	96
3.44 A jogerősen elítéltek megoszlása előélet szerint, 2013	96
3.45 Az étellel való elégedettség átlagértéke korcsoportok szerint.....	98
3.46 Az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség, 2014	98
3.47 Önmagukat többnyire boldognak tartók aránya a legmagasabb iskolai végzettség szintje szerint.....	99
3.48 Az egyes érzelmeket többnyire vagy mindig érzők aránya.....	100
3.49 A más emberek iránti bizalom átlagértéke korcsoportok szerint.....	101

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1 A globális GDP volumenváltozása az egyes nemzetközi szervezetek szerint	105
4.2 A világ GDP-jének megoszlása, 2014	106
4.3 A GDP volumenváltozása a fejlett országokban	107
4.4 A GDP volumenváltozása a BRIC-országokban.....	109
4.5 A GDP volumenváltozása az unióban és legnagyobb gazdaságaiban.....	109
4.6 A fogyasztói árak és az alapkamat alakulása az euróövezetben	111
4.7 Az uniós tagállamok fiskális helyzete, 2014.....	112
4.8 Alap- és nyersanyag-piaci árfolyamok alakulás	113

4.9	A GDP volumenváltozása	114
4.10	Az uniós tagállamok gazdasági fejlettségi szintje, 2012	115
4.11	A külföldről kapott és a külföldnek fizetendő munkajövedelmek	116
4.12	A bruttó hazai termék régiók szerinti megoszlása, 2012	117
4.13	A fogyasztás és a reálkereset alakulása	117
4.14	A GDP és a belső kereslet tényezőinek változása	118
4.15	A bruttó állóeszköz-felhalmozás aránya a GDP-n belül.....	118
4.16	Hozzájárulás a GDP változásához a felhasználási oldalon.....	118
4.17	A külkereskedelem teljesítményének alakulása	121
4.18	A hozzáadott érték volumenének változása az egyes ágazatcsoportokban	122
4.19	A működőtőke-állomány alakulása	123
4.20	Hozzájárulás a GDP változásához a termelési oldalon	123
4.21	A bruttó hozzáadott érték megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2014	124
4.22	A külkereskedelmi forgalom volumenének változása	125
4.23	A külkereskedelmi termékforgalom egyenlegének alakulása	125
4.24	Németországgal folytatott külkereskedelmünk összetétele árucsoportok szerint, 2014	125
4.25	A külkereskedelmi forgalom áruszerkezete	127
4.26	A szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának összetétele, 2014, %.....	129

5. PÉNZÜGYEK

5.1	A forint éves átlagárfolyama a főbb devitákkal szemben.....	133
5.2	A folyó fizetési mérleg és összetevői	135
5.3	A nettó külföldi adósságállomány alakulása (az év végi adatok alapján).....	138
5.4	A háztartások kötelezettségállományának összetétele (az év végén)	140
5.5	A háztartási devizahitel-állomány változásának legfontosabb összetevői	141
5.6	A háztartások pénzügyi vagyoniának alakulása számának alakulása	142
5.7	A lakáscélú hitelek állománya (december 31.)	142
5.8	A folyósított lakáscélú hitelek alakulása	143
5.9	Az államháztartás hiánya pénzforgalmi szemléletben számítva	144
5.10	A lakosság befizetési a központi költségvetésbe	145
5.11	A központi költségvetés kamatkiadásainak GDP-hez viszonyított aránya.....	148

6. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

6.1	A külföldi leányvállalatok részesedése a hazai vállalkozások teljesítményéből.....	156
6.2	A vállalkozások főtevékenység szerinti megoszlása, 2014	157
6.3	A K+F-ráfordítás alakulása a bruttó hazai termék (GDP) százalékában.....	158
6.4	K+F ráfordítások a GDP %-ában, 2013	158
6.5	A vállalkozások részesedése a K+F-ráfordítások finanszírozásából	159
6.6	A kutatóhelyek számának alakulása	160
6.7	A napraforgó és a repce termésmennyisége	162
6.8	Az állatállomány megoszlása gazdálkodási formák szerint, 2014.....	163
6.9	Bérleti díjak és támogatások	164
6.10	A főbb növényi termékcsoportok volumenváltozása	165
6.11	A kivitel és a behozatal volumenváltozása az élelmiszerek, italok és dohány árucsoportban	166
6.12	Az élelmiszer, ital, dohányáru külkereskedelmi többletének megoszlása, %, 2014	166
6.13	Az ipari termelés és értékesítés volumenváltozása	167
6.14	Az ipari termelés volumenváltozása a nemzetgazdasági ágak szerint	167

6.15 A feldolgozóipari termelés megoszlása az egyes ágazatcsoportok között, 2014	168
6.16 A gépipari termelés volumenváltozása	170
6.17 A vegyipari alágak termelési volumenváltozása	170
6.18 Az élelmiszergyártó cégek kivitelének termékek szerinti megoszlása, 2014	171
6.19 Ipari termelés régiónkénti megoszlása	174
6.20 Ipar részesedése a bruttó hozzáadott értékből és termelésének volumenváltozása a 2005. évi szinthez képest, 2014.....	175
6.21 A feldolgozóipari alágak belföldi és exportértékesítésének árváltozása, 2014	175
6.22 Az építőipari termelés volumenváltozása	177
6.23 Az építőipari termelés megoszlása ágazatonként	177
6.24 Az építőipari vállalkozások év végi szerződésállományának volumenváltozása	178
6.25 Az építőipari termelők árak változása	178
6.26 Az építőipari termelés volumenváltozása	178
6.27 A szállítási ágazatok áruszállítási teljesítménye	180
6.28 A helyközi személyszállítás teljesítményének alakulása.....	180
6.29 A Magyarországon első alkalommal forgalomba helyezett személygépkocsik számának alakulása.....	182
6.30 Távközlési tevékenységből származó nettó árbevétel szolgáltatástípusonként.....	183
6.31 Az internet-előfizetések száma hozzáférés szerint	184
6.32 Magyarország helyezése az IKT fejlettségi rangsorban.....	186
6.33 A kiskereskedelmi forgalom volumenváltozása	187
6.34 Az üzemanyagok fogyasztói árának és forgalmának változása	187
6.35 A belföldi kártyás vásárlások és a készpénzfelvételek számának alakulása.....	188
6.36 A belföldi elfogadóhálózatban lebonyolított hazai kártyás tranzakciók számának alakulása.....	189
6.37 A bevásárlóközpontok és hipermarketek számának alakulása	190
6.38 Az e-kereskedelemben rendszeresen (a felmérést megelőző 3 hónapban) résztvevők aránya az Unióban, 2014.....	191
6.39 Kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása	195
6.40 Vendéglátóhelyi forgalom volumenváltozása	197

7. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

7.1 Egy főre jutó szennyezőanyag kibocsátás, 2012	201
7.2 A kezelt hulladékfajták mennyisége.....	203
7.3 A szelektíven begyűjtött hulladék összetétele, 2013.....	203
7.4 A földhasznosítás alakulása.....	204
7.5 Magyarország energiatermelése	206
7.6 Az unió és tagországainak energiatartózkodása, 2013	207
7.7 A bruttó villamosenergia-termelés energiahordozók szerint.....	208
7.8 A szélenergia kapacitása és villamosenergia-termelése	210

TÁBLÁK JEGYZÉKE

1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

1.1 Fontosabb népmozgalmi események.....	11
1.2 A menedékkérelmet benyújtó személyek származási országainak rangsora és a menedékkérők száma	21
1.3 A menedékkérők legfontosabb célországai, 2014.....	21

2. MUNKAERŐ-PIACI VISZONYOK, OKTATÁS

2.1 A 15–64 éves inaktív munkaező-piaci távollétük oka szerint.....	27
2.2 A 15–64 éves nők foglalkoztatási aránya gyermekszám szerint.....	31
2.3 A 15–64 évesek foglalkoztatási aránya fontosabb jellemzők szerint.....	31
2.4 A nettó átlagkereset alakulása	33
2.5 A 15–64 évesek munkanélküliségi rátája fontosabb jellemzők szerint	37
2.6 A foglalkoztatási arány és a munkanélküliségi ráta alakulása régióként (a 15–64 éves népességén belül)	39
2.7 A 25–64 éves népesség legmagasabb iskolai végzettségének alakulása a népszámlálások alapján.....	40
2.8 Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók képzési területek szerint,.....	45

3. ÉLETKÖRÜLMÉNYEK

3.1 A nettó átlagkeresetek alakulása, 2014	55
3.2 Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságokban részesülők száma és az ellátások átlagösszegei, 2014. december	59
3.3 A családtámogatásokban részesülők száma, és az ellátásokra kifizetett összeg.....	61
3.4 Relatív jövedelmi szegénységi arány	62
3.5 A szociális védelmi kiadások szerkezete	63
3.6 A szociális védelmi juttatások az ellátás típusa szerint az Európai Unióban és Magyarországon, 2012	64
3.7 Jövedelemptóló támogatások.....	64
3.8 A háztartások egy főre jutó havi fogyasztási kiadásai	69
3.9 Tartós fogyasztási cikkel rendelkező háztartások aránya a legjobb és legrosszabb anyagi helyzetben lévő háztartásokban, 2014	74
3.10 A háztartásienergia-árak alakulása hazánkban és az unióban, vásárlóerő-egységben számítva.....	77
3.11 Fogyasztói árak alakulása a lakosság és a háztartások egyes csoportjaiban, 2014	78
3.12 Fontosabb élelmiszerek átlagára néhány uniós tagállamban, 2013	79
3.13 Bizonyos daganatos betegségek elleni szűrésen átesettek aránya az adott korcsoportban.....	86
3.14 CT és MRI készülékek száma és kihasználtsága.....	87
3.15 Közművelődési intézmények adatai	92
3.16 Regisztrált bűncselekmények és bűnelkövetők, 2014	96
3.17 Összefoglaló adatok a lakosság elégedettségi mutatóiról.....	99

4. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK

4.1 Néhány uniós ország makrogazdasági jellemzői, 2014.....	111
4.2 Az euró árfolyama, 2014	114
4.3 A Növekedési Hitelprogram első szakaszában nyújtott hitelek cél szerinti megoszlása.....	120
4.4 A 10 legnagyobb beruházó nemzetgazdasági ág beruházási teljesítménye, 2014.....	120
4.5 Magyarország legfontosabb partnerországai az üzleti, a szállítási és a kormányzati szolgáltatás-külkereskedelemben, 2014.....	130

5. PÉNZÜGYEK

5.1 Magyarország fizetési mérlege, 2014	136
5.2 A háztartások pénzügyi vagyona, 2014	140
5.3 A központi költségvetés fontosabb bevételi és kiadási tételei 2014-ben.....	147

6. ÁGAZATI TELJESÍTMÉNYEK

6.1 A regisztrált gazdasági szervezetek száma	157
6.2 Összefoglaló adatok a vállalászási kutatóhelyekről.....	161
6.3 A fontosabb szántóföldi növények terméseredményei, 2014	162
6.4 Állatállomány, december 1.	163
6.5 A közúti gépjárművek gyártásában érintett alágazatok jellemzői, 2014	169
6.6 Az élelmiszergyártás alágazatainak exporttevékenysége, 2014	172
6.7 Az ipari termelés* nemzetgazdasági ágak és alágak szerint, 2014	173
6.8 Az ipari termelés és értékesítés alakulása létszám-kategóriák szerint, 2014.....	174
6.9 A metróhálózat jellemzői a közép- és délkelet-európai városokban.....	181
6.10 A Nemzetközi Távközlési Egyesület IKT-fejlettség szerinti országgrangsora, 2013	185
6.11 A kiskereskedelmi forgalom alakulása, 2014	187

7. KÖRNYEZET ÉS ENERGIA

7.1 A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózat bővülése	201
7.2 Az európaiak szerint aggodalomra okot adó környezetvédelmi területek.....	202
7.3 A legtöbb és a legkevesebb e-hulladékot gyűjtő uniós országok, 2012.....	203
7.4 A talajpusztulás okai	204
7.5 A kukorica ásványianyag- és vitamintartalmának alakulása	205
7.6 Megújuló energiaforrásokból előállított villamos energia Magyarországon	209

SUMMARY

1. DEMOGRAPHIC SNAPSHOT

- The population number of Hungary was 9 million 849 thousand on 1 January 2015, 28 thousand fewer than one year before. In 2014, major demographic processes developed favourably: the number of births and marriages increased compared to the previous year, while the number of deaths and divorces fell, that of induced abortions decreased considerably and infant mortality rate sank to a record low. At the same time, the positive international net migration continued to decline compared to previous years.
- The **estimated population number** of the country calculated from the 2011 census data was **9 million 849 thousand** on 1st January 2015. On the present territory of Hungary, the population number was the highest in 1981 (10 million 713 thousand), a number continuously decreasing since that time. The main reason for this is the low **fertility** combined with in European comparison a steadily high-level mortality. The annual number of **births** has been continuously below 100 thousand since 1998. In 2014, 91,500 children were born, 3.2% more than in the previous year.
- The number of **deaths** in last two decades showed basically a declining trend: it fell below 130 thousand in 2011 for the first time and has remained below this level since that time. In the past decades, mortality was the lowest (126,100 deaths) in 2014.
- In 2014, the rate of **natural decrease** declined compared to the previous year: the number of deaths was 34,600 more than that of births, which difference was 9.2% lower than in 2013. Natural decrease could only be moderated by the positive international net migration (6.6 thousand persons).
- In the last half century, partnerships and their social acceptance changed considerably. In parallel with the decreasing inclination to get married, cohabitation has become more and more common. As a result of this, nearly one out of every two children was born outside marriage in 2014. In the last four years, the fall in the number of **marriages** stopped and turned to a slow increase. In 2014, 38.7 thousand marriages were registered at the registrars' offices 1700 more than in the previous year.
- Similarly to the other European countries, one of the greatest demographic challenges is the **ageing society** in Hungary as well. As a result of the persistently low fertility and the increase of life expectancy, the proportion of the child population is lowering, while that of the older age-groups is rising, and so, the dependency burden on the active age-groups is significant.
- In EU comparison, Hungary has been among the countries with low but positive **international net migration** since the 1990s. In recent years, the rate of emigration accelerated; therefore immigration surplus moderates the pace of natural decrease at a lower extent.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
Population number, thousand ^{a)}	9,909	9,877	9,849
Dependency rate, % ^{b)}	46.2	47.0	47.9
Ageing index, % ^{c)}	118.9	121.5	123.6
Vital events per thousand population			
live births	9.1	9.0	9.3
deaths	13.0	12.8	12.8
natural increase or decrease (-)	-3.9	-3.9	-3.5

^{a)} 31st December.

^{b)} Child-age (0–14 year-old) and elderly (65 year-old and older) population as a percentage of the population aged 15–64, 31st December.

^{c)} Elderly (65 year-old and older) population as a percentage of the child-age (0–14 year-old) population, 31st December.

2. LABOUR MARKET SITUATION, EDUCATION

- Due to the negative impact of the economic crisis on the **labour market**, in the period 2008–2010 employment decreased and unemployment increased significantly. However, more favourable labour market trends were characteristic of the last years: employment continuously expanded in the last four years, while unemployment has been declining for two years.

- In 2014, the **number of employed** people aged 15–64 rose by 210 thousand to 4 million 70 thousand and the **employment rate** of 61.8% was 3.7 percentage points higher than one year earlier.

- In Hungary, the regular weekly working hours of the vast majority of employed people were between 36 and 40 hours in 2014. Last year, the regular weekly working hours of women employed full-time were 40.5 hours, while those of men were 41.3 hours. The former was 0.5 hour longer and the latter was 1.1 hours shorter than the EU average.

- While unemployment was stagnant in 2012, it declined in 2013 to a smaller and in 2014 to a larger extent. The **number of unemployed** people aged 15–64 fell by 98 thousand to 343 thousand over one year, while the **unemployment rate** diminished from 10.2% to 7.8%. The decrease in unemployment indicators was slightly more considerable among men than among women.

- As a result of the improving labour market indicators, Hungary's position has become more favourable in **EU comparison** as well. In the 20–64 age-group, the lagging behind of the Hungarian employment rate compared to the EU average halved over one year (decreased from 5.4 percentage points to 2.5 percentage points), while the unemployment rate of the population aged 15–64 was 2.5 percentage points lower than the EU average.

- In the past two years, the **number and rate of job vacancies** increased considerably. On the level of the national economy, the average number of job vacancies was 36.6 thousand in 2014, 11% more than in the previous year. Compared to a year earlier, the number of job vacancies to be filled grew by 31% in the business sector, fell by 13% in the public sector and essentially stagnated at non-profit organizations.

- The **educational level** of the population is steadily improving. The proportion of people with at least GCSE was nearly 55% in 2014, while those with university or college degree accounted for more than 23% of the population aged 25–64 years.

- In the school-year 2014/2015, the total number of students in **formal education** – public education and higher education together – was 1 million 927 thousand, 3% fewer than a year earlier and 15% fewer than in 2005. This is basically determined by demographic processes even besides an improving participation rate in education.
- The number of **kindergarten children** was lower than that of kindergarten places: it amounted to 321 thousand, 2.6% fewer than in the previous year and 1.6% fewer than in 2005. The number of places is increasingly higher than that of kindergarten children.
- The number of full-time students in **primary schools** was 748 thousand, slightly more than in the school-year 2013/2014. The number of students per teacher fell below 10. The proportion of students receiving after-school care (54%) and those receiving meals at school (78%) increased.
- The proportion of the so-called **early school leavers**, i.e. those 18–24 year-old people who have primary educational attainment at most and do not take part in formal education or adult education, decreased somewhat, and was 11.1% in 2014, slightly lower than the EU average.
- The number of students in **secondary education** decreased by 6.2% compared the previous year and amounted to 471 thousand. The proportion of students in vocational, special vocational schools decreased and was 21% in 2014, while that of students in secondary grammar schools increased to 39%, thus nearly reaching the proportion of students in secondary vocational schools.
- The number of students in **tertiary education institutions** continued to decline and was 370 thousand in the academic year 2014/2015. 71% of them were full-time students. The total number of students at present corresponds to that around the turn of the millennium, but in the academic year 1999/2000, more than two fifths of students were not studying full-time.
- Among full-time students, the number and proportion of **foreign students** have more than doubled since 2005. In the academic year 2014/2015, the number of foreign students was about 22 thousand and their proportion was nearly 11%.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
Employment rate, % ^{a)}	56.7	58.1	61.8
Unemployment rate, % ^{a)}	11.1	10.2	7.8
Number of students having passed vocational examination			
total	64,839	58,409	55,353
in vocational, special vocational schools	32,642	26,855	26,573
in secondary vocational schools	32,197	31,554	28,780
Students in full-time tertiary education as a percentage of the population aged 18–22	37.5	36.5	36.6

^{a)} Within the population aged 15–64.

3. LIVING CONDITIONS

- In 2014, the changes of **earnings** were affected by the agreement on minimum and guaranteed minimum wages for the year, the salary adjustment for those working in fields of social care, the carry-over affect of the wage rise for teachers in September 2013 and the change in the headcount of public workers alike. Average gross monthly earnings of full-time employees amounted to HUF 237,700 in 2014, that – excluding family tax benefit – totalled HUF 155,700 in net terms. Due to the unchanged rules of contributions and personal income tax, both average gross and net earnings were 3.0% higher than those in 2013. Last year, real earnings – taking into account family tax benefit – were 4.0% higher than in 2013.
- In 2014, HUF 3,478 billion, 11% of the GDP was spent on **pensions, benefits, annuities and other provisions**. The average number of provision recipients was 2 million 755 thousand, 28% of the total population.
- In December 2014, the number of **old-age pensioners** was 2 million 18 thousand in the country, 0.6% fewer than one year before. The average monthly amount of provision per recipient was HUF 116 thousand, 2.7% higher in nominal terms and, beside a 99.4% consumer price index for pensioners, 3.5% higher in real terms than in the previous year.
- The at-risk-of-poverty of families is increasing along with **having children**. According to the terminology used in the EU, 8.2% of childless households and 21% of households with children lived in relative income poverty in 2013.
- In **households with children**, the net income per capita was HUF 793 thousand in 2013, 1.1% more than in the previous year. Taking into account the 1.7% inflation, the income position of all households with children – except for those with two children – improved.
- In 2012, **social protection expenditure** represented a similar share (21.8% of the GDP) as in the middle of the last decade, much less than the EU average. Despite this, we spend relatively much on social protection among the member states having joined in and since 2004.
- All over Europe, the largest item of social protection expenditure having an increasing share is the **provision for the elderly** including pension benefits as well. The share of the provision for the elderly within social protection expenditure increased between 2005 and 2012.
- In the past seven years, the proportion of **benefits in cash** was growing and amounted to 70% in 2012. The share of means-tested benefits – depending typically on income – within social protection benefits declined slightly in recent years and was less than half of the EU average.
- A typical form of provisions depending on income is the **social assistance**. In 2013, HUF 138.9 billion was spent on this, 4.4% less at current prices than in the previous year. Partly the phasing out of home maintenance support provided on equitable basis and partly the preference of active labour market policies caused the decrease.
- The number of people living in **social residential institutions**, two thirds of whom live in homes for the aged, continued to increase since 2005. In 2013, more than 77 thousand people lived in long-term and 14 thousand in short-term social residential institutions.

- Nearly 37 thousand children received **infant nursery care**, 22% more than in the middle of the last decade. Another 12 thousand children received care in family day care institutions, the number of which is growing relatively fast. The number of recipients of **child welfare services** grew until 2011, and in 2013, 141 thousand children received this form of provision, fewer than in the previous year. Similarly to the previous years, the number of children and young adults under **professional child protection** was nearly 22 thousand in 2013 – among them, 19 thousand were minors.
- The availability of social and child welfare services continued to improve in recent years; family assistance services, domestic care and child welfare services are widely available.
- In 2014, after almost 8 years of decline or stagnation, **household consumption** grew by 2.7% in real terms. The largest item of household expenditure continued to be expenditures on food in 2014 as well: households spent about one fourth of their total expenditure on meals.
- After paying the **expenditures on basic needs**, i.e. food and housing, 52% of households' income remained to be spent on transport and other expenditures (e.g. culture and entertainment) which represented a 2.1 percentage points increase compared to 2013.
- In 2014, the average per capita consumption of households with several persons and without children as well as that of single households increased the most, while the consumption of households with children decreased to varying degrees.
- In addition to the reduction of regulated energy prices, the moderate demand environment and the low foreign inflation also contributed to the gradual deceleration and low level of **inflation** during 2014. The new official price cut, which came into force in September, as well as the significant drop in fuel prices at the end of the year continued to strengthen the disinflation effect. Thus, in 2014, **consumer prices** were 0.2% lower on the whole than a year earlier. Among the main commodity groups, only alcoholic beverages and tobacco as well as services became more expensive compared to 2013.
- In 2014, there was also a turnaround in **housing construction**, the willingness to build slightly increased, 8,358 new homes were built, 15% more than one year before. The number of building permits issued by building authorities was 9,633, 28% more than in 2013. Since the turn of the millennium, the proportion of homes built by natural persons has been usually more than half of the homes built; in 2014, their share increased from 57% to 59%. Similarly to the previous year, the average floor area of homes put to use was 101 m². 40% of new homes were larger than 100 m²; about 30% of them were smaller than 60 m².
- The number of **ceased dwellings** decreased from the millennium to 2013, however, in 2014 1,724 homes ceased to exist; this was 38% more than a year ago.
- The growth of **housing stock** has slowed down in recent years, which is associated with a decline in residential construction between 2008 and 2013. The comfort of dwellings (piped water, sewage disposal, bathroom, flush toilets) has significantly improved since the transition; the access to public utilities grew to an average of 93–96% by 2014.
- In Hungary, the number of deceases per thousand inhabitants was the same in 2014 as in the previous year (12.8). The **mortality** rate of men increased slightly (from 13.1 to 13.2), while that of women fell somewhat (from 12.5 to 12.4). Infant mortality reached a historical low and was 4.6 per thousand live births.

- The slow decline in mortality mainly results from the improvement of **mortality** due to the **diseases of the circulatory system** responsible for half of deaths, as there is no positive change in **cancer mortality** accounting for one fourth of deaths. The likely explanation for the decline in mortality is the much more effective therapy than before.
- In 2013, 4,855 **general practitioners** and 1,490 family paediatricians performed their duties in Hungary, the average number of patients per general practitioners was 1,788 and that of children per family paediatricians was 957. Since the first data of the Health Registration and Training Centre in 2004, 534 **general practitioners** have left the country.
- In the last decade, the private sector had an increasing role in **financing health care**, while the share of the general government decreased. The share of the private sector in financing medical goods was nearly 60% in 2012. Three fourths of the expenditures of the private sector on medical goods were covered by households.
- In 2013, the **budgetary expenditures on culture** increased by 7.2% at current prices (they amounted to HUF 204 billion, 0.7% of the GDP), and so, music and dance art, book, sound recording and journal publishing, as well as zoological, botanical gardens and national parks got more resources.
- The government subsidized book, sound recording and journal publishing by HUF 3.3 billion, 13% more at current prices than in the previous year. The number of **books published** grew by 1.5% year-on-year (to 12 thousand) and the number of copies also increased by 2.9% (to 27 million), thus, the downward trend characteristic of book production for a longer time broke.
- The number of copies of **printed press products** continued to fall primarily due to the spread of forms of online publication. In line with this process, the prices of newspapers and periodicals have increased considerably since 2007, and from 2009, to a larger extent than the general consumer price rise.
- Among **cultural services**, the popularity of both concerts and theatres increased; in 2014, the number of theatre performances grew by 6.7% (to nearly 25 thousand) and that of attendances by 10% (to 6.4 million) compared to the previous year.
- Among **electronic broadcasters**, the broadcasting time of the public service television hardly changed during the past few years (it was nearly 34 thousand hours in 2013), however, the structure of programmes was modified, and the proportion of cultural, i.e. literary, artistic, scientific and entertainment programmes accounting for the largest share (60% in 2013) increased in recent years. The broadcasting time of the public service radio decreased somewhat (to 26 thousand), and, within the broadcasting time, music programmes increased the most.
- In 2014, the number of **registered crimes** was 330 thousand, 13% fewer than in the previous year. 217 thousand known offended persons were registered, 13% fewer than in 2013. The number of known perpetrators grew by 1.9% to 106 thousand over one year. In 2013, the number of perpetrators with definitive sentence was 70 thousand, 6.6% fewer than one year before. In 2014, the year-end number of those held in detention in prisons was 17.9 thousand, basically the same as in the previous year.
- There is an increasing emphasis on the assessment of conditions relating to life situation and **subjective well-being** of individuals and large social groups all over the world. **Overall life satisfaction** is one of the most important indicators of subjective well-being. Based on the answers of the respondents, life

satisfaction was 6.4 on a scale of 0 to 10 in 2014, which was higher than one year earlier. Age, educational attainment and income situation significantly affect the value of the answers.

- The **feelings** of individuals are very important in terms of life quality. In 2014, in a given month, 55% of the adult population declared themselves to be always or mostly happy, while 12% of them were often very nervous. Generally, the younger age groups declared themselves to be happier and less nervous, however, similarly to life satisfaction, financial situation is also closely connected to the feelings of individuals.
- The quality and extent of **personal and social relationships** are also important measures of life satisfaction. In 2014, the satisfaction of the 16 year-old and older population with their social relationships was 7.8 on a scale of 0 to 10, and typically, younger people were more satisfied with their relationships.
- Among all subjective variables, **trust** in other people showed the lowest average value, 5.2 on a scale of 0 to 10 in 2014 as well. While young people had greater trust in others, middle-aged people were the most mistrustful. With the increase of highest educational attainment, the level of trust in others typically increased.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
Average earnings of employees, HUF/month			
gross	223,060	230,714	237,736
net	144,085	151,118	155,717
Real wage index, 2005 =100.0	98.0	101.1	104.3
Expenditures on pensions, benefits, allowances and other provisions as a percentage of GDP	11.8	11.9	10.9
Average monthly pension received by old-age pensioners, HUF/person	170,140	113,047	116,266 ^{a)}
Consumer price index, 2005 =100.0	142.8	145.2	144.9
Number of dwellings built per ten thousand population	10.6	7.4	8.5
Number of books published	11,645	11,388	11,555
Theatre attendances per hundred population	52	59	65
Museum attendances per hundred population	84	91	88
Number of registered crimes per hundred thousand of population ^{b)}	4,760	3,819 ^{c)}	3,341 ^{c)}

^{a)} December data.

^{b)} Based on mid-year population.

^{c)} On 1st July 2013, the new Criminal Code came into force, for the preceding period, the provisions of Act IV of 1978 – which have already been repealed – apply.

4. DOMESTIC AND INTERNATIONAL MACRO-ECONOMIC TRENDS

- The performance of the **global economy** grew by 3.4% in 2014 compared to the previous year. Substantial contributors to the increase were countries in Asia. Out of global actors, mostly influencing world economic processes, the economic performance of the **United States** was up by 2.4%, that of **China** by 7.4%, however, that of **Japan** stagnated.
- The economy of the **European Union** (EU-28), belonging to our closer international environment, grew by 1.3%, within which that of Germany, considered as the largest national economy, by 1.6% in 2014. In parallel with this, the EU's economy needs to cope with the danger of deflation and with credit market activity insufficient for stable development.

- The exchange rate of the **euro** markedly depreciated against the US dollar over the course of 2014. At the end of the year one euro was worth 1.2141 US dollar, which has been the weakest exchange rate level for four years. The strengthening of the dollar played a role, too, in the reduction of the world market prices of several raw materials, including those of **Brent** crude oil. The price of petroleum dropped to a more-than-five-and-a-half-year low (to 55.27 dollars per barrel) by the end of 2014.
- The performance of the Hungarian economy started to follow a path of increase in 2013, and the growth continued in the course of 2014. The **gross domestic product of Hungary** rose by 3.6% in 2014 compared to a year earlier, with which Hungary has the second highest increase of output in the EU ranking.
- **On the expenditure side**, internal demand, within which especially investments in the national economy, caused the growth of performance. In addition to a continued balance adjustment, households could raise their consumption, which also had a favourable impact on output. Although the performance of external trade lowered the growth of GDP.
- **On the production side**, both goods producing branches and the services sector increased their output. However, export-oriented manufacturing was invariably the driving force of the growth.
- Following the significant fall caused by the economic crisis the volume of Hungary's **external trade in goods** – partly as an effect of the low base – changed into a 15–17% growth in 2010. Following this the rate of increase gradually slowed down, so there was a one-digit increase in 2011 and stagnation in 2012 in the volume of external trade in goods. In 2013, external trade started to rise again: the volume of exports grew by 4.2% and that of imports by 5.0%. In 2014 the trend continued: the volume of exports was 7.1% and that of imports 8.8% higher than a year earlier. The surplus on the balance of external trade was 6,402 million euros in 2014, 153 million euros less than one year earlier.
- The growth of **international trade in services, calculated in euros**, went on in 2014 too. After fluctuating performances following the crisis, international trade in services increased again in 2013, growths exceeding 6% in both directions of trade. The increase of trade continued in 2014 as well: the pace of rise accelerated to 8.4% in respect of exports, in parallel to which it was down to 3.4% in the case of imports. The balance of international trade in services had a surplus of 5.5 billion euros in 2014, 1.0 billion euros more than a year earlier.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
Volume index of gross domestic product (GDP), 2005 = 100.0	99.6	101.1	104.8
GDP per capita, thousand HUF	2,878	3,017	3,233
GDP per capita, EUR	9,943	10,161	10,475
Volume index of investment, 2005 = 100.0 ^{a)}	74.9	80.0	91.2
Balance of external trade in goods, billion HUF	1,922	1,955	1,977
Volume index of imports, 2005 = 100.0	136.4	143.2	155.9
Volume index of exports, 2005 = 100.0	160.5	167.2	179.2

^{a)} Based on quarterly data.

5. FINANCES

- In 2014 the annual average exchange rate of the **euro** was 308.66 forints/euro, which has been the weakest annual average exchange rate level since the introduction of the euro. The **central bank base rate** decreased to a high extent in the last few years: from 7.00% of July 2012 to 2.10% by July 2014, which is a historic low. In parallel with this, interests on forint loans to households and corporations were both reduced during 2014.
- In 2014 the balance of the **current account** improved by 229 million euros, and a surplus of 4.3 billion euros was generated over the year. **Net external financing capacity** calculated as the aggregate balance of the capital account and the current account, amounted to 8.6 billion euros, and the balance of EU transfers shows a surplus of 6.0 billion euros. The **net foreign liabilities** of Hungary were 81.6 billion euros at the end of 2014, 12% less than one year earlier. **Net foreign debt** (not including debt instruments within direct capital investments) was 33.7 billion euros, 10% less than at the end of 2013.
- The **gross financial assets of households** were 37.2 thousand billion forints at the end of 2014, 8.4% more than one year earlier. The amount of liabilities was 9.1 thousand billion forints, 1.0% less than at the end of 2013, within which the stock value of foreign currency loans at the end of 2014 (4.2 thousand billion forints) decreased by 4.7%. Both the shares of forint and foreign currency loans in liabilities were 46% at the end of 2014, the proportion of foreign currency loans not exceeding that of forint loans for the first time in the past seven years. The **net financial assets of households** amounted to 28.1 thousand billion forints, 12% more than a year earlier. Their net financing capacity was 1,896 billion forints over the year, 5.9% of GDP.
- Recently a number of measures have been made to cut back the foreign currency debts of households. As an impact of the regulation of **housing loans** having changed after the peak in the year 2010, the decrease of the housing loan stock slowed down in 2013, and remained at the previous year's level in 2014. **Housing loan stock** was 3,324 billion forints in 2014, 0.2% more than one year earlier. The proportion of the **foreign currency loan stock** – as an impact of central measures – was 66% back in 2010, decreasing to 52% by 2014, and its amount fell by some two-fifths compared to 2005. The amount of **loans with state subsidies** has been reduced since 2006, amounting in 2014 to about the half of that in 2005. The majority of **transferred housing loans** continue to be used for buying second-hand dwellings (its proportion was 72% in 2014).
- The consolidated cash-based balance of the central sub-system of **general government** showed a deficit of 826 billion forints in 2014, 107 billion forints less than one year earlier. The budget balance was positively influenced by the extra revenues that came from economic growth, increases in employment and consumption, and the launch of on-line cash registers system. In 2014, revenues from consumption taxes rose by 7% and payments by households by 6% within the revenues of central government. On expenditure side the EU expenditures of professional chapter-administered budget appropriations increased by 12% and amounted to 2,206 billion forints.
- The **debt stock of central government** was 23.9 thousand billion forints at the end of 2014, 8.6% more than one year earlier. The most important factors of the growth were the issue of government securities denominated in forint and the depreciation of the forint, this latter increasing the forint value of the foreign currency debt.
- According to preliminary data the **deficit of the general government sector** was 829 billion forints in 2014, which corresponds to a deficit of 2.6% as a proportion of GDP. In 2013 and the preceding year similar deficits (of 2.5% and 2.3% respectively) were recorded. At the end of 2014 the **debt of the general government sector** equalled 76.9% of GDP, which was 0.5 percentage point lower than a year earlier.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
Balance of general government sector as a percentage of GDP	-2.3	-2.5	-2.6
Dept of general government sector as a percentage of GDP	78.5	77.4	76.9
Current account balance, million EUR	12.3	11.1	10.4
Current account balance, million euros	1,813	4,053	4,282

6. PERFORMANCE OF BRANCHES

- In 2014, the **business sector** continued to expand. Over a year, the number of registered business organizations increased by 18 thousand to 1 million 845 thousand. The main source of growth was a rise in the number of individual enterprises; in addition, there was an increase in the number of non-profit organizations as well. Enterprises had the greatest weight in the areas of agriculture, real estate transactions, and trade as well as professional and scientific activities. The distribution of enterprises by headcount categories is unchanged compared to previous years: 99.7% of them were small enterprises, 0.3% medium-sized enterprises and 0.1% large enterprises.
- In 2014, the number of **newly registered enterprises** was 105 thousand, i.e. 2.1% less. While the registration of companies and partnerships declined by 14%, that of sole proprietorships increased by 3.1%. (A six fold increase in the start-up share capital of LLCs had a decisive influence on how the number of companies and partnerships changed.)
- As in 2013, the **number of closures** continued to rise in 2014. In the past year, 89 thousand enterprises ceased to exist, 4.8% more than in 2013. The number of closures of companies and partnerships continued to rise, while the decline continued in the case of sole proprietorships. (The former was 22% higher than a year earlier, the latter, however, was 13% lower.)
- **Research and development expenditures** continued to rise. In 2013, they totalled HUF 420 billion, 15.5% more at current prices than in the previous year. So the ratio of expenditures to gross domestic product was 1.41%. In case of this index, which is also included among the Europe 2020 indicators, the target designated for Hungary is 1.8%.
- The role of companies continued to strengthen in research and development activities, more than half (54%) of the **research and development units** were in the business segment and 44% (26 thousand people) of R&D employees performed their activities here.
- Between 2010 and 2012, one-third of enterprises employing at least 10 persons introduced some **innovations**, while in enterprises employing at least 250 people the innovation activity was significantly higher (67%).
- Since the beginning of observations 2014 has been the warmest year with high temperatures and a lot of precipitation in the growing season resulting in high yields for the most important vegetable crops. Record amounts were harvested from corn and rapeseed.

- On 1st December 2014, compared to a year earlier, the **number of livestock** was higher in case of cattle, pigs, chickens, ducks and turkeys and lower in case of sheep and geese.
- In 2013, both **land prices** and **land rents** continued to rise at a decreasing rate. The price and rental fee of arable land were 10% and 5.2% higher respectively than in the previous year.
- In 2014, the share of **agriculture** was 4.4% in gross value added and it accounted for 6.1% of investments and 4.6% of the employment. The food industry – as the user of its end products – produced 2.2% of the gross value added.
- In 2014, the **gross value added of agriculture** increased by 21% at previous year's prices and by 13% at current prices. The labour input has not changed, the income of the factors of production was 14% and the entrepreneurial income was 17% higher than in 2013. The efficiency of workforce that is the real income of factors of production per labour unit increased by 11%.
- In 2014, **agricultural output** increased by 9.6% in **volume** and by 4.2% in value along with a 4.9% price decrease. Crop production, of which the volume growth was 13%, contributed more to the success of the sector but the production volume of live animals and animal products increased as well (by 5.6%).
- In 2014, the **producer price level of agricultural products** decreased by 6.1% compared to the previous year. Prices decreased by 1.1% in case of live animals and animal products and by 9.2% in case of crop and horticultural products. The price level of agricultural inputs declined by 3.1% in 2014. It was lower than the decline in producer prices so the agricultural parity, i.e. the quotient of the two, had a value of 96.9%.
- The **volume of acquisitions of agricultural products** increased by 14% in 2014. Sales of crop and horticultural products grew more strongly (21%) than that of live animals and animal products (7.1%).
- In recent years, domestic **industry** produced more than a quarter of the gross value added which was high in an EU comparison. The volume of industrial production, which started to grow again in 2013, grew by 7.6% in 2014 compared to the previous year. This growth was primarily caused by the export-oriented branches of vehicle manufacturing.
- Following a 4.4% growth in 2013, **export sales** were 9.8% higher in 2014 than a year earlier. In recent years, export sales were the driver of production growth. The volume of **domestic sales** decreased between 2008 and 2013 and expanded in 2014: it was 1.1% higher than a year earlier. The share of domestic sales within total sales (39% in 2014) has been decreasing since 2009.
- In 2014 the production volume of **manufacturing** representing more than nine-tenths of industrial output rose by 8.6% following a 1.4% increase in the previous year, in which foreign sales continued to play a dominant role. Output expanded in each of the subsections in 2014, among them **vehicle production** was the primary engine of growth: the production of the subsection giving more than a quarter of the manufacturing output increased by 21%.
- After the rise in previous years, **industrial producer prices** declined by 0.4% in 2014 compared to a year earlier. In the two sales directions prices changed contrary to each other: the price level of domestic sales decreased by 2.1%, while that of export sales increased by 0.7% compared to the previous year.

- The **construction industry** made a turnaround in 2013, and this positive trend also continued in 2014. In 2013, the volume of production was 8.5% higher than the previous year's low base, which also proved to be significant compared to the EU member countries. In 2014, the production value of the sector was HUF 2070 billion at current prices, 14% higher at constant prices than a year ago. Growth in the sector, which was outstanding at the level of the national economy, primarily resulted from the construction of industrial, medical and educational buildings and furthermore from the development of transport infrastructure. The high share of government orders continued to be characteristic; the positive processes of housing construction have had little effect so far on the results.
- **Transport performances** increased in 2014. Due to an increase in the weight of transported goods, the performance of freight transport grew by 3.7% in 2014. The performance of interurban passenger transport increased by 5.7% compared to 2013. Air transport increasing by one-third was the most important factor of growth; nonetheless its performance was still more than 30% lower than in 2011 which was the last year before the liquidation of Malév. The number of local public transport users grew by 4.7% in 2014, this increase can be mainly explained by the expansion of subway and underground traffic, which increased by a quarter in connection with the opening of metro line M4 in March 2014.
- In 2014, 164 thousand **passenger cars were registered for the first time** in the country, 30% more than in 2013. This growth was primarily due to the increasing registration of used cars. At the end of in 2014, the **number of passenger cars** was 3 million 108 thousand, 67 thousand more than at the end of 2013, also exceeding (by 52 thousand cars) the previous peak of the end of 2008.
- Because of the development of information technology, the **telecommunications sector** is constantly changing. Due to the rapidly growing mobile internet, the number of internet subscriptions was 7.3 million at the end of 2014. Despite an increase in the number of main lines, the use of fixed-line phones decreased among the population, while the use of mobile phones increased. Internet-based communication channels increasingly replace phone lines.
- The growth of **retail sales**, which began in 2013, also continued in 2014. In 2014 as a whole, the volume of sales increased by 5.1% compared to the previous year. The underlying reasons were the improving labour market situation, the moderate inflation environment, the more optimistic prospects of households and rising real wages. Food purchases, accounting for almost 47% of the total turnover, increased by 4.5%, while, due to the introduction of the kiosk system, there was a significant restructuring in the distribution of sales. A 5.6% growth in non-food purchases and a 5.9% rise in fuel retailing also contributed to the expansion.
- In 2014, 5.4% more **foreigners** visited Hungary than a year ago, who - along with a 4% weaker forint-euro exchange rate - spent 16% more. Meanwhile, the **Hungarians** made 1.9% more visits abroad and spent there 13% more. 3.3% more people were involved in overnight **domestic** trips than a year ago.
- In 2014, 7.2% more guests spent 5.4% more tourism nights in **accommodation establishments** compared to the previous year. The total gross sales of accommodation establishments increased by about 10% at current prices. After a decline from 2006 to 2011 and two years of stagnation, the revenues of **catering industry** grew by 5.7% in 2014.

Summary data

Denomination	2012	2013	2014
R & D expenditures as a percentage of GDP	1.27	1.41	..
Volume index of agricultural output, 2005 = 100.0 ^{a)}	100.1	112.6	123.3
Volume index of industrial production, monthly average in 2005 = 100.0 ^{b)}	111.9	113.1	121.6
Industrial producer price index, 2005 = 100.0	133.7	134.7	134.1
Share of exports in industrial sales, % ^{b)}	55.4	57.8	60.8
Volume index of construction output, monthly average in 2005 = 100.0	59.4	64.5	73.7
Transport performance index, 2005 = 100.0			
goods transport by road ^{c)}	134.2	142.5	148.6
interurban passenger transport ^{d)}	87.1	88.6	93.7
Number of mobile subscriptions per hundred of population	116.7	118.2	119.7
Number of internet subscribers per hundred of population	55.1	65.6	74.0
Volume index of retail sales, 2005 = 100.0	91.6	93.3	98.0
Number of Hungarians travelling abroad, thousand	16,143	16,038	16,340
Number of foreign visitors to Hungary, thousand	43,565	43,611	45,984
Number of tourism nights at public accommodation establishments, thousand	21,805	22,968	24,199

^{a)} At basic prices.

^{b)} Data of all industrial enterprises.

^{c)} On the basis of freight tonne-kilometres

^{d)} On the basis of passenger kilometres.

7. ENVIRONMENT AND ENERGY

• Environmental elements and systems in Hungary have not suffered significant damages in recent years. We have considerable water resources, the air quality does not deteriorate, and the processing of waste and sewage becomes more and more modernized.

• Since the turn of the millennium, public **water production** from surface and underground water resources has fallen by 18%, while household **water consumption** has decreased by 15%.

• In the period between 2000 and 2012, the emissions of all major air pollutants – the major greenhouse gases, nitrogen oxides, non-methane volatile organic compounds, sulphur dioxide, ammonia, carbon monoxide, particulate matter – decreased, which is mainly explained by the introduction of more advanced technologies and the crisis-related drop in production.

• In 2013, the amount of all types of waste dropped with the exception of agricultural and food industry wastes. A decade ago hardly more than one tenth of municipal **waste** was collected selectively in Hungary; in 2013 the respective figure was already 26%.

• Most of the arable land is cultivated with large-scale methods, which does not support the moderation of **soil degradation**. Only 2.4% of our agricultural lands were under organic farming in 2012, this remains far below the EU average (5.7%).

• In 2013, the volume of **investments in environment protection** decreased by 10% compared to last year. The real value of current environmental expenditures within organizations was 14% less than in 2012, while the disbursements of economic organizations to external service providers were 7.3% less.

- Since 2006, domestic **energy consumption** has been characterized by a downward trend. In 2014, the 952 petajoules of energy used was 0.4% less than in the previous year, this is due, in part, to the milder winter weather, because of which the heating demand was lower than in the previous year.
- In 2014, 34% of **resources intended to cover the energy needs** came from domestic production and 66% of them originated from imports, the proportions have shifted towards energy imports. **Domestic production** was 2.6% lower; within this electricity generation was 3.5% less than in the previous year. More than half of the electricity generation came from nuclear power.
- In 2014, **energy imports** were 11% more than a year ago. Within this, the imports of crude oil and petroleum products increased by 10%, while that of natural gas rose by 13%.
- In the past few years, the **relative energy intensity** of the Hungarian economy showed a downward trend, in 2013 it decreased by 4.5% with a 1.5% rise in economic output. Despite this, the Hungarian economy is considered as highly energy consuming in an international comparison.
- In the energy consumption of our country, the share of **green energy** continues to rise, in 2013 it was 9.8%, lower than the EU average (15%). In 2013, the amount of electricity from renewable sources (2,828 gigawatt hours) rose by 3.7% compared to a year earlier and it was more than ten times higher than the value at the turn of the millennium. Most of the “green” electricity was derived from biomass.

Summary data

Denomination	2011	2012	2013
Forest area, thousand hectares ^{a)}	1,927.7	1,933.6	1,938.1
Of which: proportion of healthy forests, based on defoliation, %	63.8	59.5	55.6
Protected areas and monuments of national significance, thousand hectares ^{b)}	846.7	850.7	848.2
CO ₂ emission (gross), kg/capita	4,999.5	4,678.2	..
Particulate matter: particulate matter with a diameter of 10 µm or less (PM ₁₀), kg/capita	4.4	4.3	..
Wastewater piped to sewage treatment plant, million c. m ^{c)}	464.2	429.4	483.1
Of which: also under advanced treatment, million c. m	237.8	324.5	376.8
Generation of municipal solid waste, thousand tons	3,809.0	3,987.5	3,738.0
Environment protection investments (at current prices), billion HUF	128.6	138.1	127.3
Industrial sales of environment protection (at current prices), billion HUF	417.3	416.6	407.5
Energy use, petajoules	1,053.3	990.3	955.7
Share of natural gas and petroleum products of all energy sources, % ^{d)}	65.0	64.2	62.4

^{a)} 1st January.

^{b)} 31st December.

^{c)} Including wastewater piped to Austria for the purpose of purification.

^{d)} Including mining LPG and gasoline.